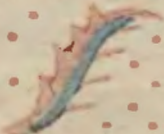
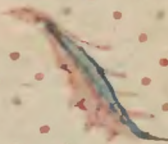
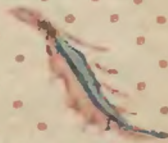

13 11 $\frac{8}{65}$

1592

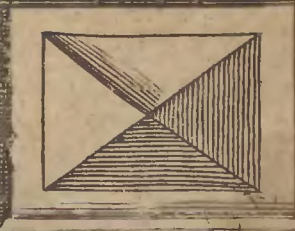

Saxo

Wendus

CHRONICA SLAVORVM
HELMOLDI
 Presbyteri Bosouienfis
 et
ARNOLDI
 Abbatis Lubecensis
HENRICUS BANGERTUS
 e MSS. codicib. recensuit
 et Notis illustravit.
Sumptibus Statij Westely
LUBECÆ.
 MDCCC LIX.

Wohl dem der seiner Ahnen
gerne gedenkt.

Deswegen ist dem Puma das gebräut
Wenn Grundwolf, der sich in das Recht
ergraben
Auf einen Kult des Königs
So die.

CHRONICA SLAVORUM
HELMOLDI,
Presbyteri Bosouienfis,

ET
ARNOLDI,
Abbatis Lubecensis,

In quibus
RES SLAVICÆ & SAXONICÆ
fere à tempore Caroli Magni

usque ad OTTONEM IV.
feu, ad ann. C H. c I 3 c c I X.

exponuntur.

HENRICUS BANGERTUS
è MSS. Codicibus recensuit,
et Notis illustravit.

LUBECÆ,
Sumptibus STATII WESSELII,
Literis Jacobi Hinderlingii,
Anno M D C L I X.

MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS,
CONSULTISSIMIS & PRUDENTISSIMIS

VIRIS,

DNIS

CONSULIBUS,
SYNDICIS,
SENATORIBUS,

ET

SECRETARIIS,

LIBERÆ AC IMPERIALIS LUBECÆ,

PATRONIS & EVERGETIS MEIS

ÆTERNUM DEVENERANDIS

SUBMISSE DEDICO

M. Henricus Banger

St. 1712 II

Spk 18 1109

Nullum ab immortali DEO, PATRES PATRIÆ, PATRONI
SUMMI, tantum bonum mortalibus tributū esse, quin
fastidiverint alii, alii perverse oderint, fateantur o-
portet, quicunq; mentis aciem per antiqua secula
circumferunt. Jam olim Seneca dixit, excellentis
ingenii atq; doctrinæ vir: *Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut melio-
ra pluribus placeant: argumentum pessimi, turba est.* Nihil tam ingeniose
inquam excogitatum, nihil ad utilitatem communem adeo
paratum, quod Aristarchorum effugiat censuram. Vix quis-
quam ita sibi parū tribuit, ut de rebus supra vulgi sensum positis
ferre sententiam non audeat. Ignavissimus quisq; confiden-
tissimè judicat, & quicquid inscitia non capit, temeraria calu-
nniatur. Scilicet juxta vetus verbum: *ῥᾶον ἐστὶ μωμῆσαι δοῦναι, ἢ μιμῆσαι δοῦναι.*
Quid tandem ad vitam formandam historiā utilius? quid ad res
civiles rectè ordinandas conducibilius? quid felicius ingeni-
um erudit? quid judicium exactius præparat, instruit, acuit?
quid ad virtutes animis inferendas exemplis efficacius?
quid ad extirpanda vitia potentius? Hæc deditos sibi ad Reipublicæ,
ad Ecclesiæ munia ritè & utiliter exsequenda idoneos reddit.
Ut rectissimè civili prudentia nulli secundò Polybio judicaverit,
*ἐπιδημίου ἐπιμορῆσαν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων
τοῦς ἡμῶν, nullam esse (uti Casaubonus vertit) mortalibus ad proficiendum viam expedi-
entem, rerum antè αἰτῶν scientiᾶ.* Et paucis interjectis, omnium con-
sensu constare, *ἀληθινὰ δὲ μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτι-
κὰς πράξεις, τὴν ἐξ ἰσθρίας μάθησιν. ἐνεργεσάτην ἢ κη μόνην διδάσκαλον τῶν δυνάδα
τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως υποφέρειν, τὴν τῶν ἀλλοτρίων περιπετυαῖαν ὑπόμνησιν;*
vix conditionem (sic idem interpretatur) verissimam esse disciplinam, et veluti

gymnasticam preparationem ad res civiles : aliorum item easuum commonefactionem
unam et illustrem esse magistram, quæ generosè fortune commutationes perferre doceat.
Haut raro reperias tamen, qui sequius de præclaro antiquitatis
studio sentiant, aut omnino illud proterve criminentur. Contra
quos dicturo deesse oratio non posset, si in præsens agere illud
constituissem, & nisi tot ac tanti viri, Græci pariter & Latini,
historiæ suas accuratissimè dixissent laudes, & exquisita encor
mia; quorum testimonio cordatis & verè sapientibus nihil est
antiquius. Opposuerunt certè divini sese studii contemptori
bus osoribusq; magno agmine, idq; ab omni vindicarunt inju
ria, quotquot ejus augustus decor in admirationem sui rapuit
tùm re ipsa, tum gravissimorum auctorum suffragio in ea sen
tentia confirmatos, vitæ politicæ, & omnium actionum, quæ
quidem prudentib; probari queant, fidissimam esse ducem hi
storiam, imò omnes totius Philosophiæ artes ex hujus Oceano
fluviorum ac lacuum instar derivari. Itaq; utilitatem ipsius
cum pari conjunctam necessitate, & calamo & voce ubiq; in
culcarunt. Nam ut quisq; omni ævo veri & honesti fuit studio
fissimus: sic antiquitatis etiam, rerumq; ante se gestarum so
lertissimus indagator. Nec purandum est, sine supremi Nuv
minis contigisse prudentia, & insigni beneficio, quòd unumq; fru
quodq; seculum aliquot viros tulit, qui egregia hæc studia suo
æstimarunt pretio, illaq; non literarum tantum, sed terrarum
orbis etiam summo bono præcipuè orta judicarunt. Absq; ru
his enim foret, quæ res non densissimis involutæ tenebris jace
rent? quis ipsius mundi, & omnium, quæ intuemur, initia & m
progressus? quis generis humani primordia, summorum impe
riorum constitutiones, Rerum publicarum ortus, incrementa
res domi forisq; fortiter gestas, fastigia, conversiones, decli
nationes, & deniq; everfiones? quis illustrium familiarum ori
gines, facta memorabilia, earundemq; sæpe interitus novisset
quis

Quis porrò sacros, tam Veteris, quàm Novi fœderis, codices sa-
tus penetraret? quis bellorum seriem, quæ Hebraicæ genti, à
primo in Palæstinam ingressu, usq; ad excidium ejusdem, mul-
ta & magna illata sunt, ad oracula Prophetarum exquisitiùs in-
telligenda, ordine disponderet? quis maximos in ecclesia, in re-
gnis, & in Rebus publicis eventus? quis vicissitudines memora-
tu dignas aut pro se complecti animo, aut communicare dex-
trè cum aliis posset? quæcunq; sive intra Ecclesiæ Christianæ
pomoeria, sive extra eadem, per omnes mundi ætates, in toga-
ta & bellica administratione, prudenter vel secus cogitata, su-
scepta, aut gesta fuerunt, ea omnia historiæ campus *ais è βίση*
oculis clarissimè subjicit. Sed ne Iliada post Homerum, de stu-
dio, cujus plurimæ & summæ utilitates in omnes sese ordines
latissimè diffundunt, quodq; nullam ætatis degendæ rationem
patitur esse expertem sui, & quo nemo prudens ac doctus ca-
rere poterit, plura jam dicere supersedeo. Me quidem tum
hæc, tum alia usq; adeo commoverunt, ut antiquitatis sacræ &
profanæ cognitionem semper fecerim maximi, ratus, si quam
ei post labores ordinarios, & post illum cultum, quem cœlesti
debemus Numini, horam possem impendere, eam non sine
fructu iri collocatum. Quod verò judicarem, de Rebus pu-
blicis hos in primis, post earum rectores, egregiè mereri, qui pri-
mum istarum ortum, progressus atq; incrementa è tenebris e-
ruta in lucem protrahunt, atq; æternitati consecrant, nec meâ
operam, & qualem qualem industriam Vobis, **NOBILISSIMI VIRI,**
& minùs gratam fore confisus sum, si in primos clarissimæ atque
optime constitutæ Reipublicæ conditores accuratiùs inqui-
rereim, quæ per tot secula, atq; etiam nunc, vestra post DEum
cura, & consiliorum inde felicitate, quia nunquam non recta &
ruta sunt, caput & decus maritimarum urbium, aliarumq; quas

Hanseaticarum insignimus nomine, meritò cluet, & ubiq; gen-
tium notissima est. Atqui nemo primas origines, proximaq;
originibus, adeoq; primos sexaginta Reipublicæ annos, ne-
non insignes rerum mutationes, quæ per viciniam nostram
Wagria, Holsatia & Mechlenburgica terra, tribus & amplius
seculis acciderunt, nec prius, nec diligentius quàm HELMOL-
DUS, quiq; cum continuavit ARNOLDUS, in literas retulit,
qui inter ipsa urbis cunabula, & quidem in Ecclesiastica digni-
tate vixerunt, & magnam partem eorum, quæ literis configna-
runt, usurparunt oculis. Hos igitur duos præcipuos elegi, quos
è MSS. codicibus, qui mihi commodè oblatis erant, recenserem
& Notis brevibus illustratos in lucem emitterem.

Ad quos autem isti majori jure, quàm ad Vos, PATRES PATRI-
pertineant? quos operæ potius meæ Patronos ac judices adof-
tem? Vestra Respublica est, cujus ortum, & primam quasi inef-
fantiam hi Scriptores tradidere: sub vestro quoq; auspicio
Notæ in illos hæc meæ natæ sunt. Vobis hi veteres historici
debentur, qui, quantò historiarum exempla, quàm nuda cæterun-
rarum artium præcepta, jucundius docent, moventq; animos
tantò plus huic scientiæ generi præ alijs tribuitis. Vos, ex aliis
tiquis gestarum rerum monumentis prudentia civili consumis, a-
matissimè comparata, quicquid ab alijs Rerumpublicarum Ptu-
linuris vel bene consultum, vel constitutum utiliter, vel feliciter
expeditum invenitur, ad singulare patriæ decus & emolumen-
tum dextrè imitando refertis. Vestris, præfiscinè dixerim
Lubeca in hunc diem rectissimè consultis, & regendi artibus, fru-
invidiam usq; floruit, & floret. Maxima laus, non nego, etiam i-
Majorum est, qui illam tam præclare fundatam, & salutari
munitam legibus, Vobis reliquere: sed haut scio, an ulla ex-
peratura vestram sit, qui difficillimis his temporibus, inter
dias bellorum flammæ, salvam ac sospitem sistitis, cum ni-

negligenter, omnia cum dignitate, singula cum summa sollici-
tudine, univ^{er}sa prudenti circumsp^{er}ctione tractatis. Prima cu-
ra vestra, totum Reipublicæ corpus, ex Platonis monito, curare,
videre; ne quid detrimenti illa capiat: altera ab ea, bonas fove-
re literas, & illis docendis aperire *Φροντισήρια*, quibus ad Ecclesiæ
& Politicæ munia erudiantur civium filii. Scholam itaq; pu-
blicam, seminarium Reipublicæ, à Majoribus laudatè introdu-
tam, laude non minori conservatis, & magistros honestis sti-
pendiis alitis. In quibus postquam & me, ante hosce sedecim
annos Oldenburgo à Scholæ Rectoratu evocatum, esse volui-
tis, summum vestrum erga me favorem expertus sum, & pro-
mississimam voluntatem, ut leve existimem & infra meritum,
quicquid de Vobis honorificè, & ad laudem magnificè grata
mea pietas excogitare, aut eloqui iusserit.

Quamobrem, ut vestris agnitis veriùs, quàm celebratis be-
nefactorum meritis, non par quidem redhostimentum, sed ali-
quam saltem ingenuæ mentis, quæ benefacta dignè agnoscat
& æstimat, tesseram reponerem, amplissimo Nomini vestro
tunc meum laborem consecrare volui, ac debui. Vos modò te-
nena eum fronte, & cum illo antiquos simul hos Reipublicæ
& vestræ Scriptores, post tot secula ad Vos redeuntes, ut recipia-
tis, atq; me clientem vestrum, qui in venerandum eos conspe-
ctum vestrum reduco, solita complecti benevolentia pergatis,
civitiam atq; etiam rogo atq; obsecro. DEUM T. O. M. piis invi-
nem sollicitabo precibus, ut Vos universos & singulos, ad Rei-
publicæ clavum sedentes, Spiritus Sancti dotibus largiter in-
struat & exornet, atq; consilia tempestate hac turbulentissi-
ma ita dirigat, ac porro secundet, ut ad sanctissimi Nominis sui
gloriam, Reipublicæ laudatissimæ conservationem & augmen-
tum, ad vestrum deniq; omnium nunquã intermorituram lau-
dem unice vergant & exeant. Valete. Dabam è Museo,

Kal. Octobr. 1633. J. C. L. I. X.

AD BENEVOLOM LECTOREM.

De ipsius Auctoris, & de nostro in illis edendis consilio & opera p[ro]p[ri]e
 monendus es, amice Lector. Helinoldus ea atate, qua hac nostru[m] U[bi]li-
 ca condita est, id est, circa annu[m] CH. clo CXL. vixit & scripsit. Est enim
 unus ex illorum doctorum numero, qui ante annos quingentos, CH. a
 grios nostros, a vita superstitionis tenacissimos, ejusdemq[ue] prop[ri]os qui t[em]p[or]e
 tores acerrimos, non sine summa difficultate, & magnis vita sua p[er]dere
 culis, à Cimmeriis ignorantia atq[ue] impietatis tenebris adsertorib[us] ad a-

caelestis Evangelii lucem perduxerunt. Vixit autem in ea Holsatia parte, qua dicitur
 mare Balticum sita, Wagria tunc dicta fuit, cujus amplitudinem & limites ad h[oc] p[er]p[er]i-
 de scripsimus. Hic quoddam apud Plinensem lacum in villa Bosow domunculam & Herpo-
 plum habet. Presbyter Bosoviensis appellatus est. Quod vel ideo moneo, ut illum a li-
 nus rectè haecenus Buzoviensem à nonnullis nominatum fuisse constet; ut in Notio
 c. 14. ostendimus.

Tenebant istis temporibus hac ad mare Balticum loca Siles lib-
 gentes amplissima, eademq[ue] à Christiana fide alienissime; que unde, & quomodo in secul-
 loca, antea Wandalis habitata, quondam penetrarint, & quamdiu illa tenuerint, ad de no-
 c. 2. expositum est.

Istorum imprimis Slavorum, qui in Meschlenburgico & Wagrico
 in Marchionatu item Brandenburgensi haecenus considerant, quib[us] Helmodi et alii Siles q[ui]
 tim pia opera Episcoporum & monachorum ad fidem conversi, partim, qui Christiani
 era pertinentissime adsp[er]nabantur, ex locis his Henrici Leonis, & Alberti Urfi armis 1172.

Hi sunt, historiam Helmodus scribendam sibi sumpsit. Quam quidem ad rem, ut in
 mio testatur, Geroldus, ultimum Ecclesia Aldenburgensis in Wagria, eundemq[ue] p[ro]fiteri
 Ecclesia Lubecensis Episcopum, monitorem atq[ue] auctorem habuit. Hujus ut comes Kon-
 rum, & fidelis Guepyos in Wagriorum gente convertenda extitit: sic ejusdem pios
 & pericula, ab agresti & infideli gente religiosissimo viro intentata, diligenter retulit
 ligentissimi Scriptoris historia vel eo nomine nobis Lubecensibus, & omnibus antiq[ui]s, al-
 amantibus gratissima esse debet, quod ille primus fuit, qui de LUBECA urbe, rebus
 censibus aliquid in literarum monumentare fere aggressus est. Ut taceam nunc, ne
 ante illum de Slavis, tam nostrorum locorum quondam incalis, quam ceteris, qui
 liquas Romani Imperii provincias dispersi fuerunt, explicasse vel exquisitius vel luc-
 us, vel etiam religionis Christianae in his locis initia tradidisse clarius.

Cum Helmodus anno clo CLXX. in fata concessisset, Arnoldus Chronicon
 tinuandum atq[ue] perficiendum suscepit. Is Abbatis munere ad D. Johann. in ip[s]o
 ca sanctus est; de cujus cœnobij fundatione lib. II. Arnoldi cap. 19. Ordinis Bene-
 monachum fuisse, è lib. IV. cap. 13. videri possit. Meminit illum Paulus Langius

etiam in ip[s]o Chronico, ubi dicitur, quod Helmodus in Wagria, in loco qui dicitur
 Bosow, vixit, & scripsit. Hic quoddam apud Plinensem lacum in villa Bosow
 domunculam & Herpolum habet. Presbyter Bosoviensis appellatus est. Quod
 vel ideo moneo, ut illum a linus rectè haecenus Buzoviensem à nonnullis
 nominatum fuisse constet; ut in Notio c. 14. ostendimus.

Tenebant istis temporibus hac ad mare Balticum loca Siles lib-
 gentes amplissima, eademq[ue] à Christiana fide alienissime; que unde, & quomodo
 in seculum loca, antea Wandalis habitata, quondam penetrarint, & quamdiu
 illa tenuerint, ad de no. c. 2. expositum est.

Istorum imprimis Slavorum, qui in Meschlenburgico & Wagrico
 in Marchionatu item Brandenburgensi haecenus considerant, quib[us] Helmodi
 et alii Siles qui tim pia opera Episcoporum & monachorum ad fidem conversi,
 partim, qui Christiani era pertinentissime adsp[er]nabantur, ex locis his
 Henrici Leonis, & Alberti Urfi armis 1172. Hi sunt, historiam Helmodus
 scribendam sibi sumpsit. Quam quidem ad rem, ut in mio testatur, Geroldus,
 ultimum Ecclesia Aldenburgensis in Wagria, eundemq[ue] p[ro]fiteri Ecclesia
 Lubecensis Episcopum, monitorem atq[ue] auctorem habuit. Hujus ut comes
 Konrum, & fidelis Guepyos in Wagriorum gente convertenda extitit: sic
 ejusdem pios & pericula, ab agresti & infideli gente religiosissimo viro
 intentata, diligenter retulit ligentissimi Scriptoris historia vel eo nomine
 nobis Lubecensibus, & omnibus antiq[ui]s, al amantibus gratissima esse
 debet, quod ille primus fuit, qui de LUBECA urbe, rebus censibus aliquid
 in literarum monumentare fere aggressus est. Ut taceam nunc, ne ante
 illum de Slavis, tam nostrorum locorum quondam incalis, quam ceteris,
 qui liquas Romani Imperii provincias dispersi fuerunt, explicasse vel
 exquisitius vel lucus, vel etiam religionis Christianae in his locis initia
 tradidisse clarius.

Cum Helmodus anno clo CLXX. in fata concessisset, Arnoldus Chronicon
 tinuandum atq[ue] perficiendum suscepit. Is Abbatis munere ad D. Johann.
 in ip[s]o ca sanctus est; de cujus cœnobij fundatione lib. II. Arnoldi cap. 19.
 Ordinis Bene monachum fuisse, è lib. IV. cap. 13. videri possit. Meminit
 illum Paulus Langius

eo Citizenfi ad annum 1189. his verbis: secundum Arnoldum Abbatem Lubecensem in
Chronica sua Slavonica. Et ad ann. 1198. quemadmodum Arnoldus Abbas Lubecen-
sis in Chronica sua Slavica testatur. Arnoldus, quas partes in Helmoldiano Chronico con-
tinuandas suscepit, fide optima persecutus est, & Slavicam historiam, cui res Lubecenses,
& alias in Imperio, necnon in Syria gestas, suis quasq; locis, diligenter inseruit, ad an-
num salutis Christiane cō CCLIX. perduxit. Usus uterq; auctor est dictionis genere bar-
baro, id est, tali, quale illud seculum, in quod illi inciderunt, ferebat. Quare frustra ab in-
dictionis elegantiam et orationis concinnitatem requiras; cum in illis legendis non tam
Styli et elocutionis majestas, quam rerum fideliter ab istis expositarum cognitio a quis re-
ferentur a stimulatoribus spectanda sit. Delicuerunt illi in Monachorum pulpitis usq; ad annum
CH. cō LXXVI. Lecti tamen, et in frequenti usu, magnoq; in pretio habiti fuere apud istos,
qui tunc de rebus Slavicis, aut Saxonice aliquid commentari, aut in literas referre stu-
dium haberent. Sanè Hermannus Kornerus, Lubecensis, familie Dominicana monachus, qui usq;
ad annum CH. 1435. suam perduxit historiam, cujusq; exemplum unum MS. membrana-
re Lubeca, et aliud Lunaburgi servatur, omnes fere Helmoldi et Arnoldi narrationes o-
mniaq; verba, sepe vix vocula mutata, interposuit. Ita Auctor Anonymus Chronici Slavici, quod
Hermoldus Lindenbrogius inter Scriptores rerum Septentrionalium edidit, non modò ope-
ram a Helmoldi se profecisset atetur, sed in plarisq; etiam narrationibus ipsa verba et conti-
nentia a Helmoldi repetit. Kranzius etiam aliquoties integras historias ex Helmoldo in su-
is libris transcripsit; ut alios nunc silentii conopæo involvam, in primis, qui posterioribus
seculis vel de Saxonice, vel Lubecensibus rebus conscribere aliquid tentarunt; quorum,
ad de nostris potissimum rebus, et nostra et Latina lingua, conscriptos libellos circumferri vider-
emus. Primus Helmoldum luci dedit Sigismundus Schorckelius, anno, ut dixi, cō LXXVI.
Sed quòd vir optimus in exemplar MS. majore ex parte mutilum incidisset, quodq; de Ar-
noldi historia tantum priora novem haberet capita, ibi subsistendum illi fuit, id est, in anno
1172. quo Henricus Leo, tunc Lubeca Dominus, ex Syria rediens Constantinopolin usq;
in pervenerat. Editio hac anno 1573. iterata, aut certè cum epistola nuncupatoria, alio chara-
cteris seu typorum genere renovata, prodit. Manum deinde Helmoldo, et qui illum
continuarunt, Arnoldo admoit anno cō LXXX. clarissimus et de re literaria optimè me-
ritus ille Polybistor Reinerus Reineccius. Qui cum duos MSS. codices consecutus esset, al-
terum à bibliotheca Lubecensi, idq; opera Andrea Poucheni, tunc ibidem Superiori tenden-
di dicit, quousq; hactenus hos Scriptores uno volumine editos habuimus. Distelmeieri li-
ber multis modis, et rebus et verbis, imperfectus et mancus fuit, imò integra alicubi capi-
ta in illo desiderata sunt. Quare Reineccius Lubecensi Codice optimo potissimum usus, Hel-
moldum totum, Arnoldum etiam penè integrum dedit, videlicet usq; ad Comitum, quæ O-
bo IV. anno 1209. Aldenburgi in Misnia habuit. In eo enim loco cum in Lubecensi MS. ex-
emplari folia nonnulla à sine perierint, qua jactura adhuc hodie in eodem conspicitur,
sinire ibidem editionem suam, in initio capitis XVIII libri VII. coactus est. Quæ deerant
quatuor capita, postea Lindenbrogius cum Rer. Septentr. Scriptoribus anno 1609. cum lite-
rato

rato orbe communicavit. Sed correctius eadem deinde è MSS. Ranzoviano Henrici
Mcibornius Julia quondam Professor celeberrimus, exscripta seorsim vulgavit.

Quod ergo Helmoldum & Arnoldum hactenus una editione nondum integros
diisse, & illa ipsa, quæ edita erant, multus in locis mutila, aut etiam corrupta viderem
per a pretium facturum me putabam, si Scriptores illos, ad initia, & prima rerum im
menta urbis Lubeca illustranda, mihi recensendos sumerem, Arnoldum integrum
darem, & quæ depravata passim in utroq; Auctore essent, emendarem, præsertim
iam exemplaria ultima editionis rarissima superesse, & tamen à multis doctis viris
ximoperè desiderari intelligerem. Utriusq; autem Scriptoris accuratiorem editionem
adornare me posse sperabam, cuicæ virgula divina quatuor antiqui Codices MSS. ex
Patronorum & amicorum obtigissent. Horum primus ille ipse Lubecensis nostras est
quo Reinccius suam editionem confecit. Alter membranaceus, à Nebilissimo Juris
sulto Martino Bœkelio, Syndico Reipublicæ Lubecensis gravissimo, Patrono atq; amico
aternum suspiciendo, qui Viri in me affectus, & in juvando studio promptitudo,
municatus est. Tertium ex Stetinesi bibliotheca Iohannes Micrelius, SS. Th.
& Polyhistor celeberrimus, δὐν ἐν ἀγίοις, mihi obtulit. Quartum deniq; bibli
ca aliqua Ranzoviana suppeditavit. Cum his Codicibus libros editos, & ipsos Co
inter sese, cura qua id fieri potuit, maxima, contuli, ita tamen, ut contextum edit
Reincciane nullibi mutaverim, nisi ubi apertissimum mendum inesset, aut vox in
veletiam quatuor MSS. codicibus occurreret, quæ loco magis convenire, quàm quæ
antea erat, videretur. Ubi autem lacuna in contextu occurrerent, & aliquid omis
set, quod aut in omnibus, aut pluribus MSS. reperiretur, addere non dubitaverim.
Quæ verò, & ex quibus MSS. libris singula adjecta sint, in Variis Lectionibus,
libri additis, ad singulas paginas monui. Nam in Lectionibus his colligendis ita
sus sum, ut non omnes sine discrimine & delectu huc referre opera putarem præ
cipuas tantum, quæ vel significantius vocabulum continerent, vel contextui alium
suum inferrent, omisissis levioribus, ut cum particula etiam, quoq; enim, etenim, nam
quod, quia: ibi, ibidem: ut, quod: verò, autem: eram, fueram: venit, pervenit, & mul
ti. huius generis in Codicibus inter se commutarentur, aut etiam in aliis minutis ab
voca diversitas occurreret, quæ ad sensum contextus vel declarandum, vel mutan
nihil, aut parum admodum faceret. Collegeram quidem sæpe superstitiosè ex sin
MSS. etiam minutissimas quasq; discrepantias. Sed cum re pensulat a intelligere
rum inesse, si omnes hic cumularentur, emolumenti fore, discrevi postea, quæ alicui
menti esse v: debantur. In his L. Lubecensem: B. Boekelianum: S. Stetinsensem: R.
zovianum codicem MS. Edd. Schorckelii & Reinccii Editiones: Ed. Reinccii
significat.

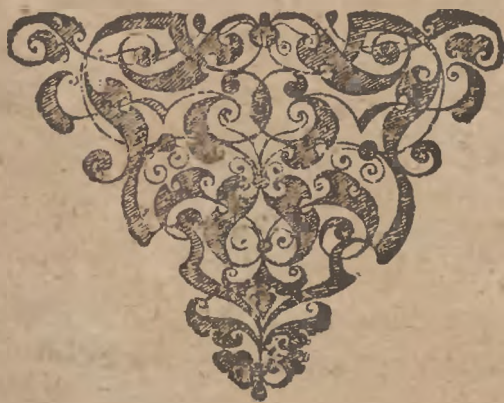
Quod etiam istius generis Scriptoribus in usu sit, res ipsas plerumq; sine anno
annotatione confusius narrare, singulorum capitum argumenta in paragraphos à
tincta sunt; qui capitibus præmissi: numeri etiam in margine additi, qui illis responde

Res etiam plurasq; ad suos, quibus quaq; gesta sunt, annos retuli, quòd inde narratio-
nibus ipsis non parum lucis accedere putarem. Notas deniq; breves ad quadam in his
libris loca, quae explicacione indigere visa, illustranda adjeci; in quibus saepe satis mihi
fuit, Lectorem ad ipsos Auctores, qui idem argumentum pertractarunt, brevitatis studio
remittere. Textus per capita distinctio ex MS. Lubecensi imprimis desumpta est. Nu-
merus capitum à Reineccio additus est. Nam in MSS. libris nullus numerus adscri-
bus reperitur.

Error in illum numerum in Reineccii editione à Cap. XXXV.
libri primi, usq; ad finem irrepserat: & à Cap. XII, libri secundi Arnoldi, usq; ad
libri istius finem.

Errore hoc sublato verum numerum capitibus restitui, adducta
gen & erroneo illo numero, ut minùs turbentur illi, qui loca à Scriptoribus recentioribus
passim ex Helmoldi & Arnoldi prioribus editionibus adducta, inquirere & conferre cum
fontibus horum Auctorum cupiant. Neg, enim caput ullum in Helmoldo aut Arnol-
dofiat, quod non saepe vel integrum, vel aliqua sui parte ab istis, qui aut de Ecclesia Cbri-
stiana per illa tempora, in his potissimum locis, statu, aut de rebus Slavicis & Saxonis a-
quid memoria dignum conscripserunt, usurpatum sit. In quibus omnibus si cordato &
quo Lectori minùs satisfecero, veniam libenter peto, et, si qua in re peccatum à me vide-
ar, ut privatim et amice monear, obnixè conicendo. Quod eò faciliùs ab illis me impe-
traturum confido, qui meminerint, quis quid operae huic editioni impen-
sum, id omne finitis ordinariis, quantumvis continuis labo-
ribus, exantlandum fuisse.

Clarissimo VIRO,

HENRICO BANGERTO, S.

Um ex Anglicana legatione, VIR CLARISSIME, quod
Hanseatici foederis nomine, haut minori cum Pipi
riculo quam molestia, hac ætate sustinui, red
nic inter alia quædam negotia adhuc hæreo, emu
cé literas tuas; quibus ad finem properare ille
moldum nuncias, vix reditum meum, prelis calentibus, mo
turum. Pergratæ quidem illæ, quod expectari pridem op
nuncium terebant; gratiores autem futuræ, si vel confes
planè itinere domi oblata mihi, vel maturius saltè reddi
fuisent in ipsa legatione, vel ipse denique potuissem redit
accelerare magis. Cogitabam etenim, (quod ignorare te
lim) si quid honoris adjicere posset calam⁹ meus, commende
titia ac velut genethliacâ quadam, eaque prolixiori epistola
tam adniti parturienti tibi, quam orbi eruditorum ostend
quantâ tibi industriâ, quantis laboribus inter ordinarias ober
ras constiterit partus iste, quid denique editione ejus præst
ris, & quàm nihil ferè in eo præter publicum bonum spectaver
ris, Vir idem & elegantissimè doctus & optimus simul. Cui
rei testem fortè nec commodiorem habere alium, qui solus
propè omnium impensas abs te huic operæ & ingenij & ingen
dii vires noverim; nec fidiorem possis, qui Te ob insigni
eruditionem animique candorem & amavi semper & mis
gnifeci. Sed nec meæ sive gratulationis sive commendationis
gratia invidendus erat seculo, nec latere diutius debet
foetus, suapte maturitate exitum parans, qui, quamprimùm
orbi conspiciendum præberet, nativâ suâ pulchritudine ex

re

recturus erat, alienæ laudis parum indigens. Ipse quidem jam olim, sicut nosti, sedulo egi tecum, interpellavi, monui, urssi, ne diuti⁹ premeres opus: ast rejectus semper, quòd ut mihi, aut cuivis æquo judici satisfecisse videri posses, tibi attamen non dum satisfactum diceres. Itaq; adhibitâ indies accuratiori limâ, ita politum atque affabre exasciatum nunc demum prodit opus, ut citra manifestam invidiam, nemo quisquam invenerit, quod vel reprehendere nunc merito vel deconsiderare amplius possit. Tu verò, CLARISSIME VIR, quantum & ingenii facilitate, & doctrinæ copiâ, & judicij elegantia superes literatorum vulgus, & ostendis pariter & quàm primum tibi sit tam historiam scribere, quàm emendare, documentum præbes, optimè de utroque sentientibus, luculentum. Effieri etenim haud potest, quin exquisitè scribat, qui de scriptis aliorum rectè & accuratè judicat. Perquam multos sanè reperias tum veteris ævi, tum nostræ ætatis historicos, qui, cum nulli rei minus sint idonei, ad historias scribendas tamen se applicant, pruritu inanis gloriæ magis aut inceptæ æmulationis, quàm simplici veritatis, juvandæque rei literariæ publicivæ usliis emolumenti studio. Et hi quidem si nec præsentibus reb⁹ gestis adfuere, nec relationibus fide dignis instructi, tantò fœdius historiarum dignitatè prostituunt, quantò à veritatis aberrant longius. Evenit quippe, ut ne hi quidem, qui ipsarum rerum usum habent, vel rectè semper de hisdem judicent, vel quæ aliunde communicata, satis expendant, justove ordine disponant. THUCYDIDES quidem ideo laudatur, quod bello, paci, consiliisque cunctis adfuerit ipse, & dux & consultor. CÆSAR, quod suo jussu, suâ manu pleraq; ges-

serit: LIVIUS quod Imperij Romani descriptiones, à legatis
diq; ex provinciis missis inspexerit, indeq; suæ historiæ non
nimiam fidem conciliaverit. Sed nec THUCYDIDI verisimile
rebus gerendis occupato, vel ocii vel studii tantum super
se, quantum ad scribendam æquali diligentia historiam suffi
nec CÆSAREM piguisset refigere, (Asinio Pollioni si credim
commentarios suos, modò supervixisset. LIVIUS autem, (ut
ravinitatem omittam) quoties in ipsa historiæ narratione pe
caverit, jam pridem accuratioribus philologis annotatum
& memini ex eruditissimo Heinsio audivisse quondam, ob
vatos sibi aliquot Livinianarum hallucinationum centon
Quantò magis labi eos oportet, qui nec pacis unquam bell
usum habuere, nec in scenâ istâ personam egere ullam,
publicis tabulis relative fide digno, excepere quicquam;
audita, visa, lecta nullo judicio consarcinant, suæq; ge
amore, vel innata ambitione jactantiâq; strues potius nar
onum, quam historiam condunt. Nec tamen præcisè hist
am à nemine rectè scribi dixerim, nisi qui rebus ipsis admo
quæ scribenda sunt vel spectaverit ipse, vel egerit. Nam
FABIUM, veterem historicum, Senatorem quamvis Roman
inq; clarissima Reipublicæ luce versatum, à Polybio attat
notatum invenimus, quod nulla parte commendabilè scri
rit historiam, plerosq; saltem lectores nominis & dignit
autoritate fefellerit. Cæterum quæ in historiæ conditore
ximè experuntur, duo sunt præcipua: FIDES & JUDICIUM. Fid
integram esse oportet; eritq;, si nec odio nec partium str
nec rerum ignorantia obfuscetut animus. Iudicium autem
convenit rectum & perspicuum; eritq; tale, si in deligendo

idum, in disponendo bene ordinatum. Jam hæc uti ad scri-
bendam historiam requiruntur, ita non minori curâ in recen-
senda opus est, quæ ab alio scripta sit. In quo CRISIS HISTO-
RICA spectatur, res æque utilis & necessaria, ac ipsa veritas, si-
ve sacra spectes sive profana; ut inter doctos merito censeri
non debeat, eam si quis tanquam umbratilem, atq; inutile stu-
dium vellicet. Porro ad officium ejus pertinet: primum no-
tate genium auctoris, tam ex stili quam ex ipsius narrationis
contextu: deinde emendare, si quid vel corruerit ætas, vel a-
lteraverit temeraria librariorum manus: postremò illustrare
accemq; addere, si quid obscurius aut non cuivis lectori obvi-
um dictum appareat. In quam partem prodest tum ad verbo-
rum genuinum intellectum emendatioremq; structuram,
conferre varias editiones, tam expressas typis quam manu scri-
ptas; ad rerum autem veritatem stabiliendam plures simul vel
eiusdem ætatis vel posteriorum temporum historicos consule-
re; deniq; & temporis & personarum, totiusq; adeo rei gestæ
accuratam rationem habere. Ad quæ omnia proinde & sum-
mâ curâ & delicatis auribus & recto insuper iudicio opus est.

Singula hæc cum in HelmoJdo præstiteris tuo, VIR CLARIS-
SIME, dubiũ non est, quin officium in recensendo eo susceptum
impleveris: incertumq; jam nobis relinquis, plusne sibi ad vitã
contulerit ipse olim, an tuã operã atq; industriã acce-
derit. Nam quod vixerit aliquando, ex se habet; nunc quod
redire ad corpus in lucem denuo prodeat, tui est beneficii. Ego quidẽ,
si Elmoldina posset, pro ea, quam ipsa historia ostendit, sinceri-
tate, & gratias acturam maximas & adeo se tibi mancipio da-
turam

turam ultrò esse, nullus dubito. Verùm sicut utrumq; illi de-
gat naturæ lex, ita mancipatum tibi Hèlmoldum, lubentis-
simè ejus manibus, addicet eruditorum omnis ordinis senten-
tia; gratitudinis uberioris vicem supplebit, dubio procul,
clytus Reip: nostræ Senatus. Mihi ea est sententia, nec falli
num puto, aut nunquam inventuram, aut in Te virum repe-
se Lubecam, cui rerum suarum monumenta, & amplissima
dem & memoratu digna, posteritati transcribenda possit
mandare, postquam quantum in historiâ valeas, Hèlmoldum
nunc tuus unus instar omnium satis superq; testatur. Vale
amicissime, & bono literario diu bene age. Dabam Ant-
vverpiæ, prid. Nonar. Septembr.

Ann. clò lccLIX.

MARTINUS BÖEKEL, D

Reip. Lubecensis Syndicus, etc.

AD CLARISSIMUM VIRUM,
HENRICUM BANGERTUM,
Gymnafii Lubecenfis Prorectorem
BENE MERENTEM.

FAs esto, BANGERTE, tuos celebrare labores
Carmine, quantumvis fit mea Musa rudis.
Testis amoris ades, quo propendemus in artes
Egregias, sineret dummodo cura fori.
Crede mihi, studiorum per genus omne volarem,
Si foret haut cuius serva locanda manus.
Nunc varie, & semper, nec non dstringor ubiq;
Nilq; die tota sum minus atq; meus.
Quid faciam? fatum quo tramite ducit, eundem est,
Contentumq; sua vivere sorte decet.
Otia non deses quoq; tu consumis, Amice,
Nec tibi fors frustra tempora cara fluunt.
Te Schola quotidie totum sibi vindicat; atq;
Pofcit in hac operam nostra juvenia tuam.
Ardua sollicitum nunquam non munia reddunt,
Quis neget? & patriæ commoda multa paras,
Dum figuli formas animos & fingis adinstar.
Seu sibi rempla velint, curia live viros,
Aurea five novos medicina requirat alumnos,
Germina Socratico deficiant ve gregi,
Suppeditas plena nobis promissq; pharetra.
Provenit inde quidem gloria magna tibi,
Et merito: dimensa tamen digestaq; tractas,
Et certum, quod agas, quælibet hora vehit.

Quod

Quod superat spatii studiis impendis avarus,
 Intractumq; nihil linquere gnavus amas.
 Sunt bene nota tibi Syntagoga dogmata: Græci
 (Hi patres Sophiæ!) quod docuere, tenes.
 Perlectus Cicero, Tacitus, Seneca, atq; Secundus
 Plinius, aut quotquot terra Latina tulit.
 Historiam calles quoq;, diffusissima quanta est,
 Et numeras digitis singula secla tuis.
 Instituis veluti juvenes, sic scribis adultis,
 Et doctore queunt te sapuisse viri.
 Comprobat HELMOLDUS fatis hæc, auctore Lubeca
 Quo gaudet multum, barbarus ille licet.
 Danda etenim venia est vitii, quod traxit ab ævo,
 Scribere quo pure nescius orbis erat.
 Sat facit officium historici bene: pandere novit
 In chartis ut qui non nisi vera suis.
 Quicquid deest linguæ, tu sollertissimus addis,
 Quippe tua splendens veste theatra subit.
 Heluo librorum sexcenta volumina volvis,
 Addirunt ut HELMOLDO sit maneatq; decus.
 At m. Snet æquus honos te: nam post secula vives
 Tot, quot & HELMOLDUS post sua fata viget.

Ita amico meo conjunctissimo
 vaticinor

Johannes Grande / J. U. D.

Illuz Sax. Princip. Consil. &

Rev. Capit. Razeb. nec non

Ordd. Sax. Synd.

HELMOLDI, PRESBYTERI
BOSOVIENTIS,
CHRONIC. SLAVORUM
LIBER I.

*Reverendis Dominis ac Patribus, Sanctæ Lubecensis Ecclesiæ Canonis, Hel-
moldus, Ecclesiæ, quæ est in Buzu, indignus servus, debita obedientiæ
voluntariam exhibitionem.*

Retractavi in longa meditatione, quid operis accepta-
rem, quo matri meæ, sanctæ Lubecensi Ecclesiæ, ali-
quem famulatus mei honorem impenderem, sed nihil
aptius occurrit animo, quàm ut ad laudem ipsius scribam
conversionem Slavicæ gentis, quorum scilicet regum si-
ve prædicatorum industria, Christiana religio his in par-
tibus primùm plantata, & postmodò restaurata fuerit.
Hortatur me ad id studium scriptorum, qui ante nos sunt,
imitabilis devotio, quorum pleriq; propter magnum scri-
bendi studium, dum omnibus negotiorum tumultibus
renunciarunt, ut in secreto contemplationis otio inveni-
re possent viam sapientiæ, præferentes eam auro obryzo,
& cunctis opibus preciosis: qui etiam extendentes aciem
ingenii ad invisibilia DEI, & ipsis arcânis approximare
cupientes, plerunq; supra vires laborare nisi sunt. Alii
autem, quorum conatus non fuit tanti, consistentes in suæ
dispositionis meta, auxerunt & ipsi de simplicitate sua ar-
eana scripturarum, multaq; ab ipsa constitutione mundi
de

de regibus & Prophetis & variis bellorum eventibus commentantes, super virtutibus laudem, vitiiis vero detestationem suis præconiis addiderunt. In hujus enim seculi tenebrosa caligine si desit lucerna scripturarum, cæca sunt omnia. Arguenda igitur est modernorum insolentia, qui de abyſſo judiciorum DEI multa, sicut olim, ita & nunc, emanare videntes, obturaverunt venas eloquentiæ suæ, averſi in lubricas hujus vitæ vanitates. Ego autem in eorum laudem, qui Slavorum provinciam diversis ætatibus manu, lingua, plerique etiam in sanguinis effusione illustrarunt, operis hujus paginam dicendam arbitror: quorum gloria non erit obstruenda silentio: quia post excidium Aldenburghensis Ecclesiæ Lubecensium inclytam civitatem, Domino favente, ad hunc decoris apicem provexeunt, ut inter omnes Slavorum optimarissimas civitates hæc jam caput extulerit, tam rerum opulentia quam religione divina. Porro aliis omissis, quæ nostræ ætate gesta sunt, quæ aut longævus viris referentibus percepi, aut occulta cognitione didici, statui Domino propicio cum fide perscribere, tanto sanè effusius, quanto uberius suppeditat scribenda gestarum nostro tempore rerum magnitudo. Nec ad hoc opus temeritas impulsat, sed præceptoris mei venerabilis, Geroldi Episcopi, adduxit persuasio, qui primus Lubecensem Ecclesiam fecit insignem cathedra simul & clero.

CAP. I.

1. <i>Slavi habitaverunt ad mare Balticum.</i> 2. <i>Slavi Orientales sunt Russi: Poloni: Prussi: Bohemi: Carinthij: Sorabi.</i> 3. <i>Hi omnes, exceptis Prussis, Helmol-di etate, Christianam fidem receperant.</i> 4. <i>Russiam dudum Christo nomen dederant.</i> 5. <i>Prussorum mores: divitiæ: superstitio.</i>	6. <i>Hungari bella Imperio Romano intulerunt, videlicet ab anno 900. ad ann. 955.</i> 7. <i>Carinthij divini cultus sunt studiosi.</i> 8. <i>Bohemi sunt bellicosi, & religionis divinæ amantes.</i> 9. <i>Poloni & Bohemi Imperio Rom. sunt vestigales.</i> 10. - - - <i>in bello sunt rapaces.</i>

O Peræprecium existimo in conscriptionis hujus introitu aliqua de Slavorum provinciis, natura, moribus, historico prælibare compendio, quantis scilicet ante conversionis gratiam, errorum nexibus impliciti fuerint, ut per quantitatem morbi facilius agnoscatur efficacia divini remedij. Slavorum ergo populi multi sunt, habitantes in littore Baltici maris. Sinus hujus maris ab occidentali oceano Orientem versus porrigitur, appellatus ideo Balticus eo quòd in modum balthei longo tractu per Scythicas regiones tendatur usque in Græciam. Idemque mare barbarum, seu pelagus Scythicum vocatur, à gentibus, quas alluit, barbaris. Hoc mare multæ circumfudent nationes. Dani siquidem, ac Sveones, quos Northmannos vocamus, septentrionale littus, & omnes in eo obtinent insulas. At littus Australe, Slavorum incolunt nationes, quorum ab Oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni, habentes à septentrione Pruzos, ab Austro Bojemos, & eos qui dicuntur Morahi sive Carinthe, atque Sorabi. Quod si adjeceris Ungariam in partem Slavoniæ, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepat, eoque latitudo Slavicæ linguæ succrescit, ut penè careat æstimatione. Omnes hæ nationes, præter Pruzos, Christianitatis titulo decorantur. Diu enim est ex quo Ruzia credidit. Russia autem vocatur à Danis, Ostrogard, eo quòd in Oriente positus, omnibus abundet bonis. Hæc etiam Chunigard dicitur, eo quod ibi sedes Hunorum primo fuerit. Hujus metropolis, civitas est Chue. Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minimè compertum habeo, nisi quòd in omnibus observantiis suis, Græcos magis quàm Latinos imitari videntur.

Nam Rucenum mare, brevi in Græciam transmittit. Pruzi necdum solum

lumen fidei cognoverunt, homines multis naturalibus bonis præditi, humanissimi erga necessitatem patientes, qui etiam obviam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infestantur, & subveniunt eis. Aurum & argentum pro minimo ducunt. Pellibus abundant peregrinis, quarum odor lethiferum nostro orbi superbix venenum propinavit. Et illi quidem uti stercora hæc habent, ad nostram credo damnationem, qui ad martirium vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offerunt tam preciosos martures. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi, cujus prædicatores immaniter persequuntur. Apud illos martyrio coronatus est illustris Boemix Episcopus, Adelbertus. Usque hodie profectò inter illos, cum cætera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum & fontium, quos autumant pollui Christianorum accessu. Carnes jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte vel cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur. Homines hi cerulei, facie rubea & criniti. Præterea inaccessi plaudibus, nullum inter se dominum pati volunt. Ungarica gens validissima quondam, & in armis strenua, ipsi etiam Romano Imperio formidolosa. Nam post Hunorum atque Danorum strages, tertia Ungarorum defævit irruptio, omnia finitima regna vastans atque collidens. Collecto enim immenso exercitu, bellica manu omni Bavaria sive Svevia potiti sunt: Præterea loca Rheno contigua depopulati sunt: Saxoniam quoque usque ad oceanum Britannicum igni atque cruore compleverunt. Quantis autem Imperatorum laboribus & Christiani exercitus dispendio subnervari fuerint, & divinis legibus subacti, multorum habet notitia, & publicè loquuntur historix. Carinthi confines sunt Bavaris, homines divino cultui dediti, nec est ulla gens honestior, & in cultu Dei, & sacerdotum veneratione devotior. Boemia habet regem, & viros bellicosos, plena est Ecclesiis, & religione divina. In duos determinatur episcopatus, Pragensis, & Olomucensem. Polonia, magna Slavorum provincia, cujus terminum in Ruzix regnum dicunt connecti. Et dividitur in octo Episcopatus. Quondam habuit regem, nunc autem ducibus gubernatur. Servit & ipsa, sicut Boemia, sub tributo Imperatorix majestati. Est autem Polonis atque Boemis eadem armorum facies, & bellandi consuetudo. Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidem sunt in congressu, sed in rapinis & mortibus crudelissimi: non monasteriis, non Ecclesiis, aut cæmeteriis parcunt. Sed nec alia ratione extraneis bellis implicantur, nisi conditionibus admissis, ut substantix, quas sacrorum locorum tuitio valaverit,

laverit, direptionibus publicentur. Unde etiam contingit, ut propter avilitatem prædarum, amicissimis sæpe aburantur ut hostibus, ob quod rari sunt ad quassibet bellorum necessitates adfiscuntur. Hæc de Boemis atq; Polonis, & cæteris orientalibus Slavis dicta sufficiant.

Balticus) nō à baltheo, sed à Balte, (dem Bet) hoc mare dici, *Krantzius Wand. lib. II. c. 17.* disputat; quæ sententia verior est.

In Græciam) Rein. Reineccius hic σφάλμα Geographicum notat, & *Krantzius loco adducto § c. 20.* Helmodum hoc nomine reprehendit. Sed observandum, istius ætatis scriptores etiam Russos vocasse Græcos, Russiam verò Græciam. Constat id ex *Adamo Bremenſi, qui l. II. c. 13.* scribit, Chiven, Russiæ metropolin, clarissimum decus Græciæ esse. Hæc est, quæ paulò post *Auctori nostro* Chue dicitur. *Adamus* addit, naves à Barbaris in Græciam, i. e. Russiam mitti, *lib. IV. c. 46.* Ratio communis appellationis inde esse videtur, quòd Russi non modò Græcorum literis, earumq; appellationibus maximam partem utantur, sed etiam quòd religionem ab illis suam acceperint. Vide *Adamum Olear. Itin. Pers. part. I. p. 174.* Quid? quod ipsa Taurica chersonesus, & totus iste tractus circa paludem Mæotidem, incolas habet Græcos, & imperium Græcorum Trapezuntinorum, qui huc usq; suam ibi & lingvam Græcam & religionem retinent, & Tartari Precopenſes hodie appellantur. *Michalon Lituanius de morib. Tartaror. p. 191.*

Hoc mare.) Secutus hic Auctor est *Eginhartum* in vita *Caroli M. p. 6.*

Diu enim) Quo tempore Russi religionem Græcorum susceperint, non usq; adeo certum, *Sigismundus Liber*

Baro in Herberstein rerum Muscovitic. commentariis p. 3. narrat, *Olham*, quam *Igor, Dux Russorum*, viduam reliquerat, post res præclare gestas, in Græciam profectam, & sub rege *Joanne Constantinopolitano* baptismum suscepisse. Postea scribit, *p. 5.* Vuolidemerum, Russiæ monarcham, misis Constantinopolin Oratoribus ad *Basilium* & *Constantinum* reges, si *Annam* sororem, uxorem sibi darent, se fidem Christi cum omnibus Russis suis suscepturum promississe, juxta hanc narrationem Russos circa annum Christi 870. Græcorum religionem suscepisse oportet. *Epitome genealogie Moscovia Ducis* refert ad ann. 988. Adde *Paul. Jovium de legatione Moscovit. p. 126.* *Sigismundus Baro* post *p. 19.* narrat, Russos in Annalibus suis gloriari, longè ante Vuolidemerum Russiam ab ipso *Andrea Apostolo* ad fidem conversam & baptisatam esse. Vide & *Joann. Fabrum de Moscovitar. religione, p. 133.* *Ruthenos* fidem Christianam Græcorum ritu anno 942. sub *Olha* & *Vuolodimero* suscepisse notat *Alexander Guaning* in *Moscoviae descriptione, c. 2. p. 171.* Et paulò post capite eodem subiicit, *Ruthenos* jactare, se operâ *Andree Apostoli* ad fidem Christianam adductos. *Cedrenus* etiam auctor est, Russorum classem anno 860. multos transugas & captivos secum Constantinopoli abduxisse, atq; ab istis postea religionem Christianam ipsos edoctos, & paucis post annis universam Russorum gentem baptisatam esse.

Martur.) Fit illa ex pelle animalculi *mar-*
tes dicti. Est autem mustelæ genus, nobi-
 li pelle insignis. Unde *Martialis*: Vena-
 tor capta Marte superbo, adest. *l. X. epigr.*
 37. Ubi tamen *Cl. Salmasius* pro Marte,
male in libris veteribus legi contendit,
Plin. Exercitat. in Solin. p. 1009. De
 pellibus harum & Zebellinorum *Paul.*
Iov. de legat. Moscov. p. 123.
 Apud illos) Ditmarus, primus Episcopus
 Pragensis fuit, qui cum anno CHR. 969.
 2. Ian. mortuus esset, Voytichius, Comitiss
 Bohemiæ, Slavonici, filius, à Boleslao pio,
 Bohemorum Duce, 13. Febr. ei surrogatus
 est. Hic cum Alberti I. Archiepiscopi
 Magdeburgensis discipulus fuisset, Alber-
 tus eum propter morum sanctitatem &
 discendi ardorem tam tenero est prosecu-
 tus amore, ut ei suum nomen imponeret.
Paul. Lang. Monach. Chron. Citicensis
p. 761. Missus ad Imperatorem, tunc in
 Italia rebus detentum, Veronæ 2. Junii est
 confirmatus, & 11. Junii à Willigilo, Præ-
 sule Moguntino, consecratus. Vir divi-
 næ religionis propagandæ studiosissimus
 Romæ rediens, quò, ut Episcopatu se ab-
 dicaret, profectus fuerat, Stephanum,
 Hungarorum Regem, ad Christi fidem
 convertit, eumque cum aulicis nonnullis
 baptismi lavacro tinxit. Reversus in Bo-
 hemiam, & Slavorum atroces insidias
 expertus, in Poloniam descendit, & gen-
 tem, quæ nuper etiam Evangelium ample-
 xa erat, in fide confirmavit. Cum inde
 tandem etiam in Prussiam se contulisset,
 ut essetam gentem Christo adduceret, ab
 infidelibus anno Chr. 995. occisus est, ut
 narrat *Marian. Scotus l. III. et. 6. ad h.*
ann. Alii scribunt, ipsum hoc anno pri-
 mum in Poloniam venisse, sequenti anno
 996. ad Prussos transisse, & anno 997. 23.
 April. ab idololatriis prope oppidum *Wisch-*
hausen palo alligatarum & septem hastis tra-

jectum esse, Reliquias ipsius Boleslaus
 Dux Poloniæ, devictis postea Russis in
 Poloniam transtulit & Gnissæ sepeliit. Vide
 infra c. 15. n. 1. & *Martinum Boregk* in
descriptione Bohemiæ, in Boleslao Pio,
p. 57. & seqq.

Hunorum) Bellum contra Hunnos, sive
 Avares Carolus animosius quàm cætera,
 & longè majori apparatu administravit,
 Octo annis gestum bellum est; immensi
 thesauri Hunnis erepti; hostes multis præ-
 liis fusi. *Eginhart. in vita Caroli. Re-*
gino ad ann. 791. Annal. Fuldens. ad
ann. 796.

Ungarorū) Quemadmodum Nordmanni
 jam integros LXX. annos Saxoniam,
 Galliam & Angliam cædibus, rapinis atque
 incendiis vastaverant, ab anno Chr. 820.
 ad ann. 891, quo Arnolphus Imperator ip-
 sorum nonaginta milia, & Reges duos
 Sigfridum & Godfridum occidit, uno
 tantum homine ex suis desiderato (*An-*
nales Fuldenses hoc anno): ita, his re-
 pulsus, Hungari surgunt, & anno Chr. 901.
 Bavariam, Sveciam, & Franciam longè la-
 teque vastare incipiunt. *Abbas Ursperg.*
h. a. Anno 906. cum Vandalis & Obotri-
 tis Saxoniam depopulantur. *Lambert.*
Schaffnab. h. a. Anno seq. Ludovicus
 Imperator ex trium dierum prælio infæ-
 rior discedit: Luitpoldus (Leopoldus)
 Austriæ Dux cadit: Bavari magna cæde
 ab ipsis afficiuntur. *Regino h. a.* Anno
 908. Saxoniam & Thuringiam, & anno
 seq. totam Germaniam miserrimum in-
 modum vastant. Cæteras illorum gra-
 vissimas in Germaniam irruptiones, usque
 ad ann. 955. quo ab Ottone Magno gravi
 prælio fere ad internecionem deleti sunt,
 describunt Auctores jam laudati, Vide
 & *infra cap. VIII.*

CAPUT II.

1. <i>Slavi ceteri, Winithi Auctoris atate dicti fuere.</i>	7. <i>Rethre urbs, & Radegastus, idolum.</i>
2. <i>Horum primi Pomerani.</i>	8. <i>Circipani: Kissini.</i>
3. <i>Odera & Albis, amnium, origo & cursus.</i>	9. <i>Lingones: Warnavi.</i>
4. <i>Winete magnitudo, commercia &c.</i>	10. <i>Obotriti: Polabi: Wagrij.</i>
5. <i>Heruli: Helveldi: Leubusj: Wilini: Stoderani.</i>	11. <i>Femarienses.</i>
6. <i>Tollensi: Rbedarj.</i>	12. <i>Rüigiani.</i>
	13. <i>He gentes omnes idololatra & pirata, vicinis græves.</i>

Ubi ergo Polonia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum provinciam, eorū qui antiquit̄ Wandali, nunc autē Winithi sive Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani, quorum sedes portenduntur usq; ad Odoram. Est autē Odora ditissimus amnis Slavicæ regionis, & oritur in profundissimo saltu Marahorum, qui sunt ab oriente Boemiæ, ubi & Albia sortitur principium. Nec longis ab inuicem distant spaciis, sed diverso currunt meatu. Albia enim in occasum ruens, primo impetu Boemos alluit cum Sorabis, medio cursu Slavos dirimit à Saxonibus, novissimo Hammenburgensem dividens parochiam à Bremensi, victor Oceanum ingreditur Britannicum. Alter fluvius, id est, Odora, vergens in Boream, transit per medios Winulorum populos, dividens Pomeranos à Wilzis: in cujus ostio, qua Balticum alluit pelagus, quondam fuit nobilissima civitas Vinneta, præstans celeberrimam stationem barbaris & Græcis, qui sunt in circuitu. De cujus præconio urbis, quia magna quædam, & vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare, digna relatu. Fuit sanè maxima omnium quas Europa claudit civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus permixtis, Græcis & Barbaris. Nam & aduenæ Saxones parem cohabitandi licentiam acceperunt, si tantum Christianitatis titulum ibi commorantes non publicassent. Omnes enim usq; ad excidium ejusdem urbis, paganis ritibus oberrant. Cæterum moribus & hospitalitate, nulla gens honestior aut benignior potuit inveniri. Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit jucundi aut rari. Hanc civitatem opulentissimam, quidam Danorum rex, maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur. Præsto sunt adhuc antiquæ illius civitatis monumenta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ, Tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum ajunt unum viridissimæ esse

- mæ esse speciei, alterum subalbidaë, tertium motu furibundo, perpetuis sævit tempestatibus.
- 5 Sunt & alii Slavorum populi, qui inter Albiam & Odoram degunt, longoq; sinu ad Austrum portenduntur, sicut Heruli, vel Heveldi, qui sunt juxta Habelam fluvium, & Doxam, Leubuzi, & Wilini, Stoderani, cum multis
- 6 aliis. Post Odoraë igitur lenem meatum, & varios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit Winulorum provincia, eorum qui Tho-
- 7 lenzi sive Redarii dicuntur. Civitas eorum vulgatissima Rethre, sedes idolatriæ. Templum ibi magnum constructum dæmonibus, quorum Princeps est Redegast. Simulacrum ejus auro, lectus ejus ostro paratus. Civitas ipsa novem habet portas, undiq; lacu profundo inclusas. Pons ligneus transitum præbet, per quem tantum sacrificantibus, aut responsa petentib. via conceditur.
- 8 Deinde venit ad Circipanos & Kyzinos, quos à Tholenzis & Rederis separat flumen Panis, & civitas Dimine. Kyzini & Circipani, cis Panim, Tholenzi & Redari, trans Panim habitant. Hi quatuor populi à fortitudine Wilzi sive Lutici appellantur. Ultra illos sunt Linguones, & Warnavi.
- 9 Hos sequuntur Obotriti, civitas eorum Miklinburgk. Inde versus nos, Polabi, civitas eorum Racisburg. Inde transitur fluvius Travena, in nostram
- 10 Wagirenses provinciam. Civitas hujus provinciæ quondam fuit Aldenburg maritima. Sunt & insulaë Baltici maris, quæ incoluntur à Slavis, quarum una Vemere vocatur. Hæc opposita est Wagiris, ita ut videri possit
- 11 Aldenburg. Altera insula longè major est, contra Wilzos posita, quam incolunt Rani, qui & Rugiani, gens fortissima Slavorum, qui soli habent regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est, adeò metuuntur propter familiaritatem Deorum, vel potius Dæmonum, quos majori præ cæteris cultura venerantur. Hi ergo sunt Winulorum populi, dif-
- 12 fusi per regiones & provincias & insulas maris. Omne enim hoc hominum genus, idololatriæ cultui deditum, vagum semper & mobile, piraticas exercentes prædas, ex una parte Danis, ex altera Saxonibus infestum. Sæpius ergo multisq; modis, magnorum Imperatorum atq; sacerdotum solertia tentatum est, si gentes istæ rebelles & incredulaë possent aliquatenus ad agnitionem divini nominis & credulitatis gratiam adduci.

Wandali) Wādali illi antiqui, & Winithi hic Auctori udem sunt, Sed nec alii historici Wandalos, Winithos VVinedos, & Slavos satis diligenter distinguunt, sere pro una & eadem gente habentes. Sunt contra, qui illos discernunt, & alios Wandalos, alios autem Winithos fuisse docent.

Horum sententiã, loca hæc nostra ad mare Balticum ter suos mutarunt incolas. Nam primum quidem illa VVandali tenuerunt: post illos VVenedi, seu VVendi, qui Auctori nostro VVinithi: & his oppressis, præcipuè in Mechlenburgo & VVagria, novissimè Saxones, Inscriptis Hel-

moldus librum suum Chronica Slavorum. Nos igitur historiam populorum, qui hæc loca unquam inhabitaverunt, breviter delineatâ exhibebimus, ut appareat, quinam Slavii isti fuerint, quos Auctor noster celebrat, quiq; veterem nostram Lubecam condiderunt, & quam diu illa stetit, incoluerunt. Absolvemus rem nonnullis capitibus:

I. Wandali sunt indigenæ, & primorum horum locorum incolæ. Hos primò omnium oram Balthici maris longè lateq; tenuisse, veterum scriptorum testimoniis constat. *Plinius* Vindelos, seu Vandalos, gentem Germanam facit, & illos in Burgundiones, Varinos, Carinos & Guttones distribuit, *lib. IV. cap. 14.* Hæc autem nationes ista ætate omnes ad mare nostrum habitavere. Et Burgundiones quidem Poloniam; Varini (à Varo amne ita dicti) Mecklenburgum; Carini Pomeraniam occidentalem; Guttones autem Pomerelliam Regionem usq; incoluisse putantur. Et quidem primos generi auctores huc non ita diu post diluvium intrasse, nonnulli ex historia filiorum & nepotum Noë conjectant. Ex Askenasis enim familia, qui Japhetum avum habuit, Sveyum Principem ortum ajunt, qui omnem tractum maris Balthici ab Albi, ad extremam usq; Europam tenuerit. Hujus filium Vandalum præcipuè terras inter Travam & Vistulam amnes coluisse, & antiquis illis Vandalis nomē impostuisse, VVandali igitur harum terrarum indigenæ seu aborigines fuisse cœsendi sunt; quorum primi conditores, ex quo mortaliū genus terras post aquarum eluvionem habitare iterum cœpit, eas ingressi sunt, quiq; multis postea seculis istas retinuerunt. Magnæ fuerunt res his VVandalis gestæ, ut nec exteri, usq; antiquis scriptoribus ignotæ illæ fuerint: multò notiores futuræ, nisi literarum secreta vitri pariter ac faminæ inter ipsos ignoras-

sent, sed scriptores domestici res illorum maximas, domi militaq; feliciter gestas, ab exteris autem propter invidiam non prodignitate commemoratas, ab oblivionis injuria vindicassent. *Krantzius* antiqui scriptoris testimonio VVandalorum regem Scalcum, cum Helgone, Daniæ Rege, qui ante natum Christum anno circiter loc. regnavit, bellum gessisse asserit. *Wandal. lib. I. c. 7.* Hi VVandali (quos Saxo Grammaticus Slavos vocat) irruptiones in Daniam Frothone III, imperante, qui anno 37. ante Christum natum regni gubernaculis admodum est, fecerunt; in quos Frotho expeditione per Ericum Ducem suum suscepta Regem illorum Sturnicum interfecit. *Saxo lib. V. p. 84.* Hi Sivardum I. Regem Daniæ circa annum Chr. 314. aliquot præliis in Lütia superatum, Scania & Lütia exuerunt. *Saxo l. IIX. p. 154.* Hi Jarmericum, Sivardi filium, juvenem adhuc ceperunt. Hi Daniam frequentissimè depopulati sunt. *Saxo ibid.* Gens bellicolissima non continere se suis limitibus potuit, sed subinde illos egressa non Danorum regnum tantum, sed & potentissimi Romani populi provincias incursionibus vexavit. Hinc VVandalos in Pannonia ab Imperatore M. Antonino extinctos Julius Capitolinus *in vita ipsius* commemorat, *p. 29.* Idem *in vita Probi Imperatoris* VVandalos per totum pene orbem pedibus & navigando vagatos, nec parum molestiæ Romanæ intulisse gloriæ memoriæ prodidit, *p. 240.* VVandalorum magnam coloniam circa Constantini M. tempora VVifimari Regis auspiciis, ab oceano versus meridiem profectam *Jornandes de rebus Geticis c. 22.* scriptum reliquit.

II. Wandali fuerunt Germani. Wandalos hos nō Sarmatas aut Scythas, sed Germanos

manos fuisse, primum antiquorum auctorum testimonio liquet: deinde linguarum Germanica, quæ usi fuere, probat. Ex quo scriptoribus antiquis Germani innotuerunt, Wandali in illis numerati sunt. *Plinius*, qui Vespasiani tempore claruit, cum quinque genera Germanorum recenset, Wandalos inter eos primos facit, lib. IV. c. 14. Plinio ut æqualis, ita ὀνόματι in hoc argumento *Tacitus*, historiarum scriptor verus atque acutus, uti Marfos, Gambriuos & Suevos, ita & Wandalos antiquissimos Germaniæ populos facit, eamque appellationem istis quoque temporibus ita fuisse vetustam indicat, ut unum ex ipsius Dei *Tuisconis* filiis Wandalum appellatum esse tradiderint. Accedit, quod *Methodius* martyr epistolam, à Wandalis ad *Constantinum* Imperatorem scriptam, produxerit, quæ illi se Germanos esse publicè professi sunt, uti commemorant *Franciscus Irenicus Exeges. Germ. l. I. c. 33.* & *Mich. Beuth. Animad. histor. lib. I. p. 15.* Lingvæ etiã eadẽ cum cæteris Germanis usos esse disertè testatur *Procopius*, lib. 1. Idem nõ tantum ex Nominibus propriis, sed etiam appellativis & verbis, quorum amplos duos indicat *H. Grotius* confecit, & Historiæ *Gotthorum* & *Vandalorum* p. 574 inseruit, clarissimè constat; ad quos lectorem remittimus. Adde *Philipp. Cluver. Germ. Antiq. lib. III. c. 46.* Uti verò fieri a solet, ut populorum appellationes propria à diversarum linguarum & ætatum scriptoribus, exteris præsertim, una atque altera litera immutentur: ita hi populi diversis auctoribus, Vandali, Vandalij, Vandeli, Vandili, Vanduli, Vindili, Vinili, Vinuli, Winili, Winuli, Græcis ut *Zosimo*, lib. I. p. 37. Βάνδιλοι, nonnullis Ουάνδαλοι, ut *Eutropio*, lib. IIX. dicũ-

tur. Adde *Hug. Grotij Prolegomena historiæ Gotthor. p. 23.*

III. Wandali crebris suis expeditionibus terras suas incolis denudarunt.

Quietis impatiens populus, & ad armastrenuus non contineri avito solo potuit. Sicut enim omnibus Germanicæ nationis populis pigrum & iners videbatur, sudore acquirere, quod possis sanguine parere sic VVandali summam laudem semper in armis quaesiverunt. Quoties enim omnis Germania in fœdus contra Romanos aut ante Christum natum, aut postea, ut contra *Julium Cæsarem*, *Domitianum*, *M. Antonium*, *Valentinianum* & cæteros coiret, VVandalos magno numero interfuisse certum est. Nec unquam VVandali à Gothicis expeditionibus, quas bellicosissima gens suscepit frequentissimas, excludendi sunt, cum VVandali illorum pars fuerint. *Procopius l. I. Histor. Vandal. p. 5.* Sive igitur Gotthi versus Orientem moventes Constantinopolitanos Imperatores urserunt, sive versus meridiem superato Danubio, aut *Albi* & *Rheno*, occidentales Impetii Romani partes lacerauerunt, VVandalia suos, quibus abundabat, strenuos & quiescere nescientes milites, magno numero addidit. Quin ipsi VVandalorum Reges ante & post Christum natum creberrimè in Romanorum provincias maximos ducunt exercitus. In bello *Marc. Antonino*, quod anno Chr. 174. contra *Marc. Antoninum* apparatu maximo omnium Germanicæ nationum gerebatur, quodque tantum erat, quantum post hominum memoriam nullum ferme susceptum fuerat, adeo ut *Puicis* conferretur, VVandali cum egregio exercitu aderant, ut *Eutropius l. IIX. in Marc. Antonino. p. 116.* annotavit. Insignis autem imprimis & memorabilis est expedi-

tio, quam Wismar, Rex illorum potentissimus, ætate Constantini M. cum innumeraibili suorum multitudine suscepit, Cui versus Austrum profecto Ibericus Ostrogothorum Rex, occurrit, eumque gravissimo prælio, quo multa Wandalarum millia fusa, superavit. Verum omnium maxima ea fuit expeditio, quam Rhadagaisus (vel Rhadagastus) Rex anno Chr. 404. suscepit, is enim Gothos, in quibus Vandalis, Sarmatas atque Germanos evocans, ut ad ducenta millia armatorum, (*Zosimus* quadringenta millia habet *l. V. in Arcad. & Honorius pag. 803.*) conficeret, & Romam captam ac prædæ propositam pollicens, si se sequantur, omnem illam multitudinem in Italiam perduxit; ubi media pars exercitus in prælio à Stilicone perempta est; reliqui morbis & inedia omnes extincti sunt *Isidorus Hispalensis Chron. Gothor. Era 443. Sigon. de occid. Imperio l. X. anno 404. 405. ex Orosio.* Rhadagaisus, perempto nondum quietædam sibi Vandalis rati novam atque ingentem expeditionem anno Chr. 410. sub Caroco Rege inest, & Alanis, Suevis, Quadis, Marcomannis, Herulis, Turcilingis, Alemannis & Saxonibus in belli societatem assumptis, cum trecentis, vel ut nonnulli scriptum reliquerunt, quadringentis millibus in Galliam transeunt; anno tertio Hispanias invadunt; inde Duce Genserico in Africam trajiciunt, ibique regno condito usque ad Justinianiani tempora subsistunt, Alias complures populi Wandalici ex paterno solo emigrationes taceo, quod illæ ab Historicis diligenter satis descriptæ reperiantur,

IV. Venedi (Winithi, (die Wenden) succedunt Vandalis. Cum igitur alii atque alii numerosissimos ex Germania, præsertim à Balthico litore in Romanorum provincias eduxissent exercitus, non poterat aliter evenire, quam ut regiones vacuæ atque desertæ, aut ab exiguis tan-

tum incolarum cœtibus habitatæ, advenas alios arcere haut possent. Nudatæ itaque incolis inter Vistulam præsertim & Albim terræ & desertæ, fertiles autem & copia rerum ac comæatu omni abundantes facile peregrinos hospites invitabant, Erant enim illæ, uti diximus, crebris Vandalorum, Herulorum cæterarumque nationum expeditionibus ita colonis exhaustæ, ut occupari nullo negotio à numerosa gente, ex vicinis locis egressa, possent. Eratque id eo præclivius, quod nullæ Germanorum populis, ut *Tacitus* loquitur, urbes habitarentur, & ne quidem inter se junctas paterentur sedes, sed coleret discreti ac diversi vicinos locarent non connexis & cohærentibus ædificiis. Habebat præterea gens in more positum, ut, quoties in bellum prohibat, uxores & liberos secum traheret, qui tanquam in proximo pignora, sanctissimi cuique testes essent. *Tacitus*, & *Paulus Warnefrid. l. II. de gest. Longobard. c. 7.* Certe acies quasdam à seminis eorum, inclinatas jam & labantes, restitutas esse, idem auctor commemorat. Colebat tunc inter cæteras gentes Sarmaticas amplissima Venedorum natio, per Livoniam, Russiam & finitimas terras immensis spatiis diffusa. Quod vel inde liquet, cum à septentrionibus Finnos, à meridie Bastarnas, longè lateque inter se distitos, *Tacito* teste, attigerint, Hi populi Græcis & Latinis scriptoribus Venedi, Venedæ, Vinidi & Vinidæ, *Jornandi* etiam *cap. 23.* Veneti & Slavi appellantur, nonnullis Slavini; unde *Theophylactus Simocatta* *Ξκλαθνοι* dicit, *l. I. c. 7.* & alibi. Quas sedes ergo Vandali potissimum, & alii nonnulli ad sinum Codanum & mare Balticum populi colonis maximam partem evacuarunt, has vicini Sarmatæ, & horum prima & maxima pars, teste *Ptolomæo l. 3. c. 5.* Venedi ex Livonia, & Russia, & vicinis

terris progressi cupide intraverunt, & omnem hanc oram mari. Baltici à Vistula ad Albinum primum complevere, seq; cum superstitibus Wandalis, quorum multitudinem non contemnendam in multis locis relictam esse dubitari non potest, ita permiscuerunt, ut facile in habitu & moribus gens genti conformaretur. Et quia Vandalorum sedes occupaverant, nomen quoq; illorum in eosdem, ut vulgo Wandali dicerentur, transiisse deprehendimus: sicut alios etiam populos à larum gentium nominibus appellatos legimus, in quarum sedes ipsi successere. Hos Venedos Ptolomæus jam sua ætate, i.e. circa ann. Chr. 170. totum sinum Venedicum, qui hodie Finnicus & Curienfis dicitur, occupasse, & eidem mari nomen dedisse testatur. Tacitus, qui circa annum salutis 70. scripsit, Venedos eos vocat, & inter Fennoſ & Bastarnas, ut diximus, collocat. Plinius, ejusdem ævi scriptor clarissimus, terras illas ad Vistulam usq; fluvium à Sarmatis, Venetis, Scyris & Hiris sua ætate habitatas memoriæ tradidit, *Natur. hist. l. IV. c. 13*. Hanc Venedorum in Vandalorum sedes successionem gravissimo suo viri in omni antiquitate versatissimi testimonio asserunt. In quibus *Andreas Athamerus Comment. in Taciti Germ. p. 193. & seq. Beatus Rhenan. rer. German. sine libri 1. p. 83. & 84. Et lib. 2. p. 93. Bernhardus Latomus in Chron. Mechlenb. M.S. f. 9. & seq. Bilibaldus Birckeymerus Comment. in Tacit. p. 94. Casparus Peucerus in continu. it. Chronici Carionis l. IV. p. 2. 22. 28. Caspar Danckwerth in descript. Ducat. Slesvic. & Holsat. part. I. c. 5. & 7. part. III. c. 4. & 5. Cyriacus Spangenberg. in Chron. Quernsfurt. lib. I.*

c. 14. David Chytraus in Vandalia, p. 1. 2. Hermann. Conring. de finib. Imperii Germanici l. I. c. 2. et 16. Hugo Grotius Prolegomen. in Hist. Goth. p. 26. Joachimus Vadianus de Colleg. German. l. II. p. 91. Joachimus Vagetius in Geograph. p. 146. Johannes Lampad. Melliscio histor. parte III. p. 20. Johannes Matthias à Sudetis de Orig. Bohem. & Slavorum. F. 2. Johannes Micrel. Syntagm. Historiar. Mundi lib. I. sect. 2. Et toto l. II. Pomerania. Ludovicus Persona IC. in Oratione Witeberg. habitâ anno 1602. Marcus Velferus rer. Boicar. lib. II. p. 138. et 141. Item lib. III. ann. 595. p. 202. Martinus Boregk in descript. Bohemiae. p. 3. Martinus Cromerus Chronic. Polonia lib. I. c. 5. 67. 8. 9. 10. Martinus Crusius Annal. Slesvic. part. I. l. 1. c. 1. & l. X. c. 9. Michael Beutnerus Animadvers. historiar. cap. 1. p. 10. & seq. Et Commentario in Taciti Germaniam c. p. 11. p. 51. & cap. 22. p. 210. Petrus Albinus Chron. Misnenſe Tit. 4. p. 53. & Tit. 6. toto. Petrus Lindeberg. Chron. Rostoch. l. I. c. 2. Philippus Clüverius German. Antiq. lib. III. cap. 44. Philippus Melancthon in Chron. Carion. lib. I. p. 43. & lib. III. p. 245. Item Commentario in Taciti German. p. 45. Et in Oratione de regione & gente Mysorum, pag. 218. Reiner. Reinicc. Proæmio in Helmoldum, & Append. prima ad eundem. Sigismund. Schorckel. Epist. nunciatoriam Helmoldo præfixa.

An autem hi Venedi idem sint cum illis, qui *Evetoi* Homero *Iliad. 2. v. 852.* & Herodoto in Terpsichore pag. 151. eidem in Clio, pag. 41. *Apolloxiō* *Evetoi* in *Argonaut. l. II. v. 358*: *Livio* Heneti dicuntur, item unde primum prodierint, an ex Sarmatia Asiatica, an ex Paphlagonia, an verò aliunde, nunc nos non inquirimus. Sufficit nobis, gravissimorum auctorum consensu constare ad litus Livonicum & Prussiacum partem eorum populorum, qui Venedi vel Heneti dicebantur, hæc esse, cum Wandali crebris expeditionibus terras suas ita decaudarent, ut novis advenis eas occupandi potestatem facerent.

Non igitur Venedi cum Wandalis confundendi; quod nonnulli perperam fecerunt. Illi enim Sarmatæ, hi Germani fuerunt, natione, loco, linguâ & moribus

ab illis discreti. Cum verò Venedi non uno tempore, sed paulatim, nec cum impetu & magnis exercitibus, sed parte una populi post alteram introducta, in Wandalarum sedes subintraverint, ideo nec tempus adventus illorum defini certò potest. Imperante Valentiniano III. post Wandalarum discessum immigrationis hujus initium factum verisimile est. Progressi in Germaniam, imprimis in Pomeraniam & Mechlenburgum effusi longè lateq; dominari ceperunt. Tum verò nova planè rerum facies in Wandalia orta est, omniaq; abolit prioribus vocabulis, novis vocari ceperunt. Hæc nova locorum & populorum nomina tanquam in tabella adicere hic placuit, quod ea ab auctore nostro & aliis mediæ ætatis scriptoribus frequenter repetantur:

I. Pomerani	-	hodie Pomerani.
II. Lebusij, Stoderani & VVilini	-	Berlinenses: Brandenburgenses.
III. Brizani	-	Prignitzenfes: Perlebergenses,
IV. Havelani (Helveldi & Heveli) ad Havelum fl.	-	Havelbergenses,
V. Sidini	-	Stetinenses.
VVilsfi, qui & Lutiti & Velatabi,	-	quatuor generum sunt:
VI. Circipani, qui cis Penim fl.	-	VVolgastenses: Sundenfes: Deminenses, VVilnacenses.
VII. Kiffini,	-	Gützovienfes: Gryphisvvaldenfes.
IIIX. Rhedarii, Ridarii, Riaduri,	-	Stolpenses: Anclamenfes.
IX. Tollenses, qui ad Tollen Sec,	-	Neubrandenburgenses.
X. VVarnavi, Varini, Heruli, VVerli, & <i>κατ' ἐξοχήν</i>	-	VVendi: Rostochienfes: Bützovienfes: Gultrovienfes,
XI. Obotriti	-	Mechlenburgenses: Suerinenses,
XII. Polabi, Polavi	-	Raceburgenses.
XIII. VVagrii	-	Lubecenses: Aldenburgenses.
XIV. Rani	-	Rugiani,
XV. Lingones, Lini	-	Luneburgenses.
XVI. Sorabi, Serbi,	-	Servestiani: Lufati: Misnenses: Lipsienfes.
		Huc referendi
XVII. Uchri, Ueri,	-	Incolæ Marchiæ Ucranae,
XIIIX. Dalemencii,	-	Pars Misnensium.

Hos omnes Helmoldus sua aetate, circa ann. Chr. 1148. & *Adamus Bremen-*
sis, annis centum ipso superior Winitos
 & Winithos, i.e. Wendos, item Slavos ap-
 pellant. Prolixè de his nominibus *Petrus*
Albinus Chron. Misnensi, p. 386. seq.

V. Venedi vires sumunt: nova re-
gna condunt, & contra Reges & Im-
peratores Romanos bellaverunt. In-
 numera hæc multitudo in Vandalorum
 sedes inundans majores brevi tempore
 flumebat vires ex mutuis Francorum,
 Suevorum, Saxonum & Thuringorum,
 quibus isti se atterebant, bellis domesticis.
 Nec parum roboris inde illis natum,
 quod anno Chr. 449. Angli, magna pars
 Germanorum, à mari Balthico, Hengisto
 Duce, ad Britanniam incolendam emi-
 grassent. *Will. Malmesbur. lib. 1. cap. 1.*
Krantz. Sax. l. I. c. 20. Wand. l. I.
c. 32. His rebus effectum est, ut Vene-
 di intra breve spatium in novis sedibus
 magis magisque confirmati plerisque vi-
 cinis jam fierent formidabiles, & ter-
 ris ad mare Balthicum non contenti,
 non modò Europæ partem maximam
 occuparent, per Lusatiam, Moravi-
 am & Bohemiam, & in Illyricum usque se-
 diffundentes, sed etiam nova regna con-
 dederent. Nam circa annum Chr. 550. Le-
 chus Slavius Poloniâ occupata regnum
 in ea constituit. Nec ita diu post Zechus
 Dux ex eadem gente, Bohemiæ regnum
 auspiciatus est. Saxones, quia vitiniores,
 frequentius illorum incursum ita vexati
 fuerunt, ut, eum Longobardi anno 567.
 in Italiam cum familiis integris transi-
 rent, in se illis jungerent. Quorum tamen
 supercilium fastidentes, post annos XII.
 ad antiquam patriam reversi sunt, pugna-
 erunt quidem contra illos sæpius est;
 sed ipsi aut victores ex prælio discesse-
 runt, aut victi, paulò post fortius insurre-

xerunt, Quamquam & Thassilo, Bava-
 rum Dux, anno Chr. 595. magna de iis
 in Bohemia potiretur victoria, tamen
 ipsi reparato exercitu, Cagano, Avarum
 Duci, se jungentes, eum eodem vicinas
 terras sædè depopulati sunt. Elati igitur
 prosperis rerum successibus inquietissimi
 homines, & optimis, iisdemque amplissi-
 mis terris non acquiescentes, longius et-
 iam seculo octavo & sequentibus in Ro-
 mani Imperii fines progredi summis vi-
 ribus tentarunt. Hinc verò perpetua &
 molestissima bella singuli Imperatores
 Romani, Reges Germaniæ & Duces Sa-
 xoniæ à Carolo M. usque ad Fridericum
 Barbarossam & Henricum Leonem ultra
 annos trecentos contra prædatricem
 istam gessere gentem. Uti enim in patrio
 solo prædis affluenti fuerant, & quicquid
 inter Peucinos Fennoque sylvarum ag-
 montium erigitur, latrocinii pererrave-
 rant: sic nunc hoc unum agebant, ut
 Francos, Thuringos & Saxones perpe-
 tuis bellis fatigarent, & Romani Imperii
 provincias partim occuparent, partim
 sædè lacerarent. Nec desiere unquam,
 ex quo tantopere potentia illorum anctâ
 est, insultare Imperatoribus, & Ducibus
 Saxoniæ, donec tandem ex Wagria &
 Mechlenburgica terra per Henricum Leo-
 nem sublata, partim præliis occisi, partim
 ultra Oderam submoti; ex Marchionatu
 autem Brandenburgico per Albertum
 Ursium exterminati, & Saxones in eorum
 loca reducti sunt, ut auctor noster infra
 commemorat. Poloniâ verò, Pomerani-
 am, Silesiam, Lusatiam, Moraviam &
 Venedorum marchiam, ceterasque terras
 quas occupaverant, tanta virtute tutati
 sunt, ut nullis armis expelli posse inde
 potuerint. Unde adhuc Slavonica lingua
 latissime patet, atque in multas propagines
 diffusa est, videl. in Ruthenicam, Poloni-
 cam, Boemicam, Illyricam, Dalmaticam,
 Windicam, & alias minorum gentium
 linguas

linguas. *Aub. Miræus de stat. Relig. Christ. l. I. c. 42. Paul. Merula Cosmograp. part. 2. l. I. c. 9.*

Ex quibus omnibus conficitur, primum quidem, Slavos illos, quorum historiam Helmoldus scripsit, non Wandalos, sed Wendos esse: deinde, Slavorum nomine, ipsum præcipue Obotritos, VVagrios & Polabos intelligere, qui cum nullâ ratione adigi possent, ut Christi religionem susciperent, per Henricum Leonem domiti atq; ejeti sunt. Quanquam enim omnes illæ nationes origine Venedicæ essent, quæ in terras VVandalorum successissent, tamen subsequenti seculis usus obtinuit, ut soli Obotritorum & VVagriorum Reguli seu Principes, *καὶ τὸ ἔσχατον* VVendi (*Herren von Wenden*) dicerentur.

VI. Saxones in Mechlenburgo, Wagria & Ræceburgensi terra in loca Venedorum introducuntur. Quomodo Henricus Leo, Dux Saxonix, & Albertus Ursus, Marchio Brandenburgensis, duarum sororum filii, & Magni Ducis Saxonix, nepotes, Slavis ex VVagria, Mechlenburgo, Ræceburgensi comitatu & Marchionatu Brandenburgico ejeti Saxones in terras illas revocaverint, prolixè narrat noster infra *cap. 57. & 88.* quo hujus capituli expositionem rejicim.

Marahorum.) Sunt Slavi in Moravia. Horum Regulum Rasticem Ludovicus Rex Germanix anno 860. capit & excaecat. *Regino ad h. annum. Sigevert. Gemblac. ann. 859.*

Vinneta) VVinneta, VVinitorum metropolis, ab ipsis populis nomen hoc sortita. *Krantz. Wandall. II. cap. 20. Philipp. Melanctih. Orat. de Johanne Bugenbaggio* putat, Venetam nominatam fuisse, idq; ab Henetis, *Tom. III. Orat. p. 775.* A nostro auctore etiam VVinneta dicitur, *infra c. 15.*

Hanc.) intestinis dilidiis interiisse narrat *Krantzius ibid.* Cum enim varix rationes, quæ eam habitabant, de primatu, ut aiat fieri, contenderent, & Gothi Haraldum Svedix & Hemmingium Daniæ Reges, ætate Caroli M, in societatem belli evocarent, venisse illos quidem, sed juncti armis urbem expugnasse, militibus diripiendam permisisse & solo aquasse. Verum ultimum exitium Vinnetæ aquarum inundatio attulit. Est enim illa tota mari absorpta, apparentq; ejus rudera sat manifesta, cum mare tranquillum est. *Joann. Micrel. l. II. Pom. c. 15.*

Rethre.) Rethre, vel Rheda, gentis metropolis, ab Ottone M. Imperatore, & Gerone, Marchione Brandenbugeusi cum Radegasto idolo, circa ann. 779. eversa est. Slavi tunc ita attriti, ut toto Imperatoris tempore movere nihil possent, sed & in obsequio Cæsaris, & in fide Christiana persisterent. *Georg. Fabric. Orig. Sax. & Rev. memor. ab. h. anno.*

VVagirens.) Erymon VVagrix inquirerentem adi *Casp. Danckwerth. in Descript. Holsat. part. III. c. 5.*

CAPUT. III.

1. Carolus M. Saxonibus ad fidem convertendis magnum impendit studium.

2. Saxones & Thuringi Francus ante Carolum veltigales fuerant.

3. Saxo-

3. Saxones XXXIII. annis à Carolo domiti. 4. Carolus X. millia Saxonum in Galliam transfert, anno CH. 804. 5. Ceteri Saxones cum Widekindo fidem Christ. recipiunt. 6. Carolus Saxonibus domitis tributa omnia remittit. 7. Sacerdotibus solam decimas solvi jubet. 8. Saxonia in octo Episcopatus divisa est.	9. Slavi etiam à Carolo domantur. 10. Carolus Slavos & Danos Episcopo Hamburgensi subjicere in animo habet. 11. Carolus contra Godefridum, Dania Regem, movet. 810. 12. Henningus fit Rex Daniae. Eidora terminus Daniae constituitur, 811. 13. Carolus moritur - - - 814 14. Carolus collapsente Orientis Imperio in Occidente Imperium instituerunt.

1 **I**nter omnes ergo strenuos Christianae fidei propagatores, qui pro fidei suae merito laudabilem adepti sunt principatum, gloriosissimus semper elucet Carolus, vir omnium scriptorum praeconiis attollendus, & in fronte statuendus eorum, qui pro Deo in partibus aquilonis laboraverunt. Ipse enim Saxonum gentem ferocissimam, atq; rebellem, ferro perdomuit,

2 & Christianis legibus subegit. Saxones autem, & Thuringi, itemq; caeterae quae juxta Rhenum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariae leguntur.

3 Quibus deinde à regno eorum deficientibus, Pipinus, genitor Caroli, bellum intulit, quod tamen filius majore felicitate peregit. Longo ergo tempore bellum adversus Saxones profligatum est, quod magna utrinq; animositate, majori tamen Saxonum quam Francorum damno per continuos triginta tres annos gercebatur. Poterat quidem citius finiri, si Saxonum pertinacia hoc pateretur, qui libertatem armis tueri malentes, Francorum terminos usq; ad Rhenum vastabant. Nullis itaque ferè annis à bello vacantibus, tandem Saxones ita profligati leguntur, ut ex his, qui utrasq; ripas Albiae incolunt, decem millia hominum cum mulieribus & parvulis in Franciam translati sint. Et hic annus est diuturni Saxonum belli tricesimus tertius, quem Francorum historici ponunt memorabilem, scilicet Caroli Imperatoris tricesimum septimum, quo Widikindus rebellionis inventor, deposita tyrannide, imperio subjectus, baptizatusq; est ipse cum aliis Saxonum magnatibus: & tunc demum Saxonia in provinciam redacta est. Hac itaq; in bellis victoria positus fortissimus Carolus, non in se, sed in Domino Deo exercituum confisus est, fortia gesta sua, gratiae ipsius adjumentis attribuens. Qui etiam magna usus industria, Saxonum populos, licet malè meritos, statuit supernae mercedis inuito omni debito censu absolvere, atq; pristinæ

pristinae libertati condonare, ne forte servitiis aut tributis prægravati, ad rebellionis necessitatem, & paganismi errores impellerentur. Porro ea conditio à rege proposita, & ab ipsis suscepta est, ut abjecto Dæmonum cultu, Christianæ fidei Sacramenta susciperent, essentq; tributarii & subjugales Domini Dei, omnium jumentorum suorum & fructuum culturæ seu nutrituræ suæ decimas sacerdotibus legaliter offerentes, & Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur. Divisa est igitur Saxonia in octo Episcopatus, & dignissimis pastoribus subjecta, qui ad imbuendas rudes in fide animas verbo & exemplo sufficerent. Quibus etiam hujus vitæ stipendia memoratus Cæsar multo honore, plena denique munificentia providit. Perfectum est ergo in Saxonia novellæ plantationis opus, & pleno vigore constabilitum. Sed & Fresonum agrestes illo tempore receperunt Christianæ fidei gratiam. Et tunc igitur præparatum est iter prædicatoribus verbi Dei trans Albiam, exieruntque angeli veloces annunciare Evangelium pacis in universam latitudinem Aquilonis. Quo tempore, cum Slavorum quoq; gentes Francorum imperio subjicerentur, fertur Carolus Hammenburg, civitatem Nordalbingorum, constructa ibidem Ecclesia, Heridago cuidam sancto viro, quem loci Episcopum designavit, regendam commisisse, proponens eandem Hammenburgensem Ecclesiam, cunctis Slavorum Danorumque genibus metropolim statuere. In qua re ad perfectum ducenda, & mors Heridagi Presbyteri, & occupatio bellorum Carolum imperatorem, ne desiderata completeret, præpedivit. Idem enim victoriosissimus Princeps, qui omnia Europæ regna subegerat, novissimum cum Danis bellum suscepisse narratur. Nam Dani, & cæteri qui trans Daniam sunt populi, ab historicis Francorum Northmanni vocantur: Quorum Rex Godefridus, jam antea Fresis, itèmq; Nordalbingis, Obotritis, & aliis Slavorum populis tributo subactis, ipsi Carolo bellum minatus est. Hæc dissensio maximè voluntatem Imperatoris de Hammenburg retardavit. Tandem extincto cœlitus Godefrido, Henning ei successit, patruelis ejus, qui mox pacem cum Imperatore faciens, Egdom fluvium accepit regni terminum. Nec multo post Carolus præsentis vita decessit, vir tam in divinis quàm in humanis rebus probatissimus, primusque qui de Francorum regno ad imperium meruit provehi. Nam Cæsarea dignitas, quæ post Constantinum in Græcia, urbe scilicet Constantino- poli, multis ætatibus laudabiliter vigit, deficientibus inibi regalis profanæ viris, ad eò concidisse dinoscitur, ut respub. cui in primitivo vigore, in simul tres consules vel dictatores, vel Cæsares vix sufficiebant, muliebri tandem conditione gubernaretur. Confurgentibus ergo undique adversus imperium

imperium rebellibus, cum omnia penè Europæ regna ab Imperio defecissent, ipsa quoq; mater orbis Roma, finitimis bellis attereretur, nec esset defensor, placuit Apostolicæ sedi, solenne sanctorum adunari concilium, & de generali necessitate commune participare consilium. Omnium ergo votis, omnium laudatione, insignis Francorum rex Carolus, corona Rom. imperij sublimatus est, eo quòd ipse, fidei merito, & potestatis gloria nec non bellorum victorij neminem in orbe videretur habere consortem. Atque in hunc modum Cæsareum nomen, de Græcia translatum est in Franciam.

Saxones) Sunt verba *Eginharti in vita Caroli M. p. 4.* Unde descripsit illa *Adamus Bremensis*, ut profiteretur ipse *l. I. c. 7.* Ex Adamo porrò noster transcripsit. In eo diversitas est, quod nonnulli bello Saxonico, Caroli auspiciis gesto, triginta tres annos, ceteri triginta tantum assignent. *Eginhartus* loco adducto, *Poeta Anonymus de reb. gest. Caroli M.* & ipse *Adam. Bremens. l. I. c. 12.* ad ann. 803. habent cum Auctore nostro *XX XIII. annos.* At idem *Adam. l. I. c. 7.* adducens verba *Eginharti*, ex annis *XXXIII.* facit annos *XXX.* Ita *Robertus Gaguinus* illos post ejus belli initium anno trigesimo superatos scribit *l. IV. c. 1.* *Witichindus* narrat, Carolum tandem trigesimo imperii sui anno obtinuisse, ut Saxones ad veram viam ducerentur, *Annal. l. I. p. 6.*

decem mill.) Sunt hæc ejusdem *Eginharti, p. 5.*

in Franciam) Septennium duravit hoc exilium. *Privil. I. Eccl. Hamburg.*

Caroli) Imperatoriam dignitatem jam in quartum annum Carolus gesserat. At Gallorum regnum inde à morte Pipini patris annos septem & triginta administraverat. Referrì autem solet translatio hæc ad annum *CH. 804.*

& Francis) Sunt verba *Adami Brem. l. I. c. 7.*

osto) *Chronicon antiquum Mindense*, ab *Henrico Meibomio*, academia Jülüæ quondam Professore celeberrimo, primum etenebris erutum, narrat decem Episcopatus per Saxoniam à Carolo esse fundatos.

I.	Osnabrugensem, anno	- - -	772.
II.	Ostervvicensem, seu Halberstadensem	- - -	776.
III.	Bremensem	- - -	779.
IV.	Mindensem	- - -	780.
V.	Herstellensem, seu Padelbornensem	- - -	784.
VI.	Bardevvicensem, seu Verdensensem	- - -	786.
VII.	Seiderensem, seu Magdeburgensem	- - -	784.
IIIX.	Monasteriensem	- - -	784.
IX.	Hildensheimensem	- - -	796.
X.	Hamburgensem	- - -	798.

Qui octo cum Auctore nostro numerant, ut *Paulus Langius in Chron. Citzensis initio*, Magdeburgensem & Hamburgensem omittunt.

Slavorum) Obotriti Slavi jam dudum Francis foedere juncti fuerant. His cum propterea Willsi Slavi essent infensissimi, eosq; assidua incursione lacefierent, Carolus eis anno 789. bellum intulit. Militabant tunc in Caroli exercitu etiam Saxones, quanquam ficta obedientia, & Obotriti cum Principe suo Witzane, quorum gratia hæc expeditio præcipue suscepta erat, *Eginhartus p. 6. Regino anno 789.*

Golefrid.) Vide *Joh. Isac. Pontan. rer. Dan. l. IV. ann. 809.*

Tandem) *Eginhartus* ipsum a proprio satellite interfectum commemorat, *p. 1.*

Henning) Hemming, Danicis scriptoribus dictus.

Nec) Ubi regnasset annos septem & quadraginta. Obiit anno salutis 814. V.

Febr. ætatis 71. Imperii 14. *Eginhart. ibid. Johannes Turpinus de gest. Caroli M. c. 32. Annal. Fuldens.*

Annus mortis notatus his versiculis est, in *Chron. Mind. p. 101.*

Post Christum CCC, D, jungas, & superadde

Decem cum quatuor Carolus Rex moriebatur.

Corona,) Ter Imperatorem diadema te redimiri tradunt Pontifici juris enarratores. Primum Aquisgrani, de quo *Guntherus in Ligurino, lib. I. p. 289.*

Hoc ubi prima loco veluti cunabula regni

Carolus esse volens, magno cum Francia regi

Utraq; serviret, primam gestare coronam

Jussit, & in sacra reges ibi sede locari.

Deinde Mediolani tandem Romæ. Adde *Jacob. Spigel. Schol. in Ligurin.*

CAPIT IV.

1. Ludovicus I. patri succedit, in cultu divino promovendo sedulus 814.

2. Episcopi inter Imperii Romani Principes lecti. - - - 834.

3. Ludovicus Anscarium facit Episcopum Hamburgensem. - 834.

4. Slavis, Danis & cæteris populis

septentrionalibus Evangelium annunciatum est.

5. Post Ludovici obitum bellum inter filios de regno ortum, cursum Evangelii apud Slavos sufflaminavit.

6. Facta pace totum Caroli M. regnum in quatuor partes dividitur. - - - - - 842.

Postquam ergo Carolus Francorum Rex, & Romanorum Imperator Augustus, cum magno bonorum fructu ad cælos emigravit, Ludovicus filius ejus, successit ei in regnum. Qui paternis per omnia votis concordans, eadem liberalitate, qua pater ejus, erga cultum domus Dei, & omnem clerum usus est, amplissimas regni divitias ad decorem & gloriam Ecclesiæ intorquens

C

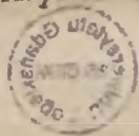
2 iniorquens, intantum, ut Episcopos, qui propter animarum regimen Princi-
 3 pes sunt cœli, ipse eisdem nihilominus Principes efficeret regni. Hic ubi su-
 per Hammenburg patris sui comperit votum, communicato statim sapien-
 tum consilio, sanctissimum virum Anscarium, quem etiam aliquando ad Da-
 nos & Svedos prædicatorem direxerat, Hammenburgensi Ecclesiæ ordinari
 4 fecit Archiepiscopum, statuens eandem civitatem metropolin universis bo-
 realibus, ut legatio verbi Dei exinde uberius pullularet in omnes barbaras
 nationes. Quod & factum est. Nam Hammenburgensis Ecclesiæ pontificum
 instantia, disseminatum est verbum Dei in omnes Slavorum, Danorum, sive
 Nortmannorum populos, & dissolutum est gelidum illud frigus Aquilonis
 à calore verbi Dei. Multis itaq; diebus sive annis, maximisq; doctorum la-
 5 boribus, in gentibus his desudatum est. Tanta enim fuit opacitas errorum,
 & difficultas sylvescentis idololatriæ, ut nec subito, nec facile potuisset evin-
 ci. Sed & bellorum variæ tempestates, post obitum piissimi Ludovici latius
 emergentes, vocationem gentium non modicè retardarunt. Illo siquidem
 ex hac luce subtracto, orta sunt intestina bella, quatuor scilicet filiis ejus
 propter Principatum contendentibus. Multa itaque inter fratres orta est
 discordia, bellumque maximum, in quo, ut historici testantur, omnes Fran-
 6 corum gentes consumptæ sunt. Tandem mediante Papa Sergio, discordia
 sedata est, regnumque divisum est in quatuor partes, ita, ut Iotharius major
 natu, cum Italia Romam, Lotharingiam, cum Burgundia possideret: Ludo-
 vicus Rhenum cum Germania, Carolus Galliam, Pipinus Aquitaniam.

Svedos,) *Svedi & Svedia* noster, interdum & *Sveones*, ut infra. *V. n. 4. cap. VII. n. 1.* scribit. Qui *Tacito* *Sviones*, aliis *Sueones*, postea *Suedi*, seu *Sueti* & *Suetici* dicti: terra ipsa *Suetia*. Quod ergo hodie *Suecia* & *Sueci* scribitur, id ab errore barbari seculi fluxit, quo elementum *I* sequente *I* & alia vocali sic extulerunt. Deinde ut pronuntiabant, sic scribere etiam cœperunt. Rectè ergo & *Adamus Brem.* scribit *Suedi*, *l. IV. p. 66.* post obit,) Obiit XII. Kal. Jul. anno 840. *Ratpertus Monach. S. Galli, c. 7.*

bellumq;) Prælium committum anno 841. VII. Kal. Jul. *Ratpertus: Regino:*

Henr. Meibom. in Notis ad Witichind. p. 51.

in quat.) Alii trium tantum partium meminere, & Aquitaniam Carolo etiam cessisse scribunt. Ita enim *Witichindus Corbiciens.* Ottoni M. æqualis: Carolo Aquitanix & Wascanorum cessere regiones, terminum habens ab occidente *Barcinonam* Hispanix urbem: ab Aquilone Britannicum mare: & ad meridiem juga *Alpium*: ad orientem verò *Mosam* fluvium. Inter *Mosam* verò fluvium & *Rhenum* *Lothario* regnum cessit, *Lothovvico* autem à *Rheno* usq; ad fines *Illyrici* & *Pannonix* ad *Oram*, alii *Oderam*, quoq;

quoque fluvium & terminos Danorum imperium erat. *lib. I. p. 9. Adde Reginon. anno 842. Chronicon Laurishamense, p. 65.* Cæteros adduxit *Hermannus Conring. in De finibus Imperij Ger-*

manici, l. I. c. 3. Diversitas inde est, quod Carolus Aquitaniam & Wasconiam, quæ Pipino cesserant, illo pulso, & in monasterium detruso, sibi postea usurparit, *Continuator Bedæ l. II. c. 1.*

CAPUT. V.

1. *Northmanni Slavos: Fresones: Coloniam: Hamburgum & Nordalbingos vastant, annos LXX. ab anno 820. ad 890.*
2. *Episcopatus Bremensis Hamburgensi à Ludovico, Rege Germania, insertus est.*
3. *Anscarius à Rege Dania Slefvici*

- templum edificandi potestatem obtinet. - - - - - 826.*
4. *In Svedia Evangelium docet, & Episcopatum insituit. 827.*
  5. *Postea Ecclesia in Dania & Svedia crebrò oppugnata, nunquam tamen prorsus deleta iterum est.*

EA ergo tempestate, qua germana discordia maximos bellorum motus, & diminutionem scisso imperio parturivit, multos ad rebellionem opportunitas temporis adduxit. Inter quos primi vel præcipui Danorum populi, viribus & armis præpotentes, prius quidem Slavos, itémque Fresones tributis subijciunt. Dehinc classe piratica per Rhenum subvecti, Coloniam obsederunt: per Albiam Hammenburg funditus exciderunt. Inclita civitas, & recens Ecclesiæ structura, tota incendio disperiit. Quin & Nordalbingorum provincia, & quicquid flumini contiguum fuit, barbarorum direptionibus cessit. Saxonia magno terrore concussa est. Sanctus autem Anscarius Hammenburgensis Archiepiscopus, & cæteri prædicatores in Slaviam sive Daniam destinati, magno persecutionis fervore sedibus fuit pulsi sunt, & usquequaque dispersi. Ludovicus ergo, cui Germaniam cecidisse supra ² dictum est, glorioso genitori suo nomine & pietate per omnia similis, defectum Hammenburgensis Ecclesiæ taliter resarcire studuit, ut Bremensis sedes, quæ tunc defuncto pastore vacabat, Hammenburgensi Ecclesiæ adjiceretur, essentque de cætero non duæ Parochiæ, sed una. Quia enim utraque civitas propter piratarum incursum plena fuit periculis, utile fuit unam alterius ope levari, atque foveri mutuo. Accepto ergo super hac re Apostolica sedis mandato, ad effectum perducta sunt omnia quæ fuerant animo pii Principis digesta. Unitaque est Ecclesia Bremensis Hammenburgensi, & recepit sanctus Anscarius utramque regendam, factumque est unum ovile, & unus pastor. Post non multum verò temporis, furore Danorum aliquantum sopito, cœperunt reædificari diruta Hammenburgensis urbis, &

- 3 Nordalbingorum populi ad proprias sedes reversi sunt. Pontifex quoque Anscarius Cæsaris legatione functus, regem Danorum frequenter adiit, ubi pro commodis utriusque regni, & pacis stabilitate strenuè agens, multam apud regem, licet gentilem, familiaritatis gratiam, pro fidei suæ reverentia, consecutus est, cui etiam Rex facultatem attribuit, Ecclesiam statuendi in Sleswich, & Ripe, præbita prius licentia, ne quis volentes baptizari, & Christianis legibus uti, impediret. Nec mora, Sacerdotes ad hæc explenda directi sunt. Procedentibus itaque sensim divinæ gratiæ incrementis in gente Danorum, cœpit memoratus Pontifex magno desiderio assurgere ad Sueonum conversionem. Hoc iter arduum per seipsum aggressus, petiit literas & nuncium Regis Danorum, profectusque cum multis navali itinere pervenit ad Byrcam principalem Svedici civitatem, ubi multo favore & lætitia exceptus est fidelium, quos ipse quondam ante pontificatus honorem, illò prædicator directus, Christo acquisierat: obtinuitque apud Regem, ut volentibus Christianitatis assumere titulum, libera pareret facultas. Data ergo in Svedia Episcopo, & Sacerdotibus, qui vice sua divinas res, & populi salutem curarent, & singulos ad fidei perseverantiam adhortatus, reversus est ad propriam sedem. Ab eo ergo tempore jactum semen verbi Dei, in populis Danorum atque Sveonum, uberius fructificare cœpit. Quamvis enim in eisdem gentibus multi postmodum tyranni surrexerint, qui crudelitate suam non solum in Christicolas suæ gentis, sed etiam in exteris nationes extenderint, datur tamen intelligi, Christianitatis titulum, post primum foundationis suæ tempus, in Dania sive Suedia, eousque convaluisse, ut etsi persecutorum procellis impellentibus aliquando turbaverit, nunquam tamen penitus exciderit.

defectum) Ludovicus Imperator

----- sedes uniri sanxit & urbes,

Hammenburgensem supplens subdendo Bremensem.

Gualdo Monach. Corbeiens. in vita S. Ansharij c. 48.

Byrcam) Vide eundem *Gualdonem c. 56. & seqq.*

CAPUT VI.

1. *Episcopatus Hamburgensis limites.*

2. *Slavi præfractè fidem Christianam averfantur.*

3. *Monachi Corbeienses Rugianos*

convertunt, templo ibi condito. " " " " 878.

4. *Rugia-*

4. *Rugiani postea ex Sancto-Vito facti sunt Suantevitum.* | 5. *Suanteviti cultus.*

Inter omnes autem borealium nationum populos, sola Slavorum provincia remansit cæteris durior, atque ad credendum tardior. Sunt autem multi, ut supra dictum est, Slavorum populi, quorum hi qui dicuntur Winuli sive Wini hi, magna ex parte respiciunt Hammenburgensem Parochiam. Nam præter honorem metropolitanæ sedis, qua omnes nationes sive regna complectitur aquilonis, habet utique Hammenburgensis Ecclesia præcipuos terminos suæ parochiæ, ultimam scilicet partem Saxoniam, quæ est trans Albiam, & dicitur Nordalbingia, continens tres populos, Tethmarfos, Holsatos, Stormarios. Inde extenduntur termini ad Winithos, eos scilicet qui dicuntur Wagiri, Obotriti, Kycini, Circipani, & usque ad flumen Panim & urbem Dimin. Ibi est limes Hammenburgensis Parochiæ. Non caret ergo admiratione, quod dignissimi præfules, & Evangelici prædicatores, Anscarius, Reimbertus, & sextus in ordine, Unni, quorum in conversione gentium ingens claruit studium, Slavorum curam tantopere dissimulaverint, ut nec per se, nec per ministros, aliquem in eis fructum fecisse legantur. Effecit hoc, ut æstimo, populi hujus incredibilis duritia, non autem prædicatorum torpor, quibus animus circa vocationem gentium adeò fuit affectus, ut nec opibus, nec vitæ pepercerint. Tradit enim veterum antiqua relatio, quod temporibus Ludovici secundi, egressi fuerint de Corueia Monachi sanctitate insignes, qui Slavorum salutem sitientes, impenderunt seipfos ad subeunda pericula & mortes pro legatione verbi Dei. Peragratisq; multis Slavorum provinciis, pervenerunt ad eos, qui dicuntur Rani, sive Rugiani, & habitant in corde maris. Ibi fomes est errorum, & sedes idololatriæ. Prædicantes itaq; verbum Dei cum omni fiducia, omnem illam insulam lucrati sunt, ubi etiam oratorium fundaverunt in honorem Domini ac Salvatoris nostri Iesu Christi, & in commemorationem sancti Viti, qui est Patronus Corvejæ. Postquam autem, permittente Deo, mutatis rebus, Rani à fide defecerunt, statim pulsus Sacerdotibus atque Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. Nam sanctum Vitum, quem nos martyrem ac servum Christi confitemur, ipsi pro Deo venerantur, creaturam anteponentes creatori. Nec est aliqua barbaries sub cælo, quæ Christicolas ac sacerdotes magis exhorreat. Solo nomine S. Viti gloriantur, cui etiam templum, ac simulacrum amplissimo cultu dedicaverunt, illi

primatum deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoque provinciis Slavorum illic responsa petuntur, & sacrificiorum exhibentur annuæ solutiones. Sed nec mercatoribus, qui forrè ad illas sedes appulerint, patet ulla facultas vendendi vel emendi, nisi prius de mercibus suis deo ipsorum preciosa quæque libaverint, & tunc demum mercimonia foro publicantur. Flaminem suum non minus quàm regem venerantur. Ab eo ergo tempore, quo primò fidei renunciauerunt, hæc superstitio apud Ranos perseverat vsque in hodiernum diem.

Viti) De initiis cœnobii Corbeiensis: item quomodo S. Vitus martyrio coronatus, Româ in Galliam, inde in Saxoniam delatus sit, lege apud *Witichind. Corbeiens. l. I. p. 2. & lib. III. initio.* Adde *Chronicon Corbeiensè*, Meibomianæ Witichindi editioni additum,

p. 131. Legendam veterem de Translatione S. Viti & institutione nova Corbeia, eidem Witichindo adjectam, *p. 139. Henr. Meib. Not. in Witichind. p. 55. & Johann. Letzneri Chronicon Corbeiensè, cap. 3. 4. & seqq.*

CAPUT VII.

1. <i>Northmannorum continuis bellis præpedita est Slavorum conversio.</i>	<i>sunt. - - - - - 876.</i>
2. <i>Northmanni Galliam infestam habuerunt, & Northmannia in ea nomen dederunt.</i>	5. <i>Carolus Crassus Imper. in Duces Northmannorum captos intempestiva clementia utitur. 887.</i>
3. <i>Post mortem Ludovici, Regis German. Bohemi, Sorabi & cæteri Slavi servitutis jugum excusserunt.</i>	6. <i>Arnolphus Imp. eos in ipsa Dania avertus maxima clade afficit. 891.</i>
4. <i>Northmanni Saxoniam, Frisiam & urbes circa Rhenum depopulati</i>	7. <i>Episcopi Hamburgenses.</i>
	8. <i>Arnolpho succedit Ludovicus IV. - - - - - 900.</i>
	9. <i>Ludovicum excepit Conradus, Dux Francie. - - - - - 912.</i>

S Anè populis Slavorum & cæteris gentibus fide imbuendis, grave ab initio præbuit impedimentum ea bellorum tempestas, quæ Northmannis tumultuantibus in toto penè deseviit orbe. Porrò Northmannorum exercitus collectus fuit de fortissimis Danorum, Sueonum, Norveorum, qui tunc fortè sub uno principatu constituti, primo omnium Slavos, qui præ manibus erant, miserunt sub tributum, deinde cætera finitima regna, terra marique vexabant. Quibus profectò non parum addiderat virium ea Romani imperii

imperij diminutio, qua, ut supra dictum est, post tempora senioris Ludovici, prius quidem intestinis bellis exhaustum, postea in quatuor divisum portiones, totidem gubernabatur regulis. Constat ergo, isto tempore Nortmannos per Ligerim Turones succendisse, per Sequanam Parisios obsedisse, Carolum regem timore compulsum, terram eis dedisse ad habitandum, quæ à Nortmannis possessa, Nortmanniæ nomen accepit. Deinde Lotharingia vastata, & subacta est Friesia. Noster autem Ludovicus, Rex scilicet Germaniæ, Nortmannos fœderibus sive præliis hoc modo retinuit, ut cum Franciam totam vastaverint, regno ejus vel minimè nocuerint. Post cujus mortem, effera barbaries laxis regnabat habenis. Nam Boemi, Sorabi, Sufi, & Slavi, quos ipse tributis subjecerat, tunc servitutis jugum excusserunt. Tunc etiam Saxonia vastata est à Northmannis sive Danis. Bruno Dux occisus cum duodecim Comitibus: Theodoricus & Marquardus Episcopi obruncati. Tunc Friesia depopulata est: Trajectum civitas excisa. Tunc piratæ Coloniam & Treviros incenderunt, Aquisgrani palatium stabulum equis suis fecerunt, Maguncia propter metum barbarorum instaurari cœpit. Carolus adolescens, filius Ludovici, ipso tempore Roma rediens cum grandi exercitu, Northmannos juxta Mosam fluvium apprehendit. Quos obsidione coarctans, quintodecimo demum die ad deditiorem compulit. Captos ergo tyrannos Danorum, non ea qua decuit hostes severitate ultus est, sed ad diurnam dejectionem & gravem Ecclesiæ ruinam parcens impiis, accepto ab eis jurejurando, & fœderis conditione, amplissimè donatos ab se abire permisit. At illi regis adolescentis inertiam irridentes, ubi noxia libertate potiti sunt, rursus in unum conglobati, tantas strages dederunt, ut crudelitas modum excesserit. Quid multa? urbes cum civibus, Episcopi cum toto grege simul obruti sunt, Ecclesiæ illustres cum fidelium caterva simul incensæ sunt. Quamobrem Carolus accusatus in curia, & ob stultitiam regno depositus, Arnolphum germani sui filium accepit Successorem. Qui congregato exercitu, fines adiit Danorum, eosque multis gravibusque præliis ad interuersionem usque delevit. Bellum cœlitus administratum est, siquidem centum millibus paganorum prostratis in bello, vix unus de Christianis cecidisse reperitus est. Et ita extincta est persecutio Northmannorum, Domino vindicante sanguinem servorum, qui jam per annos septuaginta effusus est. Hæc autem acta sunt tempore Adelgarii Archiepiscopi, qui fuit successor beati Reimberti, & tertius à beato Anscario. Defuncto Adelgario, successit ei Hogerus in Cathedram: post hunc Reinwardus. In regum quoque successione post Arnolphum regnavit Ludovicus puer. In isto Ludovico, Magni Caroli finitur

- 9 finitus profapia. Hic postmodum regno depositus, Conradum Francorum ducem habuit successorem.

Post) Ludovicus Rex mortuus V. Kal. Sept. anno 876. Hermann. Contractus Albertus Stadenf.

Bruno) factum anno 876. Albert. Stad. Adde Job. Isac. Pontan. l. IV. h. a.

CAPUT XIX.

1. Ungari Saxoniam, Lotharingiam & Galliam diripuerunt. 914. 2. Dani & Slavi junctis armis Nordalbingos & Transalbinos vastaverunt. - - - - - 918. 3. Gormo III. Rex Christianam regionem in Dania extinguere conatur. 4. Henricus Auceps Ungaros, Bohemos, Sorabos & ceteros Slavos diversis praeliis domuit anno 922. & seqq. 5. Daniam ingressus Gormonem vicit.	6. Marchionatum Slesvoicensem instituit. - - - - - 925. 7. Unni, Archiepisc. Hamburgensis, Haraldum Regem convertit, & in Danis cultum divinum denuo instaurat. 8. Unni à Danis ad Svedos commigrat. 9. Circa celeberrimum Svedie imperium. 10. Unni Svedos & Gothos ad fidem Christi reducit. 11. In Svedia obiit. - - - - - 936.

- 1 **T**aque regnante Conrado, orta est Ungarorum gravis irruptio, qui non solum nostram Saxoniam, aliasq; cis Rhenum provincias, verum etiam
- 2 **I**trans Rhenum Lotharingiam & Franciam demoliti sunt. Tunc incensis Ecclesijs, cruces à barbaris truncatæ & ludibrio habitæ, sacerdotes ante altaria trucidati, clerus vulgo mixtus, aut interfectus, aut in captivitatem
- 3 ductus, cujus signa furoris, ad nostram duraverunt ætatem. Dani quoq; Slavos auxilio habentes, primò Nordalbingos, deinde Transalbinos Saxones vastantes, magno Saxoniam terrore quassabant. Apud Danos eo tempore Worm regnavit, crudelissimus inquam vermis, & Christianis non mediocriter infestus. Ille Christianitatem, quæ in Dania fuit, prorsus demoliri molitus, sacerdotes à finibus suis depulit, plurimos etiam per tormenta necavit.
- 4 At verò Henricus Rex, successor Conradi, jam tunc à puero timens Dominum, & in ejus misericordia omnem ponens fiduciam, Ungaros quidem maximis praeliis vicit & triumphavit, Bohemos & Sorabos, ab aliis regibus edomitos, & ceteros Slavorum populos, uno grandi praelio ita percussit, ut cæteri,

teri, qui per pauci remanserant, & Regi tributum, & Deo Christianitatem
 ultrò promitterent. Deinde Daniam cum exercitu ingressus, Worm regem s.
 primo impetu adeò perterruit, ut imperata se facere mandaret, & pacem
 supplex deposceret. Sic Henricus Rex victor, apud Sleswich quæ tunc 6
 Heidebo dicitur, regni terminos ponens, ibi & Marchionem statuit, & Saxo-
 num coloniam habitare præcepit. Videns ergo sanctissimus Archiepisco- 7
 pus Unni, qui Reinwardo successit in cathedram, misericordia Dei nostri, &
 virtute Regis Henrici, Danorum, Slavorumque pertinaciam esse edomitam,
 ostiumq; fidei in gentibus apertum esse, omnem suæ diocesis latitudinem
 elegit perseipsum circuire. Multis ergo religiosis comitatus, pervenit ad
 Danos, ubi tunc crudelissimus Worm regnavit. Et illum quidem pro inge-
 nita flectere nequivit sævitia, filium autem Haroldum convertit, & fidele 8
 Christo perfecit, ita ut Christianitatem, quam pater eius semper odio habuit,
 ipse servari publicè permiserit, quamvis ipsemet Baptismi Sacramentum
 nondum perceperit. Ordinatis itaq; in regno Danorum per singulas Eccle-
 sias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem credentium commendasse fer-
 tur Haroldo, cujus etiam fulrus adjutorio & legato, omnes insulas Danorum
 penetravit, evangelizans verbum Dei, & fideles quos invenit illic captivos,
 in Christo confortans.

Deinde vestigia scutus magni prædicatoris Anscarii, remigans mare s.
 Balticum, non sine labore pervenit ad Byrcam, principalem Suediæ civita-
 tem, quò jam post obitum sancti Anscarii, nemo doctorum annis septuaginta
 venire ausus est, præter solum, ut legimus, Reimbertum. Est autem Byrca 9
 oppidum Gothorum celeberrimum, in medio Suediæ positum, quod tra-
 ctus quidam Baltici maris alluit, reddens portum optabilem, quo omnes Da-
 norum, Norveorum, itemq; Slavorum ac Semborum naves, aliiq; Scythiæ
 populi pro diversis commerciorum necessitatibus, solenniter convenire so-
 lent. In eo ergo portu, confessor Domini egressus, insolita populos appella- 10
 cepit legatione: Quippe Sueones & Gotthi propter varia temporum pe-
 ricula, & regum cruentam feritatem, Christianæ religionis penitus obli-
 ti fuerant. Sed favente gratia Dei, à sancto patre Unni, denuò ad fidem re-
 vocati sunt. Perfecto ergo legationis suæ ministerio, cum jam redire dispo- 11
 neret Evangelista Dei, ægritudine correptus, apud Byrcam fessis corporis -
 sarcinam deposuit. Obijt autem peracto boni certaminis cursu anno Domi-
 nicæ incarnationis nongentesimo, tricesimo sexto. Cui successit in Cathe-
 dra venerabilis Adheldagus.

Conradi) Conradus obiit XIV, Kal. Nov. *Ditmar. Merseburg. l. I.*

Deinde) *Segebert. Gemblac. Johan. Isac. Pontanus l. V. in Gormone, ann. 922.*

Slesvich) Slesvicum à Slia, vel Slya, fluvio dici, docet *Adam. Brem. l. IV. cap. 46.* Unde idem Sliasvug scribere solet. Cum voce Slia Germanicum nostrum *Wsch* componitur. Est autem Slia fluvius supra Gottorpium oriens, & juxta Slesvicum in stagnum se diffundens; cu-

jus ostium à Margareta Sambiria, Daniæ Regina, ingentibus saxis oppilat in dicunt. Slesvicum Danis olim Heidebo, Haddeby, Heitby & Hetheby dictum fuit. Nam Hetha, virilis animi regina, oppidum hoc Hethæby anno Chr 316, condidisse putatur. *Joh. Isac. Pontan. Rer. Dan. l. I. in Haraldo III. Joh. Svaning. ad annum 326, Cass. Danckw. l. I. c. 9.*

Haroldum) Hic Haraldus, cognomen- to Blaatand, Gormoni patri anno 931. successit.

CAPUT IX.

1. *Otto M. multas injurias à fratribus perfert. - - - 936.*

2. *Haraldus Rex ab illo desicit, & obtruncato Marchione Slesvicensi, Saxonum coloniam ibi delet. 948.*

3. *Slavi etiam res novas moluntur.*

4. *Haraldus ab Ottone vincitur: eidem subjicitur, & Christianam religionem recipit. - - 949.*

5. *Haraldus cum filio baptisatur 952.*

6. *Adeldagus misit Episcopos in Daniam.*

7. *Dani deinceps in fide persiste- runt.*

8. *Otto Slavis victis tributa imponit, eosq; ad Christianam fidem convertit.*

9. *Templa per Slaviam conduntur.*

1 **E**odem quoq; anno contigit gloriosum Imperatorem Henricum migrare
 2 de hac vita, & constitutus est in regnum filius ejus Otto, cognomento
 3 Magnus. Qui cum regnare cœpisset, multas perpeffus est injurias à fra-
 4 tribus suis. Rex quoq; Danorum, qui patri ejus fuit tributarius rejecto servi-
 tutis jugo, arma corripuit pro libertate. Et primo omnium, Marchionem qui
 apud Sleswich, quæ alio nomine Heidebo dicitur, cum legatis Regis Ot-
 tonis obruncavit, omnem Saxonum coloniam quæ ibidem erat funditus
 extinguens. Slavi etiam novas res affectantes, nihilo minus rebellare mo-
 liti sunt, multis terroribus Saxonum confinia pulsantes. Rex ergo Otto,
 divino sultus auxilio, ubi primum de insidiis fratrum suorum liberatus est,
 fecit judicium & justitiam populo suo. Deinde postquam omnia penè regna,
 quæ post mortem Caroli defecerant, suo subjugavit imperio, in Danos
 arma corripuit. Transgressus ergo cum exercitu fines Danorum, qui olim
 fuerant apud Sleswich, ferro & igne vastavit omnem regionem usq; ad mare
 novissi-

in vicinum, quod Nortmannos dirimit à Danis, & usque in præsentem diem à victoria regis Ottenfund dicitur. Cui ingredienti, Haroldus Rex, apud Sleswich bellum intulit, in quo utrisque viriliter concertantibus, Saxones victoria poriti sunt, & Dani terga vertentes ad naves cefferunt. Tandem conditionibus ad pacem inclinatis, Haroldus Ottoni subicitur, & ab eo regnum suscipiens, Christianitatem in Dania recipere spondit. Nec mora, baptizatus est ipse Haroldus cum uxore sua Hunnild, & filio parvulo, quem Rex noster à sacro fonte susceptum, Suen Otto appellavit. Eo tempore Dania plenariè recepit fidem, & divisa in tres Episcopatus, Hammenburgensi metropoli subjecta est. Igitur beatissimus Adheldagus, primus ordinavit Episcopus in Dania, & ex eo tempore Hammenburgensis Ecclesia cœpit habere suffraganeos. Et hæc quidem initia cœlestis misericordiæ, fecutum est tale incrementum, ut ab illo tempore usq; in hodiernum diem Ecclesiæ Danorum multiplici borealium gentium fructu redundare videntur. His ritè peractis in Dania fortissimus Otto Rex convertit exercitum ad subjugandos Slavorum rebelles. Quos pater ejus uno grandi bello domuerat, ipse tanta deinceps virtute constrinxit, ut tributum & Christianitatem, pro vita simul & patria, libenter offerrent victori, baptizatusque est totus gentilium populus: Ecclesiæ in Slavonia tunc primum constructæ. De quibus rebus suo loco ut gesta sunt oportuniùs aliqua scribenda sunt.

Eodem) Anno 936. VI. Non Jul. ut habent *Ditmar. Merseb. l. I. Continuator Reginonis: Marianus Scotus: Hermannus Contractus*. Ab his discedit *Segbert. Gemblacens.* qui ad annum 937. refert. Adde *Witichind. Corbeiens. sine libri I.* Otto eodem anno Henrico successit, *Ditmar. lib. II.*

March.) Anno 948. juxta *Albertum Stad.* Historiam recenset *Joh. Isac.*

Pont an. l. V. in Haraldo, ad ann. 948. baptizatus: anno 952. *Lupoldus de Babenberg, in de Zelo German. Princip. c. 2. p. 420.*

Gunnild) Aliis Gyrytha dicta. Vide *Henricum Ernstium*, illud in Sorana decus, in *scriptorem Anonym. de Haraldo VI.*

tres) Ripensem, Arhusiensem, Othoniensem. *Joan. Svaning. anno. 946.*

CAPUT. X.

1. Otto moturus in Italiam, Hermannum Billingum Saxonia præficit. - - - - - 961.
2. Hermanni ortus: opes: ingenium: principatus: justitia.

3. Otto Joannem Papam deponit: ipse coronatur à Leone. 964.
4. Berengarios debellat. 964.
5. Slavis convertendis dat operam.

- 1 **P**ost hæc autem cum Rex victoriosissimus Otto, ad liberandam sedem Apostolicam vocaretur in Italiam, consilium fertur habuisse, quem post se vicarium potestatis relinqueret, ad faciendam justitiam in his partibus, quæ barbaris con fines sunt terminis. Nondum enim post tempor Caroli, propter veteres illius gentis seditiones, Saxonia ducem acceperat nisi Cæsarem. Ne ergo in regis absentia Dani, sive Slavi, novi aliquid molirentur, Rex necessitate persuasus, Hermanno primum tutelæ vicem in Saxonia
- 2 commisit. De quo viro, & progenie viri, quoniam nostris temporibus multum invaluerunt, aliqua commemorare necessarium duxi. Vir iste, pauperibus ortus natalibus, primo, ut ajunt, septem mansis, totidemque manentibus, ex hæreditate patrum fuit contentus. Deinde, quoddam acris ingenij, decorisq; formæ, tum pro merito fidei & humilitatis, quam dominis & paribus exhibuit, facile notus in palatio, ad familiaritatem ipsius regis pervenit, qui comperta juvenis industria, suscepit eum in numero ministrotum, deinde nutricium esse præcepit filiorum: mox etiam succedentibus prosperis, commisit ei vices præfectorum, in quibus officijs strenuè administratis, dicitur manentes suos pro furto in judicio delatos, data sententia simul omnes damnasse ad mortem. Cujus novitate facinoris, & tunc carus in populo, & clarissimus deinceps factus est in palatio. Postquam verò ducatum Saxoniam meruit, judicio & justitia gubernavit provinciam, & in defensione Ecclesiarum sanctarum studiosus permanfit usq; in finem.
- 3 Igitur tali viro piissimus Rex vicem suam in hac regione commendans, in Italiam discessit. Vbi Rex habito concilio Episcoporum, Iohannem Papan, cui Octavianus cognomentum erat, multis accusatum criminibus deponi fecit, quamvis absentem: nam fuga judicium subterfugerat, & in locum ejus Protum Leonem ordinari fecit, à quo ipse mox coronatus, Imperator Augustus à Pop. Romano consalutatus est, anno regni ejus XXVIII. post coronatum Romæ Carolum, centum quinquaginta tres anni fluxerunt. Eo tempore Imperator cum filio quinquennium in Italia commoratus, filios Berengarii debellavit, Romamq; pristina reddidit libertati. Reversus ergo in patriam, omne studium intorsit ad gentium vocationem, præcipuè verò Slavorum, quod etiam pro sententia ejus ita evenit, Deo cooperante, & piissimi regis dextram in omnibus corroborante.

Nondum) Sequitur hic Auctor *Adam Bremensem l. II. c. 4.* Et exscriptit | postea *Albertus Stadenfis ad ann. 961.*
 inculcat idem *Krantz, Sax. l. II. c. 29.*

§ *l. IV. c. 16.* Αὐτὸ *σφαλμα* historicum hic ab illis scriptoribus committi, jam antè viri in historia rerum Saxonicarum longè versatissimi demonstrarunt, ut *Henr. Meibomius* in *Demonstratione*, Saxoniam etiam ante Hermannum Billingium suos habuisse Duces. Et in *Notis ad Gerhard. Stederburg. p. 35. Rein. Reinecc.* in *Commentatione de Saxonum originibus, p. 33.*

Hermanno) *Albert. Stad. & Georg. Fabric.* referunt ad ann. 961

pauperibus) Etiam hic *Adamum, Helmoldum & Albertum*, affirmantes, Hermannum infimæ conditionis virum, parvisq; opibus & facultatibus præditum fuisse, à vero discessisse asserunt. *Henr. Meibom. Vindiciis Billingianis. Witicindus Corbeiens.* Hermannum appellat virumobilem & industrium; satisq; prudentem, *l. I. p. 16.*

mansis.) Mansus veteribus fundus seu prædium erat, unde quis se & familiam suam tueri & alere commode posset. Hic ergo septem mansi sunt septem villici, *7. Vßige.* De manlo *Goldast. Tom. I. p. 218. Joachimus Vadianus* apud *eund. Tom. III. p. 24. Meibom. in Vindiciis Billing. p. 6.*

præfectorum) *Adam. Brem.* habet præfecturæ, loco jam laudato.

Ubi rex.) Totus locus inde: *Igitur tali viro:* usque eò: *Reversus ergo:* ad verbum ex *Adamo Brem. l. I. c. 5.* descriptus est, nisi quòd, ubi in *Helmoldo* est *Protum Leonem*, *Adamus* habet, *promtum Leonem.* *Vitiosè* uterq; *Liut-*

prandus Ticinens. l. IV. c. 11. & Reginonis Continuator anno 962. rectè Leonem protoscriniarium vocant, Res hoc fere ordine gesta est. Imperator anno 962. mense Februar. urbem ingressus, ut nonnulli tradidere, à *Johanne XII.* coronatur. Papa jurisjurandi Imperatori dati oblitus, ad *Albertum, Berengarii filium*, se applicat, & opem suam ei contra Imperatorem pollicetur, atque ex urbe fugit. Romani ipsum magnorum seclerum, inprimis homicidii, perjurii, sacrilegii, portentosæ libidinis, & incestus cum duabus sororibus commissi, apud Imperatorem acculant: eidemque jurant, nunquam se nisi requisiti Imperatoris consensu Papam electuros. Imperator anno 963. in concilio cum Episcopis, qui eadem crimina *Johanni* objiciebant, & ut removeretur, ab Imperatore contendebant, Leonem, Romanæ ecclesiæ Protoscriniarium, Papam eligit. *Johannes* dejectus Romanos pecunia corrumpit. Illi in Imperatoris exercitum irruunt, Imperator ergo cum exercitu *Spoletum*, ad oppugnandum *Albertum*, recedit. Factum id anno 964. *Johannes* in urbem recipitur, & synodum celebrat, in qua, quæ de *Leone*, & à *Leone* acta essent, rescindit. Cum Imperator in eo esset, ut exercitum urbi admovent, ad Romanos & *Johannem* in ordinem redigendos, *Johannes* extra Romam mœchus manifestarius deprehensus, pridie Idus Mart. occiditur. Imperator *IX. Kal. Jul.* urbem intrat, & Leonem dignitati suæ restituit. *Liutprand. Ticinens. l. VI. c. 7. Reginon. Continuator l. II. ann. 962. 963. 964. Compilatio Chronolog. avavvovv. Narratio de Benedicto V. apud Erpold. Lingenbrog. p. 133. Platina in Johanne XIII. Baronius ad hos ann.*

CAPUT XI.

1. Otto Slavis conversis Magdeburgum metropolin condit. 967. 2. Adelberto, primo Archiepiscopo, Slaviam usq; ad Penim fl. subjecit. 3. Suffraganei ejus sunt Merseburg-	genfis, Cizensis, Misnensis, Brandenburgensis & Havelbergensis. 4. Aldenburgensis Hamburgensi subiectus fuit.

1 **S**ubactis autem, Christianæq; fidei copulatis Slavorum gentibus, magnus Otto inclytam urbem Magdeburg, super ripas Albiæ fluminis condidit, quam Slavis metropolin statuens, Adelbertum summæ sanctitatis virum, ibidem consecrari fecit Archiepiscopum. Is primus in Madeburg ordinatus, duodecim annis strenuè pontificatum administravit, multosque

2 Slavorum populos illic prædicando convertit. Cujus ordinatio facta est anno Imperatoris XXXV. & sunt anni post ordinationem sancti Anscarii CXXXVII. Magdeburgensi autem episcopatu subiecta est tota Slavia, usque ad Panem fluvium. Episcopatus suffraganei quinque, quorum Merseburg

3 & Cicen, super Salam fluvium conditæ, Misna verò super Albiam, Brandenburg & Havelberg interius vadunt. Sextus Episcopatus Slaviæ est Aldenburg.

4 Hunc episcopatum, sicut & cæteros, Imperator Otto, Magdeburgensi primum subicere decreverat, quem tamen postmodum Adheldagus Hammenburgensis Episcopus requisivit, eo quod terminus suæ Ecclesiæ antiquis Imperatorum privilegiis esset circumscriptus.

Magdeb.) Carolus Magnus Schidrà (hodie Schir in Comitatu Lippiensi) Episcopatum anno 784. condidit. Hic à Brunone & Ianquardo, Saxonix Principibus, Vallerlebam, quæ in Luneburgico Ducatu adhuc superat: inde ab Henrico Aucupe Frosam, oppidum Northuringix: & tandem ab Ottone M. anno 967. Magdeburgum translatus est *Chronicon Mindense* p. 97. Adde *Ditmar. Merseb. II. Georg. Fabric. ann. 973.* Brandenb.) Brandenburgum à Bren-

none fundatore Brenneburg primum appellatum est. Ita vocem etiam scribit *Witichind. Corbeiens. l. I.*

Adelbertum,) Adelbertus primum Monachus Irevirensis: postea ad Rugianos missus, atq; ab illis iterum ejectus, Weissenburgensi Abbas electus est. Inde ad Archiepiscopatum Magdeburgensem evelsus, Primas Germaniæ factus est. Ab Ottone, optimo & religionis propagandæ studiosissimo Imperatore fundati sunt Episcopatus

Havelburgensis anno	- - -	946.
Aldenburgensis	- - -	948.
Brandenburgensis	- - -	960.
Magdeburgensis	- - -	968.
Merseburgensis	}	969.
Misnensis		
Cizensis, vel Naumburgensis		

Vide *Literas foundationis Archiepisc. Magdeburgensis, Witichindo à CL. Meibomio adjectas, p. 108. & seq. Ditmar. Merseburg. l. II. Gobelin. Persona Cosmodr. at. 6. c. 48. Paul. Lang. Chron. Citizens. p. 758. Chronicon Mindense: Henric. Petrum; Tractatu de Monast. p. 9.*

Sextus) Episcopatu hic Aldenburgensis circa annum Christi 952. ab Ottone M. institutus, inter immanes & barbaras gentes varias atq; insignes mutationes expertus est, donec tandem anno 1163. Lubecam Henrici Leonis pietate translatus est.

Carolum atq; Ottonem Imperatores, quorum uterq; à rebus, quas cum immortali nominis gloria gessere, Magni nomen adeptus est, à Deo gentibus à dæmonum cultu ad fidem Christi convertendis destinatos esse non immeritò dixerimus. Nam ut ille Saxones, gentem effrenem & bellicosissimam, veterisq; superstitionis tenacissimam, tandem Christi jugo submisit: ita hic magnis bellis gestis Obotritos & Wagrios, populos Slavos seu Henetos, tandem seculo à salute humana reparata decimo Christo adducere magno conamine cepit. Miserrima gens, cum jam tot seculis clarissima Evangelii lux Europam ferme totam illustrasset, ipsa adhuc plusquam Cimmeris involuta tenebris dæmones cæco impetu venerabatur, contempto, imò contumaci-

ter repulso æternæ salutis nuntio. O inscrutabilia Dei judicia! Sed gratis nunc animis summam Dei deprædicemus benignitatem, qui tandem præfractæ gentis misertus gratiâ suâ divinâ efferos animos emollivit, & cæcitati creptos atq; luce Evangelii illuminatos Christi regno asseruit.

Altenburgum amplum illis temporibus, & propter loci naturam & portus commoditatem opulentum admodum in Wagria emporium erat. Magnis enim navigiis ex mari per amnem ad ipsam urbem accessus patuit: qui meatus successu temporum sive incuria incolarum, sive hostium invidia obstructus est, & ampla urbs in parvum oppidulum abiit. Invitavit loci commoditas Slavos Principes, ut inibi aulæ suæ sedem figerent. Nam Wagriorum, Obotritorum, Kislitorum & longè remotiorum populorum Regulos in illa habitasse, atq; ex ea Danis & Saxonibus frequenter bella intulisse, aut ab illis illata propulsaſſe Auctor noster cap. seq. narrat. Quod enim in fronte totius Wandaliæ posita, Danos ab altera parte, ab altera Saxones vicinos, libertati suæ imminentes haberet, adeoq; bellum aut ipsa prima inferret, ut illati impetum exciperet, fortissimos semper & rei militaris peritissimos viros fovebat.

Erant Wagrii nostri, & vicini Obotriti, præ cæteris vetustæ superstitionis atq; avitæ libertatis tenacissimi, nec ullam occasionem, qua excutere jugum Romanorum

norum Imperatorum & Saxoniarum Ducem, & declinare fidem Christianam possent, negligebant.

Juvabant Wagriorum pervicaciam vicini Dani, qui & ipsi adhuc maximam partem Christianam fidem averfantes, sub Haraldo Blaataundo Rege arcem Slesvicensem anno 948, expugnarent, & Marchione miserè trucidato Marchionatum, sub cujus præsidio tenella ecclesia ibi adolefcere atq; corroborari debebat, prorsus disturbarent.

Imperator damna imperii & ecclesiæ non ferenda ratus Haraldum anno 949 bello adgreditur, gravi prælio vincit, & Danos religionem Christianam de novo suscipere cogit, variis per Jutlandiam & Daniam constitutis Episcopis. *supra c. 9. Adam, Brem. l. II. c. 2.*

Dani hæcenus Slavorum armis adjuti Saxoniam & Romanum Imperium infestant Danis igitur victis Wagrii faciliores se ad recipiendam fidem Christianam præbuere. Nam & Wagrii atq; Obotriti iisdem Regulis parentes, variis præliis ab Ottone M, hæcenus domiti, jam etiam arma ejus deprecabantur, & Christiana sacra se recepturos, atq; imperata facturos pollicebantur.

Jam tandem aditum apertum sibi etiam ad Slavorum conversionem Imperator videbat. Receperant Dani fidem Christi; parebant Imperatori Wagriorum & Obotritorum Reges, victicibus ejus armis perdomiti. Ut ergo doctrina cælestis, quæ in vicinam Holfatiam & Stormariam jam inde à tempore Caroli M. introducta fuerat, etiam in finitimis lo-

cis, quæ adhuc tenebris ignorantia veri Dei premebantur, longè lateq; propagaretur, Sacerdotes, vitæ sanctitate & doctrinæ puritate commendatos eò misit, nec quicquam antiquius habuit, quàm ut misera gens à dæmonum cultu abstracta ad veri Numinis cognitionem adduceretur. Tantus fuit Imperatoris in propaganda religione fervor, tanta Sacerdotum assiduitas, ut magna Slavorum multitudo, Christianam religionem amplexa, sacro baptismo tingeretur, & templa multis in locis per Slaviam tunc primum ædificarentur. Cumq; Aldenburgum in Wagria primaria isto tempore Slavorum in his locis civitas esset, Episcopatum Imperator circa annum 952. ut diximus, instituit, Marcone primo novæ ecclesiæ constituto Episcopo, cum Adeldagus Hamburgensi & Bremensi præesset ecclesiæ. Marconi Wagriam, Slesvicum, omnemq; amplissimam illam Obotritorum terram usq; ad Penim fluvium & Deminum urbem subjecit. Marco omnem populum suæ inspectioni commissum ad Deminum usq; sacro fonte lavit. *Chron. Slav. c. 9.*

Fluctuavit equidem Christianæ religionis status in his locis, & vehementer ab hoc tempore, usq; ad Henrici Leonis ætatem, à Slavis, crebrò ad paganissimum relabentibus, concussus est: nunquam tamen penitus excissus. Quoties actum prorsus de illo videbatur, toties infinita Dei bonitate quasi ex cineribus excitatus iterum & confirmatus est. *Krantz. Wandal. l. III. c. 28.*

CAPUT XII.

1. Aldenburgi in Wagria situs, Scives.
2. Obotritorum & Kiffinorum Reges ibi regiam habuere.

3. Incole ejus Evangelium recepere.
4. Marconi, primo Episcopo, Obotriti usq;

- ti usq; ad Penim fl. subjiuntur ,
circa ann. - - - - - 955.*
5. Slesvicum ejusdem fidei committitur.
  6. Eidora fl. est terminus Romani Imperii.
  7. Wagria & Slesvicensis terra urbibus, villis & cœnobiis replentur.
  8. Post Marconem Slesvicensis ecclesia peculiarem Episcopam sortita est.
  9. Marconi Edwardus successit.
  10. Ottonum tempore Slavi in fide Christiana perseverant.
  11. Wagriorum, Obotritorum & Kissinorum terra tum templis &c. ornata sunt.
  12. Dedicatio templi Aldenburgeris, & Mechlenburgeris.
  13. Episcoporum Aldenburgerisum magni reditus.

Est autem Aldenburg ea, quæ Slavica lingua Starigard, hoc est, anti-¹qua civitas dicitur, sita in terra Wagiorum, in occidentis partibus Baltici maris, & est terminus Slaviæ. Hæc autem civitas sive provincia fortissimis quondam incolebatur viris, eo quòd in fronte totius Slaviæ posita, contiguos haberet Danorum sive Saxonum populos, & omnes bellorum² morus ipsi aut primi inferrent, aut aliis inferentibus exciperent. Tales autem in eis quandoque reguli fuisse præbantur, qui omni Obotritorum, sive Kycinorum, & eorum qui longè remotiores sunt, dominio fuerint potiti. Conclusa ergo atque subneruata, ut supra dictum est, omni Slavorum pro-³vincia, urbs nihilominus Aldenburg ad fidem conversa est, & facta est numero fidelium copiosissima. Huic urbi præcellentissimus Cæsar pontificem⁴ dederat venerabilem virum Marconem, subdens ei omnem Obotritorum provinciam, usq; ad Penem fluvium, & urbem Dimine: præterea civitatem⁵ opinatissimam Sleswich, quæ alio nomine Heidibo dicitur, ejusdem curæ delegavit. Eo enim tempore Sleswich cum provincia adjacente, quæ facili-⁶ter à lacu Slya, ad Egdoram fluvium protenditur, Romano imperio sub-⁷cebat, habens terram spaciosam & frugibus fertilem, sed maximè desertam, eo quòd inter Oceanum & Balticum mare sita crebris insidiarum jacturis attereretur. Postquam autem misericordia Dei, & virtute magni Ottonis⁷ matura pax omnia possedit, cœperunt habitari deserta Wagriæ & Slesvicensis Provinciæ, nec ullus jam angulus relictus fuerat, qui non esset conspicuus urbibus & vicis, plerisq; etiam monasteriis. Adhuc anti-⁸quæ illius habitations pleraq; indicia, præcipuè in sylva quæ ab urbe Lucilinburg per longissimos tractus, Sleswich usq; protrahitur, cujus vasta solitudo & vix penetrabilis inter maxima sylvarum robora, sulcos præterdit, quibus jugera quondam fuerant dispersita: urbium quoq; seu civitatum for-⁹nam,

mam, structura vallorum præterdit: in plerisque etiam rivis qui propter molendina stipandis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnem illum saltum à Saxonibus quondam inhabitatum. Primus ergo, ut dixi, huic novellæ plantationi episc. Marco præfuit, qui populos Wagirorum sive Obotritorum sacro baptismatis fonte lavit. Quo defuncto Sleswich singulari Pontifice honorata est. Aldenburgensem sedem suscepit regendam venerabilis vir Edwardus, qui multos Slavorum convertit ad Dominum. Ordinatus est à sancto Adeldago, Hammenburgensi Archiepiscopo. Crevit autem populus fidelium, nec fuit aliquid quod novellæ ecclesiæ adversaretur omni tempore Ortonum. Horum tres fuisse comperi, omnes pari devotione erga Slavorum vocationem affectos. Et repleta est omnis Wagirorum, Obotritorum, sive Kycinorum provincia, Ecclesiis, Sacerdotibus, Monachis, & Deo dicatis virginibus. Porro Aldenburgensis ecclesia dedicata fuit in commemoratione sancti Ioannis Baptistæ, existens honore matricis Ecclesiæ insignis. Mikelinburgensis verò ecclesia fuit constructa in honore Principis Apostolorum Petri, continens monasterium Virginum. Fuerunt præterea Aldenburgenses Pontifices admodum honorabiles erga regulos Slavorum, eo quòd munificentia magni Principis Ottonis cumulari essent temporalium rerum affluentia, unde possent copiose largiri, & favorem sibi populi conficere. Dabatur autem Pontifici annum de omni Wagirorum sive Obotritorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim nummi puri argenti. Ad hæc unus nummus, precium colligentis. Slavicum verò aratrum, par boum, aut unus conficit equus. De urbibus verò aut prædiis, aut curtium numero, quæ ad possessionem Pontificis pertinebant, non est hujus operis explanare, eo quòd vetera in oblivionem venerint, & ecce nova sunt omnia.

VVagrorum) VVagria ista ætate non angulus ille circa Aldenburgum, qui hodie hoc nomine vulgò venit, sed omnis ille tractus erat, qui inter Travam, Stalam & Suentinam, annes, deinde à septentrione & oriente mari Baltico Lubecam usq; concluditur; quæ terra nostra ætate non contemnendam Holfatiæ partem constituit. Nam Lubecam Segebergum, Oldesloam, Plönam, Nienstadium, Lütkenburgum & Aldenburgum complexus est, Aldeburgum amplum istis tempori-

bus & propter loci naturam & portus commoditatem opulentum admodum emporium, & Slavorum Regulorum multo tempore regia fuit. Wagriam hanc primum Wandali jam inde ex quo post desiccata iterum ab aquarum eluvione terras colonizæ in hæc loca deductæ sunt, tenuisse putandi sunt. His inde cum cæteris Wandalis emigrantibus Venedica, seu Slavica natio terram hanc occupavit, quæ diutissime, videlicet ad ann. Ch. 1140. istam tenuit. Nam cum Caroli M. ætate

Holfatia & Stormaria Christianis Ducibus & legibus subderentur, Wagria adhuc ultra CCC. annos, usq; ad Adolphum II. Holfatiz Comitem, Wagriorum & Obotritorum Principibus paruit, contemptis etiam Christianæ religionis mysteriis, Equidem Caroli M. pio studio obscura quædã lux evangelij in his oris accensa est, verum quæ paulò post, ipso è rebus humanis sublato, extincta iterum est, nec avelli à cultu dæmonij gens pervicax potuit, sed mordicus idolorum cultum usq; ad Ottonis M. imperium defendit, reguli) Primus hic locus est, in quo de Wagriorum & Obotritorum Regulis Auctor noster agit. Magna istorum in his locis Balthicis fuit potentia, magni militiæ robur, magni Principatus, & latè diffusi ditionis termini. Nam Wagriam omnem, Polaborum & Obotritorum regiones amplissimas tenuerunt. Erant enim iidem Wagriorum Principes, qui & Obotritorum, Heruli idem, (*sic Werlen*) communi vocabulo appellati, Werlam seu Herulam urbem in Rostochiensium terra, haut ita procul à Varno amne sitam, à suo dixerunt nomine. Quod horum Principum crebra à scriptore nostro in subsequenti historia fiat mentio, partem genealogiæ illorum hic oculis subijcere placuit, Sed unde potissimum illam inchoabimus? Sunt, qui eam inde ab Anthyrio usq; qui Alexandro M. militavit, deducunt. Quamquam autem isti, quos ab Anthyrio usq; ad illum Billungum, qui ætate Ottonis II. vixit, enumerant, Obotritis olim imperarunt, tamen & eo ordine, & non plures imperasse, quam ipsi enarrant, nullis veteris historiæ indicijis constat. Primus qui genealogiam istam prodidit, videtur esse *Nicolaus Marschalculus Thurius l. II. cap. 1. § seqq.* Quem cæteri secuti, ut *Henning. in Tabul. p. 287. Joannes Bocer. Carm. de*

Duce Megapol. Casp. Calov. in Chron. Mechlenb. Joh. Peterßen Chron. Holfat. p. 92. Bernh. Latom. Chron. Mechlenb. MS. A Billungo autem, quem Auctor noster cap. sequenti commemorat, si illustrissimæ familiæ Principes numeremus, serie nunquam interrupta ad hæc tempora descendere licebit. Quosdam tamen illorum, qui hunc Billungum antecessere, enumerabimus, quòd illi pleriq; ab istis, qui genealogiam dictam concinnarunt, omitti sint, & quòd eadem operâ Obotritorum res gestas, & ingenium ad moliendum res novas aptum, summum item studium in Francorum & Saxonum imperio à cervicibus depellendo breviter descripsimus.

Millis autem iis, quos ante imperium Caroli Magni numerant, quiq; potius VVandalis & toti genti, quam uni huic nationi imperarunt, placet à VVitzane, qui Caroli ætate Obotritis præerat, incipere, atq; eos solum adducere, quos veteres Annales, commemorant. Cũ ann. Chr. 789. Carolus exercitum in VVilfos Venedos duceret, *Witzan* apud Obotritos cum imperio erat. Quis quod Carolo confederatus esset, cum Obotritorum aliqua manu ei ad hoc bellum succurrebat. Ab eo tempore Obotriti cum auctoritate Reguli sui, tum meru armorum Caroli, sive deniq; quòd crederent, se potentiâ Caroli fretos vicinis Saxonibus, & ab altera parte Wilffis, eò molestiores esse posse, Francis se aliquamdiu junxerunt. *Eginhart. in vita Caroli, p. 6. Annal. Regi Franc. Annal. Fuldenses. Regi no. Albert. Stad. Krantz. Wand. l. II. c. 23. Lambertus Schafnaburg. Henr. Meibom. in Bardevico, pag. 9.*

E 2

Obotri-

Obotritos ergo ut Imperator magis sibi devinciret, Saxones trans Albim in Wihmodi, i. e. in agro Bremenfi, habitantes transfultit anno Christi 804, in Franciam, & pagos eorum Obotritis dedit. *Annal. Regum Franc. Annal. Fuld. Regino: Sigeb. Gemblac. Albert. Stadenf. Krantz. Sax. l. II. c. 19. & lib. V. cap. 27. Metr. l. I. cap. 15.* Cum autem anno 795, Obotriti iterum à Carolo contra Saxones, qui versus septentrionem habitabant, ad ferenda auxilia evocarentur, & Witzan Regulus (Wichan Sigeberto Gemblacensi anno 796, dictus) jam in eo esset, ut Albim trajiceret, à Saxonibus, qui re comperta ab utraq; fluminis ripa, insidias locarant, in ipso annis alveo interemptus est. Hic Witzan à Poeta anonymo, qui Arnolpho Cæsari æqualis fuit, & à Sigeberto, Obotritorum Rex nominatur. Ex quo statuere licet, ipsum summo loco apud eos fuisse. *Latomus in MS. Chronico Mechlenb.* Wisislaum eum vocat, & filium Thraliconem ei successisse scribit. Vide Auctores jam adductos.

Post Witzanem Annales *Thraliconem* vel *Thraliconem*, Obotritorum Ducem, commemorant.

Cum anno 798. Saxones trans Albim Caroli legatos seu Præfectos interficerent, & simul Obotrito, Carolo fœderatos, bello peterent, Thralico, Princeps illorum, cum Ebervvino, Caroli legato (ita ille in *Annal. Reg. Franc.* appellatur, at in *Annal. Fuldens.* Eburisius, & apud *Reginonem Helbrunius*) in Saxones movet, & ad Suentinam amnem quatuor millia eorum perimit. Adde Annalibus jam laudatis *Poetam anonymum & Albert. Si adensem ad ann. 798.*

Post decennium, anno videlicet 808, idem Thralico Obotritorum regnum tenet. Quod Obotriti jam Carolo parent, & pars illorum ad Christianam fidem amplectendam inclinare videretur. Wilsiflavi extreme illos oderant, atq; Godefridum, potentissimum Danorum Regem, in eos excitabant; cui ipsi sua arma jungebant. Danus numerofo exercitu terras Obotritorum intrat; Thraliconem Ducem, popularium fide non satis munitum pellit: Godliebium Ducem captum in crucem agit, reddita potiori provincia parte sibi stipendiaria. Imperator filium cognominem cum magna militum manu Obotritis, sociis, auxilio misit. Godefridus in prælio præcipuis suis militibus, & Reinholdo fratris filio, amissis, retrocedere coactus est. Vide *Annal. eosd. & Job. Isac. Pontan. l. IV. in Godfredo ad ann. 808.*

Anno sequenti Thralico, postquam filium Godefrido obsidem dedisset, assumtis Saxonum auxiliis in Wilsfos movet, & agros eorum ferro & igni vastat. Sed paulò post in oppido Rerich, ad mare sito, per sicarios à Dano submissos, occisus est. *Annales eisdem.*

Anno 815. Imperator Ludovicus Haraldto Regi contra Godefridi filios mittebat auxilia. His fortissima manus ex Saxonibus & Obotritis accessit. *Annal. Reg. Franc.*

Thraliconi successit *Slaomir. Is.* quod regiam potestatem cum Ceadrogo, Thraliconis filio, dividere ab Imperatore jubebatur, anno 817, ab Imperio cum Obotritis suis deficit; & cum Godefridi filiis fœdere inito auxilia ab illis impetrat. Sed biennio post Imperator Ducem suos magnis Saxonum & Francorum copiis instructos adversus Slaomirum, defectionis auctorem, mittit. His se Saxonici limitis custodes

custodes jungunt. Slaomir captus Aquigranum ad Imperatorem deducitur: primores populi, simul adesse iussi, illum coram Imperatore multorum facinorum reum agunt. Illa cum diluere atque amoliri à se non posset, exultatum ire iussus est, & regnum *Ceadrogo*, Thraconis filio, datum. *Annales Reg. Franc. & Annal. Fuldens.*

Verum non ita diu post (ann. 821.) *Ceadrogus* perfidiae & societatis cum filio *Godefrido* invidiae suspicionem apud Imperatorem incurrit; quare ille regno movetur, & *Slaomir* ad illud recipiendum revocatur. Qui cum in reditu in Saxoniam pervenisset, morbo correptus, percepto Baptismi sacramento vitâ excessit. *Ann. idem.*

Ceadrogus igitur muneribus Imperatorem placare iterum voluisse videtur: nam anno seq. cum Imperator comitia *Francofurti* ageret, eò *Obotritorum* legati cum ceteris *Slavis* venire & munera *Ludovico* obtulere.

Cum anno 825. *Francofurti* Imperator mense *Majo* comitia continuaret, in istis *Ceadrogus* graviter accusatus est, quod non satis integra fide *Francos* coleret, & Imperatori se sistere jam multos annos detrectasset. *Ceadrogus* absentiae suae causas per legatos exponit, & sequenti hyeme, uti receperat; Compendium ad Imperatorem venit; ibique longiotem moram quibus potest modis excusat. *Ann. Reg. Franc.*

Anno 826. *Obotritorum* principes *Ceadrogum* apud Imperatorem mense *Iunio* accusant. Is ei diem dicit, ut in *Comitiis*, proximo *Octobri* in oppido *Ingelheim* habendis, se sistat. Quo cum *Ceadrogus* pervenisset, Imperator missis legatis totius nationis voluntatem re-

quisivit. Cumque intellexisset, praestantissimos in illa gente non dubitare *Ceadrogum* recipere, obsidibus ab eo acceptis reducendum illum in regnum curavit. *Annal. idem.*

Ex quo *Obotriti* à *Carolo M. domiti*, ab eodemque in foedus & amicitiam assumpti fuerant, constantis sane, quam ceteri *Slavi*, fidem huc usque servarunt, ut etiam, quod supra laudavimus, arma sua *Francis* jungerent, salutisque & periculi societatem cum illis contraherent. At cum reliquae *Slavicae* nationes non satis reverenter imperium *Francorum* colerent, frequenter à conditionibus, quas intierant, recedentes, quod regnum & virtus *Francorum* per terrarum *Caroli M.* divisionem, perque mutua inter successores bella non parum imminuta esset, etiam *Obotriti* paulatim ab obsequio recedere coeperunt, donec tandem anno 844. cum apud illos *Gozzomuil* (*Gestimulus Lambertus Schafnaburgensi* dictus) regia potestare uteretur, *Obotriti* aperte defectionem molirentur, ibi verò *Ludovicus*, potentissimus *Germaniae* Rex, idemque *Lotharii* Imperatoris frater, uti contra ceteros *Slavos* frequenter dimicaverat, sic hoc anno *Obotritos* bello adgressus *Gozzomilem* necavit, & gentem imperata iterum facere cogit. *Annal. Fuld. Segebert. Gemblac. ad ann. 845.*

Anno 848. *Obotritos* ad ingenium rediisse, & defectionem iterum meditados esse, satis arguit, quod Imperator *Ludovicus II.* filium cognominem cum exercitu magno contra illos & vicinos *Lino*nes mittere necesse habuit. *Ann. Fuld. Lambertus Schafnaburg.*

Anno 861. *Tabamuizil* *Obotritis* imperat, Hoc auctore illi denuo promissorum

lorum oblitum in libertatem sese afferere student, Imperator in eos movet, Tabamizilem compefcit, & filium obfidē dare cogit, *Ann. Fuld.*

Anno 889, Arnolpho Romanum Imperium tenente Obotriti iteratō dedere turbas, & maximum, quem Imperator contra eos emittebat exercitum, ita repulerunt, ut is re infecta recedere cogeretur, *Ann. Fuld.*

Quo rege Obotriti circa ann. 906. uti sine, nullis quidem veterum annalibus proditum est, illud tamen narrant, eos junctis sibi Sorabis Ottoni, Saxonix Duci, sese opposuisse, Hunc senio confectum bellum hoc Henrico filio demandasse, qui postea ad Imperatoria dignitatis apicem evehctus est, Tunc Venedos Henrico impares Hungaros in societatem belli vocasse, cum iisdemq; totam Germaniam & alias provincias latrocinii atq; incendiis miserrimē devastasse, *Lamb. Schafnaburg.* Ex qua narratione constat, Obotritos hoc tempore profus imperio Cæsaris se subtraxisse,

Fortius autem repressit Slavos, & in his Obotritos, Henricus Auceps, quam nullus Imperatorum aut Regum ante ipsum, Uti enim illi ultro bellum inferre hactenus soliti fuerant; sic nunc idem sibi ab Aucepe illatum repellere necesse habebat. Ipse namq; sexto imperii sui anno (CH. 927.) Irrones suos in eos duxit, Brēneburgū urbē ipsis eripuit, Obotritos, Wilfos, Havelanos cæteroq; per viciniam Slavos tributarios fecit, *Witichind. Annal. l. I. p. 12.* Verūm cum gens assueta armis nondum acquiesceret, & Imperatore alibi in finibus Imperii tutandis occupato, Redarii primū, mox univērsa natio Slavica duce *Mislao*, Obotritorum Rege anno 931. deficeret, Hamburgum everteret, & vicina loca summa immanitate depopularetur, Imperator misso Bern-

hardo, Duce Luneburgenfi, ad mare Balticum illorum ad centum & viginti millia peremit, ibidemq; post Marchionatum Slesvicensem instituit. Tum verō Obotriti cum sociis non tributum modo se iterum peturos, sed & sacrum baptismi lavacrum suscepturos polliciti sunt, Regem ipsum tunc Christianum factum esse Annales testantur. Vide *Witichind. l. I. p. 12. Hermann. Contractum: Lambert. Schafnaburgensem: Sigeb. Gemblacensem: Regimonis Continuatore ad ann. 931. S. Georg. Fabric. Chemnicens. ann. 930.* Grave est, genti liberæ parendi leges imponere; gravius, tributa magna exigere: gravissimum, cogere, ut avito idolorum cultu abdicato Christi fidem amplectatur. Obotriti ergo nihil ægrius, quam servitutem, tributa & Christianam religionem ferentes, cum intellexissent, Henricum exercitum, quem victorem reduxerat, maximam partem dimisisse, & Göttingæ certamina equestria indixisse, Sacerdotes atq; Præfectos ab Imperatore sibi constitutos anno 934. contrucidant. Vagatur fama, Obotritos defectionem iterum moliri, cum Hungaris arma velle denuo jungeri, & damna accepta pensare, Cæsar majorem in modum nuncio illo turbatus omnibus militibus, ut iterum promptē adfint, edicit, Castra Angermundæ ad Albin locat. Dum expectatur exercitus, ecce adfunt Obotritorum præcipui cum CC. equitibus & XL. curribus, & Imperatori jure a se avaros Sacerdotes & Præfectos casos probare non dubitant, *Latom. Chron. Mechl. MS.*

Circa annum 941. Obotriti Saxonum præsidium, cui Imperator Haicam (Hugonem aliis) ducem præfecerat, cum ipso duce delent. Sed à Gerone, Imperatoris Præfecto limitaneo multis vicissim calamitatibus afficiuntur, & omnes gentes Slavix

Slavica usq; ad Oderam tributaria red-
duntur. *Witichind. Corbeiens. l. II. p.*
19. G. Fabric. Orig. Sax. l. II. p. 138.

Quis anno 955. apud Obotritos rebus
præfuerit, non quidem certo constat, Ve-
runtamen illos iterum ad ingenium red-
disse, & cum cæteris Slavis per Pomerania-
nam, adversus Imperatorem arma cor-
ripuisse, ab eodem autem fusos & profligatos
fuisse, liquet ex *Hepidanno, Cænobita S. Galli*, qui ita ad ann. 955.
Otto Rex & filius ejus Liutolf [*Ludolphus*]
in festivitate S. Galli pugnaverunt
cum Abatarensis, & Vnlcis & Cyripfanis
& Iolosenis, i. e. cum *Obotritis, Wilsis,*
Circipanis & Tollensis,] & victori-
am in illis sumptit, occiso Duce illorum
Ztoignano [*Stonefaro*] & fecit illos
tributarios. Vide de hac victoria etiam
Ditmarum Episc. Mersep. l. II. p. 18. &
Georg. Fabric. qui refert ad ann. 957.
Anno 964. Obotriti Regulo Mistavo;
Wagrii Seliburo parebant, Uterq; sub
Imperatoris Ottonis M. & Hermanni
Billungi imperio erant. Nam cum duo
illi Duces Heneti acceptam à majoribus
simultatem alerent, controversiam tan-
dem ad Hermannum deferebant. Qui
cum contra Seliburum pronuntiasset, ille
armis decernere statuit. Verum in urbe
sua Aldenburgo ab Hermanno oppressus,
& exiis multatus est, *Witichind. Cor-*
beiens. lib. III. p. 33. Ditmar. Episc. l. II. p. 18.

Circa finem imperii Ottonis II. annum
videlicet 982. Obotritorum terram re-
gio imperio tenuit *Mistavus*, qui Mistui
Ditmaro Merseburgensi l. III. p. 32. alius
etiam Mislavus dicitur. Pulchre successerunt
initia Christianæ religionis in no-
strorum Slavorum provinciis toto triam
Ottonum tempore, i. e. annis fere LX.

CAPUT. XIII.

1. Otto I. Nonis Maji moritur: succe-
dit Otto II. - - - 973.

nili quod Ottonem in Apulia & Calabria
in Saracenis debellandis occupato, ali-
quot Slavorum nationes conglomeratae,
veteres injurias, uti putabant, ulturi,
Brandeburgum & Havelbergam capiunt,
Episcopum utriusq; loci obruncant, &
multa atrocissime patrant. His ita tumultu-
antibus, etiam Mistavus, Obotritorum
& Lutitiorum Princeps, qui jam aulam
Aldenburgo in urbem Mechlenburgum
transulerat, arma capit, à Christo pariter
& ab Imperatore Romano deficit, Ham-
burgum expugnat, Adeldagum Præsuleni
pellit, templum incendit, ferro atq; igni
vicina quæq; depopulatur. Ad repellen-
dum atrocè hostem Gifelarius, Episcopus
Magdeburgensis, & aliquot Saxoniæ Prin-
cipes parato, jussu Imperatoris, exercitu
Brandeburgum recipiunt, & Obotritos
ingenti pugna vincunt, XXX. millibus &
septingentis illorum in acie occisis, *Dit-*
marus loco adducto, Krantz. Sax. l.
IV. c. 19. Georg. Fabric. anno 982.

Post biennium idem Mistavus adhuc
superat, Nam Quedlinburgum ad Comi-
tia, quæ ibi Henricus, Dux Bavariæ, habe-
bat, venit, *Ditmarus l. IV. initio.*

Mistavo Ottonis III. tempore circa ann.
986. successit filius *Billungus*, quæ Auctor
noster c. seq. nominat, Hollatis ille, Slesvi-
censibus, Ditmaris, Wagriis, Obotritis,
Polabis & Pomeranis, à Visurgi ad Vistulã
usq; imperavit, Regia ipsi Mechlenburgi
fuit; res illa ætate amplissima & floren-
tissima. Priore conjugè defuncta, ex qua
Mislavum, Sedericum & Næconem susce-
perat, baptismo etiã à Wagone, Episcopo
III. Aldenburgensi initiatus est, ejusdemq;
sororem matrimonio sibi junxit.

Lutelinburg) Est vetus istud oppidu-
lum; quod nomen loco ad nostram usq;
ætatem mansit,

2. Otto II. Lotbarium & Carolum,
Framor. Reges. sibi subjicit. 978.

3. *A Saracenis & Græcis in Calabria Idib. Jul. clade afficitur. 982.*

4. *Moritur VI. Id. Decemb. & habet Ottonem III. successorem. 983.*

5. *Hermanno Billungo Duci Benno filius succedit. - - - 973.*

6. *Edwardo, Episcopo Aldenburg. Wago, Episcopus III. surrogatur.*

7. *Wago sororem Billungo, Obotritorum Regi, nuptum dat.*

8. *Hodicam, Billungi filiam, Antistitem virginum facit in urbe Mechlenburgo.*

9. *Mislaus, Regis filius, utrumq. factum agrè fert.*

10. *Rex inde de dimittenda uxore cogitare cepit.*

1. **A** Nno ergo regni sui XXXVIII. Imperii XI. magnus Princeps Otto,
 2. domitor omnium septentrionis nationum, foeliciter migravit ad Do-
 3. minum, & sepultus est in civitate sua Magdeburg. Cui filius Otto
 4. medianus succedens, per x. annos strenuè gubernavit imperium. Is statim
 5. Lothario & Carolo Francorum regibus subactis, cum in Calabriam bellum
 6. transferret, à Sarracenis, & Græcis, victor, & victus, apud Romam deces-
 7. sit. Illi tertius Otto, cum adhuc esset puer, in regnum substitutus, annos de-
 8. cem & octo forti & iusto sceptrum ornavit imperio.

9. Eodem anno Hermannus Dux Saxonum obiens, hæredem suscepit filium
 10. Bennonem, qui etiam vir bonus & fortis memoratur, excepto quòd dege-
 1. nerans à patre populum rapina gravavit. Apud Aldenburg defuncto Ed-
 2. wardo, successit Wago. Hic in summa prosperitate inter Slavos degens,
 3. sororem fertur habuisse speciosam, quam apperijt regulus Obotritorum, no-
 4. mine Billug. Cumque allegationibus crebris Pontificem super hoc negotio
 5. convenisset, quidam familiarium Episcopi, petitionem incauta verborum
 6. injuria repleverunt, dicentes, injustum esse pulcherrimam virginem incul-
 7. tro & agresti viro copulare. Quam ille contumeliam dissimulatione repres-
 8. sit, & amoris stimulo concitatus, preces iterare non destitit. Timens au-
 9. tem Episcopus, ne Ecclesiæ novellæ gravius aliquid exinde emergeret,
 10. postulationi ejus favore concurrit, data ei sorore sua in conjugio. Procrea-
 1. vit autem ex ea filiam, nomine Hodicam, quam Pontifex avunculus ejus,
 2. monasterio virginum contraditam, & sacris literis edoctam, Abbatissam
 3. præfecit virginibus, quæ debebant Mikilburg, cum tamen necdum per-
 4. venisset ad annos. Quod utique frater ejus Missizla agrè tulit, odio, licet
 5. occulto, concitatus Christianæ religionis, timens etiam, ne hoc exemplo
 6. peregrinus mos illis in partibus inolesceret. Patrem autem frequentur co-
 7. arguit, quasi qui mente alienatus, supervacuas diligeret adinventiones, nec
 8. timeret patriis derogare legibus, prius quidem ducens uxorem Teutonicam,
 9. deinde,

de eade filiam suam monasticæ clausuræ contradens. Cumque his verbis patrem sæpius exaceret, ille cœpit sensim flecti animo, jamque cogitare de acceptæ conjugis repudio, & de mutatione rerum. Sed conatus ejus timor repressit, eo quòd gravium causarum introitus semper sint difficiles, virtus quoq; Saxonum admodum esset formidabilis. Necessè enim fuit, repudiata sorore Pontificis, & divinis rebus pessundatis, statim ad bella veniri.

Sarracenis) *Hermann. Contractus* refert ad ann. 992.

Eodem.) Sunt hæc ex *Adami Brem. l. II. c. 4.* translata, Hermannus Billungus obiit Kal. April. 973. Quedlinburgum Comitibus Ottonis l. Intestinis ibidem conditis, corpus à filio Luncburgum transfertur, & in cœnobio, quod ipse Hermannus ibidem in monte in honorem sancti Michaelis construxerat, tumu-

latur. *Georg. Fabric. h. a. Adamus Tratziger Chron. Hamb. MS.*

Habuit fratrem Luderum, vel Lotharum, qui Stormariam, Holfatiam & Dithmarsiam tenuit. Vide *Reiner. Reinecc. Append. de Billungorum familia.*

Bennonem.) Hic Benno etiam Berno & Bernhardus à cæteris scriptoribus nuncupatur, ut à *Ditmaro Merseburg. l. II.*

p. 23.

CAPUT XIV.

1. Billungus à Wagone obtinet, ne Obotriti reditus deinceps Episcopo Aldenburgensi solvant.
2. Episcopo redituum loco villas quasdam in terra Obotritorum offert.
3. Episcopus consentit.
4. Episcopus habuit etiam villam in Bosow, & aliam in Gnissow.
5. Billungus, & Mislau filius, villas Episcopo concessas occulte deprædantur.
6. Wago Billungum modesta oratione ab hoc instituto revocare studet.
7. Billungus hoc à sui factum negat, & culpam in alios confert.
8. Prædia Episcopi denuo diripit, & sororem ejus repudiat.
9. Hinc nutare res Ecclesiæ in Slavia.
10. Episcopi Aldenburgenses quatuor.
11. Slavia nostra omnis, exceptis III. pagis, Ottonum tempore ad fidem Christi conversa.

Quadam ergo die contigit Pontificem venire in civitatem Obotritorum Mikilnburg, visitationis gratia, quo etiam Billug cum primoribus occurrerat, excepturus eum simulara devotione. Episcopum itaq; publicis causis intentum, sæpèdictus Obotritorum regulus palàm alloquitur. Magnas pietati tuæ, pater venerabilis, debeo gratulationes, licet me ad has exolvendas nequaquam sufficere, ipse recognoscam. Privata enim beneficia, quæ mihi impenditti, qua multiplicia sunt, & prolixo sermone egent, ad præsens differo. Generale autem rotius Provinciæ bonum commemorare compellor. Sollicitudo enim tua super Ecclesiarum instauratione, & animarum salute, omnibus manifesta est: Sed nec latet, quantas principum offen-

fas tua providentia fregisti, ut cum pace & tranquillitate in gratia principum consistere possimus. Honori ergo tuo, si postulari fuerimus, & nos, & nostra incunctanter impendemus. Petitionem autem parvulam apud te deponere non dubito: ne confundas faciem meam. Est apud Obotritos Pontificale tributum, quod pro decima imputatur, de quolibet scilicet aratro, quod duobus bobus, aut uno constat equo, mensura grani, & XL. restes lini, & XII. nummi probatae monetae: praeterea unus nummus, qui debetur colligenti. Hoc me rogo permittas colligere, deputandum stipendiis neptis tuae,

2 filiae scilicet meae. Quod ne forte ad tui injuriam, & annonae diminutionem rogare videar, adjicio possessioni tuae in singulis urbibus, quae sunt in terra Obotritorum, villas quas ipse elegeris, exceptis his, quae ad jus Pontificale

3 imperatoria jam dudum concessione pervenerunt. Pontifex ergo, non advertens callidissimi hominis dolum, verborum coloribus adumbratum, reputans etiam, nihil sibi officere concambium, sine mora petitioni ejus annuit. ipse quidem villas amplissimae possessionis accepit, tributum vero quod supra memoravi, affini suo ad manus filiae ipsius colligendum resignavit: aliquandiu etiam apud Obotritos commoratus, praedia colonis exercenda distribuit, ordinatisque omnibus in terram Wagirorum reversus est. Ibi enim

4 statio opportunior fuit, & extra pericula posita, eo quod Slavorum animi naturaliter sint infidi, & ad malum proni, eoque cauendi. Habuitque praeter alias curtes duas nobiles, apud quas saepius Pontifex diversatus est, unam in villa publica, quae dicitur Buzu, alteram super fluvium Trabenam, in loco qui dicitur Nezenna, ubi etiam fuit oratorium, & caminata murato opere facta,

5 cujus fundamenta ego adolescentulus vidi, eo quod non fuerint longe a radice montis, quem antiqui Edberg, moderni propter castellum impositum Sigeberg appellant. Post multos ergo dies cum Pontifex Wago, alias occupatus, terram Obotritorum rarius inviseret, supradictus Billug, una cum filio suo Mizla, opportunitatem nactus, dolum, quem erga Dominum & Pastorem suum conceperat, paulatim detexit, coepitque possessiones Episcopales,

6 quas sibi ut fideli & affini suo tuendas Episcopus commendaverat, occultis vastare latrociniiis, & subintromittere servos suos, qui colonis equos & caeteras substantias furtim auferrent. Conatus enim illius ad id usque processit, ut Episcopum sicut decimarum jure, sic possessionibus exueret, perturbatoque capite, cultus Dei facilius pateret exterminio. Tandem ergo Pontifex veniens in provinciam Obotritorum, ibique habita cum colonis inquisitione, deprehendit ad liquidum, quorum machinamentis tanta possessioni suae immitterentur latrocinia. Permotus itaque, quod non mirum, stupore simul

mul & timore, eo quod atrocissimos infidiatores invenisset eos, quos putabat amicissimos, jamq; præsentis novellæ plantationis defectionem timens, multum cœpit fluctuare animo. Recurrens autem ad id, quod pro tempore tutum videbatur consilium, tentare cœpit, si fortè verbis suasibilibus mederi posset morbo paulatim subrepenti, multisq; affinem blandiciis mulcere cœpit, ut à cœptis desisteret, néve possessiones Ecclesiasticas prædonib. depascendas exponeret, proventuram sibi, si non resipuerit, non solum offensam divinitatis, sed & majestatis imperatoriæ. Ille objectionibus dolos præstruens, respondet, nunquam se erga dominum & patrem suum, tantam admisisse imposturam, erga quem animum habuerit optimè semper affectum: si quid autem factum fuisset, latronum hoc insidiis contigisse, qui de Ranis sive Wilzis commeantes, fortè nec suis parcerent: se quidem ad hos cohibendos, consilio & auxilio libenter affuturum. Facile ergo persuasum est simplici viro, concepta opinione desistere. Postquam autem accepta satisfactio Pontifex abscessit, illi statim rupta pollicitatione ad cœpta devoluti sunt flagitia, furtisq; villarum incendia copulaverunt. Præterea colonis omnibus, qui ad jus Episcopi pertinebant, nisi quantocyus prædia desererent, mortem interminati sunt. Sicq; possessiones illas in brevi desolatio consecuta est. Accessit his malis, quod idem Billug matrimonii sui jura corruptit, repudiata scilicet sorore Pontificis. Fuit hæc causa inimicitiarum præcipua occasio, cœperuntq; res Ecclesiasticæ paulatim titubare, nec fuit unde status novellæ ecclesiæ ad plenum posset convalescere, eo quod magnus Otto jam pridem præsentis vita decessisset, medius quoq; nec non & tertius Otto bellis Italicis essent occupati: & ob hanc causam Slavi temporis opportunitate freti, non solum divinis legibus, sed & imperatoriis jussis, cœpissent paulatim obniti. Solus Saxonæ Dux Benno, aliquam dominationis umbram, licet tenuem, prætereundè videbatur, cujus respectu Slavorum impetus retardati sunt, ne aut fidei Christianæ renunciarent, aut arma corripent.

Wagone ergo facto de medio, Ezico successit in Cathedram. Iste suscepit ordinem à sanctissimo Adeldago, Hammenburgensi Archiepiscopo. Quatuor ergo Pontifices ante excidium Aldenburgensis Ecclesiæ extitisse comperimus, videlicet, Marconem, Edwardum, Wagonem, & Eziconem, quorum tempore Slavi in fide perstiterunt, Ecclesiæ in Slavia ubiq; erectæ sunt, monasteria virorum & mulierum, Deo servientium constructa sunt plurima. Testis est Magister Adam, qui gesta Hammenburgensis Ecclesiæ Pontificum, disertissimo sermone conscripsit, qui cum commemoret, Slavi-

am in duo de viginti pagos dispersitam, affirmat præter tres omnes ad fidem Christi conversos.

conamb.) cambium & concambium, est rerum permutatio. Ego Sigebertus concambium feci, *Instrum. 23. apud Goldast. T. II. Vide eund. Tom. I. p. 211.* Hinc cambiare, pro cambire, i. e. permutare apud *Johan. Bromton, cap. XV. legum Regis Adelfani, p. 840.*

curtes) Curte, seu cortis sunt villa. Singulare est cors, pro chors, vel cohors, quod inter alia villam significat, in qua multitudo pecorum servatur. Hoc sensu usurpatum *Martiali*: Mittimus ergo tibi parvæ munuscula cortis, *l. IX. epigr. 54.* Interdum significat palatium Regis, Sic *Helmoldus* meminit cortis regis, *l. I. c. 32. & Arnoldus l. III. cap. 16.* curtes regias vocat villas à Rege vel Imperatore Romano nomine feudi acceptas. Curtium etiam appellatione in vetustis Tabulis ac Historicis sæpe non homines tantum in eadem villa vel prædio habitantes intelliguntur, sed etiam imperium & jurisdictio, cum proprietate mancipiorum, pecorum & fructuum. Utuntur crebrò hæc voce mediæ ætatis scriptores, Per curtes suas stipendia pauperibus disposuerat, *Auctor Vitæ Henrici IV. in præmio, p. 182.* De eo, qui in curte Ducis hominem occiderit, *Leges Alamann. c. 28.* Item de eo, qui in curte Regis furtum commiserit, *c. 30.* Eo fugiente in curtem, vel extra curtem, *Leges Bajoarice, anno 772. scriptæ, apud Marc. Velfer. rer. Boicar. l. V. p. 314.* Curtes omnes absolvit, *Godefr. Monach. anno 1190. Chronicon Lauris hamense* etiam in secunda declinatione nomen inflectit, & per villam explicat: In

curtis & villis ipsius monasterii, *p. 69. Adde Goldast. Tom. I. p. 191. & Joachimi Vadiani epistol. apud eund. Tom. II. part. 1.* Græci etiam hinc fecerunt suum $\alpha\sigma\epsilon\lambda\eta$, & $\kappa\omicron\epsilon\pi\tau\acute{\omega}\alpha\gamma\iota\omicron\iota$. Apud *Cyropalatem* sextus ordo custodix Imperatoris sunt $\kappa\omicron\epsilon\pi\tau\acute{\omega}\alpha\gamma\iota\omicron\iota$. & tabernaculum Imperatoris, in quo illi ministrat, $\kappa\omicron\epsilon\pi\eta$ dicitur, *pag. 77. & 206. Vide etiam Nicol. Rigalt. in $\kappa\omicron\epsilon\pi\eta$.*

Buzu.) Hæc est ista villa, ubi primum Vicelinus Episcopus sub fago habitavit, & paulò post templum, à Apostolo Petro sacrum, construxit, & in qua *Helmoldus*, Auctor noster tempore Geroldi, qui vicelino successit, Presbyter fuit, atq; à qua *Helmoldus* Butzov.ensem (per errorem) vocant, Nomen in MS. *Helmoldi: Bazu, Buzue, Bozoe & Bozove* scribitur. Semel etiam, *lib. I. c. 72. n. 2.* accusandi casus *Buzovam* reperitur. Sed quaritur, ubi villa ista sita fuerit? Nō est Butzov, oppidum in *Meschlenburgensi* terra; quod fateatur ipse *Rein. Reineccius* Procmio ad *Helmoldum*, Nec est *Bullov* versus meridiem à nostra urbe ab annem *Stekenslam*, *Farcæcia* enim *Helmoldi* in *Wagria* sita fuit, ut satis aperte ipse supra *c. 2. n. 10.* significat. Ubi ergo & quodnā est nostrum *Buzu*, vel *Bozoe*? Villa est in *Holsatia*, ad *Plonen* sem lacum sita, (in qua *Buthue*, Princeps *Obotritorum* olim occisus) dicta *Bosov*, vel *Bosav*. Nam primò nomen profus convenit. Istius enim ætatis scriptores elementum s'm nominibus propriis fere semper per *x* expresserunt, ut in voce *Wезere*, pro *Weseri*, i. e. *Visurgis*; *Wakenize*, pro *Wakenisse*, & infinitis aliis. Accedit, quod

quod in MSS. sæpe legitur Bozoe. Hic si
z legam per sibilum s, & literam e in fine
negligam, quam illi scriptores ociosè ad-
dere solebant, ut vel ex superiore voce
Wezere, pro *Weser* satis liquet, relinquitur
Boso, quod quarimus. Quid? quod
antiquo de Vicelino *pematio*, quod
Erpoldus Lindenbrog. inter scriptores
rerum Germanicaram p. 134. edidit, diser-
tè locus iste Bosou vocatur:

Aldenburg, Sarou, Plunen, Burnha-
vede, Bosou.

Et paulò post Helmoldus ab illo loco
Presbyter Bosovvensis dicitur:
Aldenburgensis Braun, Holmold erat
Bosovvensis.

Eadem scriptio confirmatur antiquo
meo *MS. Chron. Lub.* in quo Bozou legi-
gitur, Clarè satis *Chronicon Slavicum*
incerti Auctoris. Obtinuit Buzu, i.e. Bu-
zovv, c. 12. Item, Dedit Dux villam Buzu,
id est, Bosovv, c. 23. Et, Perlatu est Bu-
zu, sive Buzovv, *cap. 30.* Rectè ergo
Johannes Peterßen in Chron. Holsa-
tia p. 150. & *Christianus Solinus in*
Chron. Holsat. p. 120. locum, in quo Vi-
celinus primùm sub fago habitavit, & de-
inde templum exædificavit, Bosovv ap-
pellant. Idem locus adhuc templo illo à
Vicelino exstructo conspicuus est, & in
hunc usq; diem usibus Episcopi Lube-
censis inservit. Ex quibus intelligitur,
Helmoldum non Burzovvensem, sed Bo-
lovvensem Presbyterum vocandum esse.

Ut autem paulò antiquiora de hac vil-
la repetamus, dedicata illa jam olim usi-
bus Episcoporum Aldenburgensium fuit,
Nam qui primi commemorantur Epi-
scopi, propter loci commoditatem non-
nunquam ibi commorati sunt; quod hic
de V Vagone, Episcopo III. Auctor noster
confirmat. Insula enim parva in lacu,
quæ nostra adhuc ætate Episcopi insula
(*Bischoffswardec*) appellatur, magnam
amoenitatem loco addidit.

Bosovv & Nezenna primarij duo tunc
temporis prædia Episcopi fuerunt. Est autè
Nezenna villa ad Travam sita, non pro-
cul à Pronslorp; quæ hodie *Onjsew* di-
citur.

Cùm postea anno 1013. Slavi Mistivojo
duce à fide recessissent, & prædia Episco-
porum occupassent, eadem illa Bennonij
Episcopo VII. jussu Bernhardi Ducis, red-
dere coguntur. *infra c. 18. n. 4.*

Benno videns se nihil inter Slavos pro-
ficere; ad Hildensem Episcopum
commigrat. Post hujus discessum Slavi
illa prædia iterum sibi vindicantur,
infra c. 18. n. 7.

Cùm anno 1149. Vicelinus Episcopa-
tum adiret, villam Bosovv Henricus Leo
ipsi reddebat, *infra c. 70. n. 2.* Tunc Vi-
celinus insulam Bosovv inhabitavit, domũ
& templum ibidem construxit, *infra*
c. 71. n. 4. 5.

Anno 1154. Vicelino jam lethali ter de-
cumbente, Adolphus Comes, Ludolphi;
Præpositi Hogelsdorffensis precibus &
cohortationibus impulsus, Episcopo
CCC. prædia, quæ mansos vocabant, se
redditurum promittit. *infra c. 77. n. 3.*

Geroldus tamen; Vicelini successor;
non statim integram istorum prædiorũ
possessionem naetus est, Quare è villa Bo-
sovv subsidia vitæ petiit, donec à Duce
Henrico & Adolpho Comite plura præ-
dia, & Inprimis Euthinum adderentur,
infra c. 83. n. 11.

Circa hæc tempora Helmoldus, Scri-
ptor noster, Presbyter Bosovvensis fuit;
& ad lacum Plönensem habitavit, *Casp.*
Danckwerth part. III. c. 2.

Trabenam) Trava nostra est. Quorun-
dam ea opinio est, per Chalufum apud
Prolemaum Alexandrinum l. II. Tra-
vam intelligi, Contrà disputantem vide
eundem, *part. III. c. 5.*

caminata) est conclave arcuatum. à Ekkehard junior Casibus monast. c. 1. Græco *καμινος*. Otto Imperator ad caminatam remeabat, *Ditmar. Merseburg. l. II. p. 22.* Clauditur cominata, *Ekkehard junior Casibus monast. c. 1. Cruces in caminatam projiciebant, Burchar. Notar. Barbarosse, epist. de victoria Friderici, p. 238.*

CAPUT XV.

1. <i>Bolizlaus, Polonor. Rex, Slavos ultra Oderam, Russos & Prussos tributarios facit.</i> 2. <i>Winithorum Principes tunc fuere pacifici.</i> 3. <i>Mislaus sororem è cœnobio extraxit Bolizlao, Pomerano, incestis nuptiis elocat.</i> 4. <i>Ex hoc tempore religio in Dania & Slavia labefactata.</i> 5. <i>Suein-Ottopatrem Haraldum pellit, & paganismum reducit. - - - - - 980.</i> 6. <i>Haraldi laus.</i>	7. <i>Haraldus à filio prælio superatur.</i> 8. <i>In urbe Wineta moritur.</i> 9. <i>Dani omnia inter Visurgim & Albim, ab Hadelensi terra Stadam usq; sædis direptionibus vastant.</i> 10. <i>Saxones in portu Stadeni cum ipsis congressi vincuntur.</i> 11. <i>Captivi barbarica sævitia truntantur.</i> 12. <i>Cæteri Dani, qui per Visurgim adscenderant, in reditu in insidias perducuntur, & XX. millia illorum caduntur.</i>

Eodem quoq; tempore Bolizlaus, Polonorum Christianissimus Rex, confœderatus cum Ottone tertio, omnem Slaviam, quæ est ultra Odoram, tributis subiecit, sed & Ruffiam, & Prussos, à quibus passus est Adelbertus Episcopus, cujus reliquias tunc Bolizlaus transtulit in Poloniam. Principes Slavorum, qui Winuli sive Winishi dicuntur, fuerunt eo tempore, Misizla, Naccon, & Sederich, sub quibus pax continua fuit, & Slavi sub tributo servierunt. Nec prætereundum videtur, quòd idem Misizlaus, Obotritorum Princeps, Christum palàm confitens, sed clam persequens, sororem suam, Deo dicatam virginem Hodicam, monasterio virginum, quod erat Mikilinburg, subtraxit, eamq; cuidam Bolizlao, incestissimo sociavit conjugio: Cæteras virgines quæ ibidem repertæ sunt, aut militib. suis nuptum tradidit, aut ad terram Wilzorum sive Ranorum transmisit, sicq; monasterium illud desolatio consecuta est. Siquidem in diebus illis, permittente Deo, propter peccata hominum, perturbata est apud Danos & Slavos tranquillitas, & pulchris divinæ religionis incrementis, inimicus homo supereminare zizania conatus est. Apud Danos enim Sueinotto, Filius Christianissimi regis Haroldi, diabolico spiritu inflammatus, multas adversus patrem

trem molitus est insidias, cupiens eum quasi longæum, & minus validum, regno privare, & opus divinæ plantationis de finibus Danorum penitus exterminare. Haroldus autem, ut supra dictum est, primum quidem gentilis, 6
deinde magni patris Unni doctrina ad fidem Christi conversus, tanta se erga Dominum devotione exercuit, ut non surrexerit similis ei inter omnes reges Danorum, qui tantam Aquilonis latitudinem, ad fidem divinæ cognitionis traxerit, & omnem terram Ecclesiis & Sacerdotibus fecerit esse insignem. Hujus viri industria, in divinis quidem rebus fuit eximia, nihilominus tamen etiam in mundana sapientia, in his videlicet quæ ad regni gubernationem pertinere videntur, adeo claruit, ut leges & jura statuerit, quæ pro autoritate viri, non solum Dani, sed & Saxones adhuc hodie servare contendunt. Concitantibus ergo his, qui Deo servire & pace regi detractabant, Dani unanimi conspiratione Christianitatem abdicant, & statuentes 7
impium Suein in regnum, patri ejus Haroldo bellum indicunt. Qui licet ab initio regni sui semper spem suam in Deo posuerit, vel tunc maxime Domino commendavit eventum rei, non tam dolens sua pericula, quam filii delictum, & Ecclesiæ angustias. Cernens enim tumultum non posse sedari sine prælio, arma sumpsit invidus, adhortantibus his qui Domino & regi suo fidem inviolatam exhibere nitentur. Verrum est ergo ad bellum, in quo 8
conflictu victa est pars Haroldi, cecideruntque vulnerati multi. Ipse vero Haroldus graviter fauciatus fugit ex acie, ascensaque navi elapsus est ad civitatem opinatissimam Slavorum, nomine Winneram. Ubi præter spem, quia barbari erant, humanè receptus, post aliquot dies ex eodem vulnere deficiens, in Christi confessione migravit, adscribendus non solum inter Deo dignos reges, sed etiam inter gloriosos martyres. Regnavit autem annis quinquaginta. Quo defuncto, Suein regno potitus, in sua crudelitate sævire 9
cœpit, gravissimam in Christianos persecutionem exercens. Consurseruntque omnes iniqui in finibus Aquilonis, gaudentes vel tunc patere locum maliciæ suæ, bellis scilicet & perturbationibus, cæperuntque finitima regna vexare terra marique. Primum ergo conflato navali exercitu, remigantes mare Britannicum brevi compendio, appulerunt littoribus Albiæ fluminis, ubi improvisi irruentes super quietos & improvidos, vastarunt omnia maritima Hathelen, omnemque terram Saxonum, quæ erat super ripas Albiæ fluminis, quousque pervenirent Stadium, quod est opportuna statio navium per Albiam descendentium. Quo tristi rumore velociter comperto, Comites Sigefridus, & Thidericus, cæteri que nobiles, ad quos provinciæ tutela pertinebat, 10
ruerunt obviam barbaris, cum tamen essent perpauci, constructi temporis articulo,

- articulo, exceperuntque hostes in memorato portu Stadii. Facta est ergo pugna vehementissima, in qua superantibus Danis, virtus Saxonum penitus est attrita. Comites ambo, cæteriq; nobiles & militares viri, qui interfectioni superfuerant, vincti & catenati ad naves perducti sunt. Comes Sigefridus, auxilio cujusdam piscatoris, noctu profugit, & evasit captivam. Quam obrem barbari furore correpti, omnes quos habebant in vinculis nobiliores, truncaverunt manibus, & pedibus, & nare præcisa ad terram semianimes proiecerunt. Deinde quod residuum fuit provinciæ illius, impune prædati sunt. Altera pars piratarum, quæ per Wirraham subvecta, omnem illius fluminis ripam usq; Lestmonam vastaverat, cum maxima captivorum multitudine pervenerunt ad paludem Glindesmor. Ubi cum quendam Saxonem militem captivum facerent ducem itineris, ille perduxit eos ad loca difficidiora paludis, in qua illi diu fatigati facile à Saxonibus qui insecuti sunt, disiecti sunt, & perierunt ex eis XX. millia. Nomen militis, qui deduxit eos ad invium, fuit Herwardus, qui perenni Saxonum laude celebratur.

Bolizlaus) Bolislaus hic patri Mieczlao successit anno CH, 999. & primus ex Polonorum Regibus ab Imperatore Romano Ottone III. coronatus est. *Alex. Gualpinus ad h. ann.*

Adelbertus) Vide supra c. I. n. 5.

Principes.) Principum horum ætatem *Georg. Fabricius* refert ad ann. 1020.

opinatis) opinatissimus, est celeberrimus, istius ætatis scriptoribus. Ita opinio, pro fama sumitur apud *Sidon. Apoll. l. I. ep. 5.* cum appellat montes nominum opinione vulgatos. Et in illo *Publii Syri*:

Bona opinio hominum tutior pecunia est. Vide etiam *Joann. Meurs. in Not. ad Alnothum, in Proëm.*

Vinnetam) Aut lectionem corruptam, aut Auctorem hallucinatum esse videri possit, si vera sunt, quæ *Krantzius Wan-*

dal. l. II. c. 20. de Wineta jam olim circa Caroli M. tempora, solo æquata memoria prodidit.

Certè Danici Scriptores Haraldum non Wineta, sed Julini moravum esse scribunt, ut *Job. Isac. Pontan. l. V. in Haraldo, p. 136.* Alberto Stadenfi Junne ea urbs dicitur ad ann. 984. MS. *Helmoldi codex*, quo *Henricus Ernestius* usus, legit: ad civitatem opulentissimam Slavorum, nomine Junnetam. In Anonymum de Haraldo VI. p. 38.

Epiceditum ejus, quod Roschildiæ in sacchario, ubi sepultus est, exstat, annum excessus ejus clarè exprimit:

Post natale Dei, dum scripsimus
octoginta
Nongentos, meruit scandere
regna Poli,

vulnere) sagittâ Tokonis alicujus accēpto. *Joh. Isac. Pontan. l. V. in Harald. Suaving. Chronol. Dan. ann. 980.*

Primum) Vide eundem *Pontan. l. V. in Sueothone, ann. 988.*

Wirraham) Nobilis Germaniæ nostræ fluvius, die *Weser*, qui Visurgis, *Floro l. IV. c. 12. Vellejo Vol. poster. Tacito Annal. l. I. c. 70. Plin. IV. c. 14. Βισυργυς Straboni l. VII. Οβισυργυς Ptolomæo l. II. c. 11. Ο βισυργος Dioni* (mendose) *l. LIII. anno V. C. 743.* dicitur, is Helmolde nostro & aliis nonnunquam Wirraha appellatur, Unde *Adamus Bremenfis*: Wisura, qui & Wirraha nuncupatur, *l. I. c. 2.* Aquæ quæ eadem vocis scripto occurrit *l. I. c. 10. l. II. c. 23. & 56. l. IV. c. 105.* Etiam *Albertus Stadenf.* Wirrahâ vocat ann. 788. & 988. *Annales Franc. Fuldens.* Wisuracham, anno 852. *Poeta Ætavianus* in vita Caroli M. Wisuram, anno 779. & alibi: *Henricus Rosla* in Herlingsberga VVeseram, v. 199. Nam ut *au* veteribus Germanis terram significabat, (quod probant illa: *Morau, Batau, Nassau, Landau, Lichtenau, Hirsau, VVedderau, Richenau* & alia multa) sic *aa*, vel *aba* aquam vel amnem denotabat, ut observant *Andreas Althamerus* in *Tacit. de moribus Germ.* p. 233. *Marcus Velferus Rev. Augustan. Vindelic. l. I. p. 10.* & *Hugo Grotius Prolegom. in Histor. Gothorum.* Ad hanc formam in *Annal. Reg. Francor.* occurrit fluvius *Miffaha*, ad ann.

747. qui *Reginoni l. II.* anno eodē *Miffaha* dicitur. Et in *veteri Tabular. v. Alemann.* fluviolus *Steinaha*, apud *Geldast. Tem. 3. p. 577.* Idem annis in *Chronico Constantiensis* *Steinaha* appellatur, c. 1. p. 624. Ibidem describitur fluvius *Bleichacha*, p. 623. In *Diplomate Ottonis Magni* anno 937. scripto est flumen *Horaha*, p. 118. In *Antiquitatibus Fuldens.* est *Vveitaha*, l. II. p. 517. Amnis in *Jutia* est *Cudden Aa*, i. e. *Gothorum* flumen *Hugo Grotius Prolegom. p. 2. 10. & 21.* vel *Gudaa*, ut scribitur apud *Cass. Danckwerth part. II. c. 10.* Apud eundem est *Nipsua*, part. I. cap. 3. Apud *Joh. Is. Pontanum* est *Luminæ* amnis, *lumine Aa*, in *Scania*, l. VI. ann. 1182.

Quin illud VVirraha etiam in VVirra contraxerunt, ut infra noster l. II. c. 1. n. 4. *Historia Archiep. Brem. ad anni 1064. p. 104. Chron. Slav. c. 31. p. 218.* & *annales rythmici*, quos adducit *Meibomius* in *Notis ad Stederburgensem*, p. 35. Ut enim in illis locis *Albia*, pro *Albi*: sic VVirra pro Visurgi ponitur. Transcripta autem narratio est ex *Adamo Brem. l. II. cap. 23.* Sequitur eundem *Albertus Stad. ad ann. 988.*

Lestmonam) Incolæ vocant *die Lesme*. Fluvius est, qui nave fert onerarias, ex *Vordensi* agro profluens, paulo infra *Bremam* in *Visurgim* se immittit. Vox varie scripta ab *Adamo*, in *Privilegiis*, & *Historia Archiepiscop. Bremens.* Legitur namq; *Lismona*, *Lismonia*, *Lesmona*, *Liaßmona*, *Liestmuone*, *Liesmunde*, *Liestimunde*, *Liesmundi*,

Glindesmor) Locus est in Stormaria, ubi jam villa hujus nominis conspicitur. Sita villa est ad fontes rivi Krumnavv, qui postea in fluvium Krempe se ejicit: cum hoc in Storam infunditur, cum eadem procurrans in Albim infra Glückstadium se exonerat.

Saxonem) Alexander Persidem intraturus Lycium quendam ductorem viæ sonducit. Cum esset in itinere, præter

multa alia discrimina, Nox quoq; & ignota regio, ac dux incertum an satis fidus, multiplicabant metum. *Curt. l.V. c.4.m.19.* Ungari anno 538. in Saxoniam irruentes, Slavi cujusdam ductu insidioso in loca angusta perveniunt, & civium virtute delentur. *Witichind. Corbeiens. l.II. p.18. Georg. Fabric. Orig. Sax. l.II. p.132. & Sax. rerum memorab. l.I. anno. 938.*

CAPUT XVI.

1. Ottoni III. V. Kal. Febr. vitâ excedentis Henricus Sanctus succedit. - - - - - 1001.

2. Benno Dux successorem habet Bernhardum filium. - - - - - 1010.

3. Bernhardus Saxoniam bellorum implet.

4. Per avaritiam & crudelitatem ipse & Theodoricus Marchio, Slavis occasionem & ab ipsis & a religione desciendi præbent.

5. Mstivojus Bernhaldi neptem sibi uxorem petit.

6. Ad demerendum Bernhardum sequitur ipsum in Italiam.

7. Canis à Theodorico appellatus Slavos in Saxones animat.

8. Slavi Nordalbingos ferro & igni depopulati sunt. - - - - - 1013.

9. Hamburgi in primis & Aldenburgi in Christianos, præsertim in sacri ordinis homines, sæditum est.

10. Omnes Slavi inter Albim & Oderam à fide Christiana recesserunt.

11. Theodoricus mala morte perit.

12. Mstivojus tandem respuit. & Bardevici mortuus est.

1 Circa idem tempus impletus est annus incarnationis verbi millesimus primus, in quo fortissimus Imperator Otto Tertius, cum jam tertio victor Romam intrasset, immatura morte præventus occubuit. Cui successit in regno pius Henricus, justitia & sanctitate insignis, ille inquam, qui Bavenbergensem fundavit episcopatum, & erga cultum Ecclesiarum ampliamæniuit munificentiam. At verò anno regni ejus decimo, mortuus est Dux Saxoniam Benno, vir omni probitate conspicuus, & strenuus Ecclesiarum defensor. Cujus principatus hæres factus est Bernhardus filius ejus, licet à paterna felicitate divertit. Ex illo enim tempore, quo Dux con-

constitutus est, in hac regione nunquam cessavit discordia, & perturbatio, quoniam Dux Henrico Imperatori rebellare ausus, totam secum ad rebel-
landum Cæsari movit Saxoniam. Deinde surgens in Christum, omnes
Ecclesias Saxoniae terruit atq; turbavit, illas præcipuè, quæ in memorata
rebellione, ipsius maliciæ noluerunt applicari. Accessit his malis, quòd 4
idem Dux, tam paternæ quàm avitæ devotionis, quam erga Slavos habe-
bant, penitus inmemor, gentem Winulorum per avaritiam crudeliter op-
primens, ad necessitatem paganismi coegit. Sanè eo tempore Slavorum
dominio potiti sunt Theodoricus Marchio, & Dux Bernardus, illo quidem
orientalem, isto occidentalem possidente provinciam, quorum ignavia Sla-
vos coegit fieri desertores. Rudes enim adhuc in fide gentilium populos,
quos optimi quondam Principes cum magna lenitate foverant, temperantes
rigorem his quorum propensius insistebant salutem, isti tanta crudelitate in-
sectati sunt, ut excusso tandem servitutis jugo, libertatem suam armis defen-
dere cogerentur. Principes Winulorum erant Mistiwoi, & Mizzudrag, quo- 5.
rum ductu seditio inflammata est. Sermo ergo est, & veterum narratione
vulgatum, quòd idem Mistiwoi, petiit sibi neptem Ducis Bernardi, & ille
promisit. Tunc idem princeps Winulorum, volens sponsione dignus 6
fieri, perrexit cum Duce in Italiam cum equitibus mille, qui omnes ferè
ibidem sunt interfecti. Cùmq; rediens de expeditione, pollicitam sibi mu-
lierem ex peteret, Theodoricus Marchio inrecepit consilium, consanguineam
ducis non dandam proclamans cani. Quo ille audito, cum magna in-
dignatione recessit. Cùm ergo Dux, mutato consilio, nuncios post eum di- 7
rexisset, ut concupitis potiretur nuptiis, ille refertur tale dedisse respon-
sum: Oportet quidem generosam magni Principis neptem præstantissimo
viro copulari, non vero cani dari. Magna nobis gratia pro servitio refer-
tur, ut jam canes, non homines judicemur. Si ergo canis valens fuerit,
magnos morsus dabit. Et hoc dicens, reversus est in Slaviam, & primo
nium transivit in civitatem Rethre', quæ est in terra Lutitorum, convocatisq;
omnibus Slavis, qui ad orientem habitant, intimavit eis illatam sibi
contumeliam, & quia Saxonum voce Slavi canes vocentur. At illi: merito
hæc, inquit, pateris, qui spernens contribules tuos, excoluisti Saxones,
gentem perfidam & auaram. Iura ergo nobis quòd deferas eos, & stabimus
tecum. Iuravitq; eis.

Postquam autem Dux Bernardus emergentibus causis, arma adversus 8
Cæsarem corripuit, Slavi opportunitate accepta, congregato exercitu, to-
tam primò Nordalbingiam ferro & igne depopulati sunt; deinde reli-

quam peragrantes Slaviam omnes Ecclesias incenderunt, & ad solum usque diruerunt: sacerdotes autem, & reliquos Ecclesiarum ministros, variis suppliciis enecantes, nullum Christianitatis vestigium trans Albiam reliquerunt.

- 9 Apud Hammenburg eo tempore, ac deinceps, multi ex clero & civibus in captivitate abducti sunt, plures etiam interfecti propter odium Christianitatis. Narrant seniores Slavorum, qui omnes Barbarorum gestas res in memoria tenent, Aldenburg civitatem, populatissimam de Christianis inventam fuisse. Sexaginta ergo presbyteri, cæteris more pecudum obruncatis, ibi ad ludibrium servati sunt. Quorum major loci præpositus Oddar nomen habuit. Ille ergo, cum cæteris, tali martyrio consummatus est, ut cute capitis in modum crucis incisa ferro, cerebrum singulis aperiretur. Deinde ligatis post terga manibus, confessores Dei per singulas civitates Slavorum tracti sunt, usque dum deficerent. Taliter illi spectaculum facti & Angelis & hominibus, in stadio medii cursus exhalarunt victorem spiritum. Multa in hunc modum per diversas Slavorum ac Nordalbingorum provincias tunc facta memorantur, quæ scriptorum penuria nunc habentur pro fabulis. Tanti deinceps in Slavia habentur martyres, ut vix possint libro comprehendi.
- 10 Omnes ergo Slavi, qui inter Albiam & Odoram habitant, per annos septuaginta, & amplius, Christianitate coluerunt, omni scilicet tempore Ottonum, taliq; modo se absciderunt à corpore Christi, & Ecclesiæ, cui antè conjuncti fuerant. O verè occulta super homines Dei judicia, qui miseretur cui vult, & quem vult, indurat. Cujus omnipotentiam mirantes, videmus eos ad Paganismum relapsos esse, qui primi crediderunt, illos autem conversos ad Christum, qui videbantur novissimi. Ille ergo iudex justus, fortis & patriens, qui olim deletis eoram Israel septem gentibus Canaan, solos reservavit allaphylos, in quibus experiretur Israel, ille, inquam, modicâ gentiliû portionem nunc indurare voluit, per quos nostra confunderetur perfidia. Hæc facta sunt ultimo tempore senioris Libentii Archiepiscopi; sub duce Bernar-
- 11 do, filio Bennonis, qui populum Slavorum graviter afflixit. Theodoricus Marchio Slavorum, cui cum commemorato eadem fuit avaritia, similis crudelitas, depulsus ab honore, & omni hæreditate, præbendarius apud Mag-
- 12 feburg, mala morte, ut dignus fuit, vitam finivit. Mistivoi princeps Slavorum, circa ultima tempora penitentia ductus, & ad Dominum reversus, cum noller Christianitatem deserere, depulsus est à patria, fugiènsq; ad Bardos, ibidem consenuit fidelis.

Postquam) Cladem hanc Christianis à Mistivojo illatam refero ad annum 1013. ctm *Adamus Brem. l.II. cap. 32.* & *Albertus Stad. ad ann. 1001.* cum Auctore nostro scribant, eam ultimo tempore Libentii, Archiepiscopi Brem. accidisse. Hic autem anno 1013. vita excessit,

millesimus) Ottonem III. anno clof. decessisse, itidè cū Auctore nostro *Adamus Brem. l.II. c. 30.* *Albert. Stad.* & *Hermannus Contractus* asserunt, At *Lambertus Schaffnab.* *Marianus Scotus :*

Sigebertus Gemblacensis : Sigfridus Presbyter Misnens. *Paul Langius in Chronico Citizenfi,* & *Georg. Fabric.* annum cloII. inculcant,

Benno) Annum Christi millesimum, Libentii duodecimum fuisse scribit *Adam. Brem. l.II. c. 30.* Idem *l.II. c. 32.* addit, Bennonem anno XXII. Libentii mortalitatis munus explevisse. Benno igitur anno salutis millesimo decimo in fata concesserit oportet. Ita colligit & *Baronius ad ann. 1012. n. 9.*

CAPUT XVII.

1. <i>Eziconi Volkwardus, Episcopus V. Huic a. Reginbertus VI. succedit.</i> 2. <i>Hamburgi Adeldagum sequitur Libentius - - - 989</i> 3. <i>Libentio defuncto surrogatur Unnuanus - - - 1013</i> 4. <i>Unnani opera & studio Dux Bernhardus Casari Henrico reconciliatur.</i>	5. <i>Dux Slavis iterum tributa imponit, pace Nordalbingis redditâ</i> 6. <i>Archiepiscopus Hamburgensem instaurat ecclesiam, XII. lectis Canonici.</i> 7. <i>Benno, Episcopus VII. Aldenburgensis.</i>

DEfuncto ergo Ezicone in Aldenburg, successit Volckwardus, 1 post quem Reginbertus. Quorum prior, Volckwardus, persecutionis tempore Slavia pulsus, abiit in Norwegiam, ibiq; multos Domino lucratus, cū gaudio rediit Bremam. In Hamburgensi quoq; metropoli, Adeldago, qui primus in Aldenburg ordinavit episcopos, successit Libentius, vir sanctitate insignis. Hujus temporibus Slavi defecerunt à fide. Post hunc fuit Unnuanus, clarissimo genere oriundus, præterea dives & largus, omnibus hominibus acceptus, clero autem apprimè 2 benevolus. Eo ergo tempore, quo dux Bernardus sui que complices, Casari Henrico rebellavit, omnibusque Saxoniae Ecclesiis esset gravis, & infestus, illis maxime, qui erga majestatem Imperatoriam fidelitatis suæ jura temerare noluisent, ejus impetum viri dicitur Archiepiscopus Unnuanus sua magnanimitate refregisse, ut propter sapientiam & liberalitatem Episcopi cogeretur ipse Dux, ecclesiae, cui antea adversatus est, deinceps benignus esse in omnibus. Igitur habito Pontificis consilio, rebellis Princeps tandem 3 4

- flexus, apud Schalchisburg Cæsari Henrico supplex dedit manus. Mox quoque favente Unnuano, Slavos tributo subjiciens, pacem reddidit Nordalbingis, & matri Hammenburg. Ad cujus restaurationem venerabilis metropolitanus asseritur post cladem Slavicam, civitatem & Ecclesiam fecisse novam, simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens Fratres, ita ut duodecim fuerint, qui in Hammenburg Canonica degerent conversatione, vel qui populum converterent ab errore idololatriæ.
- 7 Ordinavitque in Slaviam, mortuo Reginberto, Bennonem virum prudentem, qui de fratribus Hammenburgensis Ecclesiæ electus, in populo Slavorum multum prædicando fructum attulit.

CAPUT XVIII.

1. Bennoni Episcopo Slavi ecclesiasticas possessiones denegant. 2. Slavorum Principes eo nomine Duci Bernhardo se excusant. 3. Obotriti per singulas domos Episcopo duos nummos solvunt. 4. Episcopus Bosow & Gnissow villas recipit. 5. Slavi simulatè Imperatori promittunt, se omnia, quæ essent Episcopi, duros.	6. Bernhardus Dux Slavos iniquis exactionibus à religione alienos reddit. 7. Benno ergo ad Bernwardum, Episcopum Hildesheim. commigrat. 8. Hic in dedicando templo à turba compressus, mortuus est. 9. Meinerus, Episcopus IIX. Aldenburgensis: Abelinus IX.

- 1 **B**ENNO magnæ devotionis vir, cupiens diruta Aldenburgensis sedis reædificare, perquirere cœpit de possessionibus & reditibus, quos ad jus episcopale magni Ottonis deputaverat institutio. Sed quia post excidium Aldenburgensis ecclesiæ, primitiva instituta, & magnorum principum donationes venerant in abolitionem, & Slavorum possessioni cesserant, memoratus Pontifex in præsentia Ducis Bernardi questus est, quòd Wagiri & Obotriti, cæteriq; Slavorum populi, debita sibi negarent stipendia.
- 2 Unde principes Winulorum ad colloquium evocari sunt, & interrogatione habita, quare Pontifici legitimam subtraherent annonam, illi prætere cœperunt varias exactionum gravedines, expedire sibi egredi terram
- 3 potius, quàm implicari majoribus vectigalium pensionibus. Considerans ergo Dux, non posse instaurari Ecclesiastica jura secundum eam formam,

man, qua fuerant tempore magni Ottonis, petitione adhibita, vix
 obrinuit, ut de qualibet domo, paupere vel divite, per omnem Oborritorum
 terram, duo nummi Pontificalibus solverentur impensis. Præterea curtes
 illæ notissimæ, Buzu & Necenna, & cæteræ possessiones in terra Wagiro- 4
 rum, Episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Illa verò prædia quæ fu-
 erunt in remotiori Slavia, quæ olim ad Aldenburgenfem Episcopium perti-
 nuisse antiquitas commemorat, ut est Derichsewe, Motize, Cuzin, cum atti-
 nentiis suis, Episcopus Benno nullatenus per Ducem obtinere potuit, licet
 adhæc requirenda sæpius enisus fuerit. Postquam autem placuit pissimo 5
 Cæsari Henrico, curiam celebrare in castro Werbene, quod est juxta Al-
 biam, ad expetiendos animos Slavorum, venerunt omnes Principes Wi-
 nulorum in præsentiam Cæsaris, seq; imperio ad bonum pacis & subiectio-
 nis obtemperaturos protestati sunt. Ibi ergo cum Aldenburgenfis Pontifex
 in facie Cæsaris veterem pro Ecclesiæ suæ bonis innovaret querimoniam,
 interrogati Principes Slavorum de possessionibus ad jus Episcopi pertinenti-
 bus, recognoverunt memoratas urbes cum suburbiis eorum, Ecclesiæ &
 Pontifici debere pertinere. Præterea omnes Oborriti, Kycini, Polabi, Wa-
 giri, & cæteri Slavorum populi, qui terminis Aldenburgenfis Ecclesiæ con-
 cludebantur, polliciti sunt dare omnem censum, quem pro decima magnus
 Otto ecclesiasticis stipendiis deputaverat. Quorum tamen pollicitatio ple-
 na simulatione & fallacia fuit. Statim enim ut Cæsar soluta curia ad alia se
 convertit, nihil de promissis curaverunt. Dux quoque Saxonum Bernardus, 6
 in armis quidem strenuus, sed totus avaricia infectus, Slavos quos è vicino
 positos bellis sive pactionibus subegerat, tantis vectigalium pensionibus
 aggravavit, ut nec memores Dei, nec Sacerdotibus ad quidquam essent
 benevoli. Quamobrem Christi confessor Benno, videns legationis suæ 7
 ministerium, à Principibus seculi non solum non adjuvari, imò funditus
 præpediri, casto labore fatigatus, cum non inveniret, ubi requiesce-
 ret pes ejus, pervenit ad sanctissimum virum Berenwardum, Hildensem-
 sem præfulem, ostendens ei angustias suas, & quærens in tribulatione con-
 solationem. Ille ut erat vir mitissimus, collegit hospitem, & præbuit lasso
 humanitatis officia, & de facultatibus ecclesiæ suæ suppeditavit ei vitæ sti-
 pendia, quatenus ad legationis suæ opus exiens, atq; revertens, inveniret
 stationem tutam, in qua pausare posset. Eo tempore memoratus Pontifex Be- 8
 renwardus, in possessione quæ sibi hæreditario jure provenerat, magnam
 fundavit Ecclesiam, amplissimis, ut videri potest, impensis, in honore S. Mi-
 chaelis archangeli, in qua etiam copiosam monachorum turmam ad servi-
 endum

endum Deo aggregavit. Consummata ergo ad votum basilica, ad denunci-
 arum dedicationi festum, convenit inmensa multitudo, ubi cum sinistrum
 ecclesiæ latus noster Episcopus Benno dedicaret, a populo compressus & at-
 tritus, post paucos dies, morbo ingrauescente, vira defunctus est, & in aqui-
 lonari ejusdem ecclesiæ absida honestam obtinuit sepulturam. Huic succes-
 9 fit Reinherus, qui suscepit benedictionem à Libentio secundo. Post hunc fuit
 Abelinus, ordinatus ab Alebrando Archiepiscopo.

absida) Ex Græco ἀψίς (quod &
 ἀψίς) fit absis, vel apsis, ἀψίς est primò
 curvatura rotæ, apud Jul. Pollucem l. 1.
 c. 10. §. 10. deinde est peripheria circulo-
 rum; quo sensu stellarum absides Pinio
 dicuntur l. II. c. 15. & 16. deniq; cum in
 fornice hujus figuræ dimidium appareat,
 ἀψίδες Suidæ dicuntur χαυραται,
 i. e. testudine, fornice, arcuata opera: &
 Dioni in Trajano χαυρατὶδες ἀψίδες
 οὐκ ἀκόσμηται, columne fornicibus
 sunt conjunctæ, Epitomes p. 342. Et
 idem in Nerone ἡ ἀψιδάτωρ τῆς δεξιῆς
 ἀψίς dicitur, pag. 272. In Vespasiano
 ἀψίδες προπύργου, p. 318. Et in
 Trajano, p. 349. Hinc absis dictus arcus
 rotundus seu testudineus, præsertim in
 latere templi, quem capellam dicunt.
 Dicitur autem & absida; quod factum ex
 accusandi casu, pro absis. Qua formâ
 casida, pro cassis, paropsida pro
 paropsis, statera pro later dicitur. Hac
 terminatione, & sensu, uli sunt sepe.

Hartmotus fecit absidam in basilica
 S. Galli, Ratpertus Monachus cap. 9.
 Turris absidæ imminens eam igne cre-
 mavit, Ekkehardus junior de Cosibus
 S. Galli c. 6. In basilica S. Mariæ in una
 absida eum collocaverunt, Anonym. de
 S. Marci corpore, p. 14. Imago Mariæ
 in absida ecclesiæ depicta, Annal. Franc.
 Fuldens. anno 823. Adde Goldast.
 Tom. I. Alamann. rer. p. 177. Gerard.
 Joh. Vossius de vit. Sermon. I. cap. 2.
 Joh. Georg. Dorsch. in Relation. Ano-
 nymi Notat. 29. Auctor. Gemmagem-
 mar.

Berenyvardu) Fuit hic Berenyvardus
 Comes à Schemorsenburg, Ottonis III.
 facellanus; à quo anno 993. Episcopus
 Hildesheimensis constitutus est. Cœno-
 bium, ejusdemq; templum, cujus dedica-
 tio hic describitur, magnificentissimum
 construxit, idemq; sex curribus in subli-
 me educti, exornavit. Mortuus est anno
 1024. & à Bennone Episcopo anno 1194.
 inter Divos relatus, infra lib. II. c. 23.

CAPUT XIX.

1. Slavi sub Conrado II. quieverunt,
 circa ann. - - - 1030.
 2. Saxonum avaritia impedivit
 cursum Evangelij.

3. Principes Winithorum.
 4. Udo [Otto] à Saxone quodam
 conforsus est. - - - 1032.

5. *Godschalcus, Udonis filius, omnem Nordalbingiam vastat.*

6. *Tangitur religione, & pacem Saxonibus offert.*

7. *Capitur à Bernbardo Duce: ab eodem dimissus ad Kanatum Regem se confert.*

IN diebus illis pax firma fuit in Slavia, eo quòd Conradus, qui Henrico Pio successit in imperium, Winithos frequentibus bellis attriverit. Verum tamen Christiana religio, & cultus domus Dei, parvum recepit incrementum, præpediente avaritia Ducis, & Saxonum, qui omnia corradentes, nec ecclesiis, nec sacerdotibus quidquam passi sunt esse residui. Principes Slavorum, Anadrag, Gneus, & tertius Udo, malè Christianus: Unde propter crudelitatem suam à quodam Saxonum transfuga improvise confessus est. Filius ejus Godeschalcus nomine, apud Lunenburg, scholaribus erudiebatur disciplinis. Qui morte patris comperta, fidem rejecit cum literis, amneq; transmissis, venit ad gentem Winithorum. Congregataq; multitudo latronum, percussit in ultionem patris omnem terram Nordalbingorum, & tantas strages fecit Christianæ plebis, ut crudelitas omnem modum excesserit. Nihilq; remansit in Holiatorum & Sturmariorum provincia, sive eorum qui Thetmarsii dicuntur, quod manus ejus effugerit, præter notissima illa præsidia Ezeho & Bokeldeburg: illò se quidam armati contulerant, cum mulieribus & parvulis, & substantiis, quæ direptioni superfuissent. Quadam ergo die cum commemoratus Princeps latrociniali more per campos & miricas ferretur, videns regionem viris & Ecclesiis quandoq; referatam, vastæ solitudini subjacere, exhorruit propriæ crudelitatis opus, tactus dolore cordis intrinsecus, deliberavit à nefariis cœptis tandem cohibere manus. Avulsus ergo parumper à fociis, & quasi ad insidias exiens, inopinatè offendit quendam Saxonem Christianum. Qui cum armatum eminus venientem fugeret, ille clamore sublato horratur, ut subsistat, jurat etiam se nihil ei nociturum. Cumq; vir timidus, recepta fiducia, substitisset, cœpit percunctari ab eo, quis esset, aut quid nosset rumoris. At ille, ego sum, inquit, homo pauper, Holfatia genitus. Sinitros autem rumores quotidie experimur, quia princeps iste Slavorum Godschalcus, multa mala infert populo & terræ nostræ, sitimq; crudelitatis suæ saturare cupit sanguine nostro. Tempus enim vero esset, ut vindex Deus ulcisceretur injurias nostras. Cui Godeschalcus: multum, inquit, coarguis virum illum, principem Slavorum. Revera enim multas ille pressuras suavitavit populo & terræ vestræ, ultor paternæ cædis existens magnificus. Ego autem sum vir iste, de quo nunc sermo est, & veni ut loquar tecum. Doleo enim me tantum nefas commisisse adversus

Dominum & Christicolas, & vehementer cupio redire in gratiam eorum, quibus me tanta injustè intulisse recognosco. Accipe ergo verba mea, & revertens ad populū tuum, annuncia eis, ut ad locum destinatum transmittant viros fideles, qui mecum clam agant de fœdere & pacis conditione. Quo facto omnem hanc turbam latronum, cum quibus magis necessitate quàm voluntate detineor, tradam in manus eorum. Et hæc dicens, designavit ei locum & tempus. Qui cū venisset ad præsidium, in quo Saxonum superstites cum magno timore consistebant, nunciavit senioribus verbum istud absconditum, suggerens omnibus modis, ut transmitterent viros ad præfixum colloquij locum. At illi non intenderunt, reputantes dolum insidiis opportunum.

- 7 Post aliquot itaq; dies, idem Princeps à Duce captus, & quasi princeps latronum in vincula coniectus est. Reputans autem Dux virum fortem, & ad arma strenuum, utilem sibi fore, iniit cum eo fœdus, & honorificè donatum, abire permisit. At ille dimissus, abiit ad regem Danorum Kanutum, & mansit apud illum multis diebus sive annis, variis bellorum exercitiis in Norrmannia sive Anglia virtutis sibi gloriam consciscens. Unde & filia regis honoratus est.

bellis) Slavi & Poloni Duce Miskone Polono instigante anno 1030, terras inter Salam & Albim depopulabantur, & magnam stragem hominum edebant. Imperator Saxonum auxiliis, in primis Ludolphi, privigni sui, eos gravi prælio fundebat. Hac clade Slavi Lutiti nondum domiti, ann. 1034. & 1035. iterum tumultuantur. Imperator contra eos prof-

ectus, ita illorum fregit ferociam, ut tributum, idq; auctum, ipsi persolverent. *Wippo de Chunrado Salico ad ann. 1032. Georg. Fabric.*

Principes.) Supra *cap. XV.* commemoratur alii tres Slavorum Principes: Mislaus Nacco, Sederich, Genealogia illorum hæc est:

Billungus

Mislaus: Nacco: Sederich:

Mistouojus

Udo: Anatrog: Gneus

Godschalcus

Holfator.) Quam Holfatiam hodie vocamus, & Germanicè *Holfstein*, illa *Regioni* anno 804. Holdnstein dicitur: &

Annal. Regum Franc. anno eodem Holdunstein.

Ezcho.) Etzchoa, hodie Itzcho appellamus,

mus. Quando oppidum conditum primum sit, non sati liquet ex Annalibus. Carolus M. anno 809, ad Storam annem oppidum, nomine Ellefeldt (alii legunt Ellefeldt) extruend. m, ut securitati Nordalbingensium consuleret, contra irruptiones Danorum curavit. Si verba *Reginonis* monachi diligenter examines, hanc Itzehoam esse necum credideris. Ita enim ille: Imperator, cum ei multa de iactatione & superbia regis Danorum nunciarentur, statuit trans Albim civitatem edificare, Francorumq; in ea ponere praesidium. (umq; ad hoc per Galliam atq; Germaniam homines congregasset, armisq; ac cæteris ad usum necessarium rebus instructos, ad locum destinatum ducere per Phrysiam iussit: Thrasco dux Abroditorum, in emporio Rerich ab hominibus Godefridi dolo interfectus est. Imperator, postquam locus civitatis constituenda fuerat exploratus, Egobertum comitem huic negotio exequendo praesiciens, Albiam trajicere & locum iussit occupare. Est autem locus super ridam Sturix fluminis vocabulo Ellefeldt. Occupatus est itaq; ab Egeberto & comitibus Saxonibus, & circa idus Martii muniri coeptus, *Regino anno 809.*

Bokeldeburg,) Bokelburgum non procul ac ostio Albis situm.

At ille) Godschalcum à Bernhardo Duce redeuntem terra & ditionibus patriis excludebat Ratibor, qui interim Wagriae Principatum invaserat, Christianam religionem professus, & magnæ inter barbaros auctoritatis atq; potentia. In Daniam igitur Godschalcus delatus Kanuto Regi primum in Norvegia præclaram operam militando præstat. Tanta ibi viri enituit prudentia & fortitudo, ut Rex eum

cum Suenone, suo ex sorore nepote, in Angliam ad bellum mitteret. Hic iterum claris facinoribus editi ita Suenonem, paulò post Regem, sibi devinxit, ut Syriam filiam ei nuptum daret. *Job. Isaac. Pontan.* refert has nuptias ad ann. 1058. *Rev. Danic. l.V. p.183. Adde Adam. Brem. l.II. c.48. Nicol. Mareschal. Thuriium l.II. c.31.* Anatrogus, Gneus & Ratibor interim Slavis Obotritis & Wagriis præerant. Hi à Bezellino Archiepiscopo, & Bernhardo, Saxoniam Duce, sæpius Hamburgum ad colloquium evocati, prolixè operam suam in promovendis ecclesiæ commodis, atq; in compefcendis Slavis sui promiserunt, eisdemq; circa ann. CH. 1039. contra hostes cum copiis suis militarunt. *Adam. Brem. l.II. c.53. Historia Archiep. Brem. in Bezellino. p.87. Albert. Stad. anno 1039.* Inliges tunc doctrina colitis propter Principum amicitias in Slavis fecisset progressus, nisi Saxoniam Ducis obtinisset avaritia. Godschalcus, jam ex Britannia quoq; reversus, in Dania a iquamdin, per Ratiborem Principatu suo dejectus, quietus agebat. Nam Ratibor ita potentiam suam auxerat, ut ipsum Dantiæ Regem bello lacefferet. Tribus enim vicibus tunc Slavi hostiles irruptionis in Jutiam fecere. Cumq; prima expeditione pater: altera octo filii: tertia quindecim millia Slavorum in prælio apud Slevicum perissent, pacem fecerunt. Jam Godschalcus non diutius cunctandum ratus, Danorum auxiliis ejicit Wagria, qui adhuc dominium ejus per vim tenebat. *Adam. Brem. l.II. c.59. Albert. Stad. ad. ann. 1042. Krantz. Metrop. l.IV. c.24. Solinus in Chron. Holfar. p.97.*

CAPUT XX.

1. <i>Godschalcus reversus recuperat sua.</i> 2. <i>Slavos usq; ad Penim fl. ad religionem Christianam reduxit.</i> 3. <i>Hi quo ad ille vixit, Christianam fidem servarunt.</i>	4. <i>Summo studio cultum veri DEI propagavit.</i> 5. <i>Lubecca, Aldenburgi &c. ades sacra exstruuntur.</i>

Post mortem ergo Kanuti regis, reversus est Godeschalcus in terram patrum suorum. Et inveniens hæreditatem suam à quibusdam tyrannis invasam, dimicare statuit, & comitante victoria, possessiones cum principatu ex integro recepit. Statimq; ad conquirendum sibi apud Dominum gloriam & honorem animum intendens, Slavorum populos, quos Christianitatis olim susceptæ oblivio jam tenebat, ad recipiendam credulitatis gratiam, & ad gerendum Ecclesiæ curam suscitare studuit. Et prosperatum est opus Dei in manibus ejus, aded ut infinita gentilium multitudo conflueret ad Baptisimi gratiam. Et reedificatæ sunt per universam Wagitorum provinciam, nec non & Polabingorum, & Obotritorum, ecclesiæ quondam dirutæ. Iamq; missum est in omnes provincias pro Sacerdotibus ac ministris verbi, qui rudes gentilium mentes doctrina fidei imbuerent. Gratulabantur itaq; fideles de novellæ plantationis incremento. Factumq; est ut provinciæ plenæ essent Ecclesiis, Ecclesiæ verò sacerdotibus. Sed & Kycini & Circipani; & quæcunque gentes circa Panim habitant, receperunt gratiam fidei. Est autem Panis fluvius, in cujus ostio sita est civitas Dimine. Illuc quondam portendebatur limes Aldenburgensis Parochiæ. Igitur omnes Slavorum populi, qui ad Aldenburgensem pertinebant curam, toto tempore quo Godeschalcus supervixit, Christianam fidem devorè tenuerunt. Sanè magnæ devotionis vir dicitur tanto religionis divinæ exarsisse studio, ut sermonem exhortationis ad populum si equenter in Ecclesia ipse fecerit, ea scilicet quæ ab Episcopis vel Presbyteris mysticè dicebantur, cupiens Slavicis verbis reddere plura. Procul dubio in omni Slavia nemo unquam surrexit potentior, & tam fervidus Christianæ religionis. Etenim si vita ei longior concederetur, omnes paganos ad Christianitatem cogere disposuit, cum ferè tertiam partem eorum converterit, qui prius sub avo ejus Mistivoi relapsi sunt ad paganismum. Tunc etiam per singulas urbes Cœnobita fiebant sanctorum virorum canonicè viventium: item Monachorum atque Sanctimonialium, sicut testantur ii, qui in Lubeke, Aldenburg, Racsburg, Leonio, & in aliis civitati-

civitatibus singulas viderunt. In Magnopoli verò, quæ est inclyta Obotritorum civitas, tres fuisse congregationes Deo servientium referuntur.

Lubeke,) Est hæc omnium prima mentio Lubece nostræ, quæ apud rerum Slavicarum & Saxonicarum scriptores occurrit. Intelligenda autem vetus illa Lubece, quæ ad rivum *Schwartau* dimidio fere ab hac Lubece milliari sita fuit. Quæ cum anno 1149. à Rûgïanis æmut is pa-

nitus destructa esset, Adolphus II. Holfatiæ Comes, novam hanc nostram anno 1140. intra Travam & Wakenissam condere cœpit. *Chronica MSS. antiquæ Lubecensia.* Cœnobîa & templa in veteri Lubece circa ann. 1035. exstructa esse auctumat *Georg. Fabric.*

CAPUT XXI.

1. *Wilsî intestinum bellum gerunt, Kissini & Circipani contra Riaduros [Rheteros] & Tollensos.*
2. *Riaduri & Tollensi tribus præliis victi sunt.*

3. *Hi Danos, Saxones & Obotritos in auxilium vocant.*
4. *Kissini & socij illorum victi sunt.*
5. *Saxones semper prædæ magis, quam religioni propagandæ intenti.*

IN diebus illis factus est motus magnus in orientali provincia Slavorum, civili inter se bello dimicantium. Quatuor autem sunt populi eorum, qui Lutitii sive Wilzi dicuntur, quorum Kycinos atque Circipanos circa Panim, Riaduros sive Tolenzos cis Panim habitare constat. Inter hos de fortitudine & potentia valida orta est contentio: Siquidem Riaduri sive Tolenzi, propter antiquissimam urbem & celeberrimum illud fanum, in quo simulacrum Radigast ostenditur, regnare volebant, adscribentes sibi singularem nobilitatis honorem, eo quòd ab omnibus populis Slavorum frequentarentur, propter responsa & annuas sacrificiorum impensiones. Porro Circipani atq; Kycini servire detrectabant, imò libertatem suam armis defendere statuerunt. Crescente igitur paulatim seditione, tandem pervenitur ad prælium, ubi inter validissimas pugnas Riaduri atque Tolenzi fusi sunt. Ideo secundo & tertio restauratum est prælium: item iidem ab eisdem contriti sunt. Multa millia hominum hinc & inde prostrata. Circipani & Kycini, quibus bellum necessitas indixerat, victores. Riaduri atque Tolenzi, qui pro gloria certabant, dejectionis suæ pudore vehementer afflicti, accersierunt in auxilium fortissimum regem Danorum, & Ducem Saxonum Bernhardum, nec non & Godescalcum, Principem Obotritorum, singulos cum exercitibus suis, alueruntque tantam multitudinem de propriis stipendiis sex hebdomadibus.

- 4 Invaluitque prælium adversus Circipanos atque Kycinos, nec habuerunt vires resistendi, obsessi tanta multitudine, cæsaque est ex iis maxima multitudo, & quam plurimi in captivitate ducti. Ad ultimum quindecim millibus marcarum, pacem mercati sunt. Principes pecuniam inter se partiti sunt.
- 5 De Christianitate nulla fuit mentio, nec honorem dederunt Deo, qui contulit eis in bello victoriam. Unde cognosci potest Saxonum insatiabilis avaritia, qui cum inter gentes cæteras, Barbaris contiguas, præpolleant armis, & usu militiæ, semper proniores sunt tributis augmētandis, quàm animabus Domino conquirendis. Decor enim Christianitatis, Sacerdotum instantia, jamdudum in Slavia convaluisset, si Saxonum avaritia non præpedisset. Prædicetur ergo & omni laude extollatur dignissimus ille Godescalcus, qui barbaris gentibus editus, munus fidei, credulitatis gratiam suæ genti cum pleno dilectionis fervore reparavit. Arguantur Saxonum principes, qui Christianis proavis geniti, & gremio sanctæ matris Ecclesiæ soti, steriles semper & inanes in opere Dei sunt inventi.

marcarum) Marca argenti illa ætate octo uncias æstimata est; quæ hodie octo unmos unciales seu Imperiales efficiunt. *Aventin. Ann. Boj. l. VII. p. 657. Matthæus Hofstus de re numm. l. V. cap. 3.* Sequentibus verò seculis marcæ valor paulatim imminutus fuit, ut circa ann. 1334 & deinceps, marca tribus flore-

nis æstimaretur. Vide *Reimar. Kock. Chron. Lub. MS. ad ann. 1325. & Deductionem civitatis Lindav. p. 486.* Aliæ etiam fuerunt illis temporibus marcæ argenti, aliæ marcæ denariorum; quarum meminit *Arnoldus infra l. II. cap. 13.*

CAPUT XXII.

1. <i>Albertus, Archiepiscopus Hamb. ex uno Aldenburghensi Episcopatu tris facit, Aldenburghensem, Raceburghensem & Mechlenburghensem, 1058.</i> 2. <i>Albertus Patriarchatum affeclat.</i> 3. <i>Ezoni [Episcopo X.] Aldenburghensis: Aristoni Raceburghensis: Johanni Mechlenburghensis commissus est.</i>	4. <i>Henricus III. Hungaros, Bohemos, Slavos & fortiter domuit.</i> 5. <i>Henrici IV. pueritia contentionum causa in Imperio R. fuit.</i> 6. <i>Bernhardo Duci Sax. filij Ordolphus & Hermannus succedunt, 1062.</i> 7. <i>Slavi Godescalcum cum Eppone Leontii intersciunt. - - 1066.</i> 8. <i>Etiam Raceburgi tunc religiosi viri multati.</i>

1. **E**A ergo temporum serie, qua misericordia Dei & virtute religiosissimi viri Godescalci, status Ecclesiæ & Sacerdotii cultus in Slavia decenter viguit,

vigit, defuncto Abellino Pontifice, Aldenburgenſis Eccleſia in tres diviſa eſt
 Episcopatus. Quod quidem imperiali minime factum eſt inſtitutione, ſed
 Magni Adalberti, Hammen burgenſis Archiepſcopi ad inventionem ita ordi-
 natum fuiſſe, conſtat. Ille enim vir magnificus & prapotens in regno, cum
 fortiffimum Henricum Caſarem, videlicet Conradi filium, nec non & Pa-
 pam Leonem haberet propicios, atq; voluntati ſuae per omnia conſentaneos,
 in omnibus Borealibus regnis, Daciae ſcilicet, Suediae, Norwegiae, functus
 eſt authoritate Archiepſcopali, & legationis Apoſtolicae miniſterio. Nec ²
 his contentus Patriarchatus honorem aſſequi voluit, eo ſcilicet ordine, ut
 infra terminos ſuae parochiae XII. ſtatuereſt Episcopatus, de quibus narrare
 ſupervacaneum eſt, eo quod ſapientibus ineptiae quaedam & deliramenta vi-
 ſa fuerint. Confluebant ergo in curiam ejus multi ſacerdotes, & religioſi,
 plerique etiam Episcopos, qui ſedibus ſuis exturbati, menſae ejus erant partici-
 pes. Quorum ſarcina ipſe allevari cupiens, tranſmiſit eos in latitudinem
 gentium, quosdam locans certis ſedibus, quosdam incertis. E quibus Ezo- ³
 nem ſubrogavit Abelino in Aldenburg, Ariſtonem quendam a Hieroſolymis
 venientem in Racesburg eſſe conſtituit, Ioannem in Mikilinburg deſtinavit.
 Iſte Ioannes peregrinationis amore Scotiam egreſſus, venit in Saxoniam.
 Et clementer, ut omnes, ſuſceptus ab Archiepſcopo, non multo poſt in
 Slaviam miſſus eſt ad Godeſcalcum, apud quem commoratus, illis die-
 bus multa millia paganorum baptiſaſſe deſcribitur. Pax firma fuit in omni ⁴
 regno, quia fortiffimus Caſar Henricus, Ungaros, Boemos, Slavos, & om-
 nia finitima regna potenti manu coercuerat. Quo tranſlato ad ſuperos, ſuc- ⁵
 ceſſit in ſceptrum filius ejus Henricus, puer octo annorum. Statimque ebul-
 lierunt perturbationes variae in regno, eo quod principes, qui contentio-
 nes affectabant, contemnerent infantiam regis. Et ſurrexit unusquiſque
 adverſus proximum ſuum, & multiplicata ſunt mala multa in terra, deprae-
 dationes, incendia, & mortes hominum. Poſt non multum quoque tempo-
 ris mortuus eſt Bernardus Dux Saxonum, qui res Slavorum & Saxonum, ⁶
 quadraginta annis ſtrenue adminiſtravit. Cujus haereditarem Ordulfus &
 Hermannus filii ejus inter ſe partiti ſunt. Et quidem Ordulfus Ducatum
 ſuſcepit gubernandum, licet fortitudine & militiae uſu longe a ſaelicitate pa-
 terna diverterit. Denique poſt mortem patris vix quinque tranſierunt anni, ⁷
 ſtatim Slavi rebellare parantes primo omnium Godeſcalcum interfecerunt.
 Et quidem vir omni aeo memorabilis propter fidem Deo & Principibus ex-
 hibitam a barbaris occiſus eſt, quos ipſe nitebatur ad fidem conuerrere.
 Nec dum enim completae ſunt iniquitates Amorræorum, nec venit tempus
 miſerendi eorum. Ideo neceſſe fuit, ut venirent ſcandala, ut probati fierent
 mani-

manifesti. Passus est autem alter ille Machabæus in urbe Leontio, quæ alio nomine Lenzin dicitur, 7. idus Iunii, cum Presbytero Eppone, qui super altare immolatus est, & aliis multis tam Laicis quàm clericis, qui diversa pro Christo pertulerunt supplicia. Ansverus Monachus & cum eo alii apud Razesburg lapidati sunt. Idibus Iulii, passio eorum occurrit. Fertur idem Ansverus cum ad passionem venisset, flagitasse paganos, ut prius focii, quos timebat deficere, lapidarentur. Quibus coronatis, ipse gaudens cum Stephano, genua posuit.

Quo translato) Imperator post natalem Domini Goslaræ actum Borse dam anno 10, 6. se conferebat. Hic comperit, Wilhelmum Marchionem & Diederium Comitem cum infinita multitudine Saxonici exercitus, quem contra Lutitios Slavos miserat, rebus malè gestis occubuisse; unde tanto mœrore, correptus fuit, ut post paucos dies diem clauderet extremum. *Lambert. Schafnaburg. ad ann. 1056.*

mortuus est) Inter mortem Bennonis & successivem Bernhaldi aliquot annos

interjectos fuisse statuendum est. Benno enim anno XXII. Libertii Archiepiscopi, i. e. anno Ch. 1010. mortuus est. *Adam Brem. l. II. c. 32. Albert. Stad. ad ann. 1010. Vide suprac. 16. n. 2.* Bernhardus autem annos 40. præfuit, ut *Helmoldus hoc ipso capite* asserit, & anno 1162. in facta concessit, ut habet idem *Albertus hoc anno.* Ex quo intelligitur, initium principatus Bernhaldi non in ann. 1010. sed 1022. collocandum.

CAPUT XXIII.

Johannes Episcopus Mecklenburg. eodem tempore à Slavibus trucidatus. 1066.

Johannes Episcopus senex, cum cæteris Christianis in Magnopoli, id est Mecklenburg, captus, servabatur ad triumphum. Ille ergo pro confessione Christi fustibus cæsus. Deinde per singulas civitates Slavorum ductus ad ludibrium, cum à Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus ac pedibus corpus ejus in platea projectum est. Caput verò defectum, quod barbari conto præfigentes in titulum victoriæ Deo suo Radigasto immolaverunt. Hæc in metropoli Slavorum Rethre gesta sunt, IV. idus Novembris.

CAPUT XXIV.

1. *Godschalci uxor nuda in exilium mittitur.*
2. *Godschalci filii sunt Henricus Christianus: & Buthue, ethnica matre geniti.*
3. *Slavi Hamburgum excindunt: Stormarios & Holfatos occidunt: Slesvicum evertunt.*
4. *Omnes ad paganismum relabuntur.*
5. *Ordul-*

5. *Ordulphus Dux frustra annos XII. bello Slavos tentavit.*

6. *Post hoc excidium Aldenburgen-
sis ecclesia annos LXXXIV. Episco-
po caruit.*

Filia regis Danorum, apud Mykelenburg, civitatem Obotritorum, nuda¹ dimissa est cum cæteris mulieribus. Hanc enim, ut supra diximus, Godescalcus Princeps habuit uxorem, à qua & filium suscepit Henricum. Ex alia verò Buthue natus fuit, magno uterq; Slavis excidio genitus. Et Slavi³ quidem victoria potiti, totam Hammenburgensem provinciam ferro, & igne demoliti sunt, Sturmarii & Holfati ferè omnes aut occisi, aut in captivitate ducti. Castrum Hammenburg funditus excisum, & in derisionem salvatoris nostri, etiã cruces à paganis truncatæ sunt. Ipso eodémque tempore Sleswich, quæ alio nomine Heidibo dicitur, civitas Transalbianorum, quæ sita est in confinio regni Danici, opulentissima atque populosissima, ex improvise barbarorum incurfu funditus excisa est. Impleta est nobis prophetia, quæ ait, Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum & reliqua, quæ propheticè deplorantur in Hierosolymitanæ urbis excidio. Hujus auctor cladis Bluffo fuisse dicitur, qui sororem habuit Godescalci, domumque reversus & ipse obruncatus est. Itaque omnes Slavi facta conspiratione generali, ad paganismum denudè⁴ relapsi sunt, eis occisis, qui perstiterunt in fide. Dux Ordulphus in vanum⁵ sæpe contra Slavos dimicans per XII. annos, quibus patri supervixit, nullam unquam poterat obtinere victoriam: totiensque victus à paganis, à suis etiã derisus est. Accidit autem perturbatio hæc in Slavorum provin-⁶cia, anno post incarnationem Domini millesimo sexagesimo sexto, anno regni Henrici Quarti VIII. Et vacavit sedes Aldenburgenfis annis octoginta quatuor.

CAUT XXV.

1. *Slavi, filiis Godschalci præteritis, Cruconem [Critonem] Rügianū, Regem sibi constituunt.*

2. *Henricus ad Danos: Buthue ad Bardos Saxones fugit.*

3. *Buthue à Saxonibus reductus quidem est, sed suos infidos experitur.*

4. *Saxonum avaritia auget Slavorum in Christianam religionem odium.*

5. *Ordulpho succedit filius Magnus. 1074.*

6. *Magnus Slavos bello laceffit.*

7. *Slavi Buthuem iterum pellunt.*

8. *Buthue à Magno ad se in terram suam reducendum auxilia impetrat.*

9. *Assumptis Ioc. è Bardovico militibus Plõnam castellum ingreditur.*

10. *Situs Plõnae.*

11. *Buthue in ea obsidetur.*

12. *Holsati & c. ei suppetias ferre volūt.*

13. *Hi exploratoris perfidia avertuntur, & Buthue hostibus proditur.*

- 1 **P**ostquam ergo mortuus est Godescalcus, vir bonus & cultor Dei, ad filii ejus Buthue pervenit principatus ejus hæreditaria successio. Timentes autem ij qui patrem ejus interfecerant, ne forè filius ultor paternæ cædis fieret, concitaverunt tumultum in populo, dicentes: Non hic dominabitur nostri, sed Cruco, filius Grini. Quid enim proderit nobis, occiso Godescalco libertatem attentasse, si iste hæres principatus extiterit? Iam enim plus iste nos affliget, quam pater, appositusque populo Saxonum, novis provinciam involvet doloribus. Statimque conspirata manu, statuerunt Cruconem in principatum, exclusis filiis Godescalci, quibus jure debebatur dominium. Quorum junior Henricus nomine profugit ad Danos, eo quòd regia Danorum stirpe esset oriundus. At senior Buthue declinavit ad Bardos, quærens auxilium à Saxonum principibus, quibus pater ejus devotus semper & fidelis extiterat.
- 3 Qui etiam rependentes beneficiis gratiam, susceperunt pro eo præliū, multoque expeditionum fatigio restituerunt eum in locum suum. Attamen status Buthue semper erat infirmus, nec ad plenum roborari potuit, eo quòd Christiano parente natus, & amicus Principum, apud gentē suam, ut proditor libertatis haberetur. Post eam enim victoriā, qua primum Godescalco interfecto Nordalbingorum provincia percussa est, Slavi servitutis jugum armata manu submoverunt, tantaque animi obstinatia libertatē defendere nisi sunt, ut prius maluerint mori, quam Christianitatis titulum resumere, aut tributa solvere Saxonum Principibus. Hanc sanè contumeliam sibimet parturivit infœlix Saxonum avaritia, qui cum adhuc virium suarum essent cōpotes, & crebris attollerētur victoriis, non recognoverunt, quia Domini est bellum, & ab ipso est victoria, quin potius Slavorū gentes, quas bellis aut pactionibus subegerant, tantis vectigalium pensionibus gravaverunt, ut divinis legibus & Principum servituti refragari amara necessitate cogerentur. Luit hanc noxam Ordulphus, Saxonū Dux, qui derelictus à Deo, quamdiu patri supervixit, nullam contra Slavos victoriā consequi potuit. Unde etiam cōtigit, ut filii Godescalci, qui spem suam in Duce posuerant, super baculum arundineū atque contractum innisi sint. Defuncto Ordulpho successit in Principatum 6 sius ejus Magnus, natus de filia regis Danorum. Statimque in ipso principatus sui exordio ad subnervādos Slavorum rebelles, animum & vires intendit, ex acunte eum ad id Buthue filio Godescalci. At illi unanimiter refragari cœperunt, secuti Cruconem, filium Grini, qui erat inimicitias exercens adversus Christianum nomē & honorē Principum. Et primum quidem Buthue pro-
- 7

vincia pepulerūt, diripientes præsidia, in quibus confugium habebat. Vident 8
autem se principatu extorrem, confugit ad Duce Magnum, qui tunc fortè Lu-
nenburg degebat, & allocutus est eum: Novit excellentia tua virorū maximè,
qualiter pater meus Godescalcus procuratorinē Slavicæ provinciæ ad hon rē
Dei, & progenitoris tui, fideliter semper intorserit, nihil prætermittens eorū,
quæ ad cultū Dei & fidē principum jure pertinuerint. Ego quoq; paterna æmu-
lans modestia, omni fide & devotione madaris principū obsecundavi, infinitis
me obiciens periculis, ut mihi vel vacuū honoris nomen, vobis verò fructus
permaneret. Qualis autē merces & me & patrē meū exceperit, neninē latet,
cū illum quidem vita, me patria exemerint hostes nostri, hostes, inquā, non
tantū nostri, sed etiam tui. Si ergo honorē tuum & salutem tuorum curare
volueris, virib; & armis utendū est. Deniq; fortuna nostra in extremo sita est,
& maturadum est, ne ultra progredientes inimici, etiam Nordalbingorū pro-
vincia aburatur. His auditis Dux respōdit: Nō possum hac vice ipse egredi, eo
quōd detinear magnis impedimētis, sed dabo tibi Bardos, Sturmarios, Holza-
tos, atque Thethmarchios, quorū auxilio fret; hostiū imperus ad tep; excipe-
re valeas. Ego quoq; si neccesse iurrit, quatocyus subsequar. Porrò dies nuptia-
rū ad præsens Ducem verabat. Assūpis ergo Buthue fortissimis Bardorū tran- 9
siit Albia, & præcucurrit in terrā Waginorū. Nuncii quoq; ducis percurrentes
omnē Nordalbingorū provinciā, urgebant populū egredi ad terendū auxiliū
Buthue, qui expugnabatur ab hostibus. At ille præierat cū sexcētis & eo am-
plius viris armatorū, veniesq; ad castrū Plunense, (a) ut bē, præter spē, aper-
tā, & vacuam viris reperit. Quo cū intrasset, mulier Teutonica, quæ inibi re-
perita fuit, locuta est ad eū: Accipe quod repererit manus tua, & festina velo-
citer egredi, quia per dolum actū est, ut urbs hæc aperta & vacua custodib; di-
mitteretur. Audito enim introitu tuo, craftino cū maximo exercitu Slavi redi-
būt & urbē hæc obsidione cōcludet. Qui verba referētis dissimulas per noctē in
eodem castro remāsit. Est autē urbs hæc, ut hodie videri potest, lacu profundis- 10
simo undiq; inclusa, & commeantibus aditū pons longissimus continuat. Cra-
stina ergo lucefcent ecce, Slavorū infinita agmina, urbē, ut vespere prædi-
ctū fuerat, obsidione vallaverunt, Provisum autem fuerat, ne navicula aliqua
in omni insulā illa inveniretur, per quam obsessis evadendi locus pateret. Bu-
thue ergo cum sociis obsidionem cum magna famis difficultate sustinuit. Au- 12
dito autem sinistro hæc nuncio, Holzatorū, Sturmariorū nec non Thethmar-
chiorū fortissimi acceleraverūt, ut urbe obsidione liberarent. Cūq; per venis 13
sent ad rivulū, qui dicitur Suale, (b) quiq; determinat Saxones à Slavis, præmi-
serunt virum gratiarum Slavicæ linguæ, qui exploraret, quid Slavi agerent, aut
qualiter expugnationi urbis instarent. Missis itaque vir ille à focus, pervenit
ad exercitū Slavorū, qui cooperuerat faciē capi, preparans diversas machinas

pugnationi oportunas. Quos etiam his verbis alloquitur : Quid facitis o viri, oppugnantes urbem & viros amicos Principum & Saxonum ? Non utique conatus iste cederet vobis in prosperum. Mandat autem vobis Dux, ceterique Principum, obsidione quantocyus discedere. Quod si non feceritis, in brevi sentietis ultionem. Qui cum anxie inquirerent, ubi nam esset Dux : respondit, eum in proximis adesse cum armorum infinita multitudine. Princeps ergo Slavorum Cruco, assumpto seorsim nuncio, percunctatus est ab eo certius rei veritatem. Ad quem ille : quid, inquit, dabis mihi precii, si prodidero tibi ea quæ tu quæris, & fecero te compotem voluntatis tuæ, super urbe hac, & his qui sunt in ea ? At ille pactus est ei XX. marcas. Statim ubi firmata sunt promissa, dixit traditor ille Cruconi, & sociis ejus : Dux iste, quem tu formidas, necdum transiit ripas Albiæ, detentus gravibus impedimentis : Soli Sturmarii, Holzatii, & Thetmarchi, egressi sunt cum brevi numero. Hos ergo facile uno verbo seducam, & faciam redire ad loca sua. His dictis, transiit pontem & locutus est ad Buthue & ad socios ejus : Consule salutem tuam & tuorum, qui tecum sunt, quia Saxones, in quibus tu habebas fiduciam, non venient hac vice succurrere tibi. Tunc ille consternatus animo, respondit : Heu me miserum, quare deseror ab amicis ? Siccine Saxones optimi, supplicem sui & auxilii indigum in tribulatione deserent ? Male delusus sum, qui Saxonibus bona semper fiducia innitens, nunc in extrema necessitate pessundatus sum. Ad quem ille : Venit, inquit, dissensio in populum, & tumultuantes inter se, reversi sunt unusquisque in domum suam. Alio ergo consilio tibi utendum est. Confusisq; taliter rebus, nuncius ad suos reversus est : Sciscitantibusque Saxonum expeditis, quidnam causæ esset, respondit dicens : Veni ad castrum, ad quod misistis me, & nullum, Dei gratia, ibi periculum est, nec ullus obsidionis timor. Quin potius vidi Buthue, & eos qui cum ipso sunt, lætos, & nil habentes turbulentia. Atque in hunc modum retardavit exercitum, ne obsessis fierent præsidio. Factus est vir ille Buthue & sociis ejus materia perditionis. Statim enim ubi obsessi traditoris dolo decepti, à spe evasionis deciderunt, cœperunt perquirere ab hostibus, si quid pro vitæ remedio acceptare vellent. Quibus illi responderunt : Nos aurum & argentum à vobis non recipimus, vitam tantum & membrorum integritatem postulantibus præbebimus, si exeuntes ad nos, arma dederitis. Hoc audito, Buthue dixit ad socios : Durus nobis, o viri, sermo proponitur, ut exeuntes arma resignemus. Scio quidem quia deditionem fames perurget. Sed si proposita nobis condicione, inermes exierimus, nihilominus periculum subeundum erit.

erit. Fides enim Slavorum quàm sit mobilis, quàm incerta, sæpius comper-
tum habeo. Videtur ergo mihi omnium salutem cautius esse, dilatione adhuc,
licet difficili, vitam redimere, & expectare si fortè Deus alicubi auxiliatores
nobis admittat. Contra socii renisi sunt, dicentes: Conditionem quidem, quæ
nobis ab hostibus offertur, ambiguum, plenamque formidinis esse fatemur.
Nec tamen ea abutendum est, eo quod præsens periculum evitandi alia via
non sit. Quid enim dilatio juvat, ubi nemo est, qui obsidionem soluat? Atro-
ciorem autem mortem fames quàm gladius affert, meliusque est compendio
vitam finire, quàm diu torqueri.

Inse. a) Prima hæc est mentio,
quæ Historicos de Plõna arce inji-
citur. De situ ejus vide *Cass. Danckw.*
part. III. c. 9.

Suale. b) Depravata vox primùm in
Schorkeliana editione & in *Strale*
mutata fuerat, quam lectionem *Rein,*
Reineccius retinuit.

Suale antiquum nomen illi rivo fuit.

Id *Codex MS. L.* disertè exprimit. Re-
tinet idem in hac historia *Albert. Stad.*
ad ann. 1067. Imò *Reinneccius* ipse *l. l.*
c. 57. & 63.

Est autem Suala fluvius, qui ex palude
Schwalembroek non procul à *Bornhove-*
da, ortus, excurrit usq; ad *Novum-mo-*
nasterium, & postea fluvio *Storæ* misce-
tur. *Cass. Danckw. part. III. c. 11.*

CAPUT XXVI.

1. *Buthue cum sociis contra datam fi-*
dem obruntatur.
2. *Nordalbingi Cruconis tributarii,*

quo ad ille super fuit, fuerunt.
3. *Familie nonnullæ Hofsatorum*
emigrant.

Videns igitur *Buthue* socios animis obfirmatos ad egrediendum, jussit
sibi cultiora exhiberi vestimenta, quibus indurus cum sociis egredi-
tur. Transieruntq; pontem, bini & bini, dantes arma, atque in hunc
modum perducti sunt ad faciem *Cruconis*. Ubi ergo omnes præsentati sunt,
mulier quædam præpotens de castro mandavit *Cruconi*, cæterisque *Slavis*,
dicens: Perдите viros, qui se tradiderunt vobis, & nolite servare eos, quia in-
tulerunt maximas violentias uxoribus vestris, quæ derelictæ fuerant cum i-
psis in urbe, & auferite opprobium nostrum. His auditis, *Cruco* & socii ejus ita-
tim insilierunt in eos, omnemq; multitudinem hanc interfecerunt in ore gla-
dii. Et interfectus est *Buthue* & omne robur *Bardorum* coram castro *Plu-*
ne, in die illa pariter. Invaluitque *Cruco*, & prosperatum est opus in mani-
bus ejus, obtinuitque dominium in universa terra *Slavorum*, & attritæ sunt
vires *Saxonum*, & servierunt *Cruconi* sub tributo, omnis terra videlicet

Nordalbingorum, quæ determinatur in tres populos: Holzatos, Sturmarios, Thetmarchos. Omnes hi durissimum servitutis jugum portaverunt omni tempore Cruconis. Et repleta est terra latrunculis, facientibus mortes & captiones in populo Dei, & devoraverunt gentes Saxonum toto ore.

3 In diebus illis surrexerunt de populo Holzatorum, amplius quàm sexcentæ familiæ, transmissæque amne abierunt via longissima, quærentes sibi sedes opportunas, ubi feruorem persecutionis declinarent. Veneruntq; in montes Harticos, & manserunt ibi, ipsi, & filii & nepotes eorum, usque in hodiernum diem.

CAPUT XXVII.

1. Henricus IV. Saxones affligit.	si. ad prælium educto de	ca-
2. Ottoni Ducatum Bavariæ ademptum Welponi tribuit. - 1070.	tionem agitur. - - -	1075.
3. Castellum Hartesburgum contra Saxones exstruit; quod illi diruunt. - - - - 1074.	6. Imperator Saxones inopinantes obruit & vincit. - -	1075.
4. Principes Saxonum.	7. Saxonum Principes se ipsius fidei permittunt.	1075.
5. Exercitu utring; ad Unstrothum	8. Contra datam fidem castodie mancipantur. - - -	1075.

1 **N**il (a) autè mirum, si in natione prava atque perversa, in terra horrois & vastæ solitudinis, sinister casus emerferint. si quidem per omne regnum illis in diebus bellorum tempestates confurgebat. Regni enim gubernacula, quæ regis Henrici pueritia non modicè dissoluta fuerant, ipso adolente non minus invenere periculum. Statim enim ut factus est vir, & sublato pædagogo suimet compos effectus est, omnem gerentem Saxonum atrociter persequi cœpit. Deniq; Ottoni ducatum Bavariæ, quia Saxo erat, abstulit, & Welponi dedit. Post hæc ad depressionem totius Saxonix, in Hartico clivo castrum firmissimum, quod dicitur Hartesberg, collocavit. Quam obrem irati Saxonum Principes, & in unum conglobati, castrum quod ipsis

4 propter jugum positum fuerat, ad flum diruerunt. Et obfirmati sunt animi Saxonum adversus Regem, fueruntq; eis Principes, Wizelo Magdeburgensis, Bucco Halverstadensis Episcopus, Otto Dux, Magnns Dux, Udo Marchio, &

5 alii multi nobiles. Ad quorum audaciam obtundendam Rex celeriter cum exercitu venit, adjuncto sibi Suevorum duce Rudolpho, multisque regni Principibus. Sed & Saxones nil morati, viriliter occurrerunt in prælium, conveneruntque exercitus juxta flumen Unstroth. Cùmque non longè abesset pugna, factum est ex consilio utriusque partis, ut laudaretur pax usque post biduum,

biduum, sperantes bellum pace sopiri. Saxones ergo pace delectati, statim exuerunt se armis, & diffusi sunt per latitudinem campi, figentes castra, & cura corporis exequentes. Circa horam (b) diei nonam videntes speculatores regis, Saxones remissos, & dispersos super faciem campi, nihilque suspicantes mali, festinantes renunciauerunt regi, quia Saxones se prae pararet ad praelium. Itaque concitatus exercitus regis, transmissio vado, irruerunt super quietos & inermes, prostraveruntque multa millia Saxonum in die illa. Cum igitur Saxones pro tuenda libertate bellum adhuc intentarent, dux Suevorum vir bonus, & amator pacis, primum regio honori, deinde Saxonum saluti consulens, apud Saxones obtinuit, ut se in potestate in regis contradarent Principes eorum, Wizelo Magdeburgensis, Bucco Halverstadtensis, Otto Dux, Magnus Dux, Udo Marchio, interpositis scilicet conditionibus, ne aut captivitate gravarentur, aut ullam sustinerent laesionis molestiam. Statim ergo ubi Saxones consiliis illecti, potestati regiae se tradiderunt, ille iussit eos arctiori custodiae mancipari, non reveritus promissiorum fidem. Et contristatus est Rudolphus Dux, eo quod promissa implere non potuisset.

Nil. a.) Sicut per Henrici pueritiam Saxonum populus liberior factus, lascivire, grassari, in omne nefas ruere & multa per summam insolentiam patrare consueverat: ita cum ille iam aetate & iudicio confirmator coercere libidinem, furta & rapinas illius vellet, eundem ad hoc bellum irritavit, de quo hic Auctor. *Lambertus Schafnaburgensis* initium & occasionem belli ad Ottonem Bavariae Ducem refert, cujus noster hic etiam meminit.

Quod enim Otto ille multum gratia apud Imperatorem valeret, & magna in Imperio esset auctoritate, caeteri principes ipsi invidere, ut fieri amat, coeperunt, Accusatus ergo est laesae majestatis. Nam Finno quidam professus est, se ab Ottone ad interficiendum Imperatorem subornatum. Ottoni propterea ab Imperatore Kal. Sextil. anno 1070. Goslariae dies dicitur; ubi in conventu Principum duello eum delatore in toto innocentiam testetur, Non detrectat Otto, Cum autem pro-

pe Goslariam venisset, atq; ab Imperatore obtinere non posset, ut sive publica accepta ad causam suam agendam admitteretur, recessit.

Postero die Imperator cum Ducibus Saxoniae, qui privatas similitates cum ipso alebant, illum reum majestatis pronunciat, & statim castella ejus quaedam occupat. Otto etiam arma corripit, & IV. Non. Sept. ex Thuringis, qui ab Imperatoris partibus stabant, trecentos in conflictu quodam occidit. Hoc fere initium fuit gravissimi belli Saxonici, quod circiter XX. annos inter Imperatorem & Saxones gestum est. *Chronicon Lauris-hamense, Felix Faber Histor. Suevor. l. I. ann. 1099. & seqq. Aventinus Ann. Boj. l. V. p. 557. H. Mutius Chron. Germ. l. XV. Christoph. Schman Chron. Spir. l. V. c. 27.*

Circa horam. b) Anno 1075. V. Id. Jun. die Mercurii. *Aventinus l. V. p. 567. Georg. Fabric. habet ipsas Idus Junias.*

CAPUT XXVIII.

1. Principes è custodia elapsi Imperatorem apud Papam accusant. - - - - 1076. 2. Imperator ad delictorum expiationem Romam evocatus à Papa exautoratur.	3. Rudolphus Dux Suevia ei substituitur. - - - - 1077. 4. Saxones & Suevi Rudolphum : Franci &c. Henricum sequuntur.

Post paucos autem dies, Principes Saxonum præter voluntatem Regis, captivitate absoluti, in propria reversi sunt, nec unquam de cætero promissionibus regis fidem præbuerunt. Missa erga relatione Saxonum Principes ad Apostolicam sedem conquesti sunt reverendissimo Papæ Gregorio septimo, qualiter Rex divinæ legis contemptor, Ecclesiis Dei, in statuendis Episcopis, omnem Canonice electionis libertatem adimeret, ponens per violentiam Episcopos quos voluisset. Insuper quòd more Nicolaitarum de uxore sua publicum fecisset prostibulum, subiciens eam per vim aliorum libidini, aliæque per plurima, quæ inconvenientia visa sunt, & auditu

2 difficilia. Quamobrem Dominus Apostolicus, zelo justitiæ permotus, missis legatis, vocavit regem ad Apostolicæ sedis audientiam, Qui secundam & tertiam vocationem dissimulans, ad ultimum familiarium consiliis astrictus, timentium ne regno justè deponeretur, ivit Romam, ubi super his, unde justè pulsabatur, sese pastoris permisit arbitrio. Accepit ergo in mandatis, ut anno integro Roma non discederet, equum non ascenderet, sed in veste humili circumiret limina Ecclesiarum, orationibus & jejuniis reddens dignum pœ-

3 nirentiæ fructum. Quod rex humiliter adimplere satagit. Videntes ergo Cardinales, & ii qui de curia sunt, quia præ timore sedis Apostolicæ contremiscunt potestates, & curvantur ii, qui portant orbem, suggerunt Apostolico, ut transferat regnum ad alium virum, dicentes, indignum esse, ut talis regnet, qui de publicis convictus est facinoribus. Percunctanti ergo Apostolico, quisnam in Alemania dignus esset tanto culmine, designatus est Dux Suevorum Rudolphus, quòd scilicet fuerit vir bonus, amator pacis, & circa cultum Sacerdotii & ecclesiarum optimè affectus. Cui Dominus Papa auream transmisit coronam hoc versu intitulatam: Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam. Præcepitque Moguntino & Colonienfi cæterisque Episcopis & Principibus, ut adjuvarent partes Rudolphi, & statuerent eum in

4 regem. Quotquot ergo receperunt verbum Domini Papæ, elegerunt Rudolphum in regem, additi que sunt parti ejus Saxones & Suevi. Cæteri Principum,

pum, civitatesque quæ sunt circa Rhenum, non receperunt eum, omnésque Francorum populi, eo quòd jurassent Henrico, & juramenta temerare noluisse. Porro Henricus consistebat apud Romam mandatis obsecundans, ignarúsque malorum quæ adversus ipsum agebantur.

Gregorio a) Quod per idem tempus inter Imperatorem & Hildebrandum, seu Gregorium VII, controversia de Electione & Investitura Episcoporum & Abbatum ageretur, eò gratior P'otifici hæc legatio accidit. Cùm enim Imperatores Romani usq; ad hunc Henricum Investituram illam per Germaniam habuissent, & Gregorius illam Imperatori extorquere vellet, non tantùm Germaniæ Principes in ipsu animabat, sed & excòmmunicacionis fulmè in eundem vibrabat, Imperator jus Investituræ sine insigni Imperii diminutione se dimittere posse negabat. Interquã enim quòd à prioribus Imperatoribus illud accepisset, etiam ipsorum Pontificum Romanorum Decretis idem Romanis Imperatoribus confirmatum erat, Nam & Adrianus Carolo M. in Synodo Romæ celebrata potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem, item in vetiendi Episcopos concesserat, *Distinct. LXIII. c. Hadrianus* : & Leo Ottoni I. ejusque successoribus eadem omnia novo Decreto confirmaverat. *Ibid. c. In Synodo.* Id quod & Pontificii Scriptores disertè consentunt, ut *Lupoldus de Babenberg, Episcopus Bambergensis, de Zelo Germ. Vet. Princ. c. 8. Michael Coccinius de Imperii à Græcis ad German. transl. p. 723. Nicol. Cusanus Cardinalis l. III. de Concord. Cathol. c. 27. Radulphus de Columna, Canonicus Carnotensis, de Translat. Imper. p. 292. Marsilius Patavinus de Transl. Imper. cap. 8.*

Magn. Chronicon. Belgic. pag. 136. & 137.

Historia utraq; de bello Saxonico, & controversia Hildebrandina ex istis potissimum scriptoribus petenda, qui Imperatori σύγχεροι fuerunt. Hi autem duorum generum sunt. Nonnulli enim Romanorum Pontificum offensam veriti, illorum causam contra Imperatorem egerunt. Cæteri masculè Imperatorem contra Gregorium tutati sunt.

In his est *Benno Cardinalis De vita & gestis Hildebrandi*; in quibus doctrinam & vitam ejus gravissimè arguit, & causam omnium motuum tunc ortorum ad ipsum refert.

Auctor Vitæ Henrici IV. quem *Melchior Goldastus* Otbertum, Episcopum Leodiensem esse autumat, in *Dissertatione de Auctoribus p. 34.* Hic proluxa oratione Henrico defuncto parentavit, & laudes ejus percensuit.

Auctor historia de Bello Saxonico, metro conscriptæ. Pervenit usque ad finè anni 1075. quo Principes Saxonix se Imperatoris potestati permiserunt.

Walthramus, Episcopus Naumburgensis, strenuè partes Henrici IV. defendit. Extat ejus *Epistola* ad Ludovicum, Landgravium Thuringiæ pro Imperatore. Item *Apologia* pro Imperatore proluxa, quam *Goldastus* in tres libros dispescuit. Et tandem *Tractatus de Investitura*, in quo ex historiis, consuetudinibus & rationibus probat, merito ac

jure Investituræ Episcopatum ad Principes & Reges pertinere, sub quorum dominio Episcopatus fuerint. Contra Walthramum Gregorii VII. partes tuendas suscepit *Stephanus*, sive *Herrandus*, Episcopus Halberstadensis, scripsitq. Epistolam nomine Ludovici Landgravi ad Walthranum, in qua Imperatorem multorum criminum reum agit. Idem de Walthramo narrat *Joannes Tritheimius Catal. illustr. viror. p. 135.*

Eodem tempore *Venericus Verceilensis* Imperatoris causam contra Pontificem libro de Unitate ecclesie conservanda tutatus est, validis rationibus probans, Henricum injuste ab Hildebrando regno motum.

Ad causam Henrici accuratius cognoscendam etiam *Epistola* ab ipso Imperatore ad Gregorium & alios scriptæ, & à *Rein. Reineccio* editæ, plurimum conferunt.

His annumerandus *Ivo*, Episcopus Carnotensis, qui *Epistola LXV.* ad Hugonem, Archiepisc. Lugdunensem pro Imperatore contra Urbanum II. anno 1098. scripta, probat, ubi quis canonicè (ut loquuntur) electus sit, posse Investituram à Principe vel Rege suo petere.

Eodem pertinet *Epistola Sigeberti Gemblacensis*, nomine Leodiensium anno 1103. (vel anno 1107. ut notat *Simō Scharidus in sua edit.*) contra Paschalem II. scripta, Hi enim à Pontifice sacris arcebatur, quod partes Cæsaris tueretur.

Etiā *Monachi Laurishamenses* libellum supplicè, metro scriptum Henrico V. contra Monachos Hildebrandinos de Hirsfaugia obtulerunt; aliam item epistolam soluta oratione ad Imperatorem, Paschale, & Principes imperii scriptam, iisdem opposuerunt, in quibus gravissimè de illis cõqueruntur, eosdèq. turbarum in Ecclesia & Imperio ortarum

auctores esse asserunt. *Chronicon Laurisham. in Henrico V.*

His *συγγροφῶν* accedant, qui sequentibus seculis animosè Investituram Imperatoribus adseruerunt. Ut *Johannes de Parisiis*, qui circa ann. 1310. de potestate Regia & apali scripsit, & causam Henrici IV. contra Pontificem approbavit, c. 14.

Dantes Aligherius, qui tempore Ludovici Bavari claruit, & tribus libris de necessitate Monarchiæ scriptis, tertio inprimis auctoritatem Romani Imperii non dependere à Romano Pontifice confirmavit.

Theodoricus de Niem, Episcopus Verdensis, & qui aliquot Papis a secretioribus consiliis fuit, (cujus etiam scriptum de turpi vita Iohannis XXIII. extat) ex antiquissimo quodam MS. Florentino circa ann. 1410. excerpfit libellum de Investitura Episcopatum Regum Teutonicorum, in quo Auctor Carolū M. & Ottonem I. potestatem investendi Episcopos habuisse, disertè adserit.

Huc referenda primum gravissima querela cleri & ordinis ecclesiastici, super Papa Henricum excommunicante habita. Quam adfert *Aventinus Annal. Boj. l. V. p. 573.* Et *Oratio Conradi*, Episcopi Trajectensis, in conventu Gerflungensi ad Imperii Principes anno 1085. habita. apud eundem *Aventin. l. V. p. 582.* Nec non *Oratio Eberhardi*, Archiepiscopi Salisburgensis, in Comitibus Imperii Ratisponensibus de Hildebrandi tyrannide dicta; quam ibidem recitat *Aventinus l. V. p. 683.* Addatur *Catalog Test. Veritat. p. 210.*

Alterius generis Scriptores, qui Gregorio adhæserunt, ejusq. causam defensitarunt, edidi partim à *Melchiore Goldasto in Replicatione pro imperio*; partim à *Jacobo Gretsero & Sebastiano Tengnagel, in Defensione.* Nam inter Goldastum & Gretserum hæc Hildebrandina controversia magna animorum contentione & verborum acerbitate agitata est.

Ex

Ex his præcipuos adducere operæ præcium putamus. Præterquam quod ipse *Gregorius* longam Epistolam ad Herimannum, Episc. Metensem, de excommunicatione Imperatoris anno 1078. scripsit, etiam *Bruno* libellum de bello Saxonico pro defendendo Pontifice vulgavit, quem *Marq. Freherus* Tom. I. Scriptorum Germanicorum edidit.

Præter hunc *Lambertus Schafnaburgensis* in Chronico suo, ab anno 1670 usque ad electionem Rudolphi ann. 1077. (nam eo usque perduxit historiam suam) narrationem suam ad gratiam Romanorum Pontificum accommodat. Errandum etiam contra *Waltherum* scripsisse, paulò antè diximus.

Post hunc *Gotfridus Abbas Vindocinensis*, de ordinatione Episcoporum & Investitura laicorum pro Pontifice scripsit, quo docere vult, cuius sit cõsecrare, eisdem esse investire.

Inter Gregorii propugnatores etiam est *Gebhardus, Archiepisc. Salisburgensis* cuius Orationem *Bruno*, quem jam diximus, recitat. *Epistolam* ejusdem edidit *Tengnagel*, in qua cum *Gebhardus* crimina Gregorio objecta diluere non posset, inter ejus vitam, & officium sacerdotale distinxit.

Etiam *Auctor Vitæ S. Almanni*, Episcopi Passaviensis, in Henricum investituræ, & Gregorium laudibus ornat. Negat etiam Gregorium rectè depositum, & *Wigbertum* ei surrogatum. p. 46. 48.

Idem fecit *Auctor Vitæ S. Anselmi*, Episcopi Lucensis, hic enim Gregorii VII. discipulus, & strenuus, dum vixerat, propugnator fuerat.

Idem temporibus *Domnizo Presbyter* vitam *Mathildis*, de qua infra, scripsit, in qua ille multa de sanctitate & morum integritate Gregorii adfert, Henricum, autem graviter perstringit,

Atque hæc quidem inter Henricum IV. & Gregorium VII. eorumque propugnatores tunc ita disputata, & denuo ann. III. & 1112. inter Henricum V. & Paschalem II. non minori contentione agitata sunt, nihil certi tamen cum utriusque partis cõsensu definitum aut statutum est; donec anno 1122. Henricus V. omnes Episcoporum & Abbatum Investituras, per annulum & baculum fieri solitas, Calixto II. ceslit, sibi verò reservavit, ut Episcopi & Abbates electi Investituram regaliæ suorum per sceptrum ab Imperatore acciperent. *Gotfridus Viterbiensis part. 17. in Henrico V. Otto Frising. l. VII. c. 14. & 16. Abbas Urspergens. in Henr. V. Gobel. Persona Cosmod. etat. 6. c. 58. anno 1122. Joann. Tritheim. Chron. Hirsaug. anno 1120. Johannes Naucler. Volum. II. gener. 38. ann. 1122. Alb. Krantz. Sax. l. V. cap. 42. H. Mutius Chron. Germania l. XVI. ann. 1122. Joann. Cuspinian. in Henr. V. Carol. Sigon. l. X. de regn. Ital. ann. 1122. Christ. Lehman Chron. Spirens. l. V. c. 42. Gerlacg Buxtorf in XVII. priora Aureæ Bullæ capita, Concl. 66. lit. a.* Hinc in *Speculo Saxon. der Käyser leihet allen Geistlichen Fürsten lehen mit dem Zepter l. III. Artic. 60.* Accesserunt tandem pacta novissima, Concordata Germanicæ nationis appellata, anno 1447. inter Fridericum III. & Nicolaum V. inita, quibus Pontifex Electionem & Investituram in Metropolitanis & Cathedralibus ecclesiis quoad bona ecclesiastica sibi reservavit, & temporalia, in jure territoriali & regalibus cæteris consistencia solum, in Germania, Imperatori reliquit. Cõcordata illa vide apud *Melchior, Goldast. Cõstitut. Imperial. p. 207.* De iisdem agit *Renatus Choppinus de Domino Francia l. II. Tit. 10. n. 6. 7. 8.*

Accepti, b) Adducit hæc ex Helmoldo *Albertus Stad. ann. 1067. At Baronius* utrumq; multorum mendaciorum, quæ ipsi hic coacerent, reos facit, *anno 1077. n. 47. & seqq.* At nihil à vero Helmoldum & Albertum abiisse, liquet ex Auctoribus, quos supra de bello Saxonico, & controversiâ de Investitura laudavimus.

Rudolphus, b) *Chronicon Augustense*, à Bappenheimio edictum, narrat

Rudolphum, Ducem de Reinfelde, in Forcham Regem electum, in loco infau-
sto, in Pontii Pilati prædio, & in medio
Quadragesimæ oleo sancto imbutum,
*anno 1077. Vide Burckhardum Mo-
nachum c. 7.* Rudolphus erat Suevorum
Dux, & Rheinfeldi ac Habsburgi Comes
*Gaspar Brusch. in Episcop. Wormas.
XXXI.*

CAPUT XXIX.

1. *Episcopus Argentinensis Romam profectus Imperatori fugam suadet. - - - - - 1077.*
2. *Henricus Româ dilapsus, cum Rudolpbo configit, Idib. Octob. 1080.*

3. *Rudolphus victus, & lethali vulnere affectus, lætabili oratione Papæ consilium, & suam perfidiam detestatur.*

Surrexit ergo quidam Strateburgensis Episcopus, (a) amicissimus Regi Henrico, & velociter vadens Romam, diu quæsitum regem invenit inter memorias martyrum diversantem. De cujus adventu Rex lætior effectus, cœpit percunctari de statu regni, aut si omnia in pace consisterent: cui ille intimavit, novum principem electum, factûque opus esse, ut quanticus Teutonicam terram reviseret, ad confortandos amicorum animos, & conatus hostium comprimendos. Cùmque Rex prætenderet, nequaquam sibi sine licentia sedis Apostolicæ abeundum: ille respondit, Noveris certè, omne hoc conspirationis malum, de fonte Romanæ perfidiæ manasse. Imò si captionem evadere voles, de urbe tibi clanculo exeundum est. Egressus ergo noctu Rex exiit Italiam, firmatîque pro tempore rebus in Longobardia, venit in Teutonicam terram. Lætatiq; sunt de insperato adventu Principis omnes civitates Rheni, & universi qui savebant parti ejus Congregavitque exercitum grandem, ut expugnaret Rudolphum, fuitque cum eo famosissimus ille Dux Godefridus, qui postea liberavit Hierusalem, multique potentum. Saxonum verò atque Suevorum exercitus erant cum Rudolpho. Pugnaverunt (b) ergo reges muro, & victa est pars Rudolphi, cecideruntque Saxones & Suevi. Porrò Rudolphus vulneratus in manu dextra, fugit Marcipolim (c), mortique jam proximus, dixit ad familiares suos. Videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam. Hac ego juravi Domino
Henri-

Henrico, ut non nocerem ei, nec insidiarer gloriæ ejus. Sed jussio Apostolica, Pontificumque peritio, me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem mihi indebitum usurparem. Quis igitur finis nos exceperit, videris, quia in manu unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi. Viderint ergo ii, qui nos ad hoc instigaverunt, qualiter nos duxerint, ne fortè deducti simus in præcipitium æternæ damnationis. Et hoc dicens cum gravi molestia diem clausit extremum.

Episcopus. a) Hic fuit VVerenharius (VVerenherus) II, ordine XLIX. qui anno 1065. electus, usq; ad ann. 1078. præfuit. *Gasspar Brusch. Catal. Episcoporum Argent.* Interfuit Synodo Moguntinæ, quæ in causâ Caroli, Episcopi Constantiensis, anno 1071. habita est: quam *Sebastianus Tengnagel in Veteribus Monumentis* edidit, p. 291. VVerenherus autem quòd Imperatori saveret, gravissimam Gregorii VII. offensam incurrisse videtur. Nam pænitentia ei à Pontifice injuncta fuit, uti apparet ex *Epist. VI.*

Sigefridi Archiepiscopi Moguntini ad Gregorium. Ibid. p. 307.

Pugnaverunt. b) Fuit hoc prælium quartum inter Reges commissum. Incidit autè in idus Octobr. anni 1080. secundum *Marianum Scotum*. At *Aventinus* refert ad IV. idus Octobr. *Annal. Boj. lib. V. p. 580.*

Marcipolim. c) Merspurg intelligitur, *Monach. Pegav. de Viperto Groitensi, anno 1080. Abbas Ursperg. eodem.*

CAPUT XXX.

1. Imperator Romam profectus Gregorium VII. sede deturbat, Clemente III. substituto. - - 1081. 2. A Clemente consecratur. 3. Schisma inter Papas XXV. annorum ortum.	4. Saxones eligunt Hermannum Lucelburgium, den Knoblauchs Konig. - - - - 1082. 5. Hermannus bis victor portæ cardinibus atteritur. - - 1087.

Tunc Rex Henricus prosperis elatus successibus, grande Episcoporum collegit concilium, ibique Gregorium Papam, velut regni traditorem, & Ecclesiasticæ pacis perturbatorem, damnari fecit. Inde grandi collecta expeditione transit in Italiam, occupansq; matrem imperii Romam, multisque civium ibidem interfectis, fugavit inde Gregorium, potiusque ad votum urbe & senatu, Wiberrum, Ravennæ sedis Episcopum, ordinari fecit in Papam, à quo etiam benedictione percepta à populo Romano saluratus est 2
Imperator & Augustus. Factumque est verbum hoc in laqueum magnum 3
in Israel, si quidem ex illa die orta schismata in Ecclesia Dei, qualia non fuerunt

runt à diebus antiquis. Et ii quidem qui videbantur perfectiores & columnæ in domo Dei, adhæserunt Gregorio, cæteri, quos aut timor aut favor Cæsareus agebat, secuti sunt Wibertum, qui & Clemens. Duravitque schisma hoc XXV. annis. Defuncto enim Gregorio successit Desiderius, post quem Urbanus, deinde Paschalis, qui omnes Imperatorem cum Papa suo, ex communicationis sententia damnaverunt, continentés se apud reges Franciæ, Siciliae, & Hispaniæ, qui catholicam partem tueri videbantur. Saxones quoque, postquam de cæde vires recuperaverunt, statuerunt sibi regem Hermannum quendam, cognomento Clusloch, & instauraverunt prælium adversus Henricum Cæsarem: cumque Saxonum novus Princeps, secundo positus victoria, castrum quoddam victor ingrederetur, contigit miro Dei iudicio, ut porta cardinibus avulsa regem cum aliis quam plurimus attriverit, conatusque Saxonum etiam tunc frustratus concidit, nec adiecerunt ultra novum creare regem, nec arma ferre adversus Henricum Cæsarem, videntes ei regnum conservari divina voluntate approbante, sive permittente.

CAPUT XXXI.

1. Petrus Monachus ad expeditionē sacram hortatur. - - 1095.	} ximus exercitus eò profectus 1096.
2. Godfrido Bulioneo ductore ma-	
	3. Niceam & Antiochiam 1097. & 1099.
	4. Hierosolymam occupant. 1095.

REs (a) digna relatu posteritatisque memoria contigit in diebus Henrici senioris novissimis. Nam Petrus (b) quidam genere Hispanus, professione Monachus, ingressus fines Romani Imperii, vocem prædicationis emisit in universo regno, adhortans populos ire Hierosolymam, pro liberatione civitatis sanctæ, quæ tenebatur à barbaris. Prorulit autem epistolam, quam de cælo affirmavit allatam, in qua continebatur scriptum: Quia impleta sunt tempora nationum, & liberanda esset civitas, quæ calcabatur à genibus. Tunc ergo universarum regionum Potestates, Episcopi, Duces, præfecti, militares viri, nec non plebei, abbates, Monachi, egressi sunt ad iter illud Hierosolymitanum sub duce fortissimo Godfrido, fretique virtutis divinæ auxilio, Niceam (d), Antiochiam (e), multasque civitates à Barbaris possessas, receperunt. Inde progressi, civitatem (f) sanctam de manu barbarorum liberaverunt. Et cœpit deinceps pullulare in eodem loco incrementum divinæ laudationis, & adoratur Deus à populis terrarum, in loco ubi steterunt pedes ejus.

Res. a) Brevissimè Auctor hoc capitulum Christianorum expeditionem sacram ad recuperandam terram sanctam describit,

quæ prolixè & integris libris à pluribus, optimæ fidei scriptoribus, qui tum vixerunt, & partim rebus gerendis interfuerunt,

runt, partim ex *αὐτεπρωτων* relatu, & literis historiam suam concinnarūt, magna diligentia descripta est; in quibus eminent Albertus Aquensis, Wilhelmus Tyrus, Robertus Monachus & Raimondus de Agiles. Ex novitiis addatur *Petrus Bizarus*, qui octo expeditiones sacras singulari tractatu descripsit.

Petrus b) Tantæ expeditionis suscipienda primus auctor erat Urbanus II, qui anno 1095. in Novembri in Concilio Claremontano Gallos & Germanos magna contentione ad eam excitabat. *Auctor, qui Gestæ Francor. & alior. Hierosolymit. descripsit, l. I. c. 1. 2. Robertus Monachus l. I. ad ann. 1095. Henricus Huntindoniens. lib. VII. anno 1096. Matthæus Paris anno 1095.*

Papa Boamundi consilio pene totam Europam in Asiaticam expeditionem movebat, ut in tanto stimulo omnium provinciarum ipse quidem Romam, ex qua per Guibertum expulsus erat, Boamundus autem Illyricum & Macedoniam occuparent. *Willielmus Malmesbur. l. IV. c. 2. Erat autem Boamundus Dux Apuliæ, Roberti Guiscardi, Calabriæ & Apuliæ Ducis, filius, & Tancredi Comitis, qui primus istius familiæ auctor, nepos, Gausfred. Malaterra l. IV. c. 24. Joann. Pistor. Tab. III. genealog.*

Præ cæteris tamen Petrus Eremita Germanos ad hanc expeditionem animabat, Petrus hic non Hispanus, sed Gallus fuit, juxta istius ætatis Scriptores, ortus ex Augusta Ambianorum, quæ in finibus Atrebatum, Petrus eremita ortus de civitate Amiens, quæ est in Occidente de regno Francorum, *Albert. Aquens. in Chron. Hieros. l. I. c. 2. Adde Wilh. Tyr. l. I. c. 11. Jacob. de Virr. l. I. Histor. Hieros. c. 15. Guibertum Abbat. l. II. c. 8.*

R. Reinecc. Append. ad Albert. l. I. c. 2.

Ut autem Germani ad sacrum hoc iter non parum Papæ & Petri hujus incitamenti impulsu: ita vel maximè ipsius Cæsaris Henrici IV, auctoritate adducti sunt. Erat enim Germania hujus Imperatoris armis annos tres & viginti graviter afflicta, & Principes reliquaq; nobilitas ita bellis adsueta, ut tantum arma creparet. Ideo ipse ut publicæ utilitati consulere, ad sacrum iter eos adhortatur, spe illis facta, se comitem, imò ducem itineris futurum, *R. Reinecc. ibidem.*

Godefrido. c) Godefridus hic natione Gallus erat; patrem Eustachium, Bononiensium Comitem, matrem Idam habebat, Godefridi Gibbosi, Lotharingæ Ducis, sororem. Huic avunculo suo Antverpiæ anno 1075. interfecto in Ducatu successerat, & Romani Imperii Princeps, vel uti *Rob. Monachus l. I. p. 33.* loquitur, officio dignitatis Dux Teutonicus factus erat. *Guibert. Abbas l. II. c. 12. Magn. Chronicon. Belgicum, p. 132.*

Petrus Eremita ante ipsam Godefridi expeditionem cum XV. mill. sacrorum militum in Asiam profectus est, Sed perierunt omnis illa multitudo præliis cum Solymano per Asiam minorem institutis, antequam Palaistinam attingerent, *Conradus Urspergens. ad ann. 1096.* Copiæ, quæ Godefridum sequebantur, non uno omnes tempore viam ingressæ sunt: nam aliæ anno 1096. mense Martio, aliæ Aprilii, aliæ Majo, aliæ Junio, aliæ deniq; Julio & seqq. mensibus processerunt. *Fulcher. Carnotens. c. II. ann. 1096.* Godefridus ipse in medio Augusto in viam se dedit. *Mar. Sanut. lib. III. part. 4. c. 9.*

Nicciam.

Niceam. d) Obsidio cœpit idibus Maji, anno 1097. *Wilb. Tyr. l. II. c. 21. Sanut. l. III. part. 4. cap. 13.* Quod autem alii sacros milites pridie Non. Maji ad Niceam pervenisse scribunt, ut *Baldric. Archiep. l. I. pag. 94. Guib. Abb. lib. III. cap. 4.* id de illis militibus intelligendum, qui præcesserant, & primi ad urbem pervenerant.

Principes obsidionis erant Boamundus, Tancredus, Godefridus, Comes Flandriæ, Comes Normanniæ, Comes S. Ægidii & Comes Podiensis.

Urbs capta est XII. Kal. Jul. *Wilb. Tyr. l. III. c. 12. Mar. Sanut. l. III. part. 4. c. 13.*

Tatinus, (qui *Wilb. Tyr.* Taninus) Imperatoris Constantinopolitani familiaris, sequester pacis, cum civibus egit, ut, quia antea civitas sub potestate Imperatoris Byzantini fuerit, (nam annos tantum XIV. illam jam Turci tenuerant, *Raimond. de Agiles p. 148.*) & hic Christianus exercitus nunc ad alta Orientis loca festinans eam contra Turcorum insultus tueri non possit, urbem pristino domino tradant. Ita Principibus sacri exercitus consentientibus Nicea, & præsidium in ea Turcicum, in dedicationem Imperatoris Græci pervenere. *Albert. Aquens. l. II. c. 37. Wilb. Tyr. l. III. c. 11.*

Antiochiam, e) Antiochiæ obsidio inchoata XV. Kal. Nov. anno 1097. *Wilb. Tyr. l. IV. c. 12.* Juxta alios XII. Kal. Nov. *Auctor Gestor. Francor. l. IV. c. 12.*

Baldric. Archiep. l. II. p. 101. Rob. Monach. l. III. in fine. Guib. Abb. lib. IV. cap. 3.

Urbs capta est III. Non. Jun. 1098. *Wilb. Tyr. l. V. c. 23. Albert. Aquens. l. IV. c. 25. Baldric. Archiep. sine libri II. Raimond. de Agiles p. 149. Godefrius Viterbiensis part. 17. p. 496.*

Civitatem, f) Obsidio cœpta est VII. Id. Jun. anno 1099. *Wilb. Tyr. l. IIX. c. 5.* Lucis septentrionis jam Junius igne calebat, Hierusalem Franci cum valiat obsidione. *Fulcher. Carnot. c. 28. ad ann. 1099.*

Supererant tunc de exercitu Bulionei LX. millia, ut *Albert. Aquens. l. V. c. 45. Wilhelm. Tyr.* habet tantum XL. millia, *Marinus Sanut.* scribit, tum non amplius, quam XX. millia pugnatorum, & sexcentos tantum equites, imbelles verò ad XX. millia fuisse, *lib. III. part. 5. c. 8.*

Urbs capta est Idibus Julii anno 1099. *Wilb. Tyr. l. IIX. cap. 18. & 24. Alb. Aquens. l. VI. c. 24. & 28. Baldric. Archiep. l. IV. p. 134. & ceteri. Robertus Monachus l. IX. p. 75.* hos adducit verus:

Anno milleno centeno quo minus uno
Jherusalem Franci capiunt virtute
potentia.

Judæorum de hac Godefridi expeditione, & de ejusdem cum R. Salom. Jarchi colloquio fabulas exponit & confutat *Christoph. Helvicius Judaic. histor. part. II. c. 53.*

CAPUT XXXII.

1. Mortuo Clemente Imperator à Paschale II. & Principibus Imperii deponitur. - - 1102. & 1106.

2. Episcopi ab illo insignia Imperii postulant. - - - - 1106.

3. Impe-

5. *Imperator cum ipsis de summa a-*
Etionis hujus iniquitate disputat. | *Imperij ei detracta ad filium dese-*
runr.
4. *Ipsi impetu in illum facto insignia*

Post dierum tempora illorum mortuus est Wibertus, qui & Clemens, & 1
 sopira sunt schismata, & rediit universa Ecclesia ad Paschalem, & fa-
 ctum est unum ovile & unus pastor. Igitur ubi firmatus est Paschalis in
 sede, præcepit excommunicari Imperatorem ab universis Episcopis, & Ca-
 tholicæ Ecclesiæ cultoribus, & eo usque sententia hæc inualuit, ut collecta
 generali curia, principes, Henrico diadema tollendum, & ad filium ejus æqui-
 vocum transferendum decernerent. Erat autem idem jam dudum ex petiti-
 one patris designatus in Principem. Missi ergo à principibus venerunt ad 2
 regem, qui tunc fortè consistebat in corte regia Hilgellisheim, Moguntinus,
 Colonienfis, Wormatiensis, & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum,
 dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum & purpuram, cæteraque
 ad inuestituram Imperialem pertinentia, filio tuo deferenda. Illo percun- 3
 ctante dejectionis suæ culpam, responderunt, dicentes, Quid quæris ea, quæ
 optimè nosti? Meministi qualiter universa Ecclesia tui causa maximo schif-
 matis errore multis jam annis laboraverit, qualiter Episcopatus, Abbatias,
 præterea omnia Ecclesiæ regimina fecisti venalia, nec fuis in constituendis
 Episcopis ulla legitimæ electionis facultas, sed sola pecuniæ ratio. Pro his
 & aliis causis sanxit autoritas Apostolica, favitque principum unanimitas, te
 non solum regno, verum etiam ecclesiastica communione privandum. Quo
 contra Rex ait: Dicitis quia spirituales dignitates precio vendiderimus, ve-
 stra quidem potestas est, tale nobis crimen impingere. Dic ergo ó Mogunti-
 ne, dic adjuratus per nomen æterni Dei, quid exegimus, aut recepimus,
 quando te Moguntix præfecimus? Tu quoque Colonienfis per fidem te con-
 testamur, quid nobis dedisti pro sede, cui nostra munificentia præfides? Illis
 fatentibus, nihil pecuniæ hujus rei gratia aut oblatum aut acceptum, Rex
 ait, Gloria Deo, quia vel in hac parte fideles inuenti sumus. Cerrè dignitates
 eæ duæ præstantissimæ sunt, & magnum quæstum Cameræ nostræ referre
 poterant. Porrò Dominus Wormatiensis, qualis à nobis susceptus, ad quid
 promotus, si pietate, vel quæstu erga ipsum usi fuerimus, nec vos nec ipsum
 latet. Condignam ergo beneficiis nostris rependitis gratiam? Nolite, quæ-
 so, effici participes eorum, qui levaverunt manus adversus Dominum & re-
 gem suum, & temeraverunt fidem & juramentorum sacramenta. Ecce jam
 defecimus, parumque nobis viæ restat, senio & labore confectis: sustinete

modicum, & nolite gloriam nostram confusione terminare. Si autem nobis cedendum omnino esse dicitis, & manet fixa sententia, præfigantur induciæ, statuatur dies placiti, si Curia adjudicaverit, filio nostro coronam manibus propriis resignabimus. Generale in itaque curiæ audientiam experimus. Illis è contrario nitentibus & dicentibus, se negotium, pro quo missi fuerant, fortiter expleturos, Rex parumper avulsus ab eis, fidelium suorum participavit consilio. Vidensque quia legati venissent stipati militia, & non esset locus resistendi, fecit sibi regiam exhiberi præparaturam, qua indutus, & in sedem receptus, legatos alloquitur dicens: Hæc quidem Imperialis honoris insignia mihi præstitit æterni regis pietas, & principum regni electio concors. Potens autem est Deus, qui me ad hoc culmen sua dignatione provexit, mihi conservare quod concesserit, manusque vestras à cœpto opere cohibere. Divino enim præsidio nos enixius inniti oportet, omni scilicet militia & armis destitutos. Hactenus quidem externis bellis impliciti, semper in custodiæ nostræ diligentia constitimus, omnes impugnationum jacturas, propitia divinitate, partim consilio, partim virtute prælii evincentes. Hoc autem intestinum malum sicut nec suspectum habuimus, ita nec præcavimus. Quis enim in orbe Christiano tantum nefas consurgere crederet, ut jurata principi Sacramenta fidelitatis irrentur, susciteretur filius adversus patrem, postremo nulla beneficii gratia, honestati reverentia exhibeatur? Certè majestas Imperatoria eam etiam ergo hostes honestatis disciplinam servare consuevit, ut proscribendis sive damnandis, vocationum sive induciarum remedia non negaverit, antè præmuniens quàm feriens, prius invitans per gratiam, quàm damnans per sententiam. At nobis contra fas, vocationes & audientia negantur. Ideòque prævocamur, ne audiamur. Quis tantam mentis alienationem à fidissimis amicis, maximè verò à Pontificibus crederet? Dominum ergo factorem Orbis vobis proponimus, ut ipsius terror vos coerceat, quos pietas non revocat. Quòd si nec Deum nec honestatem vestram reveremini, ecce præsentem sumus, violentiam explodere non possumus, necessariam est vim sustinere, cui refragari locus non est. Cœperunt ergo Pontifices hæsitare quid agerent: Magnarum enim rerum ingressus semper sunt difficiles. Tandem Moguntinus allocutus est socios, dicens: Quousque trepidamus, ó socii? Nonne officii nostri est Regem consecrare, consecratum investire? Quod ergo Principum decreto impendere licet, eorundem autoritate tollere non licet?

licet? Quem meritum investivimus, immeritum quare non divestiamus? Statimque accepto conamine, regem aggressi sunt, eique coronam de capite abruperunt. Deinde sublatam de sede, purpura, cæterisque quæ ad sacram investituram pertinent, funditus exuerunt. Tunc Rex confusione circumdatus, ait ad eos: Videat Deus & iudicet, quia iniquè agitis contra me. Ego quidem luo peccata adolescentiæ meæ, recipiens à Domino stateram æqui ponderis, ignominiam & confusionem, quam nemo regum, qui ante me fuerunt, sustinuisse dinoscitur. Non vos tamen ideo immunes à peccato, qui levastis manus adversus Dominum vestrum, & prævaricati estis iurandum quod jurastis: Videat Deus & ulciscatur in vos, Deus, inquam, ultionum Dominus. Non consurgatis neque crescatis, neque prosperetur honor vester, sitque portio vestra cum eo, qui tradidit Christum Dominum. At illi obturantes aures suas, perrexerunt ad filium, deferentes ei Imperialia, firmantisque eum in regnum.

(equivocum) Valet illis scriptoribus idem quod cognominis, ut passim exemplis liquet,

Moguntius,) Moguntinus hic fuit Ruthardus; Coloniensis Hermannus III, Di-

ves vulgo dictus: Wormatiensis Adelbertus, è Saxonie Ducibus. *Gaspar Bruschius Episcop. Mogunt. XLII. Wormatiens. XXXII. Petrus Merssaus Episcop. Mogunt. XXVI. Coloniens. XXXVII.*

CAPVT XXXIII.

1. Imperator fugiens à Comite Limburgensi Coloniã deducitur. 1106.
2. Filio Coloniã obsidente, pater non elapsus Leodium fugit.
3. Imperator primo conflictu superior, altero vincitur.
4. Captus & indignissime habitus, moderatè tulit adversa.

5. Ab Episcopo Spirensi non obtinet reditus alicujus Canonicatus.
6. Moritur Leodij VI. Id. Aug. 1106.
7. Magna ejus extiterat in Ecclesiis munificentia.
8. Imperatores post ipsum opposuerunt se Episcoporum conatibus.
9. Henricus V. successit. - - 1106.

Surrexit ergo filius adversus patrem, & expulit eum à regno: Ille fugiens à facie filii sui, pervenit ad Ducatum, qui dicitur Linthburg, pergens & accelerans, ut evaderet manus quarentium animã ipsius. Erat

autem in regione illa Princeps nobilis, quem Cæsar, adhuc sui compos, ducatu de Linchburg destituerat, & alii dederat. Accidit ergo, ut idem princeps fortè venationi deditus esset prope viam, cum Cæsar transfret, comitatus viris novem, anima veritque, quia fugeret à facie filii sui. Iam enim aliquid auditum fuerat. Sedensque in equo, assumptis militibus inlecurus est regem velocius. Quem videns Cæsar, & reputans hostem, cœpit metuere de vita, & exclamans voce magna cœpit postulare veniam. At ille: Malè, inquit, Domine erga me meruistis, qui supplicanti quondam omnem negastis gratiam, & abstulistis mihi ducatum meum. Hoc est, ait Cæsar, quod nunc luo, quia filius meus surrexit contra me, & depulsus sum ab omni honore meo. Videns ergo Princeps ille regem desolatam, miserati one commotus, ait ad eum: Licet quidem potestate vestra in me abusus fueritis, Deus tamen novit, quia magna super vos pœnitudine movear. Impietas enim maxima adver. um vos commissa est, ab eis maximè, apud quos pius & beneficus semper extitit. Quid ergo vobis videtur, estne vobis inter Principes aliquis relictus?

Cùmque Cæsar diceret se ignorare, eo quòd necdum esset tentatum, ille ait. Potens est Deus adhuc resarcire honorem vestrum, eo quòd iniquè actum sit adversus vos. Facire ergo, quod suadeo, ascendite urbem hanc, & habete corporis fessi curam, mittamúsque ad regiones & civitates, tentare, si possumus alicubi invenire auxilium. Forfitan enim non extoto defecit iustitia à filiis hominum. Nec mora, misit circumquaque pro militibus, collegitque quasi octingentos loricatos, assumptumque Cæsarem perduxit in civitatem magnam, ² Coloniam. Colonienses verò receperunt eum. Quod cum audisset filius, venit cum exercitu grandi, & obsedit Coloniam. Cùmque obsidio vehementer increfceret, Cæsar timens civitati, noctu elapsus fugit Leodiam. ³ Et convenerunt illic ad eum omnes viri constantes, & quorum corda miseratio tetigerat. Perspectòque auxiliatorum numero, dimicare statuit. Quem cum filius persequeretur in manu gravi, ille egressus est in occursum ejus ad aquas Mosanas. Rogavitque Principes & omne robur exercitus sui, dicens, Si fortissimus Deus nos hodie adjuverit in prælio, factique fuerimus in conspectu superiores, servate mihi filium meum, & nolite interficere eum. Commissum est ergo prælium, & prævalens pater fugavit filium trans pontem, multique occisi gladio, plures aquis præfocati sunt. Rursus instauratum est prælium & Cæsar senior victus, conclusus, comprehensus est. ⁴ Quantas autem contumelias, quanta opprobria vir iste magnificus in illis diebus pertulerit, sicut relatu difficile, irrauditamente lamentabile est. Insulrabant

ei amici, illudebant illi nihilominus inimici. Denique, ut ajunt, pauperculus quidam, sed literatus, coram omnibus adoratus est cum dicens: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ prius operaberis, judicans judicia injusta, opprimens justum & dimittens noxium. Cui cum astantes irascerentur, viri scilicet sensati, Cæsar compescuit eos dicens, Nolite, quæso, irasci in eum. Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam, quanto magis alienus? Sinite eum ut maledicat, quia voluntas Dei est. Erat autem illic Episcopus Spirensis, Cæsari quondam dilectissimus: nam & templum ingens Dei genitrici apud Spiram construxerat. Præterea civitatem & Episcopium decenter promoverat. Dixit ergo Cæsar ad amicum suum Episcopum de Spira: Ecce destitutus regno, decidi a spe, nihilque mihi utilius est, quam renunciare militia. Da ergo mihi præbendam apud Spiram, ut sim famulus Domine meæ Dei genitricis, cui devotus semper extiti. Novi enim literas, & possum ad huc subservite choro. Ad quem ille: per matrem, inquit, Domini, non faciam tibi quod petis. Tunc Cæsar suspirans & illacrymans ad circumstantes ait, Miseremini mei, miseremini mei vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me. Mortuus (d) 6 est autem Cæsar eo tempore Leodii, stetitque (e) corpus ejus inhumatum in capella quadam deserta quinque annis. Tanta enim severitate Dominus Papa & cæteri adversarii ejus in ipsum ulti sunt, ut mortuum vel humari non sinerent. O magna Dei judicia, quæ completa sunt in tam præpotenti viro. Sperandum autem quòd caminus ille tribulationis decoxerit in eo scoriam, tulerit rubiginem: quoties enim in præsentem judicamur, à Domino cortipimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Fuir (f) autem Ecclesiis admodum 7 bonus, his videlicet quas sibi fideles persensit. Porro Romanum antistitem Gregorium & cæteros insidiatores honoris sui, sicut in festos habuit, ita etiam infestare studuit. Impulit eum ad hoc, ut multi dicunt, gravis necessitas. Quis enim vel minimam honoris sui jacturam æquanimiter ferat? Legimus autem, quia multi peccaverunt, quibus tamen subventum est pœnitentiæ remedio. Cerrè David peccans & pœnitens, Rex & Propheta permansit. Rex autem Henricus ad vestigia Apostolorum jacens, orans, ac pœnitens, gratis pessundatus est, nec invenit tempore gratiæ, quod ille obtinuit duro legis tempore. Sed disputaverint de his qui scierint, vel ausi fuerint. Unum hoc scire licet, quia Romana sedes adhuc hodie luit factum illud. A tempo- 8 re enim illo, quorquor regnant de stirpe illa, omnibus modis nituntur humiliare Ecclesias, ne resument vires confurgendi adversus Reges, nec inferre quæ intulerunt patribus eorum. Regnavit autem Henricus junior pro patre 9

suo, fuitq; concordia inter regnum & sacerdotium, sed non multo tempore. Nam nec ipse prosperatus est in omni vita sua, irretitus similiter ut pater ejus à sede Apostolica. De quibus suo loco dicendum est. His ergo de perturbationibus Imperii, & variis Saxonum bellis necessariò prælibatis, eo quòd Slavis causam defectionis vel maximam præbuerint, jam nunc redeundum est ad historiam Slavorum, unde longius digressus sum.

Princeps. a) Erat hic Henricus, Comes Limburgensis, qui à Godefrido Bulione Ducatum Lotharingæ, non requisito Imperatoris consensu, acceperat. Hunc Imperator bello illato coegerat sese dedere, & Lotharingià cedere. *Sigebert. Gemblacens. anno 1101. Seth. Calv. et dem.*

adorfus. b) pro adortus, vitiosè mediæ ætatis scriptoribus dictum. Vide *Gerard. I. Voss. de Vit. Serm. l. l. c. 24.*

Spirensis. c) Fuit Gebhardus, Comes Autacensis. *Gasp. Brusch. Episc. Spir. XXXV.*

Mortuus. d) VI. Id. Augusti anno 1105. *Monach. Pegaviensis, Auctor addition.*

ad Schafnaburg. Dodechimus append. ad Mar. Scotum.

Stetitq; e) Narrat *Gotfridus Viterbiensis*, ubi Henricus Leodii mortuus esset, more regio ibi sepultum quoq; fuisse. Postea autem jussu Romani Pontificis à cœmiterio ejectum, eidemq; omnem Christianam sepulturam negatam esse. Deinde corpus ejus Leodio Spiram in feretro deportatum, ibidemq; in sacello sanctæ Aphræ quinq; annos insepultum in feretro servatum fuisse. *Part. 16. p. 504. Adde Chron. Germania H. Mutij. p. 130.*

Fuit. f) Egregiè eandem Henrici munificentiam commendat *Auctor vite illius in Proœmio, & sine scripti.*

CAPUT XXXIV.

1. Henricus, Godscaldi filius, Cruconis, terras excursionibus vexat.
2. Cruco insidiosè cum illo pacificatur.
3. Henricus Crucone interfecto viduam ducit, & Magno, Duci Saxnnie jur. ii. - - - - - 1105.
4. Nordalbingos federe sibi jungit.
5. Slavi, qui versus Austrum &c. indignè serunt, Henricum Christianam religionem fovere, & Duci tributarium factum esse.
6. Henricus illos Magni auxiliis magno prælio in agro Raceburgensi vincit.
7. Omnes Slavi hoc prælio Henrico veltigales facti.
8. In tota Slavia tunc unicum supererat templum, idq; in veteri Lubeca circa ANNUM. - - - - - 1106.

FActum est autem, postquam Cruco Slavorum princeps, & Christiani
 nominis persecutor, confectus est senio, Henricus filius Godescalci
 egressus est Dacia, & reversus est in terram patrum suorum. Cui cum
 Cruco introitum præcluderet omnem, ille collecto de Danis simul atque
 Slavis navium numero, percussit Aldenburg, & omnem maritimam
 Slavorum provinciam, duxitque de eis infinitam prædam. Et cum hoc ²
 secundo & tertio fecisset, factus est timor magnus omnibus Slavorum
 populis, insulas & littus maris habitantibus, adeo ut ipse Cruco præter
 spem Henricum ad pacis conditionem admitteret, & concessio introitu,
 villas ei opportunas ad habitandum concederet. Nec tamen hoc
 egit sincera intentione: virum enim juvenem, fortem, & bellicolum,
 quem vi nequibat, fraude opprimere gestiebat. Unde etiam per interstitia
 temporum accuratis conviviis animum ejus explorabat, pertentans oppor-
 tunum insidiis locum. At illi ad cavendum nec consilium nec doli
 deerant. Nam Domina Slavina, uxor Cruconis, sæpius illum præ-
 munivit, deruncias insidias. Denique marito jam verulo infensa, Hen-
 rico, si possibile foret, nubere affectabat. Unde etiam instinctu ejusdem ³
 sceminae, Henricus invitavit Cruconem ad convivium, quem multa po-
 tione temulentum, cum æstuarium, in quo bibebant, incurvus exiret,
 Danus quidam de servis securi percussit, & uno ictu caput amputavit.
 Et accepit Henricus Slavinam in uxorem, & obtinuit principatum
 & terram. Occupavitque munitiones, quas antè habuit Cruco, & reddi-
 dit hostibus suis ultionem. Accessit etiam ad Ducem Magnum, eo quod co-
 gnatus ejus esset, & magnificatus est apud eum, fecitque ei juramentum
 fidelitatis ac subjectionis. Sed & Nordalbingorum populos, quos ⁴
 Cruco vehementer attriverat, iste convocavit in unum, & inivit cum
 eis pactum firmissimum, nulla bellorum tempestate convellendum. Et
 lætati sunt Holzatenfes, nec non Sturmarii, cæterique Saxones, Sla-
 vis contigui, eo quod corruisset hostis eorum maximus, qui tradidisset
 eos in mortem & in captionem, & in exterminium, & surrexisset
 pro eo princeps novus, qui diligeret salutem Israel. Servieruntque ei
 ex animo properantes cum eo ad varia bellorum pericula, parati cum ⁵
 eo aut vivere aut mori fortiter. Audientes ergo universi Slavorum po-
 puli, videlicet, qui habitabant ad orientem & Austrum, quod surrexisset
 inter eos Princeps, qui dicat subiaccendum Christianis legibus, & tributa
 Principibus solvenda, vehementer indignati sunt, conveneruntque
 omnes

omnes una voluntate & eadem sententia, ut pugnarent adversum Henricum, & statuerunt in locum ejus, qui erat Christicolis oppositus omni tempore. Nunciatúmque est Henrico, quia egressus est Slavorum exercitus ad destruendum eum, & statim direxit nuncios ad accersendum Ducem Magnum, & fortissimos Bardorum, Holzatorum, Sturmariorum atque Thetmarchorum, qui omnes occurrerunt prompto animo & voluntario corde. Et progressi sunt in terram Polaborum in campum, qui dicitur Smilowe, (a) ubi exercitus hostilis erat diffusus super latitudinem terræ. Videns ergo Magnus, quia exercitus Slavorum grandis esset, & armis instructus, timuit congregari. Proraptúmque est bellum à mane usque ad vesperam, eo quòd invernuncii tentarent pugnam conditionibus dirimere, Dux quoque expectaret auxilium militum, quos superventuros sperabat. Factum est autem circa occasum solis, & ecce speculator ducis nunciat militiam armis instructam eminus accedentem, quibus visis Dux lætatus est. Saxonibus augefcunt animi, sublatóque clamore aggressi sunt prælium. Et perrupta est acies Slavorum, disiectique per fugas, occisi sunt in ore gladii. Et facta est victoria illa Saxonum celebris, & recordatione digna, eo quòd adfuerit dominus credentibus in se, & concluderit multitudinem in manu paucorum. Reterunt ij, quorum patres interfuerunt, quia solis splendor jam occumbentis, objectos Slavorum oculos in congressu adedò obtuderit, ut præ lumine nihil videre potuissent, fortissimo Deo hostibus suis, in minimo, maximum præbente offendiculum. Servieruntque à die illa omnes illæ orientalium Slavorum nationes Henrico sub tributo, factúsque est apud Slavorum gentes novissimus, in his quæ ad honestatem & pacis bonum pertinent nobiliter clarens. Præcepitque Slavorum populo, ut coleret vir agrum suum, & exerceret laborem utilem & commodum, extirpavitque latrunculos & viros desertores de terra. Et exierunt Nordalbingorum populi de munitioibus, in quibus inclusi tenebantur, propter timores bellorum, & reversi sunt unusquisque in villam & possessionem suam, & reædificatæ domus & Ecclesiæ, bellorum tempestatibus dudum dirutæ. Porro in universa Slavia necdum erat Ecclesia vel sacerdos, nisi in urbe tantum, quæ nunc vetus Lubika dicitur, eo quòd Henricus cum familia sua sæpius illic moraretur.

Smilovve. a) *Edd.* legebant *Zenilowe.* corruptè. Smilovve, vel Zmilovve campo nomen in hunc diem manet, Et id nomen in *MSS. L. B. & S.* rectè legitur.

CAPUT XXXV. (XXXVI.)

1. <i>Magno mortuo Henricus Imperator Lothario, Comiti Supplenburgensi, Ducatum Saxoniam confert. 1106.</i>	3. <i>Lotharius Saxones & Slavos imperio tenet.</i>
2. <i>Albertus Ursus & Henricus Leo Magnus ex filiabus nepotes.</i>	4. <i>Godefridus, Holfatiae & Stormariae Comes, latrones insequens, ex insidiis caditur. - - - 1106.</i>

Mortuus est post hæc Dux Saxoniam Magnus, & dedit Cæsar Ducatum Ludero Comiti, eo quod Magnus non haberet filium sed filias. Quarum una Eilike nomine nupsit Ottoni Comiti de Ballenstede, genuitque ei Adalbertum Marchionem, cognomento Ursum. Altera verò filiarum Wulfildis nomine, data est Duci Bavariam Carulo, quæ peperit ei Henricum Leonem. Luder autem obtinuit ducatum Saxoniam, & gubernavit cum modestia tam Slavos quam Saxones. Accidit autem in diebus illis, ut latrunculi Slavorum venirent in Sturmariam, & tollerent prædam de jumentis, & captiones hominum prope civitatem Hammenburg. Ad vocem autem clamoris surrexit comes provinciam illius, Godefridus, (a) cum aliquantis civium de Hammenburg, & persecutus est latrones. Sentiens autem quia multi essent, substitit aliquantisper, donec veniret ei majus auxilium. Præteriens ergo rusticus quidam, cujus uxor & filii captivi ducebantur, increpavit Comitem dicens, Quid trepidas ô vilissime? habes cor muliebre, non virile. Certè si videres uxorem tuam & filios abduci sicut meos, non subsisteres. Propera, festina, libera captivitatem, si de cætero in terra honorari volueris. His verbis irritatus Comes, abiit velociter sequens hostes. At illi posuerant post se insidias, & cum præteriret Comes cum paucis, surrexerunt insidiæ de locis suis, percusseruntque Comitem, & cum eo viros quasi viginti, & abierunt via sua, cum præda quam rapuerant. Provinciales autem pariter insequentes, invenerunt Comitem interfectum, caput verò ejus non reppererunt, eo quod defestum Slavi illud secum duxissent. Quod postmodum multo precio redemptum, in patriis reconditum est sepulchris.

Godefridus. a) Qui ante hunc Godefridum Holfatiam tenere, vide apud *Cass. Danckw. part. III. c. 2.*

CAPUT XXXVI. (XXXVII.)

1. <i>Lotharius Dux Holfatiam Adolpho Schawnburgensi tribuit. 1106.</i>	3. <i>Rugianorum mores, ritus & sacra.</i>
2. <i>Rugiani Lubecam veterem navali exercitu obsident.</i>	4. <i>Henricus contra hæc ex Holfatia copiis Rugianos vincit.</i>

M

5. *Sancti*

5. Sancit, ut dies victoriæ quotannis
festus habeatur.

6. Henricus hac victoriâ omnium Sla-
vorum, ad Poloniam usq, Rex fa-
ctus est.

- 1 Comitiam(a) vacantē dedit Luderus Dux nobili viro Adolfo de Scowen-
burg. Fuitque pax inter Adolphum Comitem, & principem Slavorum
2 Henricum. Quodam ergo tempore cūm Henricus resideret in urbe Lube-
ke, ecce improvisus supervenit exercitus Rugianorum sive Ranorum, sub-
3 vectique per alveum Trabenæ, urbem navibus circumdederunt. Sunt au-
tem Rani, qui ab aliis Runi appellantur, populi crudeles, habitantes in corde
maris, idololatriæ supra modum dediti, primatum præferentes in omni Sla-
vorum natione, habentes regem, & sanum celeberrimum. Vnde etiam
propter specialem sani illius cultum, primum venerationis locum obtinent,
& cūm multis jugum imponant, ipsi nullius jugum patiuntur, eo quòd inac-
cessibiles sint propter difficultatem locorum. Gentes quas armis subege-
rint, sano suo censuales faciunt. Major flaminis quàm regis veneratio apud
ipsum est: qua fors ostenderit, exercitum dirigunt. Victores aurum & argen-
tum in ærarium Dei sui conferunt, cætera inter se partiantur. Hi ergo do-
4 minationis libidine provocati, venerunt Lubeke, veluti possessuri omnem
& Wagirensium & Nordalbingorum provinciam. Videns autem Henricus
improvisum obsidionis malum, dixit ad principem militiæ suæ: Consulen-
dum est salutem nostræ, & virorum qui nobiscum sunt, & necessarium mihi
videtur, ut exeam ad contrahenda auxilia, si fortè possim urbem obsidione
liberare. Esto ergo vir fortis, & conforta bellatores qui in hac urbe sunt, &
servare mihi urbem usq; in diem quartum. Tunc enim vita comite, appare-
bo super montem illum. Et elapsus noctu cum duobus viris, venit in ter-
ram Holfatorum, nunciando eis imminens periculum. At illi in unum con-
globati, occurrerunt cum eo ad prælium, veneruntque prope munitionem,
quæ expugnabatur ab hostibus. Et collocavit Henricus socios in latibulis,
præcepitque eis in silentio esse, ne fortè hostes audirent vocem multitudi-
nis, aut hinnitum equi. A vulsusque à sociis, uno tantum contentus ser-
vato, venit ad locum, quem præfixerat, unde videri posset ab urbe. Cujus faciem
præfectus urbis callidè observans, ostendit eum amicis, quorum animi con-
sternati erant. Nam fama pertraxerat ad eos, quòd Henricus nocte qua a gre-
ssus est, captus esset ab hostibus. Contemplatus ergo Henricus suorum pericu-
lum, & obsidionis feruorem, reversus est ad socios, dissimulatoque itinere,
circumduxit exercitum per viam maris, usque ab ostium Trabenæ, descen-
ditque

ditque per viam, qua Slavorum equites descendere debebant. Ubi ergo Rani viderunt multitudinem per iter maris descendentem, putabant equires suos esse, exieruntque de navibus in occursum eis cum gaudio & plausu. At illi sublato clamore in oratione & hymnis, insiluerunt in hostes subito, & perterritos inopinato casu, ad naves usque propulerunt. Et facta est ruina magna in exercitu Ranorum in die illa, cecideruntque interfecti coram castro Lubeke, nec fuit minor numerus eorum, qui aquis præfocati sunt, quam occisorum gladio. Feceruntque tumulum magnum, in quo projecerunt corpora mortuorum, & in monumentum victoriæ, vocatus est tumulus ille, Raniberg, usque in hodiernum diem. Magnificatusque est Dominus Deus in manu Christianorum in die illa, statueruntque ut dies Calendarum Augusti celebretur omnibus annis, in signum & recordationem, quod percussisset Dominus Ranos in conspectu plebis suæ. Servieruntque Ranorum populi Henrico sub tributo, quemadmodum Wagiri, Polabi, Obotriti, Kycini, Circipani, Lutici, Pomerani, & uni versæ Slavorum nationes quæ sunt inter Albiam, & mare Balticum, & longissimo tractu portenduntur usque ad terram Polonorum. Super omnes hos imperavit Henricus, vocatusque est rex in omni Slavorum & Nordalbingorum provincia.

Comitiam, a) Circa ann. 980. & postea Ottone III. imperante præcipua nobilitatis vir in Episcopatu Mindensi ad Visurgim habitavit; qui juxta *Hermann. de Lerbeke in Chronico Comit. Schawenb. p. 7.* & *Henric. Meibom. in Notis p. 45.* & 46. ex Nobilium Sanderslebenium antiqua in Episcopatu Magdeburgico familia ortus: at juxta *Krantz. Sax. l. IX. c. 26.* & *Metrop. l. III. c. 47.* *Dav. Chytr. Sax. l. I. & II.* & *Cyriac. Spangenberg. Chron. Schawenb. l. I. c. 4.* ab antiquis Francis, qui Salingi dicti, genus duxit. Duo nobili huic viro filii nati, Bruno & Adolphus; quorum ille propter raram eruditionem & varium rerum usum primum Conradi II. Cancellarius, post anno 1037. ejusdem Imperatoris intercessione Episcopus Mindensis factus

est; hic, Adolphus, postquam Imperatori in variis expeditionibus multis rebus fortiter gestis se commendasset, ille eum primum Mindæ Equitis dignitate ornavit. Episcopus autem Mindensis, Siebertus, eidem Adolpho, quod fideli ejus operâ ad res suas in aula Cæsarea expediendas sepe usus esset, bona quædam in suo Episcopatu, & in his montem urticarum (*den Urticenberg*) in feudum concessit. In hoc ille arcem Schavvenburgum condere cepit. Cum ergo Imperator ann. CHR. clō XXIX. & clō XXX. Mindæ in Westphalia conventum Imperii ageret, eodem se & Adolphus conferebat. Ibi ab Imperatore consensu Episcopi, præsentibus Imperii Principibus, anno clō XXX. Comitibus dignitate solemnissimè decoratur, & ab eodem folia urticæ à monte urticarum insignia accipit, quæ adhuc in insignibus Ducum

Holfatiæ superant, Inde effluerant jam anni septuaginta & sex, cum Lotharius Adolpho Schavvenburgensi etiam Holfatiam anno 1106, tribueret. Illo enim anno id juxta assertionem *Herm. de Lerbeke* factum. Annum, cui Comitatus Schavvenburgicus primordia sua debet, exprimunt etiam antiqui versiculi: Annis centenis nongentis ter quoq; deais Post Christum natum Schomborg tenet initiatum.

quos vide in *Chronico Mindensi*, p. 106. apud *Cyr. Spangenberg. loco adducto & David. Cbytr. Sax. l. I.* qui addit, hos versus in altissima turri arcis Schavvenburgicæ æneis literis inscriptos esse.

Bruno autem, de quo paulo ante, fuit XVI. Episcopus Mindensis, & anno 1055. obiit. *Chron. Episcopor. Mindens.* p. 726.

CAPUT XXXVII. (XXXVIII.)

1. *Slavi Brizani & Stoderani defensionem moliantur. - - 1107.*
2. *Henricus cum Obotritis, & Nordalbingis, sociis, eos obsidet.*

3. *Inter obsidionem Mistue, Henrici filius, Linos incursione depradatur.*
4. *Henricus acceptis obsidibus obsidionem solvit.*

1 **C**um ergo vice quadam Brizanorum & Stoderanorum populi, hi videlicet qui Havelberg & Brandenburg habitant, rebellare pararent, visum fuit Henrico, armis adversus eos ut edum, ne fortè duarum gentium insolentia toti Orienti rebellionis materiam parturiret. Perrexit ergo cum amicissimis suis Nordalbingorum armatis, peragransque Slavorum provinciam, 2 cum ingenti periculo venit Havelberg, eamque obsidione vallavit. Præcepitque omni Obotritorum populo, ut descenderent ad expugnationem urbis, & crevit obsidio in dies & menses. Interea perlatum est ad Mistue, filium Henrici, quod gens quædam foret è vicino, fertilis omnibus bonis, habitatorisque ejus quieti, & nullius turbulentia suspecti. Porro Slavi illi dicti sunt Lini, sive Linoges. Assumpsitque secum ducentos Saxonum, & trecentos Slavorum, omnes electos, & abiit inconsulto patre, iter bidui, per angustias nemorum, & difficultates aquarum, & paludis maximæ, irruitque super securos & improvidos, & duxit ex eis infinitam prædam, & captivitatem hominum, abieruntque onusti. Cumque maturantes reditum, difficiliora paludis transirent, ecce circumiacentium locorum incolæ pariter conglobati, ad pugnam prouunt, volentes captivitatem liberare. Videntes ergo ii qui erant cum Mistue, se immensa multitudine hostium circumfusos, viamque ferro aperiendam, adhortati sunt se mutuo, totisque viribus enisi, omnem obsistentium multitudinem peremerunt in ore gladii, præterea Principem eorum captivum

vum secum abduxerunt, veneruntque ad Henricum & exercitum, qui erat in obsidione, cum salute victoriam & divitias maximas reportantes. Post 4 paucos autem dies Brizani, ceterique rebelles, pacem postulaverunt, datis obsidibus, quos Henricus voluisset. Atque in hunc modum sedatis rebellibus, Henricus ad sua reversus est, Nordalbingorum quoque populi ad sedes suas reversi sunt. /

CAPUT XXXIIX. (XXXIX.)

1. Rügiani Woldemarum Henrici filium, tributis colligendis præfectum, occidunt. - - - - 1109. 2. Henricus assumtis Slavis suis, & Saxonibus fæderatis, contra eos movet. 3. De oblata à Rügianis pecunia cum Saxonibus consultat.	4. Saxones veteri gentis instituto primū in agmine locum sibi deposcunt. 5. Henricus suos ad pugnam animat. 6. Rügiani per staminem supplices facti pacem pecuniâ redimunt. 7. Pecuniæ usus apud Rügianos. 8. Henricus alteram expeditionem contra illos, sed irritam, suscipit.

Accidit post hæc, ut unus filius Henrici, Woldemarus nomine, occideretur à Ranis. Quamobrem pater dolore pariter & ira permotus, omnem 1 animum intendit ad rependendam talionem. Misitque nuncios in universas Slavorum provincias, ad contrahenda auxilia, conveneruntque omnes pari voluntate, eademque sententia, ut parerent jussionibus regis, expugnarèntque Ranos, & fuerunt innumerabiles, ut arena maris. Nec his contentus, misit ad accersendos Saxones, eos scilicet qui de Holsatia & Sturmaria sunt, commonens eos privatæ amicitia. Et secuti sunt eum pleno corde, numero quasi mille sexcenti. Transitóque flumine Trabena, abierunt per longissimos fines Polaborum, & eorum qui dicuntur Obotriti, quousque pervenirent ad Panim fluvium. Quo transmissó, duxerunt iter ad urbem, quæ dicitur Woligast, apud urbaniores vocatur Iulia Augusta, propter urbis conditorem Iulium Cæsarem. Illic invenerunt Henricum expectantem eos. Et pernoctaverunt ibi, figentes castra non longè à mari. Mane autem factó, convocans Henricus 3 populum in concionem, allocutus est eos, dicens: Magna vobis, ó viri, deberur gratia, qui ad ostensionem benevolentia vestra & fidei invicta longius venistis, laturi nobis opè contra hostes sævissimos. Sæpius quidè accepi gustu audacia vestra, & fidelitatis experiètiâ, quæ in diversis periculis mihi freques lucrum, vobis gloria parturisse dinoscitur: & nihil ita elucet, sicut hujus devotionis exhibitio, sæper memoriter retinèda, semper omni studio promerèda.

Notum ergo vobis cupio, quòd Rani, ad quos modò tendimus, directis ad me nocte nunciis, ducentis marcis pacem obtinere quærunt. Super hac re nihil mihi sine vestro consilio definiendum est: si decreveritis acceptandum, acceptabo; si recusandum, recusabo. Ad quod responderunt Saxones, dicentes: Nos quidem, ó Princeps, licet numero pauci simus, honoris tamen atque virtutis cupidi, gloriam pro quæstu maximo duximus. Ranos ergo, qui filium tuum occiderunt, pro ducentis Marcis in gratiam recipiendos nostro consilio dicis? Re vera nomini tuo magno condigna satisfactio. Absit à nobis talis injuria, ut unquam factò huic assentiamur. Nec enim ideo uxores, filios, denique patrias sedes reliquimus, ut hostibus cavillationem, & filiis nostris opprobrium sempiternum hæreditemus. Quin potius perge ut cœpisti, transsi mare, utere ponte quem stravit tibi bonus artifex, admove inimicis tuis manus. Videbis gloriosam mortem nobis esse maximo lucro. His adhortationibus animatus Princeps, movit castra de loco illo, & perrexit ad mare. Tractus autem ille maris contractior, & qui visu trajici potest, eo tempore stratus erat glacie firmissima, propter rigorem hyemis. Statimque ubi transmissis sylvis & arundinetis, venerunt super mare, ecce ille agmina Slavorum de universis provinciis, diffusa erant super faciem maris, distincta per vexilla & cuneos, expectantia jussionem regis. Erátque exercitus ille grandis valde. Omnibus ergo cautè & ordinatè per singulas acies consistentibus soli duces egressi sunt ad saluandum regem, & exercitum peregrinum, & pronis vultibus adoraverunt. Quos resalutans Henricus, & adhortans, cœpit percunctari de itinere, & qui nam in processu deberent esse primi. Singulis autem ducibus certatim se offerentibus, responderunt Saxones, dicentes, Nostri juris esse dinoscitur, ut ad bella procedentium nos primi, redeuntium novissimi inveniamur. Legem ergo à patribus traditam, & hæctenus possessam, hoc etiam loco minime negligendam arbitramur. Et annuit eis Rex. Licet enim Slavorum multus esset numerus, Henricus tamen se non credebatur eis, eo quòd ipse nosset omnes. Levatis ergo signis, Saxones præierunt in fronte, cætera Slavorum agmina suis ordinibus subsecuta sunt. Et tota die ambulantes in glacie & nive multa, circa nonam tandem apparuerunt in terra Rugianorum. Statimque villæ littori contiguæ, inflammate sunt. Dixit autem Henricus ad socios: Quis ibit ex nobis speculari, ubi sit exercitus Ranorum. Videtur enim mihi quasi videam eminus multitudinem appropinquantem nobis. Missus ergo cum aliquantis Slavis, Saxonum speculator, in momento reversus est, nuncians hostes adesse. Dixitque ad socios, Mementote ó viri unde venistis & ubi consistitis, ecce mensa posita est, ad quam æquo

æquo animo nobis accedendum est, nec est locus subterfugii, quin oporteat nos participari deliciis ejus. Ecce mari undique conclusi sumus, hostes ante nos, hostes post nos, peritque à nobis fugæ præsidium. Confortamini ergo in Domino Deo excelfo, & estote viri bellatores, quia unum è duobus restat, aut vincere aut mori fortiter. Instruxit ergo Henricus aciem, ipse constitutus in 6 fronte cum robustissimis Saxonum. Videntes ergo Rugiani impetum viri, timuerunt timore magno, miseruntque flammam suam, qui cum ipso de pace componeret. Primo ergo quadringentas, deinde octingentas Marcas obtulit. Cùmque exercitus remurmuraret indignans, urgerentque aciem ad congressum, corruit ille ad pedes principis dicens: Ne irascatur Dominus noster super servos suos. Ecce terra in conspectu tuo est, utere ea ut libet, omnes in manu tua sumus, quicquid imposueris feremus. Quatuor ergo millibus & quadringentis Marcis pacem indempti sunt, acceptisque obsidibus in terram suam reversus est, dimisitque exercitum unumquemque in sua. Misit autem nuncios in terram Rugianorum ad suscipiendam pecuniam quam promiserant. Porro apud Ranos non habetur moneta, nec est in comparan- 7 dis rebus consuetudo numorum, sed quicquid in foro mercari volueris, panno lineo comparabis. Aurum & argentum quod fortè per rapinas & captiones hominum vel undecunque adepti sunt, aut uxorum suarum cultibus impendunt, aut in ærarium Dei sui conferunt. Posuit ergo eis Henricus in appensione, stateram gravissimi ponderis. Cùmque exhaustissent ærarium publicum, & quicquid in privatis suis auri vel argenti habuerant, vix medieta- tem pecuniæ persolverunt, puta statera delusi. Quamobrem iratus Henricus 8 quòd promissa ex integro non persolvissent, paruit secundam profectionem in terram Rugianorum. Accitòque duce Ludero proxima hyeme, quæ mare pervium reddidit, intravit terram Rugianorum cum magno Savorum & Saxonum exercitu. Vixque tribus noctibus illic remanserant, & cœpit hyems resolvi, & glacies linquescere. Contigitque ut imperfectis rebus revertentes marina pericula vix evaserint, & non adjecerunt Saxones ultra intrare terram Ranorum, eo quòd Henricus modico supervivens tempore, morte sua controversiæ finem dedit.

CAPUT XXXIX. (LX.)

1. Henricus V. in Italiam progreditur.	110.	4. Papa cum aliis captus abducitur.
2. Jusjurandum à Papa delatum de- cretans non consecratur.	111.	5. Episcopi ab ipso contendunt, ut cum Imperatore pacificetur.
3. Roma ideo magna clades existit.		6. Papa à suis exortus tandem conse- crat Cesarem.

¶ Uit autem circa hos dies bellum potens Henrico Cæsari contra Ducem
 1 Luderum & Saxones. Henricus enim junior ubi depulso vel potius ex-
 tincto patre obtinuit Monarchiam Imperii, vidit quia universa terra quie-
 scit in conspectu ejus, fecitque universis Principibus jurari expeditionem Ita-
 licam, volens juxta morem assequi plenitudinem Imperialis honoris de ma-
 nu summi Pontificis. Transcensque Alpibus, perrexit Romam cum ingenti
 2 armatorum multitudine. Dominus verò Papa Paschalis audito introitu ejus,
 non modicè lætatus est, misitque ad circumiacentes regiones accersere nu-
 merosum clerum, quatenus regem honorabiliter venientem, ipse honorati-
 3 or exciperet. Susceptus est ergo cum magno cleri urbisque tripudio. Ubi
 autem ventum est ad consecrationem, exegit ab eo Dominus Papa juramen-
 ta, quatenus in Catholicæ fidei observantia integer, in Apostolicæ sedis re-
 verentia promptus, in Ecclesiarum defensione sollicitus existeret. Sed Rex
 superbus, jurare noluit, dicens Imperatorem nemini jurare debere, cui jura-
 mentorum sacramenta ab omnibus sint exhibenda. Facta est ergo contem-
 4 nis. Statim armatus regis exercitus efferatus est in iram, inieceruntque ma-
 nus in clerum, & spoliaverunt eos vestibus sanctis, quasi lupi grassantes inter
 ovilia. His auditis Romani prouunt ad obsistendum, eò quòd viderent in-
 juriari Clerum, ortumque est bellum in domo Beati Petri tale, quale non est
 auditum ab annis antiquis. Prævaluit autem exercitus Regis, attriverunt-
 que Romanos interfectione magna nimis, nec fuit discretio cleri & vulgi, om-
 nia devorante gladio. Ibi pugnavit robustissimus quisque, quousque ob-
 5 rigeferet gladius in manibus ejus. Et repleta est domus sanctificationis
 mortificinis & cadaveribus, profluxeruntque de acervis mortuorum rivi san-
 4 guinis, adeo ut Tyberina fluenta mutarentur in colorem sanguinis. Sed quid
 multis immoror? Dominus Papa & cæteri qui occisioni superfuerant, in ca-
 pivitatem ducti sunt. Videres ergo Cardinales funibus in colla missis nu-
 dos trahi, vincitis post terga manibus, & de civibus immensas cathenarum
 5 catervas duci. Postquam ergo profecti de Roma venerunt ad primæ man-
 sionis locum, accesserunt quidam Episcopi & Religiosi ad Dominum Papam
 dicentes ad eum: Magnus dolor est cordi nostro sanctissime Pontifex de tan-
 to facinore, quod commissum est contra te & clerum tuum, & cives urbis tuæ.
 Sed mala hæc, exigentibus peccatis nostris improvisa magis quàm delibe-
 rata fuerunt. Assentire ergo nobis, & complacere Domino nostro, ut & i-
 pse complacetur tibi, & perface in eo opus benedictionis tuæ. Quibus ille re-
 spondit: Quid dicitis, ó dilecti fratres? Virum hunc iniquum, virum san-
 guinaria

sanguinum & dolosum, à nobis consecrandum dicitis? Benè expiavit manus suas ad percipiendam consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore sacerdotum, & domum sanctificationis replevit cadaveribus interfectorum. Absit à me verbum hoc, ut ego consentiam consecrationi ejus, qui seipsum execrabilem reddidit. Cùmque illi dicerent, cautum esse saluti suæ & eorum qui erant in captivitate, ut regem placaret, respondit cum magna libertate dicens, Non timeo Dominum vestrum regem. Occidat corpus, si vult, amplius non habet quod faciat. Multum quidem prosperatus est in cæde civium & Cleri sui, sed dico vobis in veritate, quia de cætero non assequetur victoriam, nec videbit pacem in diebus suis, sed nec filium generabit, qui sedeat in throno ejus. Cùmque hæc renunciata fuissent in conspectu regis, exarsit iracundia magna, jussitque omnes captivos decollari in facie Domini Papæ, ut vel per hoc deterreret eum. Ille verò instanter hortabatur eos mori fortiter pro iustitia, promittens eis æternæ vitæ immarcescibilem coronam. At illi unanimiter provoluti pedibus eius, orabant dilationem vitæ. Tunc beatissimus Pontifex suffusus lachrymis, conestatus est cordium inspectorem, se malle mori quàm cedere, si non præpediret omnibus Christi jure impendenda compassio. Fecit ergo quod necessitas imperârât, & promisit se regem consecraturum, ut captivitas relaxaretur. Reverisque in urbem Dominus Papa & Cardinales fecerunt regi secundum voluntatem ejus, extorto quidem obsequio, dederuntque ei privilegium super omnibus quæ desideraverat anima ejus,

CAPUT XL. (XLI.)

1. Roma cõtra Imperatorè in Synodo excommunicationis sententia fer- tur. 1112. 2. Infigante Alberto, Anstite Mo- guntino, Saxones bellum in Henri- cum parant. 3. Imperator capit Moguntinum, & vastat Saxoniam. - - 1113. 4. Saxones pralio ad sylvam Welpo- nis ipsum vincunt. 1115. 5. Nova fœdera in eunt.	6. Moguntinus è custodia elapsus in Imperatorem excommunicationis fulmen vibrat. - - - 1116. 7. Imperator progressus in Longobar- diam, petit à Papa, ut excommuni- catione solvatur. - - 1117. 8. Paschalis II. moritur: Romani eli- gunt Gelasium. - - 1118. 9. Henrici Imperatores Slavorum concrusionem impedivere. 10. Otto, Episcopus Bamberg. conver- tit Slavos in Pomerania. 1124.

Postquam ergo arrepta benedictione Imperator Teutonicas revisit terras, collecta est in urbe Roma Synodus centum viginti patrum, ubi Dominus Papa acrius incusatus est, pro eo quòd regem sacrilegum, capro summo Pontifice, tractis Cardinalibus, fuso sanguine Cleri & civium, ad imperiale culmen provexerit, insuper constitutiones Episcoporum, quas patres sui Ecclesiastico juri usque ad mortes & exilia defensa verint, huic omnium indignissimo etiam privilegio stabilierit, Ille prætere cœpit necessitatis articulum, maximaque pericula minori dispendio intercepta, strages plebium, incendia urbis non aliter posse restringi, se quidem peccasse, sed impulsus: emendaturum se hanc noxam, secundum quod imperaret sanctum concilium. Accepta ergo satisfactione, accusantium refriguit feruor, definitoque consilio, extortum illud privilegium non privilegium, immo pravilegium vocitandum, ideòque anathemate rescindendum sanxerunt, ipsum præterea Imperatorem à liminibus sanctæ Ecclesiæ sequestrandum censuerunt. Currit hæc fama per orbem universum, omnesque quos novarum rerum eupido trahebat accepta quacunque occasione, rebellionis aggressi sunt

2 molimina. Inter quos præcipuus erat famosus ille (a) Adalbertus, Moguntinus Episcopus, sociatis sibi quàm plurimis, maximè verò Saxonum Principibus, quos ad defectionem partim necessitas, partim etiam rebellio-

3 num vetus consuetudo illexerat. Siquidem præter nova bella, quæ tunc parabantur, cum fortissimo viro seniore Henrico novies olim conflixerant. Sed quid multis immoror? Sentiens (b) Imperator omnem jam Saxoniam à se deficere, & conspirationum virus latius serpere, primo omnium ipsum autorem rebellionis Moguntinum cepit Episcopum. Deinde toti infusus Saxoniam, provinciam eorum maxima strage pervasit, principibus eorum occisioni aut certè captivitati traditis. Tunc ii qui superstites fuerant

4 de principibus Saxonum, videlicet Luderus Dux, Reingerus (c) Halverstaden-
 densis Episcopus, Fridericus (d), Comes de Arnesberg, multique nobiles conglobati in unum, Imperatori denuo in Saxoniam cum exercitu redeun-
 ti occurrerunt in loco, qui dicitur Welpesholth, produxeruntque exerci-
 tum suum adversus exercitum regis, licet impares numero: tres enim contra quinque pugnaverunt. Commissumque est prælium illud nostra ætate
 famosissimum Calendis Februarii, quo Saxones superiores inventi virtutem regis attriverunt. Cecidit in eo bello Hogerus princeps militiæ regis, natus & ipse in Saxonia, destinatus ad Ducatum Saxoniam, si res prospere cessissent. Tunc Saxones propter victoriam animis sublevati,

5 perpendentes Cæsaris iram non facile impunitatem tantæ calamitati præ-
 bituram,

bituram, frequentibus colloquiis causam suam muniverunt, seditiones, quæ intra provinciam erant, fœderibus conciliant, aliunde auxilantium manus consciscunt, postremo ne complices fœdera rumpant, omnes in defensionem patriæ, arma conjurant. Quid dicam de Moguntino, qui super omnes ad-
 Versus Imperatorem desæviit? Is enim civium suorum, quæ Cæsarem Mo-
 guntiaæ obsederant, studio carcere erutus, & sedi suæ restitutus, quantas
 mortes in captivitate pertulerit, non tam exesi corporis specie, quàm ultio-
 nis acerbitate expressit. Qui etiam legatione sedis Apostolicæ functus, fre-
 quentibus conciliis Episcoporum aliorumque quos justitiæ species induerat
 excommunicationis verbum (e) in Cæsarem deponebat. His motionibus
 exacerbatus Cæsar, transit in Longobardiam cum uxore sua Mathilde, filia
 regis Angliæ. Transmisitq; Legatos ad Dominum Paschalem Papam, oraturus
 veniam super excommunicationis verbo. At ille distulit causam ad audi-
 entiam sancti concilii, legitimas regi præfigens inducias, laxatq; interim
 excommunicationis vinculo. Obiit (f) interea Paschalis, cui substituit Cæsar
 Burdinum quendam, reprobato Gelasio, quem Canonica electio statuerat.
 Factumque est denuo schisma in Ecclesia Dei. Gelasius enim fuga elapsus,
 in regno Francorum mansit usque ad diem mortis suæ. Longum est ergo
 per singula replicare turbulencias temporis illius, nec est temporis hujus ta-
 lium explanatio. Slavorum autem historia, unde longius digressus sum, redi-
 tum perurget, quorum utique conversionem Henriciani Cæsares non modi-
 cè retardarunt, domesticis videlicet prægravati. Qui verò actus eorum, &
 terminum schismatis hujus plenius nosse desiderat, legat historiarum Magi-
 stri Eggehardi librum quintum, quem ad Henricum juniorem describens,
 bona ejus amplissima laude extulit, ad malefacta aut omnino tacuit, aut in
 melius interpretatus est. Nec tamen prætereundum reor, quòd in diebus
 illis claruit vir insignis sanctitate Otto (g) Bavenbergensis Episcopus, qui
 invitante pariter & adjuvante Bolizlao, Polonorum Duce, Deo placitam
 adiit peregrinationem ad gentem Slavorum qui dicuntur Pomerani, & ha-
 bitant inter Odoram & Poloniam. Prædicavitque Barbaris verbum Dei,
 Deo cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Omnemque
 gentem illam cum principe eorum Wercezlauo convertit ad Dominum,
 permanetque fructificatio divinæ laudis illic usque in hodiernum diem.

Adalbertus, a) Hic primum ipse Hen-
 rici V. Cancellarius fuit, tantumq; gratia
 & auctoritate apud Imperatorem valuit,
 ut ille vix quietquam nisi Adelberti confi-
 lio ageret. Quare & Archiepiscopum cum
 fecit, *Gasp. Bruschius Episc. Mogunt.*
XLIII. Petrus Merffaus XXVII. Is po-
 stea deserto Imperatore Pontificis partes

secutus est. Gravis quærela Henrici V. ad Moguntinos de hoc Adelberto extat, edita à *Sebastiano Tengnagel in Veter. Monument. Epist. XI.*

Sentiens, b) Bellum Saxonicum, coeptum sub Henrico IV. (*Supra c. 27. & seq.*) sub filio ejus Henrico V. recruduit, nec minori clade Saxonix, adeoq; totius Imperii, quam antea, gestum est. *Hogerus* erat Comes à Mansfeld, vir rebus gestis & meritis erga Imperatorem clarissimus, Is in hoc prælio manu *Viperti*, Comitis Groizensis, cecidit. Quod *Vipertorum*, Comitum Groizensium & Marchionum Lufatix, virtus in primis in bello hoc Saxonico eniuerit, adeoq; historia illorum plurimum ad intelligendam horum temporum rationem, in quibus enarrandis hic Auctor versatur, allatura sit, succinctè eam hoc loco ex antiquorum monumentis repetere operæ pretium putamus. Cumq; à *Viperti*, fortissimis illis sui seculi heroibus, nobilissima *Ranzoviorum* prosapia, in amplissimas per Holsatiam divisa familias, descendat, ex illa porro illusterrimus Comes *Christianus Ranzovius*, Prorex Cimbricus, hac nostra ætate iterum in Principum Imperii Romani ordinem cooptatus sit, breviter subjungemus, quomodo ille pristinam dignitatem in nobilissimam domum post luninio retulerit.

Primus antiquissimæ familiæ auctor *Cirno* fuisse traditur, qui in Cimbrica Chersoneso amplissima prædia possederit. Hinc præter alios filios etiam *Herlibo* fuit. Hic filium sibi cognominem habuit. *Herlibo II.* uxorem Regis *Wagrix* (Norvegiæ, alii) filiam habuit, ex qua *Suetiborum* & *Wolffium* suscepit. *Wolffius* Ballamorum terram, in veteri Marchia, ab amne Balsamo ita dictam, tenuit. Hujus filius *Vipertus I.* fuit, ad quem dictio pa-

terna per hæreditatem devoluta est. Princeps consilio & manu promtus.

Ex Sigena, Gofsvini Comitis de Leige filia, ipsi *Vipertus II.* natus, qui cognomine senior dictus, animosissimus Princeps, & multis rebus fortiter gestis celeberrimus, Fortissimi hujus viri initia & vitam paulò diligentius enarrabimus, ut quali generis auctore Ranzovii nostri satè sint, perspicuè appareat. Quòd patrem maturius amississet, mater illum anno 1040. in Marchionis Brandenburgici aulam misit. Hic illi, cum adolevisset, Tangermündam urbem possidendam concessit. Eæ erant generosi animi dotis, quibus vicinorum gravem sibi conciliaret invidiam. Horum igitur suggestionibus Marchio impulsus pro Ballamorum regione ipsi Groizam, arcem veterem ad Eilstrum fl. & pro Tangermunda alias villas & prædia tribuit. Arcem vetustate collapsam instauravit; à qua *Comes Groizensis* appellatus est. Verùm & hic vicinorum conspiratione, qui novum hospitem, quietis impatientem, graviter ferebant, ad tempus cedere coactus est. Quare circa annum 1063. ad Wratislaum, Bohemorum Ducem se contulit, eidemq; ita suam in re militari probavit industriam, ut Dux illum inter præcipuos aulae suæ colectet, ejusq; consilio plæraq; ageret, cum etiam ejus sualæ ab Imperatore Regium diadema peteret, eundem data in matrimonium filia generum faceret, & Misniæ, quam ab Imperatore obtinuerat, illum præficeret, ut deinde dicitur. Nam *Vipertus* anno 1072. ad Imperatorem profectus eidem suam in bellis gerendis operam obtulit, & de regis titulis Duci conferendis cum illo egit.

Dedone I. Marchione Misnensi anno 1076. mortuo, Imperator Misniam Wratislao, cujus operâ in debellandis Saxonibus

bus perpetuò utebatur, donavit: Bohemus autem Viperto, cujus ipsi virtus cognita atq; spectata erat, gubernandam eandem tradidit. *Lambertus Schafnab. anno 1076. Georg Fabric. Origin. Saxon. l. III. in Ecberto II.*

Imperator fatali bello Saxonico implicitus, ut Saxoniz Principes distraheret, Vipertum & alios quosdam nobilissimos e Saxonibus viros, anno 1079. paucos dies ante prælium, quod V. Kal. Febr. ad Unstrutum fl. commissum est, ad se allexit; quos ut spectatores tantum essent, & novitatem partem adjuvarent, perluaserat. *Georg. Fabric. Orig. Sax. l. III. & V. At in gravissimo illo, quod anno 1080. gestum est, pralio, quo Rudolphus cecidit, Vipertus, jam non amplius inter belligerantes medius, strenuè partes Imperatores juvit adductâ selectâ Bohemorum manu. Post prælium Wratislavus & Vipertus Imperatorem secum in Bohemiam deduxerunt. Monach. Pegav. p. 8. Fabricius p. 360. Cyr. Spangēb. Chron. Mansf. part. I. c. 202.*

Rudolpho jam caeso, cum Cæsaris amici respiratè iterum coepissent, Bohemus de recuperanda Mithia consilia agit. Nam Ecbertus II. Marchio Saxoniz Bohemos ejecerat, & Henricum I. Dedonis filium reduxerat. Dux ergo cum Viperto Mithiam anno 1080. denuo invadit. Saxones animosè Bohemis se opponunt, Vipertus Bohemos inclinata jam acie fugam spectantes sustinet & confirmat, atq; Saxonum multos sua manu occidit, adeoq; Bohemis illa vice ad prædam abducentiam viam patefacit. *Iidem.*

Hac fortunâ usus Vipertus pergit, & Groizam suam, quæ ab hostibus tenebatur, recuperat. In illos hostes, qui Citium confugerant, gratiâ, quàm par erat, animadvertit. Nam Ezelinum cum fratre &

fociis XVII. transfodi jussit. Hugonem, qui in ædem Jacobinam confugerat, incendio templo exire coactum, cum fociis oculis privavit, Ecbertus Marchio audaciam ejus reprimendam statuens contra illum movet, Vipertus de adventu illius certior factus, non donec ad se veniatur, expectat, sed fortiter ei occurrit. Saxones confidentiâ ejus territi, cum majoribus copiis instructum crederent, retrocedere cupiebant. Sed tanta festinatione ad eos advolavit, ut pugnam detrectandi facultatem eis adimeret. In hoc conflictu cum ei scuto hastâ trajecto duo dentes anteriores excussis essent, militem, à quo vulneratus erat, premere nõ antè deslitit, quàm medium ejus caput gladio dissecisset, & omnem istam multitudinem in fugam convertisset. *Monach. Pegav. anno 1180. Georg. Fabric. l. III. in Ecberto II.*

Anno 1081. Vipertus cum Boruino, Wratislavo filio, Imperatorem in Italiam secutus, in Longobardis superandis & urbe Roma expugnanda tanta fortitudine usus est, ut & Imperatori & cunctis Principibus, qui expeditioni intererant, admirationi esset. Cum igitur Imperator invictorum instinctu ad explorandam viri fortitudinem Leonem ex improviso illi immisisset, ipseq; superata fortiter bestia discessionem ad Imperatorem pararet, vix Episcoporum diligentibus precibus & muneribus, dum singuli ei aliquot terras aut urbes in feudum darent, retentus est. Imperatori reconciliatus magna erga illum fide fuit, ipsumq; in conflictu aliquo ad mœnia Romæ ex præsentissimo vitæ periculo liberavit. *Cyr. Spangēb. Chr. Mansfeld. c. 204. Quòd verò Pegavien- sis, & ex illo Henning & Angelus addunt, ipsum tunc Romæ Gregorium Papam in templo cepisse, atq; Imperatori adduxisse, in eo illi ab historia istius temporis discedunt. Imperator tandem Romam in-
mis*

mis virtute militum Viperti anno 1183. II. Junii cepit. *Cyr. Spangenb. ibidem.* Reversum Imperator *Burggravium Leisnicensem* fecit, & multos alios redditus illi assignavit, Bohemus autem filia Judithæ nuptiis illum honoravit, Nisena & Budelina præfecturis in dotem datis, Vipertus tandem multarum cæditum conscientia gravatus, anno 1090. Romam, & inde Compostellam ad D. Jacobi sepulchrum, quæ illorum temporum erat supersticio, ad expianda peccata profectus est. Reversus monasterium Pegaviense anno 1091. inchoatum, & anno 1095. perfectum, anno seq. VII. Kal. Aug. per Hartvicum Archiepiscopum Magdeburgensem dedicandum curavit, & amplis redditibus auxit. *Monach. Pegav. Siffrid. Misnensis anno 1091.*

Henrico I. Marchione Misniæ, anno 1103. (juxta *Conradum Urspurgensem, & Georg. Fabric. in Henrico I.*) vitâ functo, verisimile est, Vipertum statim Marchionatum Misniæ iterum occupasse; utri autumat etiâ *Petrus Albinus Chron. Misn. Tit. X.* Nā cum Imperator ann. 1105. à suis ante prælium cum filio ineundum defereret. & in Bohemiam fugeret, Rex illi in Misniam ad Vipertum deducendum curabat. *Cyr. Spangenb. c. 209.* Scribit etiam *Georg. Fabr. l. V. in Henrico II.* Imperatorem Henricum IV. tunc Misnam oppidum Bohemiæ Regi Wratislao (malim Brzetilao, filio ejus: nam pater anno 1033. vitâ excefferat) de integro donasse: cui Rex præfectum & gubernatorem Vipertum Peganum, Marchionem Osterlandiæ, dederit, spectatæ virtutis virum. Vipertus tunc Marchionatum Misniæ aliquot annos tenuit. An usq; ad annum 1123, uti nonnulli opinantur, nos in

suspensio relinquimus. Esse autem illum ab Henrico II. cum ille jam adolevisset, operâ Lotharii, Saxoniam Ducis, iterum ejectum, constat.

Suatiplucus, Wratislavi ex Othone fratre nepos, magna vi pecuniæ ab Henrico V. Bohemiæ Ducatum, pulso Bornino, VVratislavi filio, consequeretur, Mordebat Vipertum, Affinem suum hæreditate paterna pulsum. Cum ergo cum suis Osterlandis in Silesiam contra Polonos anno 1109. Imperatorem secutus esset, Suatiplucū ibi in obsidione Glogovi noctu per Jessicum Tistam Wurssovecium interimendum curat. Hic in prælio contra Polonos Cæsarianis maximam partem cæsis, & reliquis in fugâ conversis, Vipertus diu inclinatum aciem sustinuit, donec & ipse cedere coactus, Imperatorem ex acie ereptum, salvum in Germaniam reduxit, *Cosmas Pragensis, Monach. Pegav. anno 1111. Cyr. Spangenb. Chron. Mansfeld. c. 211. & 212. Paulus Stransky in Rep. Bojema, c. 8.* Suatipluco à Proceribus statim surrogatus VVladislaus, VVratislavi filius natu quintus, Quod is tertio statim mense ab Imperatore Ratisbonam vocatus esset, Borninus apud Vipertum in Lufatia & Misnia globum militum colligit, & Viperto juniore assumpto in Bohemiam irrupit, atq; ad IX. Kal. Jan. Pragam ingreditur. Imperator misso illuc exercitu, utrumq; Pragæ ann. 1110. cepit, eosq; Hammersteinii tandem in custodia detinuit, donec Vipertus pater anno seq. urbem Leisnicensem, Nisenam & Budisnam præfecturas, cum oppido Morungo Imperatori pro redimendo filio traderet; quæ omnia Imperator statim Hogero Comiti, summo copiarum Præfecto, concessit.

Vipertum è custodia dimissum Imperator actutum libi conciliavit, eiq; Eckersgam

bergam in Thuringia dedit, de Naumburgo etiam spem fecit, additâ eidem manu aliqua militum ex Bohemis constante, qua patrem infestaretur. Anno 1112. Lotharius Dux Saxoniz, Rudolphus Marchio Brandenburgensis, Otto Comes de Ballenstede, Sigfridus Palatinus, Vipertus senior Comes Groicensis, Ludovicus Comes Thuringiz & alii contra Imperatorem conjurant, Anno seq. Imperator Erphordiz Comitia habebat. Quod in his nullus Saxoniz Princeps compareret, eos proferibit, & statim Hogero, summo copiarum Præfecto, in mandatis dat, ut terram Saxonum infesto agmine invadat, Tunc Hornburgum evertitur, Brunsvicum occupatur & Halberstadium exuritur, Viperto seniori Imperator anno 1113. arcem Groizam eripere studet, atq; ad eam rem Ladislao, Suatipluci fratre, & Viperto juniore utitur, Vipertus, qui selectum militem intra mœnia habebat, erumpit, atq; in castris Imperatoris ultra 500. occidit. Imperator oblidione, non sine ignominia, soluta, Naumburgum profectus, illam urbem Henrico, uni ex familiarissimis, tradidit. Vipertus junior qui illam sibi traditum iri speraverat, ita spe sua frustratus, ab Imperatore deficit, & patri reconciliatur.

Post hæc cum Vipertus senior, Sigfridus Comes Orlamundensis, & Ludovicus, Comes Thuringiz, Barnstedæ convenissent de communi salute deliberaturi, Hogerus in illos inopinato irruens, Sigfridum quidem obruncavit, Vipertum autem cepit, Thuringio fugâ vix elabente. Vipertus in arce Leisnicensi custodia traditur. Post in conventu Würtzburgensi à Principibus captus damnatur, Filius tradita Imperatori Groizâ, & aliis prædiis paternis, mortis sententiâ quidem patrem liberat, sed triennium tamen ille in custodia adhuc tenetur.

Imperator intetim multos Saxoniz Principes malè tractat; quorum Reinhar-

dum, Episcopum Halberstadensem, Palatinum Comitem de Sumerfenburg, Fridericum Comitem de Arnsberg, & alios dignitatibus & ditionibus spoliatus ejicit, alius in eorum loca substituitis, Saxones injuriis his commoti, denuo cum Lothario, Duce Saxoniz & Viperto juniore ac Henrico, fratre ejus, conspirant, atq; Hogeri Comitis terras invadunt. Quod autem Vipertum arcibus suis jam exutum Adelgotus, Archiepiscopus Magdeburgensis, illius ex sorore nepos, recepisset, eiq; asyllum urbem Luburgam ad ad Albim (Lubutz *Cyr. Spangenbergio*, & *Johanni Pomario in Chronico Magdeburgensi*) concessisset, Imperator & hunc in conventu Goslariensi exanctoratum, à se alienat, illumq; cum cæteris Saxonibus proferibit.

Hogerus Cæsariano milite instructus, sua defensus, & Cæsaris hostes repulsurus illis occurrit. Punc anno 1117. III. Id. Febr. (*Albert. Stadensis* habet Kalend. Febr.) ad Welponis sylvam prælium, tot scriptorum calamis celebratum, committitur, in quo copia Cæsaris à Saxonibus victæ sunt. Eximitum fortitudinis specimen tunc Vipertus edidit. Nam ut quondam Cyrus minor in prælio conspecto fratre Artaxerxe Mnemone, inquit: *ὄρω τὸν ἀνδρα*, & omnibus aliis relictis, hunc solum adortus, lanceâ trajicere conatus est, ut scribit *Xenophon de Exped. Cyri I. I.* ita Vipertus videns Mansfeldium fortia facinora in cædendis Saxonibus edere, ratus, hic locum & tempus esse, quo ostenderet, sibi etiam animum fortem esse, equo incitato, pleno impetu lanceam Hogero in pectus adigit, & thorace ferreo perforato grave vulnus infligit, Hogerus lancea ope Ludolphi ab Hakeborn extracta, sanguine suo conspecto vehementius in Vipertum irruit, illumq; crebris gladii ictibus fatigavit; quos tamen Vipertus omnes clypeo excepit, donec & ipse

conversus, extracto gladio Mansfeldio tam valido ictu caput percussit, ut ille de equo in terram corrueret. Surgere nitentem Vipertus infra thoracem, qua corpus patebat, ferro transfixit; quo vulnere statim expiravit. *Cyr. Spangenberg. Chron. Mansfeld. c. 214.*

Post hoc prælium Vipertus junior, paternæ arce Groiza adhuc exclusus, & incertis sedibus cum milite suo oberrans, tandem collapsi facelli cœmiterium in Dieterici à Crofick ditone occupat, & focum intra dies XIV. ita munit, ut ex eo in subjectas villas & oppida Imperatoris excursions faceret & ingentem prædam abigeret. Successibus his confirmatus, & auxiliis Adelgoti Præfulis & Gertrudis Comitis Northemensis potentior factus, duobus millibus militum arcem Groizam obsidet, & anno 1117. capit. Paulò post assumtus aliis Principibus etiam Naumburgum obsidione cingit & primùm quidem Henricum, Imperatoris in illis locis primarium Præfectum, paulò posturbè ipsam ditione capit, & statim exercitum arci Leisnicensi expugnandæ, in qua pater captus tenebatur, adinovel, totam eam everlurus. Tunc verò Imperator pro liberando illo Henrico Vipertum seniore dimittere necesse habuit. Qui liberatus Groizam suam & Leisnicum recepit. Profectus etiam ad Comitiam Wormatiensia Imperatori pro receptis terris suis gratias agit, ab eodemq; impetrat, ut *Marchio Lusatie* crearetur, atq; inter Imperii Principes referretur. Circa annum 1123. Vipertus adhuc cum Henrico II. Marchione de Misnia concertavit. Tunc enim Rex Bohemix (Wladislaus) & Vipertus gemino iterum exercitu in Misniam descenderunt. Sed quòd Lotharius, qui paulò post imperavit, etiam hac vice sortem utriq; opponeret exercitum, armis ejus territi, vastatis tantùm circa Misniam agris, eodem anno (1123. non 1023. ut habet Fabricius) recesserunt. *Fabric. lib. V. in Henrico II. p. 528.* Tandè an. 1124. morbo correptus, suavis Episcoporum Mona-

chi habitu assumpto, monasterium Pegavien- se ingreditur, nec ita diu post vita decedit.

Vipertus III. ex arcib9 & ditionib9 paternis Groizam & aliis non nullas tenuit. Filii ipsius *Henricus & Fridericus*, Comites Groizenses, sine prole obierunt. Sed frater ejus *Henricus I. Marchio Lusatie & Burggravius Leisnicensis* nobilem familiam propagavit. Hujus enim filius *Henricus II. Henricum III. & Ottonem I.* reliquit. Ab Henrico III. omnes Burggravi Leisnicensis, usq; ad Hugonem, ultimum illius familiae, anno 1338. extinctum, descenderunt. *Otto* ditionibus paternis exutus, in Holsatiam, ex qua Majores suos produsse noverat, commigravit & arce *Ranzovia* circa illud tempus, quo Adolphus II. Holsatiam novis colonis, videlicet circa ann. 1140. replevit, conditâ, nobilissimæ amiliæ auctor extitit, ut demonstrat *Rein. Reineccius Notat. in Historiam Monachi Pegaviensis. Petrus Albinus Chron. Misnensi Tit. X. p. 129. 130. Item P. 405. 413. 441. & seqq. Elias Reurner. Operis geneal. Auctario. Petrus Lindenbergius in Hypotyposi arcium Henrici Ranzovij c. 11. Andreas Angelus Chron. Holsat. c. 26. Casp. Danckwertb part. III. c. 15.* Atq; hæc quidem series heroum istorum, usq; ad Ottonem. Ab illo quo ordine descendant, qui amplissimâ familiam ad nostram usq; ætatem in Holsatia propagarunt, cum à pluribus in literas relatû sit, nos brevitatis gratia omittimus.

Magnæ familiae, ut regna, amplaq; Respublicæ, surgunt, prolabantur: sæpe etiam suo quodam lata resurgunt, & pristinam dignitatem atq; opes recipiunt. Ranzovia familia, quod illi Auctores, quos jam laudavimus, & ipse quondam *Henricus Ranzovius*, illustre literarum & gentis suæ decus, prodidit, à Principibus Germaniæ, de qui.

de quibus jam egimus, orta, seu belli claudibus, seu orbe illo motore, qui cuncta vertit, sede mutata, in Cimbrica Chersoneso, nobilissimis matrimoniis innexa, confedit & altas radices egit: nihil decedere dignitati suæ rata, quod ibi inter nobiles haberetur, ubi summa potestas penes Comitum. Provenere deinde surculi, alii literis literatorumq; amore, alii militia clari, luculento indicio, inesse sibi magnorum virtutum semina animosq; Principe dignos, ut facile culvis pateret, & unde orta esset & quorsum tenderet familia, tot cœlestium animatum satrx. Quod itaq; jam moliebatur natura, & quasi lineis designaverat suis in Daniele Ranzovio, belli quondam in Septentrione Duce clarissimo, in Henrico, Musarum omnisq; elegantioris eruditionis & cultore & Patrono eximio, in Gerharo deusq; hujus nostri parente, regendarum provinciarum cura atq; sollicitudine de omni Holsatia optimè merito, id tandem absolvit divini Numinis benignitas in *Christiano*, magni parentis magno filio. Cum huic puero in familia sua antiquissima neq; incitamenta exempla; gloria, neq; virtutis magistri desissent, à teneris unguiculis heroici animi magnique ingenii ea indicia dedit, ut eximie indolis argumenta ætatem longè prævenissent, dum nihil abjectum, nihil humile loqueretur aut ageret, sed erecto ad altiora animo, quicquid honestum, quicquid laudabile aut gloriosum aut haberi aut prædicari intelligeret, summis votis expeteret, non undecunque laudem adfectans, sed optimis quibusque comparari gaudens. Cumque jam & opibus, partim sibi majorum virtute partim, partim industria & prudentia sua auctis polleret, remque Holsaticam Regis sui nomine non solum summa cum gloria administraret, (quod jam diu familiæ isti prope

gentile ac hæreditarium) sed & fama virtutum suarum multorum Regum, totiusq; Germaniæ animos implevisset, visum est Ferdinando III. Imperatori, fato suggerente consilium, restituere quasi postliminio pristinis honoribus ac dignitatibus familiam longè nobilissimam, in viro maximus officii muneribusq; jam functo, & opibus meritisq; per Germaniam clarissimo, Primum itaque *Comitem Imperij* fecit, nõ aucto nomine ac solo titulo, (quæ dignitatem personalem vocant) sed nomine ejus matriculæ, quæ dicimus, Statuum Ordinumq; Imperij inserto, cum hoc elogio: *Comitis de Ranzow, Domini in Breitenburg*. Ita Statibus Imperii adscriptus plenissimo nunc jure loci & suffragii tam in Comitibus Imperii universalibus, quàm provincialibus, (auf Reichs und Krausitzen) fruitur, nec non in omni statu suo, olim Barmstede, nunc *New Ranzow* jure territoriali, eudendi monetam auream & argenteam, erigendi academiam, aliisq; dignitatibus & privilegiis, Imperii Ordinibus, qui pari loco sunt, concessis. Atque hæc omnia Imperator amplissimo dato Diplomate confirmavit.

Qui ut splendidius etiam Comitem ornaret, alio insuper Diplomate *Palatinatus* dignitatem ei concessit, non eam quidem in communi forma, qualis & Jctis aliisq; bene meritis, in privata tamen conditione existentibus, tribui solet, sed multo excellentiorem atq; augustiorem. Primum enim dignitas illa non ipsi solum Comiti, sed & hæredibus ipsius masculis, sive ex ipso genitis, sive adoptatis conceditur. Deinde beneficio ejusdem privilegii Cæsarei Comes nobilitatem confert etiam hæreditariam, quos tali honore dignos ipse hæredesve ejus censuerint, ita quidem ut hac nobilitate ornati & in Imperio

Romano,

Romano, & regnis aliis, Imperatori subiectus, natis nobilibus in haltitudi- & feudis per omnia æquiparentur. Eodem privilegio potestas ipsi data creandi Equites ritu solenni, stridtoq; gladio: Comites item Palatinos, quibus itidem fas sit creare Notarios, & alia peragere, quæ alias illi ordini conceduntur. Data & reliqua omnia sunt, quæ cum Palatinatus dignitate conjuncta, quæ studio brevitatis omittimus.

Age feliciter Illustrissime Comes, & familiam isto loco ac dignitate ad seros nepotes transmittite.

Reingerus. c) Reinhardus dictus *Castro Bruschio*, Episcopus Halberstaden- sis XV. Anno 1107. electus, anno 1122. mortuus.

Fridericus. d) Fuit hic homo ferocissimus. Anno ante obitum, castrum Wefelburg, Hunnoium tempore extructum, & vetustate temporum collapsum instauravit, ex eodemq; omnem viciniam excursionibus vexavit. Mortuus est autem anno 1123. *Gobelun. Pers. Cosmodr. at. 6. c. 58.*

excommunicationis. e) Henricus V. ter à Pontificibus Romanis à communione ecclesiæ exclusus est. Primum quidem in Concilio Viennensi, anno 1113, cui Guido, Archiepiscopus Viennensis (postea Calixtus II. dictus) præsidebat; quam excommunicationem Paschalis II. confirmavit, *Baronius ann. 1112. n. 16.* Deinde

à Gelasio anno 1119. *Baronius b. anno n. 20.* Calixtus II. cum huic anno eodem succellisset, Rhemis concilium habuit, in quo cum Imperatore de dimittendo jure investituræ acriter disputatum est. Cum Imperator tandem responderet, se sine insigni imminutione juris sui, & absq; consensu totius Imperii investituram dimittere non posse, tertium à Calixto præsentibus CCCXXVIII. Episcopis & Abbatibus anathematis fulmen in illum vibratum est. Acta totius Concilii & excommunicationis descripsit *Hessio Scholasticus*, qui interfuit Concilio, à *Sebastiano Tengnagel* primum in lucem prolatus: ad quem etiam *Conradus Ulfbergensis* anno 1119. lectorem, de hoc argumento plenius edoceri cupientem remittit.

Obiit, f) Paschalis II. obiit XV. Kal. Febr. 1118. Post tres dies eligitur Gelasius, *Baronius ann. 1118. n. 23.*

Otto. g) Imperator Henricus V. Comitiam Bambergæ habuit. In istis Otto licentiam ad Pomeranos commeandi & Evangelium docendi obtinuit, *Gobel. Cosmodr. at. 6. c. 58.* Ingressus ergo iter est anno 1124. *Krantz. Saxon. l. V. c. 44. David Chytraus in Chronolog. Daniel Cramerus Chron. Pomer. l. I. feveto. Paulus Friedeborn Chron. Stetin. l. I. Job. Micrel. l. II. Pomer. c. 69. & seqq.*

CAPUT XLI. (XLII.)

1. Henricus V. moritur, & Lotharium Saxonem habet successorem. 1125.
2. Franci Conradum Suevum præferunt,

3. Lotharius Roma ab Innocentio II. coronatur, & cum Conrado amicitiam jurgit.
4. Hinc summa pax in Imperio.

5. *Henricus, Rex Obotritorum, & Adolphus, Comes Holsatiae, amicitiam colunt.*

6. *In omni Slavia unicum est tem-*

plum, idq. in veteri Lubeca.

7. *Vicelinus ab Henrico potestatem verbum Dei per Slaviam annu-
ciandi impetrat.* - - 1125

Anno, (a) post hæc, incarnati verbi M.C.XXVI. obiit abiit apud Trajectū
Henricus Cæsar, & successit in solium regni Luderus, Saxonum Dux.
Indignati autem Francigenæ, virum Saxonem elevatum in regnum, cona-
ti sunt alium suscitare regem, Conradum videlicet, consobrinum Henrici Cæ-
saris. Prævaluit autem pars quæ fuit cum Ludero, abiensq; Romam promo-
tus est ad apicem Imperii per manus Innocentii Papæ. Quo etiam suffragan-
te, Conradus eo usq; propulsus est, ut se traderet in potestatem Luderi, qui &
Lotharius. Factusq; est ex hoste amicissimus. Cœpitq; in diebus Lotharii
Cæsaris oriri nova lux, non tam in Saxonie finibus, quam in universo regno,
tranquillitas temporum, abundantia rerum, pax inter regnum & Sacerdoti-
um. Sed & Slavorum populi agebant ea quæ pacis sunt, eo quod Henricus
Slavorum Regulus comitem Adolphum, & contiguos Nordalbingorum po-
pulos omni benevolentia amplexatus fuerit. In diebus illis non erat Ecclesia
vel Sacerdos in universa gente Luticiorum, Obotritorum vel Wagirornm,
nisi tantum in urbe Lubeke, eo quod illic fuerit Henrici familiare contuber-
nium. Surrexit (b) eo tempore Sacerdos quidam Vicelinus nomine, & venit
ad regem Slavorum Lubeke, rogavitq; dari sibi facultatem prædicandi ver-
bum Dei, infra terminos ditionis ejus. Quis autem fuerit vir iste quantæq; opi-
nionis, multorum qui adhuc supersunt, habet noticia. Sed ne posteros
lateat, huic narrationi inferendum arbitror, eo quod datus sit in salu-
rem gentis hujus, directas facere semitas Dei nostri in natione prava & per-
versa.

Anno, a) Mortem Henrici Imperatoris
cum Auctore nostro ad ann. 1126. & qui-
dem ad feriam quintam Pentecostes refert
*Roberrus de Monte, append. ad Sigeb.
Gemblacens.* Sed in ann. 1125. collocant
Auctor addition. ad Lambert. Schaff-
naburg. Dodechimus, append. ad Ma-
rian. Scotum: Paulus Langius in

*Chron. Citicensi: Mattheus de Bappen-
heim Chron. Australi: Idem Chron.
Elwagensi: Albertus Stadenfis.*
Dies mortis incidit in X. Kal. Jun. Lotha-
rius anno eodem, III. Kal. Septemb. Mo-
guntia Rex, & Idibus Septemb. Aquisgra-
ni Imperator creatus est. *Georg. Fabri-
cius, Baronius.*

Surrexit, b) Vicelinum, qui *Herman- no de Lerb. in Chron. Schawenb. p. 9.* dicitur Wiscelinus, anno 1127. primum Lubecam pervenisse, ex hoc capite haut obscurè constat, Scribit enim Helmoldus, ipsam Lubecam venisse eo tempore, i. e. illo anno, quo Lotherius ad culmen Imperato-

riae Majestatis pervenerit; quod anno 1127. factum esse, è superioribus constat. Ad eundem annum adventum Vicelini referunt *duo Chronica Lubec. MSS. antiqua.* Deniq; eundem annum exprimit verus *Carmen de Vicelino* factum, & à Lindenbrogio editum, his versibus:

Anno milleno, centeno, bis duodeno
Completo, verbum quo subluxit caro factum,
Dum verno sole post brumam progrediente,
Cancris ferventis calor esset solstitialis,
Doctorem mirum Deus advexit Vicelinum
Istas in partes, sathanas ubi triverat artes,

CAPUT XLII. (XLIII.)

1. <i>Vicelinus Quernhamele ad Visurgim natus.</i> 2. <i>A Canonicis literas didicit.</i> 3. <i>Sacerdotis importunitate ex arce Everstein propellitur.</i>	4. <i>Paderbornæ magna animi contentione literas tractat.</i> 5. <i>S. Nicolaum pro tutelari numine in primis veneratur.</i>

1 **V**icelinus itaq; Mindenſi Parochia oriundus, in villa publica, cui nomen Quernhamele, quæ ſita eſt in ripa Wiſeræ, genitus eſt parentibus morum magis honeſtate quàm carnis & ſanguinis nobilitate ornatis. Literarum rudimentis apud Canonicos ejuſdem loci inſtitutus eſt, neglectus tamen penè ad virilem ætatem, eo, quòd parentibus orbis, adoleſcentiæ annos, ut ea aſſolet æras, levis & lubricus exegerit. Patria tandem domo exemptus, divertit in caſtellum, non longè poſitum, cui nomen Everſtein, ubi nobilis Domina, mater Conradi Comitris, juvenem deſolatam miſerata, aliquandiu tenuit, miſericorditer fovit, adeo ut Sacerdos caſtri videns & invidens, occaſiones quæreretur, quibus eum caſtro deturbaret. Quadam ergo die multis arbitris coràm poſitis, interrogavit Vicelinum, in ſcholis poſitus quid legiſſet? Illo perhibente ſe Statiſ libros Achilleidos legiſſe, conſequenter requiſivit, quæ eſſet materia Statiſ. Sed cùm diceret ſe nescire, Sacerdos nimium mordaciter ad circumſtantes, Heus, inquit, ego invenem hunc de recenti ſtudio venientem putabam aliquid eſſe, ſed opinione deluſus ſum. Iſte enim penitus nullius momenti eſt. Sed quia ſcriptum eſt, verba ſapientium ſtimuli, & quaſi clavi in altum deſixi, tantæ cavillationis verbum modeſtia invenis extimuit, Statiſq; caſtello ſeſe proripiens, etiam ſine valedictione diſceſſit, tan-

antis lacrymis inundans, & verecundiæ punctiones sustinens, ut vix cuiquam opinabile sit. Audivi eum sæpenumero dicentem, quia ad verbum illius Sacerdotis respexerit eum misericordia divina. Abiit ergo Patherburnen, ubi tunc fortè studia literarum florebant sub nobili Magistro Harthmanno. Cujus etiam mensa & contubernio usus, quàm plurimis annis, tanto fervore, tanta denique instantia studuit, ut non facilè explicari possit. Crebro enim veluti ad quandam desudans mente palæstram, artibus edomitum subdidit ingenium. Non hunc ludi, non epulæ cæpto proposito detraxerunt, quin aut legeret, aut diceret vel certè scriberet. Chori præterea diligentissimus curator extitit, inter primicias adolescentis religionis deservire Deo, suave piumq; putans. Videns ergo egregius magister, discipulum atq; contubernionem suum, super vires laborare, sæpius ait ad eum: O Viceline, præcipitanter agis, pone mundum studiis: nam temporis adhuc multum superest, quo plurima discere possis. Ille nihil motus his verbis, ecce recordor, ait, Me libris tardas applicuisse manus, Festinare decet patitur dum tempus & ætas. Dedit autem Dominus viro illi intellectum & cor docile, supercrescensq; socios, in brevi factus est in scholis regendis Magistro adjutor. Præerat ergo sociis in sollicitudine, instituens tam doctrina quàm exemplo. Orationi etiam interdum vacans, omnium sanctorum suffragia efflagitabat, præcipuè verò beati Nicolai, cujus obsequio specialius sese manciparat. Unde & contigit ut vice quadam ejusdem sancti natalitia celebraturus in Oratorio Sanctæ Brigittæ socios consciverit. Ubi vespertino & matutino officio solenniter expleto, angelicæ voces a quibusdam auditæ sunt, psallentes juxta morem cleri responsoarium, Bearus Nicolaus jam triumpho potitus. Accessit ergo Vicelino gaudium de miraculo, & de gaudio cumulata devotio.

CAPUT XLIII. (XLIV.)

1. Ludolphus, Sacerdos, Vicelini a-	3. Moritur, & ad genii alicujus moni-
vunculus, fuit religiosus &c.	tum in templo sepelitur.
2. Præparat se ad mortem.	

CÆterum eidem viro divino famularu imbuendo, nobile præbuit virtutis incrementum illa celebris fama avunculi ipsius Ludolphi, Sacerdotis de Fensle, qui summæ sanctitatis vir, magnusq; confessor, frequentabatur à populis regionis consentientium peccata sua, & remedio pœnitentiæ venturam iram declinare cupientium. Ad quem & ipse accersitus sæpius accessit, insistens abluendis per confessionem propriis criminibus, consideravitq; in Sacerdote naturæ simplicitatem, innocentiam vitæ, & super omnia eleemosy-

2. narum largitatem, statumq; vitæ nulla dissolutione labefactatum. Qui etiam venerabilis sacerdos ætate jam decrepitus, sed vigore spiritus integer, ubi ægritudine mortali decubuit, misit ad accersendos sacerdotes, & religiosos quosq;. Impetrato sacræ unctionis officio, conquestus est se fraudatum præsentia dilectissimorum suorum Rodolfi Hildenenensis Canonici & Vicelini. Nec mora ad vocem precantis uterq; inopinatus advenit, reperiuntq; virum Deo dilectum exitus sui horam cum magna devotione operientem. A quo etiam recogniti, cum gratiarum actione suscepti sunt. Nocte ergo suprema Deo in oratione colloqueus, appropinquate iam diluculo, iussit sibi Diacono legi passionem Dominicam, qua intentius audita, celeriter adorsus est Diaconum, Affer mihi, inquit, velociter viaticum salutare, jam enim adest hora migrandi. Statimq; participans vivificis mysteriis, dixit astantibus: Ecce veniunt qui me deducturi sunt, ecce veniunt nuncii Domini mei, sublevate me de lecto. Quibus arttonitis, Quid trepidatis, inquit, & viri? Nonne videtis nuncios Domini mei omnes adesse? Statimq; anima illa carne soluta est. Mane ergo facto convenientibus multis ad sepulturam tanti viri, orta est disceptatio de sepultura ejus, populo quidem eum in Ecclesia, familiaribus verò ejus in atrio, ut ipse jussit, sepeliri volentibus. Offeritur interim pro anima ejus hostia salutatis, cum Theodoricus quidam, qui adhuc super est, propter vigilias funeris sopore gravis lecto decubuit, viditq; sibi assistere virum reverendi habitus, & dicentem: Quousq; dormitas? Surge & fac sepeliri sacerdotem, ubi populus ejus decrevit. Prævaluit ergo ex beneplacito Dei postulatio populi, sepelieruntq; eum infra muros ecclesiæ, cui multis annis fideliter deservierat.

CAPUT LXIV. (LXV.)

1. *Vicelinus Breman ad scholas regendas evocatur.*
2. *Hic omnes partes muneris sui magna dexterritate implet.*
3. *Interceteros etiam Ditmarum quendam instituit.*

1. **P**ost mortem ergo avunculi, Vicelinus in Partherburnensi ecclesia tamdiu perstitit, quousque vocatus Bremam, cui andis scholis magister ibidem præditus est. Fuitque in regendis scholis vir valde idoneus, curator chori, eruditior invenum, forma honestatis, denique discipulos, quos antea mos præcipitatus agebat, reddidit artibus ingenuis, & in cultu Dei, & frequentia chori, officiosos. Quamobrem diligebat eum Antistes Fridericus, cæteri que quos aut dignitas aut honestas in Ecclesia fecerat editiores. Illis solum onerosus videbatur, quibus consuetudini fuerat, deserto cultu Ecclesiæ, & disciplina

disciplina Clericali, bibere in tabernis, spaciari per domos & plateas, vanitatibus obsecundare, qui insolentias suas argui ab ipso pertimescebant. Unde etiam probris & derogationum spiculis sapius eum appetere ~~h~~bant. Sed nil fuit, quod in moribus ejus à perfectione dissideret, vel æmulorum commentis alluderet, nisi quòd in coercendis juvenibus, verberibus modum negaverit. Unde etiam plerisque discipulis capessentibus fugam, crudelitate notatus est. Quotquot autem validiores animis disciplinæ ejus jugum sustinuerunt, grandi emolumento præditi sunt: succreverunt enim sicut studiorum & prudentiæ majestate, ita etiam dignitatis & honorum gratia. Fuit 3 eo tempore in disciplinatu ejus juvenis optimæ indolis Thetmarus nomine, cujus mater reverentissima, ipsa nocte qua tali sobole onustanda erat, conspexit in visu veluti auream crucem gemmis redimitam sese gremio recepisse. Præclarum sanè futuræ prolis argumentum sanctitatis fulgore irradiandum. Postquam ergo procreatus est filius, mater non immemor oraculi mancipavit eum divino cultui, & sacris literis imbuendum. Sed cum in primis neglectus esset, eo quòd studium apud Bremam desecisset, contigit adventare Magistrum Vicelinum, & curandis scholis præfici, cujus tutelæ commendatus puer Thetmarus, factus est ejus discipulus & contubernio.

CAPUT XLV. (XLVI.)

1. *Vicelinus cum Ditmaro in Galliam commigrat.*
2. *Hic triennium Anselmum docentem audit.*
3. *Ditmarus fit Canonicus Bremensis.*

EMenfis ergo quàm pluribus annis, Magister Vicelinus, perspecto discipulorum & profectu & numero, propoluit ire in Franciam, majorum scilicet gratia studiorum, oravitque Deum cogitationem suam ab ipso dirigi. Hæc eo animo volutante, Adalbertus, majoris Ecclesiæ præpositus, die quadam accessit ad eum dicens: Quare cælesti amicum & consanguineum tuum, ea que in corde tuo sunt? Qui cum sollicitè requireret causam, ille respondens ait: Scio quidem, quia profectioem paras in Franciam, nec quenguam vis hoc nosse. Noveris ergo iter tuum à Domino directum: noctu enim in somnis, visus sum mihi assistere ante altare Domini, & orare Deum instantius. Tunc imago beatæ Dei genitricis, quæ forte in altari constitit, allocuta est me dicens: Vade & nuncia viro, qui jacet post ostium, quia habet potestatem migrandi, quòd vult. Parvi ego jubentis imperio, & accedens ad ostium reperi te in oratione decubantem. Nunciavi tibi sicut edoctus eram, audisti & lætatus es.

Iam

Iam nunc ergo accepta permissione, perge quò desideras. Hoc itaq; divinæ respicientis solatio animatus, resignavit scholis, non tamen sine dolore Pontificis, in eorumq; Ecclesiæ, tanti viri præsentia molestè carentim. Assumptoq; secum honestissimo juvene Thetmaro, perrexit in Franciam, adiitq; scholas venerabilium Magistrorum Rudolphi & Anshelmi, qui in explanatione divinæ paginæ fuerant eo tempore præcipui. A quibus etiam honorabiliter habitus est, propter ferventissimum studii desiderium & vitæ probabilis meritum. Quæstiones enim supervacuas pugnasq; verborum, quæ non ædificant, sed magis subvertunt, omnino devitans, ad ea solum enisus est, quæ sobrio intellectui, & moribus instruendis sufficerent. Deniq; accepto semine verbi Dei, eousq; convaluit, ut jam tunc proposuerit propter Deum austerioris vitæ vias aggredi, abdicare scilicet carnis esum, cilicio ad carnem operiri, cultui divino arctius applicari. Adhuc enim Acolitus existens, altiori gradu abstinerat, timens lubricum ætatis. Ubi ergo maturior ætas & diutinum continentia experimentum viro firmitatem addiderant, transactis in studio tribus annis, statuit patriam revisere, & ad sacros ordines promoveri. Contigit in diebus illis dilectum discipulum ejus Thetmarum infirmari. Qui metuens periculum mortis, flevit cum Ezechia fletu magno, postulans dilationem vitæ, propter magistri sui Deo accepta merita. Quo perorante, Deo gloria, infirmitate relevatus est. Post hæc recepti in patriam, divisi sunt ab invicem. Et quidem venerabilis Thetmarus Canonica Bremensis Ecclesiæ investitus est: At Magister Vicelinus oblatam recusavit, ordinatione Dei ad opus aliud destinandus.

CAPUT XLVI. (XLVII.)

1. <i>Vicelinus Sacerdotii dignitate à Northberto, Archiepiscopo Magdebor- ornatur.</i> 2. <i>Ab Adelberone, Archiep. Bremensi ad Slavos mittitur.</i>	3. <i>Lubecam delatus ab Henrico Rege facultatem Slavis Evangelium annu- nunciandi obtinet. - - 1125.</i> 4. <i>Cum sociis in Saxoniam revertitur.</i> 5. <i>Henricus moritur, Suentepolcho & Kanuto relicto siliis, circa ann. 1126</i>

EO itaq; anno quo Francia reversus est, accedens ad reverendissimum Northbertum, Magdeburgensem Præsulem, ejus notitia perfrui, & ad Sacerdotii gradum promoveri meruit. Statimq; ferventissimo zelo æstuans, quibusnam sedibus locandus, aut cui operi mancipandus foret, in quo Ecclesiæ fructuosus existeret, audivit famam Henrici principis Slavorum, & qualiter idem dominis barbaris gentibus, ad ampliandum cultum domus Dei, pronam

pronam gesserit voluntatem. Ratus ergo ad opus Evangelii se divinitus vocari, adiit venerabilem Adelberonem, Hammenburgensem Archiepiscopum, qui fortè ad Bremam constitit, revelaturus ei propositum cordis sui. Ille non modicè lætificatus approbavit consilium, deditq; ei legationem verbi Dei in Slavorum gente vice sua idololatriam extirpandi. Statimq; aggressus est iter in terram Slavorum, comitantibus eum venerabilibus presbyteris, Rudolpho Hildensemensi, & Ludolfo Verdensi Canonico, qui se devoverant in opus ministerii hujus. Repertum ergo in urbe Lubecensi Principem; Henricum convenerunt, rogantes dari sibi facultatem prædicandi nomen Domini. Qui nil titubans, viros dignissimos coram gente sua magnis honoribus extulit, deditq; eis Ecclesiam (a) Lubeke, ubi ruta secum statione consistere possent, & agere quæ Dei sunt. His ritè peractis, reversi sunt in Saxoniam, 4 ordinaturi de rebus domesticis suis, & paraturi se ad iter Slavonicum. Sed 5 grandis & subita mœsticia corda eorum perculit. Fama enim velox pertulit, Henricum regem Slavorum præsentī vita decessisse. Sicq; ad præsens pia eorum vota retardata sunt. Filii enim Henrici, Zwentepolch, nec non Kanutus, qui dominio succedere, intestinis bellis adeo perturbati sunt, ut tranquillitatem temporum & tributa regionum perderent, quæ pater eorum armorum virtute conquiserat.

Ecclesiam. a) Hoc unicum erat sive templum sive sacellum in Slavia, idq; in veteri Lubeca, circa annum 1106. *supra cap. 34. n. 8.* Idem solum in Slavia supererat anno 1125. *supra cap. 41. n. 6.* Henricus Regulus illud hic Vicelino & sociis ejus committit. In eodem Ludolfus & Volcvvardus, sacerdotes, habitant, *infra cap. 48. n. 6.* Idem ab Henrico Principe extructum, & à Kanuto dedicatum esse narratur, *infra cap. 49. n. 11.* Sed quodnam hoc templum, & ubi situm fuerit, non abs re quæras? Cùm hoc sacellum in veteri Lubeca fuisse disertè aliquoties affirmetur, si Veteris Lubecæ nomine sola illa intelligitur, quæ ad amnem *Schwartow* sita fuit, ibidem sacellum illud ad Travam in colle fuisse, adeoq; cum ipsa urbe eversum esse oportet, Neutrius autem hodie ulla rude-

ra extant. Cui sententiæ firmandæ illud accedat, quòd sacerdotes ex illo, irruptibus hostibus, fugientes in vicinum nemus se receperint, *infra cap. 48. n. 6.* Contra *Hermannus Kornerus Lubecensis*, familiæ Dominicæ monachus, qui ante hosce ducentos annos & quod excurrit, magnum opus historicum edidit, censet, templum hoc illud ipsum fuisse, cujus rudera in nostræ Lubecæ parte australi, apud templum cathedrale, ad nostram usq; ætatem steterunt, & templum S. Iohannis in arena, sive, in monte appellatum fuit; cujus muri & parietes firmissimi quondam operis indicia præbebant, *Kornerus* ita; Ecclesiam autem Henricus in hac urbe ædificaverat, firam in monte super Trabenam aquam; quæ modo S. Iohannis Baptistæ, *Chronico MS. ad*

*ann. 1135. Korneri sententia inde suaderi possit, quòd ex antiquis Annalibus constet, (id quòd infra ad cap. LVII. n. 4. ostendemus) Lubecam omnium primò in eodè loco sitam fuisse, ubi hodie conspicitur. Ex quo sequitur, Veteris Lubecæ nomine non illam tantùm intelligi, quæ aliquamdiu, & uti conjicio, brevi admodum tempore ad fluv. *Schwartow* sita fuit, nam ab Henrico Principe demum ædificatam fuisse Helmoldus scribit, *infra c. 57.* sed nonnunquam etiam antiquissimam illam, quæ intra *Travam* & *Wakenissam* in insula *Bucu* fuit, & in qua*

Crito arcem extruxerat. Nam *Adolphus* anno 1140. ibi urbem ædificaturus vallum urbis desolatæ, quam olim *Cruco* tyrannus ædificaverat, reperit, *infrac. 57.* Quidè quòd *Auctor antiqui de Vicelino Poematis* assermet, *Vicelinum* templum in veteri urbe *Bucu* struxisse. Atqui *Bucu* illi loco nomen fuit, in quo hodie urbs jacet.

Ανώγειος ille ita:

Ecclesiam *Bucue* veteri fundavit in urbe.

Quæ alia de huju. sacelli sive prima ex ædificatione sive instauratione per *Henricum Leonem* anno 1163. facta, dicenda sunt, *infra ad cap. XXCIX.* addentur.

CAPUT XLVII. (XLIX.)

1. <i>Vicelinus cum Archiepiscopo Brem. Meldorffium in Ditmarsiam proficiscitur.</i> 2. <i>Tres Nordalbingorum populi. Illorum mores.</i> 3. <i>Falderenses sacerdotem sibi petunt.</i> 4. <i>Faldera est limes inter Holsatiam & Wagriam.</i>	5. <i>Archiepiscopus Vicelinum Ecclesiastem Falderensem facit.</i> 6. <i>Holsati Christiani quidem; sed superstitiosi.</i> 7. <i>Vicelinus Nordalbingos ab erroribus revocare capit.</i> 8. <i>Ad Vicelinum & alij sacerdotes se applicant.</i>

1 **C**irca idem tempus, Dominus *Adelbero* Archiepiscopus transivit *Albi-*
 2 *Cam*, visitaturus *Hammenburg* & *Nordalbingorum* provinciam, venitq;
 in civitatem *Milethorp* (a), habens in comitatu suo venerabilem sacerdotem
 3 *Vicelinum*. Tres autem sunt *Nordalbingorum* populi, *Sturmarii*, *Holzati*,
 4 *Thermarzi*, nec habitu nec lingua multum discrepantes, tenentes *Saxonum*
 jura, & *Christianum* nomen, nisi quòd propter *Barbarorum* viciniam, furtis
 & latrociniis operam dare consueverint. Hospitalitatis gratiam sectantur.
 Nam furari & largiri apud *Holzatos* ostentatio est, qui verò prædari nesci-
 5 at, hebes & inglorius est. Consistente ergo *Episcopo* in *Milethorp*, venerunt
 ad eum cives de *Faldera*, (b) rogantes dari sibi sacerdotem. Est autem *Fal-*
derensis pagus, limes *Holsatiæ*, versus eam partem, qua *Slavos* attingit.
 5 Statinq; *Pontifex* conversus ad *Vicelinum* sacerdotem, dixit: Si tibi propo-
 situm est laborandi in *Slavia*, vade cum hominibus istis, & potire eccl-
 eorum, eo quòd sita sit in terminis utriusq; provincie, sitq; tibi intranti & ex-
 eunti

eunti Slaviam locus & statio. Quo respondente, se parere consilio, ait ad viros de Faldera : Vultis vobis dari sacerdotem prudentem & idoneum? Quibus dicentibus, se hoc omnibus modis & velle & experere, acceptum per manus sacerdotem commisit eum cuidam Marcrado præpotenti viro, cæterisq; de Faldera, præcipiens ut dignam personæ sollicitudinem gererent. Cumq; pervenisset ad locum destinatum, perspexit habitudinem loci, campumq; vasta & sterili myrica perhorridum, præterea accolarum genus agreste & incultum, nihil de religione nisi nomen tantum Christianitatis habentes. Nam lucorum & fontium, cæterarumq; superstitionum multiplex error apud eos habetur. Incipiens ergo habitare in medio nationis prævæ & perversæ, in loco horroris & vastæ solitudinis, eo arctius divino se commendabat auxilio, quo magis humano destitutus est solatio. Dedit autem ei Dominus gratiam in conspectu gentis illius. Statim enim ut gloriam Dei, & bona futuri seculi, carnisq; resurrectionem prædicare cœpit, ad novitatem incogniti dogmatis gens bruta grandi miraculo perculsa est, diffugeruntq; tenebræ peccatorum ab illustratione irradiantis gratiæ Dei, denique incredibile dictum est, quanta plebium cæcæva in diebus illis ad pœnitentiæ remedium confugerit, insonantq; vox prædicationis ejus in omni Nordalbingorum provincia. Cœpitq; pia solici udine circumiacentes visitare Ecclesias, præbens populis monita salutis, errantes corrigens, concilians dissidentes, præterea lucos & omnes ritus sacrilegos destruens. Comperta sanctitatis ejus fama, multi tam de clero quàm de laicali ordine convenerunt ad ipsum, inter quos primi & præcipui fuerunt venerabiles Sacerdotes, Ludolphus, Eppo, Luthmundus, Volckwardus, cæteriq; quàm plures, ex quibus aliqui dormiunt, quidam verò adhuc superstites sunt. Hi ergo sacris connexi fœderibus, statuerunt amplecti cœlibatum vitæ, perdurare in oratione & jejunio, exerceri in opera pietatis, visitare infirmos, alere egentes, tam propriam quàm proximorum salutem curare. Super omnia verò pro Slavorum vocatione solliciti orabant Dominum, ostium fidei quantocyus aperiri. Quorum Deus petitiones longius distulit : nondum enim completæ sunt iniquitates Amorræorum, neque venit tempus miserendi eorum.

Milethorp. a) Codex MS. L. habet
Mildorp. Hodie Meldorp. *Adamus*
Brem. scribit Mildinthorp, *lib. II.*
cap. 8.

Faldera, b.) Tribus nominibus locus

appellatus est, in quem Vicelinus venit.
Nam ab Holfatis Wippendorp, forte ab
aliquo suo conditore Wippone : à Vene-
dis Faldera, & postea Novum-mona-
sterium dictus fuit. Cum Vicelinus

auspicio Præfulis Adalberonis illuc veniret, reperit inibi sacellum ligneum, quod longo tempore desertum, ipse instauravit, ibidemq; monasterium extruere cœpit. Vicelino anno 1154. defuncto, Monachi ipsius subtrahebant se Episcopo Aldenburghensi, quòd laborem docendi & Slavos pertinaces convertendi ad fidem fugerent, atq; Præposito sibi electo, Archiepiscopo se subiciebant. *Auctor infra c. 79.* Adde *Krantzium*, illos excusare conantem, *Wand. l. IV. c. 21.* Vicelini cœnobium Archiepiscopus Bremensis anno 1164. dedi-

Monasterium
istud

fundatur
in
Niemunsteri
anno
Domini
M

transfertur
inde
reformatur
tandem

Annus fundationis cum hac inscriptione eundem ponit *Albertus Stadenfis*. Sed ratio temporum vix illum admittit. Nam anno 1125. Vicelinus primùm Lubecam pervenit, & Slavos docendi potestatem à Regulo Henrico consequitur; qua impetrata cum sociis in Saxoniam recurrit. Dum absunt, Henricus vitâ defungitur, & præmaturo suo excessu pia studia Vicelini non parum sufflammat. Post Vicelinus cum Archiepiscopo Meldorpium proficiscitur, & Falderensium Ecclesiastes constituitur. Initium operis ergo circa annum 1127. aut seq. factum esse mihi sit verisimile.

Brevi autem tempore insigniter crevit coetus Monachorum, in Falderensi ecclesia sub Vicelino, Augustini ordinem & regulam sequentium. Accedebat enim Imperatorum, Archiepiscopi, Principum & aliorum eximius favor & pia liberalitas. Lotharius publicis tabulis bona Novi-

cat, et Novum-monasterium deinde appellari præcipit, *Auctor infra, c. 93.* Permansit ibidem monasterium annos CLXXIX. Nam postea Bordesholmum cum Vicelini ossibus translatum est. De quo ita *Hermannus Kornerus*: Hoc quidem cœnobium impræsentiarum Bordesholm nuncupatur, translatum de novo monasterio in locum præsentem, *Chron. MS. ad ann. 1122.* Templo Bordesholmiano in latere occidentali hæc inscripta:

CXXV. per Venerabilem Vicelinum Præpositum piæ mem. qui obiit MCLIV.

CCCXXII. per Henricum Syvineborch Lubecensem, Præpositum XV. qui obiit MCCCXLIII.

CCCCXC. per Andream Laer, de Daventria Priorem p. m. qui obiit anno M D II.

monasterii ab omnibus oneribus anno 1136. eximebat; Adalbero autem, Archiepiscopus, Vicelino evangelii per Slaviam annunciandi copiâ factâ Wippendorp & Dragersdorp villas, cum agris earum, conferebat.

Anno 1141. plurimas villas alias adungebatur.

A. 1142. idem Vicelinum Præpositum ecclesiæ istius renuntiabat, eidemq; ecclesiam Bishorst, ad ripam Albis sitam, cum decimis donabat.

A. 1144. Richardis & Ermingardis nobiles & religiosæ foeminae prædiis nonnullis in Elmshorn sitis bona monasterii augebant.

A. 1146. Archiepiscopus omnes decimas ecclesiæ Bishorstensis eorundem fratrum usibus dedicabat.

A. 1149. Henricus Leo donationes Falderensibus fratribus à Lothario, avo suo materno, ab Henrico, Duce Saxonie, patre suo, à Comite Adolpho & aliis Holf-

tis factas suis tabulis confirmabat. Inter ceteros testes numeratur & Henricus de Badevide, à quo Comites Raceburgense postea orti sunt.

Cùm anno 1164. Hartvvicus Archiepiscopus Novum-monasterium præfens de-

dicaret, fratribus priores reditus omnes confirmabat, multis aliis cum ecclesia Ichhorst adjectis. Vide *Privileg. Eccles. Hamb.* Hæc fere initia Novi-monasterii fuere,

CAPUT XLVIII. (XLIX.)

1. Zuentepolchus & Kanutus bellicis motibus Nordalbingiam complent. 2. Zuentepolchus Kanutum in arce Plöna obsidet. 3. Obsidio solvitur, & regiones paterna inter filios dividuntur. 4. Kanutus paulò post Lütkenburgi interficitur. 5. Zuentepolchus Adolpho Comite assumpto Werlam & Kiffinum urbes rebelles recuperat.	6. Vicelinus à Zuentepolcho, Lubecam in regiam suam reverso, Christianam religionem docendi facultatem impetrat, & sacerdotes eò mittit. 7. Lubeca vetus à Rügianis diripitur. 8. Zuentepolchus ab Holfato quodam obruncatur. 9. Sueno Atlenburgi occiditur.

Siquidem filii Henrici, domestica bella conflantes, populis Nordalbingo-
 rum novos labores parturiebant. Zuentepolch enim senior, solus domi-
 nari cupiens, Kanuto fratri suo multas irrogavit iniurias, ad ultimum sum-
 ptis Holzatis, eundem in castro Plunensi obsedit. At Kanutus prohibens so-
 cios, ne obsidentes jaculis apperent, ascendens ad propugnacula, allo-
 cutus est omnem exercitum dicens: Audite quæso verbum meum, viri optimi,
 qui venistis de Holzatia. Quid rogo causæ est, ut consurgatis adversus ami-
 cum vestrum? Nonne ego frater sum Zuentepolci, eodem patre Henrico
 genitus, & de jure, ditionis paternæ cohæres? Quare ergo frater meus extor-
 rem me facere nititur hæreditatis paternæ? Nolite, quæso, frustra vexari ad-
 versum me, sed revertimini ad iudicium, & obtinete mihi apud fratrem me-
 um, ut det portionem quæ me jure contingit. His auditis animæ quiore
 facti sunt animi obsidentium, decreveruntq; virum justa postulantem exau-
 diri. Adhibitaq; opera, germanos discordes reconcilia verunt, partita inter
 eos provincia. Sed Kanutus non longè post interfectus est in urbe Lutilin-
 burg, Zwentepolch solus dominio potitur, convocansq; Adolfum Comitem
 cum Holzatis, & Sturmariis, direxit expeditionem in provinciam Obotrito-
 rum, obseditq; urbem quæ dicitur Werlo. Qua in potestatem redacta, ul-
 tra progressus est ad urbem Kycinorum, obseditq; eam hebdomadib; quinq;.

Tandem urbe subacta, acceptisq; obsidibus, Zwentepolch reversus est Lubeke, Nordalbingi quoq; ad sedes suas redierunt. Videns aut Vicelinus Sacerdos, quia Princeps Slavorum humanius se gereret erga Christicolas, accessit ad eum, & innovavit apud eum paternæ pollicitationis cœptum, impetratoq; principis favore, misit in urbem Lubeke venerabiles sacerdotes, Ludolfum & Volwardum, qui salutem populi curarent. Receptiq; sunt benignè à mercatoribus, quorum non parvam coloniam Henrici Principis fides & pietas ibidem conciverat. Habitaruntq; in Ecclesia sita in colle, quæ est è regione urbis, trans flumen. Nec longum tempus effluxit, & ecce Rugiani urbem vacuum navibus offendentes, oppidum cum castro demoliti(b) sunt. Sacerdotes inclyti, barbaris unam ecclesiæ januam irrupentibus, per aliam elapsi, beneficio vicini nemoris salvati sunt, & ad Falderensem portum refugerunt. Zwentepolch non longè post interfectus est, dolo cujusdã Dasonis prædivitis de Holzatia. Remansit Zwentepolch filius nomine Zvini-
 9 nique, sed & hic interfectus est apud Ertheneburg, urbem Transalbianorum. Defecitq; stirps Henrici in principatu Slavorum, mortuis scilicet filiis & filiorum filiiis. Prædixerat hoc idem princeps, nescio quibus oraculis edoctus, stirpem suam quantocyus defecturam.

Plunensi. a) *Editi* habebant *Plunensi*. vitio è. In *MS. L. & S.* rectè exaratum *Plunensi*. Plona arx est antiqua, quæ idem hodie nomen obtinet, Vide *supra c. 25. n. 10.*

demoliti. b) Non tamen hac vice urbs tota excisa est. Nam *cap. seq. n. 11.* templum adhuc in ea dedicatur Reversi autem Rugiani anno 1139. eam totam everterunt, *infra c. 55. n. 3.*

CAPUT XLIX. (L.)

1. Kanutus, Danus, imperium in Obotritos consequitur. 2. Ericus sacrum iter ingressus regnum & Kanutum filium Nicolao fratri commiserat. - - 1105. 3. Kanutus, & Magnus, Nicolai filius, unà in aula educi. 4. Kanutus insidias Nicolai metuens ad Lotharium, Saxonie Ducem, se confert.	5. Inde ipsum reversum Nicolaus Duce[m] Slesvicensem constituit. 6. Latronibus terram purgat. 7. A Lothario Imperatore Kanutus Rex Obotritorum coronatur 1126. 8. Ex monte Albergo (post Segebergo dicto) Wagrins debellare parat. 9. Pribislaum & Niclotum, Obotritorum Principes, captos imperata facere cogit.

- 10. *Vicelini hospitio saepe usus est.*
- 11. *Lubeca templum dedicavit.*
- 12. *Adolphus I. Comes obit, relicto*

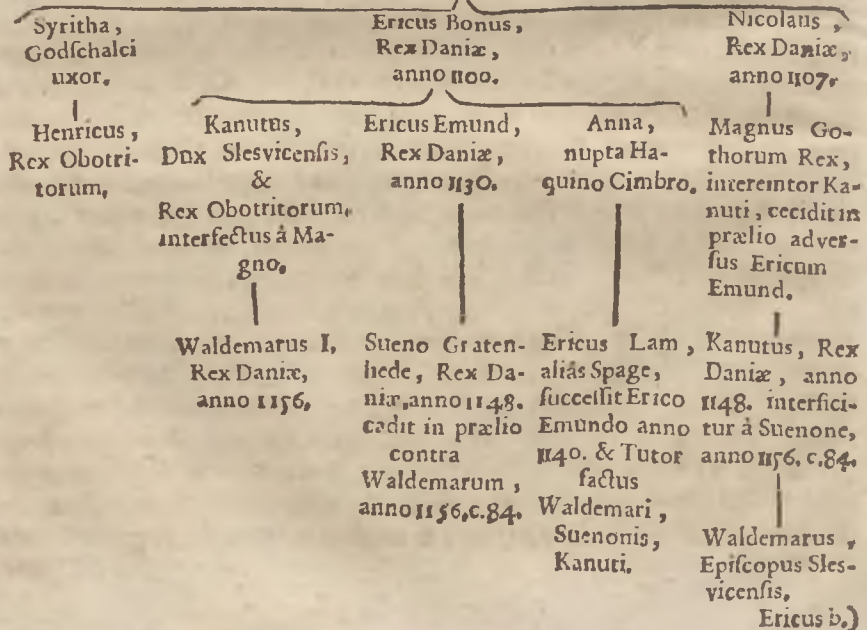
Adolpho II. viro docto & facundo. - - - - - 1131.

Post hæc (a) translatus est principatus Slavorum ad nobilissimum Princi- 1
 pcm Kanutum, filium Erici regis Danorum. Ericus (b) enim potentissi- 2
 mus Rex, cum se devovisset ad iter Hierosolymitanum, fratri suo Nicolao re-
 gnum, cum filio Kanuto commendavit, accepto juramento, ut si non rediret,
 filio suo, postquam adolevisset, regnum contraderet. Cum ergo regem Hie-
 rosolyma redeuntem, fara sustulissent, Nicolaus, licet cōcubina natus, Dano-
 rum regnum obtinuit, eo quod Kanutus adhuc esset infantulus. Sed & Nico- 3
 lao erat filius nomine Magnus. Nutriebantur ergo regalius & magnificenti-
 us hæc duo genimina in futuras commotiones bellorum, & multorum ruinam 4
 Danorum. Ubi autem Kanutus adolere cœpit, timens se insidiis patris sui fa-
 cilè posse obrui, transiit ad Imperatorem (c) Lotharium, & mansit apud eum
 multis diebus sive annis, habitus ut regiam magnificentiam decuit, cum
 plena honorificentia. Inde subiens in patriam, à patruo benignè receptus, & 5
 ducatu totius Daniæ præditus est. Cœpitq; vir pacificus regionem compaca- 6
 re, auferens viros desertores de terra. Præcipuè verò Sleswicensibus benefi-
 cus erat. Contigit autem latrones fortè comprehendi in myrica, quæ interia-
 cer inter Sliam & Egdoram, & perduci in faciem Kanuti. Quos cum ille su-
 spendio addixisset, unus ex eis vitæ consulere cupiens proclamavit, se consan-
 guineum ejus esse, & regia Danorum stirpe oriundum. Cui Kanutus, Turpe,
 inquit, est consanguineum (d) nostrum, vulgariū more affici, decet nos im-
 pendere ei claritatem. Et iussit ei in nautica pinu solenne exhiberi suspensi-
 um. Interea subit animum ejus, quod principatus regni Slavorum vacaret, 7
 mortuo scilicet Henrico & filiis ejus adnullatis. Adiit ergo Lotharium Impe-
 ratorem, emittq; multa pecunia regnum Obotritorum, omnem scilicet pote-
 statem, qua præditus fuerat Henricus. Et posuit Imperator coronam in caput
 ejus, ut esset Rex Obotritorum, recepitq; eum in hominū. Post hæc transiit 8
 Kanutus in terram Wagirorum, & occupavit montem, qui antiquitus Alberg
 dicitur, imposuitq; illic mansiunculas, intendens ibidem communire castel-
 lum. Et sociavit sibi in terra Holzatienfium omnem virum fortem, fecitq; cum
 eis incursationes in terram Slavorum, occidens & sternens omnes sibi adver-
 santes. Sed & fratrualem Henrici Pribizlaum, & majorem terræ Obotritorum
 Niclotum, duxit in captivitatem posuitq; Sleswich in custodiam, astringens 9
 eos manjcis ferreis, quousq; pecunia & vadibus redempti, ea quæ subjecta
 sunt,

10 sunt, sentirent. Sæpius & in terram Wagirorum deversans, Falderensi hospiti-
 11 rio usus est, præbuitq; se familiarem Vicelino & omnibus illic commoranti-
 12 bus, promittens eis bona, si Dominus res suas in Slavia direxisset. Veniens
 etiam Lubeke, dedicari fecit Ecclesiam, quam construxerat Henricus, a-
 stante venerabili sacerdote Ludolpho, & cæteris qui de Faldera eidem loco
 manserant. In diebus illis obiit Comes Adolfus, (e) habuitq; duos fili-
 os. Quorum senior Hartungus vir militaris, habiturus erat Cometiæ. At
 junior filius Adolfus literarum studiis deditus erat. Contigit autem Lotha-
 rium (f) cum grandi expeditione ire in Bohemiam. Ubi interfecto Hartun-
 go cum multis nobilibus, Adolfus accepit Cometiæ terræ Nordalbingo-
 rum, vir prudens, & in divinis & humanis rebus exercitatissimus. Præter
 facundiam enim Latinæ & Teutonicæ linguæ, Slavicæ nihilominus linguæ
 gnarus erat.

Post hæc. a) Ad caput XLIX. & seqq. L. LI. LXVII. & XXCIV. rectius in-
 telligenda, tabellam Principum & Regum Daniæ, quorum res gestæ & interitus his
 capitibus exponuntur, hic subjicere placuit.

Sueno Esthritius, Daniæ & Angliæ Rex,
 regnare cœpit anno 1049.

Ericus, b) Causam expeditionis fuisse delicti in quatuor satellitum cæde perpetrati expiationem narrat *Saxo l. XII.* Obiit a. Ericus in insula Cypro anno 1105. *Joh. Isac. Pontan. l. V. in Erico,* Nicolaus ei anno 1107. successit. *Idem.*

Imperatorem, c) Lotharium hic ab Austro per anticipationem Imperatorem vocari necesse est. Contigit enim hæc Kanuti fuga circa ann. 1100. quia anno 1107. Nicolaus regnare cœpit. Lotharius autem demum anno 1125. Imperator factus est, consanguineum, d) Regem & principes non debere impiis licet sanguine junctis parcere docet *Hincmarus Archiepisc. Rbemens. Epist. IV. c. 12.*

Adolfus, e) Sepultus est apud Insulam Mindensem in templo Monachorum ordinis S. Benedicti. *Herm. de Lerbeke in Chron. Schwabenb. p. 9.*

Lotharium, f) De expeditione hac Lotharii in Bohemiam disserit *Otto Frisingens. de reb. gest. Barbarossa l. I. c. 20. & 21.* Nonnulli Scriptorum eam ad annum 1125. referunt, ut *Herm. de Lerb.* qui XII. Febr. 1125. prælium gestum scribit, quo Hartungus occubuit, pag. 10. Alii ad annum 1126. nonnulli etiam ad ann. 1127. Vide de his *Meibom. in Notis ad Hermann. de Lerb. p. 48.*

CAPUT L. (LI.)

1. Kanutus in colloquio cum Nicolao offensam Magni incurrit.
2. Magnus instinctu matris insidias Kanuto fruit.
3. Nicolaus dissidentium animos in gratiam resituit.

4. Magnus Kanutum ad se evocatum crudelissimè interficit, 7. Jan. 1130.
5. Lotharius ulturus cadem Slesvicum usq; cum exercitu movet.
6. Magnus Imperatori fidelitatem jurat.

Circa (a) tempus dierum illorum accidit, ut Kanutus rex Obotritorum, veniret Sleswich, habiturus cum patruo suo Nicolao curiale colloquium. Cum autem populus venisset in concionem, & rex senior sedisset in throno, indutus cultu regio, Kanutus assedit ex opposito, gestans & ipse coronam regni Obotritorum, stipatusq; satellitum agmine. Sed cum rex patruus videret nepotem suum in fastu regio, sibiq; nec assurgere, nec osculum ex more dare, dissimulata injuria, transit ad eum, oblaturus salutationem cum osculo. Cui ille occursans ex medio, sese per omnia patruo & loco & dignitate adæquavit. Quod factum Kanuto letale odium conscivit. Nam Magnus, filius 2 Nicolai, cum matre huic spectaculo assidens, incredibile dictu est, quanta ira exarserit, dicente ad eum matre sua, Nonne vides, quia nepos tuus sumpto sceptro jam regnat? Arbitrari ergo eum hostem publicum, qui vivente adhuc patre tuo, nomen sibi regni usurpare non timuit. Quod si longius dissimulaveris, & non occideris eum, scito te & vira & regno ab eo privandum. His itaq; verbis instimulatus, cœpit insidias moliri, ut Kanutum occideret. Quod 3 sentiens Nicolaus rex, convocat univros principes regni, deditq; operam,

ut juvenes dissidentes confœderaret. Dissensionibus ergo ad pacem inclinatis, jurata sunt utrinq; fœdera. Sed pactiones istæ apud Kanutum firmæ, apud Magnum dolis oblitæ sunt. Statim enim ut ficta soliditate arlimum ejus investigat, & omni suspicionis malo vacuum considerat, rogat Kanutum Magnus, ut occurrat sibi ad singulare colloquium. Dissuadet Kanuto uxor exitum, timens insidias, simul etiam exasperata somnio, quod præterita nocte viderat. Nec tamen vir fidelis retineri potuit, sed sicut laudatum fuerat, occurrit ad locum (b) placiti, comitatus quatuor tantum viris. Adest Magnus cum totidem viris, amplexatumq; deosculatur nepotem, confederuntq; tractaturi negocia. Nec mora, surrexerunt insidiæ de latebris suis, percussimq; Kanutum interfecerunt, divisimq; membratim corpore, crudelitatem etiam in mortuo exaturare gestierunt. Et multiplicatæ sunt à die illa perturbationes & intestina bella in Dania, de quibus in consequentibus aliquantisper commorandum est, eo quod provinciam Nordalbingorum vehementer attigerint.

¶ Audito autem sinistro hoc nuncio Lotharius Imperator, cum conjuge sua Rikenza, non modicè contristati sunt, eo quod corruerit vir Imperio amicitia conjunctissimus. Venitq; cum grandi exercitu prope civitatem Sleswich, ad vallum illud notissimum Dineverch (c) ulturus mortem funestam optimi viri

¶ Kanuti. Confederatè regione Magnus, cum immenso Danorum exercitu, defensurus terram suam. Sed territus virtute Teutonici militis, apud Casarem immenso auro, & hominio, impunitatem indempus est.

Circa, a) Quæ de rebus Danicis Auctor hoc, & seq. capite scribit, illa diligenter & discretè exposuit *Joh. Isac. Pontan. l. V. in Nicolao.*

locum, b) locus cædi regiæ destinatus fuit Ringsteth, secundum *Hermann. Kornerum Chron. MS. f. XXV l. a. Harald stadium Saxoni Grammatico l. XIII. Havelsteth Erico Regi in Chronico. vulgo Harestadium juxta Joh. Isac. Pontan. l. V. anno 1133.*

Dineverch, c) Vallum hoc primum anno CH: 908, à Rege Gótricho, vel Godefredo contra Caroli M. irruptiones conditum esse ex *Annalib. Regum Francor. & Regione* constat. Adde *Joh. Suaving. ad ann. 908. & 951.* Differit de eodem mu-

nimento *Saxo Grammaticus l. X. p. 182.* Ad quem ejus locum prolixè atq; egregiè commentatur *Steph. Johann. Stephanus in Not. p. 199.* Saxo etymon hujus valli describit *lib. XIV. Ericus Rex in Chron.* Thyram, Haraldî Blatandî matrem, ligneam tantum hanc munitionem fecisse narrat, in *Gormone, Rege 88.* Adde *Auctorem Anonym. de Regib. Dan. in Haraldo VI. ab Erpoldo Lindembrog continuatum, p. 477.* Item *Joh. Isac. Pontan. l. IV. in Godefredo, ann. 808. & l. V. in Haraldo, ann. 948.* Accurata ejus delineatio topographica est apud *Caspar. Danckwerth part. l. c. 9. Tab. XLIX. & XLIX.*

CAPUT LI. (LII.)

1. <i>Ericus, nothus, Kanuti frater, Magnus bello laceffit.</i> 2. <i>Slesvicum occupat.</i> 3. <i>Nicolaus & Magnus ibi eum obsident.</i> 4. <i>Magnus Adolphum urbi subsidio venientem vincit.</i>	5. <i>Ericus Slesvicò elapsus in Scania bellum instaurat.</i> 6. <i>Inibi pralio inito Magnus cadit. - - - - 1135.</i> 7. <i>Nicolaus Slesvici à civibus occiditur.</i> 8. <i>Trium Regum tres filij.</i>

Videns ergo Ericus frater Kanuti, natus de concubina, quia refriguit Cæ-¹ faris ira, cœpit armari in ultionem fraterni sanguinis, currensq; terra & mari congregavit multitudinem Danorum, execrantium impiam cædem Kanuti. Sumptoq; regio nomine, cœpit frequentibus bellis incurfare Magnum, sed superatus, sed fugatus est. Unde etiam Ericus Hafenvorh, id est, pes leporis, propter fugam continuam appellatus est. Dania tandem exturbatus, con-² fugit in civitatem Sleswich. Illi autem memores bonorum, quæ impenderat eis Kanutus, receperunt virum, parati pro eo ferre mortem & exterminium. Quamobrem Nicolaus, & filius ejus Magnus, præceperunt omni populo Da-³ norum, ut descenderet ad pugnam, Sleswich, crevitq; obsidio in immensum. Porro lacus ille qui civitati adjacet, glacie concretus, pervius erat, impugnaveruntq; civitatem terra mariq;. Tunc Slesvicenses miserunt nun-⁴ cios ad Comitem Adolphum, offerentes ei centum Marcas, ut cum gente Nordalbingorum civitati præsidio foret. Sed & Magnus tantumdem obtulit, ut bello abstineret. Inter hæc Comes incertus quid ageret, consuluit majores provinciae. Illi consuluerunt, civitati subveniendum, eo quòd mercibus ejus sæpe potirentur. Congregato ergo exercitu, Adolphus Comes transiit Egdoram fluvium, visumq; ei fuit paululum subsistendum, quousq; universus conveniret exercitus, eundumq; in terram hostilem cum diligenti cautione. Sed populus prædarum avidus, retineri non potuit. Tantra enim scstinantia præterlapsi sunt, ut venientibus primis ad sylvulam Thievela(a), novissimi Egdoram fluvium vix attingerent. Audito ergo, Magnus, Comitris adventu, eligit de exercitu mille loricated, abiitq; in occursum exercitus, qui exierat de Holzatia, & commisit cum eis prælium. Et fugatus est Comes, percussiq; populi Nordalbingorum attritione maxima. Comes autem, & quotquot fugerant de acie, reversi per Egdoram salvati sunt. Magnus ergo potitus victoria, reversus est ad obsidionem, frustrato ramen labore: nam neq; civitate neq; hoste potitus est. Laxata enim hyeme pariter & obsidione, Ericus elapsus venit in mariti-⁵

6 mam Sconiaë regionem, conquerens ubiq; innoxiam fratris cædem, & proprias calamitates. Audiens ergo Magnus quia comparuit Ericus, accedente ætate, direxit expeditionem in Sconiam cum innumera classe. At ille confederat è regione, stipatus accolarum licet brevi numero. Soli enim Sconenses univèrsis Danis restiterant. Cùm ergo Magnus in sacro die Pentecostes aciem urgeret ad congressum, dixerunt ad eum venerabiles Pontifices: Da gloriam Deo cœli, & habe reverentiam diei tantæ, & quiesce hodie, pugnaturus in crastinum. Qui monita contemnens, aggressus est prælium. Produxitq; Ericus exercitum suum, & occurrit ei in manu valida. Ceciditq; b) Magnus in die illa, percussaq; sunt univèrsa Danorum agmina à viris Sconensibus, & ad internecionem deleta. Et factus est Ericus ea victoria insignis, & creatum est ei nomen novum, ut Ericus Emum (c) hoc est, memorabilis appellaretur. Porro Nicolaus rex senior navi elapsus venit Sleswich, percussusq; est à viris (d) civitatis in gratiam victoris. Ultusq; est Dominus sanguinem Kanuti, quem interfecit Magnus, prævaricator jurisiurandi quod juravit. Et regnavit Ericus in Dania, generavitq; ex concubina Thunna filium nomine Suein. Sed & Kanuto erat filius nobilis Waldemarus. Magnus quoq; genuit Kanutum. Remanseruntq; hæc regalia incrementa Danorum populis, in quibus exercerentur, ne fortè amisso usu præliandi quandoq; insolescerent. Solis enim civilibus bellis præpollent.

Thievela, a) Theuel, *Herman, de Lerbek.*

Cecidit, b) Cum Magno cecidisse Petrum Episcopum Roskildensem, & Henricum Suediæ Episcopum, omnesq; Iutia, præter unum, Antislites refert *Saxo sine libri XIII.* Juxta *Erici Regis Chronicon*, & *Hermann. Kornerum* ceciderunt sex Episcopi, quatuor ex Iutia, unus ex Scandia, unus item ex Suedia,

Chron. MS. f. XXVI. b. Johan. Svaning. addit, LX. sacri ordinis viros cum illis Episcopis occubuisse.

Emum, c) ita juxta *MS. L.* legendum, vel Emund, ut Historici Danici scribunt. Non Emum, ut erat in editis,

à viris, d) à Iutotibus Slesvicensibus, ut narrat *Ericus Rex in Chron. & Hermann. Kornerus ibid.*

CAPUT LII. (LIII.)

1. *Pribislaus Wagrios & Polabos, Niclotus Obotritos ad paganismum reduxerunt.*

2. *Dij & religio harum gentium.*

3. *Suantevitus summum illarum Numen.*

4. *Crudele ingentium, & Christiani nominis extremum odium.*

Postquam

Postquam ergo mortuus est Kanutus cognomento Lawardus rex Obotri-
 torum, successerunt in locum ejus Pribizlaus atq; Niclotus, bipartito prin-
 cipatu, uno scilicet Wagirensium atq; Polaborum, altero Obotritorum pro-
 vinciam gubernante. Fueruntq; hi duo truculentæ bestiæ, Christianis valde
 infesti. Invaluitq; in diebus illis per universam Slaviam multiplex idolorū (a)
 cultura, errorq; superstitionum. Nam præter lucos atq; penates, quibus agri
 & oppida redundabant, primi & præcipui erant, Proue Deus Aldenburgen-
 sis terræ, Siwa Dea Polaborum, Radigast Deus terræ Obotritorum. His di-
 cati erant flamines & sacrificiorum libamenta, multiplexq; religionis cultus.
 Porrò solennitates diis dicandas sacerdos juxta sortium nutum denunciat,
 conveniuntq; viri & mulieres cum parvulis, mactantq; diis suis hostias de
 bobus & ovibus, pleriq; etiam de hominibus Christianis, quorum sanguine
 Deos suos oblectari jactitant. Post cæsam hostiam sacerdos de cruore libat,
 ut sit efficacior oraculis capeffendis. Nam sanguine dæmonia facilius invita-
 ri, multorum opinio est. Consummatis juxta morem sacrificiis, populus ad
 epulas & plausus convertitur. Est autem Slavorum mirabilis error: nam in
 conviviis & comotationibus suis, pateram circumferunt, in quam conse-
 runt, non dicam consecrationis sed execrationis verba, sub nomine Deorum,
 boni scilicet atq; mali, omnem prosperam fortunam à bono Deo, adversam à
 malo dirigi profitentes, ideo etiam malum Deum sua lingua Diabol five Zcer-
 neboch, id est, nigrum Deum, appellant. Inter multiformia autem Slavorū nu-
 mina præpoller Zuantevich Deus terræ Rugianorum, utpote efficacior in re-
 sponfis, cujus intuitu cæteros quasi semideos æstimabant. Unde etiã in peculi-
 um honoris annuatim hominem Christicolam, quem fors acceptaverit, ei-
 dem litare consueverunt. Quin & de omnibus Slavorum provinciis staturas
 sacrificiorum impensas illò transmittabant. Mira autem reverentia circa sani
 diligentiam affecti sunt: nam neq; juramentis facile indulgent, neq; ambitum
 sani vel in hostibus temerari patiuntur. Fuit præterea Slavorum genti cru-
 delitas ingenita, saturari nescia, impatiens ocii, vexans regionum adjacentia
 terra mariq;. Quanta enim mortium genera Christicolis intulerint, relatu dif-
 ficile est, cum his quidem viscera extorferint, palo circumducentes, hos cru-
 ci affixerint, irridentes signum redemptionis nostræ. Sceleratissimos enim
 cruci affigendos autumant. eos autem quos custodiæ mancipant pecunia re-
 dimendos, tantis torturis & vinculorum nodis plectunt, ut ignorantia vix opi-
 nabile sit.

idolorum, a) Uti in plurimas gens Sla- in locis colebat numina, idq; tanta cum
 vica erat divisã nationes: ita varia diversis | veneratione, ut eisdem non bestiarum,
 tantum

tantum, sed & Christianorum sanguine crebro litarent. Ex istis tria illa, quæ nostris in locis à profana gente mira superstitione culta sunt, quæq; Auctor hic & alibi commemorat, breviter hoc loco describere operæ pretium fuerit, ut nos scditate immanis idololatriæ adducti gratis animis immensum veri DEI agnoscamus & deprædicemus beneficium, qui Majores nostros tandem ex Cimmeriis istis paganissimi tenebris liberatos in clarissima Evangelii luce locavit, & dispersa impiæ superstitionis caligine animos nostros beata sui cognitione & Servatoris nostri JESU CHRISTI illustravit.

Prove, Wagriorum deaster, magna in veneratione apud gentem superstiosissimam habitus fuit, Meminit ejus Auctor & infra c. 69. & 83. Nomen dupliciter effertur: Prove & Prono, Prior lectio est in *MS. L. & S.* altera in *Chron. antiquo Saxonie*. Priorem confirmat nomen vici in Wagria, ubi idolum ejus in luco stetit, qui vicus ab illo *Provenaro* dictus, idem nomen in hunc usq; diem retinet. Sunt, qui scribant, etiam in veteri Lubeca aliud quod ejus idolum ad cultum stetit, quorum sententiam cum antiquorum Annalium suffragio destrui videam, suis eam auctoribus relinquo. Hic Prono, virili forma in columna stabat, coronâ caput redimitus, oblongis atq; erectis auribus, altero pede tintinnabulo insitens, ocreas etiam indutus. Dextrâ ferrum rubrum & q, candens tenebat; alterâ vexilli conum quatebat, Ferrum qua forma fuerit, non usq; adeo certum, Vomeris speciem retulisse quidam non sine causa prodidere, Nostra illa figura ex *Chronico Sax.* expressa est; in quo vocatur eum *proveysen* / quasi dicas, ferrum probationis, forte quod in ipsius luco & fano, & ad sacras il- las quercus, inter quas stabat idolum, (uti

refertur infra c. 83.) qui criminis alicujus rei essent, contrectatione ferri aut vomeris candentis examinandi & explorandi essent Ita enim illa examinis per ferrum superstitione in Wagriorum animis radices egerat, ut eam ne tunc quidem, cum jam ad veri DEI cultum operâ Episcoporum & sacerdotum erudirentur, deponere prorsus vellent. Vide infra c. 83.

Radegastus, celebre Obotritorum numen, præcipua quadam religione à cæca gente diu cultus fuit. Totus ille in urbe Rethra in fano suo stabat aureus, uti scribit *Helmoldus* supra c. 2. n. 7. Capillis capitis avicula dispersis alis inhærebat. Pectori tauri caput nigrum, gentis insignia, additum, quod dextra fulciebat. Sinistra bipennem jaçtabat. Imaginem ejus ex *Chronico Saxon.* adjecimus. Nomen illi à Radegasto, Rege quondam Obotritorum bellicosissimo, inditum fuisse putatur. Hunc enim eum post res magnas feliciter gestas & præclara eius facinora in prælio occubisset, pro numine colere cœperunt. Si quis tamen contendat, idolum Rege fuisse antiquius, & hunc ab illo denominatum esse, non multum refragabor. Sed cum illa Rethre in Pomerania sita fuerit, & verò præcipue ab Obotritis Radegastus cultus sit, etiam in urbe Mechlenburgo, atq; vicino oppido Gadebuscho templa illi & statuas dicatas fuisse, *Reimarus Kock Chronico Lubec. MS.* ex veterum Annalibus retulit: atq; inde Gadebuscho nomen inditum, ut *Dei lucus* vocaretur. Res confirmatur etiam appellacione amnis, qui Gadebuschum alluit, & inde ab ipso oppido Gadebuscho longo per agrum Melchlenburgensem tractu Radegastus nuncupatur, donec Stopenissæ nomen ille subit; quod retinet, donec in lacum Dassoviensem se exonerat, Sed & vicus post tertium à Gadebuscho

WIE

1790

1790

Prono. Ridegast, Siwa.

Ad pag. 126.

buseho lapidem superest, cui idem in hunc usq; diem nomen. Ostentant etiam incolæ oppidi in templo Gadebuschiano genus metalli in fenestra versus Occidentem, cujus simile hodie nulli artifices norint. Atq; id de corona statuæ Radegasti superesse ex Majorum traditione distant.

Ditmarus, Episcopus Merseburgensis, qui circa annum Christi cdo. vixit, in literas retulit, in Redariorum pago, i.e. districtu, urbem antiquam Riedegast fuisse. In hac sanum affabre factum, in parietibus fani deorum & dearum imagines mirificæ sculptas extitisse. Urbem binominem; & eandem cum Rethre fuisse, atq; alterum nomen ab idolo suo Radegasto traxisse vero simile est. Vide *Ditmar. l. VI. p. 65.*

Nec à veritate alienum videri potest, Radegasto aut semper, ex quo ille Numinis loco haberi cepit, plura templa dicata in his locis fuisse, idq; exemplo aliorum Deorum, quorum nomini divertis in locis sana consecrata fuere, aut, cum Otto M. anno 960. urbem Rethram cum Radegasto idolo everteret, & tamen Auctor noster tempore Pribislai & Nicloti, i.e. circa annum 1130. post annos videlicet 170. Radegastum ab Obotritis cultum esse commemoret, illam gentem antiquæ atq; avitæ superstitionis tenacissimam Radegasti idolum alius in locis de novo statuisse, & Majorum numina retinuisse, donec ipsa tota abjecto idolorum cultu ad CHRISTI fidem conversa est.

Qui genealogiam Principum Mechenburgensium ad Anthyrium referunt, capiunt illud taurinum à Bucephalo Alexandri M. esse contendunt. Anthyrium enim Alexandro militasse, & postquam ille in fata concessisset, ad suos Obotritas naviter versum esse, atq; insignia bucephali ca-

put in prora, gryphum in puppi ostentasse; quam sententiam nos in suspenso relinquimus.

Radegastus autem, ut illud de nomine adjiciamus, Græcis *Podoyáistos*, ut *Zosimo l. V. in Arcadio & Honorio, & in Olympiodori Excerptis*, Latinis nonnullis Radagastus appellatur, ut *Isidoro Hispalensi Chron. Goth. Era 437. Freculpho Episcopo Chron. Tom. II. l. 5. c. 5. Gost* vox nostra, non, ut hodie, hospitem, sed quemvis hominem ad omnia promptum &abilem significabat. Multæ hinc apud veteres appellationes, cum hac voce compositæ. Inter *Auctores Legis Salicæ* apud *Basilium Joann. Herold* occurrunt Bodogast, Salogast, Windogast, & Wisogast. *Carolus M. Prefatione Capitulorum*, quæ ad Legem Longobardorum addenda, scribit Ducibus; Comitibus & Gastaldiis, *Leg. Francor. l. IV.* Alias voces hinc factas collegit *Meibomius Not. in Witichind. pag. 42.*

Sivva Raceburgensium Dea fuit. Stabat illa utraq; manu in tergum rejecta, altera uvam cum folio viridi, pomum aureum altera tenens. Capilli per tergum ad poplites usq; fluebant. Ea Venus Polaborum fuit, atq; uti nonnulli autumant, eodem in monte culta fuit, in quo postea ab Henrico Leone templum cathedrale conditum. Apud eisdem ei lucum dicatum ferunt, quem in eodem monte fuisse, credibile est.

Podaga, Plunensium idolum, cujus Auctor infra c. 83. meminit, qua forma fuerit, nulli scriptores, quod equidem sciam, memoriæ prodidere.

CAPUT LIII. (LIV.)

1. <i>Vicelinus Lotharium Bardevici adit, & de arte Sigebergi monti imponenda admonet.</i> 2. <i>Lotharius in Holfatiam descendit, & arcem condere cœpit.</i>	1134.	3. <i>Principes Slavorum graviter ideo Vicelino succensent.</i> 4. <i>Lotharius templum ibi fundat.</i> 5. <i>Vicelino ecclesiam Sigebergensem & Lubecensem: Vicelinum Pribis-lao commendat.</i>

1 **C**UM ergo inclytus Cæsar Lotharius & reverendissima conjunx ejus Rikenze, plenam erga divinum cultum devotionis curam gererent, adiit eum Sacerdos Christi Vicelinus, Bardevich consultantem, & suggessit ei, ut Slavorum genti, secundum datam sibi cælitus potentiam, aliquod salutis remedium provideret. Præterea intimavit ei, quia in Wagirensi provincia mons haberetur aptus, cui propter tutelam terræ, regale possit castrum imponi. Nam & Kanurus rex Obotritorum olim eundem montem occupaverat, sed miles illic positus immisso noctu latrone captus est, dolo senioris Adolphi, meruentis se à Kanuto, si fortè invalesceret, facile posse premi.

2 Imperator ergo audito Sacerdotis prudenti consilio, transmisit viros idoneos, qui specularentur aptitudinem montis. Certior ergo factus verbis nunciorum, transmissis amne venit in terram Slavorum ad locum destinatum. Præcepitq; omni populo Nordalbingorum, ut occurrerent ad ædificationem (a) castelli. Sed & Principes Slavorum aderant in obsequium Imperatoris, facientes operationem, sed cum grandi tristitia, eo quòd sentirent clam sibi suscitari præsuram. Dixit ergo quidam principum Slavorum ad alterum: Vides hanc structuram firmam, & præminentem? Ecce vaticinor tibi, quia castrum (b) hoc erit jugum universæ terræ. Hinc enim egredientes primùm infringent Plunen, deinde Aldenburg, atq; Lubeke, deinde transgressi Trabenam Racesburg, & omni Polaborum terra abutentur. Sed neq; Obotritorum terra effugiet manus eorum. Cui ille respondit: Quis nobis malum hoc paravit, aut regi montem hunc quis prodidit? Ad quem princeps, Vides, inquit, homuncionem illum caluum, stantem prope regem? Ille induxit super nos universum malum hoc. Perfectum ergo est castrum, & numeroso milite communitum, vocatumq; Sigeberg, posuitq; in eo quendam satellitem suum

4 Hermannum, qui castro præesset. Nec his contentus, ordinavit foundationem novæ Ecclesiæ (c) ad radices ejusdem montis, depurans in subsidium divini cultus, & stipendia fratrum illic adunandorum, sex vel eo amplius oppida,

5 juxta mortem privilegiis constabilia. Porro dispensationem ejusdem basilicæ,

licæ, commisit Domino Vicelino, ut ædificiis suberigendis, & personis coadunandis instaret propensius. Idem quoq; fecit de Lubecensi Ecclesia, præcipiens Pribislauo sub obtentu gratiæ suæ, ut memorati Sacerdotis, vel qui vicem ejus egisset, plenam gereret diligentiam, proposuitq; ut ipse protestatus est, omnem Slavorum gentem divinæ religioni subigere, & de ministro Christi statuere (d) Pontificem magnum.

ædificationem. a) Fundatum est castrum Sigeberg, ab Imperatore anno 1134. ut *Albert. Stad. & Hermann. de Lerbecke.*

castrum. b) Liberi populi ægerrimè arcēs sibi imponi semper tulerunt, quòd illæ nihil aliud sint, quàm avitæ libertatis vincula. Græci bellum cum Philippo Macedonæ gerentes, per legatos Roman missos contenderunt, ut Philippo Chalcidem, Corinthum & Demetriadem, munitissimas arcēs extorquerent; illas enim à Philippo *πέδας Ελληνίδας*, compedes Græciæ, verè appellari. *Polybius lib. XVII.* Nihil potentius fuit ad animos Saxonum contra Henricum IV. inflammandum, quàm quòd ille & alias arcēs, & imprimis Hartesburgum ad illos opprimendos conderet; quòd supra narravit noster *c. 27. n. 3.* Cùm Carolus V. Cæsar de arce in urbe Genua instauranda (quæ à Ludovico, Galliarum Rege anno 1506. extructa, & ab Octaviano Fregosio anno 1112. dejecta erat, *Nicol. Machiavell. de Rep. lib. II. c. 24.*) cogitaret, Joh. Andreæ Auriæ, Reipubl. principi, nullis rationibus, nec proprio quidem periculo territo, persuadere potuit, ut arcem urbi, hoc est, jugum patriæ imponi pateretur. *Jac. Aug. Thuanus l. LXI. anno 1575.* Belgii Ordines facti civium concursu arcēs ac munitiones Antverpiæ, Gandaviæ, Trajecti ad Mosam, Insulæ ac Valentis anno 1577. diruunt. *Idem l. LXIV.*

Ecclesiæ. c) Monasterium hoc, quòd Imperator religioni per Slaviam propagandæ novo castro adjecit, triennio post ædificatum esse, literæ foundationis ostendunt; quas, quòd huic loco lucis aliquid allaturæ sint, subjungo: In nomine Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Lotharius divina ordinationis clemètia Romanor. Imperator Augustus, Notum esse volumus omnibus fidelibus, tam præsetibus quàm futuris, quòd nos pro perfectione paganorum in Christianos, castrum in Slavia construximus, quòd à modernis vocatur *Siegeburg*; ab antiquis *Nelberg*; & ante castrum fecimus ecclesiam ad honorem Dei, & virginis Mariæ, & B. Joannis Evangelistæ, pro fide Catholica ibi propaganda. Ordinationem verò supra dictæ Ecclesiæ commisimus fidei nostro fratri Vicelino, viro religioso & bonæ conversationis, cujus vitam in bonis operibus probatam cognovimus, suisque successoribus, quos sanior pars elegerit, fratrum Deo ipsi servientium concedimus pro remedio animæ nostræ ac dilectæ conjugis nostræ *Nichtem*, omnem terrâ, quæ est in occidentali parte castri usq; ad fluvium *Trabene*; ex utraq; parte viâ cum sylvâ in meridionali plaga adjacente, cum sex pagis. Et ut hæc omnia rata, & inconvulsa permancât, impressione sigilli nostri signari præcepimus. Testes fuerunt, Adelbertus Archiepiscopus Bremensis, Iithmatius Verdesis, Marcliuo Albertus, Fridericus

Comes Palatinus, Sifridus Comes de *hom-*
burg / Adolphus Comes, Conradus Comes, Comes Sifridus de *Erteleburg* / Bern-
 hardus Vice-Dominus, Ludolphus de
Walerigerota / Ludolphus Advocatus,
 Præpositus Bernico, Præpositus Harda-
 mannus, Præpositus Suelhardus, cæteri-
 que plures tam Liberi quàm ministri alii. Data
 ab in carnatione Dominica 1137. 16. Kal.
 April. Anno verò regni nostri 12. Imperii
 5. Actum *Bardevid* in Christi nomine
 feliciter, Amen.
 statuere, d) Habebat in animo Lothari-
 us, inter alia jura, etiam investituram Epi-

scoporum & Abbatum Imperio iterum
 asserere, quæ per Henrici V. transactionem
 ferme perierat. Quare plures Archiepiscopos,
 Episcopos & Abbates investivit, quos
 recenset. *Cyriacus Spangenberg. Chron.*
Quernfurt. l. II. c. 37. Quid si quod non
 tantum controversias Episcoporum ad se
 deferri iussit, eademque composuit, sed etiam
 Episcopos & Abbates, si commertum
 essent, de sede deturbavit. Et faretur infra
 Præsul Bremenfis cum Canonicis suis ingenuè,
 solius Imperatoris esse investire
 Pontifices, c. 69. n. 11.

CAPUT LIV. (LV.)

1. Lotharius Bavaro Ducatum Saxonia confert. - - - 1136. 2. Vicelinus Lubicensi & Sigebergensi ecclesiis de sacerdotibus prospicit. 3. Lotharius Rogerium ex Apulia pellit. - - - - 1136. 4. In reditu moritur. - - 1137. 5. Lotharij morte labefactata est res ecclesiastica apud Slavos.	6. Henricus Bavarus, & Albertus Ursus, Marchio, de Ducatu Saxonia contendunt. 7. Conradus III. Imperator juvar parces Alberti. 8. Albertus Luneburgam &c. occupat: Adolphum II. pellit. 1139. 9. Holsatiam & arcem Sigeberg. Henrico de Badewide tradit.

Ita ita(a) peractis, Imperator ordinatis rebus tam Slavorum quàm Saxonum, dedit Ducatum Saxoniam Henrico genero suo, Duci Bavariam, quem etiam secum assumens paravit secundam profectioem in Italiam. Interea Dominus Vicelinus legationis sibi creditæ soles curator, idoneas Evangelio personas ad opus, ministerii conscivit, ex quibus venerabiles Sacerdotes Ludolfum, Hermannum, Brunonem in Lubeke constituit, Luthmundum cum cæteris Sigeberg esse mandavit. Factumque est misericordia Dei, & virtute
 3 Lotharii Cæsaris, seminarium novellæ plantationis in Slavia. Sed accedentibus ad servitute[m] Dei, non desunt tentationes. Sic & patres novellæ Ecclesiæ, per maximas invenere jacturas. Imperator enim bonus, cujus erga
 4 vocationem gentium virtus probata, postquam Roma cum Italia potius est, Rogerium quoque Siculum Apulia pepulit, cum jam redire pararet, immatura
 5 morte, (b) præventus est. Conturbatæ sunt hac fama omnes potestates impo-
 rii,

rii, virtus quoque Saxonum tanto principe illustrata, penitus concidisse visa est: & in Slavia res Ecclesiasticæ labefactatæ sunt. Statim enim ut corpus defuncti Cæsaris perlatum est in Saxoniam, & Lutturæ tumulatum, ortæ sunt seditiones inter Henricum, regis generum & Adelbertum Marchionem, contententium propter ducatum Saxonix. Conradus autem Rex in solium regni levatus, Adalbertum in ducatu firmare nifus est, injustum esse perhibens, quenquam principum duos tenere ducatus. Nam Henricus duplicem sibi vendicabat principatum, Bavarix atque Saxonix. Bellabant ergo hi duo principes, duarum sororum filii intestinis præliis, & commota est universa Saxonia. Et quidem Adalbertus præripiens castrum Luneburg cum civitatibus Bardewich, atque Brema, occidentali Saxonia potius est. Sed & Nordalbingorum fines partibus ejus appliciti sunt. Quamobrem Comes Adolphus provincia pulsus est, eo quod fidem juratam Imperatrici Rikenze & genero ejus, temerare noluisset. Comitiam ejus, urbes, & servitia Henricus (c) de Badwide beneficio Adalberti affecutus est. Sed & castrum Sigeberg in custodiam accepit, mortuo scilicet Hermanno, & cæteris exturbatis, quos Cæsar impofuerat.

His ita, a) Henricus, cognomine Superbus, Henrici Nigri filius, Dux Bavarix-Richenfam, filiam Lotharii, duxit anno 1127. Ducatu autem Saxonix à focero anno 1136, donatus est. *Albert. Stad.*

morte. b) Mortem Lotharii plerique scriptores in ann. 1137. collocant, ut *Albertus Stadenfis: Auctor addition. ad Schafnaburgensem: Dodechimus append. ad Scotum: Robertus append. ad Gemblacensem: Levoldus à Northof, Chronic. Comit. de Marka: Aventinus Ann. Boj. l.IV. p. 623.* In die mortis tamen variant. Nam *Stadenfis* III. Non Dec. *Dodechimus* III. Kal. Dec. *Aventinus* III. Id. Dec. habent, Alij mortem ejus in

ann. 1138. rejiciunt; qui tamen & ipsi de die discrepant. Nam *Onuphr. Parvinius* anno 1138. pridie Kal. Octobr. *Baronius*, & *Georg. Fabric. III. Non. Decemb.* mortuum esse referunt. Hanc de die mortis diversitatem *Cyriacus Spangenberg.* inde natam autumat, quod Lotharius quidem pridie Kal. Octobr. anno 1138. expiraverit, sed corpore ipsius Augustam delato, 30. Octobr. exsequiæ factæ, & tandem ipse 6. Decemb. tumulo in *Rödigslutter* illatus sit. *Chron. Quernfurt. l. II. c. 36.*

Henricus, c) Hic Henricus ortus fuit ex familiâ Comitum de Orlemünde, juxta *Hermann. Kornerum Chron. MS. f. XXVI.* Idem conditor est familiæ Comitum Raceburgensium, ut infra patebit.

CAPUT LV. (LVI.)

1. Pribislaus suburbium & novum canobium Sigeberg. demolitus est. 2. Races, ex familia Cruconis, & Pribislaus, ex Henrici Regis prosapia, de imperio Slavorum inter se digladiantur. 3. Races arcem Lubecensem, & reliquias urbis penitus evertit. 1139.	4. Hoc Lubeca excidio cursui Evangelij insignis mora apud Slavos injecta est. 5. Fratres Falderensis Collegij sanctè vivunt, & macula edunt. 6. Vicelinus exorcismo diabolum ex obsessa virgine pellit.

His ergo turbulentis per Saxoniam usquequaq; concitatis, Pribislaus de Lubeke occasionem nactus, assumptalatronum manu, suburbium Sigeberg & omnia circumjacentia, in quibus Saxonum erant contubernia, penitus demolitus est. Ibi oratorium novum & Monasterii recens structura igne consumpta sunt. Volkerus frater magnæ simpliciteris, ictu gladii percussus est. Cæteri fratrum qui evaserant, ad Falderensem portum refugerunt. Ludolfus autem Sacerdos & qui cum eo Lubeke demorati sunt, ea vastitate non sunt dissipati, eo quòd in castro & tuitione degrent Pribizlavi, stantes utiq; loco & tempore difficili & pleno formidine mortis. Præter egestatem enim, & quotidiana vitæ pericula, cogebantur aspicere vincula & varia tormentorum genera Christicolis illata, quos latronum manus passim captivare solebat. Non multo post venit quidam Race, de semine Cruconis cum classica manu, arbitratus se hostem suum Pribizlaum reperturum Lubeke. Duæ enim cognationes, Cruconis atq; Henrici, propter principatum contendeant. Cùm ergo Pribizlaus adhuc fortunatus esset, Race cum suis castrum & circumjacentia demoli sunt, Sacerdotes inter arundineta salvati, Falderense præsidium apprehenderunt. Venerabilis ergo sacerdos Vicelinus, cæteriq; prædicatores verbi, gravi mœstitia confecti sunt, eo quòd novella plantatio in ipsis inibi emarcuerit, continueruntq; se in Falderensi Ecclesia, orationibus & jeuniis assidue intenti. Quanta verò austeritate, quanta ciborum temperantia, omniq; conversationis perfectione Falderense illud collegium primitus claruerit, non satis explicari potest. Dedit ergo eis DOMINUS gratiam sanitatum, juxta quod ipse pollicitus est, infirmos sanare, Demones effugare. Quid enim dicam de(a) arretitiis? Obsessorum, qui late advecti sunt, plena erat domus, ita ut fratres quiescere non possent, clamantes sanctorum virorum præsentia ignes suos accendi. Sed quis illuc venit, & Dei gratia liberatus non est? In diebus illis contigit virginem quandam, Ymme dictam, vexari à dæmone, & ad Vicelinum sacerdotem perducì, Quem cùm interro-

gationi-

gationibus urgeret : Curvas incorruptum ipse autor corruptele , temerare præsumpsisse. Ille diserta voce respondit, Quia, inquit, tertio me offendit. In quo, ait, te offendit? Quia, inquit, negotium meum præpedivit. Bis enim transmisi fures ad perfodiendum domum , sed hæc assidens focus, clamoribus suis eos absterruit. Nunc quoque legatione principis nostri in Daniam functurus, hanc in via offendi, ulturusque quod mihi tertio offendiculo fuerit subter ipsam devolutus sum. Sed cum vir Dei conjurationum verba adversus eum accervaret, ille, cur, inquit, propellis paratum ultro egredi? Iam enim abibo ad proximam villam, visitaturus sodales meos, qui ibi delitescunt. Hoc etenim in mandatis accepi, priusquam in Daniam proficiscar. Quod tibi, ait, nomen? & qui loci tui? aut cum quibus habitant? Ego, inquit, Rufinus vocor: porro sodales mei, de quibus requiris, duo hic sunt, unus cum Rotheſto, alter cum muliere quadam, ejusdem oppidi. Hos ergo hodie visitabo, craftina priusquam signum Ecclesiæ Primæ increpuerit, huc valedicturus revertar, & ita demum in Daniam proficiscar. Et hæc dicens, egressus est: Virgo quoque passione vexationis liberata. Tunc iussit eam sacerdos refici, & craftina ante horam Primæ, ad Ecclesiam reduci. Quam cum parentes proximo mane ad Ecclesiam ducerent, priusquam limen calcarent, & prima pulsari, & vexari virgo cœpit. Nec tamen boni pastoris diligentia prius abstiruit, quam spiritus, præſidentis potentia Dei actus, abscessit. Porro ea quæ de Rotheſto prædixerat, rei exitus probavit: nam in brevi maligno spiritu acerrimè correptus, laqueo semet strangulavit. In Dania quoque occiso Erico perturbatio gravis erupit, adeo ut oculis probari potuerit magnum eò diabolum adventasse in afflictionem gentis illius. Bella enim, & tempeſtates, pestilentias & cætera humano generi inimica, dæmonum ministerio fieri quis nesciat?

arreptus, a) arreptus est, qui à dæmone correptus. Idem ennergumenus appellatur infra l IV. c. 23.

CAPUT LVI. (LVII.)

1. Slavi, bello Henrici & Alberti invitati, Holsatiam & Falderense Collegium infestant.	phum II. reducit. - - 1139.
2. Vicelinus Holsatos suos verbo DEI in istis malis confirmat.	6. Henricus Comes Sigebergensem & Hamburgensem arces ex invidia succendit.
3. Henricus de Badewide Slavos Wagrios vastat.	7. Bavarus exercitum contra Conradum Imperatorem educit.
4. Holsati sine Henrico denuo Slavos invadunt, & Plönam occupant.	8. Factis induciis paulò post moritur. - - XIII. Kal. Oct. 1139.
5. Bavarus Saxoniam recipit, & Adol-	9. Henricus Leo, filius, ei succedit.
	10. Ger-

20. *Gertrudis, Leonis mater, Henrico 12. Adolphus igitur tota Wagriâ :
de Badewide Wagriam dono dat. Henricus Raceburgæ & Polavorum
11. Adolphus contra apud Henricum Leonem nititur. terra potitur,*

Agitabantur autem, sicut in Dania, sic & in Saxonia variæ bellorum tempestates, intestina scilicet prælia magnorum principum, Henrici Leonis, & Adalberti, contendentium propter Saxoniam Ducatum. Super omnia autem lavicus furor propter occupationes Saxonum, veluti ruptis loris effervescentes, Holzatorum fines inquietabat, adeo ut Falderensis pagus jam pene in solitudinem redigendus esset, propter quotidianas interfectiones hominum, villarumque deprædationes. Inter has tribulationum angustias, Vicelinus sacerdos horrabatur populum in Deo spem suam constituere, agere litanias, in jejunio & attritione cordis, eo quod dies mali instarent. Henricus itaque qui Cometiam administrabat, vir ocii impatiens, & strenuus in armis, congregato latenter de Holzatis & Sturmaris exercitu, hyemali tempore intravit Slaviam, aggressusque eos, qui præ manibus erant, & quasi fudes defixæ in oculis Saxonum, percussit eos plaga magna, omnem scilicet terram Plunensem (a), Luthilenburgensem, Aldenburiensem, omnemque regionem quæ inchoat à rivo Sualen, & clauditur mari Baltico, & flumine Trabena. Omnem hanc terram una incurfione, præda, & incendio vastaverunt, præter urbes quæ vallis & feris munitæ, obsidionis propensius studium perquirebant. Proxima æstate Holzati se mutuo adhortantes etiam sine Comite castrum Plunen adierunt, divinoque adjuti præsidio munitionem hanc cæteris firmiorem, præter spem obtinuerunt, Slavici, qui inibi erant, occisioni traditis. Gesseruntque eo anno bellum perutile, vastaveruntque crebris incurfibus terram Slavorum, seceruntque eis, ut sibi facere proposuerant, omni terra eorum in solitudinem redacta. Habueruntque Holzati pro omine bellum illud Transalbianum Saxonum, eo quod invenissent libertatem ulciscendi se de Slavici, nemine scilicet obfistente. Nam principes Slavos servare solent tributis suis augmentandis.

Postquam ergo Henricus, gener Lotharii regis, auxilio socrus Rikenzæ Imperatricis ducatum obtinuit, & nepotem suum Adalbertum Saxonia deturbavit, Adolfus Comes rediit in Cometiam suam. Videns autem Henricus de Badewid, quia subsistere non posset, succendit castrum Sigeberg, arcemque firmissimam Hammenburg, quam Comitis Adolphi mater murato opere construxerant, ut esset firmamentum urbi contra impetum Barbarorum. Hanc ergo domum, & quidquid nobile senior Adolfus construxerat, Henricus fugam meditans,

dirans, demolitus est. Post hæc Henricus Leo cæpit armari adversus Contra- 7
 dum regem, duxitq; contra eum exercitum in Thuringiam, ad locum qui dici-
 tur Cruceburg. Bello itaq; per inducias protracto, dux rediit in Saxoniam, & 8
 post non multos dies mortuus est. Obtinuitq; filius ejus Henricus Leo duca- 9
 tum Saxoniae, puer adhuc infantulus. Tunc Domina Gertrudis, mater pueri, 10
 dedit Henrico de Badewid Wagirensium provinciam, accepta ab eo pecu-
 nia, volens suscitare pressuras Adolfo Comiti, eo quòd non diligeret eum,
 Postquam autem eadem Domina nupsit Principi Henrico (b), fratri Conradi 11
 regis, & alienata est à negotiis ducatus, accessit Adolfus Comes ad Ducem
 puerum, & consiliarios ejus, acturus causam suam super Wagirensi terra,
 prævaluitq; & justiori causa & auctiori pecunia. Dissensiones ergo, quæ fue- 12
 runt inter Adolfum & Henricum, taliter compacatæ sunt, ut Adolfus Sigeberg
 & omni wagirore terra potiretur, Henricus in recompensationem accipe-
 ret Racesburg & terram Polaborum.

Plunensem. a) Hic auctor Wagriam se-
 pentrionalem in tres districtus dividit,
 in Plönensem, Lütkenburgensem & Al-
 denburgensem.

Henrico, b) Juditha, Henrici Superbi
 foror, nupta primùm Friderico, Sueviæ

Duci, ei Conradum III. post Imperatorem,
 & Fridericum, Ducem Sueviæ peperit. Post
 matrimonio juncta fuit Luitpoldo, Mar-
 chioni Austriæ. Hic ex illa Luitpoldum &
 Henricum hunc suscepit.

Tabula genealog.

conjuges	conjuges
Fridericus, Dux Sueviæ.	Juditha, Luitpoldus, Marchio Austriæ,
1. Conradus III. Imperat. 2. Fridericus, Dux Sueviæ;	3. Luitpoldus. 4. Henricus Austriacus;

|
 Fridericus Barbar. Imperat.

CAPUT LVII. (LVIII.)

1. Adolphus II. Sigebergum instau- <i>rat.</i> 2. <i>Ad desertas Slavorum sedes inco- lendas Hollandos &c. evocat.</i> 3. Aldenburgum & Lütkenburgum <i>Slavis relinquit.</i>	4. Lubeca nova ipsius auspicio sur- <i>git.</i> - - - - - 1140. 5. Niclotum amicitia sibi jungit. 6. Vicelinus prædia recipit, quæ Lo- <i>tharius canobio Sigebergensi lega- verat.</i>

His verò in hunc modum ordinatis, Adolfus cæpit reædificare castrum 1
 Sigeberg, cinxitq; illud muro. Quia autem terra deserta erat, misit nun- 2
 cios

cios in omnes regiones, Flandriam, & Hollandiam, Trajectum, Westphali-
 am, Frieslandam, ut quicumque agrorum penuria arctarentur, venirent cum familiis
 suis, accepturi terram optimam, terram spaciosam, uberem fructibus, redun-
 dantem pisce & carne, & commoda pascuorum gratia. Dixitque Holfaris &
 Sturmariis: Nonne vos terram Slavorum subegistis, & mercati eam estis in
 mortibus fratrum & parentum vestrorum? Cur ergo novissimi venitis ad pos-
 sidendum eam? Estote primi, & transmigrate in terram desiderabilem, & in-
 colite eam, & participamini deliciis ejus, eo quod vobis debeantur optima
 ejus, qui tulistis eam de manu inimicorum. Ad hanc vocem surrexit innumera
 multitudo de variis nationibus, assumptisque familiis cum facultatibus, vene-
 runt in terram Wagirensium ad Comitem Adolsum, possessuri terram quam
 eis pollicitus fuerat. Et primi quidem Holzatenses acceperunt sedes in locis
 rutilissimis ad occidentalem plagam Sigeberg, circa flumen Trabenam: Cam-
 pestria quoque Zuentineveld, & quicquid a rivo Suale usque Agrimesou(a), & la-
 cum Plunensem extenditur. Dargunensem pagum Westfali, Utinensem Hol-
 3 landi, Susle(b) Friesi incoluerunt. Porro Plunensis adhuc deserrus erat. Al-
 denburg verò & Lutilenburg(c), & cæteras terras mari contiguas dedit Sla-
 4 vis incolendas, factique sunt ei tributarii. Post hæc venit Comes Adolus ad lo-
 cum qui dicitur Bucu(d), invenitque ibi vallum urbis desolatæ, quam ædifica-
 verat Cruco olim tyrannus, & insulam amplissimam, gemino flumine cin-
 ctam. Nam ex una parte Trabena, ex altera Wochniza præterfluit, habens
 uterque paludosam & inviam ripam. Ex ea verò parte, qua terrestre iter conti-
 nuatur, est collis contractior, vallo castri præstructus. Videns ergo industrius
 vir competentiam loci, portumque nobilem, cœpit illic ædificare civitatem,
 vocavitque eam Lubcke, eo quod non longè abesset à veteri portu & civitate,
 5 quam Henricus princeps olim constituerat. Transmisitque nuncios ad Niclo-
 tum Oborritorum principem, componere cum eo amicitias, omnes nobilio-
 res donariis sibi adeo adstringens, ut omnes ei obsequi, & terram ejus com-
 pacare certarent. Cœperunt ergo inhabitari deserta Wagirensis provinciæ,
 6 & multiplicabatur numerus accolarum ejus. Vicelinus quoque sacerdos invi-
 tante pariter & adjuvante Comite prædia recepit, quæ Lotharius Imperator
 ad constructionem monasterii & subsidium servorum Dei jam olim ipsi co-
 ram castro Sigeberg contradiderat.

Agrimesou. a) Nominibus & locis his
 Zuentinefeld, Suale, Agrimesou, corrupte
 editum erat Agrimensou & aliis ante Au-

ctorem nostrum etiam *Adamus Bremen.*
 in limitibus, Saxonum & Venedorum de-
 scribendis usus est, *Ita ille l. II. c. 9.* Tunc
 (limes

(limes *Hollatæ*) in *Horbistenon* vadit, in *Travennam* sylvam, sursumq; per ipsam in *Bulilunken*; mox in *Crimesou*, & recte ad vadum, quod dicitur *Agrimesvedel* ascendit. Ab eadem aqua sursum procurrens terminus, in stagnum *Colse* vadit. Sicq; ad orientalem campum venit *Zuentisfeld*, usq; in ipsum flumen *Zuentinam*, per quem limes *Saxonix*, usq; in pelagus *Scythicum*. Res ita se habet. Prope villam *Blancten* (*Adamo* *Buliluncken*) ex paludibus rivi oriuntur duo, fontibus haut longè distiti; quorum alter, hodie *Tensesbeck* (veteribus *Crimesauw*) dictus in septentriones vergit, atq; fluxu non ita longo in lacum *Stoeksee* (veteribus *Agrimeswedel*) se diffundit. Hinc procurrens in *Plönense* stagnum (*Colsee* *Adamo*) unacum *Suentina* fluvio, à quo campus *Schwentisfeld* olim dictus, recipitur. Ex lacu *Plönensi* cum *Suentina* egressus, idem cum illa nomen accipit, & longo tractu versus septentrionem fertur, donec in *Chiloniensem* sinum se effundit, & mari *Balthico* miscetur. Alter verò, priore etiam nobilior, *Trava* dictus, in meridiem *Oldesloam* usq; excurrit. Hinc flexus Orientem versus, *Lubecam* præterlabitur, atq; inde leni meatu, *Travæmundam* usq; delatus, in mare se exonerat, & *Lubecensis* portum sic satis commendum efficit. Hi ergo duo fluvii *Wagriam* suo ambitu comprehendunt, adeoq; olim *Wagrios* à *Saxonibus* & *Obotritis* distinxerunt. Vide *Cap. Danckw. Tab. XXX. & XXXI.*

Susle, b) Hodie idem nomen vico isti manet, diciturq; *Süsel*. In antiquis tabulis Comitum *Hollatæ*, *Susela* Latinâ terminatione vocatur, & in antiquo carmine de *Vicelino Zusla*. Jacet haut procul à litore maris *Baltici*.

Luttinb, c) *Hastenb. supra cap. 12.*

b. 7.

Bucu, d) Finis *Veteris Lubecæ* *supra cap. LV. n. 3.* ab *Auctore* expositus est: nunc *Novæ* initia narrat. Hic igitur de utriusq; loco patuca dicere operæ pretium fuerit. *Vetus*, cujus primò *Auctor supra cap. XX. n. 5.* meminit, ubi sita fuerit, non immeritò queritur. Ad amnem *Schwarctow* aliquamdiu stetit, certum est. Sed semperne ibi fuerit, non abs re ambigas. *Veteres annales* diligentius excutenti videtur illa primùm eodem loco ædificata, quo hodie floret. Postea ad amnem *Schwarctow* translata: indeq; rursus in pristinum locum revocata. *Godschalci*, *Obotritorum Reguli*, pietas aut prima urbi initia dedit, aut etiam, quod magis credo, ut illa innotesceret, in causa fuit. *Alitum* enim apud *veteres Saxonicarum & Slavicarum* rerum *Scriptores* de *Lubecæ* silentium est, donec ad *Godschalci* principatum descenditur. In hujus sitio erga cultum divinum commemorando omnium primò *Lubecæ* mentionem isti faciunt. *Lubecæ* à religiosissimo Principe *cœnobita* ædificata fuisse *Adamus Bremensis*, *Helmoldus* & *Albertus Stadenfis*, locupletes in primis in hoc argumento testes, literis prodiderunt; quod *Georg. Fabricius* ad annum 1037. refert. Atq; hanc *Lubecam* eodem stetit loco, quo hæc nostra *impræsentiarum* conspicitur, statuentum.

Quæ à quo condita primùm sit, non satis liquet. Sunt qui ad *Godschalcum* referunt, ut *Georg. Fabric. Rer. Sax. anno 1041. Henning. in Tab. Geneal. p. 292. Johann. Petersen Chron. Holf. p. 30.* Alii illam etiam ante tempora *Godschalci* exitisse affirmant. Ex his *Auctor Chronici Lubec. MS. l. I. c. 1.* ita scribit: *Incertum est, si Godschalcus Princeps in fine*
S
Chri-

Christianissimis, eam (Lubecam veterem) fundaverit, cujus tempore Lubeca jam erat: sed ante eum nulla ipsius memoria invenitur. Et *cap. 2.* Quapropter si quis in annalibus scriptum offenderit, Henricum constituisse Lubecam, de firmatione accipiat, non autem de primæva fundatione, *Erasmus Sarcerius* in sua de Lubeca veteri Oratione hæc habet: Graviter errant qui Godscalcum ejus fundatorem faciunt, quum Lubecam ante illum fuisse, certò couflet, vel ex antecessoribus Godscalci, cujus avus Mistiojus nomine, veteri Lubecæ præfuisse legatur. Hoc tamen non negamus, sub Godschalco famosissimo & fortissimo Vandalo, primùm veterem Lubecam clarè innotuisse, & ante eum perexignam illius memoriam extitisse. Et paulò post: Godscalcus cœnobita in usum juventutis instituta, tum prorsus collapsa restituit. Idem *Reimarus Kock & Chron. Lub. MS.* asserit. Non desunt, qui illam à Viboldo, seu Vibodo, Dano, conditam feribant. Ex his est *Franciscus Irenicus*, qui ita: Lubecum est urbs tribus regnis contraria, secundum Æneam, à Viboldo duce condita, à Vandalis Buccena nominetur, à Kittone Principe aucta anno Christi ccc. *in Germania sua l. XII. f. CCXVI.* Subscribit illi *Hartmannus Schedel* his verbis: Lubeca Saxonix urbs illustris ac Cæsarea civitas, à Vibodo, Cimbrorum Duce, ad Cimbriam Chersoneson quondam ædificata in eo loco, quem Venedes, qui & Vandali, adhuc Saxonix partem teneantes, Buccoviam (*Buccow*) dixerunt. Aucta per levissimum Principem, qui Kitto dicebatur, quem & Trutonem appellabant, anno Christi 1104. *in Chronico de atatibus, ann. 1493. edito.* Cum Schedelio eadem fere inculcat *Raphael Volaterranus*, cum scribit: Lu-

bicum, civitas imperialis, ab Umbodo Vigtigo, Cimbrorum Duce, ædificata, in eo loco, quem Venedes, adhuc Saxonix partem tenentes, Lucconiam dixerunt. Adeo crevit, ut Lubicensium auxilium sæpe Dacix Reges ad suos in officio continendos imploraverint, *Geograph. l. VII. p. 159.*

De loco & conditore urbis etiam *Kranztzius* ita commentatur: Anno XL, salutis Christianæ, post centum atq; mille, Adolphus Comes Holfariæ, jam Wagriæ Dominus, usq; ad lacum Wakenisse, tenebat ditionem, cernens quæ optime Cimbrorum olim Dux, & deinde Crito Wandalus, inter lacum & flumen in colle, urbis mœnia inchoassent, sed tempestatibus bellorum impliciti, ab opere desitissent, tertius ipse futuræ civitatis fundamenta cœpit jacere; Lubicamq; de Zartovy, cum nomine transtulit in superioræ civitatem, quæ propitio Deo in diebus nostris ita effloruit, ut invidiam sit prætergressa omnium in circuitu principum, & urbium. Locum ante dixerunt Buccu, *Wandal. l. IV. c. 1.* Exseribit hæc Auctor *Chronici Lub. Latini MS.* & addit: Estq; verisimile, quod ante urbis erectionem in eo loco fuerint nonnulla piscatorum tuguria; quorum præcipuum & magistrum Lubam multi arbitrantur appellatum, *lib. II. c. 2. Nicolaus Marefcalcus*, Henrici, Ducis Mechlenburgici Consiliarius, qui se historiam suam ex monumentis Majorum hujus Principis optima fide transcripsisse confirmat, ita de Lubeca nostra scribit: Urbs ea præsignis etiamnum sub Imperio Romano venerationis, inter Travam & Bagnisum amnes, qui ambo *Χάλυπος*, Chalufus CL. Ptolomæo, loco amœnissimo sita est, Luconiorum caput, A piscatoribus proditur temporibus antiquissimis portu eo habitata, unde Roma-

nis olim nota. A Godschalco dein Herulorum sive Obotritorum Rege instaurata, qui & arcem & lararium ibi primus excitavit, Bute est nunc ipara, seu à Bute filio, sive ad imitationem *Βυτη*, quæ Sauro-matarum ad Mæotida, teste CL. Ptolomæo, aut deniq; in honorem amasii Veneris, qui Bute. At Henricus, qui Butes germanus, idemq; Regis Godscalci filius, Coloniæ Luconiorum magnam dixit, vulgus Lubecum, lingua Vandalorum gentili, quod amiculum significat, *Annal. l. II.*

c. 38. Veteri hic Lubecæ Crito Princeps circa ann. Christi 1056. quo ille in locum perempti Godschalci à Slavis surrogatus est, arcem adjunxit.

Postquam autem & Crito ab Henrico, Godscalci filio, anno 1105. occisus esset, (supra *c. 34. n. 3.*) Henricus Critonis sedem deseruit, & Lubecam ad fluvium *Schwartow* transtulit. Atq; ideo ille istam contituisse scribitur ab *Helmoldo* infra *c. 57.*

n. 4. Hic illam brevi admodum tempore stetit, nec unquam propter crebras Rugianorum, eadem Critonis ulcisci cupientium, incursiones in modum justæ urcis muniti vallo aut muro potuisse existimare licet. Nā & sæpe aliās eā instellarūt, & eum Zwentepolchus Obotritus præceter, illam demoliti sunt, ut supra *cap. 48. n. 7.*

Auctor narravit, donec tandem illam tempore Pribislai funditus everterunt, de quo hoc loco. Tunc enim, ut scribit *Herz. Kernerus*, Race cum suis relicta in Lubeke urbe & castro, & omnia circumjacentia solo æquarunt. Et locus urbis & castri planus relictus est.

Jam anno 1140. Adolphi Comitis auspicio Lubeca postliminio ad pristinam sedem redit. Dilertè enim *Helmoldus* infra

c. 57. scribit, Adolphum in loco Buciz invenisse vallum urbis desolata, quam Cruce olim ædificaverit.

Sententiam nostram de loco veteris Lubecæ claris verbis confirmat *Auctor Chronici Lubecensis membranacei*, qui fuit Lector ordinis Franciscani, & iussu duorum urbis Prætorum, seu Judicum Thomæ Moerkerken & Hermanni Langen anno 1335. historiam suam scripsit. Hic Lubecam omnium primò hic, inter iravam & Wakenissum, sitam fuisse, idq; se ex antiquissimis Annalibus transcripsisse testatur. Verba codicis digna judicio, quæ adscriberem, cum etiam compendio enarrent, quoties Lubeca locum mutaverit: *By des Keiser hundert Enden / de de Beerde was an den Namen / do wart begrepen unde ghebuwet de eerlike Stadt Lubeke / de in deseme Jare lach by dem Swartowe / dat noch olde lubeke heet. Voren hadde ze gheleghen tuschen der Trauen unde der Nosse / dat ze noch licht. Sed beware ze an ewighen Daghen. Wen ze dar wart erst ghebuwet / edder wu langhe ze dar lag; des en bescriuen myne Coroniken. Mer an euer Historien hebbe it ghelesen / dat ze in maniger Jeghen heste gheleghen / unde is ongesetet van der enen jeghene to der anderen. Erst wart se begrepen in der sieder / dar se noch licht. dar na wort se outverret by der Swartowe / da noch olde lubeke heet. dar na wort se by der ersten siede ghebuwet / wedder dar na wart ze verstorit / unde wart gesetet over de Wakenisse / unde het do de lommenstad. dar blef se ene korte wile mit Wederwillen der Borahere / wenne de Scheye kunden nicht by dem Que & beladen. Aldus fund sem Wandelbarheit edder dorch der Brande Vorvolghinghe wisten / de ze verstoriden / edder dorch Waterwo / dat id to jere uplogede so Verderf der Stadt /*

edder doch Vāres willen / dar de Stadt an vorgint. *Albus* hefft de Stadt an vele nöden ghewesen van andeghime erer ersten Begripinghe. *Ner* *Got* hefft jo angeseen Jungheit in sine louc / Rechevdericheit in eme maen Gude / da gwerlde ghewesen hefft in der Stadt / unde hefft de Stadt untholden / unde van aller Auwechtighe beschermet. Hinc *Hermannus Kornerus* : Ex quo manifeste apparet, primam fundationem esse factam à Trutone in loco, ubi jam situata existit, *Chron. MS. membranaceo f. XVII. a.* Non contemnenda præterea est *CL. Cliveri* sententia, adserentis, Trevam Ptolomæi, qui anno CH. LXX. scripsit, Lubecam nostram esse, à Trava flumine facili unius literæ immutatione ita dictam, *lib. III. Germ. antiq. c. 27.* Quo in loco eadem *Clivero* Marionis prima Ptolomæi hodie Hamburgum est; Marionis altera, Wismaria.

Sive autem Godschaleus, sive alius quispian Obotritorum Principum prima urbis fundamenta posuerit, certè nullus Poloniæ Rex posuit; uti frustra Polonorum scriptores gloriantur. *Alexander Guagninus* Visimirum, Poloniæ Regem, superato Sivardo, Danorum Rege, in hæc loca progreßum Lubecam, Wismariam & Daniscum condidisse scribit, *Rer. Polonicar. Tom. I. Jodocus Ludovicus Decius* hæc scribit; Est ad Balthæi maris sinum Lu-

becum, Imperii Romani opibus, armisq; pollens oppidum. Hoc à Polonorum quondam majoribus, (ut vetustates eorum habent) conditum Buccovecium fuit appellatum, *lib. de Sigismundi Regis temporib. Tom. 2. edit. Pistor. Martinus Cromerus*, Episcopus, ab aliquo filiorum aut posterorum Lesci III. extructam esse affirmat, *l. II. de Rep. Polon.*

Omnia hæc testimonia domestica sunt; deinde, nullius antiqui Scriptoris auctoritate confirmata, Præterea, si urbs ab extero aliquo Rege primùm condita esset, Helmoldum istud latere non potuisset, Fuerunt denique Polonorum & Obotritorum, quamvis utraque gens Slavica esset, semper distincta regna & terræ. Habuere Obotriti & Wagrii jam inde ab antiquissimis seculis, longè ante facta Lubecæ fundamenta, suos Regulos, viros fortissimos, & dittonum suarum defensores acerrimos. Ab his urbes & arces antiquas terræ ipsorum, ut Lubecam, Mechlenburgum, Aldenburgum, Herulam, seu Werlam, Küßimum, Rethram, Iloam & alias ædificatas esse quis dubitet? Nec tandem, si Rex aliquis Poloniæ cum exercitu irruptionem aliquando in has terras fecit, statim urbes ibi condere vel voluit, vel potuit. Slavum ergo Principem urbem struxisse certum esse: Polonum eum fuisse, nondum monstratum est. Videlicet, omnis Polonus Slavus est: at non Slavus, omnis Polonus.

CAPUT LVIII. (LIX.)

1. *Vicelinus* cœnobium & templum in *Hagersdorff* condidit.

2. *Dithmarus*, *Vicelini* discipulus Collegio *Hagersdorffensi* se jungit.

Visum autem fuit eis propter incommoda fori, & tumultus castrenses, monasterium in proximo oppido, quod Slavice Cuzalina, Teutonice Hagerestorp (a) dicitur, fundacione commodissimum esse, misitq; eo venerabilem

bilem Sacerdotem Volckwardum cum industriis viris, qui oratorio & claustralibus officinis subrigendis operam darent. Porrò forensis Ecclesia, in curam Parochiæ, ad radicem montis posita est. In diebus illis nobilissimus vir ² Thethmarus, Domini Vicelini quondam discipulus, & in studio apud Franciam socius, relicta præbenda & decania Bremensi, devovit se Falderensi collegio, vir contemptor hujus seculi, sectator voluntariæ paupertatis, & in spirituali conversatione summæ perfectionis. Cujus per omnia extollenda sanctitas, tanto humilitatis culmine, & benignitatis vigore subnixa erat, ut videres inter homines angelum, scientem compati infirmitatibus singulorum, tentatum autem per omnia. Destinatus post hæc Hagerestorph, quæ & Cuzelina, cum aliis fratribus, hominibus novæ transmigrationis magno solario fuit. Dominus quoq; Vicelinus novellæ Ecclesiæ sibi commissæ solers curator, omni studio enifus est, ut Ecclesiæ locis opportunis ædificarentur, providens eis de Faldera tam Sacerdotes quam reliqua altaris utensilia.

Hagerestorp. a) Slavi Cuzalma, (*Kühls* lin) hodie Högelsdorff è regione Sigebergi, ad alteram Trava ripam sita. Huc circa annum 1140. Sigebergo cœnobium trans-

latum est, ut hic narrat Auctor. Geroldus verò illud Sigebergum postliminio transiit, circa ann. 1154. *in fin. c. 83. n. 15.*

CAPUT LIX. (LX.)

1. *Bernhardus Abbas in Comitibus Imperij miracula edit.* - 1146.
2. *Adolphus Comes experimento Bernardi in patrandis miraculis virtutem explorat.*

3. *Bernhardi monitu Imperator, Reges, Principes, populi expeditionem sacram suscipiunt.* - - 1147.
4. *Militum sacrorum pars una in Asiam: altera in Hispaniam: tertia contra Slavos destinatur.*

Circa tempora dierum illorum ortæ sunt res novæ, & toti orbi stupendæ. Præsidentæ enim sanctissimo Papa Eugenio, Conrado quoq; tercio gubernacula regni moderante, claruit Bernardus Clarevallisensis Abbas, cujus fama tanta signorum fuit opinione celebris, ut de toto orbe conflueret ad eum populorum frequentia, cupientium videre quæ per eum fiebant miracula. Hic itaq; egressus in Teutonicam terram, venit ad celebrem curiam Frankenvordt, quo tunc fortè Rex Conradus cum omni principum frequentia festinus occurrerat. Cum ergo sanctus vir in Ecclesiis positus, curandis ægrotis in nomine Domini propensius instaret, astante Rege & summis potestatis, incertum erat inter tantas populorum catervas, quid quis pateretur, aut

² cui totte subveniretur. Aderat illic Comes noster Adolfus, certius nosse cupiens ex operatione divina virtutem viri.

Inter hæc offertur ei puer cæcus & claudus, cujus debilitatis nulla potuit esse dubitatio. Cœpit ergo vir sagacissimus intentare solerter, si forte posset in hoc puero, sanctitatis ejus experimentum capere. Cujus incredulitati, veluti divinitus edoctus vir Dei, remedium providens, puerum præter morem jussit sibi applicari, cæteros enim verbo tantum consignavit. Hunc verò exhibitum, manibus excepit, oculisque morosa contrectatione visum restituit :
³ Deinde genua contracta corripuens, jussit eum currere ad gradus, manifesta dans indicia, recuperati tam visus quam gressus. Cœpit sanctus ille, nescio quibus oraculis edoctus, ad hortari Principes, cæterasque fidelium plebes, ut proficiscerentur Hierusalem, ad comprimendas, & Christianis legibus subigendas Barbaras orientis nationes, dicens, appropinquare tempora, quo plenitudo gentium introire debeat, & sic omnis Israel saluus fiat. Protinus ad verba adhortantis, incredibile dictu est, quanta populorum caterva se ad profectionem eandem devoverit, in quibus primi & præcipui erant, Conradus Rex, Frerhericus Sueviæ Dux, qui postea regnavit, Welfh Dux, cum Episcopis & Principibus, militia nobilium & ignobilium, vulgariùmque numero æstimationem excedente. Quid dicam de Teutonicorum exercitu, cum & Ludovicus Parisiorum Rex, & omnis Francigenarum virtus, in id ipsum aspiraverint. Non est recognitum vicinis temporibus, nec auditum à diebus seculi, tantum convenisse exercitum, exercitum, inquam, grandem nimis. Fuenturque signati titulo crucis, in vestibus & armatura. Visum autem fuit autoribus expeditionis, parrem exercitus unam destinari in partes orientis, alteram in Hispaniam, tertiam verò ad Slavos, qui juxta nos habitant.

Circa, a) Prima hujus mali labes erat Edessæ urbis amissio. Hæc Medorum metropolis, Rages olim dicta, iter trinitus dici trans Euphratem sita, inde ab Apostolorum temporibus in Christiana fide perstiterat. Hic enim egregium & magnificentum templum, Thomæ Apostolo dicatum, Christiani habebant. Ad quod orthodoxa illa mulierenda, puerum secum ad martyrium trahens, tantopere festinabat, eum omnes, qui in illo reperti essent, Valens occidi jussisset. *Socrates Histor. Ec-*

cles. l. IV. c. 14. Freculphus Episc. Lexov. Tom. II. l. 4. c. 17. Christiani Occidentales cum terras suas in Oriente in quatuor Principatus seu Comitatus dividerent, unum horum in Edessa constituebant, Sanguinus, Turcorum Princeps, intellecto, Comitem Edessanum & Principem Antiochenum simultates inter se alere, occasione utendum ratus, urbem anno 1142. capit. Sanguino paulò post mortuo, cum urbs infirmo præsidio tenebatur, cives eam Christianis reddebant. At

Noradinus, qui Sanguino succellerat, istam deditonem ægerrimè ferens, anno 1145, eam magno exercitu oppugnat, caput, atq; immane quantum in cives & milites Christianos sævit. *Wilb. Tyr. l. XVI. c. 16. Mar. Sanut. l. III. part. 3. c. 19. & part. 9. c. 2.*

Cùm igitur Turci Edessa denuo capta totam fere Syriam depopularentur, cæterasq; urbes & castella Christianorum in potestatem suam redigerent, atq; sacros milites multis præliis affigerent, implorabant illi Eugenii III, auxilium. Ille per

emissarios suos, in quibus vel præcipuus Bernhardus, Reges, Principes & populos Occidentales ad subveniendum terræ sanctæ exhortabatur. *Wilhelm. Tyr. l. XVI. c. 18. Mar. Sanut. l. III. part. 9. c. 2.*

vestibus. b) Crucem illam in vestibus & armis fuisse, constat etiam ex *Fulcherio Carnotensi ad ann. 1097. & Guiberto Abbate l. II. c. 5. & l. III. c. 1.* Abbas quispiam, sacræ militiæ comes, signum illud fronti insculpsit, *Guib. Abbas l. IV. c. 17.*

CAPUT LX. (LXI.)

1. *Conradus Imperator cum exercitu in Græciæ fines perrexit.*
2. *Torrentur ofensis.*
3. *In valle quadam torrente aquarum subito orto multi pereunt.*

4. *Reliqui Bosphorum trajiciunt.*

5. *In Asia in duos divisi exercitus prælius, fame & siti omnes ferme extinguuntur.*

Primus ergo, qui & maximus, abiit terrestri itinere cum rege Alemanno 1
 Conrado, & rege Franciæ Ludovico & præcipuis utriusq; regni Principibus, transieruntq; regnum Ungariæ, quousq; per venirent prope fines Græciæ. Miseruntq; legatos ad regem Græciæ, ut daret eis conductum, mercatumq; transire cupientibus terram ejus. Ille licet admodum territus, annuendum tamen decrevit, siquidem pacifici venissent. Cui remandaverunt, se nihil inquietudinis moliri, qui propter ampliandos fines pacis, peregrinationem ultroneam assumpserint. Dedit ergo eis Rex Græciæ juxta placium, conductum, forumq; abundans rerum venalium, ubicunq; castra locanda fuissent. Multa verò portenta visa sunt in exercitu illis diebus, futuræ cladis demon- 2
 strativa. Quorum vel præcipuum fuit, quod vespere quodam nebula densissima cooperuit castra, qua recedente, universa papilionum tegmina, vel quæ sub diuo fuerant, adeo sanguine resperfa cõparuerunt, ac si nimbus ille sanguine compluerit. Quod videns Rex, cæterique principum, coniecerunt, se ad maxi- 3
 mos labores & mortium pericula evocatos. Nec sefellit (d) eos conjectura. Non enim

enim multo pōst venerunt in montana quædam, ubi cūm inuenissent vallem pratis rivōque decurrente commodissimam, metati sunt castra ad devexum montis latus. Porro iumenta oneraria, cum bigis & quadrigis, victualia sarcināsque militum portantibus, armentorum quoq; in carnis esum ingens numerus, in vallis medium collocata fuerant, prope decursum aquæ, & pascuorum commoda. Apptopinquante verò nocte, audita sunt in montis supercilio fragor tonitruum sonitūsque tempestatis : tum ecce noctis medio nescio an nubium eruptione, vel quo eventu, torrens ille auctior erumpens, quicquid vallis humilior habuit in hominibus & jumentis, in momento eluit & in mare projecit. Hanc ergo primam exercitus jacturam exceperunt milites peregrinationis illius. Cæteri qui residui fuerant, perrexerunt cœpto itinere, transcurrentesq; Græciam, pervenerunt ad regiam urbem Constantinopolim. Qua per dies aliquot recreato exercitu, venerunt ad sinum maris, qui vulgari more dicitur Brachium sancti Georgii. Ibi providerat eis rex Græciæ naves ad transducendum exercitum, adhibens notarios e), qui expeditorum sibi numerum referrent. Quo relecto, graviter ingemuit, & ait: Quare eduxisti Domine Deus populum hunc multum de sedibus suis ? Verè brachio virtutis tuæ indigent, ut iterum videant terram desiderabilem, terram, inquam, natiuitatis suæ. Transmisso (f) ergo mari, Ludovicus Rex Franciæ direxit iter versus Hierosolymam, & pugnantibus secum barbaris universum perdidit exercitum. Quid dicam de Rege Alemanniæ, & his qui cum eo fuerant ? Universi perierunt siti & fame, transducti in desertum maximum, dolo legati Regis Græciæ, qui eos in fines Persarum ducere debuerat. Adeo contabuerunt fame & siti, ut incursantibus (h) Barbaris ultro cervices præbuerint. Rex & validiores quique, qui neci superfuerant, in Græciam refugerunt. O judicia excellenti. Tanta fuit clades exercitus & miseria inexplicabilis, ut eorum qui interfuerunt, adhuc hodie lachrymis deplangatur.

Primus. a) Suscepta est altera hæc Christianorum Occidentis in Palæstinam expeditio anno 1147. cūm Romano Imperio Conradus Suevus; Constantinopolitano Manuel Comnenus, princeps rebus gestis clarissimus, præessent. Describunt eam *Nicetas Choniata de Manuele Comneno: l. c. 4. § seq. Wilhelm. Tyr. lib. XVI. c. 18. § seq. Mar. Sanut. l. III. part. 6 c. 29.* Ex novitiis addatur *Petrus*,

Bizarus. Imperatorē mense Majo iter ingressum paulò pōst sequebatur Ludovicus Rex Galliæ, Uterq; maximum ducebat exercitum. Nam in solo Imperatoris exercitu ad LXX. millia loricatorum, exceptis peditibus, parvulis & mulieribus, atq; equitibus levis armaturæ, fuere: In Regis Ludovici autem comitatu LXX. millia loricatorum, excepta classe secunda, Tantus scilicet, exercitus, quo non Palæ-

stinam

flumam solum, sed & totum Orientem sub-
jicere sibi potuissent; nisi fata obstitissent.
Wilb. Tyr. & Mar. Sanut. ibid. Erant in
exercitu mulieres, non conjunctis cruri-
bus, sed virorum more divaricatis equi-
tantes, hastata atq; virili habitu armata,
Martio vultu Amazonibus audaciores,
Nicetas.

Ille, b) Rex re inexpectata & nova terri-
tus, tamen rebus suis non desuit. Nam &
cōsiliū Imperatoris collaudavit, & copi-
am rerum venalium, quā transiturus esset
Imperator, comportari iussit. Sed quia non
parum periculi sibi ab illo peregrino ex-
ercitu metuebat, urbem munit, & le-
gionum alias ad urbis præsidium retine-
bat, alias exercitum Conradi haut longo
inter vallo subsequi jubebat, ad eos, qui
extra aciem ad prædam & rapinas evaga-
rentur, coercendos. Ita Imperator cum
exercitu pacatē Adrianopolin usq; pro-
cessit. Ubi cum quidam ex ejus cognatis
ægrotus mansisset, isq; à Græcis quibus-
dam improbis unā cum diversorio crema-
tus fuisset, res ad atrocem pugnam deve-
nisset, nisi quorundam prudentiā ira Fri-
derici, (is erat ejus ex fratre nepos, qui
post eum imperavit) eui ultio demandata
erat, mitigata fuisset. *Nic. c. 5.*

mortium. c) In ipso itinere infelices no-
stros Argonautas gravissimæ calamitates
obruunt. Tota expeditio infelicissima fuit.
Nec multo meliore successu cæteræ, quas
Germani, Galli, Burgundiones, Flandri,
Angli, Veneti & Genuenses maximis exer-
citibus susceperunt, finitæ sunt. Quan-
quam enim Hierosolymam & terram san-
ctam recuperarunt, & Veneti atq; Genu-
enses multas Orientali Imperio provinci-
as eripuerunt, tamen pleræq; hæc amissa
iterum, Scilicet in factis erat, ut Mahume-

dani rerum in Oriente potirentur; quam
causam reddit & prolixè explicat *Philip-
pus Nicolai de regno Chr. l. i. r. 6.*

Nec sefellit. d) Plenius cladem hanc de-
scripsit *Nicetas*; quare operæ pretium me
facturū spero, si integram huc transcribā.
Post dies aliquot, inquit, in Cherobacho-
rum planiciem perveniunt, castra locant;
sed vallum ut nec in reliquo toto itinere,
non obducunt, Romana (Græca) fide &
pactione freti, Campos illos fluvius Melas
perstruit, neq; latus, neq; profundus: qui
æstate arefcens, in voraginem limosam ex-
coit. Hyeme verò aut rapidis imbris ex
parvo fit maximus & vorticofus, ut mare
potius quàm flumen videatur, nec jam
vado, sed navibus trajicitur; & ventorū
procellis exagitatus, vicina rura va-
stat. Is igitur torrens tum imbris, &
noctu ex improvise latè ultra ripas effu-
sus, non secus ac si cœli cataractæ aper-
tissent, ex castris Alemannorum non
modò arma, phaleras equorum, vestes,
& si qua alia à jumentis vehebantur, sed
etiam equos, mulos & viros armatos ab-
ripuit: spectaculum sanè miserabile &
lachrymosum: cadunt sine bello, caduntur
nemine cadente: non staturæ pro-
ceritas, non invicta bello dextera que-
quam opis tulit, pereunt instar cœni, in-
star palearum dissipantur, cum atroci
& immani ululatu, ut qui eam rem vide-
runt, numinis iram castra Alemannorum
invalisse crederent.

notarios. e) Manuel Rex multitudinem
exercitus describi, & quot quaq; vice tra-
jicerent, annotari iussit. Sed ii, quibus id
negocii datum erat, tantæ multitudinis
descriptione fatigati, re infecta domum
redierunt. *Nic.*

Transmisso. f) Imperator piſmus Helleſpontum tranſiit, & à viæ ducibus, quos Rex Græciæ dederat, in Cappadociæ ſolitudines ductus & hoſtibus proditus eſt. Ibi enim à Paramo, Soldani Iconienſis Satrapa, ita variis conſictibus exercitus Imperatoris attritus eſt, ut de tanta multitudine vix decima pars evaſerit. *Wilhelm.*

Tyr. l. XVI. c. 20. 21. 22. Tranſit paulò poſt & Rex Galliæ cum ſuis copiis, cui cum reliquis ſuis occurrit Imperator, & habita deliberatione ſtatuit cum eodem alia viâ in Syriam tendere. Sed Ephesum uſq; progreſſis mutato conſilio Conſtantinopolim ad Manuelum, Affinem ſuum, reverſus eſt. Rex interim progreditur, & non procul Laodicea ingentem cladem à Turcis patitur. Tandem apud Attaliam urbem conſenſa navi in Syriam navigat. Imperator & Rex Hieroſolymis conveniunt, & in urbe Ptolemaide de Damasco expugnanda deliberant. Verùm Imperator videns, ſe omnia irato Numine in hac expeditione tentare, domum remeavit, Rege Galliæ diutius in Syria ſubſistente. *Wilb. Tyr. lib. XVI. cap. 23. & ſeq.*

dolo. g) Curabat quidem Rex Græciæ, ut duo illi Germanorum & Gallorum exercitus in itineribus comœatum venalem, reperirent; ſed tamen in locis oportu-

nis, & anguſtis tramitibus, inſidias conſocabat, quibus non pauci ex iis peribant. Ipſo ſive jubente ſive connivente incolæ urbium peregrinis militibus quoquo modo poterant, nocebant. Nam & calcem, vel gypſum contuſum farinæ & panibus miſcebant, quos noſtris vendebant, & monetam adulterinam, ex improbo argento juſſu Manuelis cuſam, iis dabant, ſi quid hi vendituri eſſent. Nec ullum mali genus fuit, quod Rex Manuel non vel ipſe in eos machinaretur, vel aliis machinandi auctor eſſet. Quin ipſe Turcos ad bellum Alemannis faciendum concitabat. *Nic. c. 5. Anton. Sabell. Enn. IX. l. 4.*

incurſantibus. h) Cùm tamen ad fluvium Mæandrum Conradus perveniſſet, & Turci magnis agminibus in ulteriori ripa ipſum exſpectarent, amnem equis præter omnem Turcorum exſpectationem tranſibat, & tantam cladem in iis edebat, ut campi cadaveribus planè regerentur, & poſtea ex oſſibus crebi & alti tumuli, cololum inſtar, fierent; quos ipſe Nicetas, qui hæc ad poſteritatem tranſmiſit, ſuis uſurpavit oculis. Quam am Tyrius hanc ſtragem in Turcis factam Regi Galliæ tribuit, eamq; poſt debellatum Imperatorem accidiffe commemorat. *lib. XVI. cap. 24.* Idem facit *Marin. Sanut. l. III. p. 6. c. 19.*

CAPUT LXI. (LXII.)

1. Alter exercitus, circa Rhenum & Viſurgim collectus, Oliſponem obſidet.

2. Oliſpo, pulſis Saracenis, ſe Chriſtianorum colonia.

SECUNDUS VERO navalis exercitus, Colonia & aliis civitatibus Rheni conſtat, præterea littore fluminis Wieræ, navigare cœperunt latiffima Oceanii ſpacia, quouſq; venirent in Britanniam. Ubi per aliquot dies reſarciſſa claſſe, non modica etiam Anglorum & Britannorum adjecta manu, torſerunt vela verſus Hiſpaniam, applicueruntque ad Portugalenſem nobiliſſimam Galatiæ (a) urbem, adoraturi apud Sanctum Iacobum. Rex (b) ergo Galatiæ
latiæ

lætiior effectus de adventu peregrinorum, rogavit, ut si propter Deum pugnaturi exissent, fierent sibi auxilio contra Lacedæmoniam & ejus incolas, qui fines Christianos inquietabant. Cujus petitioni faventes abierunt Lacedæmoniam cum magna navium copia: Rex quoque terrestri accedens itinere, validum adduxit exercitum, & obsessa est civitas terra marique. Multum ergo temporis effluxit in obsidione civitatis. Ad ultimum capta civitate, pulsisque Barbaris, Rex Galatiæ rogavit peregrinos, ut darent sibi civitatem vacuum, divisa prius inter eos socialiter præda. Factaque est illic Christianorum colonia, usque in præsentem diem. Hoc solum prosperè cessit de universo opere, quod peregrinus patravit exercitus.

Galatiæ, a) Gallaciam intelligit, De qua vide *Luc. Marineum l. III. de reb. Hispan. Paull. Merulam Cosm. part. II. l. 2. c. 16.*

Rex, b) Hic erat Alfonso I. Rex primus Lusitanæ, qui præmiis propositis classem è Germania, Angliæ & Gallia Belgica in belli societatem ad Olisiponem, quam Mauri adhuc tenebant, expugnandam evocabat, *Joann. Mariana l. X. c. 19. Duard. Nonius de Regibus Portugall.*

p. 1253. De urbis nomine, conditoribus, situ & forma, agit *Damianus à Goes*, in *Olisiponis descriptione*, *Ludovicus Nonius de Hispaniæ. 35.* Melior scriptorum pars ab Ulyssæ conditam asserit, *Damianus* tamen, *Ludov. Nonius & Paull. Merula c. 26.* Olisipo scribendum esse contendunt. *Hieronymus Conestagg.* Lilybona scribit, *lib. de Portugall. & Castell. conjunct.*

CAPUT LXII. (LXIII.)

1. Tertius exercitus Obotritis & Luticiis debellandis destinatur. Com. auxilia & colloquium expetit.
 2. Niclotus sua munit, & Adolphus. 3. Adolphus honestè ea denegat.
 4. Id ægerrimè fert Niclotus.

Tertius signatorum exercitus devotaverunt se ad gentem Slavorum, Obotritos scilicet & Luticios, nobis confines, ulturi mortes & externima quæ intulerunt Christianicis, præcipuè verò Danis. Hujus verò expeditionis capitanei erant, Albero Hammerburgensis & universi Saxonie Episcopi: præterea Henricus Dux adolescens, Conradus Dux de Zaringe, Adalbertus Marchio de Saltwiede, Conradus de Within. Audies ergo Niclotus quia congregandus esset in brevi exercitus ad destruendum eum, convocavit universam gentem suam, & cœpit ædificare castrum Dubin, ut esset populo refugium in tempore necessitatis. Direxitque nuncios ad Comitem Adolrum, commo-

nens eum fœderis quod pepigerant, simul etiam rogans præberi sibi facultatem colloquendi ei & consilio participandi. Cùmque Comes renueret, dicens, hoc incautum sibi propter offensam principum, ille mandavit ei per nuncios dicens: Deceveram quidem esse oculus tuus & auris tua in terra Slavorum, quam incolere cœpisti, ne quas patereris molestias Slavorum, qui olim Wagirensium terram possederunt, & causantur se privatos injustè hæreditate patrum suorum. Quare ergo dissimulas amicum tuum in tempore necessitatis? Nonne tentatio probat amicum? Hactenus continui manus Slavorum, ne læderent te, nunc tandem libet retrahere manum, & permittere te tibi, eo quòd fastidieris amicum tuum, nec recordatus fueris fœderis, & negaveris mihi faciem tuam in tempore necessitatis. Dixeruntque nuncios Comitibus ad Niclotum: Quod Dominus noster hac vice non loquitur tibi, impedit ea quam nosti necessitas. Habe ergo adhuc gratiam fidei & sponsionis tuæ erga Dominum nostrum, ut si videris contra eum bella Slavorum clam confurgentia, præmunias eum. Et promisit Niclotus. Dixit ergo Comes habitatoribus terræ suæ, habere cautelam jumentorum & substantiarum vestrarum, ne fortè rapiantur à furibus vel laironibus: de publico verò periculo meum erit prospicere, ne qua improvise exercitus incursione involvamini. Putabat enim vir sapiens, repentinas bellorum jacturas sese consilio conclusisse, sed res aliter cesserunt.

CAPUT LXIII. (LXIV.)

1. *Niclotus in Wagriam irruit, & Lubecæ plusquam CCC. viros occidit.*
  2. *Westphalos & Hollandos, novos Wagria incolas, cadibus & rapinis vastat.*
  3. *Holfati antiqui ab hac incursione immunes fuerunt.*
1. **S**entiens enim Niclotus irrevocabilem esse juratæ expeditionis profectio-
nem, clam parat navalem exercitum, transmissoque fœro, applicat classem ad ostium Travene, percussurus omnem Wagirensium provinciam, priusquam Saxonum exercitus infunderetur suis terminis. Transmisitque vespere nuncium Sigeberg, eo quòd promississet Comiti, præmunire eum, sed supervacua legatione: Comes quippe defuit, & non erat tempus congregandi exercitum. Illucescente ergo die qua sanctorum Ioannis & Pauli passio veneranda celebratur, descendit navalis Slavorum exercitus per ostium Travene. Et cives Lubicanæ urbis audito murmure exercitus, inclamaverunt viros urbi, dicentes; Audivimus vocem clamoris maximi, quasi vocem supervenientis multitudinis & ignoramus quid sit. Miseruntque ad civitatem & ad forum, nunciare eis imminens periculum. Sed populus multa potatione ebrius

brius neque strato neque navibus admoveri potuit, quousque hostibus circumvallati, naves mercibus onustas injecto igne perdiderunt. Interfectique sunt illic eo die ad trecentos & eo amplius viros. Rudolphus sacerdos & Monachus dum fugeret ad castrum, præventus à Barbaris, mille vulneribus confossus est. Porrò hi qui in castro erant, biduo atrocissimam obsidionem pertulerunt. Duæ quoque equitum turmæ omnem Wagirensium terram pervagantes, & quicquid in suburbio Sigeberg reppererunt, demoliti sunt. Pagum quoque qui Dargune dicitur, & quicquid infra Travenam à viris Westphalis, Hollandis, cæterisque extraneis populis incultum fuerat, flamma vorax absumpsit. Feceruntque cædes virorum fortium, qui fortè armis obfistere tentassent, & duxerunt uxores eorum & filios in captivitatem. Pepereruntque viris Holzatenfis, qui habitant ultra Travenam ad occidentalem plagam Sigeberg, subliteruntque in agris oppidi Cuzalinæ, & non adiecerunt ultra progredi. Villas præterea, quæ erant in campestribus Zuentinevelde, & extenduntur à rivo Sualen, usque ad rivum Agrimeson, & lacum Plunensem, non devastaverunt Slavi, nec quicquam attigerunt de substantiis hominum illic degentium. Sermo fuit eo tempore omnium ore pertritus, quosdam Holzatenfis hoc perturbationis malum consilisse propter odium advenarum, quos Comes latè congregaverat ad incolendam terram. Unde etiam communis iacturæ soli Holzati extorres inventi sunt. Sed & Utinensis civitas adiuta locorum firmitate salvata est.

CAPIT LXIV. (LXV.)

1. Slavi Frisios in pago Süsel oppugnant. 2. Ad deditiorem propensos revocat & animat Gerlacus sacerdos.	3. Ipsi animo sumto, numero pauci, contra tria millia Slavorum locum tuerentur.

Rem dicam posteritatis memoria dignam. Quando Slavi Wagirensium terra adlibitum abusi, novissimè venerunt ad pagum Susle, vastaturi Fresonum coloniam, quæ illic erat, quorum numerus ad quadringentos & eo amplius viros supputatus fuerat. Adventantibus autem Slavis vix centum reperti sunt in munitiuncula, cæteris in patriam reversis, propter ordinandum peculium ibi relictum. Succensis ergo quæ foris erant, videres his, qui in munitione erant, gravissimam inferri expugnationis iacturam. Totâ enim die à tribus millibus Slavorum fortiter impugnati sunt, illis quidam victoriam præsumptibus veluti indubiam, his verò supremum spiritum pugnæ dilatione redimentibus. Sed cum viderent Slavi, quia victoria non cederet eis incruenta, promittunt Fresonibus vitam, & membrorum integritatem, si mu-

- 2 nitione progressi dedissent arma. Cœperunt ergo quidam ex obsessis appetere deditiōem, ob spem vitæ. Quos arguens fortissimus Sacerdos: Quid est, inquit, ó viri, quod agere vultis? Putatis vos deditiōe vjram redimere, aut barbaris fidem inesse? Fallimini viri compatiōtæ. Stulta est hæc opinio. An nescitis, quia in omni advenarum genere, apud Slavos nulla gens destabilior Frefis? Sanè fœter eis odor noster. Quare ergo abiicitis animas vestras ultro properantes ad interitum? Contestor vos per Deum factorem orbis, cui non est difficulte salvare in paucis, ut adhuc paululum experiimini vires vestras, & conferatis manus cum hostibus. Quamdiu enim vallo hoc circumdamur, fumus manuum nostrarum & armaturæ compotes, vita nobis in spe sita est: inermibus verò præter ignominiosam mortem reliquum nihil est. Gladios ergo vestros quos ultro sibi expetunt, mergite prius in medullis eorum, & estote ultores sanguinis vestri. Hauriant gustum audaciæ vestræ, nec victoria redeant incruenta. Et hæc dicens, ostendit eis magnanimi spiritum, objectusque portis cum uno tantum viro, hostium cuneos propulit, percussitque manu propria ingentem Slavorum numerum. Excussio denique uno oculo & ventrem perfossus, nihil remissius egit in pugna, divinum quoddam robur tam in animo quam in corpore præferens. Nihil itaque melius à notissimis illis filiis Sarviæ (a), vel à Machabeis quondam pugnatum est, quam à sacerdote Gerlavo, virisq; per paucis in castro Susse, defenderuntq; munitionem de manu vastarorum. His auditis Comes congregavit exercitum, ut pugnaret cum Slavis, & eiceret eos de terra sua. Quo rumore comperto, Slavi redierunt ad naves, & abierunt onusti de captione hominum, & de varia supellectile, quam prædati fuerant in terra Wagirorum.

Sarviæ, a) intelligit יואב אבישאי, joabum & Abisai, Davidis ex sorore nepotes.
2. Sam. XVI. 9.

CAPUT LXV. (LXVI.)

1. Exercitus Saxonicus Dobinum & Deminum arces obsidet. 1148. 2. Dani in obsidione Dobini cladem accipiunt.	3. Saxones propter avaritiam remissiores in oppugnando facti, interpestiviis cum Slavis pacificantur. 4. Slavi simulate baptismū recipiunt.
- 1 Interim volat hæc fama per universam Saxoniam & Westphaliā, quia Slavi facta eruptione bellum priores adorsi fuerint, & sistnavit omnis illa expeditio, signo crucis insignita, descendere in terram Slavorum, & zelare iniquitatem ipsorum. Partitoq; exercitu, duas munitiones obsederunt, Dubin & Dimin, & fecerunt contra eas machinas multas. Venit quoque Danorum exercitus, & additus est his qui oblederant Dubin, & crevit obsidio. Una ergo dierum

dierum, considerantes ii qui tenebantur inclusi, quia Danorum exercitus se-
gnius ageret (ii enim domi pugnaces, foris imbelles sunt) facta subita erupti-
one, percusserunt ex eis multos, & posuerunt eos crassitudinem terræ. Qui-
bus etiam subveniri non poterat propter interiacens stagnum. Ob quam rem
exercitus ira permotus, pertinacius instabant expugnationi. Dixerunt autem 3
satellites Ducis nostri, & Adalberti Marchionis ad invicem: Nonne terra
quam devastamus, terra nostra est? Et populus quem expugnamus, populus
noster est? Quare ergo invenimur hostes nostrimet, & dissipatores vectiga-
lium nostrorum? Nonne jactura hæc redundat in Dominos nostros? Cœpe-
runt ergo à die illa facere in exercitu tergiversationes, & obsidionem multi-
plicatis induciis alleviare. Quoties enim in congressu vincebantur Slavi, re-
tinebatur exercitus, ne fugitantes insequerentur, & ne castro potirentur. Ad
ultimum nostris jam peractis, conventio talis facta est, ut Slavi fidem Christi-
anam reciperent, & laxarent Danos, quos in captivitate habebant. Multi ergo 4
eorum falsò baptizati sunt. & de captione hominum relaxaverunt omnes fe-
nes & inutiles, cæteris retentis, quos servitio robustior aptaverat ætas. Tali-
ter illa grandis expeditio cum modico emolumento soluta est. Statim enim
postmodum in deterius coaluerunt: nam neq; baptisima servaverunt, nec co-
hibuerunt manus à deprædatione Danorum.

Danorum. a) *Pont an. l. V. in Suenone Gratenhede, anno 1148.*

CAPUT LXVI. (LXVII.)

1. *Adolphus fœdus cum Nicoloto & ca- 2. Vicelinus & Dithmarus sunt mi-
nisteris Slavis renovat. nifici in pauperes.*

COMES autem noster convulsas reparans amicitias, fecit pacem cum Ni-
coloto, & cum cæteris orientalibus Slavis. Næc tamen integrè credebat
eis, eo quòd fœdera prima violassent, & percussissent terram suam attritione
maxima. Cœpitque consolari populum tuum, quem vastitas hostilis attrive-
rat, orans eos, ne casibus adversis cederent, hoc cognoscentes, quòd Mar-
comannos oportet duram habere patientiam, & prodigos esse sanguinis sui.
In redimendis quoq; captivis devotus extitit. Quid dicam de sacerdote Christi 2
Vicelino? In ea calamitate qua barbaricus(a) furor multos attriverat, & fru-
mentorum penuria famem parturiverat, omnibus qui in Faldera & Cuzelina
fuerunt, summopere commendavit, ut pauperum memores essent. Ad quod
opus vir Dei Dithmarus fuit incomparabiliter idoneus, dispergens & dans
pauperibus minister fidelis & prudens, ubiq; caritativus, ubique largus, in cu-
jua

ius laudem parum est quod loquor. Sanè pectus Sacerdotis misericordia refertum, suavissimo fragrabat odore, jacebantq; præ foribus monasterii greges egenorum, expectantium eleemosynam de manu viri Dei: Adeo ut locus ille ad inopiam redigendus videretur, propter largitatem viri. Obserabantur ergo à procuratoribus ostia domesticæ rei, ne curia subjaceret detrimento. Quid faceret homo Dei? Clamores pauperum ferre non poterat, nec fuit ad manus quod daret. Cœpit ergo vir misericors, curiosius agere, & circuire horrea, explorare callidus aditum, quo etiam secretius reperto, egit in modum furantis, dans quotidie pauperibus juxta opportunitatem. Ferebatur autem à fidelissimis nobis, quòd iisdem diebus exinanita frumentaria penus, divinitus recuperata sit. Præbet huic factò firmitatem opus Helix, nec non Helisæi, quorum æmulos sicut virtutis, sic etiam miraculi adhuc superesse, non est ambiguum.

barbaricus. a) Possidebat Vicelinus etiam Ecclesiam Bishorst, ad Albim intra Hamburgum sitam, quam illi Adalbero Archiepiscopus donaverat, uti notavimus supra ad cap. 47. De qua donatione. Poëma de Vicelino:

Ecclesiã Bishorst illi subjecit & Ichhorst, Huc confugere, quoties Slavi fide Christiana abjecta ita sævirent, contulerat. Helmoldi *Continuator Anonymus*, Presbyter Bremensis, postquam narraffet, Slavos illis XXX, annis, quibus Vicelinus in

Holsatia & Wagria docuit, frequenter à religione defecisse, addit: Aliquando etiam Novum-Monasterium in Faldera desolabant, quorum furorem S. Vicelinus cum suis declinare volens, ad reservandum personas notabiliores, & ornamenta Ecclesiæ & libros, habuit ecclesiam Bishorst in palude Hateldorp in asylum ac refugium. Ubi etiam Oratorium habebat ad exorandum auxilium divinum. *Cypræus p. 140.*

CAPUT LXVII. (LXVIII.)

1. *Occiso Erico Emundo (V.) regnum Danicæ tutorio nomine Ericus VI. cognomine Spac accipit. 1140.*
2. *Ericus VI. moriens Suenonem, Emundi filium, successorem designat. - - - - - 1148.*
3. *Kanutus Suenonem, & Waldemarrum, illius socium, oppugnat.*
4. *Quod Adolphus Com. partes Kanuti sequeretur, Sueno Wagram in vadit.*
5. *Multi Holsatorum duce Ethelero ad Suenonem se applicant.*
6. *Hi ad Adolphum auctoritate Leonis revocantur.*
7. *Comes Kanutum vocat ad Suenonem Slesvici opprimendum.*
8. *Fraude Etheleroi Kanutus exercitum suum dimittit.*
9. *Comes de insidiis certior factus re-ducit paulum exercitum.*
10. *Comi-*

10. Comitibus exploratores intercipiuntur.

11. Comes paucos suos Holsatos ad virtutem cohortatur.

12. Ethelerus in primo praelio cadit: Sueno Slesvicum fugit.

13. Adolphus Holsatis & Stormariis optime præsuit.

14. Holsati ex agrestibus civiliores facti sunt.

15. Adolphus cum Suecone, post ejectionem Kanutum, in gratiam rediit.

Modicum ergo temporis effluxit, quo Wagirensi terræ de præterita calamitate respirare concessum est, & ecce nova prælia surrexerunt ab Aquilone, quæ apponerent dolorem dolori, vulnus vulneri. Occiso enim Erico, cui cognomen erat Emun, remanserunt tria genimina Regum, scilicet Suein ejusdem Erici filius, Waldemarum Kanuti filius, Kanutus Magni filius. Qui cum adhuc infantuli essent, consilio Danorum positus est eis tutor quidam Ericus cognomento Spac, qui Regnum cum regia sobole tutaretur. Fuitque vir ille pacificus, cum tranquillitate creditum sibi gubernans regnum, nisi quod Slavorum furis minus obstetit. Nam latrocinia Slavorum eo tempore solito plus invaluerunt. Sentiens autem Ericus appropinquare diem mortis suæ, convocavit tres adolescentes regios, adhibitoque magnatum consilio, Suein destinavit ad regnum, Waldemarum & Kanutum hæreditate paterna jussit esse contentos, ordinatisque taliter rebus, defunctus est. Nec mora, Kanutus, Magni filius, rupta curatoris sui dispositione, conatus est arripere regnum, movitque contra Sueconem prælia magna. Porro Waldemarum, partes Suein adjuvabat, & commota est universa Dania, & visa sunt magna signa in cælo versus aquilonem, species quasi ignearum facularum, & humani cruoris similitudo rutilantis. Nec sefellere portentia. Quis enim ignoret strages actas, factas inquam in eo prælio? Certabat ergo uterque regum asciscere sibi Comitem nostrum, miseruntque nuncios cum donariis, plura offerentes, & ampliora promittentes. Complacuitque Comiti ad Kanutum, habitoque colloquio, fecit ei hominum. Quod factum est zelatus Suein, assumptaque manu armata, transivit in Wagirenses terram, & succendit Aldenburg, & demolitus est omnem terram maritimam, & digrediens inde succendit suburbium Sigeberg, & quæcunque in circuitu ejus erant, vorax absumpsit flamma. Hujus autem mali fuit autor Ethelerus quidam de Thermarshia natus, qui divitiis Danorum sublevatus, omnem fortem de Holzaria sibi sociaverat. Factusque Ductor Regis, volebat Comitem provincia pellere, terramque ejus addere regno Danorum. Quod factum cum innotuisset Comiti

miti, transit ad Ducem ut protegeretur ab eo. Nec enim in Holsatia tutò con-
 sistere poterat, eo quòd increvissent homines Etheleri, qui insidiabantur vitæ
 ejus. Quicumque voluisset fieri homo Etheleri, veniebat ut acciperet in mu-
 nere byrrum (b), clypeum, vel equum: atque donis hujusmodi corrupta, re-
 6 pleta est terra seditiosis. Præcepit ergo Dux omni populo Holzatorum, &
 Sturmariorum, ut sicubi reperti fuissent homines Etheleri, aut renunciarent
 hominio, aut provincia secederent. Et factum est ita: juravitque omnis po-
 pulus, stare ad mandatum ducis, & obaudire Comiti suo. Sociatusque est si-
 bi vir Holzatensis in die illa, seditiosis omnibus aut reductis in gratiam, aut
 7 provincia pulsis. Misit ergo Comes nuncios ad Kanutum suggerens ut quan-
 tocius cum exercitu veniret, oppressurus Suein. Cui etiam ipse occurrit cum
 quatuor millibus expeditorum, prope Sleswich. Fixeruntque castra longis
 ab invicem spaciis. Morabatur autem Suein in civitate Sleswich, cum non
 8 minima bellatorum manu. Videns ergo Ethelerus, princeps exercitus Suein,
 quia duplicata sunt mala multusque exercitus venit ad obsidendum eos, abiit
 ad Kanutum in dolo, daraque pecunia Principibus seduxit adolescentiam Kan-
 nuti, ut rediret in terram suam, in scio Comite Adolfo, & dimitteret exercitum
 in locum suum. Præfixis quoque induciis, spondit se sine bello pacem Dan-
 nis redditurum. His ad libitum peractis, rediit Ethelerus Sleswich, mane pu-
 9 gnaturus cum Comite, & percussurus eum repente. Eo vespere quidam sa-
 miliarium Comitis erat Sleswich, qui sentiens ea, quæ clam parabantur, tran-
 sivit cum festinatione lacum, & veniens in castra dixit ad Comitem. Deceptus
 es o Comes, deceptus atque pessundatus es. Kanutus enim & exercitus ejus,
 in quorum auxilio tu venisti, reversi sunt in terram suam, & tu solus hic jaces.
 Ecce venturus est Ethelerus diluculo pugnare tecum. Comes ergo supra
 quam credi potest admirans imposturam, dixit ad suos: Quandoquidem in
 medio myricæ constitimus, & equi nostri afficiuntur inedia, bonum est nos
 hinc transire, locumque quærere castris opportunum. Sensit ergo exercitus,
 animum Comitis sinistra legatione concussum. Moveruntque castra de loco
 qui dicitur Cuningisho, verteruntque iter versus Egdoram. Tanta autem
 festinantia præterlapsi sunt, ut veniente Comite ad Egdoram, de quatuor mil-
 libus expeditorum, vix quadringenti cum eo reperti fuerint. Quos Comes
 adhortans, ait: Licet fratres & amicos nostros hujus ignaros rei fugaverit cas-
 sus timor, mihi tamen utile videtur, nos hic consistere propter custodiam ter-
 ræ nostræ, quousque directis nunciis certius cognoscamus, quid actitent ho-
 10 stes nostri. Statimque misit nuncios, qui veritatem perferrent. Quibus apud
 Sleswich,

Sleswich, comprehensis, & in vincula coniectis, dixit Ethelerus ad regem Dominum suum: Iam nunc festinandum est, & eundem cum exercitu, quia facile est ut tradatur Comes iste desolatus in manus nostras. Quo percussio transibimus in terram ejus, & abutemur ea prout libuerit. Et abierunt cum manu forti. Comes ergo irritatus, quia nuncii juxta placitum non venissent, alios misit nuncios, qui visis hostibus cum celeritate nunciauerunt Comiti. Ille licet intus morderetur suorum paucitate, elegit tamen, virtutis intuitu, 11
 configere, dixitque ad socios: En tempus est, ó socii, quo comperendum sit, ubi sit vir audax, & virtutis continens, qui ruinas pronus excipere velit. Sæpius quidem mihi à nostratibus objectum est cum insultatione, quasi cor muliebri & fugax habuerim, qui bellorum jacturas plus lingua quam manu propulerim. Et hoc quidem non imprudens egi: quoties bella sine sanguine caveri poterant. Nunc autem quia immanius periculum indiget opera manuum, videre jam fas est, si fœmineus mihi, ut dicitis, insit animus. Quin potius videbitis decum Deo mihi cor inesse virile. Animæ quior autem ero, si vestra concors mentem fuerit voluntas, si in defensionem patriæ mecum conjurata manu steteritis. Hoc enim loco præsidium pugne flagitat, & verecundia tugæ, & certissimum patriæ excidium. Hæc cum perorasset Comes, gratulari sunt socii, grandique juramento se obligaverunt, ut starent firmiter, pro salute suimet, & patriæ. Præcepit ergo Comes effringi pontem; & posuit custodiam in locis, quibus permeabilis erat fluvius. Venit autem nuncius, qui dice- 12
 ret hostes transduci prope villam, quæ dicitur Scullebi (d). Facta ergo oratione ad Deum, Comes festinavit pugnare cum his qui transducti fuerant, priusquam universus transiret exercitus. Statimque ubi congressi sunt, Comes equo dejectus est, & fuerunt ei præsidio duo milites, qui sublevarum equo restituerunt. Et fuit pugna vehemens, & victoria utrinque ambigua, quousque unus partium Comitum proclamavit, ut poplites equorum, quos hostes insidebant, fortiter cæderentur, factumque est, ut cadentibus equis, sessores quoque loricati collaberentur, gladiisque nostratum protriti sunt, & cecidit Ethelerus, cæteri nobiles aut occisi sunt aut capti. Quod videns Rex ex altera ripa fluminis, & qui cum eo erant, petiit fugam & reversus est Sleswich. Sed & Comes reversus est, clarus victoria, habens captivos insignes, quorum pecunia debitis suis aliquantisper alleviatus est. Habuitque de cætero præcipu- 13
 am terræ suæ diligentiam. Quoties enim motionis aliquid insonuit, aut de Danis, aut de Slavis, statim collocavit exercitum in locis opportunis, videlicet Travenemundæ, sive ad Egdoram. Fueruntque parentes mandato ejus ple-

bes Holzatorum, Sturmariorum & Marcomannorum. Vocantur autem usitato more Marcomanni, gentes undecunq; collectæ, quæ Marcam incolunt. Sunt autem in terra Slavorum Marcæ quàm plures, quarum non infima nostra Wagirensis est provincia, habens viros fortes & exercitatos præliis, tam Danorum quàm Slavorum. Super hos omnes functus est Comes honore Cometiæ. Fecitque iustitiam populo suo, compacans dissidentia, & oppressos liberans de manu potentiorum. Clero fuit apprimè benevolus, quem nec in facto nec
 4 in verbo passus est à quoquam injuriari. Multum verò laboris adhibuit in edomandis rebellibus Holzatorum: gens enim libera & cervicosa, gens agrestis & indomita, detrectabat ferre jugum pacis. Sed vicit eos altior sensus viri, & philosophatus est in eis. Multis enim præcantationibus allexit eos, quousque duceret sublorum, illos inquam onagros indomitos. Viderit qui voluerit, faciem gentis hujus immutatam, eos scilicet qui soliti quondam fuerant, sævum caput abdere larvis, & deprædandis tendere decipulas, furari quæ rapere non poterant, viderit inquam eos convertisse mores, & revocasse gressus ad iter pacis. Nonne hæc est mutatio dexteræ excelsi? Post hæc
 5 reconciliatus est Comes Suein, regi Danorum. Ille enim crebris prosperatus victoriis, Kanutum ejecit de terra, & ad Saxones propulsum exulare coegit, penes nominatissimum Hartwigum Archiepiscopum, qui clarissimo genere natus magna pollebat hæreditate.

Occito, a) Plogus, ex Jutia oriundus, publicè jus dicentem, anno 1140. lanceâ transverberavit, *Joh. Suaving. Adde Joh. Adolph. Cypræum c. 23. Joh. Isac. Pontan. l. V. in Erico Lam.*

byrrum, b) byrrus & birros, Græcis *βίρρος* & *βηρίον*, est etiam mys, lacerna, vi-
 lioris vestis genus. *Suidas: ἐφ' ἑστῆς, ἰμάτιον ἑσθραϊκόν. λέγεται δὲ μαν-*

δύας, καὶ βίρρον. Usurpat & *Gregor. Turonensis l. II. c. 1.* E Græco etiam derivat *Isidorus l. XIX. c. 24.* Ad quem locum vide *Gerard. l. Voss. l. II. c. 3.* Adde *Johann. Meurf. in βίρρος & βηρίον.*

Cuningsho. c) Locus hic Koningshuie dictus, & in myrica Croppiana situs est, *Cypræus, c. 25.*

Scullebi, d) Schalebuja, *Cypræo ibid.*

CAPUT LXVIII. (LXIX.)

1. Henricus Leo ducit Clementiam
 Ducis Zeringensis filiam. 1147.

2. Expeditiones ejus in Slaviam huc
 usq; institutæ pecuniam spectarunt, non religionem.

1 IN diebus illis, Dux noster adolescens, Dominam Clementiam, filiam Conradi ducis de Zerjngge, duxit uxorem, cæpitque dominari in universa ter-

ra Slavorum, succrescens sensim & invalescens. Quoties enim offendissent eum Slavi, admovit eis Martiam manum, dederuntque ei pro vira simul & patria quicquid exigere voluissent. In variis autem expeditionibus, quas adhuc ² adolefcens in Slaviam proventus exercuit, nulla de Christianitate fuit mentio, sed tantum de pecunia. Adhuc enim immolabant Dæmoniis & non Deo, & agebant piraticas iucurfationes in terram Danorum.

In diebus, a) Irimas has Leonis nuptias Chron. Lub. MS. Joh. Ruffi refert ad annum 1147. his verbis: *Indet the nam Hertoge Hurit de junge Iowe sin erste Woff.* Clementia hæc fuit filia Conradi, Ducis Zeringensis, quam ex Clementia Godofridi Comitis Namurensis filia suscepit. Conradus cum anno 1152. 8. Jan. in iata concederet, Bertholdum IV. filium successorem relinquebat, Extincta clara i la fa-

milia est in Bertholdo V. anno 1218. Kalendis Maji mortuo. Vide *Tabul. Joannis Pistorij in Chron. Constant. p. 666. Martin. Crus. Annal. Suevic. part. II. lib. 7. c. 3. & Comites Zaringenses Jobann. Gualterij Chron. Polit. l. I. Leo Clementiam post repudravit. Infra lib. II. c. 10. n. 6. Abb. Ursperg. ann. 1162.*

CAPUT LXIX. (LXX.)

1. Hartvicus, Archiep. tres Episcopatus in vicinia instaurat. 1148. 2. Aldenburgenfi antea decem Episcopopi ordine presurrant. 3. Ezonis tempore Albertus Archiep. dividit Episcopatum Aldenburg. anno 1058. 4. Ab anno 1066. hæc Ecclesie annos LXXXIV. Episcopi caruerant. 5. Hartvicus à Pipa & Imperatore potestatem suffraganeos sibi facienda non impetrat. 6. Hartvicus Vicelinum Episcopum Aldenburgensem facit. 1149. 7. Comes novo Episcopo decimas aufert.	8. Dux vult, ut Episcopus investituram à se recipiat. 9. Henricus de Wiccha hoc persuadere Episcopo conatur. 10. Vicelinus cogitandi spatium petit. 11. Archiepiscopus Vicelino multis dissuadet, ne à Duce investituram recipiat. 12. Dux jus suum urgens opem omnem Episcopo denegat. 13. Vicelinus interim Ecclesias suas visit. 14. Lubecæ altare dedicat. 15. Aldenburgenfes iterum idola colunt. 16. Episcopus viam salutis & necessitatem Baptismi docet.

Videns ergo Dominus Hartvicus Hamenburgenfis Archiepiscopus, quia pax erat in Slavia, proposuit reedificare sedes Episcopales, quas barbaricus furor olim destruxerat in Slavia, scilicet Aldenburgensem, RACESBURGENSEM, Mikilenburgensem. E quibus Aldenburgeniem Magnus Otto primus 2 instituerat, subiciens ei Polabos & Oborritos, à terminis Holzatorum usque ad flumen Panim, & civitatem Dimin. Posuitque in Aldenburg primum Ponti-

ficem Marconem. Post hunc secundus erat Ewardus, tertius Wago, quartus Ezike, quintus Folchardus, sextus Reinbertus, septimus Benno, octavus Meinerus, nonus Abelinus, decimus Ezo. Hujus temporibus surrexit in Hammenburgensi Ecclesia Magnus Adelbertus, qui de peregrinis Episcopis, quos in mensa sua habebat, Ioannem statuit Episcopum in Mikililburg, Aristonem in Racesburg, atque in hunc modum Aldenburgeris sedes in tres divisa est Episcopatus. Postquam ergo permittente Deo propter peccata hominum, Christianitas adnullata est in Slavia, vacaverunt hæc sedes annis octuaginta quatuor, usque in tempora Hartwici Archiepiscopi. Qui propter generis nobilitatem duplici principatu clarus, magno studio enifus est pro recuperandis suffraganeis Episcopis, universæ Daciæ, Norwægiæ, Suediæ, quos Hammenburgensi Ecclesiæ quondam pertinuisse, commemorat antiquitas. Sed cum obsequiis & variis largitionibus nil profecisset apud Papam & Cæsarem, ne omnino careret suffraganeis, aggressus est jam pridem abolitos Episcopatus Slaviæ suscitare. Accitum ergo venerabilem Sacerdotem Vicelinum Aldenburgeris sedi consecravit Episcopum, cum jam esset ætate proVectus, & mansisset (b) in terra Holzatorum triginta annis. Porro in Mikililburg ordinavit Dominum Emmehardum, & consecrati sunt ambo in Rossevelde, missique in terram egestatis & famis, ubi erat sedes Satanæ, & habitatio omnis spiritus immundi. Factaque sunt hæc inconsulto Duce & Comite nostro. Unde accidit ut amicitia quæ erat inter Dominum Vicelinum & Comitem nostrum, deinceps turbata sit: nam ante eum ut patrem venerabatur. Tulitque decimas omnes anni illius, quæ Pontifici novo provenire poterant, nec dimisit ex eis parvas reliquias. Tunc abiit Episcopus ad Ducem, rogaturus veniam, & susceptus est ab eo cum honore & reverentia.

8 Et ait Dux ad eum: Dignum quidem fuit, ó Episcope, ut vos nec saluarem nec reciperem, eo quòd nomen istud me inconsulto susceperitis. Ego enim hujus rei moderator esse debueram, maximè in terra quam patres mei, favente Deo, in clypeo & gladio obtinuerunt, & mihi possidendam hæreditaverunt. Sed quia sanctitas vestra dudum mihi comperta est, progenitores quoque nostri vos ab initio fidelem probaverunt, decrevi jam noxæ hujus oblivisci, promotionique vestræ pleno favore concurrere, scilicet ea conditione, si investituram episcopalem de manu mea recipere volueritis. Hoc enim pacto res vestræ processum habere poterunt. Et visum est Episcopo verbum illud durum, eo quòd esset præter consuetudinem. Episcopos enim investire, solius Imperatoris majestatis est. Quidam ergo fidelium ducis, Henricus de Witha, vir potens & militaris, & amicus Episcopi, dixit ad eum, Facite quòd vobis

vobis utile est, & appropinquate Domino nostro, & facite voluntatem ejus, ut ædificentur Ecclesiæ in Slavia, & dirigatur cultus domus Dei in manibus vestris. Alioquin frustrabitur labor vester, eo quòd nec Cæsar, nec Archiepiscopus possit juvare causam vestram, domino meo obnitente: Deus enim dedit ei universam terram hanc. Quid autem grande requirit à vobis Dominus meus, quod vobis aut illicitum sit, aut verecundum? Quin potius res facilis est & conducens fructum magnum, ut Dominus meus accipiat virgulam, & det in manum vestram, pro signo investituræ, sitisque de cætero familiaris Ducis, habentes honorem inter gentes, ad quas ingrediemini convertendas. Rogavit ergo Episcopus præberi sibi inducias, ut deliberaret super verbo hoc. Dimissusque pacificè, venit Bardewich, ubi mortali tactus ægritudine, per dies aliquot moratus est. Illic enim incidit paralyfin, in qua usque ad extremum vitæ suæ laborare visus est. Sedata verò aliquantulum ægritudine perductus est Falderam in vehiculo, multumque temporis effluxit, quo eum infirmitas ecclesiastico labori subtraxerat. Ætatis enim mole gravior morbus accesserat. Ubi autem ei vires Deus præstitit, abiit Bremam, consulturus Archiepiscopum & Clerum super verbo hoc, quod imposuerat ei Dux. Qui omnes una eademque sententia refragari cœperunt, dicentes: Scimus quidem ó venerabilis Pontifex, sanctitati vestræ oprime cognitum esse, quid vobis super verbo hoc expediat. Sed quia venistis participari consilio nostri, breviter respondemus quòd sentimus. Primum ergo in hoc negotio pensari decet, qualiter investituræ Pontificum Imperatoriæ tantum dignitati permittæ sunt, quæ sola excellens, & post Deum in filiis hominum præeminens, hunc honorem non sine scœnore multiplici conquistavit. Neque Imperatores dignissimi levitate usi sunt, ut Episcoporum Domini vocarentur, sed compensaverunt noxam hanc amplissimis regni divitiis, quibus ecclesia copiosius aucta, decentius honestata, jam non vile reputet se ad modicum cessisse subjectioni, nec erubescat uni inclinari, per quem possit in multos dominari. Ubi enim Dux vel Marchio, ubi in regno principatus, quantumlibet magnus, qui Pontificibus manus non offerat; recusatus, opportunè importunè, se nõ ingerat? Cerratim currunt, ut homines fiant Ecclesiæ, & participes fiant beneficiorum ejus. Vos igitur honorem huc pessundabitis, & infringetis jura magnis autoritatibus edita. Dabitur ne huic Duci manus vestras, ut hoc exemplo incipiant esse principum servi, qui fuerant Principum Domini? Non decet ætatem vestram, honestatis decore maturam, ut per vos incipiant abusiones fieri in domo Domini. Longè fiat à vobis verbum istud. Quod si furor principis erga vos effrenatius egerit, nonne satius est ferre jacturam bonorum quàm honoris? Aufe-

rant

- tant si velint decimas, occludant vobis introitum, si placet, Parochiæ vestræ, tolerabilis erit ista molestia. Habetis certè Falderensem domum, in qua tuta interim statione consistere possitis, & præstolari cum silentio salutare Dei. His & hujusmodi verbis averterunt eum, ne voluntatem Ducis adimpleret.
- 12 Parturivit sanè persuasio hæc novellæ plantationi multiplex impedimentum. Quoties enim Pontifex noster Ducem adiit interpellaturus pro negotiis Ecclesiæ, ille se paratum esse ostendit ad omnia, quæ poposcisset utilitas, si primum illi debitus honor exhibitus fuisset. alioquin frustra contra impetum fluminis iri. Pontifex autem humilis, facile inclinatus fuisset, ut propter lucrum Ecclesiæ, Duci secularis honoris cupido, morem gessisset, si Archiepiscopus & cæteri Bremensium non obstitissent. Nam & ipsi vaniglorii, atque divitiis adultæ Ecclesiæ futuri, honori suo hoc in factò derogari putabant, nec magno opere fructum sed numerum suffraganeorum sedium curabant. Quod vel in hoc maximè paruit, quia in possessionibus Falderensis Ecclesiæ Archiepiscopus multas Episcopo nostro fecit injurias, demens & convellens aliqua, nec tutum permittente finis in statione, quam ipse ei deputaverat. Videres ergo virum antea magni nominis, possessorem libertatis, & compotem suimer, post acceptum Episcopale nomen, quasi innodatum vinculis quibusdam & supplicem omnium. Homo enim pacis suæ in quo speravit, avertit eum à via consilii & pacis, ne scilicet applicaretur his, per quos Ecclesiæ si utiificatio pullulare posset. Fecit ergo, quod stans ille temporis permisit, visitavit Ecclesias parochiæ suæ, ministrans plebibus monita salutis, præbens eis pro jure officii sui spiritualia, cum ipse tamen non meteret eorum temporalia. Siquidem Comes decimarum jura tollebat: Dedicatum est ergo. eo tempore oratorium Cuzelinæ, quæ alio nomine Hogereltorp dicitur. Sed & Ecclesia
- 14 Bernhovede(c) tunc dedicata est. Venitque ad novam civitatem, quæ Lubeke dicitur, confortare manentes illic, & dedicavit ibi altare Domino Deo. Inde
- 15 progrediens visitavit Aldenburg, ubi sedes quondam Episcopalis fuerat, & receptus est à barbaris habitatoribus terræ illius, quorum Deus erat Prove. Porrò nomen Flaminis, qui præerat superstitioni eorum, erat Mike. Sed & princeps terræ vocabatur Rochel, qui fuerat de semine Cruconis, idololatra & pirata maximus. Cœpit ergo Pontifex Dei, proponere Barbaris viam
- 16 veritatis, quæ Christus est, adhortans eos, ut relictis idolis suis festinarent ad lavacrum regenerationis. Pauci autem Slavorum applicuerunt se fidei, eo quòd languor fortissimus esset, & nec dum inclinata essent corda principum, ad edomanda corda rebellium. Dedit autem Episcopus pecuniam cæsoribus lignorum, ad impensas sanctuarii, & cœptum est opus fabricæ prope val-
- lum

lūm urbis antiquæ, quo omnis terra die Dominica propter mercatum convenire solebat.

sedes. a) Albertus Archiepiscopus ante annos XC. videlicet anno 1058. ex Aldenburgensi Episcopatu tres fecerat. *Suprà c. 22. n. 1.*

mansisset. b) i. e. fuisset, sublitisset, vel vixisset. Loci autem hujus istum sensum esse, videri potest, Vicelinum jam triginta annos in Holfatia vixisse & docuisse, cum ad Episcopatum eveheretur, Exscripsit illa & suo more retinuit *Albert. Stad. ad ann. 1149.* Idem fecit *Auctor Historiæ Archiepisc. Bremens. anno 1149.* & *Krantz. Wandal. l. IV. c. 9.* Inde etiam *Job. Peterßen Chron. Holf. ann. 1149.* & *Christ. Solinus Chr. Holf. p. 119.* verba Helmoldi non rectè accipientes illati ut, Vicelinum jam XXX. annos antè in Hol-

fatia docuisse, quàm Episcopatum consecraretur. At si historiam Vicelini paulò accuratiùs excutiamus, reperiemus, hos triginta annos non ad solum istud tempus, quod ante adeptum Episcopatum docuit, sed ad omnem ipsius vitam, quam his in loci à primo adventu usq; ad mortem suam exegit, referendos esse. Primò enim constat, Vicelinum anno 1127. Lubeckam primùm pervenisse, uti ostendimus supra ad *Cap. 41.* Ad Episcopatum autem anno 1149. evectus est, ut scribit *Albertus Stadenfis* & ceteri. Atqui hinc anni quinq; & viginti, non triginta conficiuntur. Accedit autoritas *Antiqui Carminis* quod de Vicelino factum, XXV. annos discrete exprimentis, his metris:

Sed post hæc annis viginti quinq; peractis,
Per quos ingenuus vir & illustris Vicelinus
Multos sudores tulerat variosq; labores,
Et Christi cultum plantarat sanguine fratrum,
Hammaburg Hartvikus præsed: nobilis ortus,
Qui divestitam dum sedem Metropolitam
Cerneret, ac gentes sibi subtractas boreales,
Danos cum Suedi, Nordmannos cum Scridevindis
Hammaburgensem reparari nisus honorem,
Est perscrutatus hoc munere quis foret aptus:
Strenuus in rebus tunc inventus Vicelinus
Est sublimatus in honorem pontificatus.

Si autem anni illi quinq; quos Vicelinus XXX. anni exsurgent. Decessit enim in gerendo Episcopatu exegit, (nam annos anno CH. 1154. Hoc iterum firmat Carv. & hebdomades IX. teste ipso Helmoldo men superius his rhythmicis versiculis) addantur, demum inde his:

In medio mensis qui dicitur esse Decembris:
Idibus ejusdem præsul defungitur idem,
Anno milleno centeno ter duodeno
Addas his annos bis dinumerando novenos, &c.
Annus erat quintus ipsius pontificatus,
Qui præsul dictus est Antiquipolitanus,
Ecclesiæ primus pastor nostræ Vicelinus,
Cujus & adventus fuit hic tricesimus annus,

Juvat autem hic sub initium Episcopatus Vicelini, religionis Christianæ in Wagria initia & progressus, mutationesq; Episcopatus insigniores *ως εν τω* representare. Quamquam Ludovicus Pius, cum Episcopatum Hamburgensem inflitueret, etiam Wagrios eidem subiciebat, tamen in prædicando inter ipsos Evangelio tunc nihil effectum est. *Suprà cap. 6. n. 1.2.* Sprevere ergo Wagrii prorsus reli-

gionis Christianæ sacra usq; ad tempora Ottonis M. Hic circa annum 948. (al. 952.) Episcopatum Aldenburghensem fundans initia Christianismo inter Wagrios dedit. Tunc enim illi religione Christiana recepta, per terram suam templa atq; connobia exædificaverunt, *Cap. 9. n. 8. s. II. n. 4. & c. 12. toto.* Ab illo tempore quatuor præfuerunt Episcopi:

- I. Marco,
- II. Edvardus,
- III. VVago,
- IV. Ezico.

Anno 1017. Ezicone ecclesiam Aldenburghensem regente, Mistiuojo duce omnes Slavi, in quibus & Wagrii, fidem Christianam abiecerunt, postquam annos LXX.

illam coluissent. Tunc & in Wagria templa omnia diruta sunt, *Cap. 16. n. 8. 9. 10.*

Post Eziconem Episcopatum tenuere

- V. Volkvardus,
- VI. Reginbertus,
- VII. Benno.

Quorum quam misera fuerit conditio, inde satis liquet, quod Volckvardus quidem à Slavis pulsus in Norvegiam concesserit, *Cap. 17. n. 1.* Benno verò, cum Slavi etiam vitæ subsidia illi denegarent, Hildesheimum ad Berenwardum commigravit, *Cap. 18. n. 8.*

Cum Godschalcus anno 1032. eadem partem ultor, in Nordalbingia templa everteret, in Wagria nulla diruit leguntur. Ex quo statuere licet, nulla iterum

post stragem à Mistiuojo illatam ad id usq; temporis ædificata fuisse. Circa annum 1058. quando Godschalcus è Dania reversus Slaviam recuperabat, etiam ædes sacræ iterum per VVagriam & reliquam Slaviam excitabantur, *Cap. 20. toto.* Illo tempore etiam Episcopatus Aldenburghensis ab Adelberto Archiepiscopo in tres divisus est, Ezone ibi constituto Episcopo. A tempore Godschalci ergo hi tres fuerunt:

- IIIX. Meinherus,
- IX. Abelinus,
- X. Ezo.

Anno 1056. Slavi Godschalcum, Principem suum, & alios Christianæ religionis propugnatores interficiunt, Hamburgum exciunt, omnesq; ad paganismum relapsi Episcopatum Aldenburghensem tollunt, & ædes sacras omnes altera vice dejiciunt, *Cap. 22. 23. 24.* Ab hoc tempore Episcopatus Aldenburghensis annos LXX. XIV. Epi-

sepo caruit, VVagriam autem post Godschalcum Crico tenuit.

Circa annum 1106. quo Henricus, Godschalci filius, è Dania revertebatur, & Slavos omnes imperio suo subiciebat, nondum templa ulla reædificata erant. Nam in sola veteri Lubeca templum supererat, *Cap. 34. n. 8.* Quod unicum etiam adhuc

anno 1127, in Slavia reliquum erat, cum
 Vicelinus in Wagria docere inciperet,
Cap. 41. n. 6.
 Kanutus Rex circa annum 1130. Lubecæ
 templum dedicandum curat. Id de hoc
 ipso templo interpretor, *Cap. 49. n. 10.*
 Post mortem Kanuti Tribislaus & Niclo-
 tus, Reguli, VVagrios & Obotritos ad pa-
 ganismum reducunt, *Cap. 52. n. 1.* Viceli-
 nus tamen, vir religionis in VVagria pro-
 pagandæ studio flagrantissimus, & jam
 Presbyteri dignitate insignis, tunc Lu-
 becæ & Sigebergi docebat, *Cap. 53. n. 5.*
 Circa annum 1139, VVagrii nondum o-

mnes ad ecclesiam Christi redierant. Nam
 Holfatiam infestabant, & collegium Fal-
 derense turbabant, *Cap. 56. n. 1.* Nec ve-
 rò quietere prius poterant, quam ab
 Adolpho, Holfatiæ Comite pellerentur,
 novis incolis in eorum loca reductis, in
 quibus VVagria iterum ædibus sacris or-
 nata est, *Cap. 56. & 57.*
 Tunc verò anno 1148. Hartvvicus Archi-
 episcopus instaurat Episcopatum Alden-
 burgensem, & Vicelinum, qui jam annos
 XXV. in Holfatia & VVagria docuerat,
 Episcopum facit, *Cap. 69.*

XI. Vicelinus.

Interfunt inter divisionem Alberti, & restaurationem Hartvvici anni XC. Vicelino
 anno 1154, successit

XII. Geroldus,

sub quo anno 1163. Episcopatus Lubecam translatus est, infra *Cap. 89.*
 Bornhovede. c.) Bornhövet (alio nomine Schmalen) dicitur. Hic nobile illud
 Schwentfeld. Noster infra *Cap. 91. n. 9.* prælium gestum, in quo Lubecenses VVal-
 demarum II. Regem ann. 1227. superarunt.

CAPUT LXX. (LXXI.)

1. Vicelinus Ducem, in Bavariam mo-
 turum, adit, atq; ab ipso Investitu-
 ram recipit.
2. Dux illi villam Bosau: Comes me-
 diam partem decimarum conte-
 dit.
3. Dux Adolpho Slavos, Nordalbinos
 & aulam suam committit.
4. In aula Ducis omnia consilio Adol-
 phi geruntur.
5. Kanutus, Magni filius, bis cum Sæ-
 none infeliciter configit.

IN diebus illis congregavit Dux exercitū, ut abiret in Bavariam, & require-
 ret ducatum, quem vitricus suus, Henricus, frater Conradi Regis, occupaverat.
 Venit ergo ad eū Dominus noster Episcopus Vicelinus, Lunenburgi, rogans,
 ut semper solebat, pro Episcopatus sui promotione. Cui Dux, faciam, inquit,
 quod horramini, si ad nos respectum habere volueritis. Ad quem Episcopus,
 paratus sum, ait, propter eum, qui se humiliavit propter nos, me ipsum in pro-
 prietatem dare alicui de clientibus vestris, nedū vobis, cui Dominus amplio-
 rem inter principes contulit magnificentiam, tam generis quam potentia. Et
 his dictis fecit quod necessitas imperabat, & suscepit episcopatum per vir-
 gā, de manu Ducis. Animæ quior autē factus Dux, ait: Quia videmus vos obedi-
 entes

entes esse voluntati nostræ, oportet & nos sanctitati vestræ condignam gere-
 re reverentiam, & petitioni de cætero proniores adesse. Sed quia nunc in
 procinctu sumus itineris, & ordinatio vestræ causæ prolixius tempus requi-
 rit, damus interim vobis villam Buzoe, quam petistis, cum sua pertinentia
 Dulzaniza, ut ædificetis vobis domum in medio terræ nostræ & præstolari
 possitis reditum nostrum. Tunc enim propicio Deo disponendis rebus ve-
 stris propensius instabimus. Rogavitq; Comitem Adolsum, ut huic donati-
 oni præberet assensum. Cui respondit Comes: Ex quo Dominus meus fle-
 xus est ad pietatem, decet nos voluntati ejus occurrere, & pro posse nostro
 ei suffragari. possessionem ergo quam dominus Dux permisit Episcopo, &
 ego permitto. Insuper cedo de medietate decimarum, ut cedant in usus epi-
 scopi, non ex debito sed ex gratia vestri, eo quòd res Episcopales necdum
 3 ordinatæ sint. Commisit ergo Dux custodiam terræ Slavorum atq; Nordal-
 bingorum Comiti nostro, compositisq; rebus in Saxonia, profectus est cum
 4 militia, ut reciperet ducatum Bavariæ. Porro ductrix, Domina Clementia,
 remansit Lunenburg, fuitq; Comes clarissimus in domo ducis, & officiosus in
 obsequio Ductricis, patérq; consilii. Quamobrem venerabantur eum prin-
 cipes Slavorum, maximè verò reges Danorum, qui laborantes intestino bel-
 5 lo, certabant eum prævenire muneribus. Kanutus n. qui profugus exulabat
 apud Archiepiscopum confiato de Saxonia conductio exercitu, reversus est
 in Daniam. Et additi sunt ei omnes penè qui habitabant Iuthlandiæ. Hoc
 audito, Suein contraxit maritimas copias, transmissisq; mari venit ad civita-
 tem Wiberge, & commiserunt reges prælium, & fusæ sunt copiæ Saxonum
 & ad internecionem deletæ. Kanutus fuga elapsus, venit in Saxoniam.
 Post modicum tempus, rursus venit in Daniam, & receptus est à Frefonibus,
 qui habitabant Iuthlandiæ, venitq; Suein & pugnavit cum eo, debellatumq;
 ad Saxones fugere compulit. Cui crebrò per fines Holzatorum itineranti,
 Comes noster beneficus extitit, præbens conductum, & cætera humanitatis
 officia. Regnavitq; Suein in Dania cum maxima tyrannide, maximis sem-
 per victoriis fortunatus. Slavorum furiis minus obstitit, præliis irretitus do-
 mesticis. Ferrur tamen eos in Selande strage maxima tempore quodam
 percussisse.

CAPUT LXXI. (LXXII.)

1. Niclotus à Leonis conjugè auxilia petit.	bellibus juvat.
2. Adolphus ipsum in coercendis re-	
	3. Hinc firmior inter utrumq; amicitia, & Lubeca incrementa.
	4. Vice.

4. *Vicelinus insulam Bosan subquer- cu incolit.* | 6. *Sapellestilem domesticam è cæno- bio Falderensi capit.*
 5. *Templum ibi condit.*

IN diebus autem, quibus Dux aberat, venit Niclotus, Princeps terræ Obotri-
 1
 torum, ad Dominam Clementiam Ducricem, Lunenburg, & conquestus
 est in facie ejus & amicorum Ducis, quia Kycini & Circipani paulatim rebel-
 lare cœperint, & obniti tributis juxta morem persolvendis. Et destinatus est 2
 Comes Adolfus, & populus Holzatorum & Sturmatorum, ut adjuvarent Ni-
 clorum, & coercerent rebellionem contumacium. Abiitque Comes cum
 duobus millibus & amplius electorum, Niclotus quoque contraxit exercitum
 de Obotritis, & abierunt pariter in terram Kycinorum & Cyrcipanorum, &
 pervagati sunt terram hostilem, omnia vastantes igne & gladio. Fanum quo-
 que celeberrimum cum idolis & omni superstitione demoliti sunt. Videntes
 autem indigenæ, quia non essent eis vires resistendi, redemerunt se immen-
 sa pecunia, defectumque vectigalium integraverunt cum cumulo. Tunc 3
 Niclotus delectatus victoria, gratias Comiti retulit amplissimas, reveren-
 temque profecutus est ad extremitatem finium suorum, cautissimam exercitui
 adhibens diligentiam. Ab eo die firmatæ sunt amicitia inter Comitem & Ni-
 clorum, habueruntque frequentius colloquium Lubeke sive Travennemun-
 dæ, pro commodis utriusque terræ. Fuitque pax in terra Wagirorum, accepitque
 per gratiam Dei novella plantatio sensim incrementum. Forum quoque Lubi-
 cente crescebat in singulos dies, & augebantur naves inceptorum ejus. Domi- 4
 nusque Vicelinus Episcopus incolere cœpit insulam quæ dicitur Bozoe, & ha-
 bitavit sub sago, quousque extruerent casas, in quibus consistere possent. Cœ- 5
 pit autem ibi Ecclesiam ædificare in nomine Domini & in commemoratio-
 nem beati Petri, Apostolorum principis. Porro utensilia domus, & quæ suffi- 6
 cerent curandis aratris, providit Episcopus de Cuzelina & de Faldera. Initia
 verò Episcopatus erant in magna teneritudine, eo quòd Comes aliàs opti-
 mus, Episcopo soli fuerit mediocriter bonus.

CAPUT LXXII. (LXXIII.)

1. <i>Dux frustra in recuperanda Bava- ria nititur, quòd Henricus, Mar- chion Austria, vitricus ejus, à Cæsa- re juvaretur.</i>	3. <i>Dux intellecto Cæsaris consilio Brunsvicum venit.</i>
2. <i>Imperator educit exercitum Bruns- vicum versus.</i>	4. <i>Imperatoris conatus irritos red- dit.</i>
	5. <i>Conradus Imperator moritur: Fri- dericus Barb. succedit.</i>

1152.

X 3

Cum

Cum hæc ergo in provincia Slavorum gererentur, Dux noster morabatur
 in Suevia, intentans vitrico suo bellū, sed non valens. Ille enim adiuvabatur
 à rege fratre, injustum esse perhibente, quenquam Principum duos habere
 2 ducatus. Audiens ergo Adalbertus Marchio, & alii quàm plures Principum,
 ducem nostrum minimè prosperari, & veluti inter hostes conclusum, milerunt
 ad regem, ut quantocyus cum exercitu veniret in Saxoniam, obsessurus
 Brunswich, & oppressurus amicos ejus. Posuit ergo Rex custodiam per om-
 nem Sueviam, ne fortè Dux elaberetur, ipse verò abiit Goslarium acceptu-
 3 rus Brunswich, & omnia castra Ducis. Instabat autem sacra nativitas Domini.
 Intelligens ergo Dux consilium regis in malum, & interitum sibi digres-
 sum Sueviæ, fecit denunciari omnibus amicis suis, tam liberis quàm ministè-
 rialibus, ut convenirent ad urbem quandam acturi cum eo diem solentem.
 Fecitque verba hæc diffamari & personari in auribus vulgi. Assumptisque
 tribus fidiſſimis viris, vespere quodam mutavit vestem, & elapsus de castro,
 nocturnum aggressus est iter, & transiens medias hostium insidias, quinto de-
 4 mum die apparuit Brunswich, & amici ejus antea mœrore affecti, inſperaram
 resumpſere fiduciam. Castra verò Regis approximabant Brunswich, con-
 stituta in loco qui dicitur Heninge. Venit ergo nuncius qui diceret Regi,
 comparuisse Ducem in Brunswich. Quo certius recognito, dissimulabat pro-
 gredi, reversusq; est Goslarium, & annullata sunt ea, quæ fuerant Regis mo-
 limine suscepta. Et defendit se Dux de circumventione principum, qui infi-
 diabantur animæ ejus, & obtinuit Ducatum Saxonix, succreſcens & invale-
 scens per singulos dies. Porrò Ducatum Bavarix requirere non poterat om-
 5 ni tempore, quo Conradus Rex supervixit. Quo non longè postea defun-
 cto, successit in regnum Fridericus, fratuelis ejus. Conradus enim Rex plu-
 res habuit fratres, quorum primi erant Henricus Dux Bavarix, & Fridericus
 Dux Sueviæ, cujus filius aquivocus positus est in regnum. Anno (a) ergo in-
 carnati verbi, milleſimo centesimo quinqueſimo primo regnavit Frideri-
 cus hujus nominis primus Rex, & elevatum est solium ejus super solium Re-
 gum, qui fuerant ante eum diebus multis. Invaluitq; sapientia & fortitudi-
 ne super omnes inhabitantes terram. Mater ejus, fuit amita Ducis nostri.

Anno, a) Conradus Imperator anno 1152,
 XV. Kal. Martii obiit: Fridericus statim III.
 Non. Mart. eodem anno unanimi Princi-
 pum suffragio electus est, juxta *Ottonem*
Frising. l. l. c. 63. l. II. c. 1. Hunc *αυτοκράτην*
 testem rerum à Friderico gestatum in hoc
 narratione sequitur *Otto de S. Blasio*,

append. ad Otton. Irising. c. 4. & Abbas
Ursberg. in Friderico. Ad annum 1151,
 eum Auctore nostro refert *Auctor Chroni-*
nici Stederburgensis MS. qui circa ann.
 1180. scripsit. Longius à vero anno disce-
 dit *Guntherus in Ligurino*, annū 1154
 inculcans, hi. verbis;

Vel magis, ut Christi, qui tempora condidit ortu,
 Tempora distinguas, millenis adſice centum,
 Mox quinquagenis, subnectis quattuor annis,

CAPUT LXXIII. (LXXIV.)

1. <i>Henricus L. & Albertus Marchio de bonis occisi Hermannii, Comitis Winceburgici concertant.</i> 1152. 2. <i>Ad hos, & Reges Dania inter se conciliandos Imperator Merseburgi Comitibus agit.</i> - - 1152. 3. <i>Vicelinus interest Comitibus.</i>	4. <i>Sueno Rex confirmatur: Principes simulates continuant.</i> 5. <i>Archiepiscopus Vicelino suadet, ut à Cesare investituram accipiat.</i> 6. <i>Vicelinus domum reversus Dithmarum vitâ fundum reperit.</i> 7. <i>Dithmari studia: mores: beneficentia in afflictos: mors.</i>

Circa tempus dierum illorum occisus est Hermannus Comes in castro Wint-
 zeburg, vir potens & magnarum pecuniarum, & ortæ sunt contentiones
 inter Ducem nostrum & Marchionem Adalbertum propter castra & facultates
 ejus. Propter (a) hos compaciados denunciavit Rex curiam apud Marcipolim,
 civitatem Saxoniam, mandavitque Principibus solemniter adesse. Missaque legatione,
 Reges Danorum tumultuantes evocavit, ut decerneret inter eos, medi-
 ante justitia. Tunc Kanutus, quem tertio Dania pulsus supra dictum est,
 venit ad Ducem nostrum, rogans ut ejus conductu & auxilio in curia potiri
 mereretur. Porro Archiepiscopus conduxit Suei Regem, habens inter mul-
 tos religiosos & honestos viros Dominum Vicelinum Episcopum in comitatu
 suo. Et habita est curia illa celebris apud Marcipolim, ubi Principes Dano-
 rum confederati sunt, Suei (b) coronato in regem, cæteris eidem hominibus subactis.
 Dissensio autem quæ erat inter Ducem & Marchionem sedari non poterat,
 eo quod principes elati, regis adhuc recentis monita parvi penderent. Per-
 suasit ergo Archiepiscopus Vicelino Episcopo, ut investituram de manu
 regis perciperet, non fructum Ecclesiæ, sed odium Ducis intentans. At ille
 non consensit, ratus iram Ducis implacabiliter accendi. In hac enim terra so-
 la Ducis autoritas attenditur. Soluta est Curia. Vicelinus Episcopus rever-
 sus est in Parochiam suam, invenitque sanctissimum virum Thethmarum pre-
 senti vitæ subtractum. Quod nimirum Episcopo maximam intulit molestiam.
 Ille enim dulcissimus vir omnium semper devotione complectendus, nemi-
 nem suo tempore visus est habuisse comparere. Ut enim de vita ejus quiddam
 breviter summarimque perstringam, ante conceptum matris sanctæ revelatus,
 ab ipsis cunabulis mancipatus est altaribus ministerio, commendatusque bono
 magistro discipulus optimus perseveravit in disciplina usque ad viriles aënos,
 discipulus in Brema, socius in Francia, sustinuit jugum Magistri cum patientia,
 juxta illud Jeremiam: Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua.
 Post reditum à Francia, abeunte Domino Vicelino in Slaviam, veluti sublato
 pedagogo,

pædagogus, relictus est sibi met. Qualis ergo apud Bremam in regendis scholis, qualis in Decania fuerit, dixerint Bremenles. Hoc commemorasse sat est, Quia post digressum ejus, lumen Ecclesiæ illius sublatum Brema clamabat. Translatus ergo in Falderam, desiderio melioris vitæ, magnum gaudium attulit sua præsentia Domino Vicelino. Sed & omnibus, quos angulus hæc horroris & vastæ solitudinis continebat, nova quædam facies orta est de adventu tanti hospitis. Post aliquot annos dilante Deo fines Ecclesiæ, missus est Cuzelinam, quæ & Hogerestorp, & incolis novæ habitationis magno solatio fuit. Captivis enim & despoliatis, tanta pietate concurrebat, ut dandi magnitudo vires domus illius adhuc teneræ excedere videretur. Inter orandum enim sive legendum, aures ejus semper vigiabant ad ostium suspensæ, quando veniret egenus pulsans & petens. Reverebatur eum Comes Adolfus, eo quod redarguerit culpas ejus, nec parceret delinquenti. Duriciam enim cordis ejus, quam exhibuit Episcopo, venerabilis ille sacerdos adhibitis emplastris emollire satagit, sed omne medicamentum altior morbus evicit. Audito tamen eo multa faciebat, sciens eum virum justum & sanctum. Expletis ergo postquam in hac terra mansit annis decem, infirmitate correptus est, absente scilicet Episcopo, & apud Marcipolim posito. Cum autem fratres lecto ægrotantis appliciti, spem recuperandæ salutis instaurarent, ille cum magna recusatione agebat: Nolite fratres dilecti præsentis vitæ dilationem mihi repromittere: nolite spiritum meum de peregrinationis fatigio ad patriam tendentem hujuscemodi verbis affigere. Ecce decem anni sunt, ex quo vitam meam sub professionis hujus titulo protrahi rogavi, & exauditus sum, nunc tandem laborum requies oranda est. Et confido de solita pietate Dei, quia nec hac petitione frustrabor. Augebantur ergo torsiones vitalium, nec tamen in defectu corporis vigor interioris hominis emarcuit. Completum est in eo illud Salomonis: Fortis est ut mors dilectio, flumina & ventri non potuerunt extinguere eam. In moriente vivebat caritas, quæ in exhausto corpore integrabat affectum, præbentem fratribus solatium de mœrore, consilium in rebus ambiguis, morum ædificationem, imprimentem cordibus amicorum novissima quædam valedictionis vestigia, nunquam abolenda. Sed nec immemor dilectissimi patris sui Vicelini, orabat perintimè vias ejus à Deo dirigi, per hunc sibi viam salutis, & spem regni patefactam multoties congratulans. Venerunt ergo ad ægrotum fraterna sollicitudine, Prior Falderensis Ecclesiæ Eppo, & Bruno sacerdos, & post visitationem exhibuerunt ei sacræ unctionis officium. Quo venerabiliter percepto, participatione nihilominus vivifici corporis Domini communitus, perseverabat in gra-

gratiarum actione. Nocte verò qua vigilia Pentecostes obuenerat, hoc est, 16. Cal. Iunii, pervigil in oratione, precibus invitavit angelos, suffragia sanctorum interpellavit omnium, jamq; recedente anima, movebatur adhuc lingua in oratione & confessione laudis. O dignissimum sacerdotem, ó gratissimam Deo animam. Fœlicem dixerim in cursu, sed fœliciore in perventione, qui brevissimi laboris compendio apud Deum gloriam meruit sempiternam, apud homines sanctæ recordationis affectum.

Propter. a) *Albert. Stad. & Herm. de Lerb. ad ann. 1152. Johan. Isac. Pontan. l. V. in Suenone ad 1153.* referunt, Marci-
polis autem est Mersseborg.

Sucin, b) *Guntherus in Ligurino*

pro Suenone habet Petrum: pro Kanuto Guidonem, l. I. p. 293.

investit, c) Erat enim moris, ut ab imperatore regalibus investirentur Episcopi, ut scribit *Conradus Episcopus Cbron. Mogunt. p. 453.* & *Nofter sup. c. 69. n. 8. & 11.*

CAPUT LXXIV. (LXXV.)

1. *Luthbertus Monachus excessum Dithmari prædixerat.*

2. *Dithmarus sepelitur.*

3. *προς Φωνησις ad Lubecenses.*

Cujus venerabilis sacerdotis transitu longè antè prædicere solebat Luthbertus frater, qui militiam hujus seculi servitute Dei commutans, cum famulo Dei Therminaro, pauperum, qui erant in hospitali, curam gessit. Hic tempore quodam visitans Falderam, vultum prætendit plus solito subtristem, atque lachrymis suffusum. Interrogatus causas mœsticiæ, respondit merito se tristari, qui patris amanissimi præsentia destituendus esset in brevi. Fateatur nihilominus de his non somniantem, sed vigilantem divinitus se instructu. Nec longè post prophetæ verbu, velox sacerdotis obitus subsequitur est. Fratres quoq; quos intimus viri affectus flere coegit, revertentes ad cor, hauserunt spem, & resumpserunt spiritum consolationis, memores oraculi. Ubi ergo in Faldera nunciatum est de obitu ejus, statim miserunt nuncios ad transferendum corpus, eo quod ipse discedens hoc intentius oravisset. Quod tamen venerabilibus fratribus Theodorico Ludolfo, Luthberto, & cæteris, qui illic degebant, nullatenus persuaderi potuit, dicetes, omnes se malle mori quam tanto pignore privari, quod Wagirensi Ecclesiæ noviter cœptæ futurum esset & honori & solatio. Confluentibus ergo de Sigeberge & de vicinis oppidis fidelium populis, corpus sanctum terræ commendatum est, cum multa pauperum lamentatione, de sua destitutione conquirentium. Magnificetur ergo Deus in sanctis suis, qui virum hunc perfecit sibi dignum sacerdotem, consummatum vocatione fœlici. Vobis quoque ó patres Lubicana rei ;

reipub. salus abundantior erit à Domino, si virum talem dignè excolueritis, statuentes eum in fronte eorum, qui diruta Ecclesiæ nostræ in nova culmina surgere fecerunt.

CAPUT LXXV. (LXXVI.)

1. Propter cervamina Ducis & Archiepiscopi Vicelinus Merseburgi nihil obtinuerat. 2. Vicelinus in villam suam Bosau remeatur, ubi domum & templum condere coeperat.	3. Inde Falderam reversus in paraly sin incidit. 4. Hinc diversa de eo iudicia. 5. Eppo, Prior Falderensis, & Ludolphus, Præpositus Cüslinensis, Vicelino ægrotante, curant ecclesias.

3 **P**ost decessum præclari sacerdotis Thethmari, Vicelinus Episcopus reversus est de curia Marcipolitana frustrato labore propter sterilitatem principum. Dominus enim Archiepiscopus, & Dux, in quibus summa rerum in hac terra consistebat, præpedientibus simul odio & invidia, nullos Deo placitos fructus facere poterant. Certabat uterque cujus esset terra, vel cujus esset potestas statuendi episcopos caverantque diligentissimè, ne quilibet eorum cederet alteri. Sed nec Comes Adolfus, licet in multis probatus, rebus Episcopalibus animum plenè accommodaverat. Accesserat his malis Episcopo nostro amplior tristitia de obitu Domini Thethmari, quo adhuc superstite tolerabilius videbatur omne quod urgebat. Afficiebarur ergo tædio spiritus in singulos dies, quæsitivè consolantem se, & non invenit. Transactis autem, postquam de curia venerat, paucis diebus, venit Buzo, ubi domum & Ecclesiam ædificare coeperat, & plebibus illic aggregatis præbuit verbum salutis. Iam enim circumiacentia oppida incolebantur paulatim à Christicolis, sed cum grandi pavore, propter insidias latronum. Castrum enim Plunense necdum reædificatum fuerat. Consummans ergo Pontifex sacra mysteria, & offerens novissimum Deo sacrificium, pronus adoravit in terra coram altari Domini, rogans fortissimum Dominum, ut cultus ipsius propagaretur tam in

3 eo loco, quàm in universa latitudine Slaviæ. Multotiens autem hominibus transmigrationis inter exhortatoria verba præfagebat, cultum domus Dei sublinem in brevi futurum in Slavia, & ne deficerent animis, habentes duram patientiam ob spem meliorum. Valedicens ergo sacerdoti venerabili Brunoni, & cæteris, quos eidem loco præfecerat, & confortans manus eorum in Domino: reversus est Falderam, ubi infra septem dies correptus est virga Dei, & adeo paralyti dissolutus est, ut manus ejus & pes, totum denique latus dextræ exaruerint, quòdque omnibus miserabilius fuit, privatus est officio linguæ.

Conturbati sunt hoc spectaculo omnes, qui viderant, virum scilicet incomparabilis facundiæ, Doctorem magnum, exuberantem verbo sacrae exhortationis, & veritatis defensione, subito lingua membrisque destitutum, & per omnia factum inutilem. Quam dissonæ ergo fuerint populorum sententiæ, 4 quam temeraria multorum nomine tenus iudicia religiosorum, piget temisci, nedum verbis prosequi. Dicebant, quia Dominus dereliquit eum, nec intendebant scripturæ dicenti: Beatus qui corripitur à Domino. Dolebant autem irremedicabili dolore omnes, qui erant in Faldera & Cuzelina, maximè verò ii, qui in has terras primi cum eo venerant, & consenuerant cum eo, sub pondere diei & ætus. Adhibebatur autem ægroto Medicorum opera, inefficax tamen, providente scilicet divinitate meliora de eo, & viciniora salutis. Dissolui enim & esse cum Christo multo est melius. Duobus ergo annis & dimidio versatus est in lecto ægritudinis, nec sedere nec jacere contentus. Curabatur autem propensius fratrum diligentia, præbentium ei necessaria corporis, & ad Ecclesiam eum deferentium. Nunquam enim missarum solenniis, vel communioni sacrae abesse voluit, nisi fortè infirmitas gravior obstitisset. Tantis Dominum gemitibus, & interno cordis clamore compellabat, ut aspicientes vix à fletu temperaverint. Gubernabat eo tempore domum Prior ejusdem loci, venerabilis Eppo, vir magni in Christo meriti. Porrò Cuzelnam & Ecclesias, quæ in Wagira erant, regebat Dominus Ludolfus, ille, inquam, qui olim in Lubeke multos propter Evangelium Christi labores pertulerat. Huius præposituram Cuzelinæ, dum adhuc sanus esset, Episcopus commendaverat.

CAPUT LXXVI. (LXXVII.)

1. Dux à Comite mediam Lubecam | tum Lubecæ inhibet.
 sibi permitti petit. - - 1151. | 3. Venas salinarum Oldesloæ corrumpit.
 2. Denegante Comite Dux merca- | pit.

UNA ergo dierum allocutus est Dux Comitem Adolfum dicens: Perlatum 1 est ad nos jampridem, quòd civitas nostra Bardewich magnam diminutionem civium patiatur propter Lubicense(a) forù, eo quòd mercatores omnes eò commigrent. Idem conqueruntur ii, qui sunt Luneburg, quòd Sulcia(b) nostra devorata sit propter Sulciã quã cœpistis habere Thodeslo. Rogamus ergo, ut deris nobis medietatem civitatis vestrae Lubike, & Sulciæ, possimusque tolerabilius ferre desolationem civitatis nostræ. Alioquin præcipientus, ne fiant mercationes de cætero in Lubike. Non enim ferendum est nobis, ut propter aliena commoda, desolari patiamur hæreditatem patrum nostrorum. Sed 2 cum renueret Comes, reputans incautam sibi hujuscemodi conventionem, mandavit Dux, ne de cætero haberetur forù Lubike, nec esset facultas emendi sive

di sive vendendi, nisi ea tantum, quæ ad cibum pertinent. Et iussit mercimonia transferri Bardewich ad sublevandam civitatem suam. Sed & fontes salis qui erant Thodeslo, ipso tempore obturari fecit. Et factum est verbum illud Comiti nostro & terræ Wagirensi in offensionem, & profectum impedimentum.

Lubic, a) Lubecense forum hic, & infra *promit Auctor Deductionis civitat. Lindav. p. 628.*
 c. 83. n. 6. significat ipsam urbem Lubecam, & cives, in ea mercaturam facientes. Sulciæ, b) Salinæ sunt, ubi sal coquitur.
 Plura exempla ex antiquis Diplommatibus

CAPUT LXXVII. (LXXVIII.)

1. Dux denuo Episcopatum Raceburgensem instaurat, Evermodo ibi constituto Episcopo.	1154.	po novo CCC. mansos, & decimas assignat.
2. Henricus, Comes Raceburg. Episcopo		3. Adolphus Comes simili munificentia in Episcopū Aldenburghensem utitur.

Nec hoc prætermittendum videtur, quòd dilatante Deo fines Ecclesiæ, Ordinatus est in Racesburg Episcopus Dominus Evermodus (a), præpositus de Magdeburg, deditq; ei Comes Polaborum Henricus in ulam ad mhabitandum prope castrum. Præterea trecentos mansos resignavit Duci dandos in dotem episcopii. Porro decimas terræ recognovit Episcopo, quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo episcopi, exceptis trecentis mansis, qui cum omni integritate tam reddituum quàm decimarum sunt Episcopi. Interfuit his rebus agendis Dominus Ludolfus præpositus de Cuzelina, & dixit ad Comitem, præsentem Comitem nostro Adolfo: Quoniam Comes terræ Polaborum benefacere cœpit erga Pontificem suum, decet ut noster Comes non faciat minorem partem suam. Ampliora enim de ipso præsumenda sunt, urpote de homine literato, habente scientiam rerum Deo placentium. Tunc Comes noster secutus factum Comitis Polaborum, remisit de beneficio suo trecentos mansos, qui oblati per manus Ducis in dotem Aldenburghensis episcopatus.

Evermodus, a) Everhardum vocat *ann. 1131.* Interfuit consecrationi novæ Monasterii Stederburghensis anno 1174. *Hermann. de Lerbek.* Fuit Præpositus Monasterii gratiæ Dei ad confluentem Saliæ & Albis in diocesi Magdeburgensi, ut juxta *Chronicon Stederburghense MS.* De illius miraculis & sepultura *Krantz. Wäd. l. V. c. 42, Metrop. l. VI. c. 28. & 40.*

CAPUT LXXVIII. (LXXIX.)

1. Dux cum Imperatore Italiam ingreditur. - - - 1154.	4. Vicelinus non vult fieri ab Eppone.
2. Vicelinus moritur. 1154.	5. Apparet alij, cujus adhuc viventis nomen A&Eor supprimit.
3. Spectrum monet, animam Vicelini libertate in egentes redimendam esse.	6. Mulieri ceca visum restituit.
	7. προσφώνησις ad Lubecenses.

Post hæc abiit Dux noster in Italiam cum Rege pro Corona Imperiali. 1
 Quo absente Vicelinus Episcopus ingravescente morbo, diem claudit ex- 2
 tremum. Obiit autem 2. Idus Decembris, anno videlicet incarnati verbi,
 1154. Sedit autem in Episcopatu annis quinque, hebdomadibus novem. Cor-
 pus ejus tumulatum est in Falderensi Ecclesia præsentem scilicet Domino Ra-
 cisburgensi episcopo, & officium consummante. Agebatur ergo intensius
 memoria boni patris tam in Faldera quàm in Cuzelina. Fuitque præfixum à
 curatoribus, quid singulis diebus dari deberet in elemosyna pro remedio
 animæ ejus. Fuit autem in Cuzelina sacerdos quidam Volchardus nomine, 3
 minister mensæ, quique primus ad Falderam cum Domino Vicelino venerat,
 industrius in actionibus extrinsecis. Hic ergo elemosynas pro boni sacer-
 dotis anima constitutas dare neglexit, parcus in rebus supra quàm necesse
 esset. Apparuit ergo venerabilis Pontifex mulieri cuidam consistenti in pa-
 go Sigeberg, circumamictus cultu sacerdotali, dixitque ad eam: Vade &
 dic Volchardo Sacerdoti, quia impie agit circa me, subtrahens ea, quæ pro
 remedio animæ meæ fratrum mihi devotio suppavit. Cui mulier: Quis,
 inquit, Domine vitam vobis atque linguam donavit? Nonne fama latius
 percrebuit, vos multis diebus vel annis lingua privatum, postremo etiam
 morte defunctum? Unde ergo hæc? Quam ille blando vultu consolans: Ita
 est, ait, ut loqueris, sed hæc melius nunc instaurata recepi. Nuncia ergo
 memorato sacerdoti, ut celerius adimpleat, quod subtraxit, quin etiam hoc
 adjunges, ut novem officia expleat post me. Et his dictis recessit. Ubi ergo
 nunciata sunt hæc sacerdoti, abiit Falderam consulere super verbo hoc. In-
 terrogatus autem, confessus est culpam, juxta sermonem viri Dei, promisit-
 que meliorationem. Porro de novem officiis post eum à sacerdote complen-
 dis, nobis diversa commentantibus, veritas incognita fuit, sed rei eventus
 verbum quod latebar, citius aperuit. Idem enim presbyter, novem post epi-
 scopum hebdomadibus vixit, declaratumque est septimanas officiis præsi-
 gnatas. Sed & hoc commemorare devotio persuadet, quod vir clarissimus

Eppo, Pontifici pro vitæ reverentia valde familiaris existens, incôsolabiliter lugebat pro defuncti patris absentia. Quod cum multis diebus ageret, sæpe dictus Pontifex virgini cuidam castæ & simplici in somnis assistit dicens: Dic fratri nostro Epponi, quatenus cesset flere, quia bene sum, & fletibus eius condoleo, ecce enim lacrymas ejus in vespibus meis porto. Dixerat hæc, & ostendit ei vestem nivei candoris totam lacrymis infusam. Quid dicam de illo nobis notissimo, cujus supprimo nomen, ita enim placuit, eo quòd adhuc superstes sit, & habitet in Faldera, velitq; latere. Hic post mortem Pontificis necdum expletis triginta diebus, audivit eum in visione dicentem, repositam sibi requiem cum famosissimo illo Bernhardo Clarevallensi. Cui cum diceret: Utinam vos essetis in requie, ille respondit: Sum, Dei gratia, & vos quidem credidistis me mortuum. Ego autem vivo, & semper præterea vixi. Grata profectò nec onerosa fiet devoto lectori unius adhuc rei descriptio, quam in laudem Dei, & in commendationem Pontificis nostri gestam, multorum probat memoria. Erat in Falderensi Parochia in villa quæ dicitur Horgene, matrona quædam Adelburgis nomine, Pontifici propter vitæ simplicitatem admodum familiaris. Hanc postmodum luminibus orbam, venerabilis pater consolari frequentius assuevit, adhortans eam, virgam paternæ correctionis patienter sustinere, nec deficere in tribulationibus, oculos scilicet ei in cælo repositos esse repromittens. Post transitum ergo Pontificis vix annus emensus est, viditque mulier illa in visione nocturna, assistentem eum sibi & de statu salutis ipsius sollicitè percunctantem. Cui illa, Quæ mihi, inquit, salus, quæ in tenebris sum, & lumen non video. Ubi quæso Domine consolationes tuæ, quibus oculos meos in cælo repositos dicebas? Ego autem protrahor in hac miseria, & cæcitas inveterata perdurat. Noli, ait, diffidere de gratia Dei nostri. Statimque prætendens dextrâ signum venerabile Crucis oculis ejus impressit, adhibens benedictionem. Mane ergo facto evigilans scæmina, sensit ex operatione Dei cum tenebris noctis pulsas tenebras cæcitatatis. Tunc exiliens è strato mulier, prona cecidit in terram, exclamans in gratiarum actione, & dedignata ducem, proprios direxit gressus ad Ecclesiam, pulchrum de illuminatione sua præbens spectaculum omnibus notis & amicis. Fecitque postmodum de manu propria velum ad operiendum sepulcrum Pontificis in testificationem & monumentum illuminationis suæ. Multa quidem & alia fecit Dominus per virum hunc laudabilia, dignaque relatu, quæ non sunt scripta in libro hoc. Faldera ergo, Pontificis magni læterur honore, Virtutes animo contegat ossa solo. Vos quoque qui residetis in architracinio Ecclesiæ Lubikanæ, excipite virum: hunc, virum, inquam, quem mera narratione vobis propino, ideo utique

utique mera, quia vera. Neque enim hoc dissimulare penitus valebitis, quia Primus in civitate vestra nova, crexit lapidē in titulū fundens oleū desuper.

Post hæc. a) Expeditio hæc Friderici Imperatoris in Italiam prima fuit, anno 1154. suscepta, Circa initium mensis Octobris in Campania colligebat exercitum: in Novembri jam ad Padum pervenerat. *Otto Frising. l. II. c. 11. 12. Cyr. Spangenberg. Chron. Mansf. part. I. c. 223.*

Corpus, b) Epitaphium Vicelini in æde Bordesholmiana hoc olim in pariete lectum fuit:

Ossa pii patris hic condita sunt Vicelini, Carmen quadratum, quod adscriptum fuit, item quid anno 1614. de ossibus Vicelini factum sit, vide apud *Cass. Danckwerth. part. III. c. 4.*

CAPUT LXXIX. (LXXX.)

1. <i>Falderenses Monachi Episcopatu Aldenburghensi se subtrahunt.</i> 2. <i>Geroldi laudes.</i> 3. <i>Geroldus à Leonis conjugē mystis in Wagria commendatus, omnium consensu eligitur. - - 1154.</i> 4. <i>Hartwicus, Archiepiscopus, Geroldo sacrum Ordinem conferre detrectat.</i> 5. <i>Arces quasdam contra Ducē manit.</i>	6. <i>Interest conventui Principum, qui contra Ducem habebatur.</i> 7. <i>Geroldo præterito alium surrogare studet.</i> 8. <i>Geroldus Ducem in Italiam sequitur.</i> 9. <i>Imperator Dertona oppugnat.</i> 10. <i>Romani Imperatori iniquas conditiones proponunt.</i>

Post transitū Vicelini Episcopi fratres de Faldera recesserunt à subjectione Aldenburghensis episcopatus, ob laboris fastidium, & elegerunt sibi præpositum Dominum Epponem, virum sanctum. Porro episcopalis electio Domino Duci reservata est. Fuit autem eo tempore Sacerdos quidam Geroldus nomine, Suevia natus, parentibus non infamis, Capellanus (a) Ducis, scientia divinarum scripturarum ad eum imbutus, ut neminem in Saxonia videretur habere parem, in corpore pusillo magnanimus, Magister scholæ in Brunswich, & Canonicus urbis ejusdem, familiaris Principi propter continentiam vitæ. Præter mundiciem enim cordis Deo cognitam, castissimus habebatur in corpore. Propositum ergo habens habitum assumendi monachicum. In loco qui dicitur Radeshusen (b). ubi obedientia Abbatis Conradi, ad quem ipsi erat germanus sanguis & amor: Habebat autem in curia Ducis, corpore magis quam animo. Ubi ergo fama vulgavit Vicelinum episcopum obiisse, & Domina Ducis alicuiusmodi Geroldum sacerdotem, Si tibi propositum est serviēdi Deo sub austeritate vitæ, assumito tibi laborem utilem & lucrosam, & perge in Slaviam, & ita in opere, in quo fuit Vicelinus Episcopus: hoc enim faciens & tibi & aliis proderis. Onne bonum si in commune deducatur.

ctum fuerit, majus bonum est. Accersivit ergo Domina per literas Ludolfum præpositum de Cuzelina, commendatumque sacerdotem transmisit cum eo in Wagirenses terram, eligendum in Episcopum. Accessitque petitio Principis, cleri plebisque concors (c) electio. Aberat tunc fortè Episcopus, qui consecraret Episcopum: ille enim Duci ab initio infensus, tunc verò amplius infidiabatur calcaneo ejus, eo quòd Dux occupatus esset expeditione Italica, & communita sunt adversus eum castra Episcopi Staden, Vorden, Horeborg, & Friburg. In diebus illis orientalis Saxoniae Principes & aliqui de Bavaria, conspirationis ut dicebatur gratia, condixere colloquium, evocatusque Archiepiscopus occurrit eis in saltu Bohemico. Quo postea reditum maturante, vetitus est à Ducensibus redire in Parochiam suam, exclususque mansit toto penè anno in orientali Saxoniam. Surgens ergo noster electus, abiit post eum in Saxoniam, quaesitumque reperit apud Marcipolim, Aldenburghensem episcopatum in alteram personam demutare parantem. Enimvero præpositum quandam in partibus illis, bene erga se meritum, hoc honore remunerare decreverat, magna quædam, sed supervacua de divitiis hujus episcopatus jactans. Audito ergo adventu Domini Geroldi, perturbatus est animo, cœpitque velle irritare electionem, prætendens immaturam Ecclesiam, & personis adhuc quasi vacuum, sine sui permissione, nec eligere nec discernere quicquam posse. At nostri ostendere cœperunt, ratum esse opus electionis, quam perfecisset postulatio Principis, concordia cleri, aptitudo personæ. Tunc Archiepiscopus, non est, inquit, hujus temporis vel loci talium explanatio, expediet hanc causam, cum rediero, Bremente capitulum. Videns ergo electus, Archiepiscopum adversantem sibi, remisit Ludolfum præpositum, & eos qui cum ipso venerant in Wagiram, ipse verò succinctus abiit in Sueviam, designaturus Duci per nuncium suum de statu suo. Cui Dux remandavit, ut celerius veniret in Longobardiam, veluti processurus cum ipso Romam. Quo mandatis parente, in exundo Suevia, incurtatus est à latronibus, amissoque viatico, gladio graviter vulneratus in frontem est. Nec his præpeditus, vir æstuantis animi, profectus est itinere cœpto, perveniensque Terdonam (d) ubi erant castra regis, benignè susceptus est à Duce & amicis ejus. Porro Rex & universi Principes expugnabant Terdonam, & obfessa est civitas diebus multis. Ad ultimum capta civitate, fecit deponi muros ejus, & adæquari solo. Inde proficiscente exercitu, fecit Dux episcopum nostrum comitari secum in Italiam, ut offerret eum Domino Papæ. Miserunt ergo Romani legatos ad regem in castra, qui dicerent ei paratum esse Senatum, & universos cives urbis, ad excipiendum eum cum triumphalibus

pompis, siquidem Imperatorio more sese exhibuisset. Quo percunctante modum, quo sese exhibere deberet, illi ajunt, Regem propter Imperiale fastigium Romam venientem decet venire more suo, hoc est, in curru aureo, purpuratum, agentem præ curribus suis tyrannos bello subactos, & divitias gentium. Præterea oportet eum honorare urbem, quæ caput orbis est, & mater imperii, & dare senatui quæ edictis præfixa sunt, videlicet quindecim millium libras argenti, ut per hoc suscitentur animi senatus ad benevolentiam, & exhibeant ei honorem triumphalem, & quem electio principum Regni creavit Regem, autoritas senatus perficiat Cæsarem. Tunc Rex subridens, grata, inquit, promisso, sed cara emptio. Magna requiritis, & viri Romani, de exinanita camera nostra. Puto autem quia occasiones quæritis ad versus nos, imponendo non imponenda. Consultius verò agitis, si his omissis, amicitia potius nostræ quàm armorum ceperitis experimentum. At illi pertinacius instabant, dicentes: jura civitatis nullatenus irritanda, sed gerendum morem senatui, alioquin adventanti claustra urbis objicienda.

Capellanus. a) Capella primum, medio isto ævo, ædiculam sacram significat, & Capellanus, qui sacello præfectus, Deinde Capella eadem, quæ & Cancellaria vulgo: & Capellani, qui à secretis, & qui in hoc ordine primi essent, Cancellarii, summi Capellani & Archicapellani dicebantur. In regno Francorum antiquitus, juxta *Hincmarum, Archiep. Rhemensem*, diversæ fuere dignitates Capellani & Cancellarii, Narrat enim ex *Adalardo*, inter ministros regios primum locum hos duos tenuisse, Apocrisarium, à Constantino M. primum institutum, qui & Capellanus dictus fuerit, & Cancellarius. Capellanus de causis Ecclesiasticis respondisse, sua cura & dispositione clerum omnem Palatii sacri rexisse, atq; ad consilia Ecclesiastica semper adhibitum: Cancellarium autem secretis consiliis, & mandatis regis exsequendis præfuisse, *Epist. III. c. 13. 16. & 20.* Ita Eginhartus Archicapellanus & Notarius Caroli M. appellatur *Chronico*

Laurisham, anno 805. In subscriptionibus *Diplomatum Ottonis M.* Archicapellani & Archicancellarii nomina eodem sensu usurpantur. Addatur *Goldast. Tom. II. Alamann. rer. p. 5. Joann. Meurs. in cap. IX. Elnothi, Frid. Lindenbrog. in Gloss.*

Radegeshausen. b) Monasterium Riddagshusium, vulgo *Ridderhusen* appellatum, à Ludolfo quodam Dynasta, ejusdemq; fratre Riddago, è vetusta Wendorum familia ortis, anno clō C XLV. fundatum est. Primus eodem anno Abbas monasterii constitutus est Robertus; qui cū anno clō CL. III. Junii è vita migrasset, hic Conradus, Geroldi frater, illi successit. Vicelino, Episcopo Aldenburghensi, ad superiores translato, Geroldus Episcopatum adipiscitur; quo anno clō CLXIV. rebus humanis exempto, Conradus Abbas operâ Henrici Leonis ei surrogatur. Vide infra *c. 83. n. 5. lib. II. c. 1. n. 1. & c. 13. n. 3. Henric. Meir.*

rici Meibom. Chronicon Riddagsbushense §. 1.2. Georg. Fabric. rer. Saxon. l. II. ann. 1145.

electio. c) De introductione Geroldi ap-
ponam scripturam, quæ in lapide superli-
minari templi nostri cathedralis his ver-
bis incisa: *Anno Domini c. CLIV. Hen-
ricus Leo, Bavarie & Saxonie Dux,
tunc temporis hujus civitatis Domi-
nus, & hujus ecclesie fundator, Gerol-
dum primum Episcopum Lubicensem
hic introduxit.* Quod huc dicitur, Gerol-
dum hoc anno primum Episcopum hic
introducendum, cum contra libri veteres
editi & inediti testentur, ipsum primum

Aldenburgum missum esse, & anno 1167.
demum Episcopatum Lubecam transla-
tum, non pugnare intelligemus, si atten-
damus, etiam Lubecæ Evangelium prædi-
candi & sacra faciendi potestatem illum
accepisse, cum tota Wagnia Episcopatus
illius tributa esset, & Vicelino quoq; ejus
antecessori, cura ecclesiæ Lubecensis de-
mandata foisset. Auctor *Chronici Slavicæ*
inquit: Sedit annis quatuor: Nescio an si-
mul in Oldenburg & Lubek, an solum in
Lubek, c. 30.

Terdona. d) Etiam *Guntherus* Terdo-
nam vocat, *Ligurino l. II. & III. Olijm
Dertona* dicta, unde Dertona colonia
Plinio l. III. c. 5. Hodie Tortona.

CAPUT LXXX. (LXXXI.)

1. *Fridericus I. Adrianum IV. ad se in
castra evocatum, magna reveren-
tia excipit. - - - 1155.*
2. *Episcopus Bambergensis habitam ad
Papam oratione petit, ut Frideri-
cum coronet.*
3. *Papa se non satis honorifice ab Im-
peratore exceptum conqueritur.*
4. *Imperator denuo illum ad se vo-
cat.*
5. *Papa vult, ut Imperator Apuliam*

- Siciliæ Regi eripiat, & Romanæ
ecclesiæ reddat.*
6. *Consentit in Imperatoris corona-
tionem.*
7. *Dux apud Papam pro Geroldo in-
tercedit.*
8. *Fridericus I. a Papa inauguratur,
XII. Junij. - - - 1155.*
9. *Romani cum Casarianis adverso
Marte conflagrant.*
10. *Papa ipse Geroldum consecrat.*

1. **H**is auditis, Rex missa legatione per summos & honorabiles viros, accer-
savit Dominum Adrianum Papam in castra, propter participationem
consilii. Siquidem Romani Papam in multis offenderant. Veniente ergo eo
in castra, Rex festinus occurrit, & descendenti de equo tenuit strepam, du-
xitque per manum eum in tentorium. Facto autem silentio, locutus est Do-
minus Bauernbergensis Episcopus verbum ex ore regis & principum, dicens:
Honorabilem sanctitatis tuæ præsentiam, Apostolice Pontifex, sicut jamdu-
dum sitienter desideravimus, ita nunc lætanter suscipimus, gratias agentes
omnium bonorum largitori Deo, qui nos deduxit & adduxit in hunc locum,
& sanctif-

& sanctissima visitatione tua dignos fecit. Notum ergo tibi esse cupimus, Reverende pater, quia omnis hæc Ecclesia de sinibus orbis propter honorem regni collecta, adduxerunt Principem suum ad tuam beatitudinem, provehendum ad culmen imperialis honoris, virum nobilitate generis conspicuum, animi providentia instructum, victoriis foelicem, præterea etiam in his quæ ad Deum pertinent præpollentem, observatorem sanctæ fidei, amatorem pacis & veritatis, cultorem sanctæ Ecclesiæ, super omnia verò sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam amplexatur ut matrem, nihil negligens eorum, quæ ad honorem Dei, & Apostolorum Principis exhibenda majorum juber traditio. Dat huic rei credulitatem humilitas nunc exhibita. Enimvero venientem te suscepit intrepidus, & applicitus sanctissimis vestigiis tuis, fecit ea quæ iusta sunt. Restat ergo Domine pater, ut & tu circa ipsum peragas ea quæ tua sunt, ut ea quæ de plenitudine culminis Imperialis ei desunt, per Dei gratiam tuo opere suppleantur. Ad hæc Dominus Papa respondit: Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicis Principem tuum condignam beato Petro exhibuisse reverentiam. Sed beatus Petrus magis videtur inhonoratus: denique cum dexteram deberet tenere strepam, tenuit sinistram. Hæc cum per interpretem regi nunciata fuissent, humiliter ait: Dicite ei, quia defectus hic, non fuit devotionis sed scientiæ. Non enim tenendis strepis magnopere studium dedi: enimvero ipse, ut memini, primus est cui tale obsequium dependi. Cui Dominus Papa, Si quod facilimum fuit, propter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima: Tunc Rex aliquantisper motus, ait: Vellum melius instrui, unde mos iste inoleverit, ex benevolentia, an ex debito? Si ex benevolentia, nil causari habet Dominus Papa, si vacillaverit obsequium, quod de arbitrio, non de jure substrit. Quod si dicitis, quia ex debito primæ institutionis hæc reverentia debetur principi Apostolorum, quid interest inter dexteram strepam & sinistram, dum modo serverur humilitas, & curvetur Princeps ad pedes summi Pontificis. Diu itaque, acriterque disputatum est. Postremo discesserunt ab invicem sine osculo pacis. Timentes ergo ii, qui columnæ regni esse videbantur, ne fortè rebus inactis, frustra laborassent, multa persuasione eviderunt cor regis, ut Dominum Papam revocaret in castra. Quem redeuntem suscepit Rex integrato officio. Omnibus autem exhilaratis, & conventioni adgaudentibus, dixit Dominus Papa: Adhuc superest, quod facere debeat Princeps vester. Requirit beato Petro Apuliam, quam Willelhelmus Siculus per vim possidet. Quo facto, veniat ad nos coronandus. Responderunt Principes, dicentes: Diu est ex quo fuimus in castris, & desunt nobis stipendia, & tu

dicis, tibi Apuliam requiri, & sic demum ad consecrationem veniri? Dura sunt hæc, & supra vires nostras. Quin potius impleatur opus consecrationis, ut pateat nobis reditus patriæ, respiremusque paululum de labore: postmodum expediti redibimus, expleturi quod nunc faciendum restat. Moderante ergo Deo, sub quo curvantur qui portant orbem, cessit Apostolicus, & assensus est postulationi Principum. Factaque concordia, assederunt in consilio, acturi de introitu urbis, & cavendis insidiis Romanorum. Eo tempore accessit Dux noster ad Dominum Papam, rogans eum pro consecratione Aldenburgenfis electi: Qui cum modestia recusavit, dicens, Libenter se facere postulata, si posset fieri sine injuria metropolitani. Nam Dominus Hammenburgenfis Papam literis prævenerat, rogans eum abstinere huic consecrationi, quæ sibi verecunda foret.

Cum ergo appropinquarent urbi, misit Rex clam noctu nongentos loricanos ad domum beati Petri, unâ cum legatis Domini Papæ, qui perferentes mandata ad custodes, intromiserunt milites per posticum infra domum & arces. Mane ergo facto venit Rex cum omni exercitu, præcedensque Dominus Papa cum Cardinalium numero, suscepit eum ad gradus & intrantes domum beati Petri, aggressi sunt opus consecrationis. Porro miles(a) armatus stabat circa templum & ædem, observans regem quousque consummarentur mysteria. Postquam autem perfectum est in eo opus Augustæ dignitatis, egressus est muros urbis, & miles lassitudine gravis cibo refectus est. Inter prandendum, Lateranenses, facta eruptione, transgressi sunt Tyberim, & primum quidem castra Ducis, quæ muris erant contigua, turbarunt, vociferansque exercitus de castris proruit ad obsistendum. Et factum est bellum potens in illa die. Illic Dux noster fortiter dimicavit in capite. Romani victi passi sunt ruinam magnam. Post factam victoriam, magnificatum est nomen ducis, super omnes qui erant in exercitu. Volens ergo Dominus Papa honorare eum, transmisit ei munera, præcepitque nuncio, dicens: Dicei, quia crastina, si Dominus voluerit, electum ejus consecrabo. Et lætatur est Dux de promissione. Mane ergo facto, fecit Dominus Papa publicam solennitatem, & consecravit nobis Episcopum cum magna gloria.

miles, a) — — — armatus ubiq;

Adstat eques, templiq; fores & lumina servat.

Coronatus autem Imperator est XIV. Kal. Jul. *Gunter, in Ligur. l. IV*

CAPUT LXXXI. (LXXXII.)

1. *Veronenses Cæsarem transitu per* 2. *Cæsar duces illorum captos suspenden-*
fauces montis prohibent. 1155. *dit.*

Reductis ergo Romanis in gratiam Papæ, Cæsaris expeditio retorfit iter¹ ad reditum, & deferentes Italiam venerunt in Longobardiam. Qua nihilominus postposita, venerunt Veronam, ubi contigit Cæsarem cum exercitu grave incurrisse discrimen. Siquidem Veronensium lex est, Imperatori Longobardiam egredienti, pontem navibus sternere in flumine, quod dicitur Edefa (a), cujus imperus instar torrentis violentus, nemini vadofus est. Cum ergo transisset exercitus, statim pons ille à fluminis impetu raptus est. Properansque exercitus, venit ad angustiam viæ, cui Clusa nomen est, ubi inter scopulos cælo contiguos, iter adeo inter arcum trahitur, ut duobus pariter incedentibus, comitatum vix præbeat. At Veronenses supercilium montis occuparant: missisque jaculis, neminem transire sinebant. Requirebant autem ab Imperatore, quid pro salute suimet atque suorum dare vellet. Cæsar ergo tam flumine quam montibus undique cinctus, incredibile dictu est, qualiter animo consternatus fuerit: Ingressusque tabernaculum, discalciatus pedes, adoravit coram vivifico ligno crucis Domini. Nec mo-²ra, divinitus inspiratus invenit consilium. Fecit ergo vocari eos, qui de Verona secum erant, & ait ad illos: Ostendite mihi callem absconditum, qui ducit in supercilium montis, alioquin jubebo effodi oculos vestros, At illi timentes, detexerunt ei abditos ascensus montis, statimque conscendentes fortissimi militum (b) supervenerunt hostibus à tergo, & disiectos pugna, comprehenderunt nobiles eorum, & perduxerunt eos in conspectum Cæsaris. Qui fecit eos suspendio affici. Sicque remotis offendiculis, exercitus perrexit itinere suo.

Edefa, a) Athesis est, ex Tridentinis Alpibus fluens, *Plin. l. III. c. 16.*

Militum, b) Otto de Wittelsbach cum ducentibus militibus rupe onscensâ, ad

claustra penetrat, hisque occupatis, quingentos qui intus erant, capit, in crucemque agit, *Aventin. l. VI. p. 633.*

CAPUT LXXXII. (LXXXIII.)

1. *Geroldus reversus venit ad Episcopatum suum.* - - - 1155. 2. *Non repertis vitæ subsidiis ad Archiepiscopum proficiscitur.*
3. *Archiepiscopus indignatur, Geroldum consecratione à Papa expetiisse.* 4. *Geroldus ab ipso necessaria vitæ subsidia petit, eidemque reconciliatur.*

5. *Henricus Leo contra Rustringos mo-
vet.*

6. *Imperator Archiepiscopo^o prædic
auffert.*

7. *Geroldus cum Conrado^o fratre suo
Aldenburgum se confert.*

8. *Geroldus & Comites, in quibus
Helmoldus, à Pribislao convivio
excipiuntur.*

9. *Slavi in hospitibus munificè exci-
piendis effusè largi sunt.*

Post hæc Episcopus noster, accepta à Duce licentia, secessit in Sueviam, ubi venerabiliter ab amicis susceptus, & per dies aliquot retentus, diver-
tit in Saxoniam. Deinde transmissâ Albia venit in Wagiram, ingressurus
laborem, cui mancipatus fuerat. Denique ingressus episcopatum, non inve-
nit stipendia, quibus vel ad unum mensem sustentari posset. Siquidem Fab-
derensis domus post mortem beatæ memoriæ Vicelini episcopi, commodo
simul & quieti consulens, ad Hammenburgensem Ecclesiam sese transtule-
rat. At Ludolfus præpositus & fratres in Hogerestorph satis sibi esse judi-
cabant, ut Episcopum ingredientem & egredientem hospicio colligerent.
Sola domus Bozoe stipendiis episcopalibus deserviebat, vacua admodum &
inculta. Visitans ergo Episcopus & alloquens filios Ecclesiæ suæ, regressus
est ad Albiam locuturus Archiepiscopo, penes Staden. Quem cum Archie-
piscopus ob fastum elationis diutius protraheret, essetque difficilis admissio,
dixit episcopus noster ad Abbatem de Reddegeshusen, & cæteros, qui secum
venerant: Quid hic residemus fratres? Eamus videre faciem hominis. Et nil
trepidans, ingressus est ad Principem: accepitque osculum sine verbo saluta-
tionis. Ad quem noster episcopus, mihi, ait, non loquimini? Quid peccavi, ut
non merear salutari? Demus, si placet, arbitros, qui judicent inter nos.
Veni, ut scitis, Marcipolim, postulavi benedictionem, & tenuistis. Necessi-
tate ergo compulsus abii Romam; impetraturus ab Apostolica sede, quæ
mihi negata sunt à vobis. Iustior ergo mihi est irascendi ratio, qui mihi oner-
osam itineris hujus necessitatem imposuistis. Ad quem Archiepiscopus:
Quæ, inquit, tam inevitabilis causa vos propulit Romam, ad subeundum
viæ laborem & expensas sumptuum? An quia in regione longinqua positus,
postulationem vestram ad faciem Ecclesiæ nostræ distuli: Distulistis, ait nos-
ter Episcopus, veluti infirmaturus causam nostram, hoc enim, ut verum fa-
teamur, verbis apertius prolecutus estis. Sed gloria Deo, qui perfecit nos
in ministerio suo, laboriosa quidem sed grata assuetudine. Tunc Archiepi-
scopus, Apostolica, inquit, sedes, potestate sua, cui certè obniti non possu-
mus, usa est in consecratione vestri, quæ ad nos jure spectabat. Sed huic in-
juriam rursus providit remedium, designando nobis per litteras, nihil in hoc
facto

facto auctoritati nostræ de vestra subiectione subtractum. Respondit Episcopus: Scio quidem, nec diffiteor hoc ita esse ut dicitis, & ob hoc ipsum veni, ut exhibeam me in his quæ digna sunt vobis, ut sopiantur discordiæ, & instaurentur ea quæ pacis sunt. Iustum quoque arbitror, ut nobis quæ 4 subiecta sunt sentientibus, provideatis sustentationis adminiculum. Militantibus enim debentur subsidia. Et his dictis statuerunt ad invicem amicitias, promittentes alterutrum in necessitatibus opem vicariam. Inde digrediens episcopus noster Geroldus, abiit Bremam, occursum Duci. Ille enim offensus Fresonibus, qui dicuntur Rusti (a), venit Bremam in Calendis Novembris, & fecit comprehendi quotquot ad forum venerant, & substantias eorum diripi. Interrogatus autem à Duce Præsul noster, qualiter susceptus fuerit ab Archiepiscopo, locutus est bona de eo, & studuit lenire animum ejus circa Episcopum. Inveteratæ enim inimicitie, quæ dudum fuerant inter eos, eo tempore invenerunt locum grassandi, eo quòd (b) Archiepiscopus omisisset Italicam protectionem, transgressor juramenti, essetque reus majestatis. Unde etiam Legatus Imperatoris veniens Bremam, 6 occupavit omnes curtes Episcopales, & quæcunque reperisset, addidit fisci juribus. Idem factum est Othelrico, Halberstatensi Episcopo. Redeuntem ergo Ducem Brunswig prosecutus est noster Episcopus, & egit cum eo festum natalis Domini. Quo expleto, rediit Episcopus in Wagiram assumpto germano suo Abbate de Redegeshuse, & abiit Aldenburg, acturus diem solennem Epiphaniæ in loco Cathedrali. Erat autem urbs deserta penitus, non habens mœnia nisi habitatorium parvulum, quod sanctæ memoriæ Vicelinus ibidem erexerat. Illic in asperissimo frigore, in cumulo nivis officium peregimus. Auditores nulli de Slavis, præter Pribizlaum, & paucos admodum. Expletis mysteriis factis, rogavit Pribizlaus ut diverteremur in domum suam, quæ erat in loco remotiori. Et excepit nos cum magna alacritate, fecitque nobis convivium laurum. Mensam nobis appositam viginti fercula cumularunt. Illic experimento 9 didici, quod antè fama vulgante cognovi, quia nulla gens honestior Slavis in hospitalitatis gratia. In colligendis enim hospitibus omnes quasi ex sententia alacres sunt, ut nec hospitium quenquam postulare necesse sit. Quicquid enim agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitatis opus conferunt, eo fortiorem quemque quo profusorem jactantes, cujus ostentationis affectatio multos eorum ad furtiva vel latrocinia propellit. Quæ utique vitiorum, apud eos quidem venialia sunt: excusantur enim hospitalitatis palliatione. Slavorum enim legibus accedens, quod

quod nocte furatus fueris, crastina hospitibus disperties. Si quis verò, quod rarissimum est, peregrinū hospitio removisse deprehensus fuerit, hujus domum vel facultates incendio consumere licitum est, atque in id omnium vota pariter conspirant, illum inglorium, illum vilem, & ab omnibus exhibandum dicentes, qui hospiti partem negare non timuisset.

Rustri, a) Idē Rustringi dicti, accolæ utriusq; ripæ fluminis Jadae, sub Comitum Oldenburgeris ditione fuere, qui inde tunc Rustringæ Comites appellati sunt. Latissimos eosdemq; fertilissimos campos coluere. Cùm postea mare aggeribus ruptis illos inundasset, atque amnem in amplissimum sinum dilatasset, in arctū ipsi redacti sunt. *Herm. Hamelm. Proœmio Chron. Oldenb. Ulbo Emmius De-*

script. Frisia Oriental. pag. 54.

eo quòd b) Imperator cùm ad Padua pervenisset, & in campo apud Roncalias castra metatus esset, prisco more inibi excrevit iustravit, cùmq; Hartvvicum Brementensem & Ulricum Halberstadensem non reperisset, ipsis regalia abjudicavit. *Otto Frising. l. II. c. 12. Guntherus in Ligurino, l. II.*

CAPUT LXXXIII. (LXXXIV.)

1. Altero die à Tesmaro quodam invitati lucum sacrū offendunt. 1155.
2. Deus tutelaris loci est Prouen.
3. Religionis Slavicae diversi ritus.
4. Præter cætera sua numina unum Deum confitentur.
5. Geroldus & comites incendunt lucum.
6. Apud Tesmarum quidem liberaliter excipiuntur, sed captivorum Christianorum tormenta vident.
7. Geroldus Slavos Lubeca convenientes à superstitione gentili dehortatur.
8. Pribislaus contra gravem de Principum avaritia querelam instituit.
9. Episcopus ei respondet.
10. Episcopus & Reguli Slavorum conventui Atlenburgeris interfunt.
11. Niclotus in illo impiè loquitur.
12. Geroldo à Comite prædialia & villa traduntur.
13. Comes subtrahere quædam de illis, & sibi servare studet.
14. Episcopus Euthinam ædificat.
15. Collegium Cuselinense postliminio Sigebergum transfert.
16. Cænobium Falderenense frustra repetit.
17. Bruno, Aldenburgum missus, Slavos convertere incipit. 1156.
18. Saxonum coloniâ eò deductâ, templum ibi ædificat. - - 1156.
19. Slavi Brunoni reos vomere candente examinandos adducunt.
20. Comes supplicium crucis tollit.
21. Susela, Lütkenburgi & in Ratekow ædes sacrae struuntur.
22. Etiam in Raceburgeris Comitatu ædificantur.

Manentes

MAnentes autem apud Regulum nocte illa, cum die ac nocte subsequen-
 ti, transivimus in ulteriorem Slaviam, hospitaturi apud potentem
 quendam, cui nomen Thessemar: is enim nos accersierat. Accidit autem
 ut in transitu veniremus in nemus, quod unicum est in terra illa: tota enim
 in planiciem sternitur. Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quer-
 cus, quæ dicatæ fuerant Deo terræ illius Proven, quas ambiebat atrium &
 sepes accuratior lignis constructa, continens duas portas. Præter penates e-
 nim & idola, quibus singula oppida redundabant, locus ille sanctimonium fuit
 universæ terræ, cui flamen & feriationes & sacrificiorum varii ritus deputa-
 ti fuerant. Illic enim secunda feria populus terræ cum flamine & Regulo
 convenire solebant propter judicia. Ingressus atrii omnibus inhibitus nisi sa-
 cerdoti tantum, & sacrificare volentibus, vel quos mortis urgebat pericu-
 lum: his enim minimè negabatur asylum. Tantam enim sacris suis Slavi ex-
 hibent reverentiam, ut ambitum sani nec in hostibus sanguine pollui sinant.
 Iurationes difficilimè admittuntur. Nam jurare apud Slavos quasi periurare
 est, ob invicem Deorum iram. Est autem Slavis multiplex idololatriæ mo-
 dus: non enim omnes in eandem superstitionis consuetudinem consentiunt.
 Hi enim simulacrorum imaginarias formas prætendunt de templis, veluti
 Plunense idolum, cui nomen Podaga: alii sylvas vel lucos inhabitant, ut est
 Prove Deus Aldenburg, quibus nullæ sunt effigies expressæ. Multos & duo-
 bus vel tribus vel eo amplius capitibus exculpunt. Inter multiformia verò
 Deorum numina, quibus arva, sylvas, tristitias, atque voluptates attribuunt,
 non diffitentur unum Deum in cælis cæteris imperitantem, illum præpoten-
 tem cœlestia tantum curare. Hos verò distributis officiis obsequentes de
 sanguine ejus processisse, & unumquemque eo præstantiorem, quo proximi-
 orem illi Deo Deorum. Venientibus autem nobis ad nemus illud & propheta-
 tionis locum, adhortatus est nos Episcopus, ut valenter accederemus ad
 destruendum lucum. Ipse quoque desiliens equo, contrivit de conto insi-
 gnes portatum frontes, & ingressi atrium, omnia septa atrii congestimus cir-
 cum factas illas arbores, & de strue lignorum injecto igne secimus pyram,
 non tamen sine metu, ne fortè tumultu incolarum obrueremur, sed divini-
 tus protecti sumus. Posthæc divertimus ad hospitium, ubi Thessemar susce-
 pit nos cum magno apparatu. Nec tamen dulcia vel jucunda nobis fuerunt
 Slavorum pocula, eo quòd videremus compedes, & diversa tormentorum
 genera, quæ inferebantur Christicolis de Dania advectis. Aspeximus illic
 sacerdotes Domini captivitatis diutina detentione maceratos, quibus episco-
 pus nec vi nec prece subvenire poterat. Proxima die Dominica convenit u-

ni versus populus terræ ad forum Lubicense, & veniens Dominus Episcopus habuit verbum exhortationis ad plebem, ut relictis idolis, colerent unum Deum qui est in cœlis, & percepta baptismatis gratia, renunciarent malignis operibus, prædis scilicet & interfectionibus Christianorum. Cumque perorasset ad plebem, innuentibus cæteris, ait Pribizlaus: verba tua, ô venerabilis Pontifex, verba Dei sunt & salutis nostræ congrua. Sed qualiter ingrediemur hanc viam, tantis malis irretiti? Ut enim intelligere possis afflictionem nostram, accipe patienter verba mea: Populus enim quem aspicias, populus tuus est, & justum est nos tibi pandere necessitatem nostram. Porrò tui juris erit compati nobis. Principes enim nostri tanta severitate grassantur in nos, ut propter vectigalia & servitutem durissimam, melior sit nobis mors quam vita. Ecce hoc anno, nos habitatores brevissimi anguli hujus, has mille Marcas duci persolvimus: porrò Comiti tot centenaria, & necdum evimus, sed quotidie emungimur & premimur, usque ad exinanitionem. Quomodo ergo vacuimus huic religione novæ, ut ædificemus Ecclesias, & percipiamus baptismata, quibus quotidiana indicitur fuga? Si tamen locus esset quo diffugere possemus. Transeuntibus enim Travenam, ecce similis calamitas illic est: Venientibus ad Panim fluvium, nihilominus adest. Quid ergo restat, quam ut omissis terris feramur in mare, & habitemus cum gurgitibus? Aut quæ culpa nostra, si pulsi patria, turbaverimus mare, & acceperimus viaticum à Danis sive institoribus, qui mare remigant? Nonne principum erit hæc noxa qui nos propellunt? Ad hæc Dominus Episcopus ait: Quod principes nostri hæcenus abusi sunt gente vestra, non est mirandum. non enim multum se delinquere arbitrantur in idololatriis, & in his, qui sunt sine Deo. Quin potius recurrite ad titum Christianitatis, & subiicite vos creatori vestro: sub quo curvantur, qui portant orbem. Nonne Saxones & cæteræ gentes quæ Christianum nomen habent, degunt cum tranquillitate, contenti legitimis suis? Vos verò soli, sicut ab omnium discrepatis cultura, sic omnium patetis direptioni. Et ait Pribizlaus, Si Domino Duci, & tibi placet, ut nobis cum Comite eadem sit culturæ ratio, dentur nobis jura Saxonum in prædiis & redditibus, & libenter erimus Christiani, ædificabimus Ecclesias, & dabimus decimas nostras. Posthæc abiit Episcopus noster Geroldus ad Ducem propter colloquium provinciale, quod laudarum fuerat Eriheneburg, & evocati venerunt illuc Reguli Slavorum ad tempus placiti. Tunc adhortante Episcopo, Dux habuit verbum ad Slavos de Christianitate. Ad quem Niclotus Regulus Obotritorum ait? Sit Deus qui in cœlis est, Deus tuus, esto tu Deus noster, & sufficit nobis. Excole tu illum, porrò nos te excolemus. Et corripuit

ripuit eum Dux de verbo blasphemix. De promotione verò episcopatus & Ecclesiæ, nihil amplius eo tempore actum est, eo quòd Dux noster nuper Italia rediens, totus quæstui deditus esset. Camera enim erat inanis & vacua. Re-¹² deuntem ergo Ducem Brunswig profecutus est Episcopus & mansit apud eum diebus multis. Dixitque ad Ducem : Ecce jam toto anno in curia vestra sum & sic vobis oneri : In Wagiram quoque veniens non habeo quod manducem. Cur ergo imposuistis mihi onus nominis hujus vel officii ? Melius mihi multo fuit antea quàm nunc. His provocatus Dux, accersivit Comitem Adolfum, & habuit cum eo rationem de trecentis mansis, qui oblati fuerant in dorem Episcopii. Tunc (b) designavit Comes Episcopo in possessionem, Uthinæ & Gamalæ, cum appendiciis eorum. Insuper prædio quod dicitur Bozoe, adjecit duas villas, Gorhesuelde & Wobitze. In Aldenburg quoque dedit ei prædium commodum satis & adjacens foro. Et ait Comes : Eat Do-¹³ minus Episcopus in Wagiram, & adhibitis viris industriis, æstimari faciat prædia hæc ; quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo quod superfuerit, meum erit. Veniens ergo Episcopus, vidit possessionem, & habita inquisitione cum colonis, deprehendit prædia hæc, vix centum mansos continere. Quamobrem Comes fecit mensurari terram funiculo brevi, & nostratibus incognito, præterea paludes & nemora funiculo mensus est. Et ita fecit maximum agrorum numerum. Perlata ergo causa ad Ducem, adjudicavit Dux episcopo dari mensuram juxta morem terræ hujus, nec mensurandas paludes aut sylvas robustiores. Multum ergo laboris adhibitum est in requirendis prædiis his. Non per Ducem, aut Episcopum, requiri potuerunt, usque in hodiernum diem. Hæc autem, quæ prædixi, conquistavit Geroldus Episcopus, quotidie insistens Principibus, oportune, importune, ut suscitaretur scintilla episcopalis nominis in Wagira. Et ædificavit civitatem & forum ¹⁴ Uthinæ, fecitque sibi domum illic. Quia autem congregatio Clericorum ¹⁵ non habebatur in Aldenburgensi episcopatu, præter eam quæ erat Cuzelinæ, quæ alio nomine dicitur Hogerstorph, annuente duce fecit eos transmigrare Segeberg ad locum primæ foundationis, quatenus in solennitatibus, quando Pontificem oportet esse in populo, haberet in Clero supplementum. Quod licet Ludolfo præposito & fratribus videretur incommodum, propter tumultus fori, cesserunt tamen consilio majorum, cui refragari locus non erat. Et fecit illic domum episcopus. Inde progrediens adiit Archiepiscopum, cui ¹⁶ etiam multa obsequia dependit, sperans sibi reddi Falderense monasterium, quod antecessor ejus & fundasse & possedisse dinoscitur. Sed Archiepiscopus in partem Ecclesiæ suæ pronior, callidis sponsonibus deduxit virum, promittens ac inducians, ac tempus redimens. Mandavit autem

reverendissimo viro Epponi præposito, ne penitus retraheret manum à sub-
 sidio novellæ Ecclesiæ hujus, sed subveniret Episcopo, tam in personis quàm
 17 in cæteris adiumentis. Quamobrem Episcopus noster accersivit de Faldera
 Brunonem sacerdotem. Is enim defuncto Vicelino, Slavia decesserat, &
 transmisit eum Aldenburg, ut curaret salutem populi illius. Ad quod nimi-
 rum opus ille divino suscitabatur instinctu. Viderat namque nocturna visi-
 one Chrismale in manibus suis, de cujus operculo succreverat novella plena
 viroris, quæ confortata validam crevit in arborem. Quod nimirum pro sen-
 tentia ejus ita obvenit. Statim enim ut venit Aldenburg, aggressus est opus
 18 Dei cum magno fervore, & vocavit gentem Slavorum ad regenerationis
 gratiam, succidens lucos & destruens ritus sacrilegos. Et quia castrum & ci-
 vitas, quæ olim Ecclesia & sedes cathedralis fuerat, deserta erat, obtinuit a-
 pud Comitem, ut fieret illic Saxonum colonia, & esset solatium sacerdoti de
 populo, cujus noster linguam & consuetudinem. Et factum est hoc novellæ
 Ecclesiæ non mediocri adiumentum. Siquidem ædificata est Ecclesia ho-
 nestissima in Aldenburg, libris, & signis & cæteris utensilibus copiose ordi-
 nata. Et restauratus est cultus domus Dei in medio nationis prævæ ac perversæ,
 anno quasi nonagesimo post excidium prioris Ecclesiæ, quod contigit
 occiso Godescalco, pio Principe. Et dedicata est Ecclesia à pontifice Geroldo
 in honore sancti Ioannis Baptistæ, astante & omnem devotionem adhi-
 bente nobili Comite Adolfo, & Domina Mechtildi ejus piissima conjuge. Et
 præcepit Comes populo Slavorum, ut transferrent mortuos suos tumulandos
 in atrium Ecclesiæ, & ut convenirent in solennitatibus ad Ecclesiam, audire
 verbum Dei. Quibus & sacerdos Dei Bruno juxta creditam sibi legationem
 sufficienter administravit verbum Dei, habens sermones conscriptos verbis
 19 Slavici, quos populo pronuntiaret opportune. Et inhibiti sunt Slavi de cæ-
 tero jurare in arboribus, fontibus & lapidibus, sed offerebant criminibus pul-
 20 satos sacerdoti, ferro (c) vel vomeribus examinandos. In illis diebus Slavi
 quendam Danum suffixerunt cruci. Quod cum Bruno sacerdos renunciasset
 Comiti, ille vocavit eos in causam, & damno multavit, tulitque genus illud
 21 supplicii de terra. Videns ergo Geroldus episcopus, quia in Aldenburg po-
 situm esset fundamentum bonum, suggestit Comiti, ut in pago qui dicitur
 Susse suscitaretur Ecclesia. Et miserunt illuc de Falderensi domo Deilanum
 sacerdotem, cujus spiritus sitiebat labores & pericula in prædicatione Evan-
 gelii, missusque venit in speluncam latronum, ad Slavos qui habitant juxta
 flumen Crenpine (d). Erat autem illic piratarum latibulum familiare. Et
 habitavit inter eos sacerdos, ser viens Domino in fame & siti, & nuditate. His
 ita

ita peractis, oportuna videbatur ut ædificaretur Ecclesia in Lucelenburg, (c) & Rathecoue, & abierunt illuc episcopus & comes, & signaverunt atria ædificandis Ecclesiis. Crevit ergo opus Dei in Wagirenſi terra, & adiuverunt ſe Comes & Episcopus ope vicaria Circa id tempus reædificavit Comes caſtrum Plunen, & fecit illic civitatem & forum. Et receſſerunt Slavi, qui habitabant in oppidis circumiacentibus, & venerunt Saxones & habitaverunt illic. Deſeceruntque Slavi paulatim in terra. Sed & in terra Polaborum multiplicatae ſunt Eccleſiæ, inſtantia Domini Evermodi Episcopi & Henrici Comitum de Racisburg. Veruntamen prædas Slavorum necdum inhibere poterant, ſiquidem adhuc mare tranſſerabant, & vaſtabant terram Danorum, nec dum receſſerant à peccatis patrum ſuorum.

Veni-entibus. a) Lucus hic ad mare, poſt villam *Pudloſ*, in loco, qui hodie *Wienbergen* nuncupatur, ſitus fuiſſe putatur, *Caſp. Dankwerth part. III. c. 8.*

Tunc. b) *Herm. de Lerbeke* hæc ita: Deſignavit itaq; Comes Episcopo in poſſeſſionem *Wihin* & *Gamate*, cum appendiciis eorum. Inſuper prædium, quod dicitur *Hirum*, nec non adiecit duas villas *Gurdeſeld* & *Wobye*.

ferr. c) Ita per pleraſq; Europæ provincias il a invaluerat ſuperſtitio, ut non tantum ipſi Imperatores Romani, ſed aliorum etiam populorum per Europam Reges & Principes de hoc Examine leges & ſtatuta fecerint: apud Wagrios Slavos autem ita radices egerat, ut ne jam quidem, cum illi à Brunone, abolito demonum cultu, ad veri Dei, cognitionem ex ſanctiſſimo ipſius verbo erudirentur, hoc reorum examen ceſſaverit.

Tria autem hujus Examinis genera poſſiſſimum in uſu fuerunt. Primum igni, alterum aqua, tertium duello inſtitutum eſt. Igneum ſub triplici forma uſurpatum. Nam reus aut nuda manu ferrum ignitum geſtabat, aut nudis pedibus per ignitos vomeres, aut etiam candentes carbones incedebat, aut prunas flammis vomas

in ſinum conjectas ſerebat. Aqueum itidem triplex erat. Aut enim in aquam ferventem reus brachium nudum cubito tenus immerſit, aut in frigidam totus immiſſus, aut manum in eam inferere juſſus eſt. Qui hic incolumis evaſſet, hunc infontem pronũciabant: ſin igne peruſtum deprehenderent, criminis damnabant. In aqueo purus criminis, in fundo (illorum opinione) hærebat, ſcleris verò conſcius in ſumma aqua ſluitabat. Utrumq; purgationis genus *κατ' ἕξοχην* Judicium, & Dei judicium, frequenter etiam Ordali-um, & Urtellum, à noſtro *Widel* ſive *Wrethel* / ſententiã à judice in reum lata, appellatum eſt. Ut in *Decreto Taſſionis*, anno 772. facti: Ut hi, qui Ducali manu liberi dimiſſi ſunt, ad eadem cogantur judicicia, quæ Bajoarii Urtella dicunt. apud *Frid. Lindenbrog. & Marc. Veſſer. rer. Boic. l. V.* Tertium *πρωτοπαχία* erat: de qua ad *Arnoldi l. II. c. 24.* dicemus. Viris nobilibus atq; ingenuis Ordalio igneo, & duello, ſeſe purgandi inprimis poteſtas facta eſt: ſervi & ruſtici in aqueum detruſi.

Quanquam autem in multarum rerum veritate inquirenda hæc examina adhibita ſunt

ta sunt, imprimis tamen in quaestione de homicidiis, furtis & veneficiis crebrius usurpata legimus. Ex plurimis Imperatorum & Regum de hoc argumento legibus nonnullas adducere nobis suffecerit. De Examine per vomeres ignitos ita sancit *Carolus* Imperator: Si quis de libertate sua fuerit interpellatus, & timens ne in servitium cadat, aliquem de propinquis suis, per quem se in servitutem casurum timet, occiderit, ipse qui hoc perpetravit, moriatur, agnatio ejus & consanguinitas in servitium cadat; & si negaverit se illum occidisse, ad novem vomeres ignitos iudicio Dei examinandus accedat, *Lex Salica Capitul. 1. §. 5.* Et *Caroli Capit. 1. IV. Append. 2. §. 3.* Item *Legg. Longob. l. I. Tit. 10. §. 3.* In causa veneficii extat *Lex Angliorum*: Si mulier maritum veneficio dicatur occidisse, vel dolo malo ad occidendum prodidisse, proximus mulieris campo eam innocentem efficiat: aut si campionem non habuerit, ipsa ad novem vomeres ignitos examinanda mittatur, *Tit. 14.* De ritu, quo manus in ignem mitebatur: Quod si servus in ignem manum miserit, & læsam tulerit, dominus ejus, sicut lex continet, de furto servi culpabilis iudicetur, *Lex Ripuaria Tit. 30. §. 1.*

Judicium per aquam ferventem frequenserat; unde variae Imperatorum de illo occurrunt sanctiones. Imperatoris *Ludovici*: Si servus hoc (homicidium) admisit, iudicio aquæ ferventis examinatur, num hoc sponte an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur: si verò non fuerit, publica penitentia mulctetur, *Legg. Longobard. l. I. §. 29.* Eandem legem *Lotharius* repetit, & Longobardis observandam proponit, *ibid. §. 35.* & *Capitul. Carol. & Lud. l. IV. Tit. 13.*

Ut autem in homicidio; ita & in furto atq; veneficio inveniendò aqua fervente usi sunt. Si quis Saxo hominem comprehenderit absq; furto, dicens, quod illi damnum factum, & hoc contèdere voluerit in iudicio, aut in campo, aut ad cruentam licentiam habeat. Et paulò post: Si servum cujuslibet absq; aliqua comprobatione comprehenderit, ipse servus aut ad aquam ferventem, aut ad aliud iudicium se idoneiari faciat, *Capit. Caroli & l. IV. App. 2. §. 33.* De veneficio Imperator *Henr. II.* Quicq; veneficio seu quolibet modo servitivæ mortis aliquem peremerit, aut consentiens fuerit, mortis sententiam incurrat. Si quis verò prædicti criminis, aut de facto, aut de consensu accusatus negare voluerit, aut per duellum, si liber est; si verò servus, per iudicium ferventis aquæ defendat se, aut in similem sententiam incurrat, *Legg. Longobard. l. I. Tit. 9. §. 39.* De Examine servi alieni ita Imperator: Si quis servum alienum sine voluntate domini sui in sacramentum miserit, aut manum in caldaria mittere fecerit, componat domino ejus sol. XX. *Legg. Longobard. l. I. Tit. 33. §. 1.*

Quem ritum *Franci & Longobardi* in solis servis usurparunt, illum alias gentes promiscuè adhibuisse leges illarum indicio sunt. Ita enim *Flavius Egiga*, Rex *Wisigothorum*: Multas cognovimus querelas, & ab ingenuis multa mala pati, credentes in CCC. solidis quaestionem agitari. Quod nos modo per salubrem ordinationem censemus, ut quamvis parva sit actio rei facti ab aliquo criminis, eum per examinationem aquæ ferventis à iudice distringendum ordinamus, *Leg. Wisigoth. l. VI. Tit. 1. §. 3.* Idem examinis genus *Frisionibus* in furtis servorum adhibuit; Si servus furci reus esse dicatur, dominus ejus in vestimento suo sacramen-

tum pro illo perficiat. Aut si res grandis erit, in reliquis juret, aut fervum ad iudicium Dei in aqua ferventis comminet. Si quis in furto depræhensus fuerit, si ipso, qui eum depræhendit, furri arguatur, & negaverit, juret uterq; solus, & ad examinationem ferventis aquæ iudicio Dei probandus accedat. Si verò in qui alium furem interpellavit, falso eum calumniatus est, & in iudicio ferventis aquæ fuerit convictus, LX. solidis manum suam tedimat, *Lex Frisonum Tit. 3. §. 4. §. 6.* Eadem Lex de homine in turba occiso lancit, ut singuli, qui homicidii illius suspecti sint, ferventi aqua innocentiam testentur, *Tit. 14. §. 3.*

Angliæ Reges, (quorum Leges ex fermone Anglo-Saxonico antiquissimo *Guilielmus Lambarthus* superiori seculi Latine vertit, *Abrahamus Wehlocus* nostro edidit) pleriq; de *Ordalio* aliquid præceperunt. Idem frequenter simplicis & triplicis Ordalii meminere. Videlicet ferrum quod gestabant, aut unius erat libræ, aut trium. Illud *Simplex*, hoc *Triplicis Ordalium* nominabant. Ex plurimis nonnullas adducere juvat. *Edwardus & Guthrunus* Reges circa ann. CHR. 500. lanciant, ut festis diebus nemo Ordalium ingrediatur, *Lege 9. Ethelstanus Rex Lege 4.* Si quis domino suo caluminitate struxisse accusetur, neq; id legitime poterit inficiari, quin ipsa triplicis Ordalii sententia sceleris fuisse conscius coarguatur, capitale esto. *Idem* de sagis *Lege 6.* Sagæ, mulieres barbara factitantes sacrificia, aut pestiferi, si cui mortem intulerint, neq; id inficiari poterint, capitis pœna esto. Sin omni se criminis suspitione liberare conantes, ipsa triplicis Ordalii sententia in reos referantur, 120. dies in carcerem conjiciuntor &c. Modum etiam in Ordalio servandum idem Rex *Lege 23.* hunc præscribit: Qui se Ordalii

quæstione examinandum obtulerit, triduo quam sit aggressurus, sacerdotem (ut is sacra de more peragat) adito, atq; interrim pane, sale, aqua & holeribus tantum diebus infestator, missis præterea illis ipsis Sub ipso autem, quævisq; suum offerro, surus, die, panem Encharistiam ingreſſac jurejurando se illius, de quo appetetur, sceleris purum, minimeq; conscium jurato. Tum si aqua gelida faciunda est quæstio, ad sesqui ulnam funis in aquam mergitor. Sin ferro fiat candenti, per continuum triduum obſignanda non refingnetur manus.

Edgarus Rex, qui anno 959. regnare cœpit, etiam de diebus Ordalii *Canone* 24. his verbis agit: Docemus etiam, ut festis diebus & in jejuniis tale habeatur aut juramentorum aut Ordalii administratio. *Kanuti* Regis, qui anno 1016. ad regnum pervenit, *Lex 29.* est: Servus, si ipsa Ordalii sententia in reos referatur, primo inustus compungitor, atq; si secundo Ordalii quæstione examinatus culpæ reus fiat, alia quàm capitis pœna non esto. *Ejusdem est Lex 54.* Si quis salutem Regis aut Domini sui insidias tetenderit, vita & rebus suis omnibus plectitor, nisi quidem triplicis Ordalii quæstione crimen diluerit.

De ritu Ordalii extat etiam *Lex 9. Edwardi Confessoris*: De his qui ad iudicium ferri vel aquæ iudicati sunt per justitiam Regis: Die illo, quo iudicium fieri debet, veniat illuc minister Episcopi cum clericis suis, & similiter justitia Regis cum legalibus hominibus provincie illius, qui videant, & audiant ut æquè omnia fiant, & quos Dominus per misericordiam suam, non per merita, salvare voluerit, quieti sint, & libere recedant; & quos iniquitas culpæ, non Dominus dānaverit, justitia Regis de ipsis justitiam faciat. *Edwardi* leges confirmavit, qui ipsi ann. 1066. successit *Guilielmus*

Conquestor, & addidit; Decretum est etiam, ut si Francigena appellavit Anglū de perjurio, aut mūdno, furto, homicidio, aut Ran, quod dicunt apertam rapinā, quæ negari non potest, Anglus se defendat, si ferri, quod melius voluerit, aut infirmus fuerit, aut duello. Si autem, qui pro eo faciat, si erit, in Anglus Francigenam appellaverit, & probare voluerit iudicio aut duello, volo tunc Francigenam purgare se sacramento, non ferro, *Lege 62.*

Plurima occurrunt hujus Examinis exempla à seculo quinto, usq; ad decimum tertium; nonnulla etiam recentiora. Quæ, ne Iliada post Homerum, prolixè hinc enarrare nolumus. Briccius, Episcopus Turonensis, B. Martini successor, ad scortationis crimen, quod ipsi objectum erat, diluendum carbones ardentés in byrro fert, eosq; corpori arctius admovet, circa ann. 445. *Gregor. Turonens. l. II. Histor. c. 1.* Exemplum Christiani, qui per annulum candentem veritatem fidei Christianæ probat, enarrat idem *Gregor. Turon. de gloria Martyr. cap. 13.* Villicus quispian ferro fervente objecta sibi à vicinis crimina retundit, *Annal. Franc. Fuldens. anno 858.* Popponis heroicum factum exponunt *Ælnothus in vita S. Canuti, c. 1. Witichindus l. III. Ditmarius Episc. l. II. p. 18. Adam. Brem. l. II. c. 26. Saxo Grammat. l. X. Sigebert. Gemblac. anno 966. Albert. Stad. ann. 974. Joann. Meurs. in Notis ad Ælnoth.* Carolus Calvus, Imperator factus, terras quasdam ad Rhenum, filiis Ludovici, Germaniæ Regis, fratri sui, nupet defuncti, ablaturus, infesto agmine anno 876. contra eos movet, Ludovicus juni or & ipse copias suas educit, Antequam

tamen res prælio committatur, Ludovicus ad Carolum XXX. viros mittit, quorum X. qui decem ferro candente docti, terras illas jure hæreditario ad Ludovicum pervenisse, nec Imperatorem illo jure vindicare libi eas posse, *Aimoin. l. V. c. 34. Christoph. Schmann Chron. Spir. l. II. c. 30.* De Gangolpho, cui uxor de adulterio suspecta, *Baptista Fulgosus l. VIII. c. 1.* De Othonis III. uxore *Sifridus Presbyter l. I. ann. 988.* De Konigunda, Henrici Sancti uxore, quæ per XII. candentes vomeres incellit, *Complatio Chronologica, à Joanne Pistorio edita, ann. 1025. Baptista Fulgos. ibid. Welfo, Bavarorum Dux, Brunoni, Episcopo Augustano, innocentiam suam iudicio aquæ frigidæ probat, Conrad. Urspberg. in Lothario, p. 288. Gasp. Bruschius in Brunone.* Petrus, Albanensis Episcopus, igneus dictus fuit, quia anno 1063. per structum ignem transiens demonstraverat, Petrum, Florentinum Episcopum, esse Simoniacum, *Conrad. Urspberg. anno 1088. Baronius anno 1063. n. 39.* De Monacho scortatore, anno 1097. cum Christiani Antiochiam obsiderent, per ferrum ignitum explorato, *Guibert. Abbas Histor. Hieros. l. IV. c. 15.* De Coprete presbytero Christianam religionem contra Manichæum per ignem asserente, *Vita Petrum in Coprete. f. 52.* De Heleno Episcopo eandem contra Zaream Magum per ignem confirmante, *ibid. in Eugenia.* De hoc Heleno, vel Helle, *Hermias Sozomenus: Φασί ἑλλῆν πλείστα παραδοξοποιεῖν, ὡς καὶ πῦρ ἐν τῷ κήλῳ κραιεῖν, καὶ μὴ καίειν τὴν ἐοδῆτα,*

ἐδύτο, *lib. VI. Histor. Eccles. cap. 28.* Petrus Bartholomæi, miles in expeditione Ducis Bulionei, anno 1099. Antiochiæ in templo lanceam ex terra eruerat, quam divina revelatione sibi commensratam, eandemq; esse, qua latus Domini perforatum sit, fugebat. Ut narrationi fidem faceret, feria sexta ante Pascha per subiectos ignes transiit. Ita autem igni afflatus fuit, ut paucis post diebus moreretur. Ex quo lancea illa in minori veneratione esse cepit, creditumq; est, hominem hunc à Raymundo Comite quæstus gratiæ subornatum fuisse. *Albert. Aquens. Chron. Hieros. l. V. c. 32. Wilhelm. Tyr. l. VII. c. 18. Werner. Rolewink, etate 6. Magnum Chron. Belgicum, p. 130.* Nonnullitamen magnopere hac lancea gloriantur, utpote cujus beneficio Christiani in Oriente hostes suos fuderint, ut *Lupoldus de Babenberg de Zelo Germ. Vet. Princip. c. 12. & Auctor de Investitura Episcopatum, p. 815.* Recte autem adjicit *Theodoricus de Niem*, hunc hominem divino iudicio mendacem inventum esse. Christianus II. Comes Oldenburgicus, ex Palæstina jam reversus, noctu interficitur circa ann. 1192. Percussores iudicio XII. vomerum examinati, rotæ imponuntur, *Albertus Stadenf. Krantz. Metrop. l. VII. c. 14. Herm. Hamelmann. part. II. c. 3.* De sacerdote, qui anno 1172. ab hæreseos suspicione candentis ferri iudicio se liberare iussus, *Godefrid. Monachus anno 1172.* Cum circa annum 1215. multi utriusq; sexus homines suspensionem hæreseos incurrisent, Conradus de Marpurg, inquisitor Apostolicus, illos sine discrimine iudicio candentis ferri subieci-
 bat. Factetur autem *Trithemius*, illum

multos innocentes cremasse, *Chron. Hirsaug. anno 1215.* Idem postquam hac lan-
 tiena usq; annū ad 1123. sævissset, occisus
 est, *Trithem. anno eodē.* Michael Comnenus apud Lascarum Imperatorem in sus-
 picionem affectati regni, atq; propterea
 anno 1258. in iudicio adductus, cum
 aliud quo innocentiam probaret, non ha-
 beret, petit à iudice (is erat Arsenius Patri-
 archa) ut sibi ferrum candens manibus
 complecti, & prunas in sinum immittere
 liceat, *Georg. Pbranza l. I. c. 1.* Adde No-
 tas in h. l. *Jacobi Pontani.* Conqueritur
 Ekkehardus junior de sui temporis Pres-
 byteris, quod fœminas nudatas aquis im-
 mergi impudicis oculis curiosi conspici-
 aut, *De casib. monast. c. 14.* De incendia-
 rio Wittenburgenfi videatur *Krantz.*
Wand. l. IIX. c. 30.

Alia exempla, & ceremoniæ variæ, ut
 exorcismi, precum formula, litaniæ, mis-
 sarum solennitates, Eucharistiæ usus,
 itemq; alia, quæ tam in igneo, quam a-
 queo probationis genere usurpata fuerunt,
 legantur apud Scriptores, qui ista omnia
 ex veterum Auctorum monumentis col-
 legerunt, & partim prolixè de illis com-
 mentati sunt; in quibus *Avent. Annal.*
Boj. l. IV. p. 418. Melchior Goldast.
Tom. II. Alamann. rer. p. 178. Marti-
nus Delrio Disquisit. Mag. l. IV. cap. 4.
sect. 2. 3. 4. Johann. Selden. in Analect.
Anglo Britann. c. 8. Idem in Jano An-
golorum l. II. leg. 67. Baron. anno 1063.
n. 50. & seqq. Abrahamus Wehlocus
Glossario ad Leges Anglor. Frid. Lin-
denbrog Codice Legg. Antiq. p. 1299. &
seqq. Zuinger. Theat. Vol. V. l. 4. Ste-
phanius in lib. V. Saxonis.

Undenam autem ista probationum
 genera

genera ad Christianos devenisse dicemus? Gentilium ne superstitionē an Israelitarū divinos ritus imitari Christianos voluisse censemus? In aqueo Israeliticam illam de Zelotypia poculo divinā constitutionem *Num. V. v. ii.* amulari voluisse videntur. Igneum autem à gentilibus ad Christianos

ἡμεν δ' ἑτοιμοὶ καὶ μύδρος αἶρειν χερσῶν,
καὶ πῦρ διαρῶεν, καὶ θεὸς ὀρκώσῃμιν,
τὸ μῆτε θρασυῖ, μῆτε τῷ ζυνοειδέναι
τὸ πρᾶγμα βελεύσαντι, μῆτ' ἐργασμένῳ,

Sophocles in Antigone. Μύδρος *Scholiasies Græcæ* ibi explicat per σιδηρον πεπυρακλωμένον, & addit: εἰώθασιν γὰρ οἱ ὀμνύοντες ταῦτα ποιεῖν. μύδρος γὰρ αἰροῦντες ἐπαρώνται μένειν τὰ ὄρκια, εὖς αὐτοὶ φανῶσι, καὶ ῥιπίσσι αὐτοὺς εἰς θάλασσαν, ὅπως ἐν αἰῶνι τὰ ὄρκια ὑπάρχη. ὡς καὶ Καλλιμαχος Φωκείων, μέχρις κε μένη μέγας εἰν ἄλι μύδρος. καὶ τὸ πῦρ δὲ διαπορεύομενοι ὀμνυον. Ἄλλως, ἑτοιμοὶ ἡμεν πάσας βασάνους ὑπομένειν πρὸς ἔλεγχον. εἰώθασιν δὲ ὀμνύοντες καὶ πίσεις διδόντες, μύδρος βασάζειν, καὶ πῦρ ὑπερβαίνειν. τοὺς γὰρ μὴ ἐνόχως τῷ ἀμαρτήματι, ὦντο καὶ ἐν τέτοις μὴ ἀλγεῖν. Alii existimant, veteres illos Christianos igneum examen ē SS. Bibliis, minus recte intellectis, extruxisse. Nam in precibus, quibus ferrum ignitum consecrabant, frequenter ad exemplū Sadraci, Melaci & Abednegonis, *Dan. III.* provocant, ut videre licet apud *Lindenbrogium*. Frequenter etiam DEUS Opt. Max. ineffabilem suam præsentiam in igne tanquam in re divinitati consentanea ostendit. Quid? quod ignis ad eo analogicē naturam Dei exprimat, ut Moses inter cæte-

derivatum videri possit. Sanē nunciū, qui Creonti Thebarum Regi olynicem, quem Rex insculturū abjici jussit, terrā tamē clam à custodibus obtectum referrebat, cum vehementius Regem irā commotū sentiret, seq; & socios ultro excusare vellet, inquit:

ra Deo sacrata nomina etiam **ΩΝ** ponat, *Deut. IV. v. 24.* Quae de re copiosē *Joh. Reuchlinus de Verb. Mirif. l. II. cap. 16.* Sed de utriusq; examinis origine asserit quædam *Joann. Seldenus, locis supra laudatis*, quò lectorem remitto.

Sublatæ tandem sunt superstitiōsæ hæ purgationum species; de quo *Melchior Goldast. Alamann. rer. Tom. I in cap. 14. Ekkehardi, & Joachimus Vadianus de Colleg. l. I.* Imò ipse Carolus M. examen aquæ frigidæ sustulit, quò videret, illud nullo Dei mandato niti, cum ille ita: Jubemus, ut examen aquæ frigidæ, quod hæctenus faciebant, à millis nostris interdicatur, ne ulterius fiat, *Constitut. Caroli M. c. 25.* Carolo & Ludovico Pio σύγχρονος *Agobardus*, Episcopus Lugdunenlis, scripto contra inveteratam & legibus confirmatam consuetudinem decertare non dubitavit, cujus illa est inscriptio: *Liber de divinis sententiis digestus, contra damnabilem opinionem putantium divini judicij veritatem igne vel aquis, vel conflictu armorum pateferi.* Ita autem inter cætera *Agobardus*: Si Deus Judicij veritatem, in rebus latentibus per mutuas cædes in veniri voluisset, aut permisisset, nec Judices aut Magistrōs per singulas urbes constitui præ-

cepisset, nec testibus inficientes convinci, nec ubi testes desunt, controversiam perjurandum finire. Et post pauca: Neque sanctus & innocens vir David persecutori suo Saul, diceret: Si Deus te incitat contra me, odoretur sacrificiū. *1. Sam. 26. 19.* Sed potius diceret: Mitte unum de tuis, qui congregiatur mecum singulari certamine, & probet me reum tibi esse, si occiderit: aut certe: Jube ferrum vel aquas calefieri, quas manibus illæsus attrectem: aut constitue cruces, ad quas stans immobilis perseverem. Cū autem nihil tale lex divina vel etiam humana sanxerit, & vani homines nominent ista Judicium Dei, unde probari potest Judicium esse Dei, quod Deus nunquam præcepit, nunquam voluit, nunquam deniq; sanctorum & quorumlibet fidelium exemplis introdu-

ctum monstratur. Hastenus ille.

Hinc Carolus IV. in Bohemiæ regno omne hoc genus explorationis, quod fit ferro candente & aqua frigida, removit, *Constitutiones Carolina rubr. 39.*

Illud quis non abire miretur, quod, cū celeste Numen nullum de hoc examine instituendo mandatum dederit, tamen crebrò per illud aut culpæ aut innocentie testimonium præbuerit, Respondet *Hugo Grotius Prolegom. ad Histor. Gothor.* quia Deo simplicitas præ argutiis placuerit, ipsum vim suam mirificam accommodasse innocentium populorum legibus, qui innocentiam singulorum tactu ignitorum vomerum explorabant.

Lucelenburg, e) *Muttenborg & Rattenou. Herm. de Lerb.*

CAPUT LXXXIV. (LXXXV.)

1. *Kanutus Waldemaro in partes suas pertracto Suenonem pello petit.*
2. *Sueno in Saxoniam fugit, & biennium exulat. - - - 1153.*
3. *Imperator Bavariam Henrico ademptam Leoni reddit. 1156.*
4. *Leo Suenonem in Daniam reducit; sed irritò conatu.*
5. *Sueno à Nicloto adjutus, in Daniam navigat, & ab incolis recipitur.*

6. *Sueno, Kanutus & Waldemarus regnum inter se dividunt.*
7. *Sueno Kanutum in convivio regio interficit: Waldemarus elabitur. - - - 1156.*
8. *Sueno in prælio contra Waldemarum cadit. - - - 1156.*
9. *Waldemarus Adolphum amicitia sibi jungit.*

DAni semper bellis laborantes domesticis, ad forinseca bella nullam habere virtutem. Nam Suein Danorum Rex & victoriarum prosperis successibus, & Cæsaris autoritate firmatus in regnum, gente sua crudeliter abusus est, propter quod ulciscente Deo, novissima ejus infœlici exitu conclusa sunt. Videns autem Kanutus æmulus ejus, murmur populi adversus Suein, misit & vocavit Waldemarum, qui fuit patruelis & adiutor Suein, & sociavit eum sibi, data ei sorore in conjugio. Certior ergo factus de auxilio ejus, innovavit adversus Suein consilia mala. Cū ergo esset Suein Rex in Seland, venerunt improvise cum exercitu Kanutus & Waldemarus, ut debellarent eum. Ille ergo propter crudelitatem suam desertus ab omnibus, quia non habuit vires configendi, cum uxore & familia sua fugit ad mare, & trans-2

fretavit in Aldenburg. Quo recognito, Comes Adolfus vehementer extir-
 mavit eventum, virum scilicet potentissimum, cujus frenum in maxillis popu-
 lorum omnium Borealium nationum, repente dejectum. Cupienti ergo
 transire per terram suam multam exhibuit Comes humanitatem, divertitque
 in Saxoniam ad socerum suum Conradum, Marchionem de Wihin, & man-
 3 sit illic annis ferè duobus. In tempore illo Dux noster Henricus adiit curiam
 Ratisponæ ad recipiendum ducatum Baviaræ. Siquidem Frethericus Cæ-
 sar eundem ducatum patruo suo abstulit, & reddidit Duci nostro, eo quòd fi-
 delem eum in Italica expeditione & cæteris negociis regni persenserit. Et
 creatum est ei nomen novum, Henricus Leo, Dux Baviaræ & Saxoniar. Per-
 4 actis ergo rebus ad vorum, Ducem curia redeuntem, adierunt Principes Sa-
 xoniar, interpellantes ut fieret Suein auxilio, & reduceret eum in regnum su-
 um. Promisitque duci Suein pecuniam immensam. Collecta ergo maxima
 militia dux noster hyemali tempore reduxit Suein in Daniam, & statim aper-
 tæ sunt ei civitates Sleswich & Ripa. Non tamen ultra prosperari poterant
 in negotio. Nam Suein gloriatus fuerat sæpissimè apud Ducem, quia veni-
 entem se cum exercitu Dani ultirò essent excepturi. Quod juxta sententiam
 ejus minime cessit. Nullus enim in tora Danorum terra fuit, qui reciperet
 eum, aut occurreret illi. Sentiens ergo ille, refragari sibi fortunam, & omnes
 refugere à se, dixit ad Ducem: Cassus est labor noster, melius est, ut redeamus.
 Quid enim prodest, si vastaverimus terram, & spoliaverimus innocentes?
 Volentibus nobis eum hostibus configere, locus non est, eo quòd profugiant
 à nobis, & transeant ad interiora maris. Acceptis ergo obsidibus duarum ci-
 5 viratum, exierunt Dania. Tunc Suein alia via & consilio utens statuit tran-
 sire ad Slavos, & utens diversorio Comitis Lubike, transit ad Niclotum Prin-
 cipem Obotritorum. Præcepitque Dux Slavis in Aldenburg, & in terra O-
 botritorum, ut adjuvarent Suein. Acceptisque navibus paucis, venit pacifi-
 cus in Lalande, & invenit eos gratulantes de introitu ipsius, eo quòd ab initio
 fuerint ei fideles. Inde transit in Feoniam, & addidit eam sibi. Dehinc pro-
 cedens in reliquis insulas minores, donis atque promissis addidit sibi quam
 6 plurimos, cavens insidias, & contutans se in locis firmissimis. His ergo re-
 cognitis, Kanutus atque Waldemar us venerunt cum exercitu, ut expugna-
 rent Suein, & ejicerent eum de terra. At ille confederat in Lalande, para-
 rusque ad resistendum, simul etiam adjutus firmitate locorum, mediante Do-
 mino Helia, Pontifice de Ripa, & principibus utriusque partis, discordiæ ad
 pacem inclinatæ sunt, & divisum est regnum in tres partes. Et data est Wal-
 demaro Iuthlande, Kanuto Seland, Suein Scone, quæ viris & armis præstan-
 tior

tior esse probatur. Cæteras insulas minores partiti sunt cuilibet pro sua opportunitate. Et ne pactiones irritarentur, juramentorum adhibita sunt sacramenta. Post hæc (a) Kanutus & Waldemarum fecerunt convivium maximum in 7 Selande, in civitate, quæ dicitur Roschilde, & invitaverunt cognarum suum Suein, ut exhiberent ei honorem & recreationem, & consolarentur eum super omnibus malis, quæ irrogaverunt ei in die hostis & belli. At ille pro ingenua sibi crudelitate, ubi convivio assedit, & vidit reges convivas impavidos, & omni suspitione vacuos, cœpit rimari aptum insidiis locum. Tertia ergo die convivii, cum jam tenebræ noctis adessent, annuente Suein, allati sunt gladii, & insipientes regibus incautis, Kanutum repente confodiunt. At ubi percussor levavit ictum in caput Waldemari, ille fortius exiliens, lumen excussit, & salvante Deo, in tenebris elapsus est, uno tantum vulnere saucius. Fugiens ergo in Iuthlande, universam commovit Daniam. Tunc Suein con- 8 traxit exercitum de Selande, & insulis maris, & transfretavit in Iuthlande, ut expugnaret Waldemarum. At ille producto exercitu, occurrit ei in manu valida, & commissum est prælium non longè à Wiberge, & occisus est Suein in die illa, & omnes viri ejus pariter, & obtinuit Waldemarum regnum Danorum, & factus est moderator pacis, & filius pacis. Et cessaverunt intestina prælia, quibus multis annis laboraverat Dania. Et composuit amicitias cum 9 Comite Adolfo, & honoravit eum, secundum quod reges fecerunt, qui ante eum fuerunt.

Post hæc, a) *Saxo Grammat. l. XIV. Pontan. l. V. ann. 1153. Joh. Adolph. Cypræus, l. I. c. 25.*

CAPUT LXXXV. (LXXXVI.)

1. Lubeca prima vice conflagrat. 1156.	4. Obtinet ab Adolpho Lubecam, eamq; instaurat. - - 1158.
2. Cives à Duce alium locum novæ urbi condenda petunt.	5. Exteros ad commercia urbis vocat.
3. Dux fundamenta urbis Ewenstadt ad Wakenissam fl. ponit.	6. Dat jura civibus.

IN diebus illis Lubicensis civitas consumpta est incendio. Et miserunt insti- 1 tores & cæteri habitatores urbis ad Ducem, dicentes, diu est, ex quo inhibi- 2 tum est forum Lubike, autoritate jussionis vestræ. Nos autem hætenus detenti sumus in civitate hac, spe recuperandi fori, in beneplacito gratiæ vestræ: sed nec ædificia nostra multo sumpta elaborata nos abire sinebant. Nunc vero consumptis domibus, supervacuum est reædificare in loco, ubi

non finitur esse forū. Da ergo nobis locū construendi civitatem, in loco qui tibi placuerit. Rogavit ergo Dux Comitem Adolsum, ut permitteret sibi portum & insulam in Lubike. Quod ille facere noluit. Tunc ædificavit Dux civitatem novam super flumen Woehenicze, non longe à Lubike, in terra Raccsburg, cœpitq; ædificare & communire. Et appellavit civitatem de suo nomine Lewenstat, quod dicitur, Leonis civitas. Sed cum locus ille minus esset idoneus & portu & munimento, nec posset adiri, nisi navibus parvis, Dux iterato sermone cœpit convenire Comitem Adolsum, super insula Lubicensi & portu, multa spondens, si voluntati suæ paruisset. Tandem victus Comes, fecit quod necessitas imperabat, & resignavit ei castrū & insulam. Et tunc, jubente Duce, reversi sunt mercatores cū gaudio, desertis incommoditatibus novæ civitatis, & cœperunt reædificare Ecclesias & mœnia civitatis. Et transmisit Dux nuncios ad civitates & regna aquilonis, Daniam, Suediam, Norwegiam, Ruziam, offerens eis pacem, ut haberent liberum commeatum ad eundem civitatem suam Lubeke. Et statuit illic monetam & teloneum & jura civitatis honestissima. Ab eo tempore prosperatum est opus civitatis, & multiplicatus est numerus accolarum ejus.

CAPUT LXXXVI. (LXXXVII.)

1. Barbarossa expeditionem in Italiam suscipit. - - - 1158.	7. Adolphus in Angliam proficiscitur.
2. Henricus L. illum secuturus, cum Waldemaro Rege, ad se vocato, fœdus renovat.	8. Slavi prædas agunt ex Dania.
3. Slavis, ne Daniam per absentiam suam infestent, interdicit.	9. Episcopus Regem Dania mitigat.
4. Adolphus Comes Niclotum per legatos sibi conciliat.	10. Rex apud Ducem reversum Slavos violata pacis accusat.
5. Henricus L. in Italiam progreditur.	11. Henricus L. Slavos proscribit.
6. Leo & Adolphus expugnationi Cremonæ interfunt; quæ capitur VI. Kal. Febr. - - - 1160.	12. Niclotus ideo Lubecam strategemate occupare studet.
	13. Insidiæ per Athelonem sacerdotem irritæ redduntur.
	14. Dux firmiter præsidium urbi imponit.

1 **I**ns(a)sermè diebus accersivit fortissimus Cæsar Frethericus omnes Principes
 2 **P**incipes Saxonie in obsidionem Mediolanensis civitatis. Opus ergo fuit Ducem nostrum negotiis publicæ rei solenniter adesse. Qua propter cœpit sopire discordias, quæ erant intra ducatum, sapienter præcavens, ne tumultus aliquis consurgeret in principum cæterorumq; nobilium absentia. Transmissis autem nunciis, vocavit regem Danorum Waldemarum ad colloquium & junxit cum eo amicitias. Et rogavit Rex Ducem, ut faceret sibi pacem de Slavis,

Slavis, qui sine intermissione vastabant regnum ejus, & pactus est ei amplius
 quam mille Marcas argenti. Quamobrem præcepit Dux Slavos in præfenti- 3
 am suam venire, Niclotû scilicet & cæteros, & astrinxit eos præcepto & jura-
 mento, ut servarent pacem tam Danis quam Saxonibus usque ad reditum
 suum. Et ut pactiones ratae essent, jussit omnes piraticas naves Slavorum per-
 duci Lubike, & nuncio suo præsentari. At illi propter solitæ temeritatis au-
 sum, & vicinitatem Italicæ expeditionis, paucas admodum naves, & easdè ve-
 tutissimas obtulerunt, iis quæ bello aptæ erant, callidè retentis. Igitur Comes, 4
 per manum seniorum terræ Wagirensis, Marchradum scilicet, & Hornonem,
 convenit Niclotum, & exegit ab eo cum benevolentia, ut fidem terræ suæ ex-
 hiberet illibatam. Quod ille fide digna complevit. In hunc modum rebus 5
 compositis, profectus est Dux in Longobardiam, cum mille, ut ajunt, lo-
 ricis, habens in comitatu suo Adolfum Comitem, & multos nobiles Bavariz
 atq; Saxoniz. Et pervenerunt ad exercitum Regis, qui obsederat præsidium 6
 quod dicitur Crumne, pertinens ad Mediolanenses, munitum valde. Et
 morati sunt toto penè anno in expugnatione præsidii, feceruntq; machinas
 multas, & ignium jaculationes. Novissimè expugnato præsidio, Cæsar con-
 vertit exercitum ad Mediolanum, Dux vero accepta licentia, reversus est in
 Saxoniam. At Comes Adolfus, rogatus ivit in Angliam, cum cognato suo 7
 Domino Reinoldo, Colonienfi electo, qui functus est legatione publica ad
 regem Anglorum. Et contristati sunt tam Clerus quam populus terræ no-
 stræ, propter diutinam absentiam boni Patroni. Slavi enim de Aldenburg 8
 & Mikilithburg, compotes sui propter absentiam Principum, violaverunt pa-
 cem in terra Danorum: fuitque terra nostra in tremore à facie regis Dano-
 rum. At noster Episcopus Geroldus, tum per se tum per nuncios iram regis 9
 mitigare studuit, induciis tempus redimès usque ad adventum Ducis & Prin-
 cipum. Redeunte argo Duce & Comite, præfixum est colloquium provincia- 10
 le omnibus Marcomannis, tam Teutonicis quam Slavis, in loco qui dicitur Be-
 rentordæ. Rex quoque Danorum Waldemarus venit usque ad Ertheneburg,
 & conquestus est Duci omnia mala, quæ intulerant sibi Slavi prævaricatores
 mandati publici. Et timuerunt Slavi venire in præsentiam Ducis, eò quòd cul- 11
 pæ suæ essent conscii. Et dedit eos Dux in proscriptionem, & fecit omnes suos
 paratos esse ad expeditionem tempore messis. Tunc Niclotus videns ani- 12
 mum Ducis contra se fixum in malum, proposuit primum irrumperè Lubeke,
 & misit filios suos eò cum insidiis. Eo autem tempore habitavit Lubeke facer- 13
 dos quidam venerabilis nomine Athelo (b), hujus domus vicina erat ponti,
 qui

qui transmittit flumen Wochenicze versus Austrum. Is fortè parari fecerat fossam longissimam ad conducendum rivum, qui erat longiusculè. Insidiæ ergo Slavorum festinantes ut præciperent pontem, impediti sunt fossa: passiq; sunt errorem in quærendo transitu. Quod videntes ii, qui erant de domo sacerdotis, clamaverunt voce validiori, & conterritus sacerdos, occurrit valenter ex adverso. Exercitus verò jam erat in medio pontis, & portam penè apprehenderat, sed celerrimè missus à Deo sacerdos, pontem de catena levavit, & in hunc modum exclusa sunt latenter subinducta pericula. Quo audito, Dux posuit illic custodiam militum.

His. a) Expeditio hæc Friderici I. in Italiam anno 1158, suscepta est. Comitati sunt statim Imperatorem, Franci, Saxones, Ribuarii, Burgundiones, Bajoarii, Boemi, Ungari, & aliæ nationes Germanicæ. Henricus Leo militibus conscribendis, commentuq; comparando detentus non actutum cum Imperatore iter ingressus, sed anno sequenti, 1159, cum Beatrice, Imperatoris conjuge, & Conrado, Episcopo Augustano, secutus est. *Radevic. de gestis Friderici I. lib. I. c. 25. l. II. c. 38. Cyriac. Spangenberg. Chron. Mansfeld. cap. 226.* Laborabant tunc mutua discordia Cremonenses & Mediolanenses, Crema urbs, pars agri Cremonensium, ab his defecerat, & Mediolanensibus se junxerat. Hinc semina belli inter Cremonam & Cremam. Cremonenses, qui jam amico Imperatore utebantur, ab eo contendunt, ut ipse exercitum Cremæ admoveat, & expugnatam destruat. Imperator partem exercitus Cremonensibus jungit, & ad expugnandam Cremam mittit, *Radevic. l. II. c. 39. 40.* Ipse interim cum altera parte exercitus Ligures, socios Mediolanensium, vastat, & Idibus Julii Mediolanenses, stratagemate bellico ad pugnam extra mœnia evocatos, ex insidiis adortus magna clade afficit, Tum ut Cremonenses, qui eruptionibus multa damna obsidentibus infere-

bant, arctius obsiderentur, Cremæ reliquam etiam partem exercitus admoveat, *Idem cap. 42. & 44.* Sextus jam mensis erat, ex quo civitas obsessa fuerat, cum Imperator omnibus viribus oppugnationem urbis adgreditur: multi utrinq; cadunt: donec tandem obsessi ita ex machinis bellicis affligerentur, ut desperatis rebus de pace agere cuperent, Peregrino Aquilensis ecclesiæ Patriarchia & Henrico Leone ad colloquium expetitis, *c. 60.* Tum VI. Kal. Febr. 1160. in eam conditionem incolumes dimittuntur, ut, quantum quisq; humeris exportare posset, secum auferret, Egrediantur ad XX. millia hominum, & urbs Vulcano traditur, *c. 62.* *Guntherus in Ligurino lib. X. Paull. Merula de Cremona & Crema; part. II. l. 4. c. 35.*

Athelo, b) Athelo hic propter egregium istud facinus primus Præpositus Ecclesiæ Lubecensis factus est. *infra cap. 89. n. 3.* Nomen habet è Germanico (Edel. Hinc & Ethelerus, Dux copiarum Suenonis Regis, *supra c. 67. n. 8.* Multa hinc veteres fecere nomina. Sic *Ethela*, Kanuti uxor, filia Roberti, Flandriæ Comitiss, à nobilitate nomen habet *Ælnotho de vita S. Kanuti c. 8.* quæ *Adala* Anonymo *Dan.*

ver. scriptori dicitur, cap. 8. Rex Edgarrus Etheling, in Legg. Edwardi Reg. Angl. Item Rex Edmundus Etheling, qui Athelstano anno 940, successit, Chronologia Anglo-Saxonica, à Webloco Latina facta, anno 937. & 940. Item Athelmodus presbyter, ibidem anno 960.

CAPUT LXXXVII. (LXXXVIII.)

1. Henricus Leo in Obotritos movet. - - - - - 1162. 2. Niclotus arces suas ipse incendit. 3. Ex arce Werla excursiones facit. 4. Filios, cladem passos, ignavia incusat. 5. Incautius pabulantium catervam adortus caditur. 6. Filij ejus Werlam ipsi incendunt. 7. Dux Suerinum instaurat, & Guncelinum cum praesidio ibi collocat. 8. Filij Nicloti Duci reconciliati, Kissinos ac Circipanos recipiunt.	9. Obotritorum terram Dux inter militia sua Praefectos distribuit. 10. Mechlenburgensibus Bernonem Episcopum dedit. 11. Privilegium Episcopos per Slaviam subjugatam investendi ab Imperatore obtinet. 12. Episcopi ei jurant. 13. Slavi reliqui Episcopis reditus solvere jubentur. 14. Germani in Slavorum Obotritorum terras introducuntur.

Post hæc intravit Dux Henricus terram Slavorum in manu valida, & vasta vit eam igne & gladio. Et videns Niclotus virtutem Ducis, succendit omnia castra sua, videlicet Ilowe, Mikilinburg, Zuerin, & Dobin, præcavens obsidionis periculum. Unum solum castrum sibi retinuit Wurle, situm juxta flumen Warnou, prope terram Kicine. Inde exhibant per singulos dies, & explorabant exercitum Ducis, & percutiebant de insidiis incautos. Una ex-go dierum, dum exercitus moraretur prope Mikilinburg, egressi sunt ad nocendum filii Nicloti, Pribizlaus & Wertizlaus, & percusserunt quosdam de castris, qui exierant ad frumentandum. Quos insecuti fortiores de exercitu, comprehenderunt multos eorum, fecitq; Dux eos suspendio affici. Filii autem Nicloti, amissis equis & viris melioribus, venerunt ad patrem. Quibus ille dixit: Ego quidem aestimabam, me viros enutrisse, sed isti mulieribus figaciores sunt. Egrediar ergo ipse, & experiar si fortè majora promovere possim. Et exiit cum electorum numero, & collocavit insidias in latibus prope exercitum. Tunc exierunt pueri de castris ad conquirendum pabulum, & venerunt prope insidias. Porrò milites venerant intermixti servis numero quasi sexaginta, omnes induti lorice sub veste intrinsicis. Quod non adver-

tens Niclorus, equo velocissimo perlarus est inter eos, conatus quendam perfigere. Sed lancea pertingens ad lorica, casso ictu, resiliit. Volens ergo ad suos reverti, circumventus subito atq; trucidatus est, nemine suorum ipsi præsidium ferente. Caput ejus recognitum, in castra perlatum est, non sine admiratione multorum, quòd tantus vir, tradente Deo, de omnibus suis solus

6 ceciderit. Tunc filii ejus audita morte patris, succenderunt Wurle, & occul-
 7 taverunt se in nemoribus, familias verò suas transtulerunt ad naves. Dux ergo demolitus omnem terram, cœpit ædificare Zuerin, & communire castrum. Et imposuit illic nobilem quendam Guncelinum, virum bellicosum

8 cum militia. Post hæc redierunt filii Niclori in gratiam Ducis, & dedit eis
 9 Dux Wurle, & omnem terram. Porro terram Obotritorum divisit militibus suis possidendam. Et collocavit in castro Cuscin, Ludolfum quendam, Advocatum de Brunswich. Apud Melicou(a), fecit esse Ludolfum de Paina. Zuerin & Ilinburg, Guncelino commendavit. Porro Mikilinburg dedit Henrico cuidam nobili de Scaten, qui etiam de Flandria adduxit multitudinem populo-

10 rum, & collocavit eos Mikilinburg, & in omnibus terminis ejus. Et posuit Dux Episcopum in terra Obotritorum Dominum Bernonem, qui defuncto Emmehardo, Magnopolitanæ præfedit Ecclesiæ. Porro Magnopolis ipsa est Mikelenburg. Et subscripsit in dotem Magnopolitanæ Ecclesiæ trecentos

11 mansos, sicut antea fecerat Racisburgensi & Aldenburgensi Ecclesiæ. Et facta postulatione, obtinuit apud Cæsarem autoritatem Episcopatus suscitare, dare, & confirmare in omni terra Slavorum, quam vel ipse vel progenitores sui subjugaverint in clypeo suo & jure belli. Quamobrem vocavit

12 Dominum Geroldum Aldenburgensem, Dominum Euermodum Racisburgensem, Dominum Bernonenm Magnopolitanum, ut reciperent ab eo dignitates suas, & applicarentur ei per hominii exhibitionem, sicut mos est fieri Imperatori. Qui licet hanc impositionem difficilissimam judicarent, cesserunt tamen propter eum, qui se humilitavit propter nos, & ne novella ecclesia caperet detrimentum. Et dedit eis Dux privilegia de possessionibus, & de iusticiis. Et præcepit Dux Slavis, qui remanserant in terra Wagirorum, Polaborum, Obotritorum, Kycinorum, ut solverent redditus episcopales, qui solvuntur apud Polonos atq; Pomeranos, hoc est, de aratro tres modios siliginis, & duodecim nummos monetæ publicæ. Modius autem Slavorum, vocatur lingua eorum Curitze. Porro Slavicu aratrum perficitur duobus bobus & totidem equis. Et auctæ sunt decimationes in terra Slavorum, eo quòd confluerent de terris suis homines Teutonici ad colendam terram spaciosam, fertilem

14 lem

lem frumento, commodam pascuorum ubertate, abundantem pisce & carne & omnibus bonis.

Melicou, a) Vitiosè editum erat *Melicone capitū 92. n. 20.* satis clarum est. In
 son. Intelligi autem Malkovv, ex collatio- *MS. L. est Melicou.*

CAPUT LXXXVIII. (LXXXIX.)

1. <i>Albertus Ursus, Marchio, Brizanos & Stoderanos domat.</i> 2. <i>In Slavorum paulatim deficiente-um locum Rhenanos & Belgas immittit.</i>	3. <i>Etiā loca ad Albim versus Austrum Hollandi concessa.</i> 4. <i>Hæc loca quondam, ante Slavorum accessum, Saxones tenuerant.</i>

IN tempore illo Orientalem Slaviam tenebat Adelbertus Marchio, cui cognomen Ursus, qui etiam propicio sibi Deo, amplissimè fortunatus est in funiculo sortis suæ. Omnem enim terram Brizanorum, Stoderanorum, multarumq; gentium habitantium Havelam & Albiam, misit sub jugum, & infrenavit rebelles eorum. Ad ultimum, deficientibus sensim Slavis, misit Trajectum 2, & ad loca Rheno contigua, insuper ad eos, qui habitant juxta Oceanum, & patiebantur vim maris, videlicet Hollandos, Selandos, Flandros, & adduxit ex eis populum magnum nimis, & habitare eos fecit in urbibus & oppidis Slavorum. Et confortatus est vehementer ad introitum advenarum Episcopatus Brandenburgensis nec non Havelbergensis, eo quòd multiplicarentur Ecclesiæ, & decimarum succresceret ingens possessio. Sed & australe littus 3
 Albiæ ipso tempore cœperunt incolere Hollandienses advenæ, ab urbe Saleveldele (a), omnem terram palustrem atq; campestrē, terram quæ dicitur Balsemerlande (b), & Marfcinerlande, civitates & oppida multa valde, usq; ad Saltum Bojemicum possederunt Hollandri. Siquidem has terras Saxones olim inhabitasse feruntur, tempore scilicet Ottonum, ut videri potest 4
 in antiquis aggeribus, qui congesti fuerant super ripas Albiæ in terra palustri Balsamorum, sed prævalentibus postmodum Slavis, Saxones occisi, & terra à Slavis usq; ad nostra tempora possessa. Nunc verò quia Dominus Duci nostro, & cæteris Principibus salutem & victoriam large contribuit, Slavi usquequaq; prostriti atq; propulsi sunt, & venerunt adducti de sinibus Oceani populi fortes & innumerabiles, & obtinuerunt terminos Slavorum, & ædificaverunt civitates & Ecclesiās, & increverunt divitiis super omnem æstimationem.

Salveldele, a) *Rein. Reineccius* putat rectius legi *Soltwedel*, *Notat. in Monach. Pegav.* Accedit, quod *MS. L.* legit *Soltw.* & *MS. D.* integrè *Soltwedel.*

Ballemerl, b) *Balsamorum* terra non est *Holfatia*, ut falso *Brotusius* & *Elias*

Reusnerus existimant; sed idem territorium, quod hodie etiamnum in *Marchia veteri* hoc nomine venit, das *Balsamerland* aut *Balsamerweichbil*, à fluvio *Balamo*, qui in agris collectus in alterum amnem *Uchtham* infra *Stendaltam* se exonerat. *R. Reinecc. ibid.*

CAPUT LXXXIX. (XC.)

1. *Ad preces Geroldi Henricus L. Episcopatam Aldenburgensem Lubeckam transfert.*

2. *Canonicis decimas, redditus & villas assignat.*

3. *Ethelo primus Præpositus.*

1 Circa id temporis rogavit Dominus Geroldus Episcopus Duce[m], ut sedes cathedralis, quæ antiquitus erat Aldenburg, transferretur Lubeke, eo quodd civitas hæc esset populosior, & locus munitior, & omni prorsus aptitudine commodior. Quod cum placuisset Duci, condixerunt diem, quo venirent Lubeke, ordinaturi de statu Ecclesiæ & Episcopatus. Et designavit Dux locum in quo fundari deberet Oratorium, in titulum *Matricularis ecclesiæ*, & areas claustrales, & statuerunt illic præbendas duodecim Clericorum canonicè viventium. Porrò terriadecima Præpositi est. Et dedit Episcopus in stipendia fratrum decimas quasdam, & tantum de redditibus, quos solvit Slavia, quantum præbendis sufficeret perficiendis. Et designavit Comes *Adolfus* villas opportunas prope Lubeke, quas statim Dux obtulit in usum fratrum, & de teloneo cuilibet fratrum, & de teloneo cuilibet fratrum duas marcas *Lubicensis* monetæ: insuper alia quæ privilegiis conscripta sunt, & in *Lubicensi* continentur Ecclesia. Et posuerunt illic præpositum, Dominum *Ethelonem*, cujus in pagina superiori memoria est cum laude.

Translatio hæc facta anno 1163, *Herm. de Lerb. Johan. Ruff. Chron. Lub. MS.* Errat *Franciscus Irenicus*, scribens, illam anno 1155, factam esse; *Exeg. Germ.*

L. III. c. 41. Error inde ortus, quòd Geroldus, primus Episcopus *Lubicensis*, illo anno ad Episcopatum introductus est. *Su- pra c. 82. n. 7.*

CAPUT XC. (XCI.)

1. *Schisma inter Alexandrum III. & Victorem IV. ortum, dat turbas in Imperio.*

xandrum fovent.

2. *Cæsar stat à partibus Victoris: plerumq; Christiani nominis regna Ale-*

3. *Cæsar imperio pellit, qui Alexandro adherebant.*

4. *Mediolanum capit & excindit.* — — — — — 1162.

5. *Tollen-*

5. Tollendo schismati conventum Regum & Principum indicit. 1163. *Et recedit. - - - - 1163.*
 6. Rex Gallia lavat in ponte manus, |
 7. Imperator frustra illum revocat.

In circulo dierum istorum, defuncto (a) Adriano Papa, ortum est schisma (b) in Ecclesia Dei, inter Alexandrū, qui & Rolandus, & Victorem, qui est Octavianus. Cum ergo Cæsar expugnaret Mediolanum, venit ad eum Victor in castra, quæ erant apud Papiam, & recepit eum. Adunatoq; concilio, receperunt eum Reinoldus Coloniensis, & Conradus Moguntinus electi, & omnes quos imperialis aut timor aut favor agebat. Porro Alexandrū recepit Hierosolymitana ecclesia & Antiochena, præterea omnis Fræcia, Anglia, Hispania, Dania, & omnia regna quæ sunt ubiq; terrarum. Insuper Cisterciensis (c) ordo eidem universus accesserat, in quo sunt Archiepiscopi, & Episcopi quam plures & Abbates amplius quam septingenti, & Monachorum inæstimabilis numerus. Hi singulis annis celebrant conciliū apud Cistercium, & decernunt ea quæ utilia sunt. Horum invincibilis sententia vel maximas vires addidit Alexandro. Quamobrem iratus Cæsar, proposuit edictum, ut omnes Monachi Cisterciensis ordinis, qui consistebant in regno suo, aut Victori subscriberent, aut regno pellerentur. Itaque difficile relatu est, quot patres, quanti Monachorum greges, relictis sedibus suis, transfugere in Franciam. Pontifices etiam quæ plures, sanctitate insignes, in Lōgbar dia, & in univ. so regno, Principis violētia sedibus suis pulsi, & alii superpositi sunt in locum illorum. Post quā ergo transferunt obsidionis quinq; vel eo amplius añi, Cæsar obtinuit (d) Mediolanum, & ejecit habitatores ejus ex illa, & destruxit omnes turres ejus, Ecclesias & muros civitatis adæquavit solo, & posuit eam in solitudine. Tunc elevatum est cor ejus nimis, & rimuerunt omnia regna terrarum ad famam nominis ejus. Et misit ad Regem Franciæ Ludovicū, ut occurreret sibi ad colloquium apud Laonā (e), quæ est in terra Burgundionum, juxta Ararim (f) fluvium, ad tedintegrandum unitatem Ecclesiæ. Et annuit Rex Franciæ. Præterea misit nuncios ad regem Daniæ, & ad regē Ungariæ, & ad regem Boemiæ, ut venirent ad constitutum diem: insuper omnibus Archiepiscopis & Episcopis & summis potestatibus regni sui, & religiosis quibusq; solenniter adesse mandavit. Grandis ergo expectatio erat universorum ad tam celebrem curiam, quo uterq; Papa, & tanti terrarum reges conventuri ferebantur. Tunc abierunt simul Waldemarum cum Episcopis Daniæ, Hartwicus Archiepiscopus, Geroldus Episcopus, & Comes Adolphus, cum multis Saxoniarum nobilibus, ad præfixum colloquiū locum. Dux vero positus in Bavaria, alia via

- 6 venerat. Ludovicus ergo Rex Franciæ, cuius præcipuè expectabatur ad-
ventus, ubi intellexit Cæsarem appropriare cum exercitu & armis multis, du-
bitavit occurrere illi. Sed propter fidem sacramentorum, venit ad locum
placiti constituto die, hoc est, in decollatione Ioannis baptistæ, & exhibuit se
in pontis medio ab hora tertia usq; ad horam nonam. Porro Cæsar necdum
venerat. Quod Rex Franciæ accipiens pro omine, lavit manus suas in flumine
ob testimonium, quasi qui fidem pollicitam reddiderit, & digrediens inde
7 abiit ipso vespere Divionem. Veniens ergo noctu Cæsar, intellexit regem
Franciæ discessisse, & misit honorabiles personas denuò accersere eum. Sed
ille nulla ratione vacare potuit, gratulans se fidem soluisse, & suspectam Cæ-
saris manum evasisse. Ferebatur enim à multis, quòd Cæsar eum circumve-
nire voluerit, & propter hoc contra pactio-
num tenorem armatus advenerit. Sed ars arte delusa est. Francigenæ enim ingenio al-
tiores, quod armis & vi-
ribus impossibile videbatur, consilio evicerunt. Tunc Cæsar vehementer
irritatus, secessit à curia, intentans Francigenis bellum. Alexander Papa
confortatus ab eo tempore magis invaluit. Henricus dux declinavit in Bava-
riam. Et compositis illic rebus, reversus est in Saxoniam.

defuncto. a) Kal. Sept. anno 1159. Alii ad
ann. 1160. referunt, ut *Otto de S. Blas. c. 13.*
Ichisma. b) *Radevic. de gest. Frider. I.*
l. II. c. 43. & seqq. Otto de S. Blas. ibid.

Cisterciens. c) Ordo Cisterciensis anno
1098. per Robertum Abbatem institutus,
nomen invenit à loco, Cistercio dicto.
Habuit Abbatis 13 CXG. præter Priora-
tus ejusdem ordinis, *Magnum Chroni-*
con Belgic. h. anno.

obtinet. d) Kal. Martii, anno 1162.
Burchardus, Notar. Barbarossa, in

Epistola apud Freher. p. 237. Otto de
S. Blasio cap. 16. Chronicon Monast. S.
Udalrici, pag. 360. Chronicon Elwan-
gense h. a.

Laonam. e) Lugdunum Galliæ Celticæ
intelligit.

Ararim. f) Auctor noster vetus nomen
retinuit. Super fluvium Sagonnam, qui
antiquitus Arar dictus sit, Fridericum &
Ludovicum Regem de pace tractaturos
convenire debuisse, scribit *Rob. de Mon-*
te.

CAPUT XCI. (XCII.)

1. Terra Obotritorum sub Guncelino à populis advenis habitari cœpit. 2. Henricus in Comitatum Racebur- gensium Westfalos induxit. 3. Holsati in Wagria sacerdotibus de- cim: as subtrahunt.	4. Episcopus per literas ipsos officij commorescit. 5. Adhuc recusantes, & Episcopo atq; Comiti insidiantes Dux ad officij um reducit.

Fuit

Tunc ergo in diebus illis pax per universam Slaviam, & munitio- s, quas
T Dux jure belli possederat in terra Oborritorum, cœperunt inhabitari à
 Populis advenarum, qui intraverant terram, ad possidendum eam. Fuitq;
 præfectus terræ illius Guncelinus, vir fortis & amicus Ducis. Porro Henri- 2
 cus Comes de Rasesburg, quæ est in terra Polaborum, adduxit multitudi-
 nem populorum de Westfalia, ut incolerent terram Polaborum, & divisit eis
 terram in funiculo distributionis. Et ædificaverunt Ecclesias, & subministra-
 verunt decimas fructuum suorum ad cultum domus Dei. Et plantatum est o-
 pus Dei temporibus Henrici in terra Polaborum, sed temporibus Bernardi 3
 filii eius abundantius consummatum. At viti Holzati, qui Wagirensium ter-
 ram propulsis Slavis inhabitabant, devoti quidem in Ecclesiarum constructi-
 one, & hospitalitatis gratia, sed decimis juxta divinum præceptum legaliter
 persolvendis rebelles existebant. Soluebant autem mensuras parvas lex
 de aratro, quod sibi dicebant permissum pro levamine, cum adhuc essent in
 terra nativitatis suæ, propter viciniam Barbarorum, & tempus belli. Ter-
 ra autem unde exierant Holzati, pertinet ad Hammenburgensem Parochiam,
 & est terræ Wagirensi proxima (a). Videns ergo Geroldus Episcopus quia 4
 Polabi & Oborriti, qui erant in medio camini æstuantis, solverent decimarum
 suarum legitima, proposuit à suis requirete similia. Communicato ergo con-
 silio Adolphi Comitis, Indomitos Holzatorum animos, exhortatoriis per literas
 verbis tentare studuit. Ad Ecclesiam ergo Burnhovede, quæ alio nomine
 Zuentiveld dicitur, ubi habitabat Marcradus senior terræ, & secundus post
 Comitem, & cætera virtus Holzatorum, misit literas in hunc modum. Ge-
 roldus, Dei gratia Lubicensis Ecclesiæ Episcopus, universis civibus ad Eccle-
 siam Burnhovede pertinentibus, salutem & debitam dilectionem. Quoniam
 per Dei voluntatem Ecclesiastica mihi dispensatio credita est, & divina
 legatione ad vos fungor, necesse est ut à bonis ad meliora vos perducere
 studeam, & ab his, quæ sunt saluti animarum vestrarum contraria, vos
 abstrahere totis nisibus elaborem. Deo siquidem gratias ago, quod multarum
 in vobis patenti virtutum insignia, quod videlicet hospitalitati, & aliis
 misericordiæ operibus propter Deum insistitis, quod in verbo Dei promp-
 sissimi & in construendis Ecclesiis solliciti estis, in legitimis quoq;, ut Deo pla-
 citum est, castam ducitis vitam, quæ omnia tamen observata nil proderunt, si
 cætera mandata negligitis, quia sicut scriptum est: Qui in uno offendet, omni-
 um reus est. Dei enim præceptum est, Decimas ex omnibus dabit mihi, ne
 bene sit tibi, & longo vivus tempore, cui obedierunt Patriarchæ, Abraham
 scilicet, Isaac & Jacob, & omnes qui secundum fidem facti sunt filii Abrahæ,
 per

per quod laudem etiam & præmia æterna consecuti sunt. Apostoli quoque & apostolici viri, hoc ipsum ex ore Dei mandaverunt, & sub anathematis vinculo posteris servandum tradiderunt. Cum ergo Dei omnipotentis proculdubio hoc constet esse præceptum, & sanctorum patrum sit autoritate firmatum, nobis id incumbit negotii, ut quod vestræ salutis deest, nostro in vobis opere per Dei gratiam suppleatur. Monemus ergo & obsecramus omnes vos in Domino, ut mihi, cui paterna in vos cura commissa est, animo volenti quasi filii obedientiæ acquiescatis, & decimas, prout Deus instituit, & Apostolica banno firmavit autoritas, ad ampliandum Dei cultum, & ad gerendum pauperum curam Ecclesiæ detis, ne si Deo, quæ ipsi debentur, subtraxeritis, & substantiam simul & animam in interitum mittatis æternum. Valere. His auditis tumultuosa gens infremuit, dixeruntque se huic conditioni servili nunquam colla submissuros, per quam omne penè Christicolarum genus Pontificum pressuræ subiaceat. Præterea hoc adjecerunt, non multum aberrantes à veritate; quòd omnes penè decimæ in luxum secularium cesserint. Quamobrem Episcopus verbum hoc rerulit ad Ducem. At ille præcepit sub obtentu gratiæ suæ, omnibus Holzatenibus de terra Wagirensi, ut solverent Episcopo decimas cum omni integritate, sicut faciunt in terra Paloborum, & Obotritorum, quæ recentius incultæ sunt, & ampliori pulsantur formidine belli. Ad hoc præceptum Holzati obstinatis animis dixerunt, nunquam se daturos decimas, quas patres sui non dedissent, malle se potius succensis ædibus propriis egredi terram, quam tantæ servitutis jugum subire. Præterea pontificem cum Comite & omni advenarum genere, quod decimarum solvit legitima, interficere cogitabant, & terra inflammata, transfugere in terram Danorum. Sed pravaram molimina rerum, Ducis nostri, regisque Danorum præpedierunt innovata fœdera. Laudatum autem fuit, ne quis transfugam alterius reciperet. Quapropter Holzatenes necessitate constricti, præsentem Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, ut facerent augmentationem decimarum, & solverent de manso sex modios siliginis, & octo avenæ, illius inquam modii, qui vulgo dicitur Hemmethe. Et ne succedentium fortè Pontificum innovatas parentur angarias (b), rogaverunt, hoc ducis atque Pontificis sigillo confirmari. Cumque notarii juxta morem curiæ, marcæ requirerent auri, gens indocta resiliit, & negotium mansit imperfectum. Eidem quoque negotio, commodis Ecclesiæ magnificè profuturo, magnum attulit impedimentum, et velox episcopi transitus, et bellorum imminens dira tempestas.

proxima. a) ita legendum est secundum | editum, Terra illa, unde Holfati, qui jam
 MSS. L. B. & S. non Provincia, ut erat | Wagriam inhabitabant, emigraverant,
 nunquam

nunquam antea Wagriæ provincia fuerat: semper enim usq; ad illud emigrationis tempus Wagria ab Holfatia gente, imperio, credo etiam lingua, Heneta scilicet, distincta fuerat. Ingressi autem sunt Holfati Wagriam suprâ c. 57. n. 2.

angarias, b) Angaria est molesta coactio ad solvendum tributa, & alia servitutis officia præstanda. *Αγγερεία, ἡ δημοσία, καὶ ἀναγκασία δελεία*, Suidas. Qui tradit esse vocem Persicam, Vide apud eundem plura, Angaria, *περιεργασία, ἀγκασία*, *Vetus Glossar. Græco. Latin.*

Hactenus Italicas fieri consuevit per urbes Angariisq; sacras etiam vexare frequenter Ausa domos plarumq; suis exactio cesset,

Gunther. in Ligurino l. IIX.

CAPUT XCII. (XCIII.)

1. Pribislaus & Wertislaus terris concessis non contenti arma sumunt. - - - - - 1163. 2. Henricus Dux Wertislaum in urbe Werla obsidet. - - - 1163. 3. Pribislaus cum manu militum per nemora vagatur. 4. Henricus Dux machinas bellicas adornat.	5. Pribislaus centum Holfatos de exercitu Ducis occidit. 6. Inter Wertislaum & Ducem de deditio agitatur. 7. Wertislaus se & urbem dedit. 8. Dux urbi & regioni Lubemarum, Nicloti finitrem, præponit. 9. Wertislaum abduktum Brunsvicum custodie mancipat. 10. Pribislaov veniam petenti ignoscit.

Filii enim Nicloti, Pribizlavus atq; Wertizlavus, non contenti terra Kycinorum & Circipanorum, aspirabant ad acquirendam terram Obotritorû, quam Dux eis abstulerat jure belli. Quorum infidiis recognitis Guncelinus de Zuerin, præfectus terræ Obotritorum, intimavit Duci. At ille posuit eos rursus in indignationem & iram, & venit cum exercitu gravi in terram Slavocum hyemali tempore. Porrò illi confederant in urbe Wurle, & muniunt castrum contra obsidionis impetum. Et præmisit Dux Guncelinum & fortissimum quenq; ut præoccuparent obsidionem, ne fortè elaberentur Slavi. Ipse verò quantocyus secutus est cum reliquo exercitu. Et obfessa est munitio, in qua

fuit Wertizlavus, filius Nicloti, & multi nobilium, in super vulgus promiscuum
 3 multum valde. At Pribizlavus senior natus, cum numero equitum transierat
 in abdita nemorum, percussurus de infidiis incautos. Et gavisus est Dux gau-
 dio, eo quòd Slavi obfirmatis animis expectaverunt eum in munitione, & præ-
 4 bita sit ei facultas obrinendi eos. Et dixit ad juniores de exercitu, quos præli-
 andi stulta cupido incirabat hoste provocare, & suscitare bathalias(a): Quare,
 quod supervacuū est, acceditis ad portas urbis, & struitis pericula vobismet-
 ipsis? Frustratorii sunt hujuscemodi congressus, atq; ruinosi. Quin potius con-
 sistite in tabernaculis vestris, unde non possitis jaculari sagittis hostium, & ha-
 bere custodiam obsidionis, ne quis elabatur. Nostri verò studii erit, per Dei
 gratiam, ut sine tumultu & sine strage urbe potiamini. Et statim præcepit ex-
 abundantanti nemore ligna conducere & aptari bellica instrumenta, qualia vide-
 rat facta Crimææ sive Mediolani. Fecitq; machinas efficacissimas, unam ra-
 bulatis compactam ad perfringendos muros, alteram verò quæ excelsior e-
 rat, & in turris modum erecta, super exaltavit castro, ad dirigendas sagittas,
 & ad abigendos eos qui stabant in propugnaculis. A die enim qua erecta
 est hæc fabrica, nemo Slavorum ausus est proferre caput, aut apparere
 de propugnaculis. Ipso tempore Wertizlavus graviter vulneratus est de
 5 sagitta. Quadam verò die perlatum est ad Ducem, quòd Pribizlavus cum
 turma equitum apparuerit non longè à castris. Ad quem requirendum trans-
 misit Adolfum Comitem, cum electa juvenum manu, qui tota die paludes &
 nemora oberrantes neminem invenerunt, delusi à ductore, qui majorem ho-
 sti quam nostratibus favorem accommodaverat. Præceperat autem Dux pa-
 bulatoribus, ne quoquam exirent eo die, ne fortè in hostem inciderent. At
 Holzatorum quidam, ut sunt cervicosi, non curaverunt de mandato, & egressi
 sunt ad frumentandum, & superveniens Pribizlavus, & irruens super incau-
 tos, prostravit ex eis ad centum viros, reliqui fugerunt in castra. Quapropter
 Dux ira acriter instimulatus, ferventius urget obsidionem, jamq; munimen-
 ta clauftri cœperunt trepidare minaci ruina & suffossionibus dilabi. Tunc
 Wertizlavus omni spe meliori deposita, accepto conductu, venit in castra ad
 Comitem Adolfum, ut acciperet ab eo consilium. Cui respondet Comes: Se-
 ra quidem medicinæ consultatio est, quando æger desperatus est. Pericula
 nunc imminencia, debuerant antea fuisse prævita. Quis, quælo, tibi consilium
 dedit, ut obsidionis periculum incurreres? Magnæ fuit amentix, ponere in
 nervo pedem, ubi non sit diverticulum, vel ulla evasionis molitio. Nil ergo
 restat nisi deditio. Si quod potest esse salutis compendium, sola deditio ne
 apprehendendum video. Et ait Wertizlavus: Fac pro nobis verbum apud
 Ducem,

Ducem, ut sine periculo vitæ & membrorum damno, admittamur deditiōni. Tunc perrexit Comes ad Ducem, & alloquens eos, in quibus pendebant consilia, manifestavit eis negocium. At illi degustata Principis voluntate, dederunt manus, ut quicumq; Slavorum dedisset se in potestatem Ducis, membris & vita potiretur, ea tamen conditione, ut & Pribizlavus ab armis discederet. Tunc conductu clarissimi Comitris exierunt de munitione Wertizlavus, & omnes nobiles Slavorum, & venerunt ad pedes Ducis, uniuscujusq; ensis super verticem suum. Et suscepit eos Dux, & reciufit in custodia. Præcepit ergo Dux, ut quicumq; Danorum captivi haberentur in castro, potirentur libertate: & exiit de illis multitudo maxima, imprecantes Duci fortissimo bona, profuimet ereptione. Porrò castrum & vulgus ignobile fecit servari, & præpositus fuit eis Lubemarum quendam veteranum, fratrem Nicloti, ut præfesset terræ & sentiret ea quæ subjecta sunt. Wertizlavum verò Slavorum regulum duxit secum Brunswick, & astrinxit eum manicis ferreis, cæteros verò dispersivit per custodias, quousq; solverent novissimum quadrantam. His ita gestis humiliatæ sunt vires Slavorum, ut recognoscerent, quia Leo(b) fortissimus bestiarum ad nullius paver occursum. Pribizlavus ergo, qui erat senior natu, & acrius ingenij, cupiens si atri captivo subvenire, cœpit per nunciorum manus attentare Principis animum, & rogare ea quæ pacis sunt. Cumq; Dux requireret obsides, ut firma esset sponsionum fides, ait Pribizlavus: Quid opus est Domino meo, ut à servo suo requirat obsides? Nonne fratrem meum, & omnes nobiliores slavici retinet in custodia? teneat eos loco obsidum, abutatur eis ut libuerit, si temeraverimus sponsionum fidem. Dum hæc per internuncios agerentur, & daretur Pribizlavo spes meliorum, aliquantulum temporis fluxerat sine bello, fuitq; pax in Slavia à Martio mense usq; in Calendas Februarii sequentis anni, & omnia castra Ducis erant illæsa, videlicet Malachou, Cuscin, Zuerin, Ilowe, Mikilburg.

bathalias, a) bathalia est pugna, ex bathalia contractum, quod est à Latino bathaluce.

Leo. b) Alludit ad cognomen Henrici Leonis, & ad statuam leonis fustilis, quam ille hoc anno, videlicet 1164. Brunsvigæ ex

ere conflata erigebat. Cùm enim Dux hoc anno plures hostes acciperet, ut omnibus ostenderet, quanti molitiones tot & tam potentium hostium faceret, signum hoc statuit, animi imperterriti evidens indicium. *Herm. de Lerb. p. 22.*

'CAPUT XCIII. (XCIV.)

1. Geroldus Ducem de templo Lubecensi dedicando adit.
2. Archiepiscopus templum Falderen-

se dedicat, & locum mutato nomine Novum-monasteriū vocat. 1164.

3. Lubeca Oratorium deditat.

4. *Novum - monasterium Episcopo s. Henrico L. in Bavariam profici-
Lubecensi conferre recusat.* | *scitur.*

1. **E**odem anno Dominus Geroldus, Lubicensis Episcopus, post celebres Pa-
schæ ferias cœpit infirmari, & decubuit in lecto ægritudinis, usq; in Ca-
lendas Iulii. Oravitq; Deum, ut differretur sibi vita, quousq; dedicaretur ora-
torium Lubicense, & Clerus recenter adunatus convalesceret in statu suo. Nec
mora, divinitus adjutus, dilatus est ad modicum. Adiit ergo Ducem, qui tunc
fortè venerat Stadhén, in occursum Archiepiscopi, & contulit cum eo de
commodis Lubicensis Ecclesiæ. Cujus verbis ille condelectatus, monuit ut
quantocyus rediret Lubeke, paraturus ea quæ dedicationi opportuna erant.
Et rogavit Dux Archiepiscopum, ut occurreret secum ad confirmationem
2 officii. Cujus petitioni acquiescens aggressus est iter in Wagirensē ter-
ram, & in transitu dedicavit Falderensē Ecclesiam, quam sanctæ memoriæ
Vicelinus, Aldenburghensis Episcopus & fundasse & possedisse dinosci-
tur. Et fecit Archiepiscopus præposito & fratribus illic degentibus bona
multa. Præcepitq; ut locus ille de cætero vocaretur novum monasterium.
Antea enim Faldera sive Wippenthorp vocabatur. Fuitq; loci illius præpo-
situs Hermannus, qui olim etiam Lubeke sub Barbarica tempestate multos
pertulerat labores, sociatus in prædicatione Evangelii Domino Ludolfo Se-
genbergensi præposito, & Brunoni Aldenburghensi Presbytero. Hic ergo
Hermannus successerat in procurationem monasterii novi, venerabili viro
Epponi, cujus sanctitas insignis, ab omnibus semper cum pietate recolenda
jam pridem foelicem acceperat consumationem Calend. Maii. Perfecta ergo,
ut antea dixi, dedicatione novi monasterii, transit Dominus Archiepiscopus
3 Segeberg, & illic usus est diversorio Comitis Adolphi. Postquam autem venit
Lubeke, suscepit eum Dux & Episcopus cum magna gloria, & aggressi sunt
opus dedicationis, & obrulerunt singuli voluntaria cordis sui, Henricus Dux,
Geroldus Episcopus, & Adolphus Comes, dederuntq; prædia & redditus &
4 decimationes in subsidia Cleri. Commonitus autem Archiepiscopus, ut novum
monasterium daret Lubicensi Episcopo, non acquievit. His ritè peractis, re-
5 versus est Archiepiscopus in locum suum. Dux verò ordinatis rebus in Saxo-
nia, profectus est in Bavariam, ut sedaret tumultuantes, & faceret judicium
injuriarum patientibus.

CAPUT XCIV. (XCV.)

1. Geroldus omnes ecclesias suas visit.	4. Decumbenti in villa Bosau, & mo- nienti Helmoldus cū alijs adest. 1164.
2. Mercatum Plönensem die Dominico prohibet.	5. Lubece in Basilica, quam ipse fun- daverat, humatur.
3. Lütkenburgi agrotare incipit.	

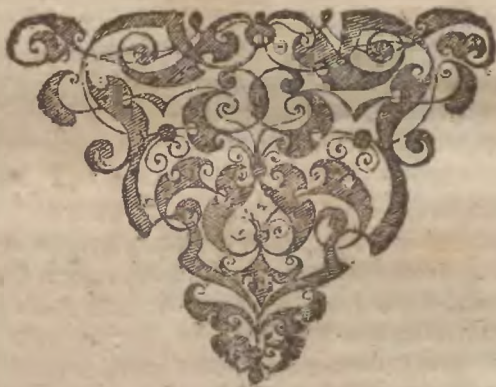
Interim

Interim sentiens Geroldus venerabilis Episcopus dilatos ad tempus dolores
 rursum incallescere, statuit visitare omnes Ecclesias suæ diœcesis, à nullo pe-
 tens stipem, ne cui esset onerosus. Paternam ergo gerens solitudinem, filiis
 suis abundantè erogavit monita salutis, errantes corrigens, & discordes
 compacans, præbens etiam confirmationis gratiam, sicubi necesse fuisset. Fo- 2
 rum etiam Plunense, quod singulis diebus Dominicis frequentabatur à Sla-
 vis, & à Saxonibus, in verbo Domini prohibuit, eo quòd populus Christianus,
 deserto cultu Ecclesiæ & missarum solenniis, mercationibus tantum operam
 daret. Hanc ergo per maximam idololatriam præter multorum opinionem,
 animi constantia destruxit, præcipiens sub anathematis districtione, ne quis
 de cætero suscitaret ruinas ejus. Et convenerunt populi de cætero ad Eccle-
 sias, audire verbum Dei, & interesse sacris mysteriis. Perlustrata ergo omni 3
 Parochia sua, Dominus Episcopus novissimè venit Lucelenburg consolari
 manentes illic, expletisq; divinis mysteriis, quasi peracto negotio, viribus
 corporis cepit repente destitui: Perlatusq; Bozoue multis diebus lecto de- 4
 cubuit. Nunquam ramen missarum solenniis usq; ad diem obitus sui defuit.
 Fateor non meminisse, ne vidisse virum magis exercitatum in divino officio,
 frequentiore in Psalmodia & vigilia matutina, benigniore in Clero, quem
 nec verbo passus est à quoquam molestari. Hic quandum personam laica-
 lem, clericum calumniantem, fecit acerrimè plagari, dans cæteris exemplum
 ut discerent non blasphemare. Audita ergo boni pastoris ægritudine, vene-
 runt ad eum venerabiles viri, Odo Lubicensis Ecclesiæ Decanus, & Ludol-
 fus præpositus Segebergensis cum fratribus utriusq; congregationis. Qui
 cùm lecto ægotantis appositi optarent ei dilationem vitæ, ipse respondit:
 Quid precamini mihi, fratres, quod inutile est? Quantumcunq; vivam, mors
 semper restat. Iam nunc utiq; fiat, quod quandoq; futurum est. Melius est
 evicisse, quod effugere nemini licitum est. O libertatem spiritus pavore
 mortis imperterritam. Inter loquendum autem dedit nobis lectionem de
 Psalmo, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.
 Interrogatus à nobis quas pateretur molestias? nullos se torsionum dolores
 sentire professus est, sed tamen defectu virium prægravari. Verùm cùm fra-
 tres consummationis finem imminere viderent, impenderunt ei sacræ unctio-
 nis officium, sicq; sacramentis salutaribus communitus, illucescente die, cum
 tenebris noctis corruptibilem carnis sarcinam deposuit. Corpus ejus Lube- 5
 ke perlatum à Clero & civibus honestè traditum est sepulturæ in medio Ba-
 silicæ (a), quam ipse fundavit. Et vacavit sedes Lubicensis usq; in Calendas
 Februa, eo quòd Dux abesset, & expectaretur ejus sententia.

Basilicæ. a) Per Basilicam hanc intelligitur templum Johannis Evangelistæ in monte, (*S. Johannis auffm Berge*) quo nomine in hunc usq; diem templum illud appellatum est, quia in loco editiore ad templum cathedrale conditum erat; cuius parietes & rudera firmissimi quondam operis indicium erant. Primum enim satis constat, illud templum ab ipso exstructum esse; fuitq; illud procul dubio primum templum, quod in Lubeca nova erectum fuit. Vide supra *Notas ad c. XLVI*. Nam magnificum & amplissimum istud templum nostrum, D. Mariæ sacrum, tunc existisse, nullis certis rerum documentis liquet. Præterea illud semper aut divæ Virginis templum, aut ecclesia forensis à scriptoribus vocatur. Nec templum cathedrale intelligitur, cum illud anno 1170

demum exstrui cœptum sit. Nō verò corpus Geroldi in hoc templo perpetuò relictum est; sed inde postea in novum chorum templi cathedralis, ab Episcopo Henrico de Boekholt conditum, translatum est; ubi sub cœruleo lapide reconditum: qui quidem lapis in hunc usq; diem ibi cernitur. *Albertus Krummendykus*, Episcopus Lubecensis, in *Chronico MS.* ita: Sepultus est in medio Basilicæ Lubecensis, quam ipse fundaverat, & hodie ad novum chorum translatus sub parvo quietens lapide blavio, statim infra cancellas. *Ekkebarde juniori de casibus monast. c. 1.* Basilica est facelium in ædibus privatis adornatum, in quo sacra peragi debent, explicante ita *Goldasto* in illum locum, *Tom. I. Adde Vadiar. l. II.*

HELMOLDI, PRESBYTERI

BUZOVIENSIS,
CHRONIC. SLAVORUM

LIBER II.

Præfatio operis sequentis.

INTER descriptores historiarum rari inveniuntur, qui rebus gestis descriptionis fidem integram solvant. Sanè disparilia hominum studia, plerumq; corrupto fonte nascentia, in ipsa narrationis superficie statim dinosci possunt, dum videlicet succrescens in corde hominis veluti superfluitas quædam humorum, indebitus amor sive odium defleat narrationis impetum, derelicto veritatis tramite, in dexteram sive in sinistram. Multi et imaucupantes favorum hominum, palliaverunt se amicitiaë ficta quadam superficie, & propter ambitione honoris seu cujuslibet emolumentum, locuti sunt placentia hominibus, ascribentes digna indignis, laudem quibus non debebatur laus, benedictionem quibus non erat benedictio. Quo contra alii odio concitati minus pepercereunt obloquiis, quærentes locum calumniis, & quos manu nequibant acrius lingua infectantes. Tales profecto sunt, qui ponunt lucem tenebras, & dicunt noctem diem. Sed nec aliquando defuerunt inter scriptores, qui propter damna rerum & cruciatus corporum impietates Principum publicare timuerunt. Venialius autem est, veritatem tacuisse ob pusillanimitatem spiritus, & tempestatem, quam ob spem inanis lucri finxisse mendacium. In exprimendis ergo actibus hominum, veluti in exculpendis subtilissimis cælaturis, sincerum semper oportet esse considerationis intuitum, qui ne gratia, nec odio, nec pavore, à veritatis via deducatur. Quod quia multæ peritiaë est, imò maximæ solertiaë, gubernaculum videlicet sermonis inter hæc scopulorum impedimenta inconcussum dirigere, divina mihi pietas diligentius est exoranda, ut quia navem descriptionis ausu quodam improviso magis quam temerario in altum deduxit ipsa opitulante, & flarus secundos dirigente, perducere merear ad litus debitaë consumptionis. Alioquin ob difficultatem ingravescentium causarum, & depravatos mores principum, facile perturbabor à timore hominum. Magnæ autem consolationis est firmamentum omnibus veritati innitentibus, quia veritas, etsi nonnunquam impiis odium pariat, ipsa tamen in se inconcussa permanens, non offenditur, sicut ægris oculis odiosa lux est, quod non lucis sed ægritudinis oculorum culpa dinoscitur. Sed & omnis considerans vultum naturitatis suæ in speculo, non speculo sed sibi met imputabit, si quid in se pravum aut distortum viderit. Sequens ergo opusculum, sicut & præcedentia, dedico caritati vestraë, o venerabiles Domini & fratres, præsentibus honorem, futuris de rerum noticia fructum conducere cupiens. Sed & mihi met spero non defuturum quantumlibet emolumentum de orationibus magnorum virorum, qui fore libellum hunc lecturi sunt, qui postulationi meæ non negabunt precum suarum suffragia.

CAPUT I.

1. Dux Conradam, Geroldi fratrem, Episcopum facit. - - 1164.	dam, fassu inprimis & severitate nimia sedabantur.
2. Archiepiscopus id agrè fert.	4. Cū Archiepiscopo amicitia cōtrahit.
3. Virtutes Conradi vitis quibus-	5. Magna accidebat maris & fluminum inundatio, XVI. Febr. 1164.
1. **C**ompositis ergo rebus in Bavaria, Henricus Leo gemino ducatu clarus, creverus est in Saxoniam, & accersito Clero Lubicensi dedit eis Pontificem Dominum Conradum Abbatem de Reddegeshusen, fratrem germanum Domini Geroldi Episcopi. Quod licet Hartwigo Archiepiscopo & omnibus pene Lubicensibus esset contrarium, prævaluit tamen voluntas Ducis, cui refragari formidolosum erat. Recepit autem sacrum ordinem per manus
3. Hartwici Archiepiscopi, in civitate Stadensi. Pollebat autem literatura, facundia, affabilitate, largitate, multis deniq; donis, quibus dignam personam supervestiri decorum est. Sed pulcram viri superficiem deformabat insaniabilis, ut ita dicam, impetigo, mobilitas animi, & facilitas verborum, quæ nunquam in eodem persistebat, dissidens ipse secum, nihil ex consilio faciens, incertus in promissis, extraneos diligens, suos fastidians. Clero, quem in tenella reperit Ecclesia, magna severitate primum abusus est, incipiens à primis, qui erant in Lubicensi Ecclesia, usq; ad novissimos, qui habitabant ruri. Bona sacerdotum omnia sua esse dicebat, non quasi fratres, sed ut servos reputans. Si quem fratrem fortè pulsare cōpisset, non legitima vocatione, non loci vel temporis congruentia, si ve capituli sententia ulus est, sed ad placitum suum, quos gravare voluisset, aut suspendit ab officio, aut eliminavit ab Ecclesia. Cōmonitus à Duce, nihil remissius egit, sed alienavit se à Duce, & cōcēderatus est Archiepiscopo, quatenus connexis viribus facilius vincerent omnem resistētem. Circa dies illos, quo primum promotus est ad summi sacerdotii gradum, cū adhuc consisteret secus Archiepiscopum in urbe Horeborg, quæ est super ripas Albiæ, in mense Februario, hoc est, 14. Calendas Martii, orta est tempestas maxima, ventorum procella, fulgurum coruscatio, & tonitruum fragor, quæ passim multas ædes aut incendit aut subruit: insuper tanta maris exundatio oborta est, quanta non est audita à diebus antiquis, quæ involuit omnem terram maritimam Friesiæ, Hadelen, & omnem terram palustrem Albiæ, & Wirræ, & omnium fluminum, quæ descendunt in Oceanum mare, & submersa sunt multa millia hominum, & jumentorum, quorum non est numerus.

merus. Quanti divites, quanti potentes vespere sedebant, & deliciis afflu-
bant, omni timore malorum sublato, sed veniens repentina calamitas invol-
vit eos in mediis fluctibus?

CAPUT II.

1. Wertislaus in vinculis Pribislaum fratrem ad bellum Henrico L. faciendum instigat. - - - 1164. 2. Pribislaus Mechlenburgæ arma ad-movet, & deditioem urget. 3. Arcem expugnat, incendit, & ma-res omnes occidit, XVI. Febr. 1164.	4. Guncelinus Iloviam se confert, presidio illi futurus. 5. Stratagemate Ilovienses Slavos in officio retinet. 6. Pribislaus ad Iloviam cum exerci-tu accedit; sed metu Guncelini re-cedit.

EAdem die qua maritimæ regiones Oceani tanta clade pervastatæ sunt, accidit strages (a) magna, in civitate Slavorum Mikelenburg. Wertislaus enim, Nicloti filius junior, qui tenebatur in vinculis Brunswich, mandavit, ut dicitur, Pribizlao fratri per nuncios, dicens: En ego teneor vinculis æternis inclusus, & tu negligenter agis? Evigila, & enitere atq; viriliter age, & quod pace non potes, armis extorque. Non recogitas, quòd pater noster Niclotus, cum Lunenburgi teneretur in custodia, neq; prece neq; pecunia redimi potuit. Postquam autem virtutis instinctu, corripuimus arma, & fecimus incendia & exterminia urbium, nonne dimissus est? His auditis, Pribizlaus collegit latenter exercitum, & venit improvisus Mekelinburg. Henricus autem de Scathen, præfectus castri, tunc fortè defuit, & populus qui erat in castro, fuit sine Principe. Accedens ergo Pribizlaus, ait ad viros qui erant in munitione: Magna, óviri, tam mihi quàm genti meæ illata est violentia, qui expulsi sumus de terra nativitatis nostræ, & privati sumus hæreditate parrum nostrorum. Vos quoq; injuriam hanc cumulaistis, qui invasistis terminos nostros, & possedistis urbes & vicos, qui nobis debentur hæreditaria successione. Proponimus ergo vobis optionem vitæ & mortis. Si volueritis aperire nobis munitionem, & reddere terram nobis debitam, deducemus vos pacificè cum uxoribus & filiis, & universa supellectili. Si quis Slavorum quippiam abstulerit, eorum quæ ad vos pertinent, ego in duplo restituam. Quòd si nolueritis egredi, immo urbem hanc pertinaciter defendere, juro vobis, quia si fuerit nobis Deus & Victoria, omnes vos occidam in ore gladii. Ad hæc verba Flammingi jacula dirigere, & vulnera infligere cœperunt. Slavorum ergo exercitus viris & armis potentior, vehementi pugna irrupit munitionem & occiderunt omne masculinum in ea, non reliquerunt de populo advenarum vel unum, uxores & parvulos eorum duxerunt in captivitatem, & suc-

- 4 cenderunt castrum igne. Posthæc converterunt faciem suam ad castrum Ilowe, ut destruerent illud. Porrò Gunzelinus, satelles Ducis, & præfectus terræ Obotritorum, audiens per exploratorum manus exisse Slavos, præierat cum paucis militibus Ilowe, ut fieret urbi præsidio. Vastata ergo Mickelburg, Pribizlaus antecessit exercitum cum fortissimis, ut præoccuparet obsidionem, ne quis fortè effugeret. Quod audiens Guncelinus dixit ad suos, Exeamus velociter & pugnemus cum eo, priusquam reliquus veniat exercitus. Lassi enim sunt de pugna & strage, quam commiserunt hodie. Et responderunt ei fideles sui: Non est nobis cautum egredi, statim enim ut exierimus, Slavi qui sunt intra urbem hanc, & videntur stare nobiscum, claudunt portas urbis post nos, & nos erimus exclusi, urbsq; cedit in manus Slavorum. Et displicuit verbum hoc in oculis Guncelini, & virorum ejus. Convocans ergo Teutonicos omnes, qui erant in urbe, dixit ad eos in audientia Slavorum, qui fuerant in urbe, & de quibus fuerat traditionis timor: Relatum est mihi, quòd Slavi, qui nobiscum sunt intra portas urbis, juraverunt Pribizlavo, ut tradant & nos & urbem. Audite ergo ó viri compatriotæ, qui destinati estis in mortem & exterminium, statim ut videritis perfidiam, objicite vos portis, & mittite ignem in mœnia urbis, & exurite perfidos hos cum mulieribus & parvulis. Moriantur unà nobiscum, nec fiat aliquis ex eis superstes, ut non glorientur de interitu nostro. His auditis, exterriti sunt animi Slavorum, nec ausi sunt aggredi quæ animo conceperant. Vespere autem facto, venit universus exercitus Slavorum ante castrum Ilowe, & allocutus est Pribizlaus Slavos, qui erant in ea: Notum est omnibus vobis, quantæ calamitates & pressuræ apprehenderint gentem nostram, propter violentam Ducis potentiam, quam exercuit in nos, & tulit nobis hæreditatem patrum nostrorum, & collocavit in omnibus terminis ejus advenas, scilicet Flamingos, & Hollandos, Saxones & Westphalos, atq; nationes diversas. Hanc injuriam zelatus est pater meus usq; ad mortem, frater meus ob hoc ipsum vinculis æternis tenetur inclusus, & nemo remansit, qui cogitet bonum genti nostræ aut velit sufficere ruinas ejus, nisi ego solus. Reverimini ergo ad cor ó viri reliquiarum Slavici generis, & resumite audaciam, & tradite mihi urbem hanc, & viros qui injustè occupaverunt eam, ut ulciscar in eos, sicut ultus sum in eos, qui invaserant Mikilenburg. Et cœpit eos commonere super promisso. At illi negaverunt, timore perterriti. Secesserunt ergo Slavi longius à castro, eo quòd ingrueret nox, & castra metanda essent. Adverrentes autem Slavi, quia Guncelinus & quis cum eo sunt, viri fortes sunt & bellicosi, nec posse munitionem capi sine maxima strage, primo diluculo recesserunt ab obsidione, & reversi sunt

funt ad Ica iua. Guncelinus ergo veluti torris erutus ab igne, relicta Ilowe, & collocata illic militum custodia, tranſiit Zuerin, & lætati ſunt habitatores urbis de inſperato adventu ejus. Auditum enim fuerat pridie, quòd interfectus fuiſſet ipſe, & viri ejus pariter.

ſtrages. a Si flumina inundent, rem eſſe | nus Gaudentius de Prodigior. ſignific.
ſiniſtram, maliq; ominis, probat Pagan- | cap. 16.

CAPUT III.

1. Berno Episcopus, Mecklenburgi in- | 3. Pribislaus incolas & milites præſi-
terfectos ſepelit. - - 1164. | diarios Cuſſini ad deditiõnem cogit.
2. Per ſupervenientem Reichardum | ſervatur.

Quinto ergo die, poſtquam percuffa eſt Mikilinburg, descendit Berno venerabilis Episcopus cum paucis clericis de Zuerin, tumulare interfectos, geſtans in collo ſuo ſacerdotalia indumenta, in quibus offerre mos eſt. Et figens altare in medio interfectorum, obtulit pro eis hoſtiam ſalutarem Domino Deo, cum luſtu & tremore. Quo jam ſacrificium peragente, ſurrexerunt Slavi de inſidiis, ut percuterent Pontificem, & qui cum eo erant. Sed celeriter miſſus à Deo, ſupervenit quidam Reichardus de Saltwedele cum militia. Hic audito quia Guncelinus obſeſſus eſſet Ilowe, egreſſus fuit ad auxilium ipſius, & iter faciens, caſu ſupervenit Mikilinburg, cum Pontifex cum ſuis jam in mortis eſſet articulo. Cujus adventu territi Slavi fugerunt, & ſalvatus Episcopus, peregit opus pietatis, & tumulavit de interfectis ad ſeptuaginta corpora, & poſthac reverſus eſt Zuerin. Poſt non multum verò tempus Pribizlavus collecta ruruſum Slavorum manu, venit Malacowe & Cuſcin, & allocutus eſt habitatores urbis, dicens: Scio quidem vos eſſe viros fortes & nobiles, & obſecundantes imperio magni Ducis Domini veſtri. Volo ergo perſuadere vobis quæ ſunt utilia. Reddite mihi caſtrum, quod olim fuit parris mei, & mihi nunc hæreditaria ſucceſſione debetur, & ego exhiberi vobis faciendam conductum, uſq; ad ripas Albiæ: Si quis eorum, quæ ad vos pertinent, quicquam violenter attigerit, ego in duplo reſtitui faciam. Quòd ſi hanc conditionem optimam, inutilem judicaveritis, oportebit me ruruſum experiri fortunam meam, & congregari vobiſcum. Mementote quid contigerit habitantibus Mekelenburg, qui ſpreuerunt conditiones paciſ, & provocaverunt me in ſuimet damnum. Tunc milites cuſtodes præſidii videntes non eſſe locum pugnae; eo quòd hoſtes multi, auxiliarii verò eſſent pauci, impetraverunt conductum extra terminos Slaviæ, & Pribizlavus recepit caſtrum.

CAPUT IV.

1. <i>Henricus L. Suerinum & Iloviam præsidij munit. - - 1164.</i> 2. <i>Albertum Marchionem, Waldemarum Regem & Adolphum Comitem in auxilium vocat. 1164.</i> 3. <i>Wertislaum apud Malcoviam suspendit.</i> 4. <i>Adolphum Comitem cum aliis nonnullis præmittit.</i> 5. <i>Casimirus & Bugislaus, Pomerani, Pribislaum juvant.</i> 6. <i>Adolphus Slavos Oldenburgenses infidos experitur in exercitu.</i> 7. <i>Slavi, dum Dux cunctatur, cum Adolpbo pugnant.</i>	8. <i>Redintegrata pugna Adolphus & Reinoldus, Comites cadunt. 1164.</i> 9. <i>Tertium iterata pugna Saxones superiores discedunt.</i> 10. <i>Dux Adolphum luget.</i> 11. <i>De caeso hoste latus corpus Adolphi condiri jubet.</i> 12. <i>Slavi in interiorem Pomeraniam fugiunt.</i> 13. <i>Rex & Dux Stolpam usq; omnia depopulantur.</i> 14. <i>Wertislaus primus Christianam religionem in Pomeraniam introduxerat.</i>

1 **A**udiens(a) ergo Henricus Leo Dux, labefactari res in Slavia, contristatus est animo, & misit interim robur militum Zuerin, ad custodiendum eam. Et præcepit Adolfo Comiti & majoribus de Holzatia ut transirent Ilowe, & essent tutamen castris. Post hæc congregavit exercitum grandem, & vocavit cognatum suum Adelbertum, Marchionem orientalis Slaviæ, & omnes fortissimos totius Saxonix, in auxilium, ut redderet Slavis malum quod fecerant. Sed & (b) Waldemarum regem Danorum adduxit cum navali exercitu, ut vexaret eos terra maricq;. Et occurrit Adolfus Comes duci cum omni

3 Nordalbingorum populo juxta Malacowe. Dux verò ubi transit Albiam, & attigit terminos Slavorum, fecit Wertizlavum Principem Slavorum suspendio interfici prope urbem Malacowe, eo quòd pessundaverit eum frater ejus

4 Pribizlavus, & prævaricatus fuerit promissiones pacis, quas pactus fuerat. Et præcepit Dux Adolfo Comiti per nuncium, dicens: Surge cum Holzatis & Sturmariis & cum omni populo qui tecum est, & præcedite Ducem usq; in locum qui dicitur Viruchne(c). Idem facturus est Guncelinus præfectus terræ Obotritorum, & Reinoldus Comes Thetmarix, & Christianus(d) Comes de Aldenburg, quæ est in Amerland, terra Fresonum, hi omnes præcedent tecum armatorum numero, qui ad ipsos pertinent. Tunc abiit Adolfus Comes cum cæteris nobilibus, qui secum deputati fuerant juxta imperium Ducis & venerunt in locum qui dicitur Viruchne, & distat ab urbe Dimin ferè duobus

bus miliaribus, & metati sunt illic castra. Porrò Dux & cæteri Principes morati sunt in loco qui dicitur Malacowe, secuturus post aliquot dies cum reliquo exercitu, cum veredariis ferentibus victualia, quæ exercitui sufficerent copiosè. Univerfus verò Slavorum exercitus confederat in urbe Dimin, fueruntq; Principes eorum Kazemarus & Bugezlauus, duces Pomeranorum, & cum his Pribizlauus autor rebellionis, miseruntq; nuncios ad Comitem, volentes per eum admitti ad conditiones pacis, & promiserunt tria millia Marcarum. Rursum alios mittentes, promiserunt duo millia. Et displicuit verbum hoc Comiti Adolfo, & dixit ad suos: Quid vobis videtur, ó viri sapientes? Qui heri promiserunt tria millia Marcarum, nunc offerunt duo millia. Verbum istud non est quærens pacem, sed adducens bellum. Miserunt ergo Slavi noctu speculatores in castra explorare statum exercitus. Aldenburghenses verò Slavi fuerant cum Adolfo Comite, sed infidiosè: nam quæcunq; gerebantur in exercitu, remandaverunt hostibus, per manus exploratorum. Dixerunt ergo Adolfo Comiti, Marchradus senior terræ Holzatorum, & cæteri qui intellexerant verbum absconditum: Auditum certissimo comperimus, quod hostes nostri præparent se ad bellum. Potrò nostrates segnius agunt, nec in vigiliis, nec in custodiis debitam exhibent diligentiam. Adhibe ergo cautionem populo, eo quod Dux bene præsumat de te. Et dissimulavit Comes, cæteri que nobiles & dixerunt: Pax & securitas, emortua est enim virtus Slavorum. Defecit ergo in exercitu custodia. Moram autem faciente Duce, defecerunt exercitui alimenta, & destinati sunt pueri, qui deberent ire ad exercitum Ducis propter victualia afferenda. Quibus primo diluculo iter aggressis, ecce in ascensu clivi apparuerunt cunei Slavorum cum populo innumerabili, tam equitum quam peditum. Quibus visis, retorsere pedem pueri, & clamore valido dormientem suscitavere exercitum. Alioquin omnes mortem somno copulassent. Tunc viri illustres atq; militares Adolfus atq; Reinoldus cum paucissimis Holzatenensium atq; Thetmarsiensium, qui fortè somno exciti maturius accurrerant, exceperunt hostes in descensu clivi, & contrita est prima acies Slavorum ab eis, & percusserunt eos usq; ad interiora stagni. Quos e vestigio subsecuta secunda Slavorum acies operuit instar montium, & percussi sunt Adolfus Comes, & Comes Reinoldus, & fortissimi quicq; ceciderunt. Et obtinuerunt Slavi castra Saxonum, & diripuerunt prædas castrorum. Porrò Guncelinus & Christianus, & cum eis amplius quam trecenti milites conglobati in unum, continebant se in latere pugnae, ignorantes quid agerent. Formidolosum quippe erat congregi cum tanto hoste, omnibus scilicet sociis aut interfectis aut in fugam dissectis. Accidit ergo ut cuneus quidam Slavorum veniret

- ret ad tabernaculum quoddam, ubi multi erant armigeri & equi plures. Quibus expugnandis cum valentius instarent, armigeri clamaverunt ad Dominos suos, quorum globus fuit è vicino: Quid statis ó fortissimi milites? & quare non succurritis servis vestris: Rem utiq; turpissimam agitis. Qui concitati clamore fervorum suorum insilierunt in hostes, & quasi cæco furore pugnantes, liberaverunt pueros suos. Deinde castris fortius imersi, difficile dictu est, quantos ictus dederint, vel quâtas strages hominum fecerint, donec victrices illas Slavorum acies disjicerent, & reciperent castra quæ perdiderant. Deniq; miscuit Deus Slavis spiritum vertiginis, & ceciderunt de manibus optimorum militum. Et audierunt Saxones, qui erant in latibulis, & egressi sunt, & resumpta audacia fortiter infusi sunt hostibus, & percusserunt eos attritione magna nimis, & repletus est campus ille acervis mortuorum. Et venit
- ¹⁰ Dux festinanter, ut fieret suis præsidio, & vidit ruinam, quæ facta est in populo suo, & quia mortuus est Comes Adolphus, & fortissimi quiq;, & resolutus
- ¹¹ est in lacrymas multas. Sed dolorem ejus mirigavit copiosior victoria, & cædes Slavorum maxima, qui ad duo millia et quingentos connumerati sunt. Præcepit ergo Dux, corpus Adolphi Comitum concidi frustatim et assum condiri opere pigmentarii, quo posset circumferri et patris inferri monumentis. Et impletum est varicinium quod cecinit pridie quàm pateretur, sæpissime reiterans versum, Igne me examinasti et non est inventa in me iniquitas.
- ¹² Slavi ergo, qui effugerant manus gladii, venerunt Dimin, et succenso castris illo potentissimo, transierunt ad interiora Pomeranæ regionis, fugientes à facie Ducis. Sequenti (e) autem die venit Dux cum exercitu universo Dimin, et reperit castrum exustum, et collocavit ibi partem exercitus, ut depollerent vallum et adæquarent solo, et ut essent præsidio vulneratis, quibus
- ¹³ opus erat cura. Ipse verò cum reliquo exercitu ivit in occursum Waldemari Regis. Et abierunt sociata manu, ut depopularentur latitudinem Pomeranæ regionis, et venerunt ad locum qui dicitur Stolpe. Illic Kazemarus et Bugezlaus jam olim fundaverant Abbatiam in memoriam patris sui Wertizlavi,
- ¹⁴ qui ibidem et occisus (f) et sepultus est. Ille primus inter Duces Pomeranorum conversus est ad fidem, per manus sancti Ottonis Bavenbergensis Episcopi, et ipse fundavit Episcopatum Uznam, et admisit cultum Christianæ religionis in terram Pomeranorum. Illuc ergo pervenit exercitus Ducis, et non erat qui resisteret. Slavi enim semper ultra progredientes, diffugiebant à facie Ducis, nusquam ausi subsistere præ formidine faciei ejus.

Audiens, a) Sæpius jam antè in Slavos in primis quatuor insignes expeditiones arma Henricus L. moverat, ut *suprà l. I.* contra Obotritos suscepit, quarum hæc 6, 68. commemoratur. His autem annis est tertia.

Prima	anno	1162.	<i>l. I. c. 87.</i>
Secunda		1163.	<i>l. I. c. 92.</i>
Tertia		1164.	<i>l. II. c. 4.</i>
Quarta		1177.	<i>l. II. Arnoldi c. 18.</i>

Sed & b) *Pontan. l. IV. in Waldemaro I. ad ann. 1164.*

Christianus. c) Erat hic Christianus I. Comes Oldenburgensis, cognomine Animosus & Bellicosus dictus, Ex amico factus est Leoni postea hostis acerrimus. *infra c. 7. & 8.*

Viruchne. d) *Berchem, Hermanno de Lerbek Berchem.*

Sequenti. c. *Job. Is. Pontanus l. VI. in Waldemaro I.*

occisus. f) Wertislaus ab Ottone Bambergensi anno 1124. baptizatus est. *Supra l. I. c. 40.* Occisus est à Slavo Lutitio, anno 1136. *Job. Micrael. lib. II. Pomer. c. 73.* Genealogiam illius habet *D. Ivid Chytræus in Chronol. anno 1182.*

CAPUT V.

1. Dux Brunsvicum ad Regis Græci Legatos audiendos revocatur.	4. Melchtildis vidua Comitatum rexit.
2. Slavi Obotriti prorsus hac ultima expeditione deleti.	5. Adolphus fuerat vir optimæ fidei, dexterrimi consilij &c.
3. Corpus Adolphi Mindam perlaturum. - - - - 1164.	6. Guncelinus & Bernhardus Comites imitati illum sunt.

IN diebus illis venit nuncius in terram Slavorum, qui diceret Duci: Ecce Legatus Regis Græciæ cum multo comitatu venit Brunsvich, loqui tibi. Ad hunc audiendum Dux egressus est Slaviam, omisso exercitu et prosperis expeditionis expeditus successibus. Alioquin propter Comitis mortem importunam, convocata fortitudine, omne robur Slavorum consumpsisset, usque in finem, et fecisset terræ Pomeranorum, sicut fecit terræ Obotritorum. Omnis ergo terra Obotritorum et finitimæ regiones, quæ pertinent ad regnum Obotritorum, assiduis bellis, maximè verò hoc novissimo bello, tota in solitudinem redacta est, Domino scilicet favente et dextram piissimi Ducis confortante. Si quæ Slavorum extremæ remanserant reliquæ, propter annonæ penuriam, et agrorum desolationes, tanta inedia

inedia confecti sunt, ut congregatim ad Pomeranos sive ad Danos confugere cogerentur, quos illi nihil miserantes, Polonis, Sorabis, atq; Boemis vendiderunt. Postquam, ergo Dux exiens Slavia, dimisit exercitum, unumquenq; in sua, corpus (a) Adolphi Comitis perlatum est Mindin (b), ibiq; sancta devotione reconditum. Cometiam verò tenuit Mechtildis vidua ejus, cum filio renello. Et immutata est facies terræ hujus, eò quòd justitia, & quies Ecclesiarum, sublato bono patrono, penitus infirmata videretur. Ipso enim superstite, clero nihil asperum videbatur. Tantus erat fide, bonitate, prudentia atq; consilio, ut universis videretur constructus virtutibus. Hic unus de bellatoribus Domini, & certè non infimus, in funiculo sortis suæ utilis inventus est, extirpans idololatriæ superstitiones, & faciens opus novæ plantationis, quod fructificet in salutem. Novissimè peracto boni itineris cursu, pervenit ad palmam, portansq; vexilla in castris Domini, stetit pro defensione patriæ, & fide Principum, usq; ad mortem. Rogatus ut vitæ consuleret fugæ compendio, vehementer detestatus est, manibus pugnans & voce Dominum orans, mortè libenter excepit, ob virtutis amorem. Hujus æmulatione instigati illustres viri & optimi Ducis boni satellites, Guncelinus atq; Bernhardus, quorum unus Zuerin, alter Racesburg præerat, fecerunt & ipsi opus bonum, in funiculo partis suæ, bellantes prælia Domini, ut suscitaretur cultus domus Dei nostri in gente incredula & idololatra.

corpus, a) *Herm. de Lerbeke* hæc his verbis narrat: Perlatum est ergo id nobile corpus Mindam, sepultusq; est in Ecclesia majori in parte Australi, inter Altare S. Matthæi Apostoli, & B. Catharinæ virginis, quod ipse fundaverat; ibiq; sancta devotione reconditum est, anno Christi cō CL XIV. octava sanctorum Petri & Pauli Apostolorum.

Mindin, b) vera scriptio; quæ antiquum urbis etymon refert. Cùm enim Widekindus, Saxonum adversus Francos Dux, si-

dem Christi amplexus esset, permisit Carolo arcem suam, quam inibi ad Visurgim habebant, ut in ea Episcopo sedem pararet; capax enim amborum fuit, ita, ut Episcopo diceret: *mea* atq; *tua* communi erit jure. *Krantz. Sax. lib. II. c. 16. Georg. Braun. de civitatib. lib. IV. f. 39.* Rectè ergo *Mindin* etiam in *Diplomate Ottonis M.* Ecclesiæ Mindenensi anno 691, concessio scribitur.

CAPUT VI.

1. *Pribislaus* è Demino reedificato irruptiones in Suerinenses & Racedburgenses facit.
2. *Guncelinus* & *Bernhardus*, Comites, vires ejus atterunt.
3. *Principes Pomerania* illum ab instituto revocant.
4. *Pax inter Ducem* & *Regem Dania* cum insigni incolarum commodo.
5. De

5. De praeda hostium debellatorum ex 6. Ducis terra & potentia.
aquo dividenda pactum ineunt.

PRibizlaus ergo rebelljonis autor, paternæ hæreditatis factus extorris, ¹ consistebat apud Duces Pomeranorum Kazemarum atq; Buggeflaum, cœperuntq; reædificare Dimin. Inde frequenter exiens Pribizlaus per insidias percutiebat fines Zuerin atq; Racesburg, et tulit captionem multam tam de hominibus quàm de jumentis. Cujus exitum obseruantes Guncelinus atq; ² Bernhardus, pugnant et ipsi de insidiis, & commissæ creberrima pugna, semper meliores inventi sunt, quousq; perditis fortioribus viris et equis, Pribizlaus nihil jam posset moliri. Et dixerunt ad eum Kazemarus ³ & Buggezlaus: si tibi placet habitare nobiscum, et uti diverforio nostro, cave ne offendas oculos virorum Ducis, alioquin propellemus te de finibus nostris. Iam dudum enim duxisti nos, ubi contriti sumus contritione maxima, & perdidimus viros et urbes meliores. Nec his contentus iteratam super nos inducere vis Principis iram? Et cohibitus est Pribizlaus ab infamia sua. Humiliatæ ergo sunt vires Slavorum, nec ausi sunt mutire præformidine Ducis. Et habuit Dux pacem cum Waldemaro, rege Danorum, et celebraverunt colloquia ad Egdoram, sive Lubike, pro commodis utriusq; ⁴ terræ. Et dedit Rex Duci pecuniam magnam, eo quòd pacarentur termini ejus per ipsum à vastatione Slavorum. Et cœperunt inhabitari omnes insulæ maris, quæ ad regnum pertinent Danorum, eò quòd pirata defecisset, et contractæ sint naves prædonum. Et inierunt pactum Rex et Dux, ut quas- ⁵ cunq; gentes terra mariq; subjugassent, tributa socialiter partirentur. Et increvit Ducis potestas super omnes, qui fuerunt ante eum, et factus est Princeps principum terræ. Et conculcavit colla rebellium, et effregit munitiones eorum. Et perdidit viros desertores, & fecit pacem in terra, & ædificavit munitiones firmissimas, & possedit hæreditatem multam nimis. Præter hæreditatem enim magnorum progenitorum, Lotharii Cæsaris, & conjugis ejus Richenzen, multorumq; Ducum Bavaricæ atq; Saxonicæ, accesserunt ei nihilominus multorum Principum possessiones, ut fuit Heremannus de Winzeburg, Sifridus de Hammenburg, Otto (a) de Asle, & alii quorum mentio excidit. ⁶ Quid dicam de amplissima potestate Hartwici Archiepiscopi, qui de antiqua Udonum prosapia descendit. Nobile illud castrum Staden, cum omni attinentia sua, cum Comctia utriusq; ripæ, & Comctia Thetmarsciæ vivente adhuc Episcopo obtinuit, quædam quidem hæreditario jure, quædam beneficiâ. Extenditq; manum in Fresiam, & admovit eis exercitum, & dederunt ei pro suimet redemptione, quod postulati fuissent.

Otto, a) Ottonis hujus & cap. 7. n. 2. meminit,

CAPUT VII.

1. <i>Potentia Leoni invidiam creat.</i> 2. <i>Fridericus Imperator quartam expeditionē in Italiam suscipit. 1166.</i> 3. <i>Principes, qui contra Henr. Leonem conspirant. - - - 1166.</i> 4. <i>Aliis alias ejus arces tentantibus,</i>	<i>Christianus, Comes Oldenb. Bremam capit.</i> 5. <i>Dux Adolpho III. puero, Henricum de Orlemund Tutorem constituit.</i> 6. <i>Pribislao ingratiā recepto omnē Obortitorum terram, solo Suerino excepto, reddit.</i>

1. **S**ed quia gloria parit invidiam, & quia nil durabile in rebus humanis, tantam viri gloriam zelati sunt omnes principes Saxoniae. Ille enim immensis divitiis locuples, clarus victoriis, & propter geminum Bavariae & Saxoniae Principatum sublimis in gloria sua, omnibus Saxoniae tam principibus quam nobilibus, importabilis visus est. Sed manus principum, formido Caesaris continuit, ne concepta molimina transferrent in effectum. Postquam (a) autem Caesar quartam profectionem paravit in Italiam, & opportunitatem tempus adduxit, statim inveterata conspiratio processit in publicum, & facta est conjuratio valida omnium contra unum. Fueruntque inter eos primi, Wichmannus Magdeburgensis Episcopus, Hermannus Hildenshemensis Episcopus. Post hos fuerunt Principes ii: Ludovicus, provincialis Comes Turingiae, Adelbertus Marchio de Solwedele, & filii ejus, Otto Marchio de Camburg, & fratres ejus, Adelbertus Palatinus Comes de Someresburg. Hos adjuverunt nobiles ii, Otto de Asle, Wedekindus de Dasenburg, Christianus (b) de Aldenburg, quae est in Amerland. Super hos omnes praepotens ille Reinoldus Coloniensis Archiepiscopus, & Cancellarius Imperii, insidiatus est Duci, facie quidem absens & in Italia positus, sed totus consilio expugnationi Ducis intentus. Tunc Principes qui erant in orientali Saxonia, cum Turingorum principe Lodewico, obsederunt munitionem Ducis quae vocatur Aldestef, & fecerunt contra eam machinas multas. Porro Christianus Comes de Amerland collecta Frefonum manu, occupavit Bremam, & omnes fines ejus, & fecit motum magnum in occidentali regione. Videns ergo Dux, quia confurgunt undique bella, coepit communire civitates & castra, & ponere custodias militum in locis opportunis. In tempore illo Cometiam Holfatiae, Sturmariae, atque Wagirae administrabat vidua Adolphi Comitis cum filio adhuc tenello. Propter confurgentes autem bellorum motus posuit Dux puero tutorem qui praesset armis, Henricum (c) Comitem Turingia natum, avunculum (d) pueri, virum scilicet impatientem oculi, & totum armis deditum. Communicato

municato quoq; fidelium suorum consilio, Pribizlavum, Principem Slavorum, quem multis, ut supra dictum est, præliis expulerat provincia, admisit in gratiam, & reddidit ei omnem hæreditatem patris sui, terram scilicet Obotritorum, præter Zuerin & attinentia ejus. Et fecit Pribizlavus Duci & amicis ejus securitatem fidelitatis, nulla deinceps bellorum tempestate corrumpebam, stare scilicet ad mandatum ipsius, & oblere oculos amicorum ejus absq; omni offensione.

Postquam, a) Quarta hæc Imperatoris in Italiam expeditio anno 1166. suscepta est, juxta *Otton. de S. Blasio append. c. 20. Godefridus Monach. ad anno 1167. Krantz. Sax. l. VI. c. 20. ad ann. 1164.* referunt, Dissensionem inter Saxoniarum Duces & Henricum Leonem, & inde ortum bellum anno 1167. erupisse scribunt *Chron. Stederburgense MS. Albertus Stad. & Appendix Anonymi ad Radevicum.* Erant jam antè Principes infesto in Leonem animo. Cœpit ergo, ut primum Imperator è Germania discessit, gliscere conspiratio, & seqq. annis continuata est,

Christianus, b) Christianus nuper strenuè Leonem in Obotritis ad officium revocandis adjuverat *supra c. 4.* Cum autem postea intellexisset, Leonem id agere, ut se depulso Comitatum Oldenburgensem in alios, qui tamen & ipsi ex domo Oldenburgica erant, traderet, infesto animo prosequi illum cœpit, nocereq; quibus posset modis, & illi inter cætera Bremam, cui Leo præsidium impostuerat, eripuit. Fuit autem hoc illi eò facilis, quòd Bremenses Leonis imperium gravatè ferrent, qui episcopis commodioribus dominis hætenus usi fuerant. Illi igitur occasione hanc optimam judicantes, quæ se honestè subducere Leonis imperio possent, Comiti portas aperuerunt. *Herm. Hamelmann. Chr. Oldenburg. part. II.*

cap. 2. Ubbo Emm. rer. Fris. lib. VII. ann. 1167.

Henricum, c) Adolphi II. Comitis Schavvenburgici à Slavibus anno 1164. occisè (*supra lib. II. Helmoldi c. 4. n. 8.*) uxor Mechtildis, Burchardi IV. Dynastæ Quernfurtensis & Burggraviæ Magdeburgensis filia fuit. *Cyriac. Spangenberg. Chron. Quernf. l. III. c. 7.* Hæc aliquot annos cum filio, adhuc puero, Adolpho III, Comitatum rexit, *c. 5. n. 4.* Deinde Henricus Leo propter imminetia bella puero Henricum, Comitem Orlemundanum, Tutorem constituit, ut hic narrat *Auctor.* Mechtildis, ut filio patrimonium conservaret, postea Henrico huic nupsit. Mortuus est autem anno 1178. (*Arnoldus infra l. II. c. 20.*) filium relinquens, ex Mechtilde susceptum, Albertum, cujus meminisse *Albertus Stad. ad an. 1216. 1217. & 1222.* qui ideo Comes Nordalbingiæ appellatur, *infra l. VII. c. 13.* Religionis causa militavit in Livonia Volquino, Teutonici Ordinis Magistro, *Stadenfis, Balthasar Russow.* Vixit mater adhuc anno 1192, quo filio ex Syria reduci Atléburgum usq; occurrit, *infra lib. IV. c. 7.* Orlemunda autem in Thuringia ad confluentem Orilæ & Salæ fluviorum sita est.

avunculum, d) avunculus hic pro cognato ponitur. Nam Henricus pueri matrem postea, ut diximus, uxorem duxit.

CAPUT VIII.

1. Henricus L. collecto exercitu Saxoni- am orientalem vexat.	2. Bremam recuperat.	3. Christianus Comes, ab ipso obses-	4. Hartwicus, Archiep. monitus, ut cæteris se jungat, quiescit.	5. Castra sua munit.	sus, moritur. - - - 1167.

1. Tunc congregavit Dux exercitum grandem, & intravit orientalem Saxoni-
am, ut pugnaret cum inimicis suis, in medio terræ ipsius. Et viderunt quia
venit cum manu forti, & timuerunt occurrere illi. Et fecit plagam magnam
in terra hostili, & vastavit eam incendiis & deprædationibus, & pervagatus
2 est terram, usque ad muros Magdeburg. Deinde convertit exercitum in oc-
cidentales partes, ut comprimeret tumultum Christiani Comitis, & impro-
visus venit Bremam, & cepit eam. Tunc fugit Christianus Comes in abditas
(a) Fresiæ paludes. Et irrupit Dux Bremam & deprædatus est eam. Et trans-
fugerunt cives ejus in paludes, eo quod peccassent adversus Ducem, & juras-
sent Christiano, & posuit eos Dux in proscriptionem, quosque interventu Ar-
chiepiscopi, mille & eo amplius Marcis argenti pacem indempti sunt. Chri-
3 stianus autem Comes post paucos dies mortuus est, & sopita sunt mala rebel-
4 lionis, ejus molimine suscepta. Grassantibus ergo usque quaque civilibus bellis,
Hartwicus Archiepiscopus decreverat apud se, declinare tumultum consur-
gentis belli, & sedit Hammenburg solitarius & quietus, structuris claustrali-
bus, & cæteris Ecclesiæ suæ commodis intentus. Tunc Coloniensis Archi-
episcopus cæteri-
5 que Principum mandaverunt ei per literas, ut revocaret ad
cor omnes pressuras, quibus attrivisset eum Dux: Nunc tandem venisse tem-
pus, quo possit auxilio principum recuperare statum honoris sui, patere sibi
urbem Stathen, & ereptam Cometiæ, si manus Principum adjuverit. Hart-
wicus ergo Archiepiscopus multis experimentis edoctus fortunatum semper
in præliis ducem esse, ambigam quoque Principibus inesse fidem, & se hujus-
modi sponsonibus sæpe delusum, fluctuare cœpit animo. Provocabat eum
recuperandi honoris cupido, sed deterrebat eum sæpe comperta mobilitas
Principum. Hærebat interim superficies amicitiarum, & pax sonabat in verbis.
5 Veruntamen castra sua Friberg & Horeborg communire cœpit Archiepi-
scopus, & congeffit illic apparatus armorum & escarum, quæ sufficerent in
menses et annos.

abditas, a) Exscripsit *Krantz. Sax. lib. VI. c. 21.* Recepit se in Oldenborch, nihil
timens, inquit *Albertus Stad.* Secutus est illum Leo cum grandi exercitu. Sed
Comes in morbum incidens paulo post
vita finem accepit, Mors ejus, sicut ipse

eger præceperat, miro studio celata tan-
visper est, donec hostiles copix, moræ tæ-
dio, quod futurum ipse Comes prospexe-
rat, dilapsæ Ducem deterrissent. *Alb.
Stad. Libbo Emmius, Herman. Ha-
melm.*

CAPUT IX.

1. <i>Conradus Episcopus Archiepiscopum ad fidem, Duci datam, frangendam instigat.</i> 2. <i>Colloquium Ducis declinat.</i> 3. <i>Dux ab illo, de malis consilijs suspecto, jusjurandum sibi dari postulat.</i> 4. <i>Episcopus illud detrectat.</i>	5. <i>Consilio Archiepiscopi solum vertit.</i> 6. <i>Ambo apud Præsulem Magdeburgensem exulant.</i> 7. <i>Archiepiscopi milites excursiones in terras Ducis faciunt.</i> 8. <i>Dux illi Friburgum eripit.</i> 9. <i>Saxonis motibus bellicis concutitur.</i>

Circa hos dies, Conradus Lubicensis Ecclesiæ Episcopus, morabatur apud Archiepiscopum, & pendebat in ipso summa consilii. Et perlatum est ad Ducem, quia non sentiret ea quæ pacis sunt, sed quæ ad destructionem Ducis, & quia suggerit Archiepiscopo, ut transeat ad Principes, & rescindat amicitias, quas pepigerat cum Duce. Volens ergo Dux rem certius nosse, vocavit eum ad colloquium Ertheneburg. At ille declinans iram potentis, declinavit in Friesiam veluti fungens legatione Archiepiscopi. Quem demum redeuntem, Dux secundo vocavit. Conductu ergo Domini Archiepiscopi, & Domini Bernonis Magnipolitani, occurrit Duci apud Stathen, auditurus verbum ejus. Et convenit eum Dux super his, quæ ad ipsum perlata fuerant, qualiter scilicet verbis malis derogaverit honori suo, & dederit consilium adversus eum in malum. Affirmat Episcopus, se nihil horum recognoscere. Multis ergo verbis hinc & inde habitis, cupiens Dux convulsas amicitias refarcire, & Episcopum jam olim sibi dilectum, tenacius colligere, cœpit ab eo familiariter exigere hominii debitum, quod sibi imperiali(a) donatione permillum in superioribus ostensum est, in his videlicet Slavorum provinciis, quas ipse jure belli, in clypeo suo & gladio possederat. Ad hujus propositionis verbum, vir magnanimus resiliit, dicens: modicam esse stipem Ecclesiæ suæ, nunquam se hujus intuitu libertatem suam occupaturum, aut cujuslibet potestati submissurum. E converso proponit Dux omnino aut loco cedere, aut propositis parere. Cumq; fixus in sententia maneret Episcopus, præcepit Dux obcludi ei introitum Parochiæ suæ, & omnes reditus Episcopales tolli. Post discessum ergo Ducis locutus est Archiepiscopus, ad Conradum Episcopum: Existimo, quod non sit caurum vobis consistere apud nos, propter sa-

tellites Ducis, in quorum medio sumus. Quin potius consulite honori nostro & saluti vestræ, & transite ad Magdeburgensem Archiepiscopum, & principes, ut possitis evadere manus inimicorum vestrorum. Ego quoque post paucos dies prosequar vos, & peregrinabor cum peregrinante. Et fecit juxta consilium Archiepiscopi, & transit ad Magdeburgensem Archiepiscopum, & mansit apud eum ferme duobus annis, Inde abiens in Franciam, visitavit Cisterciense Concilium, & reconciliatus est Alexandro Papæ per manus Papiensis Episcopi, qui fuit partium Alexandri, & ejectus de sede sua, morabatur in Claravalle. Deditque Pontifici in mandatis, ut præbita sibi facultate, aut ipse iret ad Alexandrum, aut Legatum dirigeret. His ita peractis, reversus est Magdeburg, & invenit ibi Hartvicum Hammenburgensem Archiepiscopum, nam & ipse loco cesserat, & manserunt apud Magdeburgensem Archiepiscopum diebus multis. Veruntamen milites Hartvici Archiepiscopi, qui erant in castris Horeborg & Friborg, faciebant frequentes excursus, & faciebant incendia & prædas in possessionibus Ducis. Quamobrem Dux transmissa militia, occupavit Friborg & fregit munimenta ejus, & adæquavit eam solo, & fecit tolli omnes reditus episcopales, non reliquit ex eis parvas reliquias. Soli qui erant in castro Horeborg, continuerunt se usque ad reditum Archiepiscopi, eo quod locus esset munitus propter paludosas voragines. Fervebat autem seditionum sæva tempestas per omnem Saxoniam, contendentibus scilicet universis Principibus adversus Ducem. Et factæ sunt captiones militum, & demembrationes, & everfiones urbium atque domorum, & incendia civitatum. Et addita est Goslaria Principibus. Et præcepit Dux custodiri vias, ne quis frumentum induceret Goslariæ, & esurierunt valde.

imperiali, a) supra l. I. c. 87. n. 9.

CAPUT X.

1. Imperator obsidet Genuam. 1167. 2. Ad Tusculum Romanorum XII, millia cadunt. 3. Cæsar Genuam capit. 4. Calixtum Papam facit. 1167. 5. Romæ plurimi de exercitu Imperatoris intereunt.	6. In his fuere aliquot Episcopi & Duces. 7. Imperator Saxonum gliscentem seditionem per legatos compestere studet. 8. Henricus L. alteram uxorem, Angli filiam, ducit.
- 1 IN diebus illis Frethericus Imperator morabatur in Italia, & cõtrita sunt rebelliones Longobardorum, à formidine virtutis ejus, & effregit civitates multas

multas populosas atq; munitas, & abusus est Longobardia supra Reges, qui fuerunt ante eum diebus multis, & convertit faciem suam, ut iret Romam, ad fugandum Alexandrum, & statuendum Calixtum. Paschalis enim brevitemore vivens, defunctus erat. Cæsar ergo obsidens Ianuam (a), quæ fuerat partium Alexandri, præmisit Reinoldum Coloniensem, & Christianum (b) Moguntinum, & partem exercitus iussit præire Romam. Et venerunt Tusculum, quæ non longè est à Roma. Quorum introitu comperto, Romani exierunt cum immenso exercitu, pugnaturi propter Alexandrum, & egressus Reinoldus & Teutonicus miles, pugnaverunt pauci contra innumeros, & obtinuerunt Romanos, & percusserunt ex eis ad duodecim (c) millia, & persecuti sunt fugientes usq; ad portas urbis. Et corrupta est terra propter cadavera occisorum, & permanserunt mulieres Romanorum viduæ in annos multos, eo quòd defecissent viri habitatores urbis. Ipsa die qua hæc gesta sunt Romæ, pugnavit Cæsar cum Ianuanis, & obtinuit victoriam, compos effectus civitatis. Et assumpto exercitu, abiit Romam, & invenit Reinoldum, & exercitum quem præmiserat latantem de salute suimet, & de ruina Romanorum. Et admovit exercitum, ut caperet Romam, & oppugnavit domum Beati Petri, quia præsidium Romanorum illic erat, & iussit ignem portis inmitti, & abegit Romanos à turribus per vaporem fumi. Et obtinuit templum, & replevit ædem interfectis. Et intronizavit Calixtum in cathedram, & egit illic celebritatem beati Petri ad vincula. Admovitq; manum Lateranensibus, ut destrueret eos, dederuntq; ei pro vita simul & civitate, quicquid postulati fuissent. Coacti ut comprehenderent Alexandrum, non prævaluerunt, eo quòd noctu fugam inisset. Et accepit filios nobilium obsides, ut de cætero obediētes essent Calixto fide irreprehensa. Secuta est hos Cæsaris prosperos eventus repentina calamitas. Tanta enim pestilentia subito Romam invasit, ut infra paucos dies universi penè interirēt. Mense enim Augusto pestiferæ nebulæ in partibus illis consurgere dicuntur. Mortui sunt ea pestilentia Reinoldus Colonienfis, Hermannus Verdenfis, qui erant Duces consilii: Præterea nobilissimus adolescens, filius Conradi regis, qui duxerat unicam filiam Henrici Ducis nostri, insuper multi Episcopi, Principes & nobiles ipso tempore interierunt. Cæsar cum residuo exercitu reversus est in Longobardiam. Illic positus, audivit motum, qui fuit in Saxonia, & missa legatione, frequentibus induciis repressit surgentem seditionē, quousq; præteriret tempus, & ipse liberaretur ab expeditione Italica. In tempore (d) dierū illorum misit Henricus Dux Baviaræ

Bavariæ & Saxonix legatos in Angliam, & adduxerunt filiam regis Angliæ cum argento & auro & divitiis magnis, & accepit eam Dux in uxorem. Separatus(e) enim fuerat à priore conjugè, domina Clementia, propter cognationis titulum. Habuit autem ex ea filiam, quam filio Conradi regis dedit in matrimonium, qui etiam modico superuixit tempore, præventus immatura morte in expeditione Italica, ut supra dictum est.

Januam. a) Per Januam Auctorem Genuam intelligere, imitatione *Guntheri in Ligurino* satis apparet. Verùm non Genuam, sed Anconam, agri Piceni ad ad mare Adriaticum urbem, jam ab Imperatore obsellam fuisse, verius scribit *Otto de S. Blasio, append. cap. 20.* quem sequuntur *H. Mutius Chron. Germaniæ, p. 152 Carol. Sigonius lib. XIV. de reg. Ital. hoc anno.* Nam Genuenses jam amico Imperatore utebantur, ut etiam Siculo, opem illorum contra Cæsarem imploranti, illam denegarent, amicitiam cum illo caussantes. *Petrus Bizar. hist. Genuensi anno 1157.*

Christianum. b) Erat Comes à Buche, Thuringius. Variam illius fortunam enarrant *Gasp. Brusch. Catal. Episc. Mogunt. n. XLIX. Petrus Merffaus n. XXXIII.*

duodecim. c) *Otto de S. Blasio* refert hunc confectum ad ann. 1166. At *Albert. Stad. & Godefridus Monach.* ad ann. 1167. In numero casorum annotando mira scriptorum est varietas. *Noster* habet XII. millia; *Godefridus ait*, IX. millia occisa, V. millia capta esse. *Stadensis* VI. millia cecidisse memorat. *Otto de S. Blasio* asserit, Romanos jurejurando confirmasse, numerum suorum interfectorum & captoram ad XV. millia excurrere.

In tempore. d) Quo anno Leoni Regis filia adducta sit, variant rerum Anglicanarum Scriptores. Anno 1167. Reginaldum, Archiepiscopum Coloniensem in Angliam appulisse, & Westmonasterium cum Henrico II. Rege de Mathilde, filia ipsius primogenita, Henrico, Saxonix Ducis, despondenda egisse scribunt *Matthæus Paris*, & *Radulfus de Diceto* ad h. ann. Ita *Johannes Bromton* adnotat, anno Regis Henrici decimo quarto, i. e. anno 1167. Mathildem, filiam Regis, Henrico Duci Saxonix nuptam esse, pag. 1059. *Gervasius* autem, anno 1168. Mathildem Henrico Saxonum Duci nupsisse, prodidit in *Chron. p. 1403.* Ab his discedit *Roger. de Hoveden*, qui Henricum Regem Duci Mathildem filiam anno 1164. dedisse uxorem scribit, *Annal. part. postier. p. 492.* Itè *Robertus de Monte*, qui anno 1169. Mathildem cum magna pecunia & splendido apparatu in Alemanniam sponso Henrico Duci adductam commemorat. Nec non *Hermannus de Lerbek in Chron. Schav.* cum narrat, Henricum Leonem anno 1169. donaria Ecclesiæ Mindensi intulisse, quod filia Regis Angliæ sibi in illa sacerdotali benedictione juncta fuisset.

Separatus. e) Id anno 1162. Constantiæ factum esse scribit *Mart. Crusius Annal. Suev. part. II. l. 7. c. 3.*

CAPUT XI.

1. Longobardi contra Imperatorem conspirant. 2. Imperator in conventu Bambergenſi Principibus ſimulatas expoſuit. - - - - 1168. 3. Dux ibi cum Principibus in gratiam rediit.	4. Archiepiſcopi morte Dux comitarum Stadenſem recipit. menſe Octob. - - - - 1168. 5. Conradus Epiſcopus etiam rediit ad eccleſiam ſuam. 6. Dux Widekindum Daſenburgium capit.

EMenſo ergo poſt hæc non longo intervallo, videntes Longobardi quia ¹ corruiffent columnæ regni, & defeciſſet robur exercitus, conſpiraverunt unanimiter adverſus Cæſarem, & voluerunt interficere eum. Ille præſentens ² dolos, clam reſeſſit à Longobardis, & reverſus in Teutonicam terram, indixit curiam Bavenberg, vocatiſq; univerſis Principibus Saxonix coarguit eos de violatione pacis, dicens tumultum Saxonix dediffe Longobardis materiam defectionis. Multis itaq; dilationibus, multa providentia & conſilio, ³ diſſenſiones, quæ erant inter Ducem & Principes, ad conventionem pacis inclinatæ ſunt, & ceſſerunt omnia juxta placitum Ducis, & ereptus eſt à circumventione Principum abſq; omni ſuimet diminutione. Et revocatus eſt ⁴ Dominus Hammenburgenſis Archiepiſcopus in ſedem ſuam, tactuſq; infirmitate infra paucos dies obiit, & extincta eſt morte illius vetus controverſia, quæ fuit ſuper Comeria Stadenſi, & poſſedit eam Dux de cætero abſq; omni contradictione. Conradus quoq; Lubicenſis Epiſcopus interventu Cæſaris, ⁵ meruit redire in Parochiam ſuam, ea ſcilicet conditione, ut ſopita priori obſtinatione, exhiberet Duci quæ juſta ſunt. Potituſq; reditu in gratia Ducis, mutatus eſt in virum alterum. Didicit enim in his, quæ ipſe paſſus eſt, compati fratribus ſuis, & de cætero pronior eſſe in humilitatis officio. Clerum nihilominus deſenſavit à circumventione Principum et potentum, præcipuè verò ⁶ de manibus Henrici Comitis Turingi, qui nec Deum nec homines reverens, aſpirabat ad bona ſacerdotum. Cum autem omnis bellorum motus, autore Deo, rediret in ſerenam pacis quietem, Wedekindus de Daſenburg recuſavit pacem, quam locuti ſunt Principes. Hic enim ab adoleſcentia ſua ad malum ſtrenuus, ſemper militiæ uſum in rapinas detorſerat. Sed ne malum poſſet, quod voluit, Ducis reſtinatione acrius tenebatur. Captus enim aliquando, & in vincula conjeſtus, fidem dederat, ut de cætero temperaret à rapinis, & ſtaret ad mandatum Ducis ſyncero obſeqnio. Sed ille ingruente tempore belli, pollicitationis immemor in Ducem omnibus acrius deſævit. Cæteris

ergo ad pacem reductis, hunc singularem ferum Dux obsedit in castro Dasenburg. Sed cum omnem obsidionis & machinarum violentiam mons altior eluderet, misit Dux, & vocavit viros industrios de Rammesberg, qui aggressi rem difficilem & inauditam, perfoderunt radices montis Dasenburg, et interiora montis collustrantes repererunt pureum, unde castellani hauriebant aquam. Quo obrurato, defecit aqua castellanis, et necessitate constrictus Wedekindus, dedit se et castrum in potestatem Ducis, cæteri dimissi, dispersi sunt, unusquisq; in terram suam.

CAPUT XII.

1. Waldemarus I suis & sociorum armis Rugianos subjugat. 1168. 2. Suantevitum destruit. 3. In Rugia XII. templa adificantur. 4. Jaremarus, Princeps Rugianorum, magno studio Christianorum sacra recipit & propagat. 5. Monachi Corbeienses S. Vito, patrono suo, templum olim apud Rugianos dedicant. 6. Rugiani ex Sancto Vito Suantevitum fecerunt. 7. Suantevitus Slavorum summam Numen erat.	8. Suanteviti flamen majoris apud Slavos fuit auctoritatis quam Rex ipse. 9. Suantevito hostiâ Christiani hominis litari solitum. 10. Apud Rugianos est halecum captura. 11. Godschaleus, sacerdos Christianus, Suantevito immolandus, periculo eripitur. 12. Slavi in hospites & parentes benefici sunt. 13. Rugia ferax frugum.

1. **I**N tempore (a) illo congregavit Waldemarus, Rex Danorum, exercitum grande et naves multas, ut iret in terram Rugianorum, ad subjugandum eam sibi. Et adjuverunt cum Kazemarus et Buggezlaus Principes Pomeranorum, et Pribizlaus Princeps Obotritorum, eo quod mandasset Dux Slavis, ferre auxilium regi Danorum, ubicunq; fortè manum admovisset subjugandis exteris nationibus. Prosperatum est ergo opus in manibus regis Danorum, et obtinuit terram Rugianorum, in manu potenti, et dederunt ei pro sui redemptione quicquid Rex imposuisset. Et fecit produci simulacrum illud antiquissimum Zwantevith, quod colebatur ab omni natione Slavorum, et iussit mitti funem in collum ejus, et trahi per medium exercitum in oculis Slavorum, et frustatim concisum in ignem mitti. Et destruxit fanum cum omni religione sua, et ærarium locuples diripuit. Et præcepit, ut discederent ab erroribus

erroribus suis, in quibus nati fuerant, et assumerent cultum veri Dei. Et dedit sumptus in ædificia Ecclesiarum, et erectæ sunt duodecim Ecclesiæ in terra Rugianorum, et constituti sunt sacerdotes, qui gererent populi curam in his quæ Dei sunt. Et affuerunt illic Pontifices, Absolon de Roschilde, et Berno de Magnopoli. Hi adjuverunt manus Regis cum omni diligentia, ut fundaretur cultus domus Dei nostri in natione prava atq; perversa. Erat autem tunc temporis Princeps Rugianorum vir nobilis Iaremarus, qui audita vera Dei cultura & fide catholica, alacriter ad baptismum cõvolavit, præcipiens etiã omnibus suis, secum sacro baptismo renovari. Ipse verò factus Christianus, tam in fide firmus, tam in prædicatione erat stabilis, ut secundum Paulum jam à Christo vocatum videres, qui fungens vice Apostoli, gentem rudem & beluina rabie sævientem, partim prædicatione assidua, partim minis ab innata sibi feritate ad novæ conversationis religionem convertebat. De omni enim natione Slavorum, quæ dividitur in provincias & principatus, sola Rugianorum gens durior cæteris, in tenebris infidelitatis usq; ad nostra tempora perduravit, omnibus inaccessibilis, propter maris circumiacentia. Tenuis autem fama commemorat, Ludewicum, Karoli filium, olim terram Rugianorum obtulisse B. Vito in Corbegia, eo quod ipse fundator extiterit cœnobii illius. Inde egressi prædicatores, gentem Rugianorum sive Ranorum, ad fidem convertisse feruntur, illicq; oratorium fundasse in honorem Viti martyris, cuius venerati omni provincia consignata est. Postmodum verò, ubi Rani, qui & Rugiani, mutatis rebus, à luce veritatis aberrarunt, factus est error pejor priore: nam sanctum Vitum, quem nos servum Dei confitemur, Rani pro Deo colere cœperunt, fingentes ei simulacrum maximum, & servierunt creaturæ potius quàm creatori. Adeo autem hæc superstitio apud Ranos invaluit, ut Zuante vit Deus terræ Rugianorum inter omnia numina Slavorum primatum obtinuerit, clarior in victoriis, efficacior in responsis. Unde etiam nostra adhuc ætate, non solum Wagirensis terra, sed & omnes Slavorum provinciæ, illuc tributa annuatim transmittabant, illum Deum Deorum esse profitentes. Rex apud eos modicæ æstimationis est, comparatione flaminis. Ille enim responsa perquirat, & eventus fortium explorat. Ille ad nutum sortium, & porrò rex & populus ad illius nutum pendent. Inter varia autem libamenta, sacerdos nonnunquam hominem Christianum litare solebat: hujusmodi cruore Deos omnino delectari jactitans. Accidit ante paucos annos, 10 maximam institorum multitudinem eo convenisse, piscationis gratia. In Novembri enim fiante vehementius vento, multum illic halec capitur, & pater mercatoribus liber accessus, si tamen antè Deo terræ legitima sua perfolue-

- 11 rint. Affuit tunc fortè Godescalcus quidam sacerdos Domini de Bardewich, invitatus ut in tanta populorum frequentia ageret ea quæ Dei sunt. Nec hoc latuit diu sacerdotem illum barbarum, & accersitis rege et populo, nunciat irata vehementius numina, nec aliter placari posse nisi cruore sacerdotis, qui peregrinum inter eos sacrificium offerre præsumpsisset. Tunc barbara gens attonita, convocat institorum cohortem, rogatq; sibi dari sacerdotem, ut offerat Deo suo placabilem hostiam. Renitentibus Christianis, centum marcas offerunt in munere. Sed cum nihil proficerent, cœperunt intentare vim, & crastina bellum indicere. Tunc institores onustis jam de captura navibus, nocte illa iter aggressi sunt, & secundis ventis vela credentes, tam se quam
- 12 sacerdotem atrocibus ademere periculis. Quamvis autem odium Christiani nominis & superstitionum fomes plus omnibus Slavis apud Ranos invaluerit, pollebant tamen multis naturalibus bonis. Erat enim apud eos hospitalitatis plenitudo, & parentibus debitum exhibent honorem. Nec enim aliquis egenus aut mendicus apud eos repertus est. Statim enim ut aliquem inter eos aut debilem fecerit infirmitas, aut decrepitem ætas, hæredis curæ delegatur, plena humanitate fovendus. Hospitalitatis enim gratia, & parentum
- 13 cura, primum apud Slavos virtutis locum obtinent. Cæterum Rugianorum terra ferax frugum, piscium atque ferarum est. Urbs terræ illius principalis dicitur Archona.

In tempore, a) Saxo Grammat. l. XIV. Pontan. l. VI. in Waldemaro l. anno 1168. Johan. Adolph. Cypræus Annal. l. l. c. 27.

CAPUT XIII.

1. Rugiani Christianam religionem recipiunt. - - - 1168. 2. Rex Duci partem prædæ & tributorum Rugia denegat. 3. Dux Slavos Danis immittit. 1169. 4. Danorum clades prodigio significata.	5. Dania Rex regionem circa Penim fl. & Aldenburgum vastat. 6. Slavi prædam repetunt. 7. Prædæ intenti agriculturam & edificiorum exquisitas substructiones negligunt. 8. Belli tempore preciosam suppellectilem cryptis occultant.

1 Anno ergo incarnati verbi M. C. LXVIII. fundatum est opus novæ plantationis in terra Rugianorum, & ædificatæ sunt Ecclesiæ, & præsentia sacerdotum illustratæ. Servieruntq; Regi Danorum sub tributo, & accepit filios nobilium obsides & abduxit eos secum in terram suam. Hæc autem acta sunt tempore, quo Saxones civilia bella gerebant. Postquam autem Dominus

nus pacem reddidit, confestim Dux misit legatos ad regem Danorum, requi-
 rens obfides, & medietatem tributorum, quæ soluunt Rani, eo quòd lauda-
 tum & juramento firmatum esset, ut quascunq; gentes Rex Danorum expu-
 gnare voluisset, Dux ferret auxilium, & cum participatione laboris, fieret et-
 iam particeps emolumentis. Cumq; renueret Rex, & nuncii redissent inacti, 3
 Dux ira permotus vocavit Principes Slavorum, et mandavit, ut ultionem fa-
 cerent de Danis. Vocati sunt, & dixerunt, assumus, & obaudierunt ei cum læ-
 titia. Qui misit illos, & amoti sunt vectes & ostia, quibus jam pridem conclu-
 sum erat mare, & erumpebat vadens & inundans, & intentans exitium mul-
 tis Danorum insulis & regionibus maritimis. Et instauratæ sunt prædonum
 naves, & occupaverunt in terra Danorum insulas opulentas, & saturari sunt
 Slavi post diutinam inedia divitiis Danorum, in crassati, inquam, sunt, im-
 pinguati sunt, dilatati sunt. Audivi à referentibus, quòd Mekelenburg die
 fori de captivitate Danorum septingentæ numeratæ sint animæ, omnes ve-
 niales, si sufficissent emptores. Porò tanti excidii calamitatem ostenderant 4
 præfagia quædam. Sacerdos enim quidam in terra Danorum, quæ dicitur
 Alse, assistens sacro altari, cum sublevasset calicem, sumpturus hostiam, ec-
 ce visa est in calice species carnis & sanguinis. Ille de timore tandem re-
 sumpto spiritu, non audens sumere insolitæ visionis speciem, transit ad Pon-
 tificem, ibi in conventu Cleri calicem videndum obrulit. Cum multi dice-
 rent, id factum divinitus, ad confirmandam plebis fidem, Pontifex, altiori sen-
 su, protestatus est, gravem Ecclesiæ imminere tribulationem, & sanguinem
 Christiani populi multum fundendum. Quoties enim sanguis martyrum ef-
 funditur, Christus nudus in membris suis crucifigitur. Nec prophetantis se fel-
 lere vaticinia. Vix enim præterierunt dies 14. & superveniens exercitus Sla-
 vorum, occupavit omnem terram illam, ecclesias subvertit, & populum captivavit,
 omnem verò resistentem percussit in ore gladii. Diu ergo siluit Rex Dano-
 rum, dissimulans gentis suæ ruinas. Reges enim Danorum, segnes & discin-
 cti, & inter continuas epulas semper poti, vix aliquando sentiunt percussuras
 flagarum. Tandem veluti somno excitus Rex Daniæ, congregavit exerci-
 tum, & percussit partem modicam Cyrcipaniæ regionis. Filius quoq; regis ex
 concubina natus, Christophorus (a) nomine, cum mille, ut ajunt, loriceis, venit
 Aldenburg, quæ Danicè dicitur Brandehuse, & percusserunt maritima illius.
 Ecclesiam verò, cui deserat viebat Bruno sacerdos, nò læserunt, nec attigerunt
 penitus bona sacerdotis. Recedentibus ergo Danis, Slavi è vestigio profecuti
 sunt, & damna sua ultione decupla compensaverunt. Dania enim ex maxi-
 ma parte in insulas dispersita est, quas ambit mare circumfluum, nec facile 6

caveri possunt infidiæ piratarum, eo quod ibi sint promontoria latebris Slavorum aprissima, unde clam egredientes, percutiunt de infidiis incautos.

7 Slavi enim clandestinis infidiis maximè valent. Unde etiam recenti adhuc ætate, latrocinialis hæc consuetudo aded apud eos invaluit, ut omiffis penitus agriculturæ commodis, ad navales excursus, expeditas semper intenderint manus, unicam spem & divitiarum summam in navibus habentes sitam. Sed nec in construendis ædificiis operosi sunt, quin potius casus de virgultis contexunt, necessitati tantum consulentes adversus tempestates & pluvias. Quories autem bellicus tumultus insonuerit, omnem annonam paleis excussam, aurum, atq; argentum, & preciosa quæq; fossis abdunt, uxores & parvulos munitionibus vel certè sylvis contutant. Nec quicquam hostili patet direptioni, nisi tuguria tantum, quorum amissionem facillimam judicant. Danorum impugnationes pro nihilo ducunt, imò voluptuosum existimant manum cum eis conferere. Solus eis Dux est formidini, qui protrivit robur Slavorum super omnes Duces, qui fuerunt ante eum, plus multo quàm ille nominatus Otto, & misit frenum in maxillas eorum, & quo voluerit, declinat eos. Loquitur pacem, & obtemperant: mandat bellum, & dicunt assensus.

Christophorus, a) Dux Slesvicensis.

CAPUT XIII.

1. Rex Ducem ad colloquium ad Eideram fl. evocat. - - 1169. 2. Duci partem tributi Rugiani permittit. 3. Affinitatem cum Duce, nuptijs inter Kanutum filium, & Rixam Ducis	filiam, contrahit. 4. Slavia ab Eide fl. Suerinum usq; fit Saxonum colonia. 5. Pribislaus Mechlenburgum, Ilovi- am & Rostochium instaurat. 1170. 6. Slavi atrocinantés deprebensi stacim suspenduntur.

1 R Ex ergo Danorum perspecta calamitate gentis suæ, vidit tandem quia bona est pax, & misit Legatos ad fortissimum Ducem, rogans præberi sibi locum familiaris colloquii ad Egdoram. Et venit Dux ad expetitum placiti locum in nativitate sancti Ioannis Baptistæ. Et occurrit ei Rex Danorum, & exhibuit se proum ad omnem voluntatem Ducis. Et recognovit ei medietatem tributorum & obsidum, quæ dederant Rani, & de ærario fani æquam portionem, & ad singula, quæ iudicavit exigenda, devotè paruit Rex. Et renovatæ sunt inter eos amicitia, & inhibiti sunt Slavi, ne de cætero impugnantem Daniam. Et facti sunt vultus Slavorum subtristes, propter confæderationem Principum. Et misit Dux nuncios suos cum nunciis Regis in terram Ravorum, & servierunt ei sub tributo Rani. Et rogavit rex Danorum Ducem, ut filiam suam, viduam (2) Fretherici nobilissimi Principis de Radenburg

burg daret filio suo, qui jam designatus erat Rex, in uxorem. Interventu itaq; magnorum Principum, consensit Dux, & misit filiam suam in regnum Danorum, & facta est lætitia magna omnibus populis borealium nationum, jocunditas & pax simul orta est. Et mutatum est gelidum illud frigus aquilonis, in lenes Austri flatus, & cessavit maris vexatio, & detumuerunt procellæ tempestatum. Et pacata est via transeuntibus à Dania in Slaviam, & ambulaverunt mulieres & parvuli per eam, eo quòd submota sint offendicula, & defecerint prædones in via. Omnis enim Slavorum regio, incipiens ab Egdora (qui est li- 4 mes regni Danorum) & extenditur inter mare Balticum & Albiam, per longissimos tractus usq; ad Zuerin olim infidiis horrida, & penè deserta, nunc dante Deo rota redacta est velut in unam Saxonum coloniam, & instruuntur illic civitates & oppida: multiplicantur Ecclesiæ, & numerus ministrorum Christi. Pribizlaus quoq; deposita diuturnæ rebellionis obstinatio, sciens 5 quia non expedit sibi, calcitrare adversus stimulum, sedit quietus & contentus funiculo portionis sibi permiffæ, & ædificavit urbes Mekelenburg, Ilowe, & Rozstock (b), & collicavit in terminis eorum Slavorum populos. Et quia Sla- 6 vorum latrones inquietabant Teutonicos, qui habitabant Zuerin, & in terminis ejus, Guncelinus præfectus castris, vir fortis & satelles Ducis, mandavit suis, ut quoscunque Slavorum invenissent incedentes per avia, quibus non esset evidens ratio, captos statim suspendio (c) necarent. Et cohibiti sunt utunque Sla via furtis & à latrociniis suis.

HACTENUS HELMOLDUS.

viduam. a) Hanc Fredericus, Dux Suevia, Conradi Imperatoris filius, in Italica Barbarossæ expeditione peste extinctus, viduam reliquerat. *supm c 10. n. 6.*

Rostock, b) Pribizlaus, abjecto omni rebellionis studio, conquievit, & Rostochium in formam oppidi cõdere cœpit, Nam hactenus arcem tantum & parvum vicum Vandali eo in loco habuerant. Sed & Doberanum monasterium, ordinis Cisterciensium anno eodem Princeps, Christianæ religionis amore flagrantissimus, ædificare cum æterna nominis sui fama adgressus est. *Kmmtz Wand. lib. V. c. 19. Marschale. Thur. II. cap. 40. Lindenber.*

Chronic. Rosl. lib. I. cap. 6.

suspendio. c) Factum hoc ad imitationem Caroli M. qui propter latrociniorum in Westphalia frequentiam Judicium secretum instituit. De quo ita *Chronicõ Mindese*: Totius regionis proprietatem clero dedit, ut scilicet patriam illam in fide Christi, & Regis fidelitate tenerent, Propter quod etiam legem secreti iudicii inter Weseram & Rhenum perpetuis temporibus inviolabiliter sancivit. Quia vidit terram istam sylvosam & latibundam, ideo timuit eam extirpari & spoliari crebris furtis, perjuriis & prædationibus, propter hæc & consilia dedit legem prædictam.

DERELICTORUM HELMOLDI SUPPLEMENTUM,

AUCTORE ARNOLDO, ABBA-
TE LUBECENSI,

*DOMINO ET PATRI PHILIPPO, RACEBURGENSIS
Ecclesie antistiti, & universis ibidem fratribus Arnoldus,
servorum Dei ultimus, debitam in Christo
reverentiam.*

CAPUT I.

QUIA bonæ memoriæ Helmoldus Sacerdos historias de subactione seu
vocatione Slavorum, & gesta Pontificum, quorum instantia ecclesiæ
harum regionum invaluerunt, debito fine, ut voluit, non consummavit,
Deo cooperante huic operi, vel labori insistere decrevimus, ut tam piæ de-
votionis cooperatores existentes, vestris suffulti orationibus memoriam in
benedictione sortiamur. Unde rogamus prudentiam vestram, ne tenuira-
tem ingenii nostri, vel verborum rusticitatem attendatis, sed caritatis devo-
tionem, quæ confundi non meretur, pia consideratione advertatis. Ille ete-
nim vir sagacisingeniî, potens in verbis, notior in positionibus, facundo ser-
mone divitis venæ, seriem operis percurrit, nos autem de pingui Minerva di-
stillantes velut impeditioris linguæ, & tardioris calami, cœpto operi rebran-
do insistentes, humiliter procedamus, quia nec voce nec calamis æquipara-
mus magistrum. Veritatem ergo historiæ sequentes, adulationem, quæ ple-
risque scriptorum comes est, omnino damnamus, ut timorem ac gratiam ex-
cludentes fallacem, liberè quæ nobis comperta sunt, prosequamur.

Quo ergo præcipiente, vel præsidente, harum Borealium regionum si-
ve Ecclesiarum status invaluerit, ut in libro memorati sacerdotis Helmoldi
contextum est, subsequenter annectamus. Et quia usq; ad tempora Henrici,
Ducis Saxonix atque Bavariæ, series decurrit, ipsum in fronte ponamus. Quia
super omnes, qui ante ipsum fuerunt, duriciam Slavicam perdomuit, & non so-
lum ad tributa solvenda coegit, sed etiam erga veri Dei cultum, relictis su-
perstitionibus idololatriæ, humiliatis cervicibus promptissimos fecit. Pacem
etiam maximam in omni terra Slavorum firmavit: & omnes provinciæ a qui-
lonares Wagirorum, Holzatorum, Polaborum, Obotritorum, ocio, & quiete
vacabant, & prohibita sunt furta & latrocinia terra marique, & fruebantur mer-
catio-

cationibus & negociationibus mutuis, & habitabat unusquisq; sub vite & ficu sua, præfidente in Rasesburg reverendissimo patre Euormodo Episcopo, in Lubeke verò Conrado Episcopo, viro illustri, in Zuerin quoq; Bernone, viro religioso, qui ecclesias novellæ plantationis, quas Henricus Dux memoratus instituit, Domino incrementum dante, doctrina plantare, & opere irrigare instantissimè satagebant.

CAPUT II.

1. Imperator inter Ducem & ceteros Germania Principes pacem fir- mat. - - - - - 1171. 2. Pribislaus ex hoste Duci factus est amicissimus.	3. Henricus I. votivum iter in Syri- am, primariis suis viris assumtis, suscipit. - - - - - 1171. 4. Mechthildis, Ducis conjux, est reli- giosa &c. parit filiam Rixam. 5. Et reverso Duce quatuor filios.

CONFIRMATA ergo pace in terra Slavorum, ut dictum est, magis ac magis ¹ cinvalescebat potentia Ducis, super omnes inhabitantes terram, & sopita sunt bella civilia, mediante (a) majestate Imperatoria, quæ erant inter ipsum & Principes Orientales. Pribizlavus verò, frater Wertislavi, ex inimico factus est Duci amicissimus, sciens quòd nil prævalerent adversus eum suscepra molimina, considerans etiam viri magnificètiã, & quocunq; se vertebat in omnibus fortuna favente prævalebat. Dux itaq; tanta potitus quiete, tantisq; fluctuationum emensis periculis, tanquam portum salutis commodum duxit, pro peccatis suis sanctum visere sepulcrum, ut adoraret Dominum in loco ubi steterunt pedes ejus. Ordinatis ergo rebus suis, de profectiõne Hierosolymitana acrius cogitare cœpit, & terræ suæ tutelam Wichmanno Archiepiscopo Magdeburgensi consignans, nobiliores terræ itineris sui socios fecit, Conradum scilicet Episcopum Lubicensem, Henricum Abbatem de Brunswich, Bertoldum Abbatem de Lunenburg, & memoratum Pribizlavum regulum Oborritorum, & Guncelinum Comitem de Zuerin, & Sifridum Comitem de Blanckenburg, & alios quàm plures, tam de viris suis liberis, quàm de ministerialibus. Et non remansit quisquam majorum, excepto Eberto de ⁴ Wolfeleborele, quem constituit Dux super familiam suam, maximè tamen deputatus est in ministerium Dominæ Ducissæ Mechthildis, religiosissimæ sceminae, cujus memoria & apud Deum nota est & apud homines, filia Regis Anglorum. Quæ lineam generositatis suæ, quam ex longa regalium parentum prosapia traxit, piis operibus extulit, & caritatis insistens effectibus, religionis decore venustavit. Erat enim summæ pietatis, circa afflictos miræ compas-

fionis, eleemosynarum larga erogatrix, & orationibus dedita: Missarum, quas plurimas decantari fecit, devotissima frequentatrix. Fidem quoque conjugii illibaram custodiens, thorum conservabat immaculatum. Manebat autem in Brunswich, omni tempore quo Dux peregrinatus est, quia tunc prægnans erat, ediditque filiam nomine Rikezen: Filios etiam ex eo post reditum suscepit, Henricum, Luderum, Ottonem, Willelmum, quos sicut de sancto Thobia legitur, ab infantia Deum timere docuit. Ministrabant ei Henricus de Luneburg, & Ecbertus memoratus, eo quod ipse fidelis & inclytus haberetur in omni domo Ducis. Sed res aliter cesserunt. Ipse enim dedit maculam in gloriam suam, & notam perfidiæ incurrit. Unde graviter multatus est. Sed ista nunc omittamus, quia ad alia festinamus.

mediante. a) Factum hoc esse Erfordix, ipso d, festo Johannis Baptistæ: notat Georg. Fabric. ad ann. 1171.

CAPUT III.

1. Henricus L. expeditionem Idib. Januar. ingressus, Ratisbonam per- venit. - - - - - 1171. 2. Inde in Austriam ad vitricum suum: & inde Viennam.	3. Episcopus Wormatiensis, Cæsaris Legatus, est socius itineris. 4. Progressi per Austriam & Ungariam Strigonium appellant. 5. Rex Hungariae veneno perit. 6. Henrico L. dux itineris additur.

Dux (a) autem cum magna gloria profectus est de Brunswich post octavam Epiphaniæ, & venit cum omni comitatu suo Ratisbonam, ibique solenniter egit diem purificationis cum optimatibus terræ. Quorum etiam nobiliores peregrinationis suæ socios fecit, Marchionem videlicet Fræthericum de Sudhbach, & Marchionem de Stire. Et ita processit in regnum Orientale, ad vitricum suum nobilem Ducem Henricum. Qui totus festinus occurrit ei in castro Nuenburg, cum maximo Cleri plebisque tripudio, ubi mater ejus Domina Gertrudis, memorabilem sortita est sepulturam. Inde honorifice deduxit eum in civitatem metropolitanam Wene, ubi comparatis navibus, frumento, & vino, cæterisque necessariis copiose onustatis, Dux cum suis navale iter per vexa Danubii arripuit: servi tamen cum equis via terrestri perrexerunt, vespertino tempore semper venientes ad locum determinatum, ubi naves applicuissent. Nec prætereundum, quod Dominus Wormaciensis huic itineri se sociavit, non peregrinationis gratia, sed legatione sanctus Imperatoris, ad regem Græcorum Manuelem pro filia ipsius filio suo in matrimonio socianda. Verius tamen ob commodum Ducis factum creditur, ut tam familiaris

familiari legatione accepta, benignè Ducem Rex Græcorum susciperet, & benignius per terram suam ducatum ei præberet. Dux etiam Orientalis Austriae instaurata classe, profectus est Ducem Saxoniae, ducatum ei præbens, & necessaria hospitalitatis abundantissimè administrans. Cum magna ergo commoditate ad civitatem, quæ Mefenburg dicitur, pervenerunt, quæ sita est in confinio terræ Ungariæ, ubi Legatus Regis (b) Ungarorum, Florentius dictus, paratus fuit ad excipiendum Ducem Saxoniae unà cum Duce Orientalis Austriae, cujus sororem Rex habebat, & ita procedentes cum summa tranquillitate, applicuerunt ad urbem quandam, quæ naturaliter est munitissima. Nam ex uno latere cingitur Danubio, ex alio, alveo profundissimo, qui Grane dicitur, à quo arx & civitas, quæ in altera ripa sita est, nomen accepit. Gravis autem mœstitia Ducem illic percussit. Nam ipsa nocte, Rex veneno interiit, appotiat, ut dicitur, à fratre suo, quem de terra eiecerat. Unde gravi afflictione constricti, ignorabant quid facerent. Dux enim Saxoniae, graviter cum suis angebatur, quòd in peregrinatione constitutus, tutò ulterius progredi non posset, quia morte Regis quasi prævocatus, ducem viæ habere non poterat. Nec minus alter affligebatur de tam subito Regis interitu, eo quòd intestatus obiisset, & sororem suam, viduam, prægnantem tamen, quasi exortem regni, sine hærede reliquisset. Consilio autem habito, missi sunt ad Archiepiscopum, qui tunc in civitate constitutus erat, regii funeris exequiis occupatus, Conradus Episcopus, Henricus Abbas, Bertoldus Abbas, ut ipsius ordinatione Dux Saxoniae ducem itineris habere posset. Qui benevolunt se huic negotio exhibuit, & convocatis Principibus tandem ordinatum est, ut Florentius supra memoratus, cum Duce procederet, via quæ cœperat.

Dux, a) Ducem iter votivum anno 1171. ingressum, affirmat primùm *Chronicon Sederburgense MS.* Auctor Fastos suos in ann. 1180. continuavit. Σύγχρονος igitur Leoni fuisse videtur, ut de calculo ipsius minus dubitandum sit. Eundem annum ponunt *Chronica Lub. MSS.* antiquis verbis: In dem Jare ch CLXXI, des achten Tages na Zwellfftan da tog Herz toge hinet van Brunnwic over Mer re. Eodem anno Ducem profectum esse scribit *Marschalc. Thurius l. II. c. 4.* In eundem annum consentiunt, quicumque scribunt, Ducem anno 1172. reversum esse, in quibus est *Chronicon Augustense Mona-*

sterij S. Udalrici. Alii iter Ducis in ann. 1172. collocant, ut *Albertus Stadenfis, Krantz. Wand. l. V. c. 41. Saxon. l. VI. c. 28. 29. Georg. Fabric. Lögii* recedunt *Godefridus Monachus, Gobelinus in Cosmodromio & Robertus de Monte,* qui in annum 1173. rejiciunt.

Regis, b) Is fuit Stephanus III. Geizæ II. filius, qui anno 1161. Rex factus regnavit annos XI, menses IX, & dies tres, *Job. de Thwroc Chron. Hugar. part. II. c. 67.* Agnetem, Henrici Austriae Ducis filiam, uxorem habuit, *Job. Pistor. de Regib. Hungar.*

CAPUT

CAPUT IV.

1. Dux periclitatur in Danubio. 2. Brandisium perveniunt. 3. Relictis navigijs terrestri itinere Bulgarorum sylvam ingrediuntur. 4. Depositis etiam vehiculis jumentis commeatum vehunt. 5. Servij ipsis transitum denegant.	6. Dux ad pugnam instructus cum armatis procedit. 7. Servij noctu impetum in Ducis castra faciunt. 8. Episcopi Wormatiensis tentorium ab illis oppugnatur. 9. In conspectu dux Serviorum cadit. 10. Nissam perveniunt. 11. Constantinopolin ingrediuntur.

1. **D**imissus ergo Dux & sui, prosperè navigabant per aliquot dies, & inciderunt periculum, quod vulgariter Schere dicitur, quia ibi scopuli immanissimi adinstar montium prominentes, quorum uni castellum impositum est, interceptis aquis meandi facultate subtracta, difficilimum illic navigantibus transitum fecerunt: aquæ enim in arctum collectæ, primò quidem confluentes intumescunt, & postea magno fragore in præceps cadunt. Omnes tamen naves, nutu Dei, illic illasæ transierunt, sed solus Dux ibidem naufragium pertulit. Quod videntes ii, qui in castello erant, navicula atrepta, eum ad terram traxerunt. Guncelinus verò, & Iordanes Dapifer, cum aliis, natando 2 evaserunt. Restaurata ergo nave, pervenerunt Brandiz, urbem Regis Græcerum, ubi deficientibus aquis, naves in sicco steterunt. Ibi enim Danubius subterraneo meatu absorptus, in amnem parvissimum derivatur, & post longa terrarum spacia, turgentibus fluctibus ebulliens, in Sowam protrahitur. Relictis ergo navibus, terrestrem viam ingressi, intraverunt nemus illud maximum & notissimum, quod Bulgerewalth dicitur, ubi multum laboraverunt tam ipsi quàm equi eorum, in profunditate palustri, & destructi sunt equorum plurimum, trahentes in plaustris & carrucis (a) copiam victualium.

4. Cumq; creberrimè plaustra contererètur, & omnes nimio labore deficerent, in reficiendis & sublevandis curribus, & processum nullum haberent, eo quòd dictum fuisset, ut una carruca contracta, omnes consisterent, donec ea refecta omnes procederent, animadvertens Dux, quòd ob tædium tanti laboris nimiam facerent moram progrediendi, præcepit ut relictis plaustris victualia jumentis imponerent, & sic abirent. Videres ergo immensos acervos farinæ purissimæ projectos, vasa vinaria plurima, & vino plena relicta, carnum, piscium multitudinem ibi neglectam, & quicquid accuratius sibi quisq; præparaverat diversis condimentis. Procedentes ergo, appropiabant urbi, quæ

quæ Ravenellæ dicitur, quæ in medio nemoris sita est, cujus habitatores Servi(b) dicuntur, filii Belial, sine iugo Dei, illecebris carnis & gulæ dediti, & secundum nomen suum inmundiciis omnibus servientes, & juxta locorum qualitatem bellualiter vivendo, bestiis etiam agrestiores. Subjecti tamen noscuntur Regi Græcorum, cujus Legatus Ducem præveniens, qui tunc cum ipso erat, præcepit, ut Ducem in castro honorificè susciperent, & ut deceret Regis magnificentiam, in omnibus ei honestissimè deservirent. Qui ejus monita sive præcepta contemnerent, dimiserunt eum vacuum, ac sine honore abjecerunt. Qui reversus ad Ducem, nunciavit ei quod audierat. Et venit Dux cum suis prope urbem, & ibi castra metatus est. Et iterum misso nuncio, mandat se pacificè venire, rogans ut conductorem ab eis accipiat: & sic in pace discedat. Cumque hoc sæpius attentatum fuisset, & nihil profecissent, 6 Dux ait ad suos: Iustum quidem est, ut in peregrinatione positi, cum omni pace & mansuetudine incedamus, & ideo cum signis bellicis ad urbem Regis, ad quam tendimus, procedere non debuimus: Sed quia isti filii Belial quæ pacis sunt non sectantes, bellum nobis intentare videntur, levate signa, & procedamus. Deus patrum nostrorum nobiscum sit, pro cujus nomine peregrinamur, & ejus præcepta securi domos & fratres, uxores & filios, & agros reliquimus. His viribus utendum est, pugnemus fortiter, quicquid ipsi placuerit, fiat, quia sive vivimus sive morimur, Domini sumus. His dictis levantes signa profecti, præterierunt urbem, nec longè castra metati sunt, in valle longissima, super rivum perlucidum, habentes à dextra, montana, à sinistris verò rubum spinarum densissimum. Hoc ergo muniti præsidio, accenderunt ignes maximos, & ordinatis excubiis per castra, curam corporis habuerunt, & dormitum est. Cum ecce media nocte Servi in unum ex omni nemore 7 conglobati, fecerunt quatuor turmas, & per vices in quatuor partibus ululantes, in valescebant maximis vociferationibus sperantes se sic terrere exercitum Ducis, ut fugientes bona sua projicerent, & ipsi quædam raperent. Dux autem consurgens cum suis ad arma convolabat, & circuibat Henricus Marchalcus, cogens milites omnes ad vexillum Ducis convenire. Servi etiam ex una parte sub custodia equos servabant, quibus mandatum erat, ut si priores insultus hostium exceperint, sine mora militibus nunciarent, ut præsidio fierent. Fuit autem numerus virorum educentium gladium, ducenta milia(c). Cumque, ut dictum est, milites omnes ad Ducem venirent, ascenderunt ad eum etiam Conradus Episcopus, & Abbates, Henricus & Bertoldus, & sedebant juxta Ducem. Duce autem sedente in armis, accensus est clibanus ingens, & stabat ante eum Guncelinus Comes, & quique robustiores, mu-

tuis se cohortationibus confortâtes, & subito prodiit sagitta, & cecidit prope
 8 pos. Unde exterriti, celerius arma corripunt. Subito autem venit, qui dice-
 ret, castra Domini Wormaciensis ab hostibus occupata, & militem unum
 mortuum, sagitta percussum, & servos duos, quorum alter usque ad medium
 diem supervixit, & mortuus est. Tela enim habent toxicata, & quicquid vul-
 9 neraverint, mortem evadere non potest. Audito ergo tam tristi nuncio, subi-
 to missi sunt ad castra Episcopi, viginti milites loricati, qui venientes, hostes
 fortiter cædendo premebant, & unus balista feriens, nutu Dei è regione per-
 cussit Ducem illorum, & transfodit eum. Illo cadente, alii fugam inierunt, &
 10 non adjecerunt ulterius impetere castra Ducis. Facto autem mane, orta est
 nebula. Cum verò sol incaluisse, profecti sunt, & viderunt eminus hostes tota
 die insidiantes, si aliquem ex eis rapere potuissent, & sic illæsi transito nemo-
 11 re, tenuerunt civitatem Niceam (d). Ubi Dux honorificè susceptus est, &
 laurissimè ministratum est ei, & omnibus suis, de impensa regia. Inde du-
 ctus est Andernopolim (e), deinde Vinopolim, & ita profecti in parasceve ve-
 nerunt prope Constantinopolim. Ibiq; celebrantes Dominicam passionem,
 & sabbatum sanctum, mane in die sanctæ resurrectionis, peractis solenniter
 mysteriis, & prandio factò, ascenderunt curiam regis. Præmiserat autem
 Dux munera multa & optima, juxta morem terræ nostræ, equos pulcherri-
 mos sellatos & vestitos, loricas, gladios, vestes de Scharlatto, & vestes lineas
 tenuissimas.

carrucis, a) carruca, carrochium & ca-
 ruana, sunt à carrus. Scaphæ carrucis su-
 perpositæ, *Baldricus Archiepif. l. I. p. 96.*
 Carri & Carrucæ vehiculum & carruca-
 tius occurrunt apud *Ekkehardum jun.*
de Casib. monast. c. 5. Carruca in morem
 lecticæ instructa, *Lupus Servatus in vi-*
ta Wigberti Fritzlariensis c. 26. Si quis
 caballum, qui carrucam trahit, &c. *Lex*
Salica Tit. XL. De eo, qui carrucam al-
 tertum involaverit, *Lex Alamann. Tit.*
XCVI. Si quis per messem alienam eum
 carro vel carruca transferit &c. *Lex Ri-*
puar. Tit. XLIV. Hinc

Servi, b) De Serviorum locis & migra-

tionibus *Joann. Leonclav. Pandect.*
Hist. Turc. c. 37.

ducenta, c) Rectius hic *Codex MS.*
Ranzov. habet: *mille ducenti.*

Niceam, d) Nissa intelligitur, quæ in
 Serviorum terra. *Tageno:* Decimo Kal.
 Aug. venimus ad civitatem Nisicam. Ibi
 magnus Comes Servix nobis occurrit,
De exped. Friderici anno 1187. Non-
 nullis Niz, item Niezh scribitur, ut *Wil-*
helmo Tyrrio lib. II. c. 4. Mar. Sanuto
l. III. part. 4. c. 4. & Alberto Aquensf.
l. I. c. 7. qui in media Bulgarorum regno
 collocat, *l. I. c. 7. Cedrenus* Naissum Bul-
 garix nominat. Dicta est ab amne Nissa,
 alluente

allueate illam & Serviam à Bulgaria di-
stinguente. Hodie ignobile oppidulum
est, ut scribit *Salomon Schweigger*, te-
stis *ἐν τῷ 75. Itiner. l. I. c. 12.*

Andernopolin. c) Adrianopolin & Phi-
lippopo: in intelligit; de quibus *infra ad*
l. III. c. 30.

CAPUT V.

1. *Henricus L. splendido apparatu à*
Rege Græco excipitur.

2. *Sacris cum Rege interest.*

3. *Henricus, Abbas Brunscwic. in dispu-*
tatione de Processione Spiritus S.
palmam obtinet.

4. *Regina Duci munera dat.*

REX ergo indutus ornatu regio, cum summis Pontificibus & Principibus
& optimatibus, præsolabatur adventum Ducis. Erat autem in eodem
loco curia venationis latissima & planissima, murata, & ad ostendendam glo-
riam divitiarum suarum, præceperat Rex Principibus & optimatibus suis, ut
omnes soleniter huic interessent læticiæ. Videres ergo illic tentoria innumera
erecta, byssina, purpurea, cum capitibus aureis, & pro uniuscujusq; magnifi-
centia, vario decore ornata. Veniens ergo Dux, gloriose susceptus est, & quia 2
processionis solennitas instabat, procedebat Rex cum Duce. Erat autem stra-
ta femita quedam tota purpurea, defuper recta aurifrigiis (a), & ornata aureis
lampadibus & coronis. Hanc incedebat statio Clericorum, & pontificum,
prosequente rege cum Duce, & militibus tantum peregrinis. Et ita procede-
bant ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus pre-
ciosis. Inde per eandem viam reversi sunt ad Ecclesiam, & collocatus est Rex
in excelso throno suo, & Dux in alio, juxta eum, & missarum solennia cele-
brabantur. Igitur post meridiem cum Rex cum Duce lætior esset, movit quæ- 3
sitionem Dominus Wormaciensis unâ cum Lubicense, cum literatoribus
Græcorum, de processione Spiritus sancti. Dicunt enim Græci, Spiritum san-
ctum procedere tantum à patre & non à filio, verbis Domini nimis adhären-
tes, qui de processione Spiritus sancti loquens, ait: Cum venerit Paraclætus,
qui à patre procedit, &c. Opponentibus autem nostris, Quia Spiritus sanctus
procedit à filio sicut à patre, quia Spiritus sanctus est patris & filii, et cum
Spiritus sancti gratia datur hominibus, profectò mittitur à patre, mittitur et
à filio, procedit à patre, procedit et à filio: Quia ejus missio, ipsa processio est.
Græcis verò adhuc contradicentibus, quasi plenis autoritatibus nondum
essent conclusi, Abbas Henricus, vir literatissimus et facundissimus, modestè
inchoans. Nunc erratis, inquit, ó catholici et religiosi viri, dicentes Spiritum
sanctum tantum à patre procedere, et non à filio, quia plane procedit à filio
sicut

sicut à patre, Quod negare hæreticorum est. Quòd enim de utroq; procedat, divinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus Spiritum filii sui in corda nostra. Ecce hic dicitur Spiritus filii. Et ibi. Qui autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Ipse etiam filius de Spiritu sancto in Evangelio ait: Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem Spiritus dictus est, ubi legitur, Spiritus ejus qui suscitavit Iesum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et alio loco: Quem mittet pater in nomine meo. His & aliis autoritatibus ostenditur, quod Spiritus sanctus procedit à patre & filio. Ad illud autem, quod de Evangelio opponitis, qui à patre procedit, ita respondemus, quia cum dicat in eo Veritas, Spiritum sanctum à patre procedere, non addidit Solo, & ideo etiam à se procedere non negat, sed ideo patrem tantum nominat, quod ad eum etiam solet referre, quod ipse est, quia ex illo habet. Vestri etiam Doctores, unam eandemq; sententiam esse intelligentes, qua Spiritus sanctus dicitur procedere à patre & filio, & esse Spiritum filii sicut patris, professi sunt Spiritum sanctum procedere à filio sicut à patre. Unde Athanasius in symbolo fidei: Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec reatus, nec genitus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum à patre dicit procedere et à filio. Item Iohannes Chrysostomus in Homilia quadam sic ait: Iste est procedens à patre et filio, qui dividit dona propria prout vult. Item Cyrillus Episcopus, Spiritus, inquit, sanctus, intelligitur per se, secundum quod Spiritus est, & non filius, sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profuit ab eo, sicut à Deo patre. Ecce etiam à vestris doctoribus aperta habetis testimonia, quibus Spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à patre & filio. His aliisq; autoritatibus, maxime suis, non valebant contradicere Magistri Græcorum, concedentes Spiritum sanctum procedere à patre & filio. Et magnificatus est Abbas Henricus in conspectu Regis, & Pontificum, colaudantes doctrinam ejus, et fidem non modicam adhibentes verbis illius.

4 Regina autem donavit Duci Samittos plurimos, ita ut omnes milites suos vestiret Samittis, quibus addidit Regina cuilibet militi pelles varias, et pelliculam Zobilinam.

aufrigiis, a) aurifrigia sunt stragula serica, Phrygio opere facta & auro intertexta, Utitur illa voce *Conradus Episcop.* in Chron. Mogunt. Vide etiam Joann. Wower. Not. in Sidonij Apollinar. l. IX. epist. 13.

CAPUT VI.

1. *Henricus L. cum suis in mari peri-* | 2. *Liberatio è periculo in somno alicui*
clitatur. | *predicatur.*

Porro rex dedit ei navem firmissimam, necessariis omnibus copiosè ditam, et ingrediens Dux cum suis, navigare cœpit. Et factus est motus magnus in mari, ita ut præ nimia tempestate omnes mortem sibi proximam formidarent. Erat autem ibi quidam bonæ conversationis, qui ob imminens periculum graviter anxiebat, et inter ipsas mentis et pelagi fluctuationes, repente somno depressus, vidit astantem sibi virginem pulcherrimam, quæ dixit ad eum: Times maris periculum? Et ille, Domina, inquit, clarissima tenent nos angustia, et nisi Deus cœli respexerit nos, quantocyus peribimus. Et illa, Confide, inquit, non peribitis, sed propter orationes cujusdam, qui in hac navi me invocare non cessat, ab instanti periculo liberi eritis. Quod de quo dictum fuerit, quamvis expressum non sit, tamen qui viderat, de Henrico Abbate dictum sibi affirmabat, quia qui in Spiritu Dei videt, pauca quidem audit, sed plura intelligit. Nec fefellit visio. Deniq; facto die in valescebant procellæ, & navis in medio mari jactabatur fluctibus. Et inciderunt periculum marinum, ut superius in Danubio, quod dicitur Skere, et timuerunt nautæ vehementer. Erant autem ibi petrae acutissimæ à dextris & à sinistris, & navis in medio. Cumq; nimis turbarentur, aspexerunt nautæ lapides patentes quasi ostium, & direxerunt velum contra ipsum, & ecce cecidit spiritus procellæ, & siluerunt fluctus ejus: & subito navis illæsa pertransiit, & laudaverunt Dominum, qui mortificat, & vivificat, deducit ad inferos & reducit.

CAPUT VII.

1. *Dux Acconem: inde Hierosolymam* | 3. *Milites sacros præmijs afficit, & loca sancta lustrat.*
pervenit. | 4. *Henricus Abbas frequenter Missarum solennia in itinere per agit.*
2. *Templis donaria infert.*

Dux igitur applicans ad Accaron vel Accon, magnificè susceptus est ab Accaronitis, & ascensis equis, rabis, mulis, quidam etiam asinis, processerunt ad urbem Hierosolymitanam, & occurrerunt eis Templarii & Hospitalarii, cum grandi comitatu, & honestissimè excipientes Ducem, duxerunt in sanctam civitatem, & susceptus est à Clero cum hymnis & laudibus Dei. Obrulit autem Dux ad sanctum sepulcrum pecuniam multam, & Basilicam, 2

in qua lignum Domini repositum est, ornavit musivo(a) opere, & ostia ejusdem Basilicæ vestivit argento purissimo. Deputavit etiam reditus annuos ad cereos comparandos, jugiter ad sanctum sepulcrum arsfuros. Templariis quoque & Hospitalariis dedit dona & arma plurima, & mille Marcas argenti, ad comparanda prædia, quibus tirones teneantur tempore bello. Rex autem in domo propria fecit ei cum suis convivium per triduum. Visitatis ergo omnibus locis sanctis, in Iosaphat, in monte Oliveti, in Bethlehem, in Nazareth, abiit ad Jordanem, deducens eum Templariis, & inde ascendit Quaretenam. Illic etiam Henricus Abbas cum difficultate magna ascendit, quia corpore exhaustus erat, celebrans ibi divina, quæ etiam ad omnia illa sancta loca devotissimè celebravit ob memoriam Domini nostri Iesu Christi, quam corporaliter ibi exhibuerat, & gloriosæ genitricis ejus, cui etiam in omni peregrinatione illa, cilicio indutus, devotissimus exitit, in abstinentiis, in orationibus, primo semper diluculo antequam castra moverentur, completis matutinorum vigiliis, cum pleno officio missarum ei solennia celebrans, & hostiam salutarem tam pro se quam pro omni exercitu illo peregrino inessanter offerens.

musivo) musivum opus est, quod cinnè & eximia compositione tessellatum. Usurpatum ita *Ælio Spartiano in Pe-*

scennio Nigro. Ad quem locum prolixè *Cl. Salmasius.* Adde *Andr. Schotti Nod. Cicer. l. II. c. 6.*

CAPUT VIII.

1. *Dux in patriam remeaturus Hierosolymâ Antiochiam procedit.*
2. *Conradus Episcopus Lubecensis, moritur, & Tyri terra mandatur.*
3. *Etiâ Bertoldus, Abbas Luneburg. vitâ excedit.*

Dux autem regressus est Hierosolymam, & detinuit eum illic Dominus Patriarcha duobus diebus. Inde reversus in Accaron vel Accon, & ita valedicens omnibus, etiam suis, Conrado videlicet Episcopo, & Bertoldo Abbati, profectus est Antiochiam, prosequentibus eum Templariis, cum turba multa. Conradus autem Episcopus ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est(a). Cum autem Dux abiisset, Dominus Episcopus molestè ferens ejus discessum, habens etiam quædam negotia ei insinuanda, cum Abbate Bertoldo barchiam(b) ingrediens navigio eum insequitur. Crescente autem corporis molestia, cum jam applicarent ad civitatem quæ Surs dicitur, vel Tyrus, spiritum reddidit. Cujus corpus in civitatem perlatum honestissimè terræ reconditum est, agente id Guncelino Comite, & aliis amicorum Ducis, qui præfentes

sentes fuerunt. Bertoldus autem Abbas rediens Accaron, post triduum & ipse vitam finiit. Dux autem hoc audito, graviter contristatus est, Henricus vero Abbas cum duce perrexit via qua cœperat.

mortuus est, a) anno 1172, Kal. Augusti, b) est navigii genus. Βάρκα, *Isidoro lib. XIX. cap. 1. Barga, Godefrido Monacho, p. 269. Barga, Henrico de Joanni Meurfo in Glossario. Barca, Knighthon, p. 2464.*

CAPUT IX,

1. Dux terrâ Sarracenorum præternavigata, Tarsum pervenit. 2. Deinde per Romaniam desertam cum suis iter facit.	3. Soldanus Turcicus benignissime illum excipit. 4. Multa eidem munera offert. 5. De religione disputat.

igitur Dux missis Legatis ad Milonem Sarracenum, rogavit ut per terram suam ducatur ei præberet. Qui missis ad eum viginti viris de nobilioribus suis, mandat se paratissimum esse, cum honore & summa pace per terram suam illum deducere. Quod comperiens Dux in dolo factum, noluit per terram suam transire. Princeps verò Antiochiæ, qui eum honestè tractaverat, naves ei providit, quas ingressus cum equis, & omnibus quæ habebat, ad civitatē quæ dicitur portus Symeonis, expansis velis nocte & die eundo partem quandam terræ illius præteriit. Cùmque ad civitatem quandam applicuisset, quæ dicitur Torfult (a), Sarracenicè verò Tortum (quam postea idem Milo expugnans sibi subjugavit in ultionem, quòd peregrini ibi præterlapsi fuissent) Soldanus, Princeps Turcorum, misit ei quingentos milites, qui eum per terram Milonis deducerent cum omnibus quæ ipsius erant. Profecti autem per triduum, transierunt terram desertam & inviam, & in aquosam, terram horroris & vastæ solitudinis, quæ Rumenia (b) deserta dicitur, ubi multum laboraverunt, portantes in equis omnia necessaria, etiam aquam quam biberent tam ipsi quam jumenta ipsorum. Et ita pervenerunt ad civitatem, quæ juxta linguam Turcorum dicitur Rakilei, in nostra lingua Eraclia, quam Princeps Hierosolymitanus Eraclius olim tenebat, qui occidit Cosdroe, qui Hierosolymam ceperat, & lignum Domini in captivitate asportaverat. Dux illuc perveniens, magnificè susceptus est à Turcis, & inde deductus est Axarat, ubi occurrit ei Soldanus lætissimus, amplexatus & deosculatus eum, dicens eum consanguineum suum esse. Cùmque Dux perquireret affinitatem consanguinitatis, ille respondit: Quædam nobilis matrona de terra Teutonorum,

corum, nupsit Regi Ruthenorum, qui genuit ex ea filiam, cujus filia devenit in terram nostram: de qua ego descendi. Benedicebat autem Soldanus Deum cœli, quia Dux Milonem evaserat, dicens eum infidelem, & traditorem, & si in terram ejus devenisset, profectò eum rebus vel etiam vita spoliasset. Dedit autem ei dona plurima, mantellum & tunicam de optimo serico, qui propter operis excellentiam fecit inde Casulam (c) & Dalmaticam (d). Post hæc adducti sunt ei equi mille octingenti, ut eligeret quos vellet. Dixit ergo Dux militibus suis, ut quisque acciperet sibi equum quem voluisset. Inde adducti sunt caballi fortissimi triginta cum frenis argenteis & sellis optimis, de pallio & ebore compositis, quos Duci tradidit. Dedit etiam ei sex domos filtrinas (e), secundum morem terræ illius, & sex camelos, qui eas ferrent, cum servis, qui eos ducerent. Addidit his duos leopardos & equos & feros: docti enim erant sedere in equis. Cumque omnibus modis benignissime eum tractaret, arguit eum Dux de superstitione gentilitatis, multa dicens ei de incarnatione Christi & fide Catholica. Qui respondens: Non est, ait, difficile ad credendum, quod Deus, cum voluit, de immaculata virgine carnem assumpsit, qui hominem primum de limo terræ plasmavit. Fortè, quia de hæresi Nicolaitarum erat, libros Moyse audierat: in quibus de plasmatione primi hominis legerat. Sunt enim multi gentiles, qui Pentateuchum Moyse recipiunt, nec tamen ab idololatria cessant, ut olim Samaritani. Unde mulier Samaritana in Evangelio dicit: Domine, ut video, Propheta es tu, & cætera.

Torsult, a) Tarsum intelligit, ut explicat Albert. Aquens. l. III. c. 5.

Rumenia, b) Siffridus Presbyter nominat desertum Romanie, anno 1190. Albertus Aquens. Romaniam, l. I. c. 18. l. III. c. 32. & 33. Nicea caput Romanie appellatur, in Gestis Francor. lib. II. & apud Baldric. Archiepiscopum lib. I. Guibertus Abbas vocat totius Romanie metropolin, Bithyniaque; caput, l. III. c. 4. Romanie nomen etiam Tageno in hac historia retinet. p. 10.

Quod Romanum Imperium in Orientem translatum esset, Constantinopolitanis & Romanos vocarunt, cum enim Con-

stantinus constituta Republica urbem novam, jam ad magnificam ædificiorum speciem perductam, solenni cerimonia, advocatis Orientis Episcopis, dedicandam curaret, illam Constantinopolim & novam Romam appellabat. Hinc Niceas Choniata, Theophylactus Simocatta, Cedrenus, Nicephorus, & alii, Constantinopolitanos frequenter Ρωμαιος appellant. Urbs ipsa Κωνσταντινὸς πόλις, & νέα Ρώμη, interdum etiam νέα absolute dicitur, ut Simocatta l. IIX. c. 6. Roma autem Ρώμη πρεσβύτης, ut eidem lib. III. c. 4. lib. IIX. c. 11. Gennadio, Patriarchæ Constantinopolitano, Epist. ad Papam Romanum

Romanum dicitur ἡ βασιλεύσου Κων-
 σταντινῆ πόλις, νένα Ῥώμη, *Juris Gra-*
eo-Rom. Tom. I. l. 3. Inde Præfules istius
 vocant se Archiepiscopus νέας Ῥώμης,
 ut Gennadius, *ibid.* Alexius Patriarcha. *IV.*
 Constantinus Lichudes, *ibid.* Joannes Ca-
 meters, *lib. eodem.* Tarasius Patriarcha
 scribit ad Adrianū τὸν πάππυ τῆς πρεσ-
 βυτέρως Ῥώμης, *l. III.* Theodorus Balsa-
 mon, Patriarcha Antiochenus, dicit τὰ
 σκῆπτρα τῆς βασιλείας ἐκ τῆς πα-
 λαιᾶς Ῥώμης translata esse εἰς τὴν τῶν
 πόλεων βασιλεύσαν, *l. VII.*

Hanc consuetudinem scribendi ex no-
 stris nonnulli imitati sunt, ut & ipsi Con-
 stantinopolin Novam Romam appellita-
 rent, ut *Venericus Vercellenfis, de U-*
niv. eccles. conservanda, p. 2. Johannes
de Parisiis, de potest. reg. & Pap. c. 22.

Hinc porro factum, ut invida illa &
 ambitiosa natio (quanquam Carolus M.
 Imperium Occidentis sibi & posteris suis
 legitimè asseruisset) Imperatoribus no-
 stris titulum illum detrahere, & suos solos
 Romanos, Augustos, βασιλέας & ἀυτο-
 κράτορας Ῥωμαίων in historiis, ta-
 bulis publicis & numismatis appellaret,
 nostros autem Latinos tantum & Ale-
 mannos, item Francos, Imperatorem ve-
 rò Ῥῆγα Ἀλαμανίας aut Φραγγίας
 vocaret. Quomodo *Simocatta* Maurici-
 ος τῆς Ῥωμαικῆς βασιλεὺς dicitur, *l. V.*
c. 13. Et Manuel Comnenus *Novella I.*
 conqueritur, Rogerium, Sicilia Regem,
 ἡ τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἰταλικῆς,
 adversus Romanum (Græcum intelligit)
 Impetium prorepere. *Juris Græco-Rom.*

Tom. I. l. 2. p. 149. Eundem Manuelem tam-
 en, à Friderico I, Imperatore monitum,
 hac appellatione moderatius usum esse
 commemorat his verbis *Radevicus:* Fri-
 dericus Imperator Constantinopolitanum
 Manuel, ultrò amicitiam & societa-
 tem ejus expetentem, cum sese, sicut ante-
 cessorum sui, Romanorum appellaret Im-
 peratorem, flexit, ut se non Rcmæ, sed
 Neoromæ vocet Imperatorem, *De gest.*
Frid. l. II. c. 76. Monumento lapideo Ale-
 xii Comnieni Constantinopoli in coeno-
 bio Patriarchæ Græci hæc insculpta:
 Ἀλεξίῳ Κομνηνῶς, αὐτοκράτορι τῶν
 Ῥωμαίων, *Salomon Schweigg. Itiner.*
lib. II. cap. 35. Vide de eodem argumento
Laonicum Chacocondylam, Prefat.
sui Operis. Martin. Crusium Turco-
græc. l. I. p. 48. Rein. Rëinecc. append.
ad Albert. Aquens. l. I. c. 18. & in Hay-
thoni Armenij cap. 13. Marq. Freber.
Epist. dedicat. in Jus Græco-Roman.
Jacob. Pontan. in Simocatta l. I. c. 12.
l. V. c. 13. l. II. c. ult. Eundem in Georg.
Phranz. l. I. c. 1, & 19.

casulam, c.) recurrit vox infra *c. 12.*
n. 4. Est vestimentum presbyteri, quod
 instar parvæ casæ totum hominem tegat,
Isidor. l. XIX. c. 24. Casulæ fericæ memi-
 nit *Ekkehard. jun. de casib. monast.*
c. 10. Vide *Goldast. Tom. I. in h. locum.*
 Ex mantello Judithæ, Viperti uxoris, fit
 casula optima, *Monach. Pegav anno*
1109. Casulæ mysticam significatio-
 nem enarrat *Rupertus Abbas lib. I. de*
Div. Offic. s. 22. De usu ejusdem, *Idem*
l. III. c. 2.

dalmat, d) usurpatur vox eadem infra
li 3 Arnoldi

Arnoldi l. II. c. 12. n. 4. l. VI. c. 5. n. 4. Dalmatica est vestis in Dalmatia primum texta, tunica sacerdotalis, linea, longa, candida cum clavis & purpura, *Ipsid. l. XIX. c. 22.* Dalmaticarū duarum meminit *Conradus Episc. Chronico Mogunt. p. 450.* Dalmatica & subtile pæne aurea, apud *Ekkehard. de casib. monast. c. 10.* Otto M. voluit, ut presbyteri Magdeburgensis ecclesiæ Dalmaticis uterentur, *Historia Erect. Archiep. Magdeb. adjuncta Witichindo.*

filtrin, e.) filtrina vel feltrina domus *Arnoldo* non significat tabernam coactiliariā, uti autumat *Martinius in Lexico.* Nam equis hæ domus vestæ sunt. Sed potius fuere stragula crassa, è coacta lana, quibus in callis uterentur, Filtrum enim, seu Feltrum est vestimentum, seu regumentum è lana coacta, Nostri vocant *Filt*

Filtz. Græci hinc fecerunt ἀφελέρτα. καὶ σκέπεισθαι τὰ στήθη καὶ τὰς τέτρα-
χύλας αὐτῶν· εἰ δυνατόν, καὶ τὰς κοιλί-
ας μικρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν
λεγομένων ἀφελέρτων τῆς σέλλας,
Leo in Tactic. Cap. VI. §. 8. *Ulpianus*
vocat Coactilia, *Plinius* lanas coactas.
Vide *I. Lipsium de mil. Rom. l. III. Di-*
al. 6. Turci in adventu nostro extertiti re-
lictis tentoriis & filtris &c., *Tageno de*
Expedi. Frider. I. Tentoria filtra habet
Roger. de destruct. Hung. c. 8. Hinc tho-
races filtrini, apud *Olaum Magnum lib.*
II. c. 13. Si quis in exercitu aliquid fara-
verit, pastorium capistrum, frenum feltri,
(frenum, feltrum, legit *Nic. Rigaltius* in
Αφελέρτα) vel, quæcumq; involayerit
&c., *Lex Bojar. Cap. II. Tit. 7.*

CAPUT X.

1. Dux Iconium, & ad illum locum pervenit, ubi quoddam <i>Conradi III.</i> exercitus perierat. <i>Lib. I. cap. 60. n. 5.</i>	2. Illius fastus.
2. Rex Græciæ tunc <i>Conradum</i> in an-	3. Dux ad castellum Alemannorum: inde ad urbem Amkeprogreditur.

DImpissus itaq; Dux à Soldano, deductus est Insciam. Inde Cunin(a), quæ est civitas Turcorum capitalis. Et inde progressus venit in terram desertam & aridam nimis, ubi dicitur *Conradus* Rex sterisse cum exercitu suo: quia propter nimiam terræ solitudinem, multis in fame & siti deficientibus, procedere non poterat. Traditus enim à ductore viæ fuerat, quod consilio regis Græcorum quidam factum dicunt, eo quòd idem *Conradus* in terra sua cum nimia multitudine diu fuerit, & eum videre noluit. Est enim quædam detestabilis consuetudo regi Græcorum, qui etiam propter nimium fastum divitiarum suarum Imperatorem se nominat, quam tamen dignitatem à *Constantino*, ejusdem civitatis fundatore, traxerat, ut osculum salutationis nulli offerat, sed quicumq; faciem ejus videre meretur, incurvatus genua ejus osculatur. Quod *Conradus* Rex ob honorem Romani Imperii omnino detestabatur. Cumq; Rex Græcorum in hoc consensisset, ut osculum ei porringeret,

ret, ipso tamen sedente, nec hoc Conrado regi placuit. Tandem sapientiores ex utraq; parte hoc consilium dederunt, ut in equis se viderent, & ita ex paritate convenientes sedendo se & osculando salutarerent. Quod & factum est. Propter hanc igitur causam videlicet, quia vires Teutonicorum timebant omnes, exercitum illum peregrinum Græci tradiderunt, miscentes eis venenum in fontibus, & traducetes eos in horridissimam illam solitudinem. Et misero sine immanis illa expeditio soluta est. Dux autem procedens venit ad nemus maximum, quod dividit terram Turcorum & Græcorum: quod tri-
duo cum difficultate transiens, venit ad urbem regum Græciæ, quæ dicitur
castellum Alemannorum: quia eam Dux Godefridus olim tenuerat, & inde
omnem Turcomaniam sibi subjugaverat. Inde profectus pervenit ad ur-
bem fortissimam, muro & turribus multis in circuitu venustissime ornatam, &
fortissime firmatam, quæ dicitur Amkke (b), quam idem Godefridus labore
nimio expugnaverat. Et quia propter suam fidelitatem omni est memorabi-
lis ævo, dicamus, quomodo eandem urbem, quæ inexpugnabilis erat, Deus
in manus ejus tradiderit.

Cunius. a) Iconium intelligit, Lycaontæ metropolin, Soldanorum Turcicæ regiam. *si l. V. c. 18. & 19.* Amacha dicitur; quam Balas Turca Balduino, Christiani exercitus Duci, se traditurum fraudulenter pollicebatur; id agebat, ut vivit ipsam caperet.

CAPUT XI.

1. Godefredo Bulioneo urbem Amke olim obsidente, obsessi duellum ex- petunt. - - - - - 1096. 2. Duellum decernitur, & Elias quis- piam in urbem mittitur.	3. Elias ad obfessorum partes transit, & duellum denunciat. 4. Drogo quispiam duellū sibi deposcit. 5. Elias à Drogo in duello superatur. 6. Urbs deditur.

Cum diu Godefridus in obsidione urbis laborasset, & exercitus nimia fa-
me attenuaretur, ita ut omnes fere equi, & quicquid habebat usq; ad cor-
rigiam calceamentorum consummum esset, princeps castelli rædio diuini
laboris fatigatus, Teutonicū quendam, quem diu carceris inclusione tormen-
taverat, fecit muros ascendere. Qui locutus est ad Ducem, & ad populum Dei,
dicens: Hæc dicit Princeps. Quid est, quod tanto tempore in obsidione labo-
rastis: & fines meos exire non vultis? Ecce castrū expugnare non potestis, sed
si placet, hujus mali finem faciatis. Procedant duo, unus ex nostris, & unus ex
vestris, duellum inter se miscentes, & si vicerit vester, nos dabimus vobis ca-
stellum, & discedemus. Si verò noster victoriam adeptus fuerit, vos sine mora
terram nostram exeat. Placuit Duci & omnibus quod dixerat, & firmatum.
est ex utraq; parte, ut quocunq; se fors obtulisset, quod dictum erat, certissime
teneretur.

teneretur. Habuit autem Dux Godefridus servum quendam corpore validum, & statura procerum, vultu elegantem nimis, Heliam dictum, quem pace condita misit in urbem ad Principem, certius finem rei facere cupiens, & di-
 3 em determinare explendi duelli. Videns autem Princeps viri venustatem, corporis immanitatem, membrorum fortitudinem, reputans nullum suorum ei viribus æquiparari, complacuit sibi in illo, & cognita legatione, dixit ad eum: O si placeret tibi manere mecum, & conditi duelli pro me certamen inire. At ille: quid, inquit, dabis mihi, ut faciam, quod dicis. Qui dixit: dabo tibi dimidium terræ meæ, & filiam meam tibi copulabo, & omni honore te sublimabo. Et ille: Fac, ut locutus es, & pugnabo pro te. Inito igitur scedere, Helias abrenunciavit Christo, & affinitate junctus est gentili, & facti sunt cor unum & anima una. Dux autem mirabatur, quid de eo factum fuisset, nesciens an captivatus fuisset, vel cujus rei gratia non rediisset. Cum ecce una dierum prædictus ille Teutonicus stans in muro proclamat ad Ducem & principes dicens: Hæc mandat Dominus meus. Illa die & hora estote parati, quia tunc Dominus meus exhibet ad vos cum tirone suo, completurus quod dixit. His auditis, gavisi sunt omnes, & unusquisq; ultro se offerebat ad hoc singulare certamen pro Dei honore subeundum. Dux autem ante omnes ad bellum se præparabat, sed non permittebatur: quia jam gravis ætate & exhaustus erat, & gibbum in dorso habebat. Ingerebant etiam se Pontifices, & quotquot erant: dives & pauper pro honore Dei aut vincere aut mori paratus erat. Procedens autem qui Drogo dicebatur, consanguineus Ducis, filius sororis suæ, dixit ei: Ecce tot annis servivi tibi, & nihil emolumentum
 4 ti à te requisivi. Iustum est, ut laboris mei tandem fructum recipiam. Hoc ergo duellum: pro omni servitio, quo servivi tibi, devotissimus excipiam. Quid plura? Placuit Duci devotio viri, omnibusq; acclamantibus, armis præcingitur. Cum procederet, dixit Dux: Deus, qui benedixit patri nostro Abrahamæ, Isaac, Jacob; Deus, qui per manum Moyfi traduxit populum suum per desertum, operiens hostes eorum mari rubro, qui etiam per Iosue introduxit eum in terram Chanaan, contritis hostibus sub pedibus eorum; Deus, qui dedit Gedeoni contra inimicos fiduciam, Samsoni fortitudinem, Judith de Tyranno victoriam; Deus, qui liberavit Daniele de lacu leonum, David de gladio maligno, Heliam de persecutione Iesabel; Deus inquam, qui filium Iesum Christum misit in hunc mundum humani generis redemptorem, qui per victoriam sanctæ crucis Diabolum devicit, & vasa captivitatis ejus diripuit, qui Apostolis suis benedixit, & per eorum doctrinam sanctam Ecclesiam illuminat, qui etiam per eos nobis dixit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo

meo, dabit vobis: pro cuius nomine & amore peregrinamur, ipse dextera sua excelsa te benedicat, & hostem nostrum ad laudem & honorem & gloriam nominis sui hodie sub pedibus tuis conterat. Respondentibus autem omnibus amen, & Episcopis benedictionem confirmantibus, processit tyro Christi Drogo obuiam adversario suo, omnibus lachrymantibus, & genua in orationem ad Dominum flectentibus. Et ecce occurrit ei Goliath(a) superbus, & Helias videlicet apostata, ab humili David in nomine Domini dejiciendus, se lens in equo phalerato, cuius operimento filia Principis inferuerat tintinnabula plurima tum pro ostentatione, tum equi alterius fugatione. Providerat autem hoc Godefridus, obturatis auribus equi cognati sui lana & pice. Concurrentibus igitur equis primò lanceas fregerunt, post in pedes devoluri sunt, atq; diu valido rimantes corpora ferro, ictibus alternis se cominus afficiebant. Tandem recordatus Dominus misericordiæ suæ & veritatis, dedit victoriam servo suo Drogo, & Helias in terram corruit. Qui cum prostratus esset, ita ut non adjiciat, ut resurgat, dicite ei Drogo: Quisnam es tu, qui mecum pugnas? Ignorabant enim alterutrum qui essent. Cui ille respondit: Ego sum Helias. Et ille: quid hic, inquit, facere voluisti? abnegasti Christum, quomodo stare posses? Nunc itaq; pœnitentiam age, & reconciliare Deo tuo, quia misericors est, & revertere mecum in castra. Habeo enim, ut nosti, quatuor urbes, & dabo tibi duas, quas eligere volueris, & sororem meam, consanguineam Ducis, jungam tibi matrimonio, & eris de familiarissimis Ducis. Qui respondit, nequaquam: nunquam enim fidem priorem violabo, nec recedam à genero meo. At ille decollare eum. Et magnificatus est Dominus in suis, & recesserunt gentiles de castro, & intravit illud Dux Godefridus cum suis, colaudantes Dominum, qui omnia quæcunq; voluit fecit in cœlo & in terra.

Goliath. a) Simile duellum fuit illius Wandali & Dani, de quo *Knutz. Wand. l. I. c. 8.* Scanderbegi & Scythæ, item aliud ejusdem Scanderbegi cum Jaja & Zampsa Persis, quæ exponit *Marinus Barletius l. I. de vita ipsius.* Talia duella inita inter Scarinum Gothorum, & Gramum Dano-

rum Reges, *Joann. Magnus lib. II. c. 7.* inter Attilum Regem Suedorum, & Frovinum, Ducem Danorum, *l. II. c. 28.* inter Frothonem Daniæ, & Frogertum Norvegiæ Reges, *l. IV. c. 7.* nec non inter Alaricum & Ericum Reges, *l. IV. c. 6.*

CAPUT XII. (XVII.)

1. *Henricus L. venit Constantinopolin.*
2. *A Rege Græciæ amplis muneribus affectus Nicæam pergit.*

3. *Hinc repetens, quæ emensus erat, in Saxoniam redit.*
4. *Brunsvici templareliquiis sanctorum ornat.*

- 1 **D**ux autem progrediens, transito brachio S. Georgii, venit ad urbem Willecume, & inde procedens, venit Constantinopolin: Ubi homines sui receptis equis, quos ibi reliquerant, abierunt Magnopolin, ubi tunc Rex
- 2 erat. Qui multum lætatus est de reditu ejus, & cum honestissimè detinisset eum per aliquot dies, dedit ei quatuordecim mulos, oneratos auro & argento & sericis vestibus. Dux verò immensas gratias agens, noluit accipere, dicens ad eum: Habeo plurima, domine mi, inveniam tantum gratiam in oculis tuis. Cumq; nimis cogeret eum, & ille nulla ratione assentiret accipere, dedit ei reliquias sanctorum multas & preciosas, quas postulaverat. Addidit etiam multam lapidum preciosorum gloriam, & ita valedicto, Dux in omni pace
- 3 discessit, & venit Niceam. Et transito nemore magno, venit ad regem Ungarorum, qui tunc noviter creatus erat, & regnum fratris obtinuerat. Qui honestissimè suscepit eum, dans ei conductum per terram suam, & ita Dux reversus est in fines suos. Post hæc abiit ad Imperatorem, qui tunc erat in civitate Augusta, & lætatus est multum de adventu ipsius, & quia salvum illum
- 4 recepit. Revoluto autem anno, reversus est Brunshwig, & lætati sunt omnes amici ejus de adventu ipsius. Et diravit domum Dei reliquiis sanctorum, quas secum attulerat, vestiens eas auro & argento & lapidibus preciosis, inter quas etiam erant brachia Apostolorum plurima. De optimis etiam palliis ad ornatum divini servitii fecit casulas plurimas, Dalmaticas, & ornavit Ecclesiam. Erat autem idem princeps devotissimus in ornatu domus Dei: ut in ecclesia beati Blasii, quæ est in Brunswig civitate, quam tamen, adversitatibus succedentibus, ad quas quidem inviti veniemus, ad libitum non consummavit.

CAPUT XIII. (XVIII.)

1. Canonici Lubecenses Henricum, Abbatem Brunsvicensium Episcopum sibi dari petunt. - - 1172.
2. Dux precibus locum relinquit.
3. Canonici quidam Brunsvicum profecti electionem Abbati nuntiant.
4. Henricus consentit.

5. A Duce investitura accepta Lubecam deducitur.
6. Lubeca consecratur Episcopus.
7. Novi Episcopi virtutes.
8. Virgo sacra somnium habet de adventu Henrici.
9. Dux & Episcopus Lubeca templum cathedralis edificare incipiunt.

1 **P**ost hæc cum in castro Luneburg positus esset, adierunt eum Canonici Lubecenses, rogantes, ut ejus providentia idoneum in domo Dei dispensatorem haberent, dicentes, se omnes unanimi consensu in personam Domini Henrici, Abbatis de Brunswig, convenisse, ut eum Ecclesiæ suæ præsentandum omnimodis exorarent, si tamen hæc eorum petitio vel designatio consensu

sensui ejus non repugnaret. Quibus ille respondit: Fateor idoneam valde esse personam, & virum prudentem & religiosum, & tritici verbi Dei optimū erogatorem. Sed quia fidelitatē viri & conversationis gratiam expertam habemus, ideo præsentia ipsius in domo nostra Brunshwig non sine gravi iactura carere possumus. Ne tamen tantæ utilitati contraire videamur, & petitionem vestrā justam, & rationabilem vel leviter aspernari, fiat Domini voluntas & vestra, virumq; venerabilem cum honore ad sedem Lubecanæ Ecclesiæ deducite, & ei omnem reverentiam & subjectionem exhibete. Veneruntq; 3
 Brunshwig Odo Decanus, Arnoldus Custos, unā cum Præposito Henrico, notario Ducis, & ingressi Capitulum præsentē Abbate Sigebodone de Riddageshusen, & Godefrido Præposito, Anselmo Præposito, detulerunt litteras Ecclesiæ memoratæ in hunc modum: Fratres Ecclesiæ Dei, quæ est in Lubeke, sacro conventui monasterii S. Agidii in Brunshwig salutem & dilectionem in Christo. Cumq; ad salutationis verba fratres humiliter inclinarent, adjecerunt: Novit dilectio vestra, quia mater nostra, sancta videlicet Lubekana Ecclesia, patre suo viduata est: & quia diu sine pastore esse non possumus, ideo omni sollicitudine nobis invigilandum est, ut in domo Dei prudentem & fidelem dispensatorem habeamus. Unde gratias immensas Deo referimus, quod eum, in quo nobis complacuit, invenimus, Dominum videlicet Henricum Abbatem vestrum, virum prudentem & religiosum, quem non solum electione canonica nobis præficiendum decrevimus, sed etiam principis nostri, Domini Ducis, qui eum nobis in Dominū & partem spiritualem designavit, auctoritate usurpamus. Quapropter rogamus, ut in hoc unū nobiscū sentiatis, & ordinationi Dei consentiētes, eum nobiscum ad apicem sancti ministerii (a) devotissimè promoveatis. Fratribus autem de tam honesta patris sui promotione congaudentibus, sed de absentatione tam pii pastoris condolentibus, ira respondit electus: Opus quidem difficile, & nimis arduum est, ad quod me vocatis, fratres & Domini mei, & ultra vires meas esse, certissimè recognosco. Sed quia nemo ad hoc venit idoneus, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron, ideo divina dispensatione ad hoc ministerium me vocari non ambigo: quia omnis potestas à Deo est: quæ autem à Deo fiunt, ordinata sunt. Et quia qui Potestati resistit, ordinationi Dei resistit, ideo ecce ad obœdientiam venio, necessitate tamē magis quam voluntate. Et ita profectus cum eis de monasterio B. Agidii, cui decem annos præfuit, quod etiam multis rebus ampliaverat, & in ipso tempore de peregrinatione rediens duodecim panniis ornaverat, venit ad Ducem Luneburg, & accipiens ab eo investituram Pontificalem, cum honore deductus Lubeke, & devotissimè susceptus à clero & ab omni populo, 6

in nativitate B. Ioannis Baptistæ præfente Duce consecratus est à Dn. Walone Havelbergensi, & à Dn. Euermodo Raceburgensi, & Dn. Bernone Suerinensi, & inventum est in textu Evangelii, quod super scapulas ipsius tenebatur, in fronte unius paginæ: Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: & in fronte alterius: Vir iustus & timoratus, expectans consolationem Israel: quod quam de futura ipsius conversatione divinitus ostensum sit, satis animadverti potest. Deniq; cum multis à Domino insignitus fuerit donis specialibus, tamen in eo refulsit scientia liberalis cum facundia sermonis. Et cum his pleriq; evanescentes in cogitationibus suis magis ad arrogantiam utantur, quam ad ædificationem, ipse tamen in eadem humilitate permanfit, semper devotus Deo & gloriosissimæ genitrici eius in jejuniis, in vigiliis, in abstinentiis, in oratione, in eleemosynarum largitione, ita ut verè de ipso dicere possimus, Vir iustus & timoratus, &c. In prædicatione autem verbi Dei ita singulari quadam prærogativa fulgebat, ut nemo tam faxeum pectus haberet, qui non ad ejus dulcissima verba ad compunctionem, vel etiam ad lachrymas traheretur. Nam profundissima scripturarum ita planissimis verbis exponendo dilucidabat, ut oculam earum similitudinem de internis visceribus eliciens, omnes dulcissimo pane verbi Dei reficeret, ita ut gaudium omni populo non modicum mellita ejus doctrina faceret. Nec tædiosum sit caritati vestræ audire, quid de beatitudine ipsius & fidei doctrinæ quibusdam Deus revelaverit. Quodam tempore, negotiis exigentibus, transiit Turingiam, & hospitandi gratia divertit ad locum quendam, qui Ohrekishusen dicitur. Illic religiosissimæ sceminae sub regula B. Benedicti conversantur, cœlibem vitam actitantes. Quæ cum tempore meridiano in lectis decumberent, Ida quædam probatissimæ conversationis, quæ postea in Waltingerod Abbatissa destinata est, & prima ibidem sceminarum congregationem rexit, ubi etiam beato sine quievit, somno compressa in visione Dei vidit omnem congregationem sororum suarum in choro devotissime assistere, & in susceptione cujusdam Episcopi cum nimia vocis alacritate decantare: Verè felicem Præsulem, veræ fidei Doctorem. Quod cum jucundissime percantatum fuisset, vir quidam ætate venerandus, persona religiosus, accessit ad fenestram chori, ubi communio diebus dominicis eis porrigitur, & dixit ad eas: Non pigeat vos Episcopum istum peregrinum omni reverentia suscipere, omniq; affectu in omnibus ei officiosissime subservire, scientes, quia quod in susceptione ipsius decantastis, vobis quidem divinitus ostensum sit, de ipso veraciter est dictum. Ipse etenim est verè felix Præsul, & veræ fidei doctor. Cumq; evigilasset dicta Nona, narravit sororibus quod viderat, & statim venit,

nit, qui diceret, Episcopum quendam ad hospirandum illuc divertisse. Certificata igitur de oraculo, Deo gratias referentes, rogabant, ut eas videre dignarentur, ut exhortationis verbum ex ore ejus audire mererentur. Qui veniens ad eas, ut desideraverant, hoc in exordio sermonis habuit: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. In quo cum multa de castitate & innocentia vitæ, quæ ad ædificationem earum pertinebat, insereret, ira de verborum ejus melliflua dulcedine dulcoratæ sunt, ut, sicut ostensum eis fuerat, dicerent eum verè felicem Præsulem, & veræ fidei doctorem. Dux autem eodem tempore ædificare cœpit Ecclesiam Lubekanam in honorem B. Ioannis Baptistæ, & S. Nicolai, Confessoris Christi. Et primum (b) cum Henrico Episcopo lapidem in fundamento posuit. Ad cuius consummationem dedit quovis anno centum marcas denariorum, similiter in Raceburg, & omni studio novellæ plantationi in regione aquilonari insistebat. Sed hæc desiderato sine non complevit: quia post tempora dierum illorum factus est motus magnus, qui totam Saxoniam vehementer concutiebat, & intermissis constructionibus Ecclesiarum, cœpit firmare præsidia civitatum & urbium, quia bella plurima adversus ipsum consurgebant.

Ministerii, a) Hanc lectionem Codices MSS. L. & B. exhibent, & contextus evincit. *Monasterij* erat in editis.

Et primum, b) Dux primum cum Henrico Episcopo lapidem in ædificando templo nostro cathedrali posuisse dicitur. Idem *Chronicon vetus Saxon.* his verbis asserit: clo CLXX. In duffem *Raceburg* gunde Hertoge Hinrick de lanwe den Domgro. er to maken unde Bischoff Hinrick / de noch hude in den dach stens to hube / dar de Hertoge den ersten *Stein* to leyde. Annum eundem *lapis* muro ejusdem templi insertus, exprimit, in quo hæc incisa: Anno Domini clo CLXX. ædificata fuit præfens ecclesia per dominum Henricum, ducem Bavarie & Saxonie, & per Henricum, tertium Episcopum Lubecensem, & fundatorem Monasterii S. Johannis in Lubec, consecrata in honorem sanctorum Johannis Baptistæ & Nicolai Confessoris Je-

su Christi. At quæras, quomodo Henricus Episcopus anno 1170. primo lapidi ponendo adesse potuerit, qui tunc nondum Episcopus, nec Lubecæ erat, sed Brunsvici Abbatis munere adhuc fungebatur? Dux enim anno 1171, cum Conrado Episcopo peregre abiit, ut ostendimus supra ad *Cap. 3.* Cœciliari hæc autumo, si statuat, Ducem anno 1170. primum lapidem ponendo structuræ dedisse initium, cumq; anno 1172. operi vix cœpto Henricus, novus Episcopus, perficiendo & consummando adesset, inde utriq; initium templi pariter adscribi. Nisi dicere velimus, Auctores Chronici Saxon. & Scripturæ in lapide maluisse uti numero rotundiore, quod antiquis etiam Auctoribus, ut *Livio, Floro* & aliis familiare est.

Primus lapis Basilicæ alicuius à l. rincipi, aut ab Episcopo poni sæpe solebat idq; plærumq; magno populi confluxu. *faci* hujus

hujus sive pietatis sive superstitionis primi Auctores esse perhibentur: nam Constantinus M. in S. Sôphiæ templo inchoando primum posuit lapidem, *Joann. Leonclav. in Pandet. c. 98.* Uratislaus, primus Bohemiæ Rex, ad fundamentum templi, quod Pragæ in arce Wissegrado ædificabat, duodecim cophinos terrâ onustos humeris portabat, *Cosmas Pragensis, anno 1070. Æneas Sylv. histor. Boh. cap. 22. Thomas Jordanus Annotar. in l. IX. Dubnavj.* Vipertus Groicenis, in monasterio Pegaviensi fundando, consilio Episcoporum suis humeris

Præsul Conradus ex Hoestlein gener osus,
Ampliat hoc templum, lapidem locat ipseque primum,
Centur. Magdeb. XIII. c. 10.

Templi nostri Cathariniani lapidem primum posuit Episcopus Henricus à Bock-

Anno mileno ter CCC. quintoque trigeno:
Vicesimo primoque die Julii duce

Hunc Præsul primum lapidem ponebat in imo,

Sultanus Murates Hadrianopoli novi templi primum lapidem suis manibus ponit anno 1437. *Annales Turcici.* Non incommode huc referas exemplum Caroli

per duodecim angulos fundamenti totidem cophinos lapidum detulit, scilicet imitando factum religiosissimi Principis Constantini, inquit *Morachus Pegaviensis, ann. 1091.* Solennitatem, qua primum lapis templi Augustani ab Episcopo ponebatur, frequentabant XX. millia hominum; *Chron. Augustanum Sigismundi, part. II. c. 7.* Conradus, Præsul Colonienfis LII. circa finem vitæ novam structuram ecclesiæ B. Petri anno 1256. inchoavit, & primum lapidem suis manibus posuit, *Qua de re versus:*

holt, anno 1335. Notant hoc versus rhythmici lapidi incisî:

Anno mileno ter CCC. quintoque trigeno:
Vicesimo primoque die Julii duce

Hunc Præsul primum lapidem ponebat in imo,

V. Imperatoris, qui victor ex Africa rediens anno 1530. arcis Florentinæ primum victrici manu lapidem posuit, *Paul. Merula part. II. l. 4. c. 21.*

CAPUT XIV. (XIX.)

1. *Thomas Cantuariensis apud Alexandrum III. in Gallia aquam in vinum mutat.*

2. *Occisus est in Anglia IV. Kalend. Jan. - - - - - 1171.*

3. *Miraculis claret.*

1. **C**irca tempus illud passus est in Anglia B. Thomas (a) Cantelbergenfis Archiepiscopus, vir sanctitate & miraculis insignis. Qui cum pro lege dei sui certaret usque ad mortem, instante persecutionis tempestate, declinans iras malignantium, secessit ad Papam Alexandrum, qui tunc in Francia exulabat, & apud eum mansit diebus multis, in sanctitate & justitia serviens Domino omnibus diebus vitæ iuc. Accidit autem una dierum, cum Apostolicus federet cum Episcopo, ut forte sciret, & dixit puero assistenti sibi: Affer mihi aquam de fonte, ut bibam. Quæ cum allata fuisset, dixit Apostolicus Episcopo: Benedic & bibe.

bibe. Qui benedixit aquam, & murata est in vinum, & bibens dedit Apostolico. Cumq; Apostolicus intellexisset vinum (nam vocato puero, dixit ad eum: quid detulisti mihi: qui dixit, aqua) Apostolicus, affer mihi adhuc de eadem. Cumq; hoc secundò factum fuisset, iterum dixit Apostolicus ad Episcopum: Frater benedic, & bibe. At ille virtutem de se exisse nesciens, credens ex industria vinum allatum, simpliciter benedixit, & iterum murata est in vinum, bibensq; dedit Apostolico. At ille adhuc non credens, putans errore factum fuisse, tertio clam præcepit afferri aquam, & tertio murata est in vinum. Tunc expavit Apostolicus, intelligens eum virum sanctum esse, & virtutem Dei in eo celebratam fuisse. Post hæc dixit ad Apostolicum: Domine revertar in 2
parochiam meam, & visitabo oves meas. Scio quidem iram regis mihi imminere, sed obædiendum est Deo magis quàm hominibus, ipsius in me perficiatur voluntas, pro cuius nomine etiam mori paratus sum: quia sicut ille pro nobis animam suam posuit, ira & nos debemus pro fratribus animam perdere. Cui dixit Apostolicus: Vade, ecce ego mittam te. Et ita reversus in parochiam suam, passus est IIII. Calend. Ianuarii, & ex ipsa hora usq; in hodie- 3
num diem per ipsum Deus operatus est virtutes multas, sicut etiam testantur hi, qui ad ipsius monumentum fuerunt, ubi per virtutem orationum suarum omnibus infirmantibus vel afflictis præstantur beneficia multa, & magnificatur Deus à populo omnium nationum, qui nostris etiam temporibus in suis sanctis dignatus est glorificari.

Thomas. a) Eadem die V. Dominice Nativitatis, i. e. 29. Novembr. anno 1171. contigisse, cji q; auctores Gulielmum Tractum, Reginaldum Urcium, Hugonem Motivillam & Richardum Brittonem fuisse, scribunt *Matthæus Paris*, *Rogerus de Hoved. Annal. part. poster.* *Radulph. de Diceto, pag. 513.* *Gulielm. Neubrig l. II. cap. 25.* *Polydor. Vergil*

Angl. Hist. lib. XIII. Coram altari sancti Benedicti immolatum illum esse, *Radulphus* addit, Ad IV. Kal. Jan. cum Anfore nostro eadem refert *Wilhelmus Tyrinus*; qui viam, dignitates, exitum & mortem Thomæ describit *l. XX. c. 23.* De eadem illius hos versus adducit *Robertus de Monre:*

Annus millesimus, centens, septuagens
Primus erat, primus quo ruit esse Thomas.
Quinta die natalis erat, flos orbis ab orbe
Pellitur, & frustus incipit esse poli,

Herm. de Lerb. hos adfert:

De eadem Quis moritur? Fraus? cur? pro grege: qualiter? ense:
Quando; natali; quis locus? ara Dei,

Idem

Idem

Richardus Crito, nec non Moravillius Hugo,
 Wilhelmus Turci, Reinoldus filius Urſi,
 Thomam martyrium fecere subire beatum.

Pontifex Regi pœnitentiæ loco injun-
 gebat, ut convocatis regni baronibus, ju-
 rejurando se coram iis purgaret, non esse
 tale homicidium commissum suo instin-
 ctu & voluntate. Præterea ut milites CC.
 sine mora mitteret Hierosolymam, nume-
 rato iis stipendio unius anni, & ipse dein-
 de collecto quando posset exercitu, intra
 annos tres etiam eò proficisceretur, ut re-
 scinderet omnia, quæ in eodem suo re-
 gno, in invidiam & præjudicium liberta-
 tis Ecclesiasticæ constituisset; postremo, ut
 regni incolis quancumq; vellent, pro-
 vocandi ad Pontificem Romanum pote-
 statem concederet, *Nic. Machiavell.
 Hist. Florent. l. I.*

Post annos ducentos, anno videlicet
 1177, cum Henricus à Kniprode, Teutoni-
 cæ in Prussia & Livonia militiæ Magister,
 nec non urbes Hanseaticæ Simonem
 Syvertingium & Hardevvicum Boteten
 Legatos in Angliam misissent, Eduardus
 III. Rex, & Episcopus Londoniensis illos
 magnificis muneribus prosecuturi, fru-
 stulum de ossibus occisi hujus divi, & par-
 tuculam tunicæ interioris, qua indutus
 coram altari qœcubuerat, donabant, ut il-
 la sacello S. Gertrudis, quod Lubecæ extra
 mœnia ad portam arcis tunc temporis
 stabat, inferrent, Addebat idem Episcopus
 Indulgentias, quas consequerentur ii, qui
 sacellum illud devotè frequentarent, &
 reliquias istas muneribus venerarentur.
Codex MS. Privil.

Erat hæc illorum temporū superstitio,
 ut in reliquiis sanctorū in templis inferen-
 dis magnam partè cultus divini consistere
 crederent, Exempla plurima congestit Lu-

poldus de Babenberg de Zelo Germ.

Princ. cap. 12. & 13. Et patet vel exem-
 plo Henrici Leonis, *supra cap. 12. n. 4.*
 Quanta autem illis temporibus impostu-
 ra sæpe mundo per ejusmodi reliquias fa-
 cti sit, jam sua ætate queri publicè ausus
 est *Jacobus de Erfordia*, cum libro de
*erroribus & moribus Christianorum
 Propositione 6.* scribit: Insuper nec nisi
 falsissimè negatur, grandia idololatriæ
 crimina committi à Christianis, in con-
 cursibus ad loca occulta æstimata sacra;
 quæ vulgi ineruditi & fatui, atq; clericorum
 infatigabilis cupiditatis adinvento
 sibi instituit ex parvis seu nullis experient-
 iæ, fama fatuorum quorundam hoc pro-
 clamante, ut aliquid divinum & sanctum
 ibi fore credatur. Sicq; populus stultus &
 insipiens, nullo ductu rationis, nec legiti-
 mo examine præmisso, aderant, veniantur,
 coluntq; quod ignorant; offerunt ob-
 lationes, signaq; suspendunt in evidenti-
 am falsitatis, &c. *Et post pauca:* Nec ad-
 mittere volunt, ut res examinetur per sa-
 pientes, timentes, nec spes quæstus eorum
 depercat, Ut manifestè patet in Wilsnack;
 ubi propter quæstum, putatum sacra-
 mentum cruore rubro tinctum, &c.

Quod Auctor hic addit de concursu
 Wilsnacum facto, illud cœpit anno 1384.
 Vide *Krantz. Wandal. lib. IIX. cap. 11.*
 Thomas anno 1173. per Alexandrum III.
 Sanctorum catalogo inscriptus est: sed
 post annos 367. ejus reliquias Henricus
 VIII. Rex Angliæ cremavit, anno 1538.
*Joann. Gualter. Chronol. Ecclesi. astico-
 pol. anno 1171.*

CAPUT XV. (XX.)

1. *Fridericus Imperator ex Italia re-* | *ditionis.*
dit, exercitum contra Longobardos | 3. *Ille se excusat.*
collecturus. - - - 1175. | 4. *Imperator nullis argumentis Leoni*
 2. *Henricum L. vult esse socium expe-* | *iter persuadere potest.*

Circa tempora dierum illorum in Italia positus erat Imperator nimis
 præliis occupatus. Siquidem Longobardi unanimes rebellabant con-
 tra eum, & respub. in partibus illis nimis turbata erat, forte propter pecca-
 tum schismatis, quod multis annis duraverat: & multi in ovile ovium non
 per ostium intraverunt, sed aliunde ascendentes ecclesiam errore schismati-
 co vexaverunt. Cæsar igitur fortunatus, bellorum frustratus eventibus, gra-
 viterq; anxius, exiens de finibus illis, transmissis Alpibus venit in partes
 Teutonicas, & convocatis Principibus, perturbationem Imperii exposuit, &
 ad comprimendos rebelles in Italicam expeditionem eos secum evocavit.
 Ducem (a) etiam Henricum ad hunc laborem omni instantia adducere con-
 tus est. Et quia eum formidabile Longobardis expertus erat, dicebat se omni-
 modis sine ipsius præsentia contra eos prævalere non posse. E contra ille
 prætendebat, se multis laboribus & expeditionibus tam Italicis quam etiam
 aliis innumeris, utpote jam senem, defecisse, & omni devotione Imperatorie
 majestati se obsecuturum affirmabat in auro & argento, cæterisque impensis
 ad exercitum contrahendum, sed tamen omnino salva gratia ipsius in perso-
 na propria venire posse negabat. Ad hæc Imperator: Deus, inquit, cœli te
 inter Principes sublimavit, & divitiis & honoribus super omnes ampliavit, om-
 ne robur Imperii in te consistit, & justum est, ut ad confortandas manus om-
 nium huic negotio præcipuum te exhibeas, ut respub. quæ tibi cœpit, per
 te convalescat, per quem præcipue hæctenus se steterisse non dubitat. Memore-
 rem te esse volumus, quod nihil unquam tuæ voluntati negavimus, & quia in
 omni honore tuo ampliando semper parati fuimus. Inimicis tuis semper ini-
 mici fuimus, & nullum adversum te prævalere permisimus. Et ut sacramen-
 torum fidem omittamus, quam Imperio firmasti, meminisse te volumus con-
 sanguinitatis, qua nobis super omnia teneris, ut in præsentī necessitate omni
 fidelitate, utpote nepoti & Domino & amico, nobis concurras, & de cætero
 ad omnia, quæ volueris, benevolentiam nostram habeas. Cumq; Dux adhuc
 renueret, & ad omne obsequium se paratum offerret, se tamen in propria
 persona venire negaret, Imperator assurgens de folio suo, utpote quem an-

gustia tenebant, ad pedes ejus corruit. Dux autem vehementer conturbatus de re tam inaudita, quòd humiliatus in terra jaceret, sub quo curvatur orbis, quantocyus eum à terra levat, nec tamen ejus consensui animum inclinat.

Ducem, a) Quomodo & quando Dux Imperatoris offensam incurrerit, alii aliter exponunt. In expeditione illa Italica quinta, quam Imperator anno 1174. III. Non. Septemb. assumto Henrico Leone prium ingressus est, & in qua ad Italiae urbes expugnandas potissimum Christiani, Archiepiscopi Moguntini, opera usus est, quæq; anno 1178. demum finita est, Offensam hanc ortam esse certum est, Noster tunc Imperatorem à Duce repulsam tulisse refert, cum ille in Germaniam redisset, alium evocaturus contra Italos exercitum; quod anno 1175. factum est. Tunc enim illum nullis precibus à Duce obtinere potuisse, ut comes itineris esset, narrat, quòd Dux corpus suum jam tot expeditionibus Italicis & aliis bellis fractum, atq; ætatem vergentem causaretur. Narrant alii, Ducem statim anno 1174. cum Imperatore in Italiam cum cl. Is, equitibus progressum. Cum autem Imperator anno 1175. apud Papiam prope à Lombardis obsessus sederet, & magna rerum consiliorumq; difficultate afficeretur,

Ducem diro fulmine, quod jam Alexander III. Pontifex in Imperatorem vibrat, deterritum ab eo discessisse, magnaq; secum Germanorum partem abduxisse; Imperatorem autem attonitum ipsum usq; ad lacum Comensem esse subsequutum, atq; ibi prope ad genua accidentem obcitatam esse, ne se, remq; publicam in tanta rerum difficultate desereret. Quod cum ille firmato ad discedendum animo denegaret, Imperatorem tunc quidem in castra reversum esse; deinde verò live pace live induciis cum Italis factis in Germaniam anno 1175. rediisse, Ducem lata sententia damnassee, ac mox sese in Italiam retulisse, & reliquias belli confecisse. Vide *Historiam Anonymi de Landgr. Thuring. c. 19. Albert. Stad. ad anno 1177. Duo Chron. Lubec. MS. ad ann. 1177. Hermann. de Lerb. p. 19. Carol. Sigon. l. XIV. de regn. Ital. ad ann. 1174. & seq. Knntz. Wand. l. VI. c. 12. Saxon. l. VI. c. 35. Metrop. VII. c. 1. Georg. Fabr. Chemn. ad ann. 1173.*

CAPUT XVI (XXI.)

1. Imperator, à Moguntino Antistite potissimum adjutus, Longobardos oppressit.
2. Re bene gesta reversus causam Du-

- cia refert ad Principes.
3. Hignviter de illo conqueruntur.
4. Imperator ad Ducem oppimendum consilia init.

Imperator verò pro tempore dissimulata ira, quam ex nimia animi verecundia traxerat, reversus est in Italiam cum exercitu, quem tunc contrahere poterat, adjuvante partes ejus omni instantia Christiano Moguntino, qui etiam

etiam usq; ad finem vitæ suæ Longobardiam vastabat, subjiciens eam Imperio, plus placere cupiens Imperatori terreno quàm cœlesti, & neglectis ovibus sibi commissis, magis tributa Cæsaris quàm lucra Christi colligebat. Imperator itaq; prosperatus, victoriam adeptus est, & ad voluntatem abusus est terra illa incendiis & deprædationibus, devastans omnem civitatem munitam. Et contritum est cornu adversariorum, & siluerunt in conspectu ejus. Videns itaq; quòd data esset requies, opportunitatem nactus, convocatis Principibus, multa contra Henricum Ducem allegare cœpit, quòd propter nimium fastum superbiæ suæ tantum Imperio contemptum exhiberit, ut eo ante pedes ejus humiliato, nullo eum miserationis intuitu in tanta necessitate constitutum attendere dignatus fuerit, & despecta republica & auctoritate Imperatoriæ majestatis neglecta, omne auxilium obstinato animo ei negaverit. His auditis Principes, qui eum prius oderant, accepta occasione, contra eum multa conqueri cœperunt, & cooperantes verbis Imperatoris, omni honore eum privandum judicabant, & reum imperatoriæ majestatis proclamabant, non solum quia præcepta vel merita ipsius despexisset, sed quòd ad ignominiam omnium principum in propria eum persona humiliatum confudisset. Et alii atq; alii se ingerentes, illas vel illas ab eo illatas sibi injurias conquesti fuerunt, & justitiam sibi fieri judicio Imperatoris exposulaverunt. Pontifices ante omnes Ecclesiarum oppressiones clamabant, nullam ferè Ecclesiam esse dicentes, quæ ejus direptioni non subjaceret. Facta est igitur conjuratio valida adversus eum. Cæsar itaque videns Principes ei intentare malum, multa usus prudentia, totum ad dejectionem ipsius ingenium pendere cœpit. Anadvertensq; quòd facilè eum destruere non possit, admovet omnes varia calliditate dolos, & quem viribus expugnare diffidebat, sapientiæ admota paulatim manu evincere cogitabat. Reconciliatus est etiam tunc Papæ Alexandro, mediante Philippo Coloniensi, & eum, cui diu adversatus fuerat, tunc in pace recepit, ut undiq; firmata parte sua, facilius, quod volebat, perficeret.

CAPUT XVII (XXII.)

1. Schisma inter Pontifices sublatum, & Alexandro III. dignitas Papalis confirmata est. - - - 1177. 2. Udalricus, Episcopus Halberstaden-	sis, sedi suæ restitutus, nova contra Ducem agitavit consilia. 3. Gero ejicitur, & acta ejus rescinduntur.

- 1 **A**Nno (a) igitur incarnationis Domini nostri Iesu Christi M. C. LXXVII. respexit Dominus de folio suo excelso super filios hominum, & orta est in Ecclesia Dei dies exultationis & lætitiæ, cessante schismate, quod viginti annos Ecclesiam dissipaverat, & facta est pax inter regnum & sacerdotium, & unitas in sede Apostolica, & coadunata est Ecclesia sub Alexandro, & factum est unum ovile & unus pastor. Mercenariis itaq; ejectis, pastores rever-
- 2 si sunt ad caulas ovium suarum. Inter quos Udalricus Halberstadenfis auctoritate Apostolica reversus est in sedem suam. Sed & manus Imperatoris cum ipso erat, in omnibus confortans eum. Statim igitur ad introitum ipsius commota est terra: quia faventibus Principibus orientalibus contra Ducem
- 3 Henricum multa moliri cœpit. Gerone etiam fugato, omnia quæ multis annis in Ecclesia illa per eum ordinata fuerant, cassata sunt. Omnes igitur ordinati Geronis ab officio suspensi sunt: Ecclesiæ, quas ille non consecraverat, sed magis execraverat, clausæ sunt, & corpus B. Burchardi Episcopi, quod ille transfulerat, per Ulricum terræ reconditum est.

Anno, Anno 1177. nono Kal. Augusti | deposita amicitiam fecisse, scribit *Gul-*
Imperatorem & Papam omni simultate | *elm. Neubrig. l. III. c. 2.*

CAPUT XVIII. (XXIII.)

1. *Henricus L. Deminum oppu-* | *pter imminentia bella in Saxoni-*
gnat. - - - - - 1177. | *am redit.*
2. *Intellecto, Udalricum rediisse, pro-*

1 **I**N diebus illis autem Henricus Dux cum gravi expeditione Slaviam intra-

2 **I**verat, & expugnabat castrum Dymin. Audito ergo ingressu Udalrici, intelligens se jam circumventum esse: Bella mihi video, bella parantur, ait. Vocatisq; admodum paucis de familiaribus suis, dicebat se sine omni dilatione oportere in Saxoniam reverti: inter quos sic Fridericum, machinarum constructorem, alloquitur: Quibus artibus vel viribus expugnabimus urbem? Qui respondit: Si placet, post triduum eam totam incendiis consumam. Cui Dux: Non laudo, ait, ut incendatur: quia si exusta fuerit, non minus hostes refumtis viribus nos inquietabunt, maxime cum trans Albiam maxima bella adversum nos insurgant, & durum sit, ex utraq; parte hostiles incursiones sustinere. Cui ille: Si magis placet hoc, elaborabo, ut post triduum obsides, quotquot volueris, offerant, & deinceps tributa cum pace persoluant. Quod cum Duci placuisset, & sic factum fuisset, acceptis obsidibus quasi infecto negotio reversus est Brunschwig.

CAPUT XIX. (XXIV.)

1. *Henricus, Episcopus, Lubeca cænobium Johanni Evangelistæ sacrum, fundat. - - - 1177.* | 2. *Idem cænobium dedicat, & redditibus ornat.*

Ipso autem anno Henricus Episcopus cœpit fundare opus novellæ plantationis in Lubeke, congregationem videlicet Monachorum quam construxit in honore Sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctiq; Joannis Evangelistæ, & Ægidii Confessoris Christi: facta solenniter consecratione in die B. Ægidii, assistente ei Erhelone, Præposito majoris Ecclesiæ, cum Decano Odone & Arnolde Custode & aliis Canonicis. Sed quia propter paucos redditus Episcopales largè eam ditare non potuit, contulit tamen in dotem ejusdem ecclesiolæ dimidiam villam Tangenelch (a) & aliam villam Cleve (b), & tres dimidias decimationes, in Gladeburg (c) majore, in Gladeburg minore, & in Stubbekisdorff. Curtes etiam in civitate denariis suis comparavit, persolventes annuatim octo marcas denariorum, & agros quosdam in campo ejusdem civitatis. Et ita omni devotione eidem tenellæ plantationi insistebat, non sine magna æmulatione quorundam, qui ejus studiis invadebant. Ipsam tamen quasi imperfectam reliquit, quia paucò supervixit tempore.

Tangenelch. a) MS. R. legit Ranzivelt, Rectè proflus. Nam hæc villa Ranzivelt, sive, uti nunc pronuncietur, Rensfeldt / conjuncta est villæ Clevæ, & adhuc subest Episcopo Lubecensi.

Cleve. b) Kleve scribendum, non Clene, tit erat editum. Id nomen loco hodie ma-

net. Infer vit usibus Canonicorum Lubecentium.

Gladenburg. c) Gladdenbrügge majus & minus, ad Travam, haut procul Sigeburgo sita sunt. Stubbendorff ad eundem amnem prope Reinfeldam occurrit.

CAPUT XX. (XXV.)

1. *Copiæ Henrici L. ab Episcopo Halberstadenſi vincuntur. - 1178.* | 2. *Henricus de Orlemund, Adolphi III. vitricus, moritur. - 1178.*

Udalricus autem Halberstadenſis occupavit montem quendam, qui Hoppelberg dicitur, firmans illic præſidium, & adjuvabant eum manus Orientalium. Quod audiens Dux, venit illuc cum multitudine armatorum, & abjectis hostibus, fregit munitionem. At illi resumtis viribus cœpto operi inſtiterunt. Cumq; secundò occurreret eis exercitus Ducis, illi invalescentes hos in fugam verterunt, & plurimis captivatis, spolia multa acceperunt. Multi etiam

- 2 ti etiam ibi perierunt, suffocati in locis palustribus. Mortuus est autem tunc temporis Henricus Comes, vitricus Adolphi Comitis, qui adhuc adolescens erat. Sed mater ejus Mechthildis prudens & religiosa scemina, soluta à lege mariti, domum illius sapienter disponebat. Qui cum miles factus esset, non degeneravit à virtute paterna.

captivatis a) Udalfricus tunc ope Wigmanni, Antistitis Magdeburgensis, Leonis exercitum sperat, & trecentos capit.

Georg. Fabric. anno 1178. Henricus. b) Hunc Holsatiæ Leo præfecerat, *Suppl. l. II. c. 7. n. 5.*

CAPUT XXI. (XXVI.)

1. Evermodus, Episcopus Raceburg. moritur. - - - 1178. | 3. Isfridus illi successit, qui in Episcopatu multa perpeffus est. 1187.
2. Mimula vivus edidenat.

1. **T**unc etiã temporis beatæ memoriæ Evermodus (a), Episcopus Raceburgensis, mortuus est: sed sicut fidelium devotioni placet, vivit in Christo: quia religiosam vitam ducens, in sanctitate & justitia usque in finem perseverabat, ita ut, sicut quidam asserunt, eo adhuc vivente, Deus per eum virtutes quasdam signorum operatus fuerit. Et quia opportunitas se obtulit, non prætereunda sunt silentio, quæ fidelium relatione didicimus. Accidit, ut quodam tempore Henricus, Comes de Raceburg, cujus temporibus idem Præsul à Duce Henrico ad Episcopatum vocatus fuerat, duos captivos haberet insignes de Frisia. Quos cum multum tyrannico more tormentaret, Episcopus eis compatiens, sæpius Comitem, ut eos absolveret, exorabat. Sed ille nulla motus miseratione non minus eis parcebat. Inter hæc Paschalis dies supervenit. Et captivi pro reverentia festi divinis intrerant, sub custodia tamen durissimè compediti. Cumq; Episcopus facta aspersione ad eos devenisset, boja (a) aqua benedicta miseratione ductus asperfit, his usus verbis: Dominus erigit elisos, Dominus solvit compeditos. Et statim cum magno strepitu boja discrepuit, & illi soluti Deum glorificabant. Hæc in monte S. Georgii acta sunt, ubi tunc Episcopalis sedes erat, quæ necdum ut nunc per Deum incrementum acceperat. Boja verò ad indicium rei gestæ in Ecclesia multis diebus pependit. Alio quoq; tempore Præsul memoratus cum Dn. Hartuico, Bremense Archiepiscopo, qui pro sua generositate dicebatur Magnus, in Thetmarciã erat in quodam celebri colloquio. Cumq; vir Dei missam publicam, præsentè Archiepiscopo, celebraret, accidit ut effusione sanguinis facta, quidam Thetmarcus quendam de melioribus terræ occidisset. Quod cum innotuisset Episcopo, ad reconciliationem laborare studebat, ut moris est inter missa-

missarum solennia, illumq̄, cuius cognatum occiderat, obnixè deprecabatur, ut proximo indulgeret, replicans de oratione Dominica, dimitte nobis debita nostra, &c. Cumq̄ ille tumida mente induratus hæc non reputaret, Episcopus de ambone(c) descendens, ad ipsum accessit, & cū Sanctorum reliquiis ad pedes ejus se obtulit. Cumq̄ ille juramentis terribilibus per Deum & matrem & aliorum sanctorum nomina seipsum constringeret, nunquam se dimissurum, Episcopus pro benedictione contradicenti alapam maximam dedit, & ille promptissimè extensis manibus quod petebatur, annuit, & proximum in pace recepit. Quod divinitus factum credimus, perq̄ alapam Dæmonem ab homine fugatum. Similia in libro Dialogorum B. Gregorii inveniuntur, ut quædam sanctimonialis rusticum quendam alapa à Dæmone libera vit. Beatus etiam Benedictus Monachum, qui Dæmonem sequebatur, plaga virgæ sanavit, non quòd dæmones alapis vel virgis cædantur, cū sint incorporei, sed pietas Dei & virtus orationis ibi intelligitur. His aliisque virtutum indicis credimus Episcopum jam dictum vivere in Christo. Cui successit Dominus Isfridus, prius quidem Præpositus in Ierechowe, vir magnæ religionis, quia in eadem Præpositura non ut Canonicus, sed ut Monachus vixerat. Quod tamen in pace Canonicorum regularium dixerim: quia quamvis plerique Canonicorum sanctè & justè vivant, Monachus tamen nomen est summæ sanctitatis, & huic nomini nihil perfectionis deesse debet: sed hoc paucorum est. Inde est, quòd seculares ignorantes discretionem ordinis Monachorum & Canonicorum regularium, ipsos Canonicos Monachos appellare consueverunt. Factus autem Episcopus viam humilitatis non deseruit, mitem se in omnibus exhibuit, patiens autem ad omnes fuit. Et quamvis ordinem historię aliquantulum prævenire videamur, tamen quia de ipso loqui cœpimus, dicamus quantis adversitatibus attritus fuerit, & quanta virtute patientiæ illas sustinuerit. Cùm verò Dominus duo ponat in adversitatibus, ita dicens: Cùm audieritis prælia & seditiones, nolite terreri, quod B. Gregorius exponens, prælia, ait, ad hostes, seditiones pertinent ad cives, dicamus quæ intus à civibus, id est à fratribus, & quæ foris passus fuerit ab hostibus. Ex eo igitur tempore, ex quo mutatio Ducum facta est, quia destitutus solatio Ducis Henrici, qui eum propter suam fidelitatem & propter devotionem Ecclesiæ suæ manum tenebat, pacem cum Othone Præposito nunquam habere potuit. Qui ad Episcopatum aspirans, in multis eum infestabat, & fratres adversus eum commovebat. Ipsum etiam Ducem exosum habebat, & quem lædere viribus non poterat, verbis impetebat. Comes etiam Bernhardus in multis eum gravabat, quia à Ducis Henrici familiaritate se elongare volebat. 3

Supra omnia autem

aurem Ducis Bernhardi intolerabilem iram sustinebat : quia idem Dux hominum ab eo exigebat. Quod ei Episcopus negabat, dicens non esse necesse duobus ab Episcopo fieri hominum, se tamen principatui ejus libenter servire dicebat, si per eum Ecclesia sua pacem vel profectum habuisset. Duci autem Henrico dicebat se hominum fecisse non tantum propter ejus principatum, sed quia per eum Ecclesia multum accepisset & pacis & religionis incrementum. Huic ergo Dux Bernardus offensus omnes decimationes suas in omni terra, quæ Sadelbet dicitur, auferebat, homines suos captivos pecuniam sibi persolvere cogebat. Ille tamen immotus persistens magis elegit ista pro tempore patienter sustinere, quam novitatem aliquam sibi vel Ecclesiæ suæ inducere.

Euermodus, a) De hoc Evermodo *Kmn-tzius Metropol. l. VI. c. 28. & 40.*

bojam, b) boja est collare in carcerem compactorū. Vox *Plautio* usurpata *Captiv. act. IV. sc. 2. 108.* Adde *Joann. Meurs. in Glossario.*

ambo) ἄμβων Græcè, primò superciliosam eminentiam significat, Unde *Hesychius in Lexico* scribit, Ἐσθυλὸν Κερκύωνι καὶ Σιούφω vocasse ἄμβωνας, τὰς περσαναβάσεις τῶν ὄρων, acclivitates & falligia montium, Cujus significati plura exempla adfert *Henricus Stephanus in Indice Thesauri.* Deinde est idem, quod suggestus rotundus, in medio templo extrui solitus, unde sanctæ scripturæ ad populum legebantur, Usurpat *Cedrenus* scribens: ἀνήλθε καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Καβαλλῖνος ἐν τῷ ἄμβωνι, p. 42. 381. & Μεθ' ὧν καὶ Κωνσταντῖνον τὸν ψευδώνυμον πατριάρχην Ἰππὸν ἄμβωνος ἀνελθεῖν καὶ ὑψώσασθαι τὰ ἴμια ξύλα, ὁμοῦσαι πεποίηκεν, p. 382. Item de Constantino Copronymo: ἐν τῷ ἄμβωνι συμβεβηκώς. Occurrit

eodem sensu apud *Curopolatem*: ὁ πατριάρχης ἐναβαίνε Ἰππὸν τὸν ἄμβωνα, s. de coronat. Imperatoris. Ad quem locum *Nadabus Agmonius* in *Not.* putat, ἄμβωνα dici τὸ ἐναβαίνειν. Idem censet *Isaac Casaubon. in Athenæam l. XI. c. 10.* Ἀργύριον, ὃ τὸν ἄμβωνα παρομοιωθεῖ, *Nicetas Choniata lib. de Murzuso, c. 3.* *Theophyl. Simocatta* τὸν ἄμβωνα explicat per βῆμα ἢ ὑψηλὰ, cum scribit: ὁ μὲν Θεόδωρος ἀνεῖς Ἰππὸν τῶν Βημάτων τῶν ὑψηλῶν, (ἄμβωνα ταῦτα τὰ πλήρη δοκμαλεῖ), l. IX. c. 10. *Hermias Saxonenus* autem per βῆμα, cum apud illum *Polychronius* inquit: ἐπέλασεν αὐτὸν (Ευσεβίαν) κείσθαι ὑπὲρ τὸν ἄμβωνα. βῆμα δὲ τὸ τῶν ἀναγνωστῶν, *Histor. Eccles. lib. IX. c. 2.* Alii ab ambiendo dictum existimant, quia intrantem ambit. Usurparunt & nostri. Archipresbyterum ambonem conscendere iussit, *Iso Cærobita S. Galli l. I. c. 4.* Leo Papa ambonem ascendit, *Annal. Fuldens. anno*

800. Utuntur de eodem Leone alii, (quos vide apud *Frid. Lindenbrog. in voce Purgatio*.) & *Kantz. Sax. lib. II. cap. 18.* Item *Carol. Sigon. lib. IV. de reg. Ital.* Vide & *Joann. Leonclav. Pandect. Hist. Turc. cap. 199. Cl. Salmas. Plinian. Exercit. in Solin. p. 704.*

CAPUT XXII. (XXVII.)

1. *In locum Balduini, Archiepiscopi, Bremensis, Bertoldus eligitur. 1178.* 2. *Is electionem suam Papæ judicio submittit.*
3. *Papam illam approbat.*

Circa idem tempus, quo mortuus Evermodus, mortuus est & Baldevinus, Archiepiscopus Bremensis, qui multum neglexit Ecclesiam suam, de cuius conversatione melius est silere quàm loqui. Cui successit Dominus Bertoldus, vir prudens & litteratus valde, & zelotes justitiæ, in quo quidem Duci Henrico primò complacuit, sed postea mutata voluntate displicere cœpit. Et quia in eo infra quatuor sacros ordines celebrata est electio, visum fuit ipsi electo minus canonicè in eo factum fuisse. Et missa legatione ad Dominum Apostolicum, ipsi omnem seriem electionis intimat, submittens se judicio summi Pontificis, ut si eam approbasset, rata maneret, sin autem, irrita haberetur. Apostolicus autem cognita viri prudentia, & quia multum in Ecclesia fructum facere potest, electionem ipsius approbat, & per scripta sua in omnibus eam confirmat. Bertoldus igitur promotus ad ordinem Subdiaconatus, denuò in Pontificem electus est, ut si quid in priori electione minus canonicè factum fuisset, eo ad sacros ordines promotò, apostolica auctoritate canonicè & legitime suppleretur.

CAPUT XXIII. (XXVIII.)

1. *Alexander Papa Concilium Lateranense celebrat, tempore Quadragesime. - - - - - 1179.* pro consecratione obtinenda ad Papam venit.
2. *Concilium Geronem, Episcopum Halberstad: & ab illo inauguratos recipit.* 4. *Henricus Dux per Legatum consecrationem ejus impedit.*
3. *Bertoldus, electus Archiep. Brem.* 5. *Bertoldo rejecto, Sigfridus Anhaladinus succedit.*

In ipso (a) autem tempore indictum est ab Alexandro generale Concilium, quod celebratum est Lateranis in palatio Constantini. Factus est ergo conventus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à Schismaticis, sperantes se gratiam Apostolici invenire & misericordiam exequendi officii ab eo contequi. Præcipuè autem de Ecclesia Halberstadensi, quæ per Geronem nimis demembrata erat, tam Monachi quàm Clerici clementiam

Apostolicæ sedis adierunt. In qua profectio præcipuè erat Abbas Theodoricus de Hilseneburg: quia serè omnis congregatiò Monachorum suorum in salicibus organa sua suspenderant, exceptis paucis senioribus, qui ante schisma ordinati fuerant. Cumq; omni instantia instarent pulsantes Apostolicam pietatem, tandem de ordinatis Geronis dispensatum est, ut quia idem Gero non à schismatico, sed à catholico, Hartuico videlicet, Bremensi Archiepiscopo, ordinatus fuerat, ordinati ejus per gratiam Apostolicam in ordinibus suis persisterent, & ad majores per benedictionem ascenderent. Ipse etiam Gero hanc obtinuit gratiam, ut officium Pontificale in omni loco liberè exereretur, ut in Episcopatu Halberstadenfi. Venit etiam illuc Dn. Bertoldus (b) Bremensis electus in promotione officii sui suscepturus Apostolicam benedictionem. Quem Dominus Papa benignè suscipiens, de promotione ipsius instantissimè tractare cœpit, ipsi etiam omnem honorem deferebat, ita ut in consilio Prælatorum cathedram suam inter summos Pontifices collocaret, & eum insulatum coram se residere faceret. Cumq; in proximo sabbato promovendus esset in sacerdotem, & sequenti Dominica in Episcopum, feria sexta ad vesperam venit nuncius Ducis Henrici, Henricus præpositus, qui erat acerrimus perorator: & quia idem notus erat summo sacerdoti, statim intravit ad ipsum. Manè autem factò cum se Bremensis Electus ad suscipiendos ordines præpararet, & ei Hubaldus Cardinalis, qui post Alexandrum factus est Lucius, in quo summa consilii Romanæ curiæ pendebat, præparaturam suam, eo quòd inhonestior non esset, deputasset, dictum est à cubiculariis Domini Papæ, Veniant Bremenses. Venit igitur Dominus Electus cum suis, & Dominus Apostolicus egressus de cubiculo suo dixit ad eum: Frater, quia infra sacros ordines ad honorem pontificatus electus es, cassamus electionem tuam. Cumq; quidam astantium dicerent: Domine, meminerit pietas vestra, quod electionem ipsius approbaverit: Apostolicus in cubiculum, unde egressus fuerat, reversus est. Bertoldus autem non sine rubore discessit. Cui postea successit Sifridus, filius Marchionis Adalberti, cui Dux in omnibus devotissimè tam propter eum quàm propter fratrem suum Bernardum Comitem de Hauchalt(c), assistebat. Erant enim tunc amicissimi. Sed postea alienati ab invicem facti sunt inimicissimi.

In iplo, a) Anno 1179. V. Id. Mart. Papa Lateranense hoc concilium celebrandum induxit. Fuit autem turpe pecuniæ aucupium juxta *Guilielm. Neubrig. l. II. c. 23*. Legatos Romani Pontificis prætextu

pecuniæ ad bellum sacrum colligendæ multas pecunias saepe corrasisse, ostendit *Georg. Buchanan. rer. Scotic. sine libri VII.* Scilicet Curia Romana non patiscit ovem sine lana, scribit *Auctor Chronici*

nici Aula Regia c. 22. graviter de avaritia Romanæ curiæ ibi conquerens Nam Episcopus Pragenfis omni suarum pecuniarum vellere excoꝛiatus Romã redierat. Eandem querelam instituit *Abbas Urspergensis*, cum scribit: Vix remansit aliquis episcopatatus, sive dignitas Ecclesiastica, vel etiam parochialis ecclesia, quæ non fieret litigiosa, & Romam deduceretur ipsa causa, sed non manu vacua. Gaudet mater nostra Roma, quoniam aperuntur catacactæ thesaurorum in terra, ut ad te confluant rivi & aggeres nummorum in magna copia. Lætare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensationem tantorum malorum datur tibi precium. Jocundare super adjuꝛice tuâ discordia, quia erupit de puteo

infernalis; abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes quod semper stitisti, decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines, non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio, precio comparata. *Ursperg. de dissidio Philippi & Ottonis IV.*

Bertoldus, b) *Kruntz. Metrop. l. VII. cap. 4.*

Hauchalt, c) *Anhalt* rectè legit *MS. B.* Et ita legendum esse liquet ex collatione *l. II. c. 1. n. 9.* ubi Sigfridus hic etiam Bernhardi Ducis frater esse dicitur. Bernhardus autem Anhaltinus erat.

CAPUT XXIV. (XXIX.)

1. *Philippus, Archiep. Colon. in terras Ducis, Hamelam usq; irruptionem facit. - - - - - 1178.*
2. *Dux Imperatori injurias à Coloniensibus sibi illatas conqueritur.*
3. *Imperator Ducem bis ad causam in conventu Principum dicendam evocat. - - - - - 1179.*
4. *In conventu Magdeburgensi Marchio Lusatia duellum contra Ducem expetit.*

5. *Dux Imperatorem privato colloquio mitigare nequicquam studeat.*
6. *Imperator Ducem tertio vice Goslariam vocatum, nec se sistentem de sententia Principum proscribit.*
7. *Cum quartum citatus nondum compareret, proscripcio confirmata est.*
8. *Bernhardo, Comite Anhaltino, Ducatus Saxonie tribuitur.*
9. *Henricus L. excipit contra latam in se sententiam.*

In illo tempore Philippus (a) Coloniensis cum multitudine gravi exiens de finibus suis, pervagatus est terram ducis, devastans eam incendiis multis, & ita procedens usq; Quernhamele, non adjecit ulterius progredi, sicq; reversus est in locum suum. Circa dies illos reversus est Imperator de Italia, cui occurrit Dux apud Spiram, & illatas sibi injurias à Domino Coloniensi

- 3 conquestus est in præsentia ipsius. Quod Imperator tunc quidem dissimulans, eis curiam indixit apud Wormaciam, Ducem tamen præcipuè ad audientiam illuc citavit, responsurum querimoniis Principum. Quod intelligens Dux, eo venire dissimulavit. Imperator autem aliam ei curiam indixit in
- 4 Magdeburg, ubi Theodoricus (b) Marchio de Landsberg, duellum (c) contra eum expetiit, imponens ei quasdam traditiones contra imperium factas. Verius tamen propter indignationem id factum fuisse creditur: quia Slavi exciti à Duce omnem terram illius, quæ Lusice dicitur, irrecuperabiliter vastaverant. Dux autem hoc animadvertens, venire noluit. In Haldesleben tamen constitutus, per internuncios colloquium Domini Imperatoris expetiit. Imperator itaq; exivit ad eum ad locum placiti, quem Dux verbis compositis lenire studuit. Imperator autem quinque millia marcarum ab eo expetiit, hoc ei dans consilium, ut hunc honorem Imperatoriæ majestati deferret, & ipso mediante, gratiam Principum, quos offenderat, inveniret. Illi autem durum visum est, tantam persolvere pecuniam, & non acquiescens verbis Imperatoris, discessit. Exinde Imperator tertiam ei curiam Goslarix præfixit, nec minus illam super sedendo neglexit. Imperator itaque procedens in concionem, sententiam adversus eum proposuit, quærens quid super hoc justitia decernat, quòd tertio legitime vocatus, judicium declinaverit, & per contemptum ad audientiam suam venire noluerit. Cui ex sententia Principum responsum est, quòd justitia dictante, omni sit honore destituendus, ita ut proscriptioe publica dijudicatus & Ducatu & omnibus beneficiis careat, & aliter in locum ejus consurgat. Confirmata itaq; sententia Imperator id adjudicavit fieri. Quartam tamen curiam adhuc rogatu Principum ei indixit, ad quam cum non venisset, fecit ut superius ex sententia Principum instructus esset, & Bernardum Comitem de Anhalt, pro eo Ducem constituit, & Episcopis ut sua reciperent, quæ in beneficio habuerant, mandat, & bona ejus publicari præcepit. Unde accepta occasione quidam de suis alienati sunt ab eo.
- 9 Dux autem injustè de se judicatum esse affirmabat, dicens se de Suevia oriundum, & nullum proscriptioe damnari posse, non convictum in terra nati-
vitaris suæ.

Philippus, a) Hic fuit Comes de Heynsberg, primum quidem Præpositus Colonienfis, & Imperatoris Cancellarius: postea Archiepiscopus Colonienfis, *Petrus Merffaus n. XLI*. Idem Philippus mercatores Augustanos contra mandatum

Henrici VI. detinet. *infra lib. III. c. 11. n. 1.* Iturus ad nuptias Henrici VI. revocatur à Moguntino, *c. 14. n. 2.* Cum eodem dispartat Henricus VI. de investitura Episcoporum, *c. 17. toto.* Moritur in expeditione Henrici VI. Italica, *lib. IV. c. 6.*

Theodoricus, b) Fuit filius Conradi Pii, Marchionis Landsbergæ & Lufatiæ, qui primus suæ stirpis à Lothario Cæsare, Marchio Misniæ investitus est, anno 1126. *Johan. Gualterius Chron. Polit. lib. I.*

duellum, c) Ratio veritatem per duellum inquirendi perantiqua est, multisq; nationibus olim usitata. De Umbricis narrat *Stobæus, Serm. IIX. ex Nicolao de moribus gentium*. Ὁμῆροι οὐκ ἔπειθ' ἀλλήλους ἔχωσιν ἀμφισβήτησιν, καθ' ὁμοίωσιν ἐνέτες, ὡς ἐν πολέμῳ μάχουσαι, καὶ δοκῶσιν δικαιότερα λέγειν, οἱ τὰς ἐναντίας δόσοφάξαιτες. Etiam apud Germanos nostros, gentem pugnacissimam, ipsius Augusti Cæsaris ætate, mos erat, manū litem discernere. Q. Varo fictæ gratias agunt, quod lites (Germanorum) Romana justitia finiret, feritasq; sua novitate incognitæ disciplinæ miterceret, & solita armis discerni, jure terminarentur, apud *Vellej. Patercul. Vol. II.* Subsequentibus seculis ad plerasq; nationes Europæas consuetudo hæc penetravit. Cùm enim perjuriam crebro committerentur, jurijurando monomachia substituta est. Jurene an injuriâ, & olim controversum fuit, & hodie disputant Juris Interpretes; quibus addantur *Martinus Delrio Disq. Magic. l. IV. c. 4. q. 4. sect. 2.* *Hugo Grotius Prolegom. Histor. Goth.*

Quam autem frequens apud gentes Europæas monomachia fuerit, testantur leges, quas plæræq; de illa rectè instituenda tulerunt. Nam post barbarorum in primis in Romani Imperii provinciis crebro factas irruptiones, in usu tam frequenti esse cœpit, ut etiam Imperatorum & Regum auctoritate; legibus atq; edictis communita sit, & multæ Francorum, Longobat-

dorum, Saxonum atq; aliorum populorum sanctiones de eadem constitutæ legantur. Saxones illam suo quodam jure ad se pertinere gloriantur, atq; quo ordine, quibus de causis, cum quibus, quo armorum genere illa suscipi debeat, in *Jure suo Saxonico* sanxerunt, *Sächsischen Speigel lib. I. artic. LXIII.* *Sächsisch Weichbild artic. XXXV.* & in *Glossa*. Ipsi Islandi, magno oceano à nobis discreti, monomachiam ad lites de prædiis, hæreditatibus, dotibus & aliis rebus finientibus, ceteris legibus munitam, antiquissimis temporibus usurparunt, ut commemorat *Arngrimus Jonas de rebus Islandicis, l. l. c. 9.*

Latinis duellum: in *Legg. Antiquis* frequentissimè Dei Judicium, item Campus, pugnantes verò Campiones dici consuevere. Nonnunquam antiquis monomachia Wehadine appellata fuit. Ut *Decreto Thassilonis* Bavari, anno 772, facto; Si quis de quocumq; reatu accusatus ab aliquo, potestatem accipiat cum accusatore suo pacificare, si voluerit, antequam pugnam, quæ Wehadine vocatur, permittat. *Lege X.* Et in eodem *Decreto*: De pugna Duorum, quod Wehadine vocatur, ut prius insortiantur, quæ parati sunt, ne fortè carminibus vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur, *Legg. Popular. V.* Ubi Wehrdine legendum putat *Marcus Velserus l. V. rer. Boicar.* Item *Lege Bajuvariorum*: Si alia probatio nusquam inveniri dignoscitur, nec utriusq; invasionem compensare voluerint, tunc spondeant in vicem Wehadine quod dicimus, *Tit. XI. leg. V.*

Adhibitum duellum fere in omnibus causis est, in quibus veritas per alia rerum documenta erui non posse videretur. In *veneficio*: Si mulier maritum veneficio

dicatur occidisse, vel dolo malo ad occidendum prodidisse, proximus mulieris campo eam innocentem efficiat: aut si campionem non habuerit, ipsa ad novem vomeres ignitos examinanda mittatur, *Lex Anglior. Tit. XIV.* ita in homicidio purgando frequens ejus usus; Si quis Adalingum, aut liberum occiderit, & negaverit, cum XII. juret, aut in campum exeat, *Lex Anglior. Tit. I. §. 1. 2. 3.* Nec minus frequens in adulterij suspitione amolenda: Si quis alii crimen de uxore sua miserit, quod cum ea fornicatus esset, liceat ei, cui crimen mittitur, aut sacramento, aut per campionem se purificare; & si ei probatum fuerit, animæ suæ incurrat periculum, *Lex Longob. lib. I. Tit. XXXII. c. 3.* Frotho III. qui tempore nativitatis Christi Danorum regnum tenebat, sicut volebat, ut de qualibet lite ferro decerneretur: ita ut suspectus illius stupri duello se purgaret, judicabat. Nam ita de illo *Saxo l. V.* De qualibet controversia ferro decerni sanxit, speciosius viribus quam verbis confidendum existimans. Quod si alter dimicantium relato pede pronotati orbis gyrum excederet, perinde ac victus causæ detrimentum reciperet. Sin autem quavis de re pugilem popularis impeteret, ipsum armatus exciperet, cubitali duntaxat stipite pugnatum. Eodem tempore cum inter Hithinum & Hoginum simulæ orta esset, quod Hithinus apud Hoginum quorundam obrectatione in simulatu esset, quasi siam illius ante sponsalium sacra stupri illecebris temerasset: quod tunc in manentibus gentibus facinus habebatur, et Rex controversiam secundum alias leges componere non posset, ut ferro decernerent, permisit. *Saxo* his verbis expressit: Quamobrem Frotho missis, qui simul eos accerserent, serpulosis causam simultatis inquirat. Qua cognita, juxta legis à se latæ formulam pronunziavit, Videns

autem ne sic quidem eos in gratiam redduci posse, patre filiam pertinacius repositente, litem ferro decidendam edixit, id quippe solum dirimendæ controversiæ remedium videbatur. *l. V.* Sic qui furti in simulatus esset, pugna se purgabat: Si quis majorem pecuniam furaverit, hoc est, XII. sol. valentem vel amplius, aut equum totidem pretii, vel mancipium, & negare voluerit, cum XII. sacramentalibus juret de lite sua, vel duo campiones propter hoc pugnent, *Lex Bojor. Tit. IIX. §. 3.* Etiam in incendij suspitione diluenda usurpabant: Si quis ignem posuerit in domo, & negare voluerit, cum campione se defendat, aut cum XII. sacramentalibus juret, *Lex Bojor. Tit. IX. c. 4. §. 4.* Cum de agrorum terminis disceptaretur, etiam huc recurrebant: Quotiens de commarchantis contentio nascitur, ubi evidentia signa non adparent in arboribus, aut in montibus, nec in fluminibus, & si alia probatio nusquam inveniri dignoscitur, tunc spondeant invicem Wehadine quoddicimus, & in campiones non fortiantur, sed cui Deus dederit fortiam & victoriam, ad ipsius partem designata pars pertineat, *Lex Bojor. Tit. XI. c. 5.* In Deposito sibi vindicando: Si quis per seipsum, aut per suum nuncium, quidquam alicui deposuerit, & depositum, cupiditate victus, negaverit, si XX. sol. pretium fuerit, ut per pugnam veritas decernatur, edicimus, *Otto Imper. ibid. c. 35.* In falsa accusatione diluenda: Si quis qualemcumque hominem ad Regem accusaverit, liceat ei, qui accusatus fuerit, per campionem, id est, per pugnam crimen ipsum desuper se ejicere, *Rex Rotharis Leg. Longob. l. I. Tit. I. c. 7.* In libertate probanda: Si servus propter appetitum libertatis liberum se vocaverit, liceat domino propter difficultatem approbationis insidiosæ, aut per se, aut per suum campionem, litem dirimere,

Liceat autem servo pro se campionem dare, si morbus, aut ætas cum pugnare prohibuerit, Otto Imper, *Leg. Longob. l. II. Tit. LV. c. 39.* Imò verò in pterisq; causis, in quibus veritas alius rerum documentis investigari non posset, ad hoc probationis genus, tanquam ad factam anchoram confugiebant.

Ut autem ritè pugnaretur, variaz cautiones adhibitæ sunt; de quibus nonnullas audiamus. Primum circulum pugnatorem ingrediebantur, & jurejurando confirmabant, se causam, pro qua pugnaturi erant, pro veriore agnoscere. Fridericus II. Imper; Præsenti lege decernimus, ut campiones amodo, postquam circulum pugnatorem (pro ut est moris) ingressi, corporalia subeant sacramenta, quod juxta probabilem credulitatem eorum credunt, dominos pro quibus pugnam intraverint, veritatem fovere, & quod cum omni virtute & potentia, studio & vigore, partes, pro quibus pugnaverint, adjuvabunt, *Constitut. Sicul. l. II. Tit. 35. c. 1.* Cantum itidem fuit, ut ne quis in arenam descendens fascino uteretur. Nullis campio præsumat, quando contra alium pugnando vadit, herbas, quæ ad maleficia pertinent, super se habere, nec alias tales ac similes res, nisi tantum arma sua, quæ conveniunt, *Lex Longob. lib. II. Tit. LV.*

c. 11. Armorum genus, quo pugnant, etiam non semper idem fuit. Ludovicus Imper, jubet, ut testes suspecti fidem testimonio suo, scutis & fustibus decertando; faciant, *Leg. Salic. Capitul. Ludov. c. 1. Item Leg. Longob. l. II. Tit. 51. c. 10. & 11. Tit. 55. c. 29.* De clavis seorsim præcipit Fridericus II. Imperator: Statuimus, ut campiones habeant clavas æquales, nec spinosas, nec cum aguzonibus, nec habentes cornua, nec ex parte fustis ad modum unguis, *Constit. Sicul. lib. II. Tit. 37. c. 1.*

Licebat etiam alium ad pugnam pro se substituere, (quem mercede conducebant, *Lex Frison. Tit. XIV. c. 4.*) Ludovicus Imperator: Et in seculari quidem causa hujusmodi testium diversitas tempo comprobetur: in Ecclesiasticis autem negociis, & crucis iudicio rei veritas inquiratur, Hoc & de timidis, & de imbecillibus sive infirmis, qui pugnare non valent, ne propter hoc justitia sua careant, celsum est faciendum, *Leg. Salica Capitul. Ludovici c. 1.* Idem saneit Otto I. Imperator: Quacunq; lege, in omni regno Italico homo vixerit, hæc omnia in his capitulis per pugnam decernimus observare: ita tamen ut si quem eorum juvenis aut decrepitas, seu infirmitas, pugnare prohibuerit, liceat ei pro se pugnantem ponere, & alteri similiter facere, *Leg. Longob. Tit. 55. c. 38.* Cautionem de ætate restringit Fridericus II. ad eos, qui nondum XXV. annos expleverint; & qui LX. annum nondum attigerint, *Constitut. Sicul. lib. II. Tit. 37.* In causa tamen homicidii non facile licebat alium pro se ad pugnam educere, uti patet ex collatione *Leg. Longob. l. I. Tit. 9. c. 38. & Tit. 10. c. 4.* Et *Leg. Frison. Tit. 14. c. 4.* Alias pugnantium condiciones proponit Fridericus Imperator *Constit. Sicul. lib. II. Tit. 3.*

Exempla hujus monomachiaz, illustrium præsertim personarum, multa iisdem temporibus, quibus Leges hæc valuerunt, occurrunt.

Adalulfus quidam summo inter Longobardos loco natus, reginam Gundeborgam de stupro interpellarat. Cùm repullam convictumq; tulisset, illam apud regem nefariorum consiliorum arguit. Ipsa in carcerem conjicitur; ex quo tandem post triennium liberatur, cùm Adalulfus cum Carello, (Pittone aliis) qui reginæ castitatem tueri consulerat, congressus superatur,

superatur, anno 631. *Paul. Warnesfrid. de Longob. l. IV. c. 49. Petrus Bizarus Histor. Genuens. l. III. p. 51.* Bero, Barcinonæ Comes, violatæ fidei à vicinis, Aquigrani in Comitibus Imperii, accusatus, ut se purgaret, cum accusatore suo equestri pugna decertat, & vincitur. Damnatur ergo capitis. Imperator tamen pœnam mitigat, & Rotomagum in exilium secedere jubet. *Annal. Reg. Francor. anno 820. Annales Fuldens. eodem.* Bernhardus, Ludovici Pii Camera Præfexus, aduiterii cum Augusta commissi accusatus, primum in Hispaniam confugerat, Inde Anno 831. reversus Imperatorem adit, atq; ab eo contendit, ut sibi facultas detur purgandi sese more Francis solito, i. e. crimen objicienti semet objiciendo. Sed cum accusator nullus compareret, purgatio facta est juramenti, inquit *Aimoinus de gest. Francor. lib. V. c. 13.* Egillus, Islandus, Bergomundum, Norvegiæ magnatem, circa annum 931. in jus vocat. Cum videret, se propter animum judicis (is erat Blodoxius, Norvegiæ Rex) à se aversum causâ cadere, ad consuetudinem lege receptam confugit, & adversarium ad monomachiam provocat. *Arngrimus Jonas l. II. p. 130.* Idem Egillus magnum athletam Liotum duello vicit, cum quo loco Fridgeiri manum conferebat. *Idem p. 133.* In alio judicio cum Atlas, Bergomundi frater, perjurio ipsum vincere studeret, Egillus cum illo congressus non ipsum tantum, sed & (quæ lex Islandicæ monomachix erat) taurum in circum inductum manibus suis interficit. *Ibid.* Lambertus, Tusciæ Marchio, tempore Henrici Aueupis, circa ann. 933. duello probat, se Hugonis Regis fratrem esse. *Liuthbrand. Ticinens. lib. III. c. 13.* Filia Ottonis M, in suspicionem impudi-

citix à Cunone adducta, rogatu patris per Burchardum Comitem, duello cum Cunone inuito, vindicatur. *Ditmar. Episc. l. II. p. 24. Reginonis Continuator l. II. anno 950.* qui tamen in nominibus variat. Otto M, Abderamo Duci Saxonix in Diplomate anno 967. X. Kal. April. dato, potestatem concedit, possessione bonorum suorum per sacramenta aut pugnam tutandi. Gero Comes à Waldone quodam accusatus, illum anno 979. in singulari certamine occidit, *Lambert. Schaffnaburg. ann. 979.* Conradus Salicus duello inter Slavum & Saxonem em permissio dissidia illorum tollit, circa ann. 1025. *Wippo de Conrado.* Gunildis, Hardeenuti Regis Angliæ soror, eademq; Herici III Imperatoris conjux castitatem suâ duello inter accusatorem, & unum ex ministris suis instituto testatur, circa ann. 1039. *Willielmus Malmesburienfis lib. II. c. 12.* Bela Dux cum Pomeranorum Duce in monomachia congreditur, eumq; gladio confossum sternit, circa annum 1043. *Joan. Thwroc. part. II. c. 38.* Ditmarus Comes, Ducis Bernhardi frater, ob initum contra Imperatorem Henricum III, consilium, ab Arnolde, milite suo, delatus, cum eodem congressus, ut objectum crimen manu purgaret, occubuit. *Lambert. Schaffnab. anno 1048.* Ipse Imperator Henricus III. ad duellum cum Galliarum Rege, se offert, anno 1056. quo paulò post obiit. *Lamb. Schaffnab.* Otto, Bavarix Dux, insidiarum contra Henricum IV, accusatus, duello se contra delatorem tueri in Comitibus jubetur. *Idem anno 1070.* *Conrad. Ursperg. anno 1071.* Regenget, Henrici IV, familiaris, se & alios intimæ admisionis aulicos, ab illo ad trucidan-

dandum Rudolphum & Bertholdum Ducem subornatos calumniatur, nec dubitat criminari delato fidem duello facere. Imperator contra ad se purgandum duellum cum Rudolpho expetit. Udalricus de Cosheim, qui focus consilii fuisse à Regengero perhibebatur, profitetur, se loco Imperatoris consorti cum Regengero manu, Cæsaris & suam innocentiam testaturum.

Schaffn. anno 1073. Burgvido ad vadum Agrimesvvedel (in Holsatia) fecit duellum contra campionem Slayorum, interfecitq; eum: ubi & lapis in monumentum positus est, inquit *Adam.*

Bremens. l. II. c. 9. Duellum quod Cacia pro Orthobono Elia, Pistellus pro Jacobo Grillo, Prætoris Genuensis auctoritate anno 1232. inierunt, & eventum ejus describit *Petrus Bizarus Histor. Gen.*

lib. III. In Gallia, Carolo VI. regnum tenente, circa annum 1386. duo ex familia Petri Alenconii Ducis proceres Jaquetus Grifus & Johannes Carongius magna familiaritate usi sunt, Jaquetus Johannis absentis uxorem per vim stupravit. Cum postea negaret factum, Senatus Parisiensis statuit, ut monomachia litem fuirent. Johannes Jaquetum occidit. Interemtum carnifex pertractum ad patibulum suspendit, *Robert Gaguin.*

l. IX. in Carolo VI. Frossard. lib. III. initio. Atque in hunc quidem modum antiquis istis & barbaris seculis controversiæ diremte sunt, donec paulatim majore luce veritatis cœlestis animos hominum collustrante, sublata est. Sanè inter ipsos Veteres, quo tempore plurimum huic examinis generi tributum est, cordati viri reperti sunt, qui illud improbarent. Verùm ita inveterata opinio animos infederat, ut illi parum efficerent, *Rothari*, Longobardorum Rex, cum de monomachia ex suspitione ho-

micidii insulteuda quædam sanxisset, subjicit: Incerti sumus de judicio Dei; & multos audivimus per pugnam sine justa causa suam perdere. Sed propter consuetudinem gentis nostræ, Longobardorum legem in-piam vetare non possumus, *Leg. Longobard. l. I. Tit. 9. c. 23. Agobardus*, Lugdunensis Episcopus, epistolam prolixam ad Ludovicum Pium, Imperatorem, contra legem à Gundebado, Burgundionum Rege (is anno 484. tempore Clodovæi, Burgundionum regnum tenebat, *Sigebert. Gemblac. Robertus Gaguinus l. I.*) de duello latam, scripsit, in qua argumentus è sacris literis & ratione petitis asserit, consuetudinem hanc Christianæ religioni è diametro esse contrariam, qua non solum valentes, sed etiã infirmi & senes lacesantur ad certamen, & pugna, etiã pro vilissimis rebus; quibus feralibus certaminibus (sunt verba *Auctoris*) contigit homicidia injusta, & crudeles ac perversi eventus judiciorum non sine amissione fidei, & charitatis ac pietatis, dum putant Deum illi adesse, qui poterit fratrem suum superare. In ejusdè *Agobardi* munimentis extat libellus cum hac inscriptione: Liber de divinis sententiis digestus, cum brevissimis annotationibus, contra damnabilem opinionem putantium divini judicii veritatem, igne vel aquis, vel conflictu armorum patefieri. Vide *Notas ad l. I. c. 83. n. 19.* Etiam Imperator *Fridericus II.* cum tandem summam iniquitatem, quæ sæpe in duello committebatur, observaret, prorsus illud abrogavit, excepto tantum homicidio, & aliis paucis casibus; de quibus *Const. Sicul. l. II. Tit. 32. 33. & 34.* Quam ægrè tamen inveteratum morem dimiserint, vel ex eo liquet, quod *Danthes Aligberius* adhuc suo tempore, i. e. circa

annum 1324. de æquitate monomachia disputet, atq; leges in ea observandas præscribat, *lib. II. de Monarchia*. Plura de monomachia, Danica imprimis, collegit *Olaus Worm Dan. monum. lib. I. c. 9. & 10.* ut, quod arma, quibus instructi incedebant, *galea, clypeus, ensis & hasta* fuerint, item quod provocatus prior ictu in adversarium direxerit, & alia. Nam cum tempore Rolvonis, (qui anno 566. ante Christum natum in Dania regnare

cœpit) Agnerus cum Barcone decetate vellet, in incundo duello, utri prior ferendi copia deberetur, duntulæ certatum est, Non enim antiquitatis, (sunt verba *Saxonis lib. II.*) in edendis agonibus crebræ ictuum vicissitudines petebantur, sed erat cum intervallo temporis etiam ferendæ distincta successio, rarisq; sed atrocibus plagis certamina gerebantur, ut gloria potius percussionum magnitudini, quam numero deferretur,

CAPUT XXV. (XXX.)

1. *Philippus, Arch. Coloniensis, denuo in Ducis provincias irruit, & atrocissime scivit.* - - - 1181.

2. *Wigmannus, Arch. Magdeb. Haldeslebum obsidet: capit: evertit.* - - - 1181.

EX eo igitur tempore multiplicata sunt mala multa in terra: quia omnes consurgebant adversus Ducem, & manus omnium contra eum, & manus ejus contra omnes. Philippus autem Coloniensis contracto exercitu, secundam expeditionem infauravit, habens in comitatu suo illos, quorum secta Rote dicitur. Rursumq; in manu valida pertransivit omnem terram Ducis, & timuerunt omnes à facie ejus. Facta sunt autem abominabilia multa & gravia in profectioe illa, eo quòd viri iniqui, filii Belial, qui comitabantur cum eo, sceleratissimi essent, & sceleribus perficiendis inexplēbiliter insisterent. Factæ sunt autem cœmeteriorum deprædationes, Ecclesiarum exustiones, & multa loca religionis destructa sunt, ita ut, quod dictu gravius est, sponfas Dei quasi captivas abigerent, & eas prostituendo templa Dei non manu facta libidinosè polluerent. Quis non gemat, quòd sacerdoti sacrosanctis mysteriis assistenti non pepercerunt, sed impingentes in eum, necdum bene completis sacramentis, calicem de manu ejus rapuerunt? Multa etiam alia sceleratissimi illi perpetrarunt, quæ pro enormitate nefas fuit scribere, & nimis venerata auribus fidelium infundere. Episcopus autem procedens Haldesleben, quòd Wichmannus (a), Archiepiscopus Magdeburgensis, obsederat cum Principibus Orientalibus, confortans manus eorum, reversus est in locum suum non sine gravi compunctioe, quòd propter eum occasio tantorum malorum data fuerit: nec adjecit ultra viros illos apostatas secum educere. Crevit autem obsidio in dies & menses, eo quòd Bernardus, Comes de Lippe, præfectus civitatis, vir strenuus valde & militaris esset, & locus palustris

stris ab hyemis mollicie expugnari non posset. Cumq; tædio diutini laboris deficerent, tandem novum quoddam genus expugnationis excogitaverunt, ut eam aquis suffocarent. Cumq; vallo facto excogitatum instantissimè peragerent, aquæ usq; ad trabes domorum excreverunt: sed adhuc viri bellatores civitatem tenuerunt. Tandem conditione facta Bernardus cum suis liber egreditur, & civitas funditus (b) destruitur.

VVichmannus, a) Belicolum episcopum hunc vocat, & in ordine XVII. col-
locat *Gabriel Bucelinus Germ. sacr. Part. I. Vide Krantz. Sax. l. VI. c. 38.* *Metrop. l. VI. c. 35.*
funditus, b) Factum anno 1181. *Gerhard. Steederburg. de Henrico L. p. 2,*

CAPUT XXVI. (XXXI.)

1. *Udalricus, Episc. Halberst. anathemat. contra Ducem pugnat.* 2. *Dux veniam petens ad breve tempus excommunicatione solvitur.*

Inter hæc autem Udalricus (a) Halberstadenfis omnibus modis importunè i
nciisistebat, adeo ut excommunicationis maledicta in eum sæpius proferret, facta suspensione divinatorum in omni Episcopatu illo, & tantum in monasterijs sub silentio divina celebrabantur, clausis tamen januis propter excommunicatos. Dux autem timens sententiam excommunicationis, venit 2
Halberstad cum suis, & in contritione cordis humiliatus est ad pedes Domini Episcopi. Et solutus est à vinculis anathematis, tam ipse quàm sui, facta solenniter absolutione. Et sensit cum Episcopo & cum Ecclesia illa, ea quæ pacis sunt. Sed hoc parvo duravit tempore. Nam idem Episcopus impatiens otij & quietis erat, & iterum occasione accepta, alienatus est ab eo, & additus inimicis suis, multa contra eum moliri cœpit, & factus est novissimus error peior priore.

Udalricus, a) *Krantz. Sax. l. VI. c. 38. Metrop. l. VI. c. 26.* Ordine fuit XIII.
Gabriel Bucelin. Germ. sacr. part. I.

CAPUT XXVII. (XXXII.)

1. *Henricus L. hostes suos gravipralio in Westphalia vincit. 1181.* 3. *Duci reconciliatur.*
2. *Simon, Comes Tecklenburgius, capitur.* 4. *Dux & Adolphus Comes de capri-
vis inter se contendunt.*

Dux autem egregio exercitu congregato, direxit eum in Westfaliam, 1
per manus Adolphi, Comitis de Schawenburg, Bernardi, Comitis de Raccburg, Bernardi, Comitis de Welpen, (qui etiam, ut in sequentibus clarebit,
Nn 2 aliis

aliis à Duce deficientebus ipse fidelis solus permanfit) Guncelini, Comitit de Suerin, Ludolfi (a) Comitit & Wilbrandi, fratrit ejut, de Halmund, ut pugnarent contra inimicot fuot in medio terræ eorum, qui finet fuot in partibut illit occupaverant, videlicet contra Simonem (b), Comitem de Teckenburg, Hermannum, Comitem de Ravensberg, Henricum, Comitem de Arnsberg, Widekindum (c), Comitem de Schwalenberg, & alioi pluret, & confederunt contra Ofenbrugge. Cumq; appropinquaffet exercitut hoftilit, attritit fuit Weftfali plaga magna, eo quòd Saxonei, qui Hoflati dicuntur, viri fuit abfq; mifericordia, & humani fanguinit auidiffimif fuorei. Et non pepercit oculo eorum majori vel minori, fed omnei, quoi

2 oppofitot habebant, infatiabiliter neci tradiderunt. Pluret tamen à militibut in captivitatem ducti fuit, inter quoi præcipuut erat Simon, Comes de Teckenburg: qui à Duce conjectut efit in vincula, constrictut manicit ferreit, donec ea, quæ fubjecta fuit, sentiret. Poftea tamen folutut à vinculis, fub

3 jurejurando fidem faciend, factut efit Duci fideliffimut, & in omni illa contro-

4 verfia, fecum fideliter perleverabat. Facta autem efit difceptatio inter Ducem & Comitem Adolfum & cæteroi nobilei de captivit. Dicebat enim Dux, fui jurit efit, ut omnei captivi fibi redderentur. Cui confentiebat Guncelinut Comes, Conradut de Rothe, redditit captit fuoi, & alii de domo Ducit familiariorei. Econtra illi dicebant, fe de propriit ftipendiit militare, & ideo juftum efit, ut de captit fua reciperent: nec omnino ftipem militiæ fe habere poffe dicebant, fi eorum captivi in ufut alienoi tollerentur. Hic contradictionibut Comes Adolfut animut Ducit graviter irritavit. Et ex illo tempore fepinarium difcordiæ inter eo pullulat. Ipfe autem cum aliit reverfut efit in terram fuam cum numerofa multitudine captivorum & præda multa.

Ludolphi. a) Ludolphut hic & Wilbrandut, Comitei Hallermundii, poftea cum Imperatore Friderico ad terram fanctam profecti fuit, & Wilbrandut quidem in itinere extinctut & Antiochiæ fepultut efit: Ludolphut verò in reditu vitæ deceffit, cujuf olla Adolphut, Comes de Schovvenburg fepelienda tranfmifit. Vide *litera f foundationit Monafterii Luccenfit in Notit Henr. Meibomij ad Hermann. de Lerb.*

Simonem. b) Hic Simon, Theodorici F.

Reineri N. Hermanni Pron. Comes Teckenburgiut hac expeditione, anno 1181. fufcepta, Philippi, Archiepifcopi Colonienfis arma fecutut, capitur. A Duce in fidem receptut, ftrenuè & magna fide ejuf partit juvit. Nam anno 1182. Lubecam fortiter contra Fridericum I. defendit, *infm c. 35. n. 1.* Quod igitur nonnulli tradidere, illum anno 1178. in prælio contra Udalricum Halberft. & Wigmannum Magdeb. Antiftitei cecidiffe, quod faciunt *Georg. Fabric. ad ann. 1178. & Elias*

Reufner.

Reufner. Operis genealog. Auctario,
id cum ferie hiftoriæ non convenit,

Widekindum, c) Widekindus fuit Comes de Schyvalenberg & de Waldegge, & Advocatus ecclefiæ Paderbornenfis. Cum Friderico I. anno 1189. in Syriam abiturus jus Advocatiæ fuæ Bernhardo Epifcopo CCC. marcis argenti vendidit. Fratres Hermannum & Henricum habuit, Captus hoc prælio cum Simone Tecklenburgio, paulò pòfl in gratiam Imperatoris dimifus, *Gobelinus Persona Cosmodr. at. 6.*

c. 60. Comites Schyvalenburgios & Waldeccenfes ejusdem effe originis & familiar, non folùm ex Gobelino fatis liquet, fed etiam ex veriusq; familiar insignibus, fella videlicet oſtangua conſtat. Vide *H. Meibom. in Not. ad Herm. de Lerbeck.* Quod autem *Theodorus Høpingius* duos Vwidekindos facit, quorum alter à Carolo M. Advocatus Paderbornenfis conſtitutus fit, alter à Leone captus, id *Φάλμα* hiftoricum ſapit, *De Jure Inſignium part. 6. c. 6. n. 921.*

CAPUT XXVIII. (XXXIII.)

1. *Udalricus iterum in terras Ducis excurrit, & villas exurit.*
2. *Ducis milites Halberſtadium capi-*

unt, & incendio delent.

3. *Auctor in Epifcopos belligerantes invehitur.*

UDalricus autem Halberſtadenſis ea tempeſtate impatiens quietis, ut ſupra dictum eſt, zelo ductus antiquæ æmulationis, multis perturbationibus Ducem infeſtabat. Unde Eccleſiam illam gravis jaçtura omni ævo geminanda ſubſecuta eſt. Nam cum sæpiſſimè eruptiones fierent de Halberſtad & de caſtro Horneburg, & ſuccenderentur villæ Ducis, & homines ſui aut mutilarentur, aut in captivitatem traherentur, tanta commotus inquietatione, coadunatis amicorum ſuorum turmis, eas in partes illas miſit, ut, ſi poſſent, debitam rependerent inimicis ſuis talionem. Abeuntes ergo, exuſtiones & deprædationes villarum multarum fecerunt: & venientes Halberſtad, ſine periculo inuitis hoſtibus civitatem obtinuerunt. Facta igitur diſcurſione, civibus captivatis, ſpolia multa acceperunt, urbe adhuc illæſa, quæ undique clauſa & munita fuerat, in qua Dominus Epifcopus cum multitudine armatorum conſiſtebat. Providentia verò civium, qui periculum incendiï timuerant, proviſum erat, ut in civitate ignis non inveniretur. Nec multum ab hoſtibus quærebatur ignis, eo quòd propter ſanctimoniam loci parcerent civitati. Cumque unus in loco quodam occultatum ignem inveniſſet, ex eo cafulam quandam incendit, & ſtatim creſcente incendio tota civitas conflagravit, ita ut tota in favillam redigeretur. Capitalis etiam Eccleſia B. Stephani & beatæ Dei genitricis Mariæ cum omni ornatu ſuo exuſta eſt, & quod ſine gemitu dici non poteſt, multitudo clericorum, quæ quaſi in aſylo ſe illic receperat, cum ipſis locis ſanctis excinerata eſt. Dominus verò Epifcopus in

domo propria ignibus circumdatus, cum agnato suo, Romano Præposito, & aliis multis captivatus est, & reliquiæ B. Stephani, quas fortè ad præsidium Episcopus secum habuerat, de ignibus raptæ quasi semiustæ abductæ sunt.

3 O judicia Dei abyssus multa. Necessè est, ut veniant scandala, veruntamen vix homini illi, per quem scandala fiunt. Sed quis est, qui propter peccata sua concedat venire scandala? Omnes in tali casu innocentias suas præterdunt, impunitatem sibi promittunt, erroremq; suum quo tueantur, habent. Sed propter præcedentia delicta sæpe gravissima peccatorum nascuntur scandala. Unde B. Gregorius dicit: Contemnenti, qui non vult pœnitere, ponit Deus offendiculum, sed ut gravius impingat, qui levius pœnituit. Quædam enim peccata sunt peccata & peccati pœna: quædam autem sunt & peccata & peccati causa. Alia verò peccata & causa sunt peccati & pœna. Peccatum ergo, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati. Propter ergo præcedentia delicta, ut supra dictum est, veniunt scandala, id est, graviora peccata. Unde dicitur in Psalmo: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius Propheta: Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato est cum latum. Sed nunquid per pastores Ecclesiæ & summos Pontifices possunt venire scandala? Ipsi enim populum Dei ad terram promissionis, ut olim Moyses, per hujus seculi vastam solitudinem ducere videntur: sed utinam eum via regia ducant, ita ut non cæcutiendo ambo in foveam cadant. Quid ergo, reprehendemus eos? Absit, sed geminis eos gladiis cinctos videmus, uno spirituali, altero materiali. Sed spirituali plus utendum fuerat, materiali verò minus, contra eos tamen, qui excommunicationis sententiam minus formidant. Nunc autem ad ostendendam mundanæ gloriæ potentiam plus utuntur materiali quam spirituali, & in hoc arbitantes se obsequium præstare Deo, sæpe minus proficiunt. Fortior enim spiritualis est materiali: quia vivus sermo Dei est, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Ecce enim Leo ille sævissimus, ad cujus rugitum contremuit terra, constrictus gladio spirituali, ad terram humiliatus est. Materiali verò exagritus, ad iram stimulatus est, & inde majus crevit scandalum. Unde plus materialiter & in hoc certamine & in superiori est confictum. Sed ista relinquentes ad propositum redeamus, ne temere sacerdotes reprehendere videamur. Ipsi enim in specula Domini pervigiles stare videntur, tanquam rationem reddituri de animabus subditorum.

conflagravit, a) *Auctor Addition. ad Lamb. Schafnaburg.* hoc incendium ita describit: Anno 1175. Dux Henricus Hal-

berlatensem civitatem expugnando cap-
pit, cunctaq; ejus loci ædificia cum ipsa
matrice ecclesia Christi honori ædificata,
reli-

reliquisq; ecclesiis voraci flamma consumptis, in quibus homines, qui pro locorum tuitione intus confugerant, plusquam (ut dicitur) octingenti, promiscui sexus & ætatis, nec non & ordinis, incendio petiere.

CAPUT XXIX. (XXXIV.)

1. *Udalricus captus ad Henricum L. repellit, & Hornburgum exurit.*
perducitur; à quo liberaliter habetur. - - - - - 1181. 2. *Episcopus paulò post à Duce dimittit, & moritur.*

2. *Dux prædantem Episcopi militem*

igitur depopulata vel potius exusta civitate, sacrilegi illi tripudiantes reversi sunt Brunshwig. Dux verò cum audisset civitatis deprædationem, & vidisset captivorum multitudinem, lætatus est. Sed cognita exustione tantarum Ecclesiarum cum multitudine clericorum, videns etiam Dominum Episcopum cygneo capite grandævum, & jam ultima ætate factiscentem, captivum adductum, præterea reliquias beati protomartyris Stephani feministas, & squalore incendii fuscatas, quasi ad triumphi decorem unâ cum Episcopo adductas, dejecta facie ubertim lachrymas profudit, præter voluntatem suam hæc facta fuisse testans, & anarissimè deplorans. Nec tamen ad præsens captivitatem illam relaxavit, sed Dominum Episcopum Herteneburg(a) deduci fecit, & eum honestè, sub custodia tamen, præcepit tractari. Quem religiosissima ducissa Mechthildis pietatis affectu complexa, quasi pro reverentia sacerdotaiibus vestibus bonis largè induebat, & ita in omnibus necessariis ei devotissimè ministrabat, ut in tali statu nihil ei deesse videretur. Romanus verò, consanguineus ejus & concaptivus, in castro Sigeberg in custodia tenebatur. Interea homines Episcopi de Horneberg zelantes injurias Domini sui, frequentem insultum hominibus Ducis fecerunt, & discurrentes per regionem illam, circumjacentes villas incendiis vastaverunt. Unde Dux offensus exercitum illuc misit, & castro exusto, in solitudinem illud redegit. Post hæc in nativitate Domini egit diem solennem in Luneburg, & 3 vocans Dominum Episcopum, statuit cum eo conditiones pacis. Et relaxata captivitate, cum honore eum ad sua remisit. Veniens autem Episcopus in Musenburg, infirmitate tactus, ibidem per aliquod tempus ægrotare cepit. Crescente autem dolore corporali, temporalibus incommodis exemptus beato(b) sine diem clausit extremum.

Herteneburg, a) Au ad Hertha, Dea Germanorum, i. e. terra matre, quod illa ibi culta sit. De qua Tacitus de mor. b. German. Elias Schedius de DIS Germa-

nor. c. 9. Andreas Althomer. in Tacit. p. 90. & 451.

beato sine, b) XXX. Jul. 1181.

CAPUT XXX. (XXXV.)

1. Henricus L. Ludovicum Laudgravi- vium, & Hermannum fratrem ejus in prelio capit. - - - 1181. 2. Guncelinus Comes Adolphum Hol- satum coram Duce criminum quo- rundam reum facit. 3. Adolphus Comes de objectis crimi- nibus se Duci purgat.	4. Dux jus suum de captivis sibi tra- dendis urget. 5. Adolphus se eos tradere posse ne- gat, & à Duce desicit. 6. Dux Holsatiam ingressus, Plönam & Sigebergum occupat, presidii utrobig, locatis. 7. Adolphus arcem Henroth evertit.

1 **A** Dveniente autem Majo, Dux cum expeditione intravit Turingiam, & Alexuffit civitatem, quæ dicitur Koniges Northausen. Cui occurrit Ludovicus (a) Comes provincialis cum multitudine magna, commissumq; est prælium inter eos, & fugati sunt Turingi, & Ludovicus captivatus est cum fratre suo Hermanno Palatino & cum militum multitudine. Exaltatus est autem Dux in die illa, & factum est gaudium, & exultatio in omni domo ejus. Et reversus est Brunshwig cum infinita turba captivorum & spoliis multis. Cumq; una dierum intraret ad eum Comes Adolfus, congratulans de victoria, & expectens ab eo licentiam revertendi in terram suam, Guncelinus Comes verbis calumniatoris eum in conspectu Ducis alloqui coepit. Et cum prius amicissimus ejus fuerit, quasi tergiversando occasiones quærens ad versus eum, conqueri Duci coepit, multas sibi injurias ab eo illatas fuisse, & non solum ab eo se in multis inquietatum, verum omnes, qui Duci devoti fuissent, ipsi semper exosos fuisse. Insuper ipsum Dominum Ducem hanc ab eo injuriam suscepisse, ut captivos suos ei, sicut ceteri nobiles, quasi vi ablatos repræsentare noluerit. Cui Comes Adolfus: Vestræ quidem, inquit, potestatis est, hoc mihi in conspectu Domini mei, Ducis, impingere, cum vobis paratissimus & devotissimus in omnibus semper fuerim. Nunc autem in quibus à me læsi fueritis, coram Domino meo proponite, ut de his me, si potero, aut justè expurgem; sin autem, justè vobis coram Domino meo satisfaciam. Si quid tum Domino meo in me displicuit, sicut justum est eum de me quæ voluerit judicare, ita promptum erit, me omnem ei satisfactionem exhibere. Quia autem dicitis, illos me exosos habere, qui Domino meo fuerint devoti, voluntatem quidem vestram dicitis, cum hoc probare non possitis. Hoc etenim certissimè de me omnibus constat, quod semper Domino meo fidelis perseveraverim, egrediens & regrediens & pergens ad imperium ejus. Si quis autem aliud de me indica-

indicavit, in præsentiarum eum coram Domino meo mendacem convincam. Veruntamen si placeret Domino meo, ut in præsentia ipsius honestius tractarer, tanto fiducialius in conspectu ejus apparerem. Dux autem quasi dissimulans altercationes eorum, sic respondit: Adolfus satis quidem innocentias suas prætendit. Fateor autem, quòd devotus valde in omnibus nobis astitit. Sed in hoc non justè prætendere potest, quòd in proximo conflictu captivos nobis non reddidit. Nunc autem captivos, quos habet, reddat, ne alii ejus exemplo suos etiam detineant. Habebat autem tunc Comes Adolfus cum Comite de Dasle & cum aliis sociis captivos insignes septuaginta duos. Quare Adolfus Comes: Domine novistis, ait, me in hac expeditione omnia mea insumisse, equos militum runcinosq; (b) servorum innumeros perdidisse, & nunc si captivos vobis reddidero, nihil superest, nisi ut pedes domum meam revertar. Et his dictis, exivit à conspectu Ducis, & obortis lachrymis conquectus est omnibus amicis suis, quantas à Guncelino Comite verborum calumnias passus fuerit, & quòd suis cavillationibus eum Duci suspectum reddiderit. Post hæc cum impetrata licentia abisset cum aliis nobilibus, alienatus est ab eo, & infirmata est pars Ducis propter defectionem eorum. Dux autem ut agnovit, quia defecisset ab eo, occupavit omnem terram ejustrans Albiam, & expugnavit castrum Plune, & ejectis hominibus suis, collocavit illic Marcradum præfectum Holsatorum. Castrum autem Sigeberge quia inexpugnabile erat, diutina illud obsidione expugnabatur per Bernhardum, Comitem de Raceburg, quod mater Comitissæ, Domina Machtildis, constanter tenebat. Exiccata autem cisterna, siti erunt hi, qui in castello erant, & arebant fauces eorum propter siccitatem sitis, & necessitate compulsi, sub conditione pacis castrum dederunt. Et præfecit ei Dux Lupoldum quandam, natione Bavarum, virum prudentem & strenuum. Domina verò Mechtildis cum suis abiit Schawenburg. Porro Comes Adolfus cum suis amicis & cognatis castrum Honroth destruxit, quod è regione castri sui ultra Wiseram Conradus de Rothe (c) ædificaverat.

Ludovicus, a) Hic est Ludovicus V. sed Landgravius III. Thuringiæ & Hassiæ, cujus fratrem Hermannum Barbarossa Imperator Comitem Palatinum Saxonie fecit. Progressus cum Imperatore in Orientem, anno 1190. obiit. Ossa ex Syria domum deportata, in Reinhardsborn humata sunt. *Historia Anonymi de Landgrav. Thuring. c. 22, 24, 25, 28.*

Melius in *Codice MS. L. runsinos*. Et correctius adhuc in *MS. B. & R. runcinos*. Runcinus est equus castratus, canterius, qua significatione usurpat *Roger. de Hoved. Annal. part. post.*

Rothe, c) Lovvenrodii, sive Rhodii, Wunstorpienses & Limbercienses dynastæ ejusdem fuisse originis. Duravit familia usq; ad ann. 1533. *Henr. Meib. Not. ad Histor. de Henr. Leone n. 20.*

runcinos, b) Malè erat editum *rivisinos*.

CAPUT XXXI. (XXXVI.)

1. *Imperator cum exercitu in Saxoni-* | *castella dedunt.*
am descendit. - - - 1181. |
 2. *Leonis militie Praefecti pleriq; se* | *tur.*
 3. *Casimirus, Pomeraniae Dux, mori-*

- 1 **I**mperator autem audiens, quod defecissent hi à Duce, convertit faciem su-
 lam venire in Saxoniam, & timuerunt valde omnes viri bellatores, qui erant
 2 in castris Ducis à facie ejus. Et eo approximante, sive ex necessitate, sive ex
 voluntate omnia castra ejus firmissima & seipfos in potestatem Imperatoris
 tradiderunt. Multi enim ministerialium Ducis, qui ab incunabulis ab eo e-
 ducati fuerant, & quorum patres sine omni contradictione ipsi ser vierant, ut
 Henricus de Witha, Lupoldus de Hertesburg, Ludolfus de Peina, & plures al-
 lii recesserunt ab eo, & ad Imperium se transtulerunt. Invaluit ergo impera-
 tor, cum obtinisset castra firmissima, Hertesburg, Lawenburg, Blancken-
 burg(a), Regenstein, & convertit exercitum ad expugnandam Lichtenberg.
 3 Et post paucos dies tradita est in manus illius. Circa dies illos mortuus est
 Cazamarus, princeps Pomeranorum, Duci amicissimus, & defecerunt ab eo
 Slavi: quia frater ejus Bugislaus Imperatori conjunctus, hominum & tributa
 ei persoluit.

Blanckenburg. a) Hic MS. R. interserit Hermenburg. *Chronicon San- Petrinum*
 habet Hennenberg.

CAPUT XXXII. (XXXVII.)

1. *Imperator Hartesburgum prope* | *Saxones Henricum aliquem con-*
Goslariam instaunt. | *tra Henricum IV. elegisse falso*
 2. *Idem castellum Henricus IV. olim* | *narrantur; qui novus rex Hartes-*
contra Saxones crexerat. | *burgum expugnaverit.*

- 1 **I**n diebus illis Imperator occupavit montem excelsum prope Goslariam,
 2 qui Hartesburg dicitur, firmans illic castrum & cingens muro valido. Hunc
 montem olim firmissimè ædificaverat Henricus Imperator senior, contra
 quem Henricus filius ejus consurrexit, qui etiam expulit patrem, illatis cru-
 3 deliter armis, qui etiam à Saxonibus in Welfesholtz bello fugatus est. Cumq;
 ipsum castrum quasi jugum totius Saxoniae fuisset, & Imperator propter nimi-
 am superbiam suam non solum Saxonibus, sed etiam sedi Apostolicæ & omni
 ferè Imperio exosus fuisset, Saxonum Principes cum Episcopis apud Gosla-
 riam colloquium celebrare statuerunt. Et ibi conspiratione facta contra
 Henricum Cæsarem alium contra eum regem suscitare conati sunt. Sed cum
 de electione regis schisma esset inter eos, & quisvis pro libitu suo illam vel
 aliam

aliam personam designaret, quæ idonea non esset, surrexit quidam inter eos, Conradus nomine, vir eloquens, & dixit ad eos: Ut quid discordatis, o viri? nõne pro bono pacis convenistis? Si placet consilium meum, ego vobis virum bonum demonstrabo, dignum honore regio, virum felicem in victoriis, per quem Dominus operetur salutem in nobis. At illi omnes assensum ei præbuerunt, ut quemcunq; ille designasset, hunc regem omnes salutarent. Qui assumptis secum sociis, abiit ad hospitium cujusdam honesti viri, cui nomen Henricus. Sed intrantibus illis hospitium, ipsum non invenerunt. Erat enim in horreo, aucupandi studio occupatus. Uxor autem ejus illos intrantes honestè suscepit, dicens: maritum præsentem non esse, non longè tamen positum. Cumq; illi desternerent equos, & convivium hospitis instrueretur, illa clam misit equos marito, ut equitando domum intraret, quasi de via venisset. Illi autem intranti occurrerunt, quos ille cum salutatione honestè suscepit, præcipiens poni mensam, invitans ad epulas. Cui Conradus respondit, Non comedam, donec loquar sermones meos. Qui ait, loquere. At ille: Salutant te omnes Saxoniarum Principes, rogantes ut quantocyus ad eos Goslarium venias. At ille respondit: Quid tantilli viri indigent Principes Saxoniarum? Surrexit tamen, & venit ad eos. Quibus Conradus, qui eum adduxerat, dixit: Ecce rex vester. Confestim autem omnes unanimiter creaverunt eum sibi regem. Et ex eo quod acciderat, quia in aucupando derentus fuerat, quod tamen illi quasi de futuro augurium erat, dictus est rex a vium, Teutonice autem *VogelKonig*. Ille verò sublimatus in regem, dixit ad Principes: Quia dignati estis, me vobis suscitare regem, justum est, ut sacramentis fidem regi vestro faciatis. Cumq; omnes sacramenta ei fecissent, misit legatos ad eos, qui in Hartesburg erant, præcipiens eis, ut quantocyus in præsentiam ejus venirent. Qui abeuntes dixerunt eis, quæ ex ore regis audierant. At illi indignati, virgis excoriarunt eos, & decalvatos ad Dominum suum remiserunt. Tunc qui major inter eos fuerat, dixit ad socios: Nos quidem dehonestati sumus, sed estote viri constantes, & ignominiam nostram in gloriam convertamus. Vidi hodie nisos volantes: isti excipient confusionem nostram. Descenderant enim ad balneum adolescentes nobiles plus quam viginti, quorum reditum præstolantes omnes eos trucidarunt, & sic ulti confusionem suam ad regem reversi sunt. Qui audiens quod factum fuerat, indignatus est valde, & cum multitudine magna obsedit castrum, & expugnavit illud, & ad terram usq; dejecit. Dicunt autem quidam, quod propter multam enormitatem de eodem perpetrata castro, & propter memoratum Henricum Imperatorem, qui usque ad finem vitæ suæ à sede Apostolica excommunicatus fuerat, sub anathemate à

Domino Papa damnatus sit locus ille, ut nunquam inhabitetur, sed cum Baby-lone in perpetua solitudine deputetur. Fridericus autem Imperator Ipsum montem ædificare cœpit: quia etsi ille excommunicationis sententiam meruit, ipse tamē nihilominus ullam regni sui diminutionē pati noluit. Rebella-bant autem hi, qui in castro Waldenburg positi erant, & non valuerunt, sed potius castro eorum destructo ipsi ad castrum Imperatoris migraverunt.

CAPUT XXXIII. (XXXVIII.)

1. Dux natalem Domini Luneburgi celebrat, exeunte anno 1181. 2. Bernhardum, Comitem Raceburgi, prodicionis accusatum Luneburgi custodia mandat. 3. Raceburgū ope Lubecensium capit.	4. Bernhardus dimissus Gadebuschum commigrat. 5. Illo nondum quiescente Dux etiam Gadebuschum castellum destruit. 6. Dux castella quedam munit.

Post hæc in nativitate Domini cum Dux diem solennem egisset Luneburg, cœpit incusare Comitem Bernhardum de Raceburg, qui tunc cum ipso erat, de conspiratione adversum eum facta, imponens ei notam perfidiæ & traditionis, dicens se indubitanter a fidelibus suis compertum habere, imò si necessitas exegisset, manifestis eum indiciis & testimoniis posse convincere, quod cum inimicis suis hanc contra eum conspirationem fecerit, ut eum unā cum uxore sua in Raceburg quasi ad epulas invitaret, & sic insidiis dispositis convivantes occideret. Cumq; ad objecta nihil dignè prætenderetur, capti-
 3 vavit eum Dux unā cum filio suo Volrado, & veniens cum exercitu Raceburg, obsedit eam, ipsum trahens secum. Cui occurrerunt viri Lubecenses
 4 cum navibus multis & armis & machinis, & crevit obsidio. Bernhardus autem necessitate compulsus, tradidit castrum, & ipse cum uxore & filiis & o-
 5 mnibus, quæ habebat, abiit Godebusch. Postea tamen cum adhuc Dux eum suspectum haberet, quod fidem integram ei non servaret, quia adhuc cum i-
 6 nimicis suis familiaritatem habebat, secundam in terram suam protectionem fecit, & destructo castro Godebusch, spolia multa ibidem accepit. Ille autem fugiens, ad Bernhardum Ducem se transtulit. Dux igitur ejectis omnibus, solus potius est omni terra, & cœpit munire castrum Raceburg, Sigeberg, Plunc, plurimum confidens præliis suis.

CAPUT XXXIV. (XXXIX.)

1. Imperator denuo in Saxoniam movet. - - - - - 1182. 2. Brunsvicum & Bardevicum à tergo presidio firmat.	3. Dux Ludovicum, Landgravium Tharing. Luneburgo Sigebergum deducit. 4. Lubecam munit.

5. Inde

5. Inde Raceburgum progreditur.

6. Raceburgum defectione amittit.

7. Castellum Atlenburgum succendit ipse, & Stadam navigat.

Proxima (a) autem ætate Imperator totus infusus finibus Ducis, in manu¹ valida intravit terram illius, & ejecturus eum de terra, in propria persona Albiam transire disposuit. Timens autem, ne post eam insurgerent insidiæ,² Philippum Coloniensem cum aliis Principibus præcepit servare Brunswig, Bernhardum verò Ducem & fratrem ejus Othonem, Marggrafium de Brandenburg, cum aliis Principibus Orientalibus propter Luneburgenses deposuit Bardewich. Ipse autem in comitatu habens Wichmannum Magdeburgensem & Dominum Bambergensem, Abbatem Fuldensem, Corbejensem, Hersfueldensem, cum Othone Marchione de Mysna, & multo robore militum Suevorum & Bavarorum, convertit exercitum versus Albiam. Quo³ appropinquante, Ludovicus Comes provincialis, qui prius in Luneburg custodiebatur, deductus est Sigeberg, & in arctiorem custodiam est traditus. Dux autem eo tempore Lubeke constitutus erat, muniens civitatem, & eri-⁴gens machinas multas. Quibus dispositis, in die Apostolorum Petri & Pau-⁵li abiit Raceburg. Cumque manè inde proficisceretur, tendens ad Albiam, secuti eum sunt omnes, qui in castro erant, quasi deducentes eum cum gaudio. Videntes autem hi, qui de parte Bernhardi Comitis ibi remanserant,⁶ quòd vacuum esset castrum, repente occupaverunt illud, & capta arce, con-
cluserunt valvas ejus, & quotquot remanserant de servis Ducis, ejecerunt for-
ras. Dux autem audiens, quod factum fuerat, frendens animo reversus est ad
castrum, & invenit contra se obstinatos animos illorum. Repente autem mi-
sit Sigeberge ad Lupoldum, & Plune ad Marcradium, ut quantocyus venirent
cum Holsatis, si forte posset ejicere illos, quia pauci erant. Interea venit, qui⁷
diceret, jam appropinquare Cæsarem, & sic imperfecto negotio abiit, ama-
rus in indignatione animi sui, & venit Erteneburg. Et videns appropinqua-
re castra Cæsaris, succendit ipsum castrum, & ingressus naviculam, per de-
vexa Albiæ proficiscens, abiit Stadium.

Proxima, a) Enarrat Pontanus rer. Dan. l. VI, anno 1180.

CAPUT XXXV. (XL.)

1. Imperator cum sociis & Danorum Rege Lubecam obsidet.	1182.	3. Cives per Henricum Episcopum inducias & fidem publicam mitendis ad Ducem legatis petunt.
2. Waldemar Rex filiam septennem Imperatoris filio despondet.		4. Impera-

4. Imperator hac concedit, & de Ducis contumacia conqueritur. 5. Lubecensis per legatos Ducis voluntatem requirunt. 6. Imperator Medicum suum in urbem ad Episcopum curandum mittit. 7. Cives consensu Ducis se & urbem	Imperatori permittunt. 8. Imper. illis libertatem & privilegia à Duce concessa, confirmat, & auget. 9. Comiti Adolpho mediam partem tributorum Lubecæ assignat. 10. Abbati ad D. Johannis possessionem agrorum & villarum confirmat.

Imperator ergo transito flumine venit Lubeke, & occurrit ei exercitus Slavorum & Holfatorum. Waldemarum quoque Rex Danorum cum multa classe venit ad ostium Trabenæ, & obsessa est civitas terra marique. In civitate verò erant Simon, Comes de Teckenburg, & Bernhardus, Comes de Aldenburg, & æquivocus ejus Comes de Welphe, cum Marcrado præfecto Holfatorum, & Emecone de Nemore, cum quibusdam Holfatis strenuissimis &

² multitudine infinita civium. Rex (a) verò Waldemarum cum multo comitatu veniens in præsentiam Imperatoris, cum magna jactantia gloriæ suæ ei se exhibuit, & filiam suam filio ipsius, Duci Sueviæ videlicet, desponsavit, & Episcoporum juramentis firmata sunt sacramenta conjugalia. In ipso autem tē-

³ pore obsidionis Dominus Henricus Episcopus in civitate constitutus erat, quem adierunt burgenfes (b) dicentes: Rogamus sanctitatem vestram reverendissime patrum, ut ad Dominum Imperatorem exeatis, & ei verbis nostris dicatis: Domine, servi vestri sumus, Imperatoriæ majestati vestræ servire parati sumus: sed quid commissimus, quòd tanta obsidione à vobis conclusi sumus? Civitatem istam hæcenus ex munificencia Domini nostri Henrici Ducis possidemus, quam etiam ad honorem Dei & robur Christianitatis in loco hoc horroris & vastæ solitudinis ædificavimus, in quo, ut speramus, nunc habitatio Dei, sed prius per errorem gentilitatis sedes Sathanæ fuit. Hanc igitur in manus vestras non trademus, sed ejus libertatem viribus & armis, quantum possumus, constantissimè tuebimur. Hoc tamem rogamus apud Magnificentiam vestram, ut data conditione pacis, eamus ad Dominum nostrum, Ducem, percontatum ab eo, quid sit faciendum, qualiter vel nobis vel civitati nostræ in præsentem necessitate sit consulendum. Qui si liberationem nobis promiserit, justum est, ut civitatem ei servemus; sin autem, quod placitum est in oculis vestris, faciemus. Quod si facere nolueritis, sciatis, omnes nos pro defensione civitatis nostræ magis optare honestè mori, quàm fidei violatores inhonestè vivere. Episcopus ergo veniens ad Imperatorem, hæc diligentissimè peroravit. Monuit autem Impe-

ratorem, ut memor consanguinitatis & servitii, quod sæpius ei magnifico
 Dux exhibuerat, patientiam haberet in nepotem suum, Ducem. Imperator
 verò, gaudens de adventu Domini Episcopi, quòd pro fama bonæ opi-
 nionis eum diligebat, & libenter audiebat, sic ait ad ipsum: Multum quidem
 gaudemus de adventu vestro, Episcoporum amantissime, & admodum
 gratum habemus vestro frui conspectu & colloquio. Sed quòd cives
 vestri arrogantiam verborum nobis offerunt, & quòd civitatem nostram ul-
 trò nobis non aperiunt, credimus, quòd nec nobis, nec alicui, qui sanæ mentis
 esse dinoscitur, justum videatur. Fatemur quidem, hanc largitate nostræ mu-
 nificentia quandoque nepotis nostri fuisse: sed ex quo ille propter suam con-
 tumaciam decreto omnium Principum publicam proscriptionem meruit, ju-
 stissime hæc nostro possidetur titulo, cum etiam quivis Pontificum sua
 receperit, quæ idem stabili tenuerat beneficio. Et nunc quidem valet manus
 nostra eis reddere, quod meruerint. Sed quia nos censura justitiæ omnibus
 magis patientiam exhibere oportet, quam vindictam, ecce in hoc etiam eis
 consentimus, ut sicut postulant, eant ad Dominum suum, & cum eo de statu
 suo conferant, unum scientes, si in redeundo civitatem nobis non apparue-
 rint, graviolem de hac mora sentient ultionem. Quod autem dicitis, ut patien-
 tiam habeamus nepotis nostri, Ducis, sciatis, quòd mira patientia & mul-
 ta clementia erga eum semper usi fuimus. Unde in superbiam elatus, gratiam
 quam invenerat, in vacuum recepit, imò nec ipsam Dei gratiam circa se ex-
 liberantem, ut debuit, recognovit. Quapropter sciatis eum à Deo humilia-
 tum, quia tam præpotentis viri dejectio non nostræ virtutis est operatio,
 sed magis Dei omnipotentis dispensatio. Episcopus ergo reversus in civita-
 tem, civibus, quæ audierat, nunciavit. Qui sine mora accepto conductu, abi-
 erunt Stadium, ubi erat Dux. Imperator verò considerans in validitatem
 Episcopi, quia crebris incendebatur febribus, quibus etiam usque in finem
 laborabat, misit ad eum Physicum suum, ut potionibus suis debilitati ejus cor-
 poris subveniret. Post aliquot autem dies burgenfes reversi eum Gunceli-
 no Comite, ex præcepto Ducis civitatem in manu ejus tradiderunt. Verum
 priusquam ei civitatem aperuissent, exierunt ad eum, rogantes ut liberta-
 tem civitatis, quam à Duce prius traditam habuerant, obtinerent, & justiti-
 as, quas in privilegiis scriptis habebant, secundum jura Sositæ(c), & titulos,
 quos in pascuis, sylvis, fluviiis possederant, ipsius auctoritate & munificentia
 possiderent. Imperator verò annuit petitioni eorum, & non solum ista confir-
 mavit, verum etiam quicquid à Duce de telonio ad stipendia Canonicorum
 in Lubeca vel in Racebutg donatum fuerat, ratum judicavit(d). Comiti
 aute m

aurem Adolfo medietatem tributorum totius civitatis de teloniis, de molen-
dinis, de trapezitis in beneficio dedit, tum quia multum Imperio servierat,
tum quia propter ipsum ad tempus exulaverat. Et ita ingrediens civitatem,
magnificè susceptus est cum hymnis & canticis Dei, tripudiante clero & om-
ni populo. Abbas autem monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctiq;
10 Ioannis Evangelistæ, veniens in præsentiam ipsius, suscepit de manibus ejus
curtes, quas in civitate habebat, & agros quosdam in campo ejusdem civita-
tis, mediante Domino Henrico Episcopo, qui easdem curtes & agros denatiis
suis emerat, & beatæ Dei genitrici & virgini Mariæ, sanctoq; Joanni Evan-
gelistæ in eodem monasterio obtulerat.

Rex. a) Qua pompa Rex in castra Imperatoris ad venerit, quid item inter utriq;
actum sit, refert *Saxo Sialandicus*, lib.
XV. non tamen sine lugillatione Imperatoris.

burgenses. b) Vox à nostro *burg* deriva-
ta, *Burg* enim, ut Latina vox *Castrum*,
non solum arcem munitam, sed & oppi-
dum muris cinctum portisq; clausum si-
gnificabat.

Sofatix. c) *Hermannus Kornerus in*
Chr. MS. Arnoldum hic, ut alias, exscri-
bens, hæc verba omittit; quod indicio est,
ipsum ea non satis intellexisse. Sunt qui
per Sofatiam hinc Sulatum (*Soest*) anti-
quum Westphaliæ oppidum, intelligant,
ut *Henr. Meibom. Not. ad Witichind.*
Et dubitanter *Reiner. Reinneccius* in
margine hujus loci, Alii scriptionum
vitio Sofatia pro Holfatia scriptum cen-
sent, ut *Hermann. Conring. Comment.*
de origine Juris German. c. 28. & *Pet-*
rus Lambecius Originib. Hamburg.
Quæ sententia vero propior est. Quale
autem jus hic intelligatur, locus præsens
fatis explicat, videlicet, non ipsum jus
municipale, sed antiqua consuetudo
utendæ agris circa urbem, pascuis & syl-

vis, nec non fluvii, ut Trava, Waken-
sa, & cæteris ex Holfatorum, Mechlenbur-
gensium & Raceburgensium terris deflu-
entibus.

judicavit. d) Hic addit *Kornerus*, Im-
peratorem Lubecam caput urbium ad
mare Balticum constituisse; Senatoribus
aurum gestandi facultatem dedisse, eosq;
omnes Consiliarios Romani Imperii fe-
cisse. Verba ejus appono: Concessitq; eis-
dem civibus gratiosè, ut amplius caput
essent omnium civitatum maritimarum,
& quod Consulatus (Senatus) eorum au-
rum deferre posset, & eo uti ut milites
(i. e. Nobiles, seu Equites.) Et insuper om-
nes in præsentiarum de consulato ex-
cutes, & in perpetuum futuros assumpsit
de speciali gratia in consiliarios imperii,
Eadem confirmat *Auctor Chronici Sla-*
vici Cap. 37. his verbis: *Fredericus I. fecit*
Lubecam imperialem, & quod esset caput
omnium civitatum maritimarum, &
quod consulares eorum aurum deferre
posset, & quod omnes de consulatu es-
sent in concilio Imperatoris in perpetu-
um. Adstruit etiam Henricus Aquil-
onipol. de primordiis Lubecæ c. VIII.
verbis suis barbaris;

Amplius ut caput urbibus ista urbs esse marinis
 Debeat, elegit præ reliquis & eam,
 Aurum deferre possit Senatus eorum
 Concessit Cæsar (militum ad instar) herus,

CAPUT XXXVI. (XLI.)

1. Dux Stadam munit. 2. Fide publica accepta Imperatorem, Luneburgura progressam, sequitur. 3. Landgravium, & hujus fratrem, è vinculis dimittit; sed frustra Imperatorem sollicitat. 4. In conventu Quedlinburgensi propter Bernbardum æmulum, no-	vum Saxonie Ducem, nihil obtinet. 5. Archiepiscopus Brem. Stadam: Bernhardus & Adolphus Comites terras suas recipiunt. 6. Dux nec in conventu Erfurtenfi, quæquam Cæsari supplicat factus, sua recuperat. 7. Retento patrimonio in exiliū abit.

Imperator verò inde regrediens, transivit Albiam, & castrametatus est juxta
 Ita Luneburg ad plagam occidentalem. Dux autem, ut supra dictum est, apud
 Stadium positus erat, & illuc se quasi propter loci firmitatem receperat.
 Quia etsi ab hostibus locus ipse caperetur, ipse tamen per aquas se evadere
 posse sperabat. Maximo enim vallo civitatem ipsam circumdederat, & munitiones
 fortissimas cum machinis ibidè construxerat. Et Guncelinus Comes, qui ipsum
 opus urgebat turres monasterii beatæ virginis Mariæ, quia nimis contiguæ
 videbantur munitioni, temerario ausu destruxit. Quod sine reatu perpetrari
 non potuit. Sed pro abundantiore cautela, dum talia fiunt, majorem sæpe
 ruinam per Dei vindictam operantur. Dux autem videns se in arcto positum,
 rogavit Dominum Imperatorem, ut ipsius conductu veniret Luneburg, sperans
 se apud ipsum alio pacto misericordiam invenire. Qui cum inter Herteneburg &
 Bardewich conduceretur, occurrit ei multitudo militum de castris imperatorii,
 pacificè eum saluantes. Quibus resalutatis: Non consueveram, ait, in his
 partibus alterius conductum accipere, sed magis dare. Et ita veniens Luneburg,
 omnibus modis perinternuncios animum Imperatoris lenire studuit. Captivos
 etiam suos, Ludovicum Landgrafum & Hermannum, fratrem ejus, Palatinum,
 de captivitate laxavit, sperans se his beneficiis gratiam aliquam mereri: sed
 nihil inde consecutus est. Imperator tamen inde proficiscens, curiam apud
 Quidelingeburg ei præfixit, ut ibi inter Principes, quid de ipso fieret,
 justitia mediante decerneretur. Unde gavisi sunt omnes amici Ducis, sperantes
 aliquid boni ibi de eo ordinandum. Ubi cum

cum nihil de causa ipsius tractatum fuisset, propter seditionem, quæ inter ipsum & æmulum ejus, Ducem Bernhardum, coorta est, aliam ei curiam apud 5 Erpisdordiam indixit. Tunc temporis Sifridus, Archiepiscopus Bremensis, in plenaria restitutione recepit Stadium cum omnibus aliis, quæ antea Dux quasi de Bremensi Ecclesia inbeneficiatus possidere videbatur. Sexcentas tamen marcas argenti Philippo, Coloniensi Archiepiscopo, persoluit, quem rogaverat, ut cum exercitu veniens, Stadium expugnaret. Qui cum juxta petitionem ipsius venisset, ille per dispensationem Imperatoris, ut dictum est, castrum obtinuerat, nec minus ille pecuniam sibi promissam exigebat. Comes etiam Bernhardus & Comes Adolfus castra & provincias suas per imperato- 6 rem adepti sunt. Dux autem veniens ad curiam sibi præfixam, totum se submittere gratiæ Imperatoris, venit ad pedes ejus. Qui de terra levans, osculatus est eum, non sine lachrymis, quòd tanta inter eos controversia diu duraverit, & quòd ipse sibi tantæ dejectionis causa fuerit. Quæ tamen an veræ fuerint, ambigitur: nam videtur eum verè non fuisse miseratum: quia ad statum pristini honoris eum restituere non est conatus. Quod tamen propter jufurandum ad præsens facere non potuit. Deniq; cum omnes Principes ad dejectionem ipsius aspirarent, juravit eis Imperator per thronum regni sui, nunquam se eum in gradum pristinum restauraturum, nisi id fieret in bene- 7 placito omnium. Hoc tamen circa ipsum dispensatum est, ut patrimonium (a) suum, ubicunq; terrarum fuisset, sine omni contradictione liberrimè possideret. Dux verò per triennium (b) terram abjuravit, ut infra tempus id terram suam non intraret, nisi per Imperatorem revocatus. Profectusq; (c) est ad generum suum, regem Angliæ, cum uxore & liberis, & apud eum moratus est omni tempore illo. Quem rex Angliæ honestissimè suscipiens, ipsum quasi principem super omnem terram constituit, & omnes, qui secum exulabant, donis multis ampliavit.

patrimonium, a) Non ergo veritatis licet *Ulbo Emmius*, cum scribit, Lebnem ab exilio reversum Brunsvicensem & Lüneburgensem agrum ab Imperatore, qui eum occupaverit, dono recepit, *lib. VII. rer. Frisic. ann. 1186.*

triennium, b) Falsò ergo scribit *Rogerius de Hoveden*, Ducem terram suam septem annos abjurasse; sed postea Imperatorem precibus Alexandri Pontificis, Philippi Regis Galliæ, Henrici Regis Angliæ, & Philippi Flandriæ Comitis exortatum quatuor annos de exilio remisisse, *part. post. Annal. p. 595.*

Profectusq; c) Circa diem Paschatos anno 1182. Ducem iter versus Angliam ingressum esse scribit *Job. Ruff. Chron. MS. Lub.* Primum illum ad Henricum II. Regem in Normanniam anno 1182, venisse, deinde anno 1184. circa d. festum Jacobi in Angliam cum Rege progressum, referunt *Gervasius, scriptor Anglicanus, p. 1466.* & *Rogerius de Hoveden, Annal. part. post. pag. 617.* Etiam juxta *Matthæum Parisium* Dux anno 1184. in Angliam pervenit, ibidemq; illi uxor post paucos dies apud Wintoniam Wilhelmum filium peperit.

ARNOLDI,

ABBATIS LUBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORUM

LIBER III.

CAPUT I.

2. Propter absentiam Henrici L. multa insolenter sunt à Principibus. . . . . 1182. 2. Bernhardus Dux segnior est in gubernanda Saxonia. 3. Adolphus Comes filiam Comitis à Dassel uxorem ducit. 4. Terrâ adversarios suos ejicit. 5. Bernhardus Dux Clientes quosdam sacramento Attenburgi obstringit.	6. Quod Adolphus non compareret, apud Ducem in suspicionem incidit. 7. Dux Attenburgo destructo Lawenburgum condit. 8. Injunctum Albi eodem translaturus impeditur à Lubecensibus. 9. Iniquis exactionibus se suis exosum reddit. 10. Archiep. Bremensis Dithmarsiam Adolpho eripere studet.

In diebus illis, non erat Rex in Israel, sed unusquisque quod rectum in oculis suis videbatur, faciebat. Siquidem post exilium Ducis Henrici, qui solus in terra prævaluerat, &, sicut ab initio diximus, pacem maximam fecerat: quia non solum finitimas, sed etiam barbaras, & extraneas regiones ita freno sui moderaminis constrinxerat, ut & omnes sine terrore quiescerent, & terra propter quietis securitatem bonis omnibus exuberaret: tyrannico more unusquisque regnabat in loco suo, & alterutrum vim faciebant & vim patiebantur. Denique Bernhardus Dux, qui principatum obtinere videbatur, segniter agebat: & cum prius in Comitia positus strenuissimus fratrum suorum fuisset, ad Ducatum promotus, non ut verus princeps proficiebat, sed ut superpositus degenerabat, & quasi pacificum se exhibens, in omnibus tardus & distinctus (a) erat. Unde nec ab imperio juxta statum prioris est honoratus, nec à Principibus, vel terræ nobilioribus, est reputatus. Circa dies illos Comes Adolfus duxit uxorem, filiam (b) Comitis Orthonis de Dasle, agente Philippo, Colonienfi Archiepiscopo, cujus propinqua erat, per quem etiam multum prævalebat. Cumque obtinuisset omnem terram patris sui, ejecit omnes inimicos suos de terra, qui in diebus Henrici Ducis contra eum senserant, Marcradum videlicet præfectum Holsatorum, pro quo alium

Cyriacum nomine substituit, qui tamē virtute & honestate longe inferior fuit, & Hemeconem, virum strenuum valde, & alios plures, quorum quidam transeuntes ad regem Daciæ, peregrinati sunt apud ipsum. Alii verò apud Comitem de Raceburg tempus exilii sui peregerunt. Dux autem Bernhardus cum fratre suo Othone Marchione veniens Erteneburg, magnificum se illic exhibuit, & nobiliores terræ adesse præcepit, ut receptis ab eo beneficiis suis hominum ei facerent, & fidelitatem ei per sacramenta confirmarent. Cumq; ei se exhibuisset Comes de Racesburg & Comes de Danneberg & Comes de Luchowe & Comes de Suerin, expectabatur etiam Comes Adolfus, & non venit. Unde cum Dux suspectum habere cœpit, & exinde occasiones discordiæ inter eos exortæ sunt. Dux autem Bernhardus in ipso tempore cœpit ædificare Lawenburg super littus Albiæ ad Orientalem plagam Erteneburg. Et desolato hoc castro, murum quo cingebatur destruxit, & ex lapidibus ejus castrum suum novum firmavit. Transitum etiam navium, qui ibi erat, apud Lawenburg esse præcepit. Sed viri Lubecenses coram Imperatore conquesti sunt de mutatione illa, quòd propter longiorem & difficiliorem viam, maximam haberent in transeundo difficultatem. Unde præcepit Imperator, ut apud Erteneburg transirent sicut prius. Dux igitur Bernhardus nominis sui extendere volens potentiam, novis quibusdam inductionibus & inauditis ac intolerabilibus provinciales suos gravare cœpit, & derelicto consilio senum, & acquiescens consilio juvenum, minimum digitum suum gliosorem dorso patris faciens, aggravavit jugum eorum. Unde principatus ejus versus eis in odium, & gloria in nihilum. Frater quoq; ejus Sifridus, Bremensis Archiepiscopus, Comitiæ Thetmarchiæ Adolfo Comiti adimere conatus est, & ad fratrem Ducem transferre. Quam Adolfus viribus & armis, invito Episcopo, obtinuit, & eam sui juris esse affirmavit.

distinctus, a) MS. B. recte legit *discin-*
ctus.

filiam. b) In nomine foceri variat *Her-*
mann. de Lerb. qui ita igitur Adolphus

ad aetatem legitimam perveniens, duxit uxorem Alheidim, filiam Borchardi Comitis de Dasle, & Domine Salome uxoris consortis, sororis Philippi Colonienfis Archiepiscopi.

CAPUT II.

1. *Waldemaro Regi Kanutus VI. filius*
succedit. 1182.
2. *Imperator filio Waldemari filiam,*
ei olim desponsam, adducendam
curat.

3. *Kanutus agrè illam tradit.*

4. *Nam propter Henricum L. inter*
Imperatorem & Kanutum simul-
tates orta erant.

IN tempore illo mortuus est Rex Danorum Waldemarus, & regnavit Canu-¹
 tus filius ejus pro eo. Ad quem misit Imperator legatos honoratos, Sifri-²
 dum videlicet, Archiepiscopum Bremensem, cum aliis nobilibus pro sorore
 ipsius, quam pater ejus jam pridem filio ejus desponsaverat, & ut partem pe-
 cuniæ persolueret, sicut determinatum fuerat. Hæc enim pactio desponsati-
 onis fuerat inter Imperatorem & Regem Daciæ, ut quatuor millia marcarum
 cum filia persolueret librata pondere publico, quod Carolus Magnus institu-
 erat, & ut in ipso tempore, quo filiam repræsentaret, partem pecuniæ, prout
 sibi visum fuisset, persolueret, & post sex annos desponsationis, dum nubilis
 ætas advenisset (qui tunc puella septennis erat) sex hebdomadibus prius pe-
 cunia tota ex integro solueretur. Hæc privilegiis utrobique firmata erant, ut si
 quid horum negligeret, hæc pactio seu desponsatio irrita haberetur. Ven-
 nerunt igitur ad Egdoram fluvium legati Imperatoris cum quadringentis e-
 quis, quibus Comes Adolpus per triduum abundantissimè ministravit. Canu-³
 tus autem Rex sororem quasi cum dedignatione eis tradebat, dicens, soro-
 rem suam nequaquam filio Imperatoris fociandam, si juramenta patris teme-
 rare voluisset. Tradidit tamen eam illis cum equitatu & vestitura mediocri,
 sed non juxta regalem magnificentiam, & partem quandam pecuniæ, ut di-
 ctum est, persoluit. Tam enim inter Imperatorem & ipsum discordia erat, quia⁴
 Imperator ab ipso hominum exigebat, quod ei rex negabat: quia propter ge-
 nerum suum, Ducem Henricum, quem de terra ejecerat, occasionem rebel-
 lionis adversus eum, ut quidam arbitrati sunt, luscipere attentabat.

CAPUT III.

1. Henricus Episcopus adversa vale- tudine sacris tamen interest.	Kal. Decemb. - - - 1183.
2. Moriturus de cænobio suo, Johann Evangelista dicato, sollicitus est.	4. In cænobio suo sepelitur.
3. Aequo & forti animo moritur, III.	5. Henrici patria: studia: somnium: vita monastica: in calum receptio, visionibus confirmata.

Circa illos dies ægotabar Henricus Episcopus infirmitate, qua & mortuus
 est. Cumque nimia corporis in valetudine laboraret, psalmodiis tamen &
 orationibus non minus intentus erat, & Missæ officium, quod in veneratione
 beatæ Dei genitricis Mariæ sine intermissione frequentabat, non nisi tribus
 diebus ante depositionem suam omittebat. Abstinentiæ etiam quasdam spe-
 ciales usque in finem servare laborabat. Cumque vir Dei jam bonum certamen²
 certasset, cursum consummasset, fidem servasset, & jam de cetero coronam ju-
 stitiæ

stitię sibi repositam non dubitaret, cępit tamen de vinea Domini, quam noviter plantaverat in monasterio beatę Dei genitricis, & S. Ioannis Evangelistę, anxari. Et quamvis jam dissolui cuperet, & esse cum Christo, ut pius tamen pastor paucis & adhuc tenellis ovibus luporum insidias curabat pręvidere.

3 Et dum a fratribus sæpe visitaretur, dicentibus: Cur nos, pater, deseris, aut cui nos desolatos relinquis? dicebat, Gratias ago Deo meo, Iesu Christo, & piissimę genitrici suę: quia per spem divinę clementię de morte quidem mea non contristor, sed de desolatione hujus novellę plantationis non modicum conturbor. Ad cuius profectum in beneplacito Domini vellem adhuc superesse, & ipsam ad ejus honorem, quantum possem, adhuc novellam confortare. Sed inter hæc cum Psalmista cogitatum meum in Domino jactabo, qui in omnibus semper exaudivit me, & factus est mihi in salutem. Cumq; sæpius ista replicaret, & ea attentius Domino commendareret, quadam nocte post matutinale officium, ac si divinitus instructus, confidenter ait Abbati sibi assidenti: Confide, fili, in Domino, & constans esto, & de morte mea noli contristari: quia quod Domino placet, necesse est impleri. Hoc tamen certissime scias, quod ad laudem nominis sui servitium suum isto in loco confortabit, tantum ne dubites, sed viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus, dicebat, se jam resolui: & accipiens olei sancti unctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sumtoque viatico Dominici corporis dixit: O rex glorię veni cum pace. De cuius adventu quasi jam securus adjunxit: Si ambulavero in medio umbrę mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Cumq; magis magisq; morti propiaret, & jam lingua palpitante in verbis deficeret, repente oculos, quos jam in morte clauserat, aperuit, & quasi exiliens, extensis manibus dixit: Ecce virgo. Quod qui aderant ad beatam Dei genitricem Mariam dictum credebant, cui idem antistes omni devotione servierat. Nec dubitari potest, quin etiã mater misericordię in ipso mortis articulo consolata fuerit, quem tam devotum ministrum semper habuit.

4 Post de strato levatus super cilicium depositus est, & sic extremum trahens halitum, III. Cal. Decembr. in pace reddidit spiritum. Cujus corpus in eodem monasterio, quod idem fundaverat, terrę reconditum est, inuitis tamen quibusdam & contradicentibus, qui eum deferre conabantur in majori Ecclesia tumulandum. Sed Deus eum voto suo frustrari noluit. Quia cum in eodem monasterio ægrotaret, ibidem etiam sepulturam desiderans, ait: Hęc requies mea in seculum seculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. Cujus animam in sorte beatorum reputatam credimus: quia ab ipsis puerilibus annis Christum

securus

securus est. Cùm esset circa ætatem viginti annorum jam adolescens factus, s
 relicto studio Parisiensi, terram nativitatæ suæ egreditur, Brabantiam scilicet:
 quia de Brusle civitate oriundus erat. Et veniens Hildesheim, quia in artibus
 bene profecerat, scholas ibidem regendas acceperat. Cùmq; per tempus ibi
 steterisset, Dei nutu venit Brunshwig, & nihilominus scholarum curam suscepit
 regendâ. Procedente autem tempore, febre tactus decubuit. In infirmitate
 autem positus tale vidit somnium: Videbat virum procerum valde & hor-
 rendum sese agitantem, ipse verò fugiens, venit ad fluvium latissimum: quem
 cùm propter timorê prædonis insecti anhelans transfret, venit ad monasteriũ
 B. Egidii: quod cùm intrasset, manus insequenti inimici evasit Evigilans igi-
 tur, & divinæ clementiæ circa se dispositionem sentiens, mox ad monasteri-
 um B. Egidii deducitur, & tonsuratus habitu monachali induitur, & febrim
 importunitate cessante, & fluctibus secularium tempestatum eripitur, &
 sic Monachus factus Monachi vigilavit in actus. Nec, sicut quibusdam mo-
 tis est, ad terram nativitatæ suæ ulterius, vel ad cognatos aut notos suos repe-
 davit, sed cum Abraham terram suam veraciter egressus, omnia pro Christo
 reliquit, & summam præmii à Deo expectavit. Unde post decessum ipsius qui-
 busdam spiritualibus personis Deus revelare dignatus est, quòd post hujus vi-
 tæ exilia ad gaudia transierit sempiterna. Nam infra octavam depositionis ejus
 visum fuit Abbati per somnium, quòd sepulcrum ejus aperiret, quasi in eo-
 dem monumento aliquid negligenter factum fuisset, quòd mutari debuisset:
 Cùm ecce Episcopus levans se cœpit sedere, & cum magna gratulatione dice-
 re: Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, non delectasti inimicos me-
 os super me, & ita ex ordine Psalmum ipsum profecutus, Domino gratias age-
 bat. Et veniens ad locum illum: Convertisti planctum meum in gaudium, &c.
 cœpit à se divolvere pauculos, quos in exequiis acceperat, & dicere: Consci-
 didisti faccum meum, & circumdediti me lætitiâ. Et cùm consummasset psal-
 mum: Domine, Deus meus, in æternum cõsiterebor tibi, &c. dixit: Jam ulterius
 vobis non loquar: & ita terminata est visio. Quædam etiam monialis in Ke-
 uena (a) vidit in visione columbam nive candidiorẽ volare in sinum suũ. Quæ
 cùm nimis exhilorata fuisset, cœpit ei pastum offerre. Quæ ait: Non com-
 edam: neq; enim columba sum, sed merceda conducta sum: dicam tibi quis
 sim. Illa verò timore perterrita dixit: Dic, quid mercedis accipies, ut dicas
 mihi, quis sis. Et illa: si, inquit, per circuitum anni ob memoriam mei dixeris
 Psalmum, In exitu Israel de Ægypto, &c. dicam tibi quiduis. Cùmq; hoc de vo-
 tissimè promississet, dixit: Ego dicor Henricus, & sui antistes in Lubeca. Cui
 illa inquit: Ubi nunc est conversatio vestra? Qui ait, Inter choros angelorum.

Talibus

Talibus indiciis sperandum est, eum consortium beatorum meruisse. Sed ne aliquibus absurdum videatur, quod somniorum argumentis ista probamus, ad auctoritatem sancti Evangelii eos mittimus, ubi frequenter legitur, angelos in somnis apparuisse Ioseph, & illa vel illa de puero Iesu & matre eius ei dixisse. Præterea in sacra scriptura multa somnia recitantur, ut sancti Danielis & sancti Ioseph, quæ fidelia inveniuntur tam pro veritate scriptorum, quam pro auctoritate eorum, de quibus scripta leguntur, qui sua testimonia sanctitate & meritis confirmarunt. Quod si auctori hujus operis minus credi potest, quam illis, ajo quia verè potest. Ipse enim cum Apostolo testimonium fidelitatis in hac parte sibi perhibet: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

Keuena, a) Est monasterium Episcopatus Bremensis.

CAPUT III.

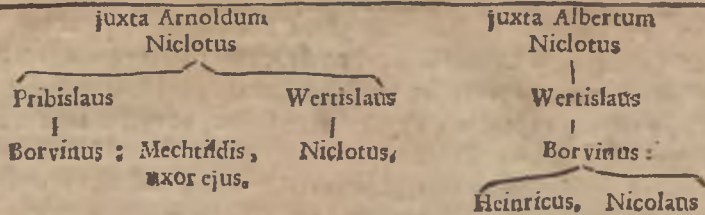
1. Bernhardus Dux Adolpho, Bernhardo & Guncelino Comitibus quædam auferre studet. 2. Hi ideo junctis armis Lawenburgum evertunt. 3. Dux eos apud Imperatorem accusat. 4. Ipsi castellum Ilow in Mecklenburgica ditione diruunt. 5. Boruinus tunc Rostochium & Mecklenburgum tenebat. 6. Niclotus, Wertislai filius, & Jari-	marus, Rugianus, terras Boruini infestabant. 7. Bugislaus, Pomoranorum Dux, juvat partes Boruini. 8. Jarimarus Boruinum captum in Daniam mittit. 9. Bugislaus Niclotum captum in vincula conjicit. 10. Obsidibus datis dimissi sunt. 11. Boruinus Ilow & Mecklenburgum castella retinet.

Dux autem Bernhardus ut minus sapienter agebat, ideo minus prosperè procedebat. Nam, ut supra dictum est, cum quibusdam novitatibus provinciales gravaret, contra Comitem Adolphum & Bernhardum de Raceburg & Guncelinum de Suerin quædam ineptè molitus est. Adolpho siquidem Comiti omnem terram, quæ R atekowe atrinere dicitur, quam Dux Henricus prius habuerat, & Todeslo civitatem adimere conatus est. Civitatem quoque Lubeke sibi usurpare volebat. Imperator verò civitatem propter utilitatem tributorum, vel quia in fine Imperii sita est, sibi retinuit: pro qua tamen Duci Bernhardo Hidesacker & viginti mansos valde bonos consignavit. Quia verò Adolphus medietatem tributorum de civitate Lubeke ex beneficio Impera-

toris habebat, propterea eum magis Dux Bernhardus impetebat. Comiti
 verò de Raceburg & Comiti Guncelino de Suerin partem quandam benefici-
 orum suorum minuere tentabat. Unde commoti, conglobati in unum, urbem 2
 ipsius Lawenburg expugnare aggressi sunt. Cumq; adversus eam ordinassent
 obsidionem, & machinas fecissent, post paucos dies eam ad solum diruerunt.
 Dux verò ut vir mansuetus eis talionem reddere non valens, Imperatorem 3
 adiit, & hoc in præsentia ejus conquestus est. Illi autem cupientes excutere ju-
 gum ejus de cervicibus suis, quos ei amicos esse sciebant, de terra fugare co-
 nati sunt. Unde congregato exercitu clam terram Slavorum intrantes, occul- 4
 to quodam aditu noctu occupaverunt castrum Ilowe, & clanculum illud in-
 trantes, matrem Nicloti, qui Werrislai filius fuerat, inde ejecerunt, cæterisq;
 captivatis, succenderunt ipsum castrum, & depopulata terra omni reversi sūt
 ad loca sua cum spoliis multis. Boruinus verò filius Pribislai, qui filiam Henri- 5
 ci Ducis habebat, Mechthildam (a) dictam, obtinuit castra Rostock & Meke-
 lenburg. Niclotus autem fugiens, ad Ducem Bernhardum se contulit, quem 6
 frater ejus Otho Marggravius in castro Havelberg collocavit. Unde frequen-
 ter eruptiones faciens, terram Slavorum instanter vastabat. Quem adjuvabat
 Germarus, princeps Rugianorum, Bugislaus verò Pomeranorum princeps 7
 firmabat partem Boruini. Et ita consanguinei illi intestina inter se prælia mi-
 scébant. Prævalebat tamen pars Nicloti, eo quòd Germarus, vir strenuus, ter-
 ram Circipanorum, quæ Tribuses contigua erat, plurimum vastaret. Cumq; 8
 quodam tempore Boruinus, qui & Henricus, terram illius piratis vastaret,
 captivatus est à Germaro, qui conjecit eum in vincula, mittens eum Canuto, 9
 regi Danorum, apud quem diu in custodia servabatur. E converso Niclotus,
 qui & Nicolaus, cum in terra Bugislai prædas exercebat, captivatus est ab eo,
 & conjectus in vincula. Sed cum diu in custodia servarentur, tandem soluti 10
 sunt ea conditione, ut à rege Danorum terram suam susciperent, & obsides,
 quos habere voluisset, darent. Dederunt ergo obsides 24. inter quos Borui-
 nus filium suum dedit, & recessit à castro Rostock, tradens illud nepoti. Ipse
 verò Ilowe & Meckelenburg in possessionem sortitus est, rege sic disponente,
 qui jam terram Slavorum sibi subjicere cogitabat, & adjicere regno suo.

Mechthildam, a) Hæc Mechtildis, Borvini conjunx, Leonis filia fuit. *Albert, Stad. ad ann. 1164.* Borvinum noster Pribislai; *Albertus Stad.* ipsum Werrislai filium facit, Genealogia hæc est

CAPUT V.

1. Dani consuetudine & usu cum Germanis civiliores : haeccum captura in Scania locupletiores facti. 2. Bellandi item peritiores : doctiores & religiosiores facti sunt. 3. Eskillus, Antistes, multas ades fa-	cras religioni exercenda dicavit. 4. Absolon, successor, propaganda religionis studiosissimus. 5. Kanutus Rex semper vita sanctitatem sectatus fuit. 6. Bellum in Slavos meditatur.

1. Siquidem Dani usum Teutonicorum imitantes, quem ex longa cohabitatio-
 2. Sine eorum didicerunt, & vestitura & armatura se caeteris nationibus coa-
 prant: & cum olim formam nautarum in vestitu habuissent propter navium con-
 fuerudine, quia maritima inhabitant, nunc non solum scarlatico vario griseo,
 sed etiam purpura & bysso induuntur. Omnibus enim divitiis abundant, pro-
 pter piscationem, quae quotannis in Sconia exercetur: ad quam omnium cir-
 cumquaque nationum negotiatores properantes, aurum & argentum & caete-
 ra quaeque preciosa illuc deferunt, & comparatis haeccibus eorum, quae illi
 gratis ex divina habent largitate, quasi pro vili quodam commercio sua opti-
 ma, nonnunquam etiam seipsos, naufragando relinquunt. Replera est etiam
 terra eorum equis optimis propter pascua terrae uberrima. Unde propter
 equorum copiam in militari palaestra se exercitantes, equestri pugna simul
 & navali gloriantur. Scientia quoque liberali non parum profecerunt: quia
 nobiliores terrae filios suos non solum ad clerum promovendum, verum etiam
 3. itis Ecclesiasticis tractandis boni decretistae sive legistae comprobantur. Prae-
 terea religionis vigor apud eos multum florere dinoscitur, eo quod Aelchylus(a)
 Lundenfis Archiepiscopus, vir summae pietatis, qui quoque etiam relicto Epi-
 scopatu, quietam cupiens ducere vitam, ad Clarevallenfe monasterium se con-
 tulit, ubi

tulit, ubi sanctè & justè vivendo vitam in pace finivit, loca multa ex omni ordine spiritualium, tam virorum quàm mulierum, in partibus illis construxerit. Quæ quasi cedrus Libani multiplicata, non solum Daniam, sed ut vineam Domini Zebaoth extensis palmitibus usq; ad mare, imo ultra mare etiam Slaviam repleverunt. Dominus quoq; Absolon, qui loco regiminis ei successit, 4 zelo justitiæ accensus, & armatura Dei procinctus, in promovenda religione nequaquam segnior fuit. Qui cum à Domino multis virtutum polleret donis, specialiter tamen thesauro bonæ conscientiæ, decore videlicet castitatis, vernabat. Unde velut lucerna ardens & lucens æmulatione sua provocavit plurimos juxta illud: Videte quemadmodum non solum mihi laboravi, sed omnibus quærentibus veritatem. Hic quoq; cum Apostolo subditos suos æmulans Dei æmulatione, dum eos ad custodiam castitatis arguendo, obsecrando, increpando informaret, multas & graves contradictiones à quibusdam per tulit. Nec mirum. Carnalis enim mens dum consuetudine peccandi ligata fuerit, aut vix aut nunquam jugum diaboli à se remove potest, sed cum a sine foris sit in bivio ligata ad opera communia, ut quoties ei onus imponere voluerit, sine contradictione ferat illud. Quia quascunq; sordidas cogitationes immundi spiritus ei suggererint, tanto delectabilius suscipit, quanto nequius inferuntur. Et ideo cum à rectore corripitur, intelligere non potest: quia spiritualiter examinatur. Inde fit, quòd tales stimulo recalcitrantes contra Prælatos ova aspidum congerunt, dum conspiratione facta seditantes commovent, & justam magistri admonitionem oppressionem nominant, & inde calumniam in se queruntur. Unde correptionis verba contra se justa proferrunt. De ordine quoq; conjugali multi in sua vocatione religiosi inventi sunt hospitalitatem sectantes, elemosynis vacantes, fidem conjugii servantes, orationi intenti & cætera justitiæ opera implentes. Quid de rege dixerimus: 5 qui adhuc in juvenilibus annis in omni actu suo ita grandævum se exhibuit, ac si de ipsius gravitate pariter illud sapientiæ dictum sit: Senectus venerabilis est, non diuturna, neq; numero annorum computata. Siquidem ut affolet talis ætas, non ludis in spectaculis se ingerebat, non discursibus aut vagationibus studebat, nec lubricitati deditus, conjugæ cum casta vivebat castior ipse. Inter missarum quoq; solennia non, ut quibusdam moris est, susurrationibus aut placitationibus intendebat, sed codices psalmorum aut aliarum orationum habens præ oculis, orationi devotus incumberebat. Et quia sapientiæ adhæsit, quæ dicit: Per me reges regnant: ideo Deus regnum illius firmat, ut cum tempore avorum suorum in regno Danico triarchæ vel etiam tetrarchæ fuerint, ipse solus monarchiam regeret, quam tamen pater ejus multo labore & pru-

6 & prudentia obtinuerat. Canutus ergo multam pacem habens in regno suo, animadvertit quod Slavi in diebus patrum suorum multas calamitates terræ suæ intulissent. Videns etiam eos auxilio Henrici Ducis destitutos, qui freno domini sui maxillas eorum constrinxerat, suscepta adversus eos occasione, bello eos aggressus est. Contra quos tamen consilio usus Absolonis Archiepiscopi prudentia magis quàm viribus prævalebat.

Æschylus. a) Gravem simultatem inter Regem Waldemarum I. & Eskillum ortam, iter illius Hinc Polymitanum & reditum, aliasq; ejus res descripsit *Saxo lib. XIV.* Concessit tandem in cœnobium Clarevallense; de quo ita *Saxo*: Eodem tempore Eskillus domesticis supra vires negotiis fatigatus, dum quieti intentius consulit, proficiscendi licentia à Rege difficulter extorta, nobile Galliarum cœnobium, quod Claravallis nuncupatur, petivit, ibiq; privati more tranquillam vitam degens, asperum patriæ convictum vo-

luntariæ peregrinationis lenitate mutavit, jocundiorum rerum usum apud exteros, quàm inter cives habiturus. Adde *Cypræum l. l. c. 26.* Extat *D. Bernhardi* amicissima ad Eskillum hunc Epistola, numero CCCXIV. in qua illum consolatur de rebus adversis. Epistolæ hæc inscriptio addita: Ad dominum, ac venerabilem Eskillum Lundensem Archiepiscopum, fœdis apostolicæ in Dacia & Suecia legatum, cujus corpus gloriosum in Claravalle requiescit juxta matrem ejusdem divi Bernardi.

CAPUT VI.

1. Canonici Lubecenses ab Imperatore Episcopum petunt.	4. Consecrationem sui prudenter disulit.
2. Conradus II. auctoritate Imperatoris Episcopum constituitur. 1183.	5. Cum Adolpho Comite lis ipsi orta.
3. Singularis ejus in munere sacro ob-eundo dexteritas.	6. Convulsatis rebus discedit, & Episcopatu se abdicat.

1 Interea autem vacabat sedes Lubecensis: quia Imperator in longinquo positus erat. Quem adierunt Canonici Lubecenses, submittentes se dispensationi ipsius, rogantes ut per ejus ordinationem Episcopum habere possent. Qui designavit virum quendam religiosum, Alexium dictum, Præpositum in Hildeburgerach, qui de ordine Præmonstratensium erat. Sed illi unanimiter 2 contradixerunt, & de ordine suo aliquem sibi præferri statigabant. Qui communicato consilio familiarium, dedit eis Conradum (a) capellanum suum, virum litteratum valde & facundum, & in causis tractandis acerrimum Oratorem. Sanè Imperator audierat, vel etiam perspexerat, statum Ecclesiæ Lubecensis (quia quasi de novo suscitatus fuerat) adhuc tenerum, & ideo in multis neglectura

neglectum esse. Quare virum hunc sapientem mittere eo decrevit, ut non solum per eum illa proficeret Ecclesia, verum etiam sua per eum in partibus illis firmentur negotia. Accepta igitur Pontificali vestitura apud Eger, castrum Imperatoris, Dominus electus veniens in parochiam suam, decenter statum Ecclesie sue ordinare coepit, informans clerum ad religionis honestatem, adhortans eos castos, sobrios & sine murmuratione hospitales esse, ceterisque studere virtutibus, quibus & Deo & hominibus complacerent: laicos vero, qui magis austeritatem quam doctrinam mirantur, tanta prudentia moderabatur, ut eum supra omnes, qui ante eum fuerant, revererentur. Non permittebat aliquem clericorum de alieno Episcopatu in sua dicecesi, parochiam tenere, dicens, neminem posse duobus Dominis servire. Et quemlibet parochianum semper paratum ad visitationes & unctiones infirmorum & ad cetera spiritualis curae officia, & in cena Domini ad poenitentes introducendos, & chrismatis consecrationem, Pontifici suo assistere affirmabat. Super hoc etiam auctoritate Apostolici utebatur. Quia dum cum Imperatore Veronam venisset, detulit litteras Lucii Papae super eodem negotio, admodum praecipiens, ut si quis clericorum de alieno Episcopatu in sua dicecesi Ecclesiam tenere voluisset, aut stationem in ea faceret, aut a beneficio cessaret. Necdum tamen consecrationem pontificalem susceperat, quam tamen non sine causa differebat. Fortè statum Ecclesie, quam regere coeperat, prius explorare volebat, & vires suas praetentare, si onus impositum ferre potuisset, & versare diu, quid ferre retractent quid valeant humeri: ut si Ecclesia per eum proficere potuisset, subire laborem non recusaret; sin autem, humiliter cessaret. Erat siquidem multis Ecclesiasticis beneficiis ditatus in parochiis, & praebendarum stipendiis, quibus abrenunciare timebat, nisi melioris status commutatione. Orta est autem dissensio inter Episcopum & Comitem Adolfum. Dicebat enim Dominus electus, homines suos in multis ab eo injustè gravari, quaedam etiam praedia episcopalia violenter occupari, & iustitias suas, quas in civitate sua Urine de advocatia consequi debebat, sibi frequenter per suos impediri. Et quia his reniti propter Comitis magnanimitatem non poterat, patienter ista, non tamen sine amaritudine, videbatur dissimulare. Cumque hoc Imperatori insinuasset, & nec sic in sua causa profecisset, coepit a coepto proposito lentescere, & animo paulatim ad sua remigare. Et ita dispositis rebus suis abiit ad Sifridum, Archiepiscopum Bremensem. Quicquid mobilium habere poterat in argento vel supellectile, aut equis optimis, quos etiam quibusdam vi extorserat (quia aliquantulum cupidus erat) secum deferebat. Et resignans ei curam, quam ab ipso acceperat, rescripsit clero suo, se ulterius

non reversurum, absolvens eos ab obœdientia sibi ab eis facta. Sicq; incon-
fultis omnibus discessit, seu propter causas suprâ dictas, seu pro aliis latenti-
bus, vel quia majora aspirare videbatur.

Conradum. a) In familia hujus Contra-
di annozanda non conveniunt. Nonnul-
lis est Nobilis heros à Rabenspurck, ut *Ca-
sparo Bruschio*: aliis à Reinstein, ut *Idem*
narrat; quibusdam etiam Dynasta à
Quernfurt, ut *Cyr. Spangenbergio*.
Varia illius fortuna fuit. Cùm egregius
doctrinæ ornamentis & præsidii instru-
ctus esset, atq; singulari facundia pol-
leret, Friderici I. Capellanus, i. e. Can-
cellarius, sive intimus Consiliarius factus
est. Inde illum Cancellarium Imperatoris
vocat *Albert. Krummendyck Chron.*
Episcopov. Lub. MS. vide & supra lib. I.
c. 79. n. 2. Imperator diu fideli viri operâ
in Imperii & aulæ negociis expediendis
usus, ut tot annorum ministeria digno
redhollimento remuneraretur, ipsum,
Henrico mortuo, Episcopum Lubecen-
sem anno 1183, fecit; quod hic *Autor*
narrat.

Vir magnanimus & ambitiosus Episco-
patu Lubecensi non contentus, & præter-
ea controversia cum Adolpho Comite
ortâ irritatus hoc Episcopatu paulò post
se abdicavit. Non tamen eodem anno virâ
decessit., uti falsò narrat *Hermannus*
Bonnius Chron. Lubecensi; sed ad Im-
peratorem se denuò contulit, atq; apud
eum iterum Cancellarii munere aliquan-
diu functus est.

Sunt, qui scribunt, illum anno 1189.
Imperatorem in Syriam secutum, & eum
iste in anne periisset, Friderico ejus filio
fidum fuisse Achatem, curam exercitus
cum illo suscepisse, copias in terram san-
ctam duxisse, atq; diu ibi cum Friderico

rem sustinuisse, uti *Krantz. Metrop.*
l. VII. c. 9. Bruschius Episcop. Hildes-
heim. XXVI. imò etiam cum Friderico
domum rediisse, atq; in reducendo exer-
citu fideliem operam præstitisse, ut addit
Cyriacus Spangenberg. Chr. Quern-
furt. l. III. c. 3. At, quod pace tantorum
virorum dixerim, videntur hanc Fride-
rici expeditionem confundere cum ea,
quæ postea auspiciis Henrici VI, susce-
pta, Nam huic posteriori Conradus inter-
fuit, imò nomine Imperatoris præfuit,
uti infra *Arnoldus* narrat, Primum enim,
si Barbarossam secutus esset, non illius no-
men reticisset *Tageno*, qui interfuit, &
nomina Principum atq; Episcoporum di-
ligenter adnotavit: deinde, si interfuisset,
iple, qui primariam personam in aula Im-
peratoris sustinebat, post excessu Frideri-
ci junioris copias ducisset. Id verò à ne-
mine istorum, qui tunc scripsere, comme-
moratur. Quin potius à *Godefrido Mo-*
nacho ad ann. 1190. proditum est, post
Friderici ducis mortem, Henricum quen-
dam per quatuor septimanas, ac deinde
per sex Gerhardum aliquem exercitui
præfuisse. Sed & in eo fallitur *Spangen-*
bergius, quòd Conradum cum Friderico
Duce reversum scribit, cum Dux in obsi-
dione Acconis urbis extinctus sit, Accedit
deniq; quod Godefridum, Episcopum
Wurtzburgensem, in primis hanc expedi-
tionem rexisse *Arnoldus* scripserit, de
Conrado autem, nihil talit prodiderit,
lib. III. c. 34. n. 5.

Conradus porro defuncto Bernone E-
pisco-

piscopus Hildesheimensis electus est. Unde se Electum Hildesheimensem vocat in inscriptione literarum ex Apulia scriptarum, *Arnold. l. IV. c. 19.* Postea circa annum 1196. in Apulia se ad Henrici VI. copias in Orientem ducendas præparabat, indeq; cum exercitu anno 1197. in Syriam navigabat, *lib. V. cap. 2. n. 6. 7.* In itinere autem Amalricum, Cypri Regem, nomine Romani Imperatoris, coronabat, *Ibid. n. 8. & c. V. n. 6.*

Ex Oriente redux, cum Episcopatum Würzburgensem vacante intelligeret, & optimiorem, & magnificentiorem, quod Præfules Würzburgenses iidem etiam Duces Franciæ Orientalis essent, nondum sua forte contentus, etiam hunc assēta- vit, eundemq; liberalitate Henrici VI, anno 1198. priore deserto, consecutus est.

Quod autem hoc sine consensu Innocenti III, Pontificis faceret, ille hominis inconstantiam cum pari conjunctam animi arrogantia castigaret; utrumq; Episcopatum illi ademit. Extat *Innocentiū III. Decretalis de Translat. episc. c. 3.* qua ei aditum ad Würzburgensem, & reditum ad Hildesheimensem ecclesiam intercludit, ut nec illis præsideret, quos per superbiam spreverat, nec illis, quos per avaritiam concupiverat: Canonicis autem Würzburgensibus illa vice potestatem Episcopum eligendi abstulit. Item alta ejusdē *Innocentiū* ad Capitulum Herbipolense, quā cōqueritur, Imperialis aulæ Cancellarium licentia Papali non solum

non obtentā, sed etiam nec petita aut postulata, ecclesia Hildesheim, relicta, Herbipolensem occupavisse, *De major. & obediēti. cap. 5.* Cum post Henrici VI. mortem Philippus, frater illius, & Otto, Henrici Leonis filius, de Imperio inter se contenderent, Conradus Philippi partes juvabat, juxta *Abbat. Ursberg. p. 321.*

Tandem Conradus Würzburgi in via publica III. Idūm Decemb. anno 1203. occisus est, uti *noſter infra* narrat, *l. VII. c. 2. n. 3.* à Bodone & Henrico, nobilibus de Rabenspurck, & per horum servos Heroldum & Conradum, *Joann. Trithem. de orig. Francor. Paul. Lang. Chron. Citizenſi.* Percussorum alter *Bruschio* Potho à Reinstein, alter Henricus gentis Canum à Falckenburg, appellatur, *Episcop. Herbip. XXXVI. Spangenbergius* quidem autumat, hunc Conradum, qui anno 1203. occisus sit, alium esse ab illo Conrado, qui interdicto Pontificis Episcopatu Würzburgensi motus sit, adeoq; hos duos temerè à *Bruschio* confundi, *Chron. Quernſ. lib. III. c. 3.* Sed eundem esse, & *Bruschio* injuriam ab illo fieri, liquidò constat ex *Arnoldo nostro infra lib. VII. c. 2. n. 3.* Quam enim & *Krantzius* narrat, nostrum illum Lubecensem in tumultu (non ex insidiis) occisum esse, tamen in eo cum *Arnoldo* convenit, quòd sub occisi vestibus cilicium inventum sit,

CAPUT VII.

1. Dani aliquot annos prædas ex Slavia agunt.

2. Bugislaus in Jarimarum, Ducem

Ruziandrum, Regis Daniæ socium, movet. 1183.

3. Bugislaus & Slavi à Jarimaro & Danis vincuntur.

4. Slavi

4. *Slavi Wolgasto tradito sunt Danorum tributarij.*

5. *Imperator Fridericus graviter hac re offenditur.*

6. *Adolphus & ejus socij, operâ Imperatoris cum Bernhardo Duce in gratiam redeunt.*

CAnutus verò Rex Danorum incessanter vastabat terram Slavorum. Illi autem rebellare parantes, occupaverunt vadum, quod Dani transire debuerant, firmantes ex utraq; parte castella, de quibus piratas eorum jaculando obruerent. Catenis etiam ferreis semitam claudere tentabant. Sed nihiltali molimine proficiebant. Deniq; venientes Dani in manu excelsa munitiones fregerunt, & infusi sinibus eorum, sicut locustæ univrsam faciem terræ repleverunt. Slavi verò impetum eorum ferre non valentes, in castris suis se receperunt. Illi verò abusi provinciis eorum, comedentes medullam terræ, reversi sunt ad loca sua. Sicq; per aliquot annos ascendentes tempore sementis & messis, depasti terram eorum, famis importunitate sine gladii occisione ad deditiōem eos coegerunt. Quodam igitur tempore Bugislaus (2) princeps sive Rex Pomeranorum propinquum suum Germanum, principem Rugianorum impetebat, talionem ei rependere volens, eo quòd idem Germanus regi Danorum in subactiōe Slavorum promotè assisteret: quia ex quo Christianitatem susceperat, sub ipsius ditiōe consistebat. Ascendit ergo ad eum cum sexcentis piratis, sine dubio credens se omnem terram illius consumiturum, quemadmodum ignis consumit ligna sylvarum. Ille autem occurrens, licet non ex æquo, subito eum in fugam vertit. Siquidem Dani non longè insidias tetenderant, quos Slavi de suis esse credentes, nil suspicati remigabant ad eos. Illi autem insultum in eos facientes cum Rugianis eos insequuntur, & alios quidem ex eis occiderunt, alios comprehenderunt, quosdam in mare præcipiraverunt. Slavi videntes se circumventos, in perturbatione consilium non habentes (quia periit fuga) ab eis credentes se natando evadere, in aquis suffocati sunt. Alii verò littus apprehendentes, relictis navibus, per sylvas & nemora errantes, in locis palustribus fame & siti perierunt. Reddidit quoq; eis Dominus in die illa, ut quia multos Danorum per aquas in captivitate traxerant, ipsi quoq; in captivitate & exterminium raperentur, sicq; Danorum servituti fierent obnoxii, qui eorum libertati semper fuerant insidiati. Germanus autem cæteris omissis Bugislaum insequitur. Ille verò sibi consulens celeri fuga elabitur. Et ille post tergum clamavit dicens: Quid est, ó princeps Bugislae? nonne nigrum & horridum illum Germanum ligare te jactitabas? expecta ut servum abducas, quem consortem habere volebas. At ille fugiens

salvatus

salvatus est. Sicq̄ humiliatæ sunt vires Slavorum, & servierunt Danis sub 4
tributo, tradito castro Wollgast in manu Regis cum obsidibus duodecim.
Hæc autem non sine indignatione Imperatoris facta sunt, qui se dicebat du- 5
pliciter à Canuto rege injuriatum, & quòd ab eo coronari noluerit, & quòd
Slavos Imperio subditos suo dominio per tributum & hominum subdiderit.
Discordantes etiam à Duce BernharDO, Adolsum Comitem, Bernhardum & 6
Guncelinum, propter causas suprâ dictas, ad concordiam reformavit, ea con-
ditione, ut Adolus Comes septingentas marcas denariorum ei persolveret, &
gratiam ejus pro castro destructo inveniret, & terram, quæ Rategowe attinet
cum civitate Todeslo, quam Bernhardus Dux requirebat, liberè obtineret.
Bernhardus verò Comes trecentas marcas persolveret, & totidem Gunceli-
nus. Omnes tamen castrum destructum reædificare student.

Bugislaus. a) Ab Imperatore illum incitatum scribit *Saxo Gramm. l. XVI. Adde*
Job. Isac. Pontzn. l. VI. ann. 1185. Cyprium l. I. c. 28.

CAPUT VIII.

1. Manuel Comnenus, Imperator Con- stantinopol. moritur. 1180.	5. Propinquum suum cœnobio includit.
2. Andronicus, illius ex fratre nepos, regnum invadit.	6. Uxorem repudiat.
3. Viduam, & filium Manuelis Impe- rio destinatum, è medio tollit. 1183.	7. Isaacium Angelum etiam ad eadem è cœnobio evocat.
4. Pueri occisi sponsam ducit.	8. Hic cum sociis impetu in eum facto, ipsum interimit, prid. Id. Sept. 1185.
	9. Isaacius Angelus fit Imperator.

Tunc(a) temporis mortuus est nobiliss. ille Manoe, Rex Græcorum, qui fi- 1
lium licet puerum pro se regnaturum reliquerat, cui etiam adhuc vivens
filiam regis Francorum desponsaverat. Facta est autem perturbatio mirabilis 2
in civitate Constantinopoli, & in omni regno illo: quia percusso pastore, tur-
bantur oves, & lupi rapaces, qui earum quieti in abscondito insidiantur, per
furta & mactationes & rapinas injustas manifestantur. Erat enim ibi quidam
inveteratus dierum malorum, Andronicus dictus, filius fratris regis defuncti.
Qui regnandi libidine illectus, tutorem se pueri regis affirmans, cœpit regna-
re, quasi pro ipso causam acturus, & regnum nepoti fideliter conservaturus.
Cumq̄ tali occasione invaluisset, cœpit seditiones concitare, & maximam per- 3
secutionem & cædem in eos, qui in parte regis esse videbantur, facere. Et cum
omnes, qui in sua parte stabant, exaltasset, illos verò aut humiliasset aut neci
dedisset, fecit occultè reginam matrem regis deduci, & in mare demergi. Sic
omnes, quos in regno sibi adversarios timebat, aut vita privabat, aut mutila-
bat,

ba, aut exilio damnabat. Habebat enim quendam auricularium, ipse qui-
 dem Monachum, sed in veritate Diabolum, qui ad hominum perditionem sub
 specie religionis in angelum lucis se transformaverat. Ex cuius pendens con-
 silio, omnes, quos ille ei suspectos fecerat, ipse statim exterminio tradebat.
 Cumq; una dierum puer de matre quereretur, ille respondit: De matris ab-
 sentia ne sis sollicitus, salva enim est, & in tuto loco consistit. Et cum per dies
 singulos puer molestus esset ei matrem requirendo, ille respondit: Mater qui-
 dem tua salva est, sed ne diutius de ejus absentia tristeris, ad eam quantocyus
 4 ibis. Et iussit occulſe puerum deduci & sicuti matrem necari. Quo facto, spon-
 5 sam^(h) ejus duxit uxore, repudiatis duabus, quas antea legitimè duxerat. Post
 hæc dixit ad auricularium suum: Quid tibi videtur? num remansit aliquis, qui
 indietur honori meo? Est adhuc, ait, unus de cognatis tuis, quem suspectum
 habeo. Sed quia illum propter nimiam consanguinitatem vita privare non po-
 tes, reclude eum in clauſtro Monachorū, ut vel sic cesset tibi vel regno tuo ma-
 6 lignari. Quod cum factum fuisset, adjecit: Num bene sunt omnia? Et ille: Bene
 quæ sunt omnia, sed de sponsa tua non bene sentio: ipsa enim videtur contra
 te amaritudines habere propter prioris sponsi memoria. Sed hæc in confessio-
 ne audie da est, ut sic occulta cordis ejus manifesta fiant. Tu verò ipse, simulato
 vultu sacerdotis, vicem sacerdotis arripies. His ergo auditis, dixit ad eam: Us-
 quequo morabuntur in te cogitationes noxiæ: video in te amaritudinis esse,
 sed vade & confitere peccata tua, ut sic à pravitate cordis tui mundata æqua-
 nimiter possis videre faciem meam. Illa autem abeunte, prævenit senex, sum-
 toq; sacerdotis habitu, dixit ad eam: filia confitere peccata tua, & ne abscon-
 das à me sermonem. Vicem enim Christi teneo: & quia ipse novit omnia, nihil
 abscondas in tua conscientia. Illa verò simpliciter de venialibus confitente, ut-
 pote juvencula, quæ criminalia non noverat, ille subjuxit. Num sincerè regē
 maritum tuum diligis? Et illa: Diligo quidem regem, ut Dominum & maritum
 meum, tamen si filio regis, qui mortuus est, nupsissem, magis diligerem: quia
 ipsi desponsata fueram. Nunc autem quia sic oportet fieri, istum fideliter dili-
 go, & fidem ei conjugalem integram custodio. His auditis, ille indignans sur-
 7 rexit & abiit. Quid plura? Illa sic repudiata, similiter eam cum aliis in exterminium misit. Post hæc cum completa fuisset iniquitas illius, & iusto iudicio Deus
 malitiæ ejus finem imponere voluisset, senex rursus consuluit collateralem su-
 um, dicens: Num adhuc sperandum est, quòd sublatis à mulis securus super
 thronum regni mei nullo turbante federe valeam? Cui ille respondit: Securus
 quidem vivere potes, sed de monacho illo cognato tuo sollicitudinē quam vis
 parvam habeo: qui si extinctus fuerit, de cætero sine timore quiesces. Ad
 hæc ille

hac ille misso nuncio, eum accerfiri iussit. Ille audito nuncio expavit, & venire distulit. Statimq; mittens, convocat amicos & notos, & eis legationem regis exposuit: seq; indubitanter ad mortem vocari sciens, rogavit eos, ut latenter sumtis armis secum ad palatium pergerent. Qui constanter accincti armis & animis ibant cum eo. Veniens autem ad primam custodiam, statim ipsum janitorem interfecit, & idem ad secundam & tertiam fecit. Sicq; cum strepitu ingressus aulam, dixit regi: Ecce assum: vocasti enim me. Erat autem rex cum paucis in cubiculo: quia terrente eum conscientia de multis sceleribus, nusquam audebat tutò consistere. Cui ille: Vocavi quidem, sed vade, revertare, quia inordinare intraſti. Non revertar, ait sed scio, quia post necem multorum etiam quæris animam meam, ideoq; aut ego tuam auferam, aut tu meam. Et irruit in eum. Ille autem fugam iniit, & ita per quandam occultum mearum evasit, & venit ad castellum cujusdam principis, quem idem pro causa injusta effossis oculis cæcaverat. Dixitq; ad eum: En inimici quærunt animam meam, rogo ut facias mecum misericordiam, & præsidio mihi fias. At ille respondit: Quamvis injustam in me exercueritis potentiam, probabo tamen, si potero, salvare animam vestram. Et recepit eum in castrum. Ille verò cum cognovisset, quòd illic esset, insegurus est eum in manu valida. Porrò cum auditum fuisset, quòd rex fugeret, insegurus est eum omnis populus, senes cum junioribus (quia odibilis erat omnibus) & vi tollentes eum de castro, reducerunt in civitatem, & tractum per plateas omnigenis contumeliis affecerunt, & sine omni miseratione animam ejus excusserunt, feceruntq; ei, sicut male egerat contra proximos suos. Et vindicatus est sanguis innoxius in die illa. Porrò regnum ad æmulum ejus translatum est Emanuel nomine, & prosperatum est in manibus ejus: quia in benedictione justorum civitas, & in perditione impiorum erit laudatio.

Tunc, a) Complectitur Auctor hoc capitulum historiam fere quinq; annorum; ab initio videlicet regni Alexii, pueri, usq; ad inaugurationem Isaaci Angeli, sed quæ ille facinoròsè hic de rebus Constantinopolitansibus narravit, ea plenius & rectius Nicetas Choniates, qui ipse rebus istis gerendis interfuit, tribus integris libris, uno de Alexio, puero, duobus de Andronico, exposuit. Nonnulla etiam de iis, quæ nosster hic attulit, ipse præterit, Extri-

bus igitur istis libri breviter hic ordinem & seriem rerum gestarum ad intelligendum Arnoldum excerpemus.

Manueli, qui annos XXXIX. tribus mensibus demtis, imperio præfuit, Alexius filius, puer duodecim annorum, anno CH. n. g. succedit. Propter pueritiam ipsius principes aulae pessima quæq; moliebantur. Alii Imperatrici amore flagrabant: alii ærarium & provincias depeculabantur: alii ad imperii cupiditates omnia referebant.

bant. *Nic. libro de Alexio Manuel. filio, c. 1.* Alexius Comnenus, Protoſebaſtus, Manuelis deſuncti patruelis, pueri Regis matrem ſibi conciliabat, Andronicus, qui & ipſe Manuelis patruelis erat, Oenæi auditâ Imperatoris morte, domum redire cogitabat. Hic Andronicus fugerat primum ad Sultatum Toparcham: deinde impetrata à Manuele venia redierat, & Oenæum aſſegatus erat, ut ibi ſe ex longinquis erroribus recrearet. Andronicus occaſione regni invadendi quærit: Protoſebaſtum literis apud Regem & alios nonnullos accuſat: procerum & populi favorem confequitur, idq; eò facilius, quò inſolentiùs Protoſebaſtus ſe gerebat, c. 2. & 3.

Interim Maria, Regis pueri ſoror, germana, ſed non uterina, Andronicum ad imperium invadendum per literas hortatur: novercæ & Protoſebaſto quibus poteſt modis adverſatur, & alios ex cognatione Manuelis in Protoſebaſtum concitat. Cumq; aliquando percussores in ipſum ſubornaffet, & illi deprehenſi eſſent, ad templum confugit, atq; ex eo ſe defendit. Oritur in urbe ſeditio contra Protoſebaſtum & Reginam. Sed eam ſeditionem Protoſebaſtus VII. Maji armis compeſcit. Theodoſius Patriarcha partes bellantes proſus reconciliat, & turbas componit. c. 4. 5. 6. Andronicus interim Heracleam uſq; progreſſus animos omnium ſibi conciliat: Protoſebaſtus itidem operâ Reginæ & pecuniâ magnos viros ad ſuas partes trahit. c. 9.

Cum Andronicus paulatim urbi appropinquaret, legatis ex aula ad ſe miſſis reſpondebat, ſi velint, ut veniat, Protoſebaſtum in primis pellendum eſſe: Regis matrem in monaſterium abdendum, & Regi ex teſtamento paterno imperium committendum. c. 10. Protoſebaſtus in-

terim comprehenditur, & aſſervatur ab illis, qui Andronici partes ſovebant. Aliquot diebus elapſis ad Andronicum adducitur, atq; illius juſſu excæcatur, cap. 11. Andronicus triremi conſenſa in urbem trajicit; Rempublicam ſtatim ſuo arbitratu adminiſtrat: ſuos, & ſuæ factionis homines dignitatibus ornat; bonos omnes, & vel leviffima de cauſa ſuſpectos excæcat aut aliis peſſimis exemtis excruciat, imò & in ipſos aſſentatores ſuos ſæpe atrociter ſævit: Mariam, cujus inſtinctu redierat, & ejus maritum, veneno tollit, c. 13. 14. Tum ſubdolo conſilio auctor quidem eſt Alexii coronandi, ſed ſummam rerum adminiſtrandarum in ſe transfert; fortes viros, qui in necem ejus conſpiraverunt, conjuratione proditâ, excæcat: Xenam, Regis matrem, falſis criminibus mortis damnatam in carcerem abducendam curat, Paulo poſt illa, ubi Rex chartæ, in qua ſerialis ſententia conſignata erat, ſubſcribere coactus fuiſſet, miſera ſuffocatur, atq; in litore arenâ obruitur. c. 16. 17. Septembris menſe Andronicus ab adulatoribus Imperator proclamatur: Alexius ipſe ei adulari, atq; in regni ſocietatem ipſum recipere cogitur. Poſtridie cum in magna eccleſia Imperatores proclamarentur, Andronici nomen priore loco pronunciatum eſt. Andronicus templum ingreſſus, coronationis ceremoniis peractis, cum ad ſacra myſteria percipienda accederet, atq; ad calicem prehendam manus extenderet, jurabat, ſe non alio conſilio imperium accepiffe, niſi ut Alexium Imperatorem juvaret. Sed paucos poſt dies Alexium per ſenatum ſuum, ſclerum miniſtrum, capitis damnat. Tres viri, quibus id negotii datum, noctu eam adorti, nervo arcus ſtrangulant. Andronicus cadaveris latus pede tundit; Caput à cervice revulſum in Catabaten abiicitur; reliquum corpus

corpus arcæ plumbæ involutum, in mare demergitur, *c.18.*

Ita Alexius puer anno ætatis nondum XV. imperii tertio, exacto, rebus humanis exemptus est; quod tamen suo arbitratu non gessit, sed a matre principiò, deinde à duobus tyrannicis republica administrata. Andronicus statim Annam, Alexii sponsam, Regis Francorum filiam, matrimonio sibi jungit, & Pontifices eum jurejurando, quod Manuelli & filio ejus dederat, solvunt, *Lib. I. de Andronico, c. 1.* Plerisq; civitatibus se ei deditibus Nicæa ejus minas contemnebat. Ad hanc igitur expugnandam multas copias adhibet. Confugerat eò inter ceteros & Isaacius Angelus, qui post ipsum impetravit, Hujus matrem Euphrosynam, Constantinopoli evocam, machinis atq; arietibus, quibus mœnia quaterebat, imponit. Post occupatam urbem Isaacium Angelum servat, & Byzantium mittit, atq; ita suum percussorem & imperii eversores fovet, *c.2.3.*

Andronicus intelligens se propter immanes suas cædes atq; alia enormia scelera Deo & hominibus in visum esse, magos de successore percontatur. Dæmon obscure per initiales literas Isaacium Angelum designat, At Andronicus hæc, quem in aula secum adhuc retinebat, ut mollem & ignavum contemnit, *l.II de Andron. cap.9.* Tum Stephanus, unus ex præcipuis Andronici adulatoribus, Isaacii ædes ingreditur, ac illum se sequi jubet. Hic jam ad cædem se vocari intelligens, conscenso equo & metu in audaciam converso isti Stephano ense caput in duas partes findit, & statim ad magnum templum confugit, eò promiscua turba ad illum con-

fluit; ipse illam ad seditionem concitat, *c.10.* Andronicus tum urbe aberat; sed altero die manè triremi regia ad magnum palatium pervenitur, seditionem tamen comprimere frustra studet, Nam concitatissima illa multitudo interim Isaacium Imperatorem proclamat, & coronat. Cùm Andronicus alia ratione non posset tumultuantem compefcere populum, armis decernere statuit. Sed & id frustra tentatum, omnibus eum jam deferentibus. Itaq; eadem nave conscensa cum duabus mulierculis, Anna, quam sublato Alexio duxerat, & Maraprica meretricula celeriter navigat, ad Tauroscythas profecturus *cap.11.* Isaacius satellites mittit, qui eum comprehendant. Hos evasisset, nisi mare decumanis fluctibus insurgens fugam ejus præpedivisset. Comprehensus ergo atq; ad Isaacium victus perductus est. Tum verò à furente plebe atrocissimis cruciatibus occisus est, Nam nullum contumeliæ genus in ipso exagitando atq; excarnificando omissum est. Regnavit annos duos: unum verò rerum potius est sine regio diademate, *c.12.13.*

In hac narratione Nicetas primum omittit illud, quod Andronicus cognatum suum, Isaacium Angelum carceri incluserat, & postea ad cædem evocavit. Imò contrarium asserit, videlicet, quod ipsum in aula fovet. Nec de dimissa Anna quicquam commemorat; quin potius affirmat, ab omnibus desertum hanc solam cum meretricula fugæ comitem habuisse,

(sponsam. b) Hæc erat Ludovici, Galliarum Regis, filia, Agnes dicta, quam ex Ala, con-

juge sua tertia cum Philippo filio, successore in regno, susceperat. Hanc octennem Emanuel, Græcorum Rex, filio suo Alexio, tredecim annorum puero, anno 1180. desponderat; quo anno & ipse Emanuel & Ludovicus in fata concessere, Eandem

Græcorum Proceres Constantinopolin per legatos adductam in aula educere volebant, donec & filius Emanuelis, & ipsa ad annos pubertatis pervenissent. *Wilb. Tyr. l. XXII. c.4. Gulielm. Neubrig. l. III. c.4.*

CAPUT IX.

1. <i>Fridericus Imperator Comitata Moguntia habet.</i> 1184. 2. <i>Incredibilis illic hominum multitudo confluit.</i> 3. <i>Commeatus magna copia congeritur.</i> 4. <i>Reges & Duces dapiferorum & Marschalcorum muria obeunt.</i> 5. <i>Abbas Fuldensis cum Episcopo Coloniensi de loco contendit.</i> 6. <i>Imperator inclinatur ad partes Abbatibus.</i> 7. <i>Coloniensis & ejus amici ideo di-</i>	<i>scedere e consessu parant.</i> 8. <i>Imperator, & filius Henricus Coloniensem retinent.</i> 9. <i>Coloniensis Imperatori merita sua commemorat.</i> 10. <i>Controversia componitur.</i> 11. <i>Henricus Rex cum regina coronatur.</i> 12. <i>Auctor insolentiam & luxum Ecclesiasticorum & Monachorum perstringit.</i> 13. <i>Domus lignea, ruri substructa, corruens, XV. homines opprimit.</i>

1 **I**N tempore illo Fridericus Imperator edixit curiam famosissimam & celeberrimam apud Moguntiam, quæ celebrata est in Pentecoste, anno verbi incarnationis M.C.LXXXII. (a) imperii aut regni sui año XXXVI. ut filium suum Henricum regem, militem declararet, & gladium (b) militiæ super femur
 2 ejus potentissimum accingeret. Venit igitur illuc omnis dignitas potestatis & principatus, sublimitas Archiepiscoporum & Episcoporum, gloria regum, jucunditas principum & multitudo nobilium, Imperatori certatim placere volentium. Quid de abundantia, imò de supereffluentia victualium dixerim,
 3 quæ illic de omnibus terris congesta erat: quæ sicut erat inæstimabilis, ita cuiuslibet linguarum manet inedicibilis. Illic copia vini, quæ per descensum similiter per ascensum Rheni advecta fuerat, sicut in convivio Assueri, sine mensura pro uniuscujusque possibilitate vel voluntate hauebatur. Ut autem nimium, & ut dictum, inedicibilem apparatus attendas, unum de minimis referam, ut exinde majora perpendas. Fuerunt ibidem erectæ duæ magnæ domus & spaciôsæ intrinsecus, undique perticata, quæ à summo usque deorsum ita
 gallis

gallis five gallinis repletæ fuerat, ut nullus eas suspectus penetrare potuerit, non sine admiratione multorum, qui tot gallinas in omnibus finibus illis vix esse credebant. Officium dapiferi seu pincernæ Camerarii seu Marschalci, 4 non nisi reges vel Duces aut Marchiones administrabant. Erat autem prope civitatem inter Rhenum & Mogum quædam magna planities. Illic Imperator propter civitatis angustiam, & aeris gratiam, Ecclesiam maximam & palatium de lignis honestissimè fieri jusserat, & alia habitacula diversa & innumera, ut ibi tantæ solennitatis jucunditas honestissimè celebraretur. Cumq; 5 in sancto die Fete costes, jam instante processionis hora, Imperator Ecclesiam intrasset, & coram eo sederent summi Pontifices & principum conventus, surrexit Dominus Abbas (c) Fuldenis, & sic ei locutus est: Rogamus serenitatem vestram, Domine, ut hæc audiat. Ad hæc Imperator, Audio. Et ille, Domine, diu est, quod Dominus Coloniensis, qui affidet, Fuldensem (d) Ecclesiam five cœnobium, quod gratia Dei & vestra munificentia regimus, quodam jure suo privat. Cui Imperator: Assignate, quod dicitis. Et ille: Fuldensis, ait, Ecclesia hanc habet prærogativam ab antiquis Imperatoribus traditam, ut quotiescunq; Moguntia generalis curia celebratur, Dominus Archiepiscopus hujus sedis à dextris sit Imperatoris, Abbas Fuldenis sinistram ejus teneat. Et quia diu Dominus Coloniensis nos in hac parte supplantat, rogamus, ut vestro interventu hodie locum nobis debitum sibi non usurpet. Et dixit Imperator Archiepiscopo: Audistis, quid dixerit Abbas. Secundum petitionem ipsius rogamus, ut hodie jucunditatem nostram non turbetis, & locum, quem sui jus esse affirmat ei non negetis. Ad hæc verba surgens Archiepiscopus, dixit: Domine, ut serenitati vestræ placet, fiat, Dominus Abbas locum, quem desiderat, teneat, ego autem salva gratia vestra ad hospitium meum vadam. Cumq; jam abire pararet, surrexit de latere Imperatoris frater ejus Palatinus de Rheno, & dixit: Domine, homo sum Coloniensis, justum est ut eum sequar, quocunq; ierit. Deinde surgens Comes de Assowe (e), dixit: Et ego in gratiam vestram sequar Dominum meum Archiepiscopum. Similiter & Dux Brabantia & alii multi viri potentes dixerunt. Respondes autem Ludovicus, Comes provincialis, qui fuit homo Abbatis, dixit Comiti de Assowe: Bene hodie beneficium vestrum meruistis. Cui ille: Et merui & merebor, si hodie necessitas exigeret. Abeunte igitur Archiepiscopo, Rex adolescens videns seditionem acerrimam 8 fieri, exiliens de sede sua suspensus in collum ejus dixit: Rogo te, patrum amantissime, ut maneat, ne gaudium nostrum in luctum convertas. Ipse etiam Imperator rogat eum subsistere, dicens: In simplicitate cordis nostri, quod dicitur

- ctum est, diximus, & vos in perturbatione animi abire vultis. Nolite malum
 9 hoc facere, & quietem nostram in seditionem acerrimam concitare. Cui ille :
 Non credebam, inquit, quòd tantam injuriam in conspectu principum mihi
 inferre velletis. Ecce in servitio vestro consenui, & certamen, quod vobis cer-
 tavi, testantur cani capitis mei in periculo vitæ meæ. Et quod majus est, proh
 dolor, animæ meæ tribulationes & angustias multas transivi, nec aliquando
 pro honore Imperii mihi vel rebus meis peperci. In Longobardia devotio-
 nem meam vidistis, apud Alexandriam nihilominus felicitatem animi mei
 sensistis, & quæ in Saxonia non semel fecerim, sed sæpius, animadvertistis. Et
 cum in omnibus his secundus nulli fuerim, miror cur hodie Abbatem istum
 mihi præferre volueritis, de cujus præsumptione vos ipsum suspectum habeo,
 quia nisi voluntatem vestram in mea humiliatione sensisset, nunquam adver-
 sum me calcaneum suum levasset. Nunc ergo, si placet, ponantur sedes solito,
 & si sedem meam dejecerit, sine contradictione similis sit altissimo. Si quidem
 Colonienfis arrogantiæ Abbatis præferat, & cum quatuor milibus &
 10 sexaginta quatuor viris armatis ad curiam venerat. Tunc surrexit Imperator,
 & dixit: Innocentiam quidem nostram super hac impositione verbis præ-
 tendimus: sed si adhuc diffiditis, juramento nos in præsentem expurgare non
 dubitatis. Et extendit manum quasi jam super reliquias positurus. Ad hæc
 verba requievit spiritus Archiepiscopi, & dixit: Sufficit, quia verba vestra
 pro juramento mihi sunt. Sed tamen hi, qui causa hujus perturbationis fu-
 erunt, non facile ab hac suspitione purgabuntur. Imperator autem dixit Ab-
 bati: Oportet vos ab hac justitia vestra, quam exigitis, temperare, & locum
 11 Archiepiscopo superiorem dare. Sed ara itaq; controversia, coronatur Im-
 perator, & cum Imperatrice & filio coronato processit. Abbas verò non sine
 rubore locum inferiorem tenuit.
- 12 Væ tibi superbia, quæ in cœlis quidem nata, sed cum genitore tuo Diabolo
 ad inferiora barathri es demersa, & quanto fuit tibi altior gradus, tanto factus
 est inferior casus. Tu quidem de stirpe pessima pullulasti, & infectis parenti-
 bus primis per invidiam Diaboli in orbem terrarum introjisti. Tu autem Dia-
 bole in lateribus Aquilonis sedem tibi parabas: sed credo, quia non sedem
 materialem affectasti, sed per hoc à caritate Dei discedens, & in frigore mali-
 tiæ perdurans thronum tuum super filios superbiæ erexisti: qui sublimes ha-
 bent oculos, qui non cum Apostolo quæ sursum sunt, sapiunt, sed quæ super
 terram, quorum Deus venter est, & in pravitate cordis sui machinantur ma-
 lum. Sed quid tibi cum spiritualibus? quid tibi cum his, qui religionem profes-
 si in diversis gradibus Ecclesiasticis consistunt, & ministri Domini nuncupan-
 tur, vel

tur, vel etiam cum his, qui sacerdotio funguntur, qui omni sanctitate & iustitia Domino servire videntur? Væ væ præsumptioni tuæ, qui multos eorum in perditionem misisti. Nec mirum: quia contra altissimum prævalere non potuisti, contra ejus membra acrius exarsisti, dum de cælo velut fulgur cecidisti. Propterea Deus destruet te, in finem evellet te, & eliminabit te de tabernaculo tuorum electorum & radicem tuam de terra viventium. Parumne tibi videtur, quod hoc feceris? quin etiam gregem Monachorum invadere præsumseris, dum eos ambitiosè vivere cogis, qui jugum Christi suave, & onus ejus leve ferre detrectantes, jugum tuum gratanter suscipiunt, comeffationibus & ebrietatibus servientes, in superbia vitæ ambulantes, concupiscentia carnis & oculorum seipfos ante Deum semper pollutentes. Væ tibi Leviathan, qui fluvium absorbes, & non miraris, & adhuc fiduciam habes, quod influat Iordanes in os tuum, Iordanes inquam non solum baptizatorum, sed etiam religiosorum, monachorum videlicet, qui pro Christo reliquisse videntur omnia, sed pro his vitam æternam possessuri, dum tuis pestiferis suasionibus assentiuntur, retrò aspicientes simul perdunt omnia. Habitus enim religionis, quem præferunt, pro quo etiam ab hominibus honores recipiunt, eos sancto plenariè conformare non permittit, sed dum secularia meditant, carnalia sapientes vani in cogitationibus suis ante Deum efficiuntur, & præsens seculum, quod appetunt, perdunt, & futurum, quod quærere videntur, non inveniunt. Quos Leviathan iste tanto avidius appetit, quanto eos videt per professionem religionis à se elongatos, & Deo per speciem unitos. Ipse enim sicut oculos protoplastorum per concupiscentiam aperuit, sic etiam magis desiderabilia concupiscit: quia esca ejus esca electa spiritualium, pro dolor, vita, quæ nonnunquam ab innocentia inchoat, sed plerumq; dum perficere debuit, ad lubricitatem descendit, quæ illi tanto sapit suavius, quantum per condimentum bonæ actionis redolet spiritualius. O quam dura sunt, viri, quæ dico: quia dum alienam vitam non dijudicando sed condolendo discutio, me ipsum reprehendens, penitentiam non ago, non metuens illud Apostoli: Ne fortè, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Quid ergo, taceam an loquar? Conscientia quidem tacere suadet, sed caritas, quæ verbum Dei alligatum tenere non potest, loqui suadet. Loquar ergo, ut dum reprehendo aliena, erubescam propria. Quid enim olim erat vita Monachorum? nisi puritas innocentia, semita iustitiæ, vivendi forma, via paradisi. Hæc enim est angelorum societas, Apostolorum affectus, martyrum lætitia, confessorum gloria, virginum corona. Hanc præcursor Domini Ioannes, primus eremiticam vitam ducens, docuit, Christus in deserto jejunans confirmavit, chorus eremitarum signis & virtutibus

tibus extulit, & cœnobitarum innumera multitudo toto orbe terrarum dilata-
vit. Hanc ut cognoverunt principes, glorificaverunt, eamq; super aurum &
ropazion diligentes, patrimonia latissima conferendo, copiosissime dilatave-
runt. Crevit autem possessio, & evanuit religio. Siquidem ex temporalium
abundantia dum cœperunt carnaliter vivere, cœperunt etiam carnaliter sa-
pere. Refrixit caritas, subintravit mundialitas. Nec fuit locus religioni, ubi
parebat introitus elationi. Nec stare potuit humilitas, quam fugat dominali-
tas. Et cœperunt concupiscere aliena, quibus nec licebat tenere propria. Sicq;
factum est, ut sola remanserit religionis forma, cum ex toto ab eis perierit ju-
stitiæ norma. O Monache, qui vanum servas nomen religionis, & vias secta-
ris superstitionis / Regulam profiteris: sed quasi conscientia illam discuriendo
legis, cum omnia in contrarium facis. Illa ascendit per gradus humilitatis,
sed tu descendis per gradus elationis. Illa te utiliter vult occupari aut opere
manuum, aut oratione, aut in lectione divina; tu verò otium sectaris, ad curio-
sitate converteris. Illa te per obœdientiam præcipue docet salvari; tu ve-
rò contradictionibus plenus es. Et de obœdientia quidem caritatis nihil tibi
constat, cum obœdientia voluntatis aut necessitatis te impellat. Illa in rebus
duris & contrariis sibi met ex caritate obœdit, juxta illud: Non veni volunta-
tem facere meam, sed ejus qui misit me: hæc autem si ad voluntatem aliqua
præcepta fuerint, suscipit jubentis imperium: sin autem, minimè obœdit, nisi
per necessitatis stimulum. Es ergo auditor legis non factor. In quo ergo ha-
bes fiduciam? legem non servas, sed quasi de solo habitu & tonsura judaizas.
Unde vereor, ne, quod facis, magis ex hypocrisi quàm ex veritate facias. Vis
enim Monachus videri, religiosus prædicari, nec times irritare Deum, qui so-
lus judicat iustum & impium. Non attendis ei in Evangelio dicenti: Qui vo-
luerit animam suam salvam facere, perdet eam. Et iterum: Si quis vult post
me venire, abneget semetipsum. Et temetipsum quidem abnegaveras, sed
contra Christum sequeris temetipsum. Hominem abnegaveras, & homi-
nem sequeris, qui vincitum trahit captivatum te lege peccati. Sed jam con-
vertere ad Christum, & dic ei: Exurge Domine, non prævaleat homo. Ulti-
mum locum elegisti, ipsum humiliter teneas, ut veniens, qui te inuitavit, dicat
tibi: Amice ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumben-
tibus, non in convivio Imperatoris terreni, sed cœlestis: quia omnis, qui se
exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

13 Cum autem per aliquot dies maximo tripudio curia illa celebraretur, uno
dierum venit turbo vehemens, & subito dejecit structuram illam ligneam, &
atriti sunt in ea quindecim homines, sive ex incuria artificum ruina illa fit, si-
ve se-

ve secundum conjecturationem quorundam majorem casum portenderit : quia non longo tempore post Imperatrix mortua est. Sicq; soluta curia, Ludovicus provincialis timens indignationem Philippi Archiepiscopi, secutus est eum in Coloniam, nec prius ab eo discessit, donec sedata commotione illa gratiam ipsius invenisset.

¶ C LXXXII, a) Anno CH, 1184. Comititia hæc acta esse scribunt *Otto de S. Blasio, cap. 26. Chronicon Monast. S. Udalrici. Additiones ad Lambert. Schafnab. Albertus Stadenf. Krantz. Sax. l. VI. c. 46. Carol. Sigon. de regno Ital. l. XV.* Atq; is verus annus est. In numero ergo Arnoldi mendum inest : quod facile in cistris scribendis committi potest. Apparet idem ex initio capitis seq. ubi scri-

bit auctor, anno sequenti, i. e. 1185. Imperatorem in Italiam profectum esse. Sic cor-
rexit & *Baron. ad ann. 1185. n. 4. & Krantz. Metr. l. VI. c. 46. in fine § 47.* Accedit, quod in fine hujus capitis n. 13. Auctor asserat, paulò post Comititia Augustam mortuum esse. Id cum Anno 1185. factum sit, teste Alberto Stadenf, Comititia hæc non anno 1182. sed 1184. celebrata esse oportet.

gladium. b) De ritu hoc *Gunterus in Ligurino l. VI.*

A summo petiere viro (nec tarda voluntas
Adfuit) ut princeps puerum presentibus illis
Accingi gladio Fridericum ritè juberet.

Mos procul dubio ab antiquis illis Germanis, de quibus *Tacitus* : Nihil neq; publicæ neq; privatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas infecturum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaq; juvenem ornant, *De mor. Ger. cap. 13.* Morem hunc observatum à Geysa, Hungariæ Rege, bellum Austriæ infecte, commemorat *Otto Frising. l. I. de Frid. l. c. 32.* his verbis : Altera die Rex in prædicto campo ad quandam ligneam ecclesiam accedit, ibiq; ab episcopis (nam eo usq; in puerilibus annis positus, nondum militem induerat) accepta sacerdotali benedictione ad hoc instituta, armis accingitur. Plura exempla adducit *Franziscus Mennenius in Delic. Equestr. p. 48.* Adde *Joh. Jacob. Draconem de*

Orig. & Jure Patric. lib. III. cap. 4. n. 56.

Abbas, c) Ergone solenne hoc fuit Abbatibus Fuldensibus, in solennioribus Imperii conventibus, & sacris ejusmodi dare tragædias? Nam & in Comitibus, quæ Henricus III. Moguntia habebat, Abbatibus Fuldensis ambitio cruentam illam inter cubicularios ipsius, & Archiepiscopi Moguntini satellites in æde sacra excitavit pugnam, ut pavementum sanguine inundaret. Postquam sopitam cum chorus cecinisset : Hunc diem fecisti gloriosum, dæmon respondebat : hunc diem ego feci bellicosum. *Willielmus Malmesburiens. de gest. Angl. l. II. c. 12.* Scilicet opes im mensæ in Monachos collatæ fecere, ut illi conditionis suæ obliti, immodico fastu & luxu replerentur. Nam ita ibidem ille : Fuldense cœnobium est in Saxonia,

sancti

sancti Galli corpore insignis, & prædiis ditatum permagnificis. Ejus loci Abbas sexaginta milia bellatorum Imperator præbet in hostem, habetq; ex antiquo privilegium, ut in præcellentibus festiuitatibus ad dextram ejus confideat. Et Goslarix, cum ibi Henricus IV. Imperator natalem Domini ageret, confimilis planè altercatio inter Heccelonem, Episcopum Hildesheimensem, & Widadum, Albatem Fuldensem, anno 1063. summo cum ordinis sacri dedecore coorta est. Consuetudo erat (inquit *Lambertus Schaffnaburg.*) in regno per multos retrò majores observata, ut semper in conventu Episcoporum Abbas Fuldenfis Archiepiscopo Moguntino proximus as-

sideret. Sed Episcopus cantabatur, neminem sibi intra diocesin suam post archiepiscopum debere præferri. Dedit autem eadem dissensio majores turbas ibidem in proximis sacris Pentecostes, cum in templo, præsentè Imperatore, tam cruenta laniena coorta est, ut rivi sanguinum per templum fluxerint.

Fuld. d.) Cœnobium Fuldense anno 1004. fundatum est. *Annal. Francor. Fuldens.* Abbas verò, qui has turbas anno 1184. excitavit, fuit Conradus II. Nam is IV. Non Jul. anno 1177. electus, & anno 1192. mortuus est. Vide Abbates Fuldenses *Johannis Gualterij n. XL.*

Altove. c) Comitem de Nassovv vocat *Krantz. Sax. l. VI. c. 46.*

CAPUT X.

1. Imperator in Italiam processit. 1185.
2. Intercedit apud Lucium Papam pro illis, qui tempore schismatis ordines sacros acceperant.
3. Papa primum annuit: postero die negat.
4. Imperator & Papa frustra de Marchionatu Mathildis disceptant.
5. Volemarus & Rudolphus de Episcopatu Trevirensi cum Imperatore & Papa contendunt.
6. Papa Rudolphum denuo Romanum vocat.
7. Hic iterum re infecta discedit.
8. Henricus VI. Consuetudine Canonicos persequitur, quòd ipsi Volemaripartes sequerentur.
9. Imperator minatur Pontifici.
10. A Papa non obtinet, ut Henricum VI. insignibus Augustalibus ornent.

SEquenti anno (a) Imperator abiit in Italiam pro disponendis negotiis reipub. Et occurrit ei Dominus Papa Lucius apud Veronam pro quibusdam causis determinandis inter ipsos. Cumq; honestissimè susceptus esset à Veronensibus & à clericis, qui illuc convenerant de diversis partibus terrarum, qui tempore Alexandri Papæ à Schismaticis ordines susceperant, cepit Imperator omni instantia intercedere pro ipsis ad Dominum Apostolicum, ut clementer cir-

circa ipsos dispensaret. Qui primò huic petitioni se benevolum exhibuit, & eo³
 usq; anruerat, ut omnes petitiones suas scriberent, ut secundum casum singu-
 lorum dispensaretur circa ipsos. Et ecce altera die Dominus Papa mutat ani-
 mum & propositum, dicens: Quoniam generali concilio, quod Venetiis cele-
 bratum est, ubi ipso Imperatore præsente dispensatum fuerat, circa Dominum
 Christianum Moguntinum, & Dominum Philippum Coloniensem, & Domi-
 num Mantuanum & alios plures, qui cum ordinariis suis persisterent, hi ab or-
 dinibus suis suspensi fuissent, nulla ratione mutandum id affirmabat, nisi de-
 nudò in Cardinalium & Episcoporum generali collegio. Promisitq; Apostoli-
 cus, apud Lugdunum super eodem negotio se concilium habiturum.
 De qua mutatione Dominus Conradus Moguntinus & Dominus Wor-
 maciensis suspecti habitus sunt. Hi autem, quibus spes de officiis recu-
 perandis data fuerat, contristati sunt valde. Et cum prius in susceptione
 Imperatoris jucundissimè decantassent: Advenisti desiderabilis: in lu-
 ctum conversi cantabant: Sustinuimus pacem, & non venit, domine quæ-
 sivimus bona & ecce turbas, &c. Quod tamen Cardinalibus valde displicuit,
 dicentibus: Ecce quanta est præsumptio Alemannorum, qui gratiam mi-
 nando quærunt. Hoc taliter infecto negotio, tractabant inter se Dominus⁴
 Papa & Imperator de patrimonio Dominae Mechthildis (b), matronæ nobilif-
 simæ, quod Imperator in possessione habebat, dicens ab eadem Imperio col-
 larum. Et e converso Dominus Papa sedi Apostolicæ ab ea datum affirmabat.
 Cumq; in argumentum probandi testamenti ex utraq; parte privilegia porri-
 gerentur, nullo sine causa terminata est. Aliud etiam habebant negotium,⁵
 quod maximum & præcipuum erat de electione Trevirensi. Siquidem me-
 tropolis Trevirensis vacabat, in qua duo electi erant Volcmarus & Rhudolfus.
 Volcmarus quidem prior à saniore parte electus est. Rhudolfus verò
 posterior à parte infirmiori. Cumq; schisma inter eos esset, Volcmarus qua-
 si de canonica electione præsumens ad sedem Apostolicam appellavit, Rhu-
 dolfus verò ad Imperatorem se transtulit. Imperator ergo audiens quod fa-
 ctum fuerat propter dissensionem electionis, investituram dedit Rhudolfo.
 Apostolicus itaq; affirmabat partem Volcmari propter canonicam electio-
 nem. Et Imperator pro Rhudolfo erat propter electionis dissensionem. Sicq;
 ab invicem discesserunt, ut quis suam partem diceret esse justiore. Proce-⁶
 dente ergo tempore, cum Volcmarus sequeretur curiam Romanam, & pro
 suo negotio molestus esset Apostolico, Apostolicus missa epistola peremptoriè
 citavit Rhudolfum, qui tunc cum Imperatore erat. Quod Imperator audi-
 ens, non parum à grè ferebat. Ipsus tamen ne contumax videretur, ad audi-
 entiam

entiam venire hortatus est, mittens secum duos decretistas & duos legistas: Decretistas quidem ut pro Rhudolfo essent iustitia canonum, legistas verò ut
 7 pro parte sua starent jure legum. Cumq; ad iudicium ventum fuisset, & ex utraq; parte plurimum fuisset allegatum, nullo dato sine, Rhudolfus ad Imperatorem revertitur, Volcmaro cum Apostolico remanente. Sic ex utraq; parte perturbatio non modica erat: quia cum pro eadem causa inter Apostolicum & Imperatorem cotidie graviora emergerent, fideles, qui schismatis unctionem experti fuerant, Ecclesiam denuò gravissimè scandalizandam timebant.
 8 Interea rex juvenis & superbus zelatus pro Rhudolfo, Decanum & canonicos quosdam Confluentiæ, qui pro parte Volcmari stare videbantur, calumniatoriè aggressus est, & ablatis stipendiis, domos & possessiones eorum exterminari præcepit. Apostolicus verò exinde magis commotus, Volcmarum ad Pontificatus apicem promovere decrevit. Quod audiens Imperator,
 9 per suos ei mandat, dicens: Quod si Volcmarum contra suam voluntatem ad summum sacerdotium promovere voluerit, omnem familiaritatem inter eos perpetuò expirasse certissimè sciat. Minas etiam quasdam terribiles addidit, quæ tamen pro discretionem eorum, qui internuntii erant, ad medium non devenerunt. Taliter ab invicem disturbati Apostolicus & Imperator, quicquid moliebantur, cassum fuit, nec consilium in perturbatione stare potuit.
 10 Siquidem inter plurima negotia agebat Imperator cum Apostolico de filio suo rege, ut coronam Imperii super caput ejus poneret. Et quia eum placabilem non habebat, consecrationem illius occasionibus differebat, quam tamen non sine ratione refellebat. Dicebat enim Apostolicus, non posse simul duos Imperatores regnare, nec filium imperialibus insigniri, nisi ea ipse prius deposuisset.

Anno. a) videlicet 1185. annotante etiam *Baronio ad b. ann. n. 1.* Imperator anno 1184. post conventum Moguntie in Pentecoste habitum, in Italiam progressus, pridie Kalendas Augusti Veronam ad Lucium Papam venit. Substitit autem anno 1185. in Italia, & regnum illustravit, atq; civitatum & populorum jura recognovit. *Carol. Sigon. de regno Ital. l. XV.*

Mechthildis, b) Mathildin hanc nonnulli Bonifacii, Marchionis Longobardorum,

& Beatricis, filiam faciunt; ut *Lambertus Schafnaburg. anno 1177. Dominico l. l. cap. 10. & 17. Aventinus Ann. Boj. l. VI. p. 609. Æneas Sylvius Hist. Boh. cap. 21. Thomas Jordanus Annotat. in lib. II. Dubravij.* Alii Ecbertum I. Marchionem Misniæ, & Gerbergam Lansbergiam parentes ejus fuisse volunt: Bonifacium autem primum ejus maritum fuisse contendunt. Illa sive primo hoc marito sive hæreditate paterna cõlocupletata, opes ingentes in Tuscia & Longobardia possedit,

dit, Deinde Azoni V. Marchioni Estensi nupta fuit; à quo legibus ecclesiasticis propter agnationem separata est. Cum Gregorio VII. ita familiariter versata est, ut in suspitionem scortationis gravem incideret; quod *Lambertus* ibidem narrat, Eidem Gregorio & Romanæ Ecclesiæ Liguriam & Tusciam anno 1077. ipsam dono dedisse probare studet *Baronius h. a. n. 24.* Cum amplum & florens Longobardiæ regnum vidua teneret, jussu Papæ Welphoni Bavaro, ut ipse haberet, quem Henrico IV. opponeret, connubium & regnum offert. Post nuptias maritum novum accusat ut frigidum, illumq; ex thalamo & regno deturbat. Aliquot prælia pro sustentandis opibus Papæ contra Henricum IV. gessit. Cum in agro Par-

mensi gravi prælio ab Imperatoris exercitu superata esset, eò gravius clades illa Romanæ ecclesiæ accidit, quod Mathildis tunc unicum Romanorum pontificum esset profugium, *Anton. Sabellicus Ennead. IX. l. 3.* De hujus igitur Mathildis Marchionatu Imperator atq; Papa inter se disceptant. Vide *Krantz. Sax. l. V. c. 13. Jacob. Spigel. in Guntheri Ligurini. l. IX. p. 416. Georg. Fabric. Orig. Saxon. l. III. & de March. Misn. Hieronymi Falleti Tabul. genealog. Marchion. Estens.* De Mathildis studio erga Gregor. VII. de ejus virginitate, primis & secundis nuptiis *Baron. anno 1074. à n. 10. ad 36. de donatione hac anno 1077. n. 21. & seq. de nuptiis tertio iteratis, ann. 1189. n. 9.*

CAPUT XI.

1. Philippus, Archiep. Colon. mercatores Augustanos detinet.
2. Henricus VI. ter illi mandat, ut ablata restituat.
3. Tergiversantem ter ad dicendam

causam vocat.

4. Moguntia comparentem mercatores dimittere cogit.
5. Ex hoc ab Imperatore & filio ejus abalienatus Coloniam munit.

Accidit inter ista, ut Philippus, Coloniensis Archiepiscopus, quosdam negotiatores de Ausburg per fines suos transeuntes præpediendo detineret, & res illorum pro quadam injuria ab eis sibi irrogata quasi pro pignore apud se servaret. Qui abeuntes ad regem, Imperatoris filium, quia civitas eadē Imperio contingebat, hoc conquesti sunt apud ipsum. Qui mittens præcepit Archiepiscopo, ut eis sua restitueret. At ille noluit, nisi prius justitias, quas exigebat, fecissent. Et ita vacui reversi sunt ad Dominum suum. Ille verò secundò misit, nec perfecit. Tertiò misit præcipiens sub obrentu gratiæ suæ, ut, quæ ablata fuerant, redderentur. Dute hoc accepit Archiepiscopus, dicens, neminem posse duobus Dominis servire, & ideo non posse duos principes regnare. Cumq; hæc verba ad regem perlata fuissent, iratus est valde, & indigna curia, eum ad audientiam venire præcepit. Qui cum non venisset, aliam ei curiam præfixit: sed cum nec tunc venisset, tertiam ei apud Moguntiam indicavit. Qui acquiescens consilio amicorum suorum, venit illuc: cum multis nobilibus

libus. Actum autem fuit clanculum cum illis, ut singuli per noctem venirent, & regi sacramentum fidelitatis facerent. Episcopus autem videns se circumventum, fecit quod necessitas imperabat, & regi ad voluntatem ad omnia respondere. Expurgabat autem se sacramentaliter de verbo supra dicto. Unde arguebatur hoc modo jurans, quod pro nullo contemptu regis hoc verbum locutus fuerit. Aliud etiam sacramentum fecit: quia rex eum suspectum habuit, quod ad regem (a) Angliæ ierat: quæ tamen suspicio propter Henricum Ducem fuerat, qui tunc temporis in Anglia exulabat (b). Præterea trecentas marcas ei composuit, sicq; discessit. Ex illo autem tempore à familiaritate se Imperatoris & filii ejus elongabat, plurimum dolens, quod tanta devotione Imperio servierat. Et cœpit Coloniam vallo maximo & turribus munire. Unde Imperator eum suspectum habebat, quasi aliquid novi molientem.

ad regem, a) Philippum, Præfulem Coloniensem cum Philippo, Comite Flandrensi, anno 1184, pervenisse in Angliam, ut vota Thomæ martyri solverent, narrant *Matthæus Paris ad h. Ann. & Roger.*

de Hoved. Annal. part. post. ann. 1184. qui addit, tunc Rege arbitro Ducem cum archiepiscopo in gratiam rediisse.

exulabat, b) Vide supra l. II. c. 36. n. 7.

CAPUT XII.

1. <i>Hartwicus II. Sigfrido Archiep. Bremensi, succedit. 1184.</i> 2. <i>Adolphus Comes Hartwico Comitatum Dithmarsie concedit.</i> 3. <i>Henricus L. ab exilio Brunsvicum revertitur.</i>	4. <i>Imperator ipsum in patrimonio integro recipiendo non juvat, quod de pravis erga se consilijs suspectum haberet.</i> 5. <i>Hartwicus colloquium Ducis subterfugit.</i>

Post dies illos mortuus est Sifridus, Archiepiscopus Bremensis. Cui successit Dominus Hartwicus, Canonicus ejusdem Ecclesiæ. Qui primò quidem strenuè agens, multa prædia, quæ à quibusdam prædecessoribus negligenter in beneficiata fuerant, non sine labore recepit. Comeriam etiam Thetmarchiæ, quam Adolphus Comes vi obtinuerat, instanter requisivit. Qui animadvertens in hac possessione causam suam nõ satis justam, eandem quidem Comeriam resignavit, sed ab Episcopo ducentos modios avenæ Stadensis mensuræ in beneficio stabili accepit. Hac serie (a) temporum Dux Henricus, transactis diebus peregrinationis suæ, reversus est in terram patrum suorum, & sedit in Brunshwieg, contentus patrimonio suo, quod tamen ex magna parte à multis violenter occupatum fuerat. Imperator verò verbis benis & consolatoris

solatoriis per litteras suas frequenter ei bonam spem faciebat : quam tamen variis impeditis casibus ad affectum non perducebat. Nam quicquid aduersitatis ei illis in temporibus accidisset, sive ab Apostolico, sive ab Archiepiscopo Coloniensi Philippo, vel à rege Danorum Canuto, qui filiam Ducis habebat, Ducem Henricum, quasi per eum vel propter eum factum fuisset, suspectum tenebat, ideoq; segnus causæ ipsius intendebat. In ipso autem reditu suo Dux audiens Dominum Hartuicum ad apicem Bremensis ecclesiæ sublimatum, lætatus est valde. Et quia quandoq; familiarem eum habuerat, dum succedentibus prosperis notarius in curia ipsius fuerat, per quem etiam canonicatum Bremensem obtinuerat, rogavit eum, ut ad colloquium singulare sibi occurreret in loco, qui sibi complacuisset. Qui minimè acquiescens, nec videre nec salutare eum dignatus est, non aduersitatis sed prosperitatis amicus, nec de singulari amicitia, sed de vulgari : quia vulgus amicitias utilitate probat.

Hac ferie. a) factum hoc anno 1187. ut annotat *Godefridus Monachus, & Mathæus Paris*; idq; mense Octobri, ut *Roger. de Hoved. Annal. part. post.* Atq;

hic primi exilii ejus finis fuit. Nam altera vice anno 1189. in exilium ire iussus est. Quæ duo ipsius exilia ad confusionem rerum cavendam distinguenda.

CAPUT XIII.

1. Antistes Bremensis Canonicos Lubecenses Hamburgum ad agendum de electione Episcopi evocat. 2. Lubecam post ipse venit. 3. Theodoricus cligitur. 1184. 4. Primum munus hoc detrectat.	5. Ab Imperatore Investituram : ab Archiepiscopo sacrum ordinem recipit. 6. Lubecam ingreditur, & munus commissum sedulo curat.

Inter hæc autem vacabat sedes Lubecanæ ecclesiæ : quia Imperator in Italia positus erat, ut supra dictum est. Sed Archiepiscopus videns Canonicos ejusdem ecclesiæ circa electionem Episcopi segnus agere, ipse se huic ordinationi inseruit, & canonicos omnes per litteras in Hammenburg in epiphania Domini citavit, cum eis super eodem negotio colloquium habiturus. Quicum in Stadio positus esset, propter glacies hyemales fluvium transire non poterat : sicq; cassato itinere canonici ad loca sua reversi sunt. Postea ante purificationem beatæ Mariæ venit Archiepiscopus Lubecam, & invenit eos discordantes in electione. Siquidem major pars convenerat in Abbatem Hersefel-

3 sceldensem, fratrem ipsius Archiepiscopi, pars verò altera in Præposi-
 tum ejusdem Ecclesiæ, David nomine. Cumque neutra pars prævalere po-
 tuisset, pari voto & unanimi consensu convenerunt in personam Domini The-
 4 odorici, qui Præpositus erat in Sigeberge & Keuena, virum justum, mansue-
 tum & pium. Qui cum absens esset, & à canonicis de electione ipsi intimatum
 fuisset, ocepit admodum refragari, indignissimum judicans, apicem tantæ di-
 gnitatis suscipere, plus oneris quàm honoris sibi impositum fuisse procla-
 mans. Nec sine lachrimis hæc affirmabat, in veritate se humilians, juxta il-
 5 lud: Non sum Propheta, nec filius Prophetæ. Cum autem ad hortationem
 ipsius Archiepiscopi & Comitis Adolphi assensum dedisset, ne temerè aliquid
 aggredi videretur, mansit in Præpositura sua Keuena toto anno illo, donec
 circa hyemem revertente Imperatore de Italia occurreret ei cum Archiepi-
 scopo in Gillenhufen. Ubi accepta pontificali investitura de manu ipsius, re-
 versus est cum Archiepiscopo Bremam, sicq; in Dominica Gaudete in Domino
 unctus oleo sanctificationis, consecratus est per manus ipsius, & pontificatus
 6 insula decoratus. Inde ab Adolfo Comite honorificè deductus, priori die an-
 te vigiliam nativitatis Domini venit Lubecam. Ubi cum jucundissimè susci-
 peretur à clero & omni populo cum hymnis & laudibus Dei, ipse cum Domi-
 no se humilians, qui seipsum exinanivit, non equo phalerato, sed in asello sibi
 obuiam venientibus occurrit. Sic iste discalceatus nudis pedibus tam solenni-
 ter sibi occurfantibus obuius ivit. Confirmatus igitur in sede Episcopali, hu-
 militatis viam non deseruit, omnibus verò se mitem & affabilem exhibuit.
 Per viscera quoq; misericordiæ pietatis erat operibus deditus, castus, sobrius,
 pudicus, ita verus religionis cultor, ut tam Deo quàm hominibus complac-
 ret.

CAPUT XIII

1. *Henricus VI. Wilhelmi Siculi ami-*
tam uxorem ducit. 1186.
 2. *Philippum Coloniensem, ad nuptias*

proficientem, ex itinere Mogun-
tinus revocat.

1 CUM hæc agerentur, Rex, Imperatoris filius, in Italia ducit uxorem, ami-
 tam(a) Wilhelmi Siculi, celebravitq; nuptias in confinio Papiensium &
 Mantuanorum. Quas cum juxta regalem magnificentiam magnificè exhibe-
 re voluisset, omnes nobiliores non solum de Italia, verum etiam de Teuroni-
 2 cis partibus adesse rogavit. Inter quos Philippum, Coloniensem Archiepisco-
 pum omni studio, multis supplicationibus, omni controversia remota, præci-
 pue

Puè venire flagitavit. Cumq; Archiepiscopus cum multo comitatu iter arripisset, infecutus est eum cum summa celeritate nuncius Archiepiscopi Domini Conradi Moguntini, omnino dissuadens hoc iter, dicens, eum de eodem convivio Coloniam nunquam reversurum. Qui timens sibi juxta commonitionem ejus, simulata infirmitate excusatum se haberirogavit à nuptiis suis. Unde magis suspectus habitus est à rege & servis ejus.

amitam. a) Tancredus, nonnullis Comites Altæ Villæ, aliis ultimus Rex Nordmanniæ, cum duodecim haberet filios, quosdam illorum ad novas quærendas sedes emisit. Hi anno 1035. in Italiam militatum abiere, ibiq; rogati Pontificis & Procerum contra Saracenos bellum gestire, idq; tantis successibus, ut armis & virtute totam paulatim Apuliam, Calabriam & Siciliam suæ ditionis fecerint, *Gaufred. Malaterra l. I. & seqq. Alexander Abbas Celestinus l. I.* uterq; istis Principibus σύγχρονος. Ex illis Robertus, Tancredi filius, primus Calabriæ & Siciliæ Dominus declaratus est. Hic reliquit Rogerium, Siciliæ Comitem: Ille autem Rogerium II, qui primus Siciliæ

Rex anno 1131. coronatus est. Siciliæ autem nomine etiam regnum Neapolitanum tum comprehensum fuit. Hunc Rogerium *Manuel Comnenus* δουτικὸν δράκοντα, τὸν τῆς Σικελικῆς καδατυραννύοντα ἡς appellat, i. e. occidentalem tyrannum, & qui in Sicilia tyrannidem exerceat, *Novella I. in Jure Græco-Romano l. II.* Istum excepit Guilielmus primus, Rex Siciliæ ex istâ familia secundus, & Apuliæ Princeps, qui anno 1165. obiit. Post illum Guilielmus II, Siciliæ Rex factus est, cujus Auctor noster meminit. Decessit is anno 1189. Tunc regnum per vim invasit Tancredus, patruus ejus spurius.

Tancredus,

|

Robertus

|

Rogerus I.

|

Rogerus II,

Guilielmus I.

|

Guilielmus II.

Tancredus ex concubina,
filia Roberti, Lecticiæ Comitis,

In hoc Tancredo extincta est mascula Nordmannica familia in regno Siciliæ. Successit Henricus VI. Imperator, ex Constantiæ uxoris jure. Hæc aut Guilielmi I. filia, juxta *Proloium Lucensem anno 1155.* & *Wolfgang. Lazium de mi-*

grat. gent. l. IX. aut Rogerii II, juxta *Ottonem de S. Blasio ann. 1186.* & *Joann. Pistorium in Tab. geneal.* à patre monasterio inclusa, ex eodemq; per Proceres Siciliæeducta, & Henrico VI. elocata fuit. Nuptiarum solennitas anno 1186,

no 1186. die Matthiæ Apostolo sacro celebrata est. Regnum Siciliae & Neapolis, in quo Ducatus Apuliae, Calabriae, & Principatus Capuae, in dotem data sunt, *Prothomæus, Otto de S. Blas. & Georg. Fabrici*. anno. Hoc pacto regnum Siciliae atq; Apuliae ad Sueviae Principes devolutum est, ut non solum Henricus VI. ejusq; frater Philippus, atq; Fridericus II. Siciliae atq; Apuliae Reges se scripserint, verum etiam qui secuti sunt, istius fami-

liae postremi Cunradus & Cunradinus, reges Siciliae & Apuliae extiterint. Quibus extinctis ad Gallos: ab his ad Arragones; ab illis autem ad Austriae Archiduces jus regnorum Siciliae atq; Apuliae devenit. A genealogia *Pistorij* abeunt nonnihil in suis *Onuphrius Panvinius in Nordmannor. familia, Wolffg. Lazius l. d. Paulus Merula part. II. Cosmogr. l. 4. c. 25.*

CAPUT XV.

1. *Ludovicus Landgravius, uxore repudiata, matrem Kanuti ducit.* | 2. *Adolphus Comes liberaliter ipsum excipit.*

1. **C**IRCA dies illos Ludovicus (a), Landgravius de Turingia, filius fororis Imperatoris, repudiata uxore, quam prius habebat, opponens ei titulum consanguinitatis, uxorem duxit matrem Canuti, regis Danorum. Quæ cum multo thesauro & supellectile egressa fuisset de terra sua, occurrit ei Landgravius ad Egdoram fluvium, & suscipiens eam de manu regis & Episcoporum 2. ejus, ibat per viam suam gaudens. Comes autem Adolfus honestissime eam per terram suam ducens, abundantissime ei hospitalitatis necessaria ministravit, tum pro regis honore, tum pro ipsius Landgravi familiaritate.

Ludovicus, a) Hic est idem Ludovicus V. de quo *supra ad l. II. Arnoldi c. 30.*

CAPUT XVI.

1. <i>Lucio III. succedit Urbanus III. 1185</i>	6. <i>Henricus VI. Episcopum quendam pugnis cadendum curat.</i>
2. <i>Urbanus Imperatori tria accusationis capita opponit.</i>	7. <i>Ex Imperatoris & Papæ inimicitijs inter Episcopos factiones, & similitates nascuntur.</i>
3. <i>Filium Imperatoris coronare detrectat. - - - 1185.</i>	8. <i>Bertoldus, Episcopus Metensis, ingratus est in Imperatorem.</i>
4. <i>Volmarus auctoritate Papæ in Episcopatum Trevirensis introducit.</i>	9. <i>Imperator ipsi ad Episcopatum consequendum adjutor fuerat.</i>
5. <i>Hinc inter Imperatorem & Papam inimicitia,</i>	10. <i>Eundem ab illo deturbat.</i>

Inter

Inter hæc autem defuncto Papa Lucio, Dominus Urbanus (a) in sedem Apo-
Istolicam sublimatus est. Cumq̄ inter ipsum & Dominum Imperatorem col-
 loquia celebrarentur pro negotiis supra (b) memoratis, quæ adhuc minimè
 determinata fuerant, Dominus Papa ut zelator iustitiæ pro defensione sanctæ
 Rom. ecclesiæ constanter agebat, nec terreni imperii metuens principatum,
 quæ sui juris erant, intrepidus requirebat. Arguebat sanè Imperatorem de
 patrimonio Dominæ Mechthildis, de quo supra mentio facta est, quod ab ipso
 injustè occupatum dicebat. Affirmabat etiam, quòd Episcoporum exuvias
 injustè acciperet, quæ dum ipsis mortuis de ecclesiis rapiantur, ecclesiæ quasi
 corrosæ & expoliatæ ab Episcopis subintranibus inveniuntur, ita ut ex neces-
 sitate quadam raptores injusti inveniuntur, dum ablatiis stipendiis, quæ con-
 fiscata fuerant, de novo refarcire cogantur. Tertium etiam contra eum pro-
 ponebat articulum, quòd Abbatissarum congregationes plurimas in disper-
 sionem dedisset, dum propter enormitatem ipsarum sub emendationis occasi-
 one usurpatis sibi stipendiis, personas quidem removisset, nec alias ad hono-
 rem Dei vel ecclesiæ augmentum sub meliore professione restituisset. Hæc 3
 autem Imperator, etsi non libenter, patienter tamen audiebat: quia de conse-
 cratione filii instanter agebat. Ad quod opus Dominus Apostolicus se omni-
 no difficilem reddebat. Dicebat enim, ut à suo prædecessore instructus erat,
 quòd minimè Imperatoris filium imperialibus insigniret, nisi ea pater pri-
 mum deposuisset. Inter hæc autem Volcmarus, electus Trevirensis, de quo 4
 superius (c) dictum est, contra voluntatem Imperatoris per manus Domini
 Papæ ad summum sacerdotium meruit promoveri. Imperator hoc audiens, 5
 iratus est nimis, & ex illa die manifestissimæ inimicitia inter ipsum & Domi-
 num Apostolicum exoræ sunt. Et facta est in ecclesia Dei perturbatio non
 modica. Quia dum inter se discordarent cardines orbis, facta est confusio e-
 lementorum, Prælatorum videlicet, hinc inde placere volentium. Filius ve- 6
 rò Imperatoris perturbationis hujus causa non parva exitit. Nam sub ipso
 tempore in Longobardia positus, Episcopum quendam ad se accersiri iussit,
 cui etiam dixit: Dic clerice, à quo investituram pontificalem suscepisti? Et il-
 le: A Domino Papa. Cui rex rursus: Dic, ait, à quo investituram pontificalem
 suscepisti? Et ille: à Domino Papa. Cumq̄ tertio eisdem verbis eum requi-
 sisset, dixit Episcopus: Domine, nihil de regalibus possideo, nec ministeriales
 nec curtes regias habeo: iccirco de manibus Domini Papæ parochiam, cui
 præsum, teneo. Tunc indignatus rex præcepit servis suis, ut pugnis eum cæ-
 derent,

derent, & cum in luto platearum conculcarent. Quod factum omnibus displicuit: quia post Decium nihil tale auditum fuit de regibus. Apostolicus tamen insistens, Imperatorem de tribus superioribus capitulis instanter arguebat, id est de patrimonio Dominæ Mechtildis, de Episcoporum exuviis, & de Abbatissarum stipendiis, ita ut manifestè eum citaret, & excommunicationis maledictum ei intentaret. Cui præcipuè favebat Philippus, Archiepiscopus Coloniensis, plurimum dolens, quòd post mortem Episcoporum omnia mobilia in fiscum redigerentur. Adhæc acclamabat Conradus Moguntinus, Volmarus Archiepiscopus Trevirensis, quibus consentiebant Episcopi duodecim, inter quos præcipuus erat Bertoldus Metensis, qui etiam Volmarum post consecrationem ab Apostolico venientem non solum in suadivocesi, verum etiam extra suos terminos ei occurrans, honestissimè suscepit. Unde graviter animum Imperatoris exacerbavit, quòd recordatus non fuisset, quæ sibi fecisset bona. Denique dum idem Bertoldus ad sedem Bremensem electus, ab Alexandro Papa fuisset depositus, ut in priori libello invenitur, venit ad Dominum Imperatorem pauper & exul. Quem Imperator miseratus benignè suscepit, ita ut venienti de sede sua occurrans, per manum deduceret, & in latere suo collocaret, sicquè honestè & largè habitum à conspectu fecit nunquam discedere, donec opportuno tempore certa eum & honesta sede locaret. Quod & factum est. Nam dum postea vacaret sedes Metensis, cum summo honore ipsum in ea sublimavit. Cum igitur videret eum Imperator tantorum beneficiorum ingratus, & subito in adversam partem mutatum, per suos eum de sede sua disturbat. Qui fugiens, ad Philippum Coloniensem se contulit, qui ei præbendam Coloniæ ad sanctos Apostolos deputavit. Sicquè sedes illa nec ipso nec alio præsidente diebus multis vacavit. Similiter etiam metropolis Trevirensis errore infinito turbata erat. Quia Rudolphus, quem Imperator creaverat, per ipsum temporalibus uti videbatur. Volmarus verò quem Apostolicus propter canonicam electionem consecraverat, nec in spiritualibus, nec in temporalibus prævalebat.

Urbanus, a) Cum Lucius VII, Kal. Decemb, anno 1185, obiisset, Cardinales IV. Kal. Decemb, anno eodem Lambertum, Archiepiscopum Mediolanensem, sufficiebant, ac mox consecratum Urbanum III. appellabant.

supra. b) l. III. c. 10. n. 4. superius, c) c. 10. n. 5. 6. Postquam septennium Volmarus & Rudolphus de Archiepiscopatu inter se concertassent, electus est Joannes, Imperatoris Cancellarius, Petr. Merff. n. LXXXVII.

CAPUT XVII.

1. Imperator Alpes claudit. 2. Privato colloquio animum Philippⁱ, Archiep. tentat. 3. Philippo Papæ vices suas demandaverat. 4. Philippus fidem suam Imperator i	promittit; monet autem, ut Papæ satisfaciatur. 5. Imperator ad veteres leges & Cesarum exemplum provocat. 6. Frustra Philippum ad suas partes pertrahere studet.

Igitur reversus de Longobardia, & considerans obstinatum erga se animum Domini Papæ, claudit omnes vias Alpium & omnium circumquaque regionum, ut nemo pro quolibet negotio adire posset sedem Apostolicam. Deinde convocans Philippum Colonensem, cœpit secum conferre de importunitate Domini Papæ, intelligens etiam ipsum fungi vice ipsius in causis decidendis, propterea magis ipsius animum explorare cupiebat, vel qualiter de eo sibi sentiendum esset, scire volebat. Apostolicus enim ipsi legationem Rom. ecclesiæ, sive etiam primatum de suis suffraganeis dederat, ut, quia Imperator, ut dictum, vias Alpium conclusisset, ipse vice Apostolici singulorum causas discuteret, ne propterea magis ab Ecclesia Dei justitia deficeret. Exponente ergo Imperatore importunitatem Domini Apostolici, & querente ab Archiepiscopo, quam fiduciam de ipso esset habiturus, ipse respondit: Domine, non est necesse, ut aliquid de me dubitationis habeatis: me enim semper pro justitia stare velle sciatis. Sæpius enim probastis cor meum vobiscum: unde etiam vobis constat, semper in me fiducialiter agendum. Verumtamen ut omnium Episcoporum ore loquar, si paulo mitius nobiscum agere velletis, & per libertatem imperialem levigare onus nobis impositum, tanto devotiores quanto expeditiores in omnibus ad omnia vobis essemus. Nunc autem videtur nobis, quòd quibusdam pensis, etsi non injustè, indecenter tamen gravati simus. Unde etiam videtur Domino Apostolico, quod justam contra vos causam proponat, quod mortuis Episcopis confiscantur Ecclesiæ, ita ut ablati omnibus mobilibus & stipendiis præsentis anni, Episcopus subintrans omnia exinanita & evacuata inveniat. Si ergo justitiæ obtentu, & nostri servitii intuitu, per imperialem elementiam super hoc nobis pepercideritis, mediatores justitiæ inter vos & Dominum Papam humiliter erimus: Sin autem, à veritatis via recedere nequaquam poterimus. Ad hæc Imperator ita respondit: In veritate compertum habemus, quòd prædecessores nostri, antiqui Imperatores, hoc juris habuerunt, ut defunctis Episcopis investituram pontificalem sine alicujus præjudicio probatis personis liberrimè locaverint. Sed quia

quia hoc ipsorum voluntate mutatum invenimus, ratum habemus. Hanc verò minimam scintillam juris nostri quam invenimus, nequaquam mutari permittimus. Sufficiat vobis justitia vestra quam invenistis, quòd permittitur vobis electio Episcoporum, quam vos canonicè fieri dicitis. Sciatis tamen, quia dum pro voluntate Imperatoris ista dispensarentur, plures justii sunt inventi sacerdotes, quàm hoc tempore, dum per electionem inthronizantur. Ipsi enim secundum vitæ meritum sacerdotes investiebant, nunc autem per electionem non secundum Deum sed secundum favorem eliguntur. His dictis Imperator animum Archiepiscopi cum Apostolico sentire intellexit, cui dixit: Quando quidem audio vos mecum non sentire, nolo ut ad curiam, quæ in Geilenhusen celebranda est, veniatis, ubi Episcoporum erit conventus. Cui Archiepiscopus respondit: Fiat juxta placitum vestrum.

CAPUT XVIII.

1. Imperator in conventu Geilenhusano causam suam contra Papam proponit. - - - - - 1186. 2. Innocentiam suam, & Romano Pontifici obsequendi promptitudinem testatur. 3. De decimis, 4. De ecclesiarum advocatijs seu præ-	fecluris respondet. 5. Episcoporum voluntatem requirit. 6. Hi Papæ consensum per literas petunt. 7. Papa excommunicationis fulmen in Imperatorem vibraturus morte prævenitur, 19. Octobr. - 1187.

EXinde ergo Imperator curiam generalem edixit in Geilenhusen, ubi convenit multitudo Episcoporum & Principum. Et procedens in concionem, sic omnibus locutus est: Rogamus vos summos sacerdotes & Episcopos & Principes, quorum corda justitia possidet, ut animadvertatis, quæ dico.

2. Compertum fortè habetis, quantis adversitatibus imperar à Domino Papa: in quo autem gratiam ipsius diminuerim, ignoro. Unum mihi constat, quòd nunquam animum ejus exacerbare studui, nec aliquando contra ejus præceptum vel voluntatem aliquid feci. Nihil etiam ab ipso contra jus indecenter exegi. In quibus autem ipse me arguere habuit, non irascendo vel contradicendo, sed obœdiendo, & rationem reddendo, decenter ad omnia respondi. Et quoniam in omnibus his innocentia mea mecum est, iccirco non conturbor, sed si placuerit Domino Papæ, me filium habere dilectum & subjectum, ego eum pro honore & reverentia sanctæ Apostolicæ sedis patrem habeo dilectum & reverendum. Si autem ad dejectionem meam, non dico injustè, sed ineptè aliqua

qua molitus fuerit, spero quòd divina favente clementia, vestro similiter etiam adiutus consilio & auxilio, intrepidus ei ad omnia respondeam. Hæc pro parte mea dixerim. Pro parte autem vestra quid sit faciendum, diligenter pensandum est. Dicit enim Dominus Papa, injustum esse, ali-³ quam laicam personam decimas possidere, quas manifestè Dominus his, qui altari deserviunt, deputaverit: quod sicut de scripturis habet auctoritatem, ita eadem auctoritate evacuare contendit. Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus & Levitis primitus deputatas. Sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur ecclesiæ, easdem decimas præpotentes & nobiles viri ab ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores ecclesiarum fierent, quæ per se sua obtinere non valerent. Affirmat etiam injustum esse, quòd aliquis in prædijs seu hominibus ec-⁴ clesiarum advocariam (a) sibi usurpet, aut sicut ecclesiæ de libera voluntate sive donatione Imperatorum vel Principum fundatæ sunt, ita res ecclesiasticæ à Prælati tantum liberè dispensentur. Et quamvis hæc pro Prælati esse videantur, non tamè credo, quòd ita facilè mutari possint, quæ ex longa antiquitate usus in consuetudinem vertit, imò ipsa consuetudo à progenie in progeniem descendens, quasi iusta traditione roboravit. Hæc de parte vestra dicta sufficiant. Quæro autem à vobis, rectores ecclesiarum, quid inter ista⁵ de vobis mihi sentiendum sit, quid timendum, quidve vel quantum de vestra fidelitate præsumendum. Sed quia à Domino jubemur reddere quæ sunt Dei, Deo, & quæ sunt Cæsaris, Cæsari, sic rogo, Domino Papæ in vice Christi debitam persolvatis obedienciam, ut in parte altera à Deo constitutam non negligatis iustitiam. Ad hæc verba surgeas Dominus Moguntinus Contra-⁶ dus, accepta opportunitate sic locutus est: Domine, rogamus serenitatem vestram, ut paululum verba nostra attendatis. Casus iste, in quo laborare videmur, gravis est, nec nostrum inter vos tantas componere lites. Quia sicut paulo superius dixistis, ex una parte tenemur reddere Deo, quæ Dei sunt, ex altera parte quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Domine enim Papæ ut patri spirituali, qui supra omnes est, iustum est ad omnia promissimè obedire, vobis autem, quem Deus Principem & Imperatorem Romani orbis exaltavit, cui hominum fecimus, à quo & temporalia possidemus, ad assequendas omnes iustitias vestras jure tenemur assistere. Nunc ergo sine præiudicio melioris consilii, si placet, scribatur (b) Domino Papæ, ex persona Episcoporum, in quibus comoneatur, ut ea, quæ ad pacem sunt, vobiscum sentiat, & iustitiam vobis in his, quæ iustè ab eo exiguntur, faciat. Placuit Imperatori & omnibus Episcopis, quod dixerat. Et ad voluntatem Imperatoris scripta est epi-
stola,

stola, signata bullis Episcoporum omnium & perlata ad Dominum Papam. Qui cum legisset epistolam, obstupuit de immutatione Episcoporum: quia ipse causam pro eis videbatur sumxisse, ipsi verò de causa cecidisse. Nec minus tamen in proposito suo persistit, & veniens Veronam, Imperatorem legitimè citatum pro capitulis supra scriptis excommunicare decrevit. Ad quem accedentes Veronenses, dixerunt: Pater, servi & amici Domini Imperatoris sumus: rogamus sanctitatem vestram, ut eum in civitate nostra, nobis præsentibus, non excommuniceris, sed hanc sententiam respectu nostri servitii in præsentem differatis. Qui faciens juxta petitionem eorum, discessit: & cum in proximo eum excommunicare veller, morte præventus, sententiam distulit, sicq; Imperator maledictionis jaculum evasit.

advocatiā, a) Advocatiā Jus est tutelare alicujus loci; idq; vel ecclesiasticum vel seculare. Hujus supra *cap. 6. n. 6.* illud hic occurrit exemplum. Advocatiā ecclesiasticā quod attinet, Monasteriis & ecclesiis ab Imperatoribus & Regibus Advocati dabantur, qui secularium rerum, atq; ad victum pertinentium curam gererent. Cum enim bona episcopalia primitim Judicis Principum & Comitum subiecta fuissent, paulatim illis subducta sunt, & Advocatis ecclesiarum administranda concessa. Sub horum cura atq; administratione illa maximam partem usq; ad Fridericum II. permanserunt. Vide *ωολημωλατορ Herm. Conringium de Germ. Imperij Judicijs.* Advocati illi statim ætate Caroli M. dari cœperunt. Nam ita ille *Constitution. c. 3.* Volumus pro Ecclesiastico honore, & illorum reverentia advocatos habeant. *Hincmarus*, Episcopus Rhemensis scribit, in Synodo Leonis IV. decretum esse, ut Episcopi, universiq; Sacerdotes advocatos habeant, quia Episcopi & Sacerdotes ad solam laudem Dei, bonorumq; operam actionem constituantur, *Epist. VII. c. 31.* Quales esse debeant advocati, & quid illorum mu-

neris sit, quomodo item, si pravi sint, tollendi, in *Legg. Francorum, Longobardorum & Constitutionibus Siculis* multis præcipitur. Interdum qui monasterium primum condiderit, & redditus annuos eidem dicaret, Advocatus ipse erat, si veller. Ita *Vipertus Groicensis* monasterium Pegaviense à se exstructum Romano Pontifici quidem subiciebat, Advocatiā autem illius sibi retinebat, eandem ad posteros transmisurus: qui si nulli essent, Abbatii illius loci & Monachis Advocatum sibi eligendi potestatem concessurus, *Monach. Pegav. anno 1106.* Nam lucceflu temporum electio Advocati, singulari respectu concessione, ad Episcopos & Monachos translata est. Inde Henricus Auceps & filius ejus Otto M. in *Tabulis suis* sanciunt, ut in locis Hamburgensi, Magdeburgensi & Mindensi ecclesiæ subiectis nemo causas civiles tractet aut jus dicat, nisi Advocatus, adduntq; in quibusdam: *quem ejusdem loci Episcopus elegerit.* Item *quem nostro consensu sibi & eidem ecclesiæ præficiendum elegerit*, *Diplomata Ottonis M.* De his Advocatis, illorum distinctione, & officij

partibus

partibus *Goldast. Tom. I. part. 1. p. 214.*
Joach. Vadian. de Collegijs l. I. & II.
Bartholom. Schobinger. addition. ad
illa loca, Prolixè autem Martinus Ma-
gerus de Advocatia armata: Dedu-

ctio Civitat. Lindav.

• scribatur, b) fortè legendum *scri-*
bantur literæ, quia sequitur, in quibus.
In MSS. L. & B. tantum est scribantur.

CAPUT XIX.

1. *Adolphus Comes castellum ad Tra-*
va ostium ædificat. - - 1186.
2. *Exigenti vestigal Lubecenses dene-*
gant.
3. *Ipse eis incommodat, & cives Oldes-*
loe atq; Hamburgi detinet.
4. *Imperatoris arbitrio Lubecenses*
summa pecunia persoluta omnia
jura sua recipiunt. - - 1187.

HAC ferie dierum Adolphus Comes cepit reædificare castrum ad ostium 1
 Travenzæ, quod à Slavis exustum fuerat, quando Imperator civitatem
 Lubeke obsederat. Locum tamen in ædificando muravit: quia cum prius in
 aqua ipsum castellum situm fuisset, ipse super lictus maris in ipso introitu Tra-
 venzæ illud fundavit, ut tanto facilius piratæ intrantes inde obrui possent,
 Porrò cives civitatis ex eodem opere valde commoti fuerant: quia Comes 2
 telonium ab eis expetebat, quod illicò unanimiter negabant. Unde grandis
 controversia inter eos orta est. Dicebat enim Comes, telonium sui juris esse:
 quia tempore Ducis Henrici illic non sine telonio transferant. Illi autem as- 3
 firmabant, non hoc de jure factum, sed propter petitionem ipsius Ducis ad
 castelli sustentationem ad tempus esse permissum. Ob hanc igitur contradi-
 ctionem quicquid commoditatis in suis terminis cives antè videbantur habe-
 re in fluviis, in pascuis, in sylvis, Comes omnino abstulit. Præterea etiam
 quosdam ex eis in civitatibus suis Thodeslo & Hammenburg negotiantes
 præpediendo detinuit, & bona eorum quasi pro telonei pignore sibi usurpa-
 vit. Cumq; hoc sæpius apud Imperatorem conquesti fuissent, & ipse frequen-
 ter suos ad pacem inter eos reformandam delegasset, nihil in sua causa profe-
 cerunt. Tandem mediante Imperatore hoc pacto de telonio liberi facti sunt, 4
 ut trecentas marcas argenti Comiti darent, & Comes juri suo de telonio re-
 quirendo abrenunciaret. Similiter pro pascuis ducentas marcas persolue-
 rent, & sic a mari usq; Thodesio liberè fruerebantur fluviis, pascuis, sylvis excep-
 tis his, quæ ad stipendia Monachorū in R. einevelde Duce Bernhardo resigna-
 te & Imperatore conferente, deputata fuerant. Super his autem privilegiati
 sunt ab Imperatore, ut hæc in processu temporum à nullo hominum temera-
 riè mutari possint.

CAPUT XX.

1. Imperator à Kanuto dotem sororū per legatos postulat.	3. Hinc inter Imperatorem & Regem bellorum occasio;
2. Kanuto eam non exsolventi Impe- rator sororem remittit.	4. Ludovicus Landgravius etiam ma- trem Kanuti repudiat.

1 **E**O autem tempore misit Imperator ad Canutum regem legatos honora-
tos pro pecunia (a), quam pater illius Waldemarum cum sua filia ipsius fi-
lio socianda pollicitus fuerat, quam etiam idem Canutus partim persoluerat.
2 Qui propter occasiones supra dictas, quæ inter Imperatorem & ipsum versa-
bantur, pecuniam persolvere timuit. Imperator verò non propter repudii
3 occasionem, sed propter pactionis immutationem, regi sororem suam inta-
ctam cum tali apparatu, quo eam acceperat, restituit. Quod Canutus gravi-
ter accipiens, manifestas ex illa die inimicitias contra Imperatorem exercere
cœpit, ita ut omnem terram Wagirorum, Holsatorum, Stormariorum & Po-
4 laborum usq; ad Albiam sui juris esse diceret, & eam per Slavos, quos sibi ob-
strinxerat, frequenter vastaret. Mater (b) etiam ejus à Ludovico Landgrafio
repudiata, & ad terram nativitatis suæ sine honore reversa, conquesta est in
multis se à marito injuriatam. Unde etiam magis instimulatus justam se cau-
sam contra Teutonicos habere arbitratus est.

pecunia, a) supra l. II. *Arnoldi c. 35. n. 2.* & l. III. c. 2. n. 2.
mater, b) supra *cap. 15. n. 1.*

CAPUT XXI.

1. Hartwicus, Archiep. Brem. Dith- marsos invadit.	patum solvit.
2. Socij stipendia è redditibus Episco- patus solvit.	3. Dithmarsii ab eo ad Waldemarum, Episcopum Slesvicensem, deficiunt.

1 **I**N diebus illis Hartwicus, Archiepiscopus Bremensis, contracto sive conducto
exercitu cum manu valida intravit Thetmarchiam, & eos, qui sibi contra-
dicebant, ad deditioem coegit. Illi autem pro sua liberatione pecuniam in-
finitam promiserunt, sicq; Episcopus cum magna jactantia ad sua reversus est,
2 credens se in omnibus prosperè egisse. Sed ex eodem casu materies non di-
co confusionis, sed humiliationis in eadem ecclesia exorta est. Nam cum A-
dolfus, Comes de Schawenburg, & Comes de Aldenburg (a), & nobiles alii
stipendium militiae, quod eis Archiepiscopus promiserat, requirerent, ille

tam ea, quæ illis promiserat, quam alia multa inutiliter ab eo consumpta reddere non valens, necessitate compulsus, ministerialium reditus episcopales per triennium abjuravit, ut infra tempus illud omnia ex integro soluerentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico (b) vel ecclesiarum consecrationibus consequi poterat, sustentabatur. Thetmarchi autem pecuniam, quam polliciti fuerant, persolvere non valentes, ad Waldemarum Slesvicensem Episcopum se contulerunt. Is erat filius Canuti regis, qui à Suenone unâ cum Waldemaro invitatus ad convivium, inter epulas insidiosè occisus est, vir dives valde, non solum de stipendiis episcopalibus, sed de latissimo patris, quod sibi remanserat, patrimonio. Sicq; datis obsidibus, ex illa die additi sunt regno Danorum, servieruntq; S. Petro in Sleswig, ut servierant in Brema. Demembrataq; est ecclesia Bremensis per negligentiam Hartuici, qui propter segnitiam oves perditas requirere non valebat.

Aldenburg. a) Fuit Christianus II, qui postea ex Syria reversus, à sicariis noctu interfectus est. *Herm. Hamelmann. Chron. Oldenb. part. II. c. 3.*

cathedr. b) Cathedraticum erat certa

pecuniæ summa, quam Patriarchæ vel Episcopi pro consecratione sua pendebant; de qua in *Novell. Institut. 123.* Qua forma ab istius ætatis scriptoribus facta sunt Pontaticum, Martiaticum, & alia multa.

CAPUT XXII.

Auctor acriter in corruptos seculi sui mores invehitur.

Inter hæc autem fluunt lachrymæ, trahuntur suspiria, & vox ploratus & ululatus in excelsis levatur. Insolito namq; timore turbata & confusa sunt viscera, corda tremuerunt, ingenii flos interit, scribentis manus elanguit. Nam propter iniuriam zizania, messem Christi suffocantia, spinarum multiplicantur scandala, ira ut sancta Ecclesiæ area raro tritico tota squalescat in palea. Ubi enim sapiens & intelligens, ubi rogo leges, ubi iura, ubi justitia, ubi religio, ubi pax, ubi veritas, ubi castitas conjugalis, ubi coelibatus spiritualis? Nonne juxta Prophetam, maledictum & homicidium & mendacium & furtum & adulterium magis quam in diebus antiquis inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit? Nunquid secundum Esaiam tumultuatur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem? Merito ergo confusa sunt viscera, corda teperuerunt. Propter hæc enim iudicium Dei imminet, quod nemo quidem evadere potest: quod ille tamen quasi pater misericordiarum adhuc præmunendo magis quam damnando exercet. Ferit tamen parente manu: quia vindictam quidem justam exercet, sed adhuc emendationis tempus per pati-

entiam expectat. An ignoras, inquit Apostolus, quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Scilicet quia divitias bonitatis ejus contemnis, non immerito lapidem offensionis incurris. Ieremias enim dicit: Quid est, quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Quis iste rogo dilectus, nisi ministrorum Dei conventus? Sed ut minus sapiens dixerim, quis eorum scelera explicare, quis enumerare sufficiat? Nonne ipsi oculos quidem habent, sed non vident? legem Dei audiunt, eloquia mystica intelligunt, sed quae dicunt, non faciunt. Qui enim dicit, non moechandum, moecharis; non furandum, furaris: Tu vero in ecclesia gloriose ledens super cathedram non Moyfi, sed Apostolorum, vel ipsius Domini, judicas proximum. Qua rogo fiducia vel conscientia? In quo enim alium judicas, te ipsum condemnas. Scilicet si forte manus a rapina pauperis continuisti, contra me murmuras, quod furem memoraverim te. Nonne veritas dicit: Qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Sed dicit: Per ostium intravi, si forte ecclesia in electione tua consentit. Ad haec Dominus: Ego, inquit, sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & egredietur, & pascua inveniet. Si ergo per ostium intrasti, & in pascuis Domini moraris, cur te oves non audiunt, sed magis a te fugiunt? Non enim audiunt, voces alienigenarum. Fur enim venit non nisi ut furetur, mactet & perdat. Si ergo oves te non audiunt, constet, quod non per ostium intrasti: quia in veritate non stas, quod est per ostium intrare. Unde scias, quod omnis Praelatus, qui Dominicas oves verbo & operatione destruit, fur est, & ipsas mactat & perdit. Quia corumpunt mores honos colloquia mala, & non jam colloquia mala, sed opera mala, dolus, fallacia, mendacia, periuria. Ipsi enim circumveniunt & circumveniuntur, & circumveniendo arbitrantur se obsequium praestare Deo. Circumventi autem dicunt: Num finis adeit seculi, quia nulla est reverentia cleri? Nam de sacerdotibus Christi dictum est: Vos sancti domini vocabimini, ministri Dei nostri dicetur vobis. Et iterum, Nolite tangere Christos meos. Quam recte haec pro ipsis essent, si istis vivendo non contradicerent. Nunc autem omnes de jure cleri volunt esse, sed non de religione. Quia vero nec de sorte cleri sunt, nec de religione, iusto Dei iudicio nec a Deo nec ab hominibus reputantur. Quia cuius vita despiciatur, restat & ejus praedicatio contemnatur. Quos per Psalmistam Dominus redarguit, dicens: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, & caetera quae ibidem de perverfis sacerdotibus commemorantur. Ipsa tamen perverfitas Praelatorum oc-
culo

culto Dei iudicio nonnunquam de peccatis subditorum provenire solet, juxta illud: Qualis populus, talis & sacerdos: Et illud: Propter peccat populi regnare facit Deus hypocritam. Et Dominus: Qui est ex Deo, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et Ieremias: Via tuae & cogitationes tuae fecerunt tibi hæc. Et item: Prophetæ propheta- bant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Non ergo Prælati temere à subditis reprehendantur, nec subditæ prælati mortaliter dijudicentur, scientes quòd tales Prophe- tæ & Sacerdotes, quos olim de templo Dominus ejecerat, destruxerunt muros Ierusalem: quia nisi tales perverfis eam moribus maculassent, ne- quaquam gentibus ludibrio habita fuisset. Cujus excidium olim Dominus de- siverat. Sed illa, quæ tunc à T. Vespasiano destructa est, occidit Prophe- tas, & lapidabat eos, qui ad eam missi erant, & in ipsum Dominum manum mittere non timuit: Hæc autem sanguine ipsius Domini fundata, & morte & resurrectione ejus confirmata, ipsa vivifica Sacramenta minus reverendo, & loca sancta negligentius honorando, confusionem maximam excepit, ita ut dicat cum Ieremia: Dormiemus cum confusione nostra, & operiet nos igno- minia nostra: quoniam peccavimus Domino Deo nostro & nos, & patres nos- tri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc, & non audivimus vocem Domi- ni Dei nostri. Nunc autem his finem faciamus, & ad destructionem civitatis sanctæ Ithylum convertamus.

CAPUT XXIII.

1. Balduinus, Rex Hierosolym. repræ- sensus	5. Balduini Regis soror sibi Patriar- cha regnum petit.
2. Nepotem ex sorore cognominem successorem designat. - - 1181.	6. Wido, maritus ejus, Rex inungi- tur.
3. In fatia concedit. - - 1185.	7. Raymundus, Comes Tripolitanus, pueri defuncti Tutor, id agrè fert.
4. Balduinus nepos etiam vita exce- dit. - - - - 1186.	

Cum Balduinus, Emelrici(a) regis filius, rex Hierosolymorum, tam genere
quam virtute præclarus, refrenatis circumquaq; religionis Christianæ
hostibus, regnum suum in omni justitia moderaretur, manu Domini tactus,
qui quos diligit, corripit, infirmitate lepræ cœpit deficere, & de regni succes-
sore cogitare. Ipse enim filium hæredem non habebat: quia cœlibem agens
viram in castitate perseverans, virgo in ævum permansit. Habebat autem
sororem,

sororem, quam cuidam Wilhelmo(b), nobili & strenuo viro, fratri Conradi,
 Marchionis de Monte ferreo, sociaverat, ex qua nepotem parvulum suscipi-
 ens, nomen ei suum imposuerat. Hunc cum esset annorum quinque, sperans
 cum à paterna felicitate non degenerare, consilio Domini patriarchæ, simili-
 ter etiam consensu Principum sive nobilium, Templariorum, Hospitaliariorum,
 cum benevolentia cleri & devotione populi, in regem ungi (c) præceperat,
 cui etiam tutorem cognatum suum, Comitem Tripolensem, Regimundum
 nomine, deputaverat, ut ad quintum decimum ætatis annum vicem pueri a-
 3 geret, sive idem puer duraret, sive vita excederet. His itaque dispositis rex in-
 4 firmitatis molestia deficiens, beato sine migravit(d) ad superos. Puer(e) au-
 5 tem rex anno ætatis suæ nono ipsum moriendo secutus est. Qui cum honestè
 in sepulcro patrum suorum in Ierusalem sepultus fuisset, in ipsa octava depo-
 sitionis suæ accessit mater ad Dominum Patriarcham, & sic ei locuta est: Do-
 mine, tu scis, quòd frater meus mortuus est, similiter & filius meus, qui in re-
 gem unctus fuerat, & nemo relictus, quem regnum hæreditario jure contingat,
 præter me, quæ & filia regis sum, & soror, & mater. Nunc ergo rogo, ut
 mecum misericordiam faciat, & coronam mihi debitam non negetis. Cui
 Dominus Patriarcha respondit: Scio quidem, quòd filia regis es, ut dicis, si-
 militer & soror, & mater pueri regis defuncti. Sed quomodo tibi corona de-
 beatur, non video, quæ scæmina es, maxime cum terra ista ferocissimis & innu-
 meris hostibus circumdata sit, nomine scæmineo non satis apta regi, nisi fortè
 per maritum illam obtinere posses, si ramen idem ad regnum & genere & di-
 6 gnitate idoneus inventus fuisset. Ad quem illa: Habeo, inquit, maritum ge-
 nere quidem nobilem, corpore validum, virtute præstantem, qui gloria & ho-
 nore dignus sit coronari. Quem, si mecum justiciam & veritatem facere vul-
 tis, in præsentiam vestri adducam, ut de manu vestra coronam similiter & be-
 nedictionem accipiat. Siquidem mortuo Wilhelmo, in vito(f) fratre Baldui-
 no, alium maritum duxerat. Widonem(g) nomine, quem non longè locave-
 rat, & eum ad verba Domini Patriarchæ ad præsentiam ipsius exhibuerat.
 Quid plura? statim ad voluntatem Domini Patriarchæ & aliorum, qui de la-
 tere ipsius erant, inungitur Wido, clausis portis Hierosymæ tota die illa, ea vi-
 delicet Dominica, qua cantatur: Omnes gentes plaudite, &c. Quæ verba cle-
 rus, qui regi adulabatur, ea die Prophetice introducta interpretabatur. Et
 abierunt omnes læti, dicentes, Vivat rex in æternum, nescientes ei magis im-
 7 minere maledicta Zedechiæ quàm vaticinia prophetiæ. Hæc autem subita-
 nea consecratio ideo facta est, quia non bene sentiebant de Comite Regimun-
 do: quia idem ad regnum aspirans cum Saladino familiaritates habere vide-
 batur.

batur. Displicuit tamen sermo iste in oculis fratrum de hospitali B. Ioannis : quia regnum quatuordecim annos in manu Comitis à Balduino rege positum erat, consentientibus omnibus, etiam multis religiosis viris hæc confirmantibus.

Emelrici, a) Emelricus, aliis Almaricus, anno 1173, V. Id. Jul. mortuus est, *Wilb. Tyr. l. xx. c. 33.* Ad annum sequentem refert *Marin. Sanut. l. III. part. 6. c. 23.*

Wilhelmo, b) Hic erat Wilhelmus de Longaspatha, frater Conradi, filius Wilhelmi, Marchionum Montisferrati, juvenis nobilissimo genere ortus. Nam pater Wilhelmus Philippi, Galliarum Regis, avunculus erat; mater Conradi, Romani Imperatoris soror, & Friderici Imperatoris amita. Armorum præterea peritia excellerat, & præter formæ dignitatem etiam aperti pectoris candore commendatus erat. Hunc Rex Balduinus consentibus Principibus vocavit, eidemq; Sibylam sororem elocavit, Joppe & Ascalone urbibus cum locis vicinis in dotem additis, Venit in Syriam anno tertio Balduini IV. i. e. anno 1176, circa Octobris initium: mense sequente nuptiæ contractæ sunt. Sed vix tribus matrimonii mensibus exactis in valetudinem adversam incidit, cum qua ubi duos fere menses consistatus esset, mense Junio extinctus est, *Tyrius l. XXI. c. 13.*

ungi, c) *Tyrius l. XXII. c. 29.* mortuam annu 1183, 20, Nov. factam scribit.

Sanutus in ann. 1181. collocat, l. III. part. 6. c. 24.

migravit, d) anno 1185, *Sanut. ibid.*

Puer, e) anno 1186. *Idem.* Paratum est, veneno tutoris sui, Comitis Tripolitani, extinctum esse, *Gulielm. Neubrig. l. III. c. 15.*

invito, f) Non invito, sed jubente & nuptias conciliante fratre Rege huic Guidoni nupserat, ut scribit *Tyrius l. XXII. c. 1.* imò Rex valetudinaris totius regni administrationem Guidoni commiserat, ut addit *Sanutus.* Cum enim Balduinus vereretur, ne Boamundus Antiochenorum Princeps, & Raymundus, Comes Tripolitani, regnandi aviditate illecti sibi regnū asserrerent, maturabat sororis nuptias, ut, si ipse vitâ decederet, esset, qui statim in regno succederet.

Widonem, g) Nomen viri variè scribunt, Guido de Liziniaco, ut *Tyrius l. XXII. c. 1.* de Lisinio, ut *Sanutus.* Wido de Limoche, ut *Stadensis, ann. 1186.* de Lizinant, *Roger. de Hov. part. post.* Wido Lusignanus, ut pleriq; Pater ei fuit Hugo Brunus; patria Episcopatus seu Comitatus Pictaviensis,

CAPUT XXIII.

1. Raymundus Widonis clientelam detreçat.
2. Cateri regni Primates Regi se conjungunt.
3. Raymundus cum Saladino, conspi-
4. Saladinus ad occupandam Judæam se preparat.
5. Hospitalarij ad D. Johann. proditiōnis suspecti sunt.
6. Radgerus, magister Ordinis, ut

*suspicione illos liberet, Comitem
verbis castigat.*

cificationem cum Rege.

8. *Filius Saladini stragem in Christi-
anis militibus edit. Kal. Maii.*

7. *Comes admonitus offert se ad pa-*

- 1 Igitur Wido confirmatus in regem, misit ad primates regni, ut venientes ho-
minum ei facerent & beneficia regalia de manibus ipsius susciperent. In-
ter quos etiam misit ad Comitem (a) Tripolensem, ut sicut præ cæteris dignior
videretur, ita præ cæteris regis sua exhibitione honoraret. Qui audiens quod
factum esset, primo quidem obstupuit, post cum admiratione ita respondit, di-
cens: Balduinus quidem puer, qui in regem unctus fuerat, recenter mortuus
est, & neque, si rex sit, audivi, & tu me dicis ad regem properare. Quis est iste ter-
mo, quem locutus es? quis unquam regnat sine electione primorum & consen-
su populorum? Nemo enim seipsum facere regem potest, nisi tyrannicè velit
dominari. Omnibus autem notum esse, non dubito, Balduinum regem me tu-
torem pueri Balduini regis statuisse quatuordecim annis, quod multorum
religiosorum testimonio affirmare solemus, quos spero propositum suum muta-
re non velle: quod si quidem, quod absit, fecerunt, me tamen sciatis, ad regem
non venire: quia nihil mihi cum rege vestro. Quæ enim possideo, magis ex li-
bertate, quam ex beneficio teneo. His dictis avulsus est ab eis. Illi autem ad Do-
minum suum reversi sunt. Hac igitur occasione discordabant inter se Rex &
Comes per annum & dimidium, & manifestas & invicem inimicitias exerce-
bant. Invalescebat tamen pars regis, ut quoque nobiles ad ipsum venirent, & su-
ceptis ab eo beneficiis hominum ei facerent. Acconitæ verò, qui in parte Co-
mitis esse videbantur, mutata voluntate ad regem se contulerunt. Comes verò
quasi fuga elapsus abiit Tiberiadem (b). Saladinus autem (c) rex Damasci cogni-
ta controversia, quæ inter Regem & Comitem erat, lætatus est valde, & quia
terræ sanctæ semper insidiabatur, tali occasione introitum se habere posse ar-
bitratus est. Quod & factum est. Nam Comiti per suos mandavit, dicens: Con-
stans esto: scio quod injustè tecum agitur: tibi enim regnum ex dispensatione
Balduini regis jure debetur, quod ut contra Widonem vi obtinere valeas, ego
tibi ad contrahendam militiam pecuniam dabo copiosam. Quod si hoc modo
prævalere non potueris, ego per meipsum in manu valida veniam, & ejectis
hostibus tuis de terra, te super omnes regem constituam: Tu tantum jura mihi
per legem Dei tui, ut liberum mihi transitum per te permittas, & tu cum tuis
salvus consistas. Comes igitur sub jurejurando astrictus est Saladino, cujus au-
xilio multa contra regem molitus est. Saladinus verò collecto exercitu non
solum ex omnibus finibus regni sui, sed etiam de regnis finitimis contrahens
auxilia,

auxilia, ad destructionem terræ sanctæ paulatim se præparabat. Inter hæc fu- 5
 erunt, qui dicerent de domo (d) B. Ioannis: Vos contra populum Dei iniquè
 agitatis. Vos enim cum Comite conspirationem fecistis: quia nisi ille de vobis
 confideret, nunquam contra regem tanta ac talia præsumeret. His auditis 6
 Magister ejusdem domus, Radgerus nomine, vir prudens & religiosus, abiit
 ad Comitem, & sic ei locutus est: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in ini-
 quitate? Quare contra populum Dei cogitasti consilia? Tu cum Iuda tradito-
 re portionem tuam posuisti, dum cupiditate regnandi seductus, contra jus &
 contra religionem Dei cœli Saladino fidem fecisti. Sed nunc acquiesce consi-
 liis meis, & reconciliare Deo, quem negasti, reconciliare regi, quem offendi-
 sti, ne fiant novissima tua pejora prioribus. His exterritus Comes, ira respon- 7
 dit, dicens. Cur me sic accipis, serve Dei? nonne tu scis, quàm injustè mecum
 agitur? Ego enim de his, quæ justè possedi, violenter ejectus sum. Recordare
 quàm rationabili dispensatione regis Balduini, quàm prompta voluntatè Do-
 mini Patriarchæ, consensu etiam omnium primatum, Baronum, Templario-
 rum, Hospitaliariorum tutelam pueri regis suscepi ad quatuordecim annos, si-
 ve idem puer duraret, si ve vita excederet, nisi fortè rex Angliæ vel per se, vel
 per filium suum huic regno subvenire voluisset. Et cum luce clarius constet,
 me tibi vera locutum, tamen ne tantorum malorum videar occasio, & populi
 Dei perditio, ecce acquiesco consiliis tuis, & cum rege compositionem facio,
 si tamen ea, quæ in negotiis regni expendi, restituere sponderit. His audi-
 tis, Radgerus reversus venit ad regem, & ei per ordinem exposuit, & bonus
 visus est sermo in oculis ejus. Rex autem non solum ea, quæ expenderat, red-
 dere promisit, quæ tamen ille fideli testimonio assignare potuisset, verum et-
 iam ad beneficium suum divitias & honores addere sponndit. Cumq; reversus
 esset ad Comitem, ut eum ad præsentiam regis eonderet, mandavit ei Co-
 mes per suos, dicens: Vide ne per viam, qua veneras ad me, revertaris: quia
 insidiæ ibi sunt. Siquidem (e) filius Saladini latenter terram intraverat, Comi- 8
 te tamen conficio, & cum decem millibus consistebat in valla Chanaan. Qui-
 dam etiam Canonicorum anhelò cursu venientes de Nazareth, affirmabant
 castra hostium esse prope eos, præsidium flagitantes. His auditis, Radgerus
 diverit ad Magistrum templi, qui non longè in castello, nomine Saba, cum
 quinquaginta militibus consistebat. Consilio autem habito, miserunt explo-
 ratores, qui reversi sunt, dicentes non nisi duo millia ibi esse. Illi enim insidias
 in montibus ex utraq; parte tetenderant, & sic exploratores delusi erant. Mili-
 tes autem Christi gavisii sunt, dicentes: Tradidit eos Dominus in manus no-
 stras. Cumq; ascenderent ad eos, illi fugam simulabant, donec insidiæ, quæ la-
 tebant, confurgentes & circumdantes illos, omnes in ore gladii percusserunt.

Comitem. a) Quatuor Principatus, seu Comitatus Christiani in Syria constituerant. Primus erat Edessanus, in Edessa urbe, trans Euphratem sita, quæ Rages olim dicta. Secundus Antiochenus, ab illa Antiochia, quæ in Cœlesyria sita fuit. Tertius Tripolitanus, à Tripoli ita dictus, urbe maritima in Syria Phœnicia. Hanc Ramundus, Comes Telofanus, obsedit, atq; in obsidione mortuus est. Bertranus filius post septem annorum obsidionem eam cepit. Ab hoc Bertranno reliqui Comites Tripolitani descendunt. Quartus deniq; fuit Hierosolymitanus, quem Reges tenebant. Vide de his *Jacob de Vitriaco Histor. Hieros. l. I. c. 30. & seqq.*

Tiberiadem, b) nam cum domina Tiberiadis & totius Galilææ matrimonium contrahebat. *Sanut. l. III. part. 6. c. 24.*

Saladinus. c) Erat Saladinus princeps Saracenorum, homo non acuti solum ingenii, quo cæteros illa ætate principes superavit, sed opibus etiam, ac multis rebus fortiter gestis universo Orienti jam formidabilis. *Guilelm. Neubrig. l. III. c. 10. Car. Sigon. l. XV. de regno Ital. ann. 1184.*

de domo. d) Qui hic fratres de domo S. Johannis dicuntur, idem cum illis sunt qui cap. seq. Hospitalarii appellantur. Præter alios religiosorum cætus duo in primis eorum ordines in Palæstina tunc temporis clarere. Primi fuerunt Hospitalarii. Illorum hæc origo: Diu ante Godefridi adventum nonnulli religiosi in urbe Hierusalem tolerati fuere, qui tandem Hospitale S. Johannis Eleemonis ædificaverunt. Hi post Godefridi adventum habitum regularem susceperunt, albam crucem, velibus in pectore additam gestantes. Vita erat pia & religiosa, pauperibus ministrare, primarium vitæ insi-

tutum. Tandem bonis mirum in modum ditati, oppidis & terris aucti sunt. Circa ann. 1199. Rhodum insulam occuparunt, eamq; magna gloria duobus amplius seculis tenuerunt; donec anno 1522. à Solymano superarentur.

Alter ordo Templariorum fuit, isq; per hanc occasionem ortus. Cùm illi, qui religionis causâ Hierosolymam contendebant, à Sarronibus, qui vias obsidere solent, spoliarentur, & sæpe interimirentur, novem viri religione tacti ad pium opus se devotebant, ut itinera tuta præstarent. His primùm juxta Templum Domini habitatio concessa est; unde fratres Militiæ Templi & Templarii dicti, lisdem anno 1128. ab Honorio Papa certus ordo tributus, & habitus albus sine cruce concessus est. Post ab Eugenio Papa cruces rubeas & vestes albas obtinuerunt. Dubitantes, religiosiusne viverent, an fortius pro terra sancta tuenda pugnarent, ita in utroq; excellebant. Brevi tempore ad trecentos excrevere, atq; exemplo Hospitaliariorum terras et oppida sibi acquisivere. Magister ordinis Hierosolymis semper residebat. His paulò post, proximâ Christianiorum in Syriam expeditione, tertius Ordo accessit, videlicet Teutonicus; de quo infra ad cap. 35. Vide *Jacob. de Vitriaco c. 64. 65. Sanut. l. III. part. 7. c. 3. Polydor. Vergil. de rer. invent. l. VII. c. 5. Anton. Sabell. Ennead. IX. l. 4. Gabriel. Præcolum Elench. bæres. l. XIII.*

Siquidem. e) Saladinus de innumerablem suam militiam decem millia per terras Comitatus Tripolitani (id enim inter ipsos partem erat, *supra n. 3.*) præmiserat, qui Christianos primùm velitationibus lacesserant, atq; in insidias pertraherent. Contra hos magister Templi cùm locis fere LXX & Magister Hospitalis cum paucis militibus egrediuntur. Summa omnium

CXX. militum fuit. Conflictu inito Magister Hospitalis cadit cum sexaginta militibus: Magister Templi, Tericus, cum paucis fugâ elabitur. Clades Kalendis Maii contigit. Sequenti Iulio Turci cum

omnibus copiis Tiberiadem obsident, *Jacob. de Vitruv. c. 94. Sanut. l. III. part. 9. c. 4. G. Neubrig. l. III. c. 15. Baron. ann. 1187. n. 4.*

CAPUT XXV.

1. <i>Saladinus ipse in terram sanctam movet. - - - - 1187.</i> 2. <i>Wido illi occurrit.</i> 3. <i>Saladinus succendit Tiberiadem.</i> 4. <i>Comes Tripolitanus Christianis recta suadet.</i> 5. <i>Wido in praelio capitur: reliqui aut cadunt, aut capiuntur. 1187</i>	6. <i>Saladinus Christianos coram ligno crucis impiè deridet.</i> 7. <i>Jubet eos aut Mahometum adorare, aut sententiam mortis expectare.</i> 8. <i>Illi propter constantiam supplicio ab ipso affecti sunt.</i>

Igitur militibus Christi in confessione Domini occumbentibus, illi cum gaudio ad sua reversi sunt. Saladinus autem audiens Radgerum cecidisse, lætatus est, & ait: Nunc conclusi sunt in manibus nostris: quia periit consilium ab eis, quod mortuus sit ductor eorum. Ad modo igitur exercitu, cum multitudinie gravi intravit terram per ponrem Tiberiadis, & juxta Saffret(a) castra metatus est. Rex autem cum omnibus terre primatibus, inter quos Episcopi cum 2 ligno Domini, occurrit ei, è regione castra metatus, & erant montana inter eos. Cumq; per aliquot dies in excubiis fuissent, & utroq; ad invicem accedere timerent, Saladinus cum omni multitudine Tiberiadem reversus est. Populus autem Domini credens eum fugam inire, ascendit ad montana. Ille(b) 3 autem cepit Tiberiadem, & succendit eam igni. Comes(c) verò Tripolensis 4 dissuasit militibus Christi ascendere in montana, dicens: Non ascendatis in montana: quia impetum Saladini ferre non potestis: sed si ille terram exire disponit, victoriam maximam reputetis. Castrum, quod succensum videtis, meum est: non sit vobis curæ: ego libenter hanc jacturam sustinebo. Ille verò er si fraudulenter, sapienter tamen locutus est. Sed non est consilium contra Dominum, qui propter malitiam hominum terribile super terram illam exercere volebat iudicium. Cumq; omnino cum Saladino configere decrevissent, ille subtractus ab eis cum suis intravit Surs(d), castrum firmissimum. Saladinus 5 igitur cognoscens populum Dei ascendisse in montana, & ibi per biduum siti exaruisse tam homines quam jumenta, dixit suis: Filii mortis sunt homines isti: quia non solum siti defecerunt, sed cum sint pauci numero, effugium eis negavit ipsa loci angustia. Appropiante(e) igitur parte adversa, ordinata est

acies Christianorum, & rex erat in capite cum Episcopis & victoriosissimo li-
 gno Dominicæ crucis: quam sequebantur Templarii & Hospitalarii cum Baro-
 nibus & militibus & populo terræ. Sicq; desiderata congressione facta confi-
 gunt fideles cum infidelibus. Sed nostrates amore mortis animati aucter
 irruerunt in eos, & vi hostiles acies irrupentes, manus suas domino conse-
 craverunt, cecideruntq; adversarii à dextris & à sinistris. Sed quia siti exarue-
 runt, infirmati sunt, & prævaluit pars adversariorum, & captivatus (f) est Rex,
 trucidati Episcopi & crux Domini à suis hostibus capta est, omnesq; serè aut
 occisi sunt gladio, aut hostilibus manibus comprehensi, ita ut pauci per fugam
 elapsi cognoscantur. Fit igitur clamor gentilium ad cælum blasphemantium
 6 nomen Dei vivi, & subsannantium populo Dei. Filius autem iniquitatis pro-
 speratus in via sua, & evanescens in cogitationibus suis, dicens in corde suo:
 Non est Deus, &c. sequenti die inter ipsa funera thronum gloriæ suæ crexit,
 ponensq; coram se crucem Domini, circumstante multitudine procerum suo-
 rum, præcepit adesse multitudinem captivorum, ponensq; in cælum os suum,
 sic omnibus locutus est: Vos estis infelices illi cultores illius Nazareni, qui
 dicitur Iesus, qui dudum in terra ista à Iudæis crucifixus est, quem vos vana
 superstitione delusi Deū esse creditis, & mutato ritu sacrificiorum, qui ab an-
 tiquis patribus in lege Dei ordinatus est, pro carnibus & sanguine hostiarum
 mille pauxillum panis & vini sub sacramento carnis & sanguinis illius crucifi-
 xi offertis, & hac præsumptione diu terram meam & patrum meorum vobis
 usurpatis. Sed nunc quid possit Deus vester vidistis: unde per virtutem Dei
 7 mei Maumeth manum meam excelsam sensitis. Nunc ergo unum è duobus
 eligite, aut mihi consentientes Deum meum adorete, aut coram cruce vestra
 sententiam decollationis accipite. Cui milites Christi responderunt, dicen-
 tes: Verè cultores sumus Iesu Christi Nazareni, qui Deus est & Dei filius,
 qui opere Spiritus sancti de immaculata virgine conceptus & natus est, & pro
 peccatis omnium in se credentium in hac terra crucifixus non solum de mor-
 te surrexit, verum etiam ad cælos ascendit. Pro cuius nomine & honore bo-
 num cerramen certavimus, & cursū consummare felici perseverantia optamus.
 Hunc adoramus, hunc laudamus, hunc Deum, & Dominum omnium confite-
 mur. Illum verò Maumeth, filium perditionis, quem Deum tuum dicis, irridē-
 tes, qui post semen bonū Apostolorum in terra vestra superseminavit zizania,
 & præstigiis suis seduxit corda hominum, negamus, execramur, & similiter
 8 te cum tuis tortoribus despiciamus. His dictis, omnes de conspectu suo eje-
 cti sunt, & altera die Templarii & Hospitalarii decollati (g) sunt, eo quod illos
 præ cæteris exosos habuerit. Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant
 novissima mea horum similia, Gloria tibi Christe, quia quamvis peccatores,
 devotos

devotos tamen etiam in diebus nostris habes confessores. O quanti sunt, qui sæpe expugnati à juventure sua in tali certamine victores existerent, & sub tali optione vitæ & omnia vitæ blandimēta promptissimè respuerent, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui vivit & regnat per omnia secula seculorū.

Saffret, a) Juxta fontem Sephoritanum, qui inter Nazareth et Sephorim est, Regem Amalricum castra locasse, scribunt *Wilb. Tyr. l. XX. c. 27. Jacob. de Vit. c. 94.* primum quidem, ut ibi in medio regno consistere, indeq; commodius ad quasvis ejus partes tutandas excurrere posset: deinde quod inibi propter graminis & aquarum copiam Reges Hierosolymitani exercitus fere cogere solerent. Ad eundem fontem congregat omnem suum exercitū *Baldwinus IV. Tyr. l. XXII. c. 16.* Sita est urbs Sephorim & fons ille in tribu Zabulon. *Christ. Adrichom.*

Ille, b) Ita & hic verum illud Hesiodem, *l. I. v. 264.* *ἡ δὲ κακὴ βελὴ τῶ βελούσαν; κακίση.* Comitit Tripolitani perfidia Saladinus intromissus in terram erat: ejusdem urbs Tiberias omnium prima ab illo Vulcano traditur.

Comes, c) *Sanutus* contra scribit, Comitem suasisse, ut montana loca tutarentur.

Surs, d) Nomen est ex Hebræo *סור*. Pro illo Syri *سور* dicunt; ex quo *Τύρος*, *Fulberius Carnotensis* ita: Incolæ Sur nominant: nam Hebræicè Soor dicitur, ad ann. 1099. c. 17. *Conradus Mar-*

chio de Sur literas Imperatori misit *Godefrid. Monach. ann. 1189.* ubi Sur non est Syria, uti existimat *Marq. Freberus*, sed Tyrus, *Sanutus* ait, Comitem ad castrum Saphet confugisse, Tyri descriptio est apud *Borchardum Monachum, part. I. c. 2. §. 5.*

Approp, e) Gestum est prælium IV. Non. Jun. anno 1187. Acconenis Præsul, qui crucem portabat, accepto lethali vulnere, eam Regi tradit, Rex cum cruce capitur, Episcopi cum Templariis & Hospitalariis, & cum omni fere multitudine CCCC, & peditum triginta mill. cadunt, *Jacob. de Vit. l. 1. c. 94. Sanutus* prælium refert ad 2. Jun. ann. 1188.

captivatus, f) à Tokedino, Saladini nepote, ut addit *Gaulelm. Neubrig. l. III. c. 16.* qui ibid. narrat, Comitem Tripolitani, cæterosq; Christiani exercitus Principes, qui pleriq; cum Saladino occultè pactum fecerint, in prælio præclaram illam Templi militiam, hosteis fortiter proterentem, non secutos esse, sed perfidiolè deseruisse et hostibus prodidisse.

Decollati, g) ducenti & triceni, *Baron. ann. 1187. n. IV. ex Rogerio*

CAPUT XXVI.

1. *Saladinus Ptolemaidem deditioe capit.* - - - - - 1187.
2. *Tyrum frustra oppugnat.*
3. *Sidonem; Gibeletum & Berythum capit.*
4. *Ascalonem occupat, & Widonem*

liberum dimittit.

5. *Hierosolyma deditur: incolæ pecuniâ se redimunt, IV. Kal. Oct. 1187.*
9. *Templum profanatur: lignum crucis ludibrio habetur.*

Igitur

1 Igitur occiso populo Dei, Saladinus totam obtinuit terram, depopulatisq; omnibus, omnē civitatē munitam percussit in ore gladii. Omnia loca sancta destructa sunt: religiosæ personæ tam virorum quàm mulierum aut trucidatæ aut in captivitatem abductæ sunt. Sed & virgines Deo dicatæ vim pertulerunt, Primò autem obtinuit Ascon(a), deinde veniens Surs(b), quæ alio nomine Tyrus dicitur, & per mensem oppugnavit eam. Quam cum capere non potuisset, abiit Sidon, & cepit eam. Deinde Iubeleth(c), postea Baruth(d). Quam cum obtinuisset, creavit sibi nomen novum: quia ibi est coronatus, &

4 Babylonæ rex salutatus. Inde via, qua venerat, reversus, venit Ascalonem, quam fratres de hospitali firmissimè munierant, & obsedit eam. Quā cum obtinere non posset, dixit regi captivo: Persua de populo tuo, ut tradant mihi civitatē hanc, & alias, quas tenent Templarii, & ego te à captivitate relaxabo, & triginta de nobilioribus tecum. Qui lætatus, misit ad Ascalonitas, & sic eis locutus est: Rogo, ut faciatis mecum misericordiam, & libereris me à captivitate & viros, qui mecum sunt: quia sic & sic Saladinus locutus est. Qui responderunt: Tu quidem rex noster eras, sed nunc nec teipsum nec alios salvare potes: ideoq; scias, quòd civitatem Domini gentilibus non trademus. Scis etiam, quia omnia castra firmissima in manibus sunt Templariorum: & ideo parum ad nos de tua liberatione. His auditis, Saladinus magis oppugnavit civitatem, erexitq; contra eam machinas multas, & fregit munitiones, & turres comminuit. Quod videntes qui intuserant, pro liberatione regis obtulerunt(e) civitatem. Quam ille acceptare noluit sub conditione priore. Rex tamen cum paucis liberatus est, & qui in civitate erant, exierunt illæsi,

5 & Saladinus intravit civitatem. Post hæc convertit exercitum ad expugnandum civitatem sanctam, & obsedit eam. Quidam autem de melioribus, qui intus erant, animaverunt cæteros, dicentes: Pugnemus viriliter, & moriamur cum fratribus nostris. Nonne iste est locus dominicæ passionis, in quo Christus pro nobis mortuus est? Nunc ergo eamus & nos, & læti moriamur cum illo, ut similiter confurgamus cum ipso. Alii autem qui nondum cupiebant dissolui, & esse cum Christo, non acquieverunt sermonibus istis, sed pro sui liberatione legationem miserunt Saladino. Qui propter frequentes oblationes peregrinorum credens ipsam civitatem opulentissimam, infinitum aurum expetiit ab eis, ut quivis pro sui liberatione daret mille Bizancios. Sed cum multo minus invennum fuisset, acceptavit centum. Sed nec hoc stare potuit. Tandem hoc definitum est, ut abiq; his, qui majores & ditiores erant, quilibet masculus daret decem aureos, femina quinq;, & abirent illæsi. Qui verò prædictam pecuniam non haberent, pro redemptione vitæ servi essent &

essent & ancillæ. Cum autem (F) obtinuissent civitatem sanctam inimici Christi, non pepercit oculus eorum sanctuario Dei, sed ipsum templum stabulum equorum facientes, destructo omni ornatu ad contumeliam Christianæ religionis, scelera multa ibidem perpetraverunt. Sepulcrum Domini tamen religiosus viris tali conditione deputatum est, ut tributum Saladino de oblationibus peregrinorum, qui sepulcrum sub conditione pacis visitabant, ministrarent. Siquidem Saladinus consulens quæstui avaritiæ, hoc statuerat, ut si quis Christianorum sepulcrum Domini visitare vellet, byzantium auri pro foveo conductu daret, & liber iret & rediret, dum modò illuc nulla secum arma deferret. Sicq; humiliata civitate sancta, renovatum est illud lamentationis carmen Jeremiæ: Quomodo sedet sola civitas, plena populo: facta est quasi vidua, domina gentium: princeps provinciarum, facta est sub tributo. Crucem etiam Domini à suis apparitoribus tractari præcepit, dicens: Crucem captivam, in qua habetis fiduciam, similiter concaptivi adoratè, donec experiar virtutem Dei vestri, si verè possit eruere vos de manibus meis.

Acton. a) Urbem hanc ditione Saladinus accepit, civibus, qui remanere velent, & quorannis tributum solvere, securitatem præstitit, cæteros incolum dimisit. *Mar. Sanut. l. III. p. art. 9. c. 5. Gulelm. Neubrig. l. III. c. 17.*

Surs. b) Tyrum frustra Saladinus oppugnabat à d. festo Martini, usq; ad Circumcisionem Domini, Conrado Marchione illam defensione, *Sanut. ib. c. 8. Neubrig. c. 19.*

Jubeleth. c) Non uno modo nomen urbis hujus effertur. Scribitur enim Jubeleth, Gybeleth, Gibleth, Gibeletum; Biblus, Byblus & Biblium. Βύβλος *Pomponio Mele l. I. c. 12.* Βύβλος τῆς Κινυρῆς Cinyræ regia, in qua Adonidis templa fuerunt. *Strabo Geog. l. VI.* Jacet in excelsio loco, non procul à mari, *Jacob. Ziegler in Syria, f. V.* Giblios & Biblios tantum per commutationem literarum

dici, cum elementum g subinde in b transire soleat, autumat *Cornel. à Lap. in l. Reg. V. 18.* Tempore Josiæ tractus istius terræ **הַגְּבִלִים הַצְּבִלִים** appellatus, *Jos. XIII. 5.* incolæ urbis & vicinæ regionis **גִּבְלִי** Giblæi, Gebalitæ, Giblii vel Biblii *l. Reg. V. 18.* dicti, qui architecturæ erant peritissimi, atq; propterea ibi inter structores templi numerati. Pleriq; etiam antiquissimi Judæorū interpretes ibi per **גִּבְלִי** certum populum intelligunt, ut **רִשְׁרִי** qui scribit: Giblim sunt natio, cujus nomen Gebal, & exercitatu in aptandis lapidibus, atq; in ædificando. Adducitq; ibidem locum ex *Ezech. 27. v. 9.* de urbe Tyro, ubi **וְקִנְיָ גִבְלִי** **וְחַכְמֵיהֶם** seniores in Gebal & prudentiores, tanquam architecti artificiosissimi, Lyriorum naupegi & curatores navium fuisse dicuntur. Etiam **גִּבְלִי** de certo populo intelligit, qui ita ad eam vocem

commentatur : **ההב מעם**
גבל היו מהם בקריאי
יבזאת המל אכה. e. Et illi de popu-
 lo Gebal fuerunt ex illis exercitati in hoc
 opere. **קידק** quidem primum Giblim ex-
 ponit per **ידועי**
אומניו ידועי i. e. per artifi-
 ces, peritos exedendi lapides. Sed ta-
 men paulò post subiungit, esse qui per
 Giblim intelligant, **אנשי גבל**
 viros Gebalis, idq; itidem ex *Ezech.*
 27. v. 9. illustrat, *Sebast. Mun-*
sterus dicit, esse qui Giblim exponant
 per **פסלי האבן**, vel **אומני**
אבן. Ut Deus contra populum Gebal & reli-
 quos hostes ecclesiam suam tueatur, Da-
 vid piis precibus contendit, *Pf. 83. 8.*
 Erant igitur Giblii vicini Sidoniis, in
 Gabala Phœniciaë Tetrarchia. Urbs
 eorum ad mare Phœnicium intra Ba-
 ruthum & Tripolim Syriaë sita fuit. *R. D.*
Kimchi nomen putat derivari ex signi-
 ficatione vocis **גביל** termini, quia do-
 lando lapidem dent ei terminum, vele-
 leganti figurâ lapidem terminent. At
Tremell. ad *Jos. XIII. 5.* autumat, no-
 men urbis & terræ illius esse à Gebale, pro-
 montorio supra Sidonem, de quo *Plinius*
I. V. c. 20. De Biblio vide & *Borchar-*
dum Monachum part. I. c. 2. S. 10.

Baruth, d) Urbs hæc *Josepho* & *Strab-*
boni I. XVI. Βρυττός, Et in argumento
 Disputationis *Zacharia Scholastici de*
mundi opific. ἡ τῶν Βρυττιῶν, dicta, Erat
 civitas Phœniciaë provincia, colonia Ro-
 manorum. *Joseph de bello Jud. I. VII.*
c. 7. Ideo *Pomponius Mela* in Phœni-
 cia ad oram Antiochia collocat, *I. I. c. 12.*
 Quanta munificentia Rex Agrippa eam

exornavit, amphitheatro atq; aliis pub-
 licis ædificiis maximo sumtu excitatis.
describit Joseph. Ant. Jud. I. XIX.
c. 7. Hanc *Balduinus I.* anno 1110. men-
 se Februarii obsederat, & post LXXV.
 dierum obsidionem vi ceperat, magna
 strage in illa edita. *Jacob. de Vitriaco I.*
I. c. 26. Auctor Histor. Hierosol. part.
II. pag. 609. Permanit ergo in Christia-
 norum potestate ab anno 1110. ad an-
 num 1187. annos videlicet septuaginta &
 septem. Civitas Berytus metropolitum
 jus à Theodosio minore impetravit. *Jus*
Græco-Roman. Tom. I. I. IV. Beryti
 descriptionem habent *Borchardus Mo-*
nachus part. I. c. 2. S. 9. Mart à Raun-
gart. I. III. cap. 9. Jacob. Ziegler in
Syr. f. V.

obtulerunt. e) Ascalon ea conditione
 deditur, ut Guido Rex & Magister Tem-
 pli liberentur. *Jacob de Vitriaco cap.*
95. Mar. San. I. III. part. 9. c. 6. Series
 rerum post gestarum hæc est: Guido li-
 beratur, & Tyro exclusus, Ptolemaidem
 obsidet: Barbarossa interim se jungit: Magister
 Templi in conflictu ad Ptolemaidem
 cadit: Sibilla vita excedit: Conradus
 Marchio Isabellam, Sibyllæ sororem, ma-
 rito creptam, uxorem ducit: Rex Calliæ
 ad Ptolemaidem circa Pascha appellit: Rex
 Angliæ prius Cyprum expugnat, & in
 Augusto ad obsidionem Ptolemaidis ac-
 cedit: Cyprum Anglus primum anno
 1191 Templariis tribuit: anno tamen se-
 quente eam consentientibus Templariis
 Guidoni resignat: Richardus anno 1193.
 patriam repetiturus capitur.

Cum autem. f) De deditone urbis sanctæ
Gahelm. Neubrig. I. III. c. 17.

CAPUT XXVII.

1. *Clemens III. Christianos ad recuperandam Hierosolymam animat.* | 2. *Cunctos ad agendam penitentiam adhortatur.* 1188.

ANno verbi(a) incarnati millesimo centesimo octuagesimo septimo, mē-
 sc Julio, III. Non. ejusdem devastata est terra promissionis, & capta est
 civitas sancta III. Cal. Octobr. a Saladino, rege Sarracenorum, Romæ præsi-
 dente Gregorio Papa, qui successerat Domino Urbano(b), regnante Frideri-
 co Imperatore Romanorum. Post discessum verò Gregorii, qui paucis sedit
 diebus, Dominus Clemens in sedem Apostolicam sublimatus est. Qui dolens
 de excidio ecclesiæ Hierosolymitanæ, in universum orbem Romanum episto-
 las direxit, scribens omnibus ecclesiis de tam impia traditione & occisione
 servorum Dei, & de cæteris abominationibus a Sarracenis in terra sancta per-
 petratis, incitans in omnes zelum impiorum, & ad ultionem sanguinis sancti.
 Et pro liberatione ligni Dominici & civitatis sanctæ, remissionem (c) omni-
 um peccatorum Apostolica auctoritate pollicetur est. Hortatus est etiam u-
 numquēq; discedere a via sua mala, & temperare a superfluitate Iudorum &
 vestibus fluxis & irreligiosis, in quibus superbia vitæ & concupiscentia car-
 nis & oculorum dinoscitur, ac si omnibus diceret: Sicut exhibuistis membra
 vestra servire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc pro gloria
 crucis sanctæ, cujus cultores estis, exhibete vos servire justitiæ in sanctificati-
 onem. Iejunia etiam quædam omnibus indixit, & orationes publicas in cano-
 ne in omnibus ecclesiis, monasteriis, parochiis celebrari constituit, psalmum
 videlicet, Deus venerunt: qui omnes miseras in sancta terra perpetratas, si-
 militer & peccata, quibus iram meruimus, prophetice commemorat.

Anno, a) *Godefridus Monachus*,
 & *Heimericus apud Baronium ann.*
1187. n. V. & plerique referunt eum Au-
 ctore nostro ad annum 1187. *Albert.*
Stad. & Sanut. rejiciunt in ann. 1188.

Urbano, b) *Urbanus Ferrariæ XIII.*
 Kal. Novemb. mortem obiit. Successit
 Gregorius VIII, qui VIII. Kal. consecratus

est. Gregorius post septem hebdomadas
 in fata concessit. Surrogatus est Clemens
 III. VIII. Idus Januariæ anno 1188. *Ja-*
cob. de Vitriaco l. I. Histor. Hieros.
c. 97.

remiss, c) Eandem Gregorius in suis li-
 teris IV. Kal. Nov. largiter promiserat, a-
 pud *Gulielm. Neubrsg. l. III.*

CAPUT XXVIII.

1. *Christiani in Occidente deplorant* | 3. *Imperator Goslaria in conventu*
cladem Hierosolymitanam. 1188. | *Principes quosdam conciliat.* 1188.
 2. *Friderico Casare ductore belli fa-* | 4. *Henricum L. si detreget hoc iter,*
cri se ad iter parant. | *altera vice triennium exulare jubet.*

- 1 **O**Mnes igitur ecclesie filii in toto orbe terrarum diffusi, perspectis epistolis Apostolici, timuerunt valde, & repleti sunt stupore & ecstasi in eo quod significatum fuerat illis. Communis fuit mœror omnium una voce plangentium: Eheu, ut quid nati sumus videre contritionem populi Dei & terræ sanctæ, in qua steterunt pedes Domini exercituum, qui venit in hunc mundum salus omnium. Nunc cecidit corona capitis nostri, reversus est in luctum chorus noster. Sancta nostra prophanata sunt, templum Dei violatum, & coinquinaverunt illud gentes. Civitas sancta immunditiis repleta est, lignum Dominicum inter alienigenas detinetur, quod à nobis utique suis cultoribus, constanter requiretur. Nunc ergo accingatur unusquisque ense super femur suum, & compatiendo fratribus nostris moriamur cum ipso, qui pro nobis mortuus est, quia sicut ipse pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus ponere animas pro fratribus. Ad vindictam ergo zeli domus Dei, & in ultionem sanguinis iusti, egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo; cessent dies lætitiæ, canticum & tibia non aucliat in plateis, temperet ornari solito plebs læta choreis. Hujuscemodi studiis incitati omnes terræ gloriosi(a), sub quibus curvatur orbis, & nobilis & ignobilis, similiter in unum dives & pauper (ceciderat enim super omnes timor & indignatio) unanimes ad expeditionem Hierosolymitanam aspirabant. Et signati signo sanctæ crucis in remissionem peccatorum suorum, iter arripiunt. Præcipuus autem erat & signifer Dominus Fridericus(b), Romanorum Imperator, qui honorem Romani imperii exaltare cupiens, ad expugnandos inimicos Christi robur militiæ suæ convertit, bonam consummationem certaminis sui existimans, quod tam pro Deo quam pro temporali honore certaverat, si finem dierum suorum tali labore conclusisset. Qui ut sapiens archimediator ipsam expeditionem prudenter ordinavit, præcipiens omnibus regni sui peregrinis, tam equestribus quam iis, qui navigio ituri erant, ut post annum adveniente Majo omnes parati essent. Ipse verò Moguntia per prædicationem Herbipolensis Episcopi Godefridi, & aliorum prædicatorum, cum multis nobilibus insignitus signaculo sanctæ crucis, apud Goslariam pro diversis regni negotiis curiam generalem indixit. Ubi quosdam discordantes reconciliavit, quædam etiam castella propter latrocinia prohibenda dirui præcepit, ut pacatis omnibus iter propositum tanto devotius quanto liberius expleret. Ducem etiam Henricum illic adesse voluit, ut quia discordia non parva inter Bernhardum & ipsum pro ducatu erat, pacem inter ipsos aliqua conditione juxta decreta Principum reformaret. Duci tamen Henrico triumphationem dedit, ut aut dispensationem in particulari quadam restitutione pristini

pristini honoris pateretur, aut secum peregrinatum in expensa Imperatoris iret, postea plenariè restituendus, aut terram per tricennium tam pro se quam pro filio suo æquivoco abjuraret. Dux tamen magis elegit terram exire, quam vel ire quo non vellet, vel honore pristino ulla diminutione multari.

gloriosi. a) Principes hujus expeditionis & apparatus ingentem describunt *Jacob. de Vitriaco l. I. c. 99. Carol. Sigon. l. XV. de regno Ital.*

Fridericus, b) Barbarossa jam antè in-

terfuerat expeditioni in Syriam Conradi Imperatoris. *Wilb. Tyr. l. XVI. c. 23. Nicet. lib. I. de Manuele, c. 5. Vide supra Not. ad l. I. c. 60. b.*

CAPUT XXIX.

1. Imperator V. Id. Ratisbonâ iter sacrum ingreditur. 1189.	6. A Rege obtinet, ut fratrem captivum dimittat.
2. Vienna ex castris impurorum hominum arbam ejicit.	7. Ad Savum fl. lustrato exercitu CL. millia reperta.
3. Ab Hungariæ Rege regie excipitur.	8. Ludus militaris institutus.
4. Strigonij exercitum jurejurando sibi obstringit.	9. Disciplina castrensis exemplum.
5. Regina illum amplis muneribus afficit.	10. Serviorum Dux in verba Imperatoris jurat 23. Jul. - - 1189
	11. Dux Gracia Imperatori cum muneribus occurrit.

Igitur (a) accedente veris tempore, Dominus Imperator iter peregrinationis arripuit. Postquam autem Ratisbonam venerat, viso ibidem magno exercitus defectu, ab itineris proposito profectioe desperare cœpit. Causa autem defectus erat magnus omnigenarum nationum populus, qui eum præcesserat: quia peregrinationis amore omnes iter accelerabant. Consilio tamen habito, sciens eos propter difficultatem viæ ipsum præterire non posse, abiit via qua cœperat. Procedens autem inde venit in Austriam, cui occurrit cum multo comitatu Dux ejusdem provinciæ, magnificè eum & omnes suscipiens, cunctisq; recipere volentibus donaria sua honorificè distribuens. Morante autem eo in civitate, quæ major est in terra, nomine Wene, tâta per exercitum excrecere cœpit immunditia, tantusq; incestus, ut ex consilio si ve præcepto Imperatoris hujusmodi hominum fornicatorum & furum, si ve aliorum inutilium, quingenti viri redire coacti dicantur. Post hæc iter faciens, 3

circa Pentecosten venit ad portam Ungariæ, ibiq; dies Pentecostes celebrando quievit. Rex autem Ungariæ per nuncios suos ipsum gratanter excipiens, introitum ei terræ benignè aperuit, omniumq; rerum venalium emtionem ad placitum promisit. Ut autem in terram ventum est, omnia in fluviis, in rivis, in paludibus, pontibus sterni præcepit. Cùm autem Dominus Imperator in civitatem venisset, quæ Gran dicitur, quæ Ungarorum est metropolis, Rex ei in propria persona cum mille militum comitatu solenniter occurrit, omniq; devotione se non solum hospitem, sed etiam officiosum exhibuit. Imperatore autem quatuor diebus ibi moram faciente, ex consilio Principum propter nimiam tumultuantis exercitus insolentiam stabilis & firma pax in exercitu sub juramento firmata est. Regina autem dedit Domino Imperatori tentorium optimum, & domum desuper de Scarlatico & rapete, juxta latitudinem & longitudinem ipsius domus, & lectum culcitra & operimèto precioso magnificè ornatum, sedemq; eburneam cum cussino lecto præpositam: quæ quantis ornatibus exulta fuerit, præsentis paginæ depromere nequit inopia. Et ne quid excogitatis deesset deliciis, albus & parvus venatorius super rapete discurrebat caniculus. Post hæc regina horum auctrix munerum aliquid à Domino Imperatore petitura processit, scilicet ut ipsius interventu frater regis, per quindecim años ab ipso rege in captivitate detentus à captivitate liberaretur. Rex autem, qui tanta devotione Imperatorem susceperat, in nullo volens eum contristari, non solum fratrem ad petitionem ipsius à captivitate laxavit, sed datis duobus millibus Ungarorum, ipsum ad præparandam sive ostendendam viam Imperatorem præcedere fecit. Exinde rex Imperatorem in castrum, quòd Gran dicitur, recepit, transito flumine ejusdem nominis, à quo ipsa civitas, in qua prius moratus fuerat, & castrum ipsum nomen acceperat: ibiq; dedit Rex Imperatori duas domos plenas farinæ purissimæ. Imperator verò quia farina opus non habebat, dedit eam populo pauperi. Ubi propter nimiam avaritiam tumultuantis populi tres homines farina obruti sunt. Inde Dominus Imperator quatuor diebus venationi operam dedit. Inde ventum est ad urbem Sclankemund, ubi per quandam aquam, quæ Eiza dicitur, tribus diebus & tribus noctibus transeuntes, tres ibidem milites submersos amiserunt. Ubi rex universo exercitui innumerabilem victualium copiam dedisse dinoscitur. Post hæc venerunt ad fluvium qui Sowa(e) dicitur, ubi multitudo exercitus dinumerata est, & inventa sunt quinquaginta millia militum & centum millia armatorum ad bella valentium. Ex abundantia autè lætitia, quam Dominus Imperator super tanta exercitus conceperat multitudine

tudine, militiæ ludum gaudens in propria persona ordinavit, & sexaginta juvenes nobiles, qui attingeri nuncupantur, ad militarem habitum & cultum militiæ transfudit. Ubi etiam sedens pro tribunali judicium sua exercuit: ibique duo(f) mercatores capite truncati sunt, & quatuor servus manus amputatæ, quia pacem juratam infregerant. Eadem die quingenti servi pabulatum exerunt, toxicatis sagittis ab hominibus illius regionis, qui Servii nuncupantur, interfecti sunt. Altera autem die venit Dux ejusdem gentis, & fecit Domino Imperatori hominum, suscipiens ab ipso terram suam jure beneficiario. Profecti autem inde venerunt ad fluvium, qui Marowa (h) dicitur: ubi rex Domino Imperatori plaustra misit multa farina onerata, & quodlibet plaustrum duobus tauris regebatur. In eodem loco rex Imperatori valedicens, discessit; dans ei quatuor camelos preciosis muneribus oneratos, quæ ad quinque millia marcarum computata sunt. Dominus autem Imperator multas regi gratias agens, dedit ei omnes naves, quæ eum de Ratisbona fuerant securæ. Ipsa(i) die venit Dux Græciæ ad Imperatorem, dans ei aureum vas, quod duabus ansis sublevari debuit, & tanta victualia, qui exercitui ad octo dies sufficerent.

Igitur. a) Tertia hæc est Christianorum in Orientem sacra expeditio; quam ex novitis scriptoribus luculenter enarravit *Petrus Bizarus*. Antequam Imperator iter ingrederetur, legatus ad Isaacum Angelum, Regem Constantinop. missus petuit, ut sibi cum omnibus copiis Syriam petenti per ipsius provincias patetate iter facere & comitatum emere liceret. Misit Isaacus Joannem Ducem ad Fridericum, & per illum promissit, omnia se facturum, quæ Imperator expetisset. *Nicet. Chomat. l. II. de Isaac. Angelo. cap. 3. Annales Heinrici Steronis anno 1189.* Etiam Sultantum legatos cum comitatu quingentorum equitum ad Imperatorem misisse, atque omnem operam ad iter Imperatoris per suas terras juvandum pollicitum esse: nec minus Serviorum Ducem missa legatione magnifica promif-

sa fuisse, narrat *Godefrid. Monach. ann. 1189.*

Imperator, b) Henrico, filio naurmatorum, quem Longobardorum Regem fecerat, Imperii curam commisit, Friderico, natu minori, Suevorum Duce, iteris socio assumpto, *Gulielm Neubrig. l. III. c. 25.*

c) i. e. mollis, è Germanico.

Gran, d) *Godefridus* vocat civitatem S. Georgii.

Sovva, e) Savus & Dravus, Pannoniæ fluvii *σαῶς καὶ δράος* *Theophylactæ Simocattæ* appellantur *l. VII. cap. 11.* Pannoniam Dravo Savoq; incluyis amnis circumfluam dicit *C. Jul. Solus Polybist. c. 34.*

duo, f) Dros nobiles de Alsatia fuisse annotat *Godefridus Mon.*

Dux, g) factum in civitate Mycea.
Idem.

Marovva. h) Amnis hic *Alberto A-*
quenſi. l. c. 7. Marōe dicitur, & dividere
Hungaros à Bulgaris ſcribitur. *Nicetas &*
Chalcocondyla Morabum vocant; puta-
turq; idem eſſe. qui veteribus Molchius
appellatur.

Ipſa die, i) Ingreſſu Imperatoris in fines

Græcorum nunciato Rex eundem Joan-
nem Ducam, unaq; cum eo Andronicum
Catacuzentum obviam miſit, qui Impera-
toris tranſitum commodiorem redde-
rent. Verùm hi ignoratione officii & ſu-
apte ignavia Imperatorem contra Græ-
cos concitarunt, atq; ut Regem ipſorum
pro hoſte ſuſpectum haberet, effecerunt,
Nicet. l. II. de Iſaac. Angel. c. 3.

CAPUT XXX.

1. <i>Imperator Bulgariam tranſit. 1189</i> 2. <i>Philippopolin pervenit VIII. Kal. Sept.</i> 3. <i>Hic pars exercitus XIII. hebdomadas hyemavit. quia.</i>	4. <i>Rex Conſtantinopolitanus, Ducis Brundiſi calumnijs incitatus, Imperatoris legatos detinebat.</i>

IGitur in nativitate B. Ioannis Baptiſtæ exiuerunt Ungariam, & intraverunt Bulgariam. In qua per tres dies non invenientes aquam, aliquantum periclitati ſunt. Omnes arctas vias Dux Græciæ eis ampliari fecit, & ita in feſto B. Iacobi tenuerunt caſtrum Ravenelle, quod in medio nemoris ſitum eſt. Poſt laborem verò nemoris in aſſumatione B. Virginis, ac ſi paradifum Dei, tenuerunt civitatem Liſtriz, quæ eſt in confinio Bulgariæ & Græciæ. Inde caſtra moventes venerunt Vinopolin(a), civitatem magnam, ſed deſertam, in qua cum omnis exercitus hoſpitatus fuiſſet, vix alternæ domus inhabitatæ ſunt, ibiq; decem & octo hebdomadas morati ſunt. Siquidem inter tot & tanta proſpera non deſuerunt adverſa: quia nunquam fuit Abel, quem malitia Cain non exercuit. Dux(b) enim de Brandiz, quæ eſt circa Ungariam & Bulgariam, invidens ſervis Chriſti, feſtinus præcurrit ad regem Conſtantinopolitanum, dixitq; ei: Quid hoc facere voluiſti, ut hominibus tam impiis tranſitum per terram tuam præberes? Non parcit oculus eorum alicui civitati vel urbi, ſed omnia vaſtantes ſuæ ſubjiciunt ditioni. Unde ſcias, ſi in terram tuam intraverint, te de ſolio tuo dejicient, & imperium tuum obtinebunt. His verbis nimis credulus & exterritus Conſtantinopolitanus, nuncios Imperatoris, Episcopum videlicet Monafterienſem, & Robertum Comitem de Aſſawe(c), & Marquardum Camerarium cum quingentis militibus comprehendendi præcepit. Sicq; exterriti omnes habitatores terra, appropinquantibus peregrinis tutiora loca quærentes, civitates & oppida deſerta dereliquerunt.

Vinopolin, a) Phinopolin vocat *Albertus Aquenf. l. I. c. 7. & l. II. c. 7.* Intelligi autem Philippopolin, ex *Niceta, Tagenone & Tyrio*, qui nobilem, copiosissimam & famosissimam urbem, *l. II. c. 4 & l. VI. c. 19.* appellat, satis constat. Diversæ quidem urbes sunt Phinopolis & Philippopolis apud *Plinium Nat. Hist. l. IV. c. 11.* quarum Philippopolin sub Rhodope monte collocat, Phinopolin cum *Pomponio Mela l. II. c. 2.* ad mare, juxta Bosporum; sed Arnoldum hic de Philippopoli loqui è dictis certum est. Vocatur *Φιλιπποπολις à Niceta, Joanne Curopalate & in Turcogracia. ἢ Φιλίππης πόλις à Socrate Hist. Eccles. l. VII. c. 36. & Theoph. Simocatta l. II. c. 17.* Item ἢ *Φιλίππης, ab eodem l. III. c. 4.* In *Annal. Turcicis* corruptè *Philibe* dicitur, p. 32. Condita autem & denominata urbs est à Philippo Imperatore, non à Philippo Macedone, uti docet *Joanne Leonclav. in Pandecte, c. 33.* Amplissima adhuc hodie urbs est, antea nullo, sed lateris ædificiis, *Salom. Schweigger. l. I. Itiner. c. 13.* Adrianopolis, quæ *cap. seq.* Andropolis dicitur, ἢ *Ἀδριανὸς Νικητῆς l. II. de Isaac. Angelo, c. 1. ἢ Ἀδριανὸς πόλις Simocatta l. I. c. 7. & l. II. cap. 17. Ἀδριανὸς πόλις Curopalate, & Ἀδριανὸς πόλις in Turcogracia. l. IV.* appellatur; ad quem locum plura *Mart. Crusius.* Turcis hodie Edrena dicitur, *Sal. Schweigg. ib.* Ab hac una ex *XXIII.* portis urbis Constantinopolis di-

sta est Hadrianopolitana, *Ann. Turc.* Cæterarum portarum nomina recenset *Joanne Leonclav. Pand. c. 200.* Ab initio Orelliadem nominatam fuisse auctor est *Nicetas in Andronico l. I. c. 1.* Huic ipsi Nicetæ, qui tunc Philippopoli præfectus erat, cum Fridericus Imperator eò cum copiis suis adventaret, multum negociis Isaacius Angelus creabat, cum ab illo nunc urbis moenia & fossas instaurare, nunc aliis literis eadem demoliri juberetur, ne receptaculum Imperatoris essent. Cæsar autem Philippopolin ingressus, urbem plerisque; ijsq; nobilissimis civibus, vacuum ob famam venientis exercitus, reperit, *Nicet. l. II. de Isaac. Angel. c. 3.*

Dux, b) *Nicetas* narrat, Dositheum, monachum quendam, qui multum apud Regem gratia atq; auctoritate valuerit, eadem persuasisse, Alemannos venisse non ad occupandam terram sanctam, sed ad urbem imperatricem Constantinopolin invadendam. Cumq; Imperator Philippopoli occupata inde excursionibus comitatum pararet, Rex legatos ejus detinebat, & angustos tramites intercludebat. Sed cum pravis his consiliis majus damnum provinciis suis accerferet, Nicetas ad ipsum profectus saniora consilia suppeditat, & contumaciam illius frangit, ut consilio in contrarium mutato Alemannorum transitum in Orientem jam expectaret, *c. 4. & 5.*

Assave, c) Legati Imperatoris fuerunt Rupertus Comes de Nassovve, & Comes Walramus cum quingentis equibus, *Goddef. Monach. Idem nomen corruptè scriptum supra c. 9. n. 7.*

CAPUT XXXI.

1. Cum Rex Græciæ legatos nondum dimitteret, Imperator militem populum in agros vicinos emit.

2. Post XLIX. hebdomadam hyemationem Adrianopolin transeunt. 18. Kal. Febr. - - - 1190.
3. Legati redeunt, & Regem liberum transitum concessurum nunciant.
4. Pontum trayciunt.

Imperatore enim in præfata civitate moram faciente, miratus est, quòd non redirent hi, quos ad regem pro bono pacis miserat, commonefaciens cum pactionis sive promissionis, qua sponderat(a) ad ultionem Dei zeli & vindictam terræ sanctæ, & effusionem iusti sanguinis servorū Dei, in omnib. se obscurorum exercitui peregrino, scilicet ut firmā in regno suo pacem haberent, & ipse eis omnia in via pervia faceret, & emendi gratiam tam in victualibus quā in aliis necessariis præberet. Ipse enim Imperator omnia quæ promissa fuerant, ita fideliter custodivit, ut sicut supra dictum est, nulli de exercitu nec per vim nec per rapinam nec per furtum aliquid obtinere permiserit. Cumq; diutius expectasset, & sui non essent reversi, indignatus, omnes circa regiones vastare(b) cepit, ita ut aratis terrā excoleret, quod tamen arte factum fuerat, ut majorem habitatoribus terræ timorem incuteret. Tantas igitur exercitus divitias in terra de spoliis collegerat in auro & argēto, in vestibus preciosis, in armētis, ut aliquis pro lautioris cibi exquisitione octo boves pro gallina daret. Quæ tamen abundantia ad tantam devenit inopiam, ut consumptis, imo magis perditis omnib., omnis retrò abundantia oblivioni tradita videretur. Transactis itaq; decem & octo hebdomadibus, castra moverunt de loco illi, & venerunt Andropolin. Ubi septem hebdomadas hospitantes, similia perpetraverunt, ibiq; reversi sunt nuncii Imperatoris cum obsidibus(c) quinquaginta, firmam pacem & cætera, quæ Imperator expetierat, ad voluntatem afferentes. Acceptis igitur obsidibus in media quadragesima, relicta Andropoli prosperè procedentes, in Pascha, quod eo anno in annunciatione Domini celebrabatur, venerunt ad brachium(d) S. Georgii, ibiq; castra metantes, sanctum Pascha Domini cum gaudio celebrabant. Proxima die classē intrantes transierunt vadum, quibus rex tantas naves providerat, ut omnis exercitus cum omnibus attinentiis suis tribus(d) diebus transiret.

(a) sponderat, a) Miserat Isaacius Joannem Ducem ad Imperatorem in Germaniam, ante illius expeditionem, ut monuimus ad cap. 29. Hic Ducas fidem dedit accepitq; Imperatorem sine cujusquam injuria & damno transiturum, nullam urbem, castellum nullum aut pagum violaturum;

Græcos item com meatum ei abundè venalem suppeditaturos. Nic. l. II. de Isaac. Ang. c. 3.

vastare, b) Thessalonicam etiam cum expugnasse, atq; adjacentem provinciam in potestatem redegit, addit Gulielm. Neubrig. l. IV. c. 13.

obsidibus

obsidibus, c) XXIV. obsides numerat *Go-*
defr. Monach. anno 1190. Nec obsides
 tantum dati, sed & in maximo templo viri
 quingenti iurejurando sunt adacti, Regem
 pacta inviolata conservaturum, atq; Ale-
 mannis viæ ductores & commeatum sub-
 ministraturum. Quid? quod præter obsides
 Isaacius Imperatori quatuor centenarios
 argenteæ monetæ, & eximias telas auro
 intertextas misit. *Nicet.*

brachium. d) Brachium S. Georgii *Ar-*
noldo, Tyrio atq; aliis istius ævi scriptori-
 bus interdū specialiter pro Bosporo, non-
 nunquam pro Helle ponto, aliquando et-
 iam latius pro toto illo maris tractu inter
 Pontum Euxium & mare Ægeum, id est,
 pro Bosporo, Propontide & Helle spon-

to sumitur. Id apertè liquet ex collatio-
 ne *lib. I. c. 60. n. 4.* & huius loci. Ibi
 enim Conradus Imperator dicitur tran-
 sisse brachium S. Georgii; qui tamen,
 ut refert *Nicetas*, prope Constantinopo-
 lin urbem trajiciebat; quod idem te-
 statur *Tyrius l. XVI. cap. 19.* Hic au-
 tem Fridericus Imperator ad brachium
 S. Georgii venisse narratur, qui tamen
 angustias Helle ponti apud Calliopolin
 trajecit, ut itidem *Nicetas* memorat.
 Ita Godefridus Dux cum copijs Constans-
 tinopolin progressus S. Georgii brachi-
 um transit, *Guibert. Abbas lib. II.*
cap. 12.

tribus. e) Septem dies habet *Godefrid.*
Monach.

CAPUT XXXII.

1. Christianos Turci incurfant circa
 exitum Aprilis. - - - 1190.
2. Armeniam ingressi inopiam com-
 meatus affliguntur.
3. Multis fame & hostium incursum pe-

reuntibus pergunt tamen incæpto
 itinere.

4. Imperator Regi obsides misit.
5. Iconium, Turcorum metropolin, per-
 veniunt.

Igitur post maris transitum populus Dei exercituum, ac si post Pharaonis
 vinculum confessionis Christi cecinit epithalamium. Nam propter obsides,
 quos secum traxerant, sperabant pacem. Et ecce (a) turbatio & fortū rerum ve-
 nalium, & ecce famis & inedia tribulatio. Siquidem non post multos dies
 chin adhuc in terra regis Græcorum essent, occurrerunt ei Turci, infidias ten-
 dentes, quos illi primò non attendebant, quia pauci erant, nec eos malum
 machinari cogitabant. Illi verò de die in diem multiplicabantur, ac si arena
 maris, quæ præ multitudine numerari non potest, & nocte & die erant circa
 ipsos. Populus autem Dei psallebat: Domine, quid multiplicati sunt, qui tri-
 bulant me, multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ, non est sa-
 lus ipsi in Deo: tu autem Domine susceptor meus, &c. Cumq; conclusi essent
 in manu hostili, sicut oves in medio luporum, non tamen à cæpto itinere ces-
 sabant, & cum castra moverent, similiter hostium castra movebantur. *Iam 2*

Rumeniam, terram desertam & inviam & inaquosam intrabant, & defecerat panis in sifstarcis eorum: quia alimenta non habebant. Fuerunt tamen inter eos, qui panes mellitos, cum in abundantis essent, sibi præparaverant, & utcumq; sustentabantur. Qui verò simile opus non fecerant, aut carnibus equinis & aqua sive radicibus pascebantur, aut fame usq; ad mortem affligebantur. Cumq; vires ad ambulandum non haberent, ceciderunt in facies suas super terram, ut matyrium pro nomine Domini susciperent. Inimici verò irruentes super eos, sine omni misericordia in conspectu omnium eos trucidaverunt. Iam defecerant jumenta, tum quia gramina non habebant, tum etiam quia ad victum consumta erant, & laborabant in ambulando tota die multi viri nobiles & delicati, & Deo gratias agebant. Sic autem ordinabant acies suas, ut pedites & infirmi medii essent, equestres verò propter insultum hostium à dextris & à sinistris. Sæpius etiam insultum in illos facientes, prostraverunt quosdam ex eis, aliquando etiam ad quinque millia, & nihilominus cessabant insequi eos. Sed quia multæ sunt tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus, non invalida super eos erat manus Domini, in omnibus confortans eos. Laborabant siquidem ut castigati & non mortificati, quasi tristes, semper autem gaudentes. Imperator verò quamvis se circumventum non dubitaret, dimisit tamen obsides, quos tenebat, juxta illud: **Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus.** Post hæc incurrerunt siccitatem maximam, ubi per biduum siti laborabant. Venerunt igitur in Pentecoste Iconium, quæ capitalis est civitas Turcorum, & castra merati sunt in horto venatorio prope civitatem, ubi refecti sunt de herbis hortorum, qui circa civitatem erant, & visum est animæ eorum ac si paradiſi delicias habuissent.

Et ecce, a) Imperator jam Philadelphiam accesserat, cum incolæ ejus partem exercitus sacri per latrocinium adorti sunt. At parum feliciter res eis cessit: nam ferreas statuas aut gigantes sibi oppugnare videbantur. A Laodicensibus tamen sacri milites perbenignè accepti sunt, & hospitalius, quàm alibi usquam tractati. *Nicer. l. II. de Isaac. Angelo, c. 6.*

Cum jam altius adscenderent, etiam Turci in eos incurrerunt, qui tamen a-

perto prælio declinato latrocinantium in morem tantum eos infelitarunt. Paulò post Imperator Iconiensis Sultani filios aperto prælio ad Philomelium castrum vicit: & iterum ad Cingularium. Postea iteratis præliis ad Iconium, ubi Turci hortorum aggeribus & fossis, juxta Iconium, occupatis, & maceris pro muro objectis, Alemannorum accessum facile se prohibuituros putabant. Sed & hoc eorum consilium industria Imperatoris elusit. Nam equitum quisq; peditem armatum in equi

sui tergum recepit, ut ex eo tanquam scala, maceria conscensa, cominus cum hoste congrederetur, Ita Turci illi pleriq; perierunt, & hortos cadaveribus repleverunt. *Nic. c. 6. 7.*

CAPUT XXXIII.

1. Turci pro singulorum transitu aureum Byzantinum exigunt. Idib. Majj. - - - - - 1190. 2. Imperator illo denegato vilius offert. 3. Legationis Turcice postulata ad suos refert. 4. Altero die aciem ordinat. 5. Turcos vincit.	6. Iconium urbem Christiani occupant. 7. Soldanus per legatos pacem petit, & obsides offert. 8. Imperator urbe relicta in hortorum castra locat. 9. Christiani Armeniam transeunt, & ad Saleph fl. perveniunt.

Cum igitur (a) post longam famis maciem populus Dei utcuq; refectus, fuisset, sperans post diutinos labores quietis requiem, post bellorum turbinis pacis serenitatem, ecce filius iniquitatis, filius Saladini, gener Soldani, Imperatori mandavit dicens. Si per terram meam securum vis habere transitum, de quolibet tuorum aureum tu mihi dabis Byzantinum: quod si non feceris, scias, quod in crastino bello te impetam, & violenter & te & tuos aut gladio interficiam, aut in captivitate redigam. Cui Imperator respondit: 2 Inauditum quidem est, quod Romanorum Imperator ulli mortalium tributa persolvat, quæ ipse magis exigere assuevit quam solvere, magis accipere quam dare, tamen quia viribus exhausti sumus, ut cum pacis quiete viam nostram tendamus, unum denarium, qui Manlat dicitur, ei voluntariè persolvam. Quem si acceptare noluerit, & magis bello nos inquietare voluerit, sciat, quod pro nomine Christi libentissimè cum eo congredi volumus, qui pro ipsius amore aut vincere aut vinci optamus. Est autem Manlat de viliorum numismate, qui nec totus sit aureus, nec totus cupreus, sed quasi de confusa & vili constat materia. Nuncius itaq; reversus nunciavit hoc Domino suo. Imperator verò convocata saniori parte, quod agebatur, exposuit, ut 3 quid ageretur, ex consilio inveniretur. Ad hæc illi uno ore responderunt, dicentes: Bene quidem, & ut imperialem decet majestatem, Tyranno respondistis: nos tamen sciatis, nullam pacis conditionem querere: quia nihil restat, nisi aut mori aut vivere, aut vinci aut vincere. Placuit Imperatori tanta virorum Dei constantia. Et lucescente aurora, ordinata acie, filius ejus, Dux 4 Sueviæ, cum robustissimis in fronte constituitur, ipse verò cum reliquis hostes,

5 ftes, qui à tergo infistebant, percussurus accingitur. Pugnant igitur Christi
 milites animis quàm viribus fortiores. Sed qui olim martyrum roborabat to-
 lerantiam, ipse horum etiam firmabat constantiam. Cadebant autem adver-
 sarii à dextris & à sinistris, nec erat numerus interfectorum, quod testabatur
 6 maxima congeries cadaverum. Deniq; ipsum introitum civitatis præcludebat
 multitudo interfectorum, sed alii occidebant, aliiq; occisos removebant. Sicq;
 vi portas irrupentes, omnes qui in civitate erant, percusserunt in ore gladii.
 Reliqui verò in castrum, quod civitati conjunctum erat, se receperunt. Et ita
 7 humiliatis hostibus intus & foris, per triduum in ipsa civitate morati sunt. Tunc
 Soldanus honoratos legatos cum muneribus Imperatori misit, dicens: Bene
 quidem, Domine Imperator, in terram meam venisti: sed quod juxta placitum
 tuum, & secundum tuam magnificentiam, susceptus non es, tibi quidem glori-
 osum, nobis verò est ignominiosum. Tibi enim de tanta victoria æternalis
 erit memoria, nobis autem rubor & ignominia. Ista tamen præter voluntatem
 meam acta, certissimè scias: quia in lecto ægritudinis decumbens, nec mei
 nec aliorum compos esse valeo. Nunc igitur, rogo, ut mecum misericordiam
 8 facias, & pro conditione pacis obsides & quæcunq; volueris, acceptes, ita ut ci-
 vitem egrediens, iterum in horto castri reponas. Quid plura? Imperator cum
 suis civitatem egreditur, tum quia quæ exigebat ad placitum offerebantur,
 9 tum quia nimia corruptio aeris propter interfectos eos exire cogebat. Firma-
 ra igitur pace, agonistæ Christi gaudentes per viam suam ibant, nec ulterius
 adversarii eos inoquebantur. Et ita transeantes terram Armeniorum (b) ve-
 nerunt ad fluvium Saleph (c), ubi castrum ejusdem nominis situm erat.

Cum igitur, a) Hic totum iter Imperato-
 ris à cap. XXIX, usq; ad XXXIV. i. e. usq;
 ad inopinatam illam optimi Imperatoris
 mortem ex *Tagenone*, Decano Petavien-
 si, qui ipse expeditioni interfuit, & sin-

gula fusius atq; distinctius, quàm noster,
 enarravit, breviter excerptum dare volu-
 imus, quòd illam gravissimæ expeditionis
 epitomen non ingrati fore lectori pu-
 taremus.

Anno 1189

Ad CAP. XXIX.

9. April. Imperator Rarisbonâ cum exercitu iter sacrum ingressus est.

Ad CAP. XXX.

29. Majj. Bulgariam intravit.

23. Julij. Nisiam pervenit. Hic Comes Servix Imperatori occurrit.

30. Julij. Milites sacri ad primam Clausuram seu viarum angustias perveniunt.
 Hic plurimi illorum ægrotare cœperunt.

4. Aug. Ad secundam Clausuram progressi sunt. Hic hostes ex insidiis eos a-
 dorti sunt.

11. Aug. Apud Straliten nullos homines reperiunt, Hinc inopia commeatus orta.
16. Aug. Pervenere ad tertiam Clausuram. Hic exercitus copiâ victus recreatus est.
21. Aug. Rex Græciæ Imperatoris legatos detinet, & Imperatori nunciandum curat, se iudicio Regum Galliæ & Angliæ, ac Ducis Brundisii intellexisse, Germanorum Imperatorem id agere, ut Græciæ regnum ad filium suum Ducem Sueviæ transferat; amicitiam cum Comite Serviæ sibi suspectam esse; obsides & mediam terram Saracenorum postulat.
- Imperator contra urget, ut sui sibi legati remittantur,
25. Aug. Imperator cum exercitu Philippopolin pervenit.
29. Aug. Frater Regis Græciæ cum magnis copiis ab Imperatoris exercitu in fugam vertitur; Legati tandem seminudi redeunt: et cum illis Legati Regis Græciæ. Tunc Imperator à Rege Græciæ obsides postulat, & Legatis summam Regis ipsorum iniquitatem exprobrat. Apud Philippopolin hyemare constituit.
- f. Nov. Imperator mutato consilio Philippopoli Adrianopolin cum parte exercitus perrexit; itinere *XIX.* miliarium. *Mart. Cruf. Turcogræc. l. VII.* Philippopoli etiam relicto filio cum Episcopis & justis copiis. *Nicet l. II. de Isaacio Angel. c. 5.* Qui de exercitu remanebant, copia victus abundabant.

Anno

Ad CAP. XXXI.

1190-

Imperator propter perfidiam Regis Græciæ plures urbes ibi occupavit, & Adrianopoli hyemavit.

Ex eo loco scribit ad Lutipoldum, Austriæ Ducem: narrat, legatos suos à Rege Græciæ in custodiam coniectos fuisse, ipsum in hyemem transitum exercitus dolose protraxisse: se hyemis inclementiam declinaturum Philippopoli atq; Adrianopoli hybernare velle.

15. Jan. Pars exercitus, quæ apud Philippopolin hyemaverat, Imperatorem Adrianopolin secutura castra movet.
21. Jan. Constantinam usque illi progrediuntur;
25. Jan. Adrianopolin, ad Imperatorem, perveniunt,
14. Febr. Rex Græcorum per legatum suum Imperatori pacem offert,
18. Febr. Legati Soldani Turcorum & filii ejus ad Imperatorem Adrianopolin veniunt, & optima quæq; promittunt.
26. Febr. Imperator obsides à Rege Græcorum accipit,
1. & 2. Mart. Argonautæ sacri Adrianopoli relicta ad mare iter suscipiunt,
23. Mart. Traijcere mare cœperunt, & Romaniam intraverunt,

Ad CAP. XXXII.

14. April. Thyatira, urbem Asiæ min. perveniunt; cujus sit mentio *Apoc. 1, v. 11.*
26. April. Philadelphiam atq; procedunt,

Postea

- Anno Postea tranſito Mæandro cum Laodiceæ campos peragraſſent , & in
 1190. deſertum quoddam perveნიſſent , circa exitum Aprilis Soldanus multas
 copias eis immiſit, à quibus multis modis infeſtati ſunt,
1. Maij. CCC Turcos obrunt & occidunt,
 2. Maij. Iterum CCC. perimunt,
 4. Maij. Legati Soldani ſe Imperatori ſubducunt, & Godefridum Interpretem Im-
 peratoris, captum ſecum abducunt. *Godefr. Monach.*
 7. Maij. Chriſtiani de novo magnam ſtragem in Turcis edunt , quã ſereſex mil-
 lia interfecta ſunt.
 11. Maij. Ruſſus in toto prælio CC. Turcos obrunt,
 13. Maij. Die ſ. Pentecoſtes quieverunt
 14. Maij. Filii Soldani innumerabili exercitu cum Imperatore conſigunt, Pe-
 reunt Turcorum decem millia,

Ad CAP. XXXIII.

15. Maij. Soldanus pro tranſitu CCC. centenarios auri, & terram Armeniorum
 poſtulat, Imperatori hæc deneganti Legatus Soldani bellum denun-
 ciat; unde Imperatori & militibus metus incutitur,
 17. Maij. Turcorum, qui ipſos incurſabant, XXX. occiſis, in horto regio apud I-
 conium caſtra locant,
 18. Maij. Imperator duas acies inſtruit; Soldanus per legatos & filios pacem pe-
 tit: Imperator eam promittit, ſi ſibi Godefridus captivus reddatur.
 Filius Imperatoris cum parte exercitus ad portam Iconii urbis acce-
 dit, cui Godefridus, captivitate liberatus, occurrit: Soldanus cum ſuo
 exercitu & civibus Iconienſibus in caſtellum fugit; Filius Imperatoris
 Iconium ingreditur, & relictam ibi turbam imbelliæ maclat: Imperator
 ipſe extra urbem à Turcis circumdatus animo læcum ſuis fertur in ho-
 ſtem, & ferme decem millia perimit,
 19. Maij. Soldanus niſſis è caſtello legatis de novo pacem petit. In eam Impera-
 tor conſentit, ſi obſides dentur. Soldanus XX. obſides mittit,
 23. Maij. Chriſtiani Iconio relictò juxta hortum regium caſtra metantur,
 26. Maij. Exercitus inde per ſpatioſiſſima loca progreditur.
 27. Maij. Turci agreſtes iterum incurſiones lites in Chriſtianos faciunt,
 30. Maij. Chriſtiani venerunt Larandam, quæ dividit Armeniam, i. e. Cilici-
 am à Lycaonia. In Cilicia poſt paucos dies ad amnem Saleph perve-
 niunt,
 7. Jun. Ciliciæ Principis legati Imperatori occurrunt,
 10. Jun. Exercitus ſacer Seleuciæ campos intrat
 Armenior. b) Ab Armenii Imperator ſuſceptus eſt, & complures dies ibi
 commoratus, Antiochiam progredi animo deſtinavit. Armenii enim Turco-
 rum quidem poteſtati ſubjecti erant, ſed Chriſtianiæ religioni deſiti. Ideo et-
 iam anno 1097. Germanorum exercitui cum crucibus & vexillis lati occurre-
 bant,

bant, eorum auxiliis se à Turcorum tyrannide liberatum iri sperantes, *Fulcherius Carnotens. ann. 1097.*

Saleph. c) Hic est ille fatalis Regibus fluvius, Armeniæ, seu Ciliciæ campos rigans, aliàs Ferreus incolis dictus, juxta *Jacob de Virriaco lib. I. c. 99.*

CAPUT XXXIII.

1. <i>Imperator fluvium ingressus suffocatur. - - - - - 1190.</i> 2. <i>Hinc plentus & luctus in castris.</i> 3. <i>Fridericus filius parenti suffectus Antiochiam procedit.</i> 4. <i>Hic multi intemperantiâ, alij aflu pereunt.</i>	5. <i>In his Godefridus, Episcopus Wurtzburgensis.</i> 6. <i>Fridericus in obsidione Ptolemaidis moritur.</i> 7. <i>Auctor sacra hujus expeditionis infectatores refellit.</i>

Quo cum perventum fuisset, propter nimiam æstus intemperiem pulverisque squalorem Dominus Imperator in eodem amne lavare similiter & refrigerari disposuit. Siquidem idem amnis non multum latus erat, cursum tamen velocem propter montium circumgyrationes habebat. Aliis igitur ad vadum certum transeuntibus, ipse multis inuitis aquam ingreditur, & sperans se natando transire, fluminis impetu abripitur, quo nollet trahitur, & priusquam subvenire potuissent, qui circa ipsum erant, a quis præfocatus (a) interiit. Fit igitur mœror omnium una voce plangentium: Quis nos consolabitur in hac peregrinatione nostra? quia cecidit propugnator noster. Nunc ergo erimus sicut oves errantes in medio luporum, nec eas quisquam à moribus prohibebit. Hujuscemodi ploratu & ululatu populus tabescebat. Sed filius consolabatur eos, dicens: Pater quidē meus mortuus est, sed vos constantes estote, nec deficiatis in tribulationibus nostris, & videbitis auxilium Domini super vos. Et quia idem in omnibus se prudentē gerebat, omnes mortuo patre principatui ejus se subdiderunt. Qui recolligens (b) quæ remanserant (plurimi enim distracti erant) pervenit Antiochiam. Quem princeps Antiochiæ honorificè suscipiens, ipsam civitatem ei consignavit, ut de ipsa ordinaret, quid vellet. Plurimum enim ipsi civitati insistebant Sarraceni, ita ut ipsam tenere desperaret propter insultus eorum. Cum igitur ibidem ad pausandum aliquantulum moram faceret, & populus famelicus vino & cæteris divitiis civitatis immoderatus infarciri cœpisset, nimia mortalitas inter eos orta est, ita ut plures ex nimia repletionem quam ex priori inanitione morentur. Multis autem de vulgaribus propter intolerantiam ibidem occumbentibus, etiam nobiles & boni viri propter nimium æstum interierunt. In-

ter quos Dominus Godefridus(c), Herbipolensis Episcopus, vir prudens & eloquens, qui eandem peregrinationem secundum datam sibi gratiam ex magna parte regebat, ex hoc incolatu coelestem migravit ad patriam. Dux vero locatis ibidem trecentis militibus ipse cum reliquis pervenit Accon, & invenit ibi manum validam Christianorum, qui eandem civitatem obsederant. Multum autem confortata est pars Teutonicorum in adventu ipsius, qui tamen non nisi cum mille viris venit ad eos. Eo autem ibi morante, & cum hostibus configere prædisponente, immatura morte præventus, diem clausit extremum.

7 Sicq; expeditio illa terminata est, ut quasi ferè ad nihilata videretur. Unde nonnulli scandalum contra eam habuerunt, dicentes, eam non rectè inchoatam, ideoq; nec bene consummatam. Sed quia talia iudicas, vide ne lucis quod in te est, tenebræ sint, dicente Domino: Lucerna corporis tui est oculus tuus, Profectò per oculus, interiorem intentionem, per corpus verò exteriorem actionem volens interpretari. Sapientia verò dicit: Homo videt in facie, Deus autem in corde. Si ergo lucerna corporis tui in corde, quam Deus solus videt, & si in facie corpus exterius, quod videt homo, qua temeritate iudicium Dei tibi usurpas, qui solus occulta novit, cum magis ea, quæ nescis, quo animo fiant, in meliorem partem debeas interpretari? Manifesta tamen indicia hinc inveniuntur, quæ magis attendenda fuerunt, quòd evangelici viri illi propter amorem Christi reliquerunt domos, fratres & sorores, patrem & matrem & uxores, filios & agros, & quod majus est omnibus, tradentes corpora sua laboribus & suppliciis. Quia plurimi eorum tali devotione sunt peregrinati, ut quantum in ipsis erat, magis eligerent in confessione Domini occumbere, quam ad sua remeare. Et ideo quamvis expeditio illa sive peregrinatio ad finem desiderati certaminis non pervenerit, non tamen eo minus credendum est, quòd coronam desideratam non perceperint: Cum preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum ejus, quæ quali sine claudenda sit, vel quomodo vel quando adimplenda, sicuti Dei solius est nosse, ita ejus de singulorum meritis iudicare. Iustus enim si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

præfocatus, a) III. Idus Junias, *Car. Sigon. l. XV. de regn. Ital. ann. 1190.*

Qui recoll. b) Filius paterno principatu suscepto, Antiochiam venit. Inde in ulteriorem Cæloxyriam profectus, Laodiceam seditione laborantem & ad Turcos inclinantem pacavit, Berytum quoq; nullo labore subegit, atq; aliis plurimis Syriæ ur-

bibus, quæ pridem Latinis pariterat, tunc verò ad Saracenos defecerant, potitus, & Tyrum profectus, Acconem, quam Turci occuparant, obledit, & pluribus laboribus pro Christi nomine exhaustis, extremum & ipse diem ibi clausit. *Nicer. l. II. de Isaac. Angelo c. 8.*

Godfridus, c) Mortuus est VI. Februario, & in maximo templo Antiocheno sepultus, *Cass. Bruschi in Epist. Herbis*
 XXXIII.

CAPUT XXXV.

1. Rex Wido obsidet Prolemaidem. 2. Conradus, Marchio Montisfervat. Prolemaidem appulsurus, cognoverat, eam à Saladino esse occupatam. - - - - - 1187.	3. Tum Tyrj Conrado in urbem recepto principatum commiserant. 4. Saladinus ideo Tyrum obsederat. 5. Conradus Turcos ab obsidione depellit, occisis illorum V. millibus.

Inter hæc autem civitas Accon (a) expugnabatur à militibus Christi, qui ex omnibus gentibus, populis, tribubus & linguis illic collecti erant: quam primò Wido (b) rex, à captivitate solutus, ut supra dictum est, à Tyro (c) veniens cum ducentis millibus (d) obsederat. Sed post Domino cooperante obsidio in immensum excreverat. Ipsa (e) siquidem Tyrus nunc ferè sola refugium erat Christianorum, faciendo Conrado (f) Marchione, qui eam constantissime tenebat. Ipsum namq; Deus ad robur militiæ Christianorum, & ad præsidium suorum fidelium direxerat, qui in ipso tempore desolationis terræ sanctæ, orationis gratia Hierosolymam tendebat. Cumq; navigio veniret de Græcia, & applicare vellet Accon, cognovit quòd Saladinus totam obrinisset terram, & ipsa civitas ei tradita fuisset. Et fugiens divertit (g) ad Tyrum, & nihilominus homines Saladini in ea erant, ut obsides de ipsa acciperent. Meliores autem civitatis cognoscentes de adventu ipsius, clam eum in civitatem receperunt, & facientes cum eo amicitias, principatum ei civitatis dederunt. Qui ejectis ex ea hominibus Saladini, confortabat animos virorum, qui in ea erant, reparans ruinas murorum, & firmans præsidia turrium. Saladinus verò in Accon constitutus, audiens quòd factum erat, indignatus statim obsedit civitatem, erigens contra eam machinas septem, & confregit muros ejus, ita ut jam suis pateret introitus. Marchio verò Conradus confortans suos, confidens de adiutorio Christi, qui nunquam deseruit sperantes in se, apertis portis audacter egressus est ad eos, & fuga vit Saladinum, & persecutus est eum ad montana, & ceciderunt de suis quinque millia. Et reversus est ditatus de spoliis eorum, & de victualibus replevit civitatem, & satiata est anima eorum, qui jam fame defecerant. Nec adjecit ultra Saladinus obsidere civitatem. Post etiam multo auro pacem à Marchione mercatus est: quia continuis eruptionibus castra ipsius infestabat. Unde quidam eum infidelitatis arguere conati sunt, quòd munera infidelium acciperet. Sed ille expolians Ægyptios, ditavit Hebræos: quia quòd ab infidelibus quoquo modo rapiebat, fidelibus fideliter erogabat.

Accon, a) Urbis nomen variè exprimitur, in primis à sacrarum expeditionum Scriptoribus, Scribitur enim Acon, Accon, Anchon, Achos; Acaron, Accaron, Accharon; Acra, Acre, Ace, Ptolomais, Ptolomaida, Tholomais, Tholomaida. *Et. 3. η Πτολεμαίς ἐστὶ μεγάλη πόλις, ἢ Ἄκην ὠνόμαζον πρότερον, Strabo l. XVI. Quæ quoddam Ace dicta fuerit, suo tempore Ptolemaidè appellatam fuisse tradit Plinius l. V. c. 19.* Primum Achonem dictam fuisse, post Ptolomaidam, item perperam consensu Achonem & Accaronem, cum hæc fuerit civitas Philistæotum prope Alcalonem: illa autem ad Carmelum montem sita sit, scribit *Fulcherius Carnotensis ann. 1099. c. 17.* Vide & *Jacob. de Vitriaco Histor. Hieros. l. I. c. 41. Niceta τὸ Ἄκε* vocatur, *l. II. de Isaac, Ang. c. 8. Fridericum* apud urbem Acram, quæ & Accaron dicitur, mortuum esse ait *Godefrid. Monach. anno 1190.* Fuit autem hæc altera Acconis per Christianos facta expugnatio. Nam

- anno Rex Acconis eum Ducibus sacræ militiæ pacificatur. *Raimond. de Agiles anno 1099.* Relicta igitur tunc Accone ad alia loca expugnanda properant, *Fulcherius Carnotens. anno 1077. c. 17.*
1103. Balduinus Rex frustra illam obsidet, *Albert. Aquens. l. IX. c. 19. Gest. Francor. c. 51. Auctor Histor. Hierosolym. part. II. b. anno.*
1104. Balduinus iterum mense Majo eam obsidet, & die Dominicæ ascensionis capit, *Uterq. auct. ibid. Wilhelm. Tyr. l. X. c. 18. Albert. Aquens. l. IX. c. 28. Jacob. de Vitriaco l. I. c. 25.*
1187. Saladinus urbem Christianis eripit, *Mar. Sanut. l. III. part. 9. c. 5.*
1188. Guido captivitate liberatus iterum eam obsidere cœpit, *Jacob. de Vitri. l. I. c. 98. & quidem XI. Kal. Septemb. juxta Roger. de Hoved. part. post. p. 660.* Quamquam *Mar. Sanutus* initium obsidionis ad annum 1189. referat, *l. III. part. 10. c. 2.* Obsidionem augent *Fridericus, filius Barbarossæ, Galliæ & Angliæ Reges.*
1191. XI. Junij urbem capiunt, *Sanut. ibid. c. 4. Baronius b. a. Alij V. Idus Julij captam tradunt, ut Gulielm. Neubrig. l. IV. c. 20.*

Descriptio Acconis est apud *Borchardum Monachum part. I. c. 2. Jacobum Ziegler. in Palestina f. xx. Wolfgang. Weissenburg. de terra sancta, in voce Ptolemais.*

Wido. b) Præcipui tunc in Guidonis exercitu Templarij & Hospitalarij fuerunt.

à Tyro. c) Tyro urbe ipsum Marchio prohibebat, qui suam esse affirmabat.

ducentis m. d) Cum antea suspicaret, textum corruptum esse, & omnino cum

ducentis militibus rescribendum putarem, postea codice MS. B. planè confirmatus sum, qui illam lectionem rectè exprimit. Et quidni? Narrat enim *Jacobus de Vitri.* Guidonem adjuncto sibi suo fratre Gaufrido de Lusina obsidisse urbem

urbem, cum paucis valde, quos colligere potuir, *Histor. Hieros. c. 98.* Idem ex illo repetit *Sanutus l. III. part. 10. c. 2.* qui addit: cum essent pro uno Christiano in civitate quatuor Saraceni. Ideo *Roger. de Hoved. part. post. p. 660.* scribit: Quia Rex modicum habebat exercitum; Pagani qui in civitate Accon erant, non clausurunt portas civitatis, neque die, neque nocte, sed ibant, & revertebantur cum camelis suis attrahentes vitualia, & alia, quæ erant illis necessaria.

Et unde Regi, jam regno suo deturbato atque omnibus fere subsidii spoliato, (nam & Marchio Tyro illum excludere) ducenta millia militum? Imò, quorsum opus fuisset, tantum exercitum accessione mille militum, à Friderico, Barbarossæ filio, adductorum adjuvati, *supra t. 34. n. 5.* quid necesse fuisset, Gallia & Angliæ Reges suis copiis tanta Guidonis castra adaugere?

Ipsa, e) Tyrus receptus Christianorum, & quasi belli arx contra Saracenos erat. *Nicot. l. II. de Isaac. Angelo c. 8.*

Conrado, f) Marchio de Monte-ferrato in Syriam orandi studio cum cæteris Christianis, relicto domi Conrado filio, commigraverat, Pater cum reliquis Christiani exercitus Principibus à Turcis in magno isto prælio IV. Non. Jul. gesto, captitur, Filius die tertia post captam

Ptolomaidem cum aliqua manu militum in Syria appellit, & ad ipsam urbem vela dirigit. Verum intellecto, illam jam à Turcis teneti, Tyrum se convertit. Hic mœstos cives bono animo esse jubet, exactis urbe ijs, qui populum ad defectionem, atque ad Saracenos recipiendo sollicitabant, eamque animosè contra Saladinum, qui terra marique ipsam obsidebat, defendit. In ipsa obsidione suos ad incommo-dandum hosti, atque ad prædas agendas emittit. Qui cum aliquando inter cæteros captivos etiam primarium ex Turcis virum captum adduxissent, illum cum patre commutans, levem in libertatem iterum asseruit. *Gulielm. Neubrig. l. III. c. 18. & 19.* Marchionem juniorem eodem die, quo Saladinus Christianum exercitum fuderat, (de quo *supra c. 5. n. 25.*) Tyrum appulisse vult *Mar. Sanut. l. III. part. 9. c. 8.*

divertit, g) Tyrum Christiani anno 1124. XV. Kal Mart. obsederant, & Nonis Julii ejusdem anni ceperant. *Fulcher. Carnotens. ad h. ann. Auctor Histor. Hierosol. part. 2. ad h. annum. Jacob. de Vitruv. c. 43. Sanut. l. III. part. 6. c. 12.*

Nunc, i. e. anno 1187. Saladinus eam frustra obsidet, Conrado Marchione ipsam defendente, Vide *supra l. III. cap. 26. n. 1.*

CAPUT XXXVI.

1. Wido & Socij de urbe expugnanda desperant. 2. Interim classis à Germania appellit. 3. Saladino hinc metus injicitur. 4. Christiani arctius urbem obsident.	5. Conradum Marchionem & Ludovicum Landgr. Thuringia advocant. 6. Saladinum vincunt. 7. Christianos de mulo contendentes Samceni clade afficiunt. 8. Christiani obsessi exitum præcludunt.	9. Obsessi

9. *Obsessi turres illorum igni Græco* | 10. *Landgravius moritur.*
cremant.

¶ **I**gitur cum Wido rex, ut dictum est, civitatem Accon obsideret cum militibus Teutonicis & ijs, qui de Longobardia & Thuscia apud Tyrum collecti erant, inter quos primates erant Comes de Gelren, & Henricus (a) Comes de Aldenburg, & Widekindus, Advocatus de Rieden, & Adelbertus Comes de Poppenburg, & alij complures Episcopi & nobiles, Saladinus eos sine intermissione infestabat, ita ut se illic subsistere desperarent. Sed qui gemitum filiorum Israel in Ægypto olim audivit, cum affigerentur à Pharaone, nunc recordatus misericordiarum suarum, respiciens de folio suo excelso, misit eis auxilium. Deniq; tertia die obsidionis in Cal. Septembr. apparuit multitudo navium, de diversis Teutonicorum (b) partibus venientium, quas Dominus per religiosissimas circumgyrationes regionum, per longissimos tractus marium, ita illæsas gubernaverat, ut nunquam secundus eis ventus defuerit, & nulla earum vel homines vel instrumentum aliquod perdiderit. Fuerunt autem quinquaginta quinque naves Teutonicorum, expansis velis applicantes. Quibus junctus erat Princeps quidam de Anense, nomine Iacobus, cum quinque magnis navibus, viris & armis onustatis, similiter & victualibus. Saladinus 3 verò, qui cum innumerabili multitudine proxima die super milites Christi irruere disposuerat, cognito adventu tantæ classis, primò quidem obstupuit, & in amaritudine cordis anima deficiente, torus contabuit: quia quos à terra ar- 4 cere non potuit, eos ad destructionem sui venisse non dubitavit. Cùm ergo portum tenuissent, & egressi fuissent in manu valida, vallaverunt in gyrum civitatem, nec tamen inhibere poterant, quin homines Saladini, quoties placuisset, cum camelis intrarent & exirent civitatem ad portam, quæ vergebat ad Orientem. Sicq; multo labore & periculo ferè per mensem in obsidione laboraverunt, & multum exhausti erant continuis excubiis & vigilis. Quia Sarra- ceni sine intermissione sagittis & incurfionibus eos inquietabant. Cogitabant 5 autem configere cum eis, si fortè propitio Deo possent obtinere eos. Et miserunt Tyrum pro Marchione Conrado & Ludovico (c) Comite provinciali de Turingia, qui nuper de terra sua gloriose venerat cum multa copia militum & victualium, rogantes ut præsidio eis fierent. Marchio tamen sæpius vocatus venit invitus, propter similitates quasdam, quas contra regem habebat. Arguebat enim eum, quòd pro sua tantùm liberatione multas civitates munitas Saladino tradidisset. Venerunt tamen in manu valida, & lætati sunt in adventu eorum, maximè tamen de adventu Landgrafij, qui tunc novus vene- rat,

rat, & quasi princeps militiae illorum fuerat. Dominus etiam Patriarcha in castra venerat, qui animos plurimorum confortabat. Ordinata igitur acie, omnis multitudo equestrium & sagittariorum & robustorum in campestribus erant, ceteri vero contra insultus eorum, qui in civitate erant, castra servabant. Cumq; congregerentur, qui foris erant, irruerunt viri civitatis super eos qui castra servabant, & arcebant eos vehementer. Sed fugata sunt castra Saladini: quod videntes hi, qui castra servabant, vociferati sunt, fugere Saladinum, sicq; liberati sunt hi, qui in castris erant. Porro campestres fugientem Saladinum persecuti sunt in montana, & reversi sunt, timentes insidias. Cumq; pedites in castris raperent spolia, orta est inter eos seditio de quodam mulo, qui rapiebatur ab omnibus, trahebatur ab omnibus, ita ut mutuo populus contra populum pararetur ad bellum. Quod cognoscentes Sarraceni, cum insidiis irruerunt super eos, & prostraverunt ex eis plusquam viros mille, & ceteri fugerunt ad castra. Et facta est in populo Dei tristitia magna. Ex illo tempore statuerunt, ut vallo se circumdarent, ne hostibus subitanea praeda fierent. Foderunt ergo duo fossata magna, unum versus civitatem, aliud versus campestria, & hoc muniti praesidio quietis, vacabant otio, conclusis his, qui in civitate erant, quibus libertas, exeundi & redeundi substracta erat. A gente autem Landgrafio & ceteris nobilibus, multo labore & expensis multis tres turres lignearum contra civitatem erexerunt. Et cum se eam tali instrumento obtinere crederent, qui in civitate erant, omnia illa aedificia igne, qui dicitur Graecus ignis (d), concremarunt. Quo facto, milites Christi mceror occupavit & indignatio & quaedam de hostium subsannatione confusio. Mortuus est etiam post dies illos Landgrafius: inde quasi sine principe esse videbantur.

Henricus. a) Henricus hic habuit patrem Henricum, avum Elimarum II. *Albert. Stad. ann. 1167. Herm. Hamelmann. Chr. Old. part. II. c. i.*

Teutonicorum. b) Tertia haec Christianorum in Syriam expeditione tertius Ordo sacrae militiae ex Teutonicis ortus est, uti diximus ad *lib. III. c. 24.* Cum enim Ptolemaidis obsidio longius protraheretur, & multi milites dysenteria laborare coepissent, plurimi etiam quotidie ab hostibus foede vulnerarentur, qui ministranti-um ope destituti miserè per castra, cum

inedia, vi morbi & egestate consistentes, dispersi jacebant, Lubecenses nostri imprimis & Bremenenses; qui instructa classe Christianis Ptolemaidem oppugnantibus auxilio venerant, Francorum pictaris gloriam amulantes, & miserorum calamitate moti, extensis per campos navium velis, tuguriola construebant, agros collegebant, eisdemq; quae ad restituendam valetudinem facerent, pie ministrabant. Tum Christianorum Principes communi consilio de novo aliquo ordine Germanorum militem, qui nobili genere orti es-

sent, instituyendo deliberabant. Nam qui se pio operi devoverant, brevi tempore aucta societate etiam militiam sibi deposcebant, regulam Templariorum susceptam. Ad promovendum pium virorum institutum Hierosolymis domus hospitalis, quæ Mariæ virgini sacra erat, illis conceditur, & *milites Ordinis Teutonico-rum*, item *fratres domus hospitalis S. Mariæ* in Jerusalem appellantur, is tertius sacræ militiæ Ordo, ad Hospitalarios & Templarios additus, adversus Saracenos institutus est. Atq; ut nihil ordini decisset, Henricus VI. Imperator à Cœlestino III. obtinuit, ut is eum confirmaret. Data est vestis alba cum nigra cruce, sanctiq; Augustini regulam sectari iussi sunt. Nemo nisi Teutonicus, atq; idem nobili genere ortus, in societatem adscitus est. Duo eorum genera constituta: nam alii sacris præstant, alij militiæ vacabant, In omnes *Magister Ordinis* imperium tenebat, penes quem solum in delinquentes animadvertendi jus & potestas erat. Inter cetera Ordinis iustituta etiam præceptum erat, singulis diebus noctibusq; ducentes Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum atq; Angelicum salutationem dicere, ac vilibus pro lecto uti stragulis. Cùm Syria in Saraceno-rum potestatem tota devenisset, isti in Europam suam reversi & bonis multis aucti sunt; tandemq; permittente Friderico II. Imperatore, suo ductu atq; auspicio Prussiam subegerunt, & iure belli partem totam suæ ditionis fecerunt. Gens ista à religiosis militibus devicta cùm imperio etiam religionem Christianam complexa est. *Jacobus de Vitriaco l. I. Hist. Hieros. c. 64. & 65. Mar. Sanut. l. III. part. 7. c. 3. Theodori-cus de Niem, de investitura Episco-*

*patuum, S. de Frider. II. Chronic. Slav. anno 1188. Polydor. Vergil. de rer. invent. l. VII. c. 5. Carol. Sigon. l. XV. de regn. Ital. anno 1192. Krantz. Wandal. l. VI. c. 28. Franciscus Modius de Ordinib. Ecclesiasticis. Aubertus Miraus de Originib. Equestr. l. I. c. 2. & seqq. Franciscus Mennenius in Delic. Equestr. Cass. Hennenberg. Chron. Boruff. p. 360. Salomon. Schweigger. Itiner. l. III. c. 23. Querelam Germanorum de domibus & prædiis Ordini Teutonico per Apuliam & Siciliam operâ Romanorum Pontificum ereptis, atq; ad Cardinales & Episcopos translatis vide *Catalog. Test. Veriz. p. 343:**

Ludovicus, c) Ludovicus V. est; de quo *supra ad l. II. Helmodi c. 30. & l. III. Arnoldi c. 15.*

Græcus. d) Narrat idem de his turribus concrematis *Mar. Sanut. l. III. part. 10. c. 4.* Ignis Græci primum meminit *Georg. Cedrenus* sub Imperatore Pogonato, cùm scribit, Callinicum (circa ann. 673.) ab Heliopoli Ægypti Constantinopolin confugisse, ignem hunc invenisse, & classem Saraceno-rum ad Cyzicum exulisse. Sua autem ætate, id est, circa ann. 1095. Lamprum artificiosi huius ignis structorem esse. Verba ejus sunt: *Τότε Καλλίνικος ἀρχιτέκτων ἀπὸ Ηλίου πύλης τῆς Αἰγύπτου προσφυγὼν τοῖς Ῥωμαίοις, πύρ θαλάσσιον κατασκευάσας τὰ τῶν Ἀράβων σκάφη κατέπρησεν ἐν Κυζικῷ, σύμψυχα καταπονήσας αὐτὰ. Αὐτὸς ἐν ἐστὶν ὁ τὸ θαλάσσιον πῦρ ἐφευ-*

ρων. εκ τῆς καταγεταί ἡ γενεὰ τῆ
λαμπρῆ το νου, τὸ πρῶ ἐξέχως κα-
τασκευάζοντος. Etiam *Sigebertus*
Gemblacensis hunc Callinicum mari-
ni ignis auctorem & inventorem pri-
mum laudar, anno 678. sed ex Callinico
corruptè Balinicum facit, & pro Æ-
gypto Syriam habet. Leone Isauro i-
maginum cultores atrociter persecuten-
te, Conon obcrimatos XII. Monachos à
Græcis & incolis τῶν κυκλάδων νήσων
bello impetrus est, & quidem μεγάλη
ναυμαχία. At Byzantio jam appropin-
quantium naves una cum ipsis Græcis hoc
igni incense. εἰ καὶ προσπελάσαν-
τες τῶ βυζαντία ἠτρώσται, ἐμπρη-
θειῶν αὐτῶν ἐν τῶς νηῶν τῶ σκευασίῳ
πυρί. Nicetas, Basilij, Græci Imperato-
ris, Dux contra Agarenos, ex Creta ex-
cursionem facientes, missus, naves illo-
rum igni Græco comburit, circa ann. 866.
Georg Phnza l. I. c. 26. Cùm In-
ger, Russorum Rex, ad expugnandam
Constantinopolin cum mille & eo am-
plius navibus venisset, Romanus, Impe-
rator Constantinopolitanus, Græco igni

injecto pene omnes naves exussit, *Liuth-
pbrand* l. V. c. 6. *Gemblac* anno 936.
Hugo, Italiae Rex, igne hoc ab eodem Ro-
mano accepto, naves Saracenorum incen-
dit *Liuthpbrand* l. V. cap. 4.5. Ri-
chardus, Angliæ Rex, anno 1191. cum
classe sua ad Ptolemaidis obsidionem (de
quâ hic Auctor) augendam tendens navē
eximie magnitudinis habebat obviam, quæ
ex Ægypto commearū & arma ad obsessos
vehabat. Erant in ea præter alia etiam
plurima vascula igne Græco, referta.
Hanc Rex adortus mari misit. *Petrus*
*Bizarus de expeditione quarta in Sy-
riam* p. 605. Ex quibus materijs hi i-
gnes efficiantur, & quæ istorum com-
ponendorum ratio sit, docet *Hieronym.*
Cardanus de Subtilitate l. II. p. 36.
ubi inventionem illorum ad Marcum
Gracchum refert, & *Jul. Cas. Scaliger*
de Subtil. Exercit XIII. distinct. 3.
Plura de his ignibus habent *Simon. Ma-
jol. Tom. I. dier. canic. Colloq. XXII.*
Guido Paucirollus part. II. Tit. 9. &
ibi *Henricus Salmuth in Notis. Cal-
vis. ann. 713. 717. 727.*

CAPUT XXXVII.

1. <i>Philippus, Rex Gallia, obsidentibus se jungit, circa solennia Paschatis.</i> - - - - - 1191. 2. <i>Richardus I. Rex Angliæ, Cyprum expugnat; Regem captum catena argentea onerat.</i> - - - - - 1191 3. <i>Widoni regnum Cypri confert.</i>	4. <i>Rex Angliæ auget obsidionem Ptolemaidis.</i> 5. <i>Obsessi se dedunt, V. Id Julij, 1191.</i> 6. <i>Pecunijs & ligno crucis reddendo vitam se redempturos speant.</i> 7. <i>Cum neutrum à Saladino impetrarent, IV. millia trucidantur.</i>

8. Rex Gallie domum remeat.

9. Rex Anglia Afcalonem occupat.

10. Conradus Marchio à sicarijs perimitur. - - - - - 1191.

11. Senex Saracenorum suos præstigijs fascinat.

12. Sicarios, cultro sacro ipsis tradito, emittit.

13. Rex Anglia cum Saladino pacifatur, & domum tendit. - 1192.

14. Capitur à Leopoldo, Duce Austriae, & ad Imperatorem deducitur. 1192.

1
2 **V**erum(a) supervenit rex Franciæ, & in manu valida cepit vallare civitatem, & crexit adversus eam machinas, siquidem(b) rex Angliæ in expugnatione Cypri occupatus erat. Cyprus est regio mari circumdata, regi Constantinopolitano subdita, persolvens ei annuatim septem auri pondera, quæ centenere dicuntur. Invaluerat autem rex terræ(c) illius divitiis, & in superbiam elatus, recessit à Constantinopolitano similiter & à fide catholica. Hujus rei gratia eum Anglicus impetebat, & obtinuit eum & terram ipsius, conjiciens eum in vincula apud civitatem, quæ Meregart dicitur. Et quoniam hoc juraverat(d), ne ferro eum compediret, catena eum vinxit argentea, ibiq; mortuus est. Accepit autem de terra ejus thesauros maximos. Ipsam(e) etiam quasi sub titulo Christianitatis consignavit in manu Widonis, regis Hierosolymorum, qui jam regno privatus erat, uxore mortua. Et regnum ipsius Conradus
3
4 Marchio cum sorore(f) uxoris obtinuerat. Vastata(g) ergo Cypro, rex Angliæ applicavit Acon, & junctis viribus cum rege Franciæ arcebat civitatem. Siquidem milites Christi dantes se periculo, sine intermissione nocte & die suffoderunt muros ejus, & turres præcipitaverunt. Et necessitate coacti, qui intus erant, de civitatis declinatione agere cœperunt. Miserunt autem occultè frequentes nuncios Saladino, ut eos ipse, sicut promiserat, liberaret. Quod cum
5
6 non posset, tradiderunt(h) civitatem. Captivatis autem omnibus, qui intus erant, pro sui liberatione promiserunt(i) pecunias multas, in super ligni Domini restitutionem, datisq; obsequiis, acceperunt inducias unius mensis, & abeuntes ad Saladinum de ligni Domini restitutione, nihil quidem profecerunt,
7
8 sed nec pecuniam persolvere potuerunt. Et ita reversi intra verunt civitatem, & trucidati ita quatuor(k) millia virorum gentilium in conspectu Saladini. Carchas verò & Mesthius & alij nobiliores pecunia se liberaverunt. Rex autem(l) Franciæ capta civitate ingressus classem, ad sua reversus est, ea tamen conditione, ut ex omnibus spolijs civitatis dimidietatem obtineret. Quod rex
9 Angliæ in presenti quidem promittit, sed minimè persolvit. Post discessum(m) verò regis Franciæ, convertit se ad Afcalonem, ut expugnaret eam. Quod videntes habitatores ejus, succenderunt eam, & fugerunt. Ipse autem de solatam ingrediens, firmissimè eam reedificavit, instaurans muros ejus & turres. Post dies

Dies illos(n) occisus est Conradus, rex Hierosolymorum, dolo, ut dicitur, regis
 Angliæ & quorundam Templariorum. Siquidem princeps de montanis, qui
 quadam excellentia principatus dicitur senex, procio corruptus, duos de suis
 misit, qui eum occiderent. Quiddam ridiculosum de hoc sene dicturus sum, sed ¹²
 tamen assertione fidelium mihi attestatum. Idem senex præstigiis suis ita cir-
 cumvenit homines terræ suæ, ut nullum præter ipsum Deum venerentur vel
 credant. Qui etiam quadam spem & quædam gaudia æternæ jocundita-
 tis monstruose eis pollicetur, ut optent magis mori quam vivere. Sæpe enim
 multi eorum ad nuntum vel imperium suum stantes in muro excelso se præ-
 cipitaverunt, ita ut cervicibus fractis, miserabili morte interierint. Beatif- ²¹
 simos autem eos affirmat, qui humani sanguinis fusores ipsi pro tali ultione
 occubant. Cumq; aliqui eorum talem elegerunt mortem, ut aliquem dolo
 occidant, pro cuius ultione ipsi beatus moriantur, ipse eis cultros(o), quasi ad
 hoc negotium sacros, administrat, & tunc poculo eos quodam, quo in ecsta-
 sin vel amétiam rapiantur, inebriat, & eis magicis suis quædam somnia phan-
 tastica, gaudiis & deliciis, imò nugis plena, ostendit, & hoc æternaliter pro ta-
 li opere eos habere contendit. Iste, ut dictum est, munere corruptus, de tali se-
 cta duos ad occisionem Marchionis his, qui in mortem ejus conspiraverant,
 misit. Qui tamen eo occiso, & ipsi occisi sunt, sed nescio an deificati. Mortuo
 autem Marchione (quia hoc nomen ei usitatus erat) sive rege, facta est per-
 turbatio non modica in populo Dei: quia cecidit vir bonus & prudens, per
 quem sæpe Dominus salutem operatus est in Israel. Post hæc(p) rex Angliæ ¹³
 volens ad loca sua reverti, pacem firmissimam cum Saladino constituit tribus
 annis & quadraginta diebus: quæ tamen stare non potuit, nisi rex destrueret
 Alcatonem. Quam etiam, necessitate compulsus, destruxit: quia inhabitatores
 non habuit, qui eam post discessum ipsius inhabitarent. Igitur(q) navem in-
 grediens, applicuit Bulgariam, homines verò ejus abierunt Brandiz. Ipse ve-
 rò cum paucis intrans galéidam, abiit Ungariam, nec reversus est via qua ve-
 nerat. Timuerat enim regem Franciæ, quem offenderat, quia sororem ipsius,
 quæ ei desponsata fuerat, & quam idem rex Franciæ obviam ei duxerat, non
 duxit uxorem, sed filiam regis Avernensis(r) sibi copulaverat, quam mater i-
 psius cum multa ambitione adduxerat. Cum igitur sibi præcavisset hunc la- ¹⁴
 queum, incidit in alium. Nam cum transisset Ungariam peregrino more(nam
 templariorum habitu se suosq; induerat) captivatus(s) est à Duce orientalis
 Austriæ, qui eum Imperatori præsentavit. Sic necdum liberata est terra re-
 promissionis propter peccata nostra. Necdum enim completa sunt peccata
 Amorrhæorum, sed adhuc manus Domini est extensa.

Verum, a) Quarta est Principum Occidentis in Syriam sacra expeditio; quam etiam *Petrus Bizarus* luculenter descripsit. Philippus, Gallia; & Henricus II, Angliæ Rex cum Richardo filio, primi quidem ab Archiepiscopo Tyrio, qui ex Oriente missus erat, signum crucis susceperant, statutis atq; privilegiis in eorum gratiam promulgatis, qui se comites itineris professuri essent: sed ultimi, anno demum 1190, expeditionem ingressi sunt. In causa imprimis erat bellum, quod inter Reges Galliæ & Angliæ tunc oriebatur. Ad quod sopiendū cūni Reges convenissent, Richardus ad Gallos defecit, inde pater mole belli opprestus & morore animi obrutus vitā excessit. *Gulielm. Neubrig. l. III. c. 22, 23, 24, 26. l. IV. c. 12.*

Siquidem, b) Alii alias hujus expugnationis afferunt causas. Nonnulli hanc, quod Isaacius Comnenus, tyrannus Cypri, Christianus ille quidem, sed Saladino amicus, Richardum Regem, tempestate adversa usum, & Cypri litora adire compulsus portu arcevit, ut *Neubrig. l. IV. c. 19. Georg Lilius in Richardo I. Carol. Sigon. l. XV. de regno It. anno 1191. Petr. Bizarus de bello Cypri. lib. I. Polydor. Vergil. Angl. hist. l. XIV. anno 1190.* Alij istam, quod tres ejus naves interceptas repetenti denegarit. Alij deniq; illam, quod, cum Richardi Regis soror cum filia Regis Navarræ fratrem Regem sequeretur, & Cypri præternavigans, scapham ad insulam mitteret, quæsitus equid de Rege Richardo compertum haberent, tum invitæ quidem sint Principes virgines, ut appellerent, detrectantes autem eas id facere, Isaacius capere voluerit. Eam injuriam cūm quæstæ Regi essent, ipsum insulam bello adortum esse, *Marin. Sanut. l. III. part. 10. c. 4. Bartholo-*

meus de Saligniaco, Tom. IV. cap. 2. Noster Auctor ideo factum autumat, quod à fide catholica defecisset,

rex terræ. c) Is erat Isaacius, qui ex Isauria veniens Cypri per tyrannidem invaserat. Hunt Rex Angliæ primū in vincula conjecit; paulo post hominem nefarium inde abductum cuidam suo populari pro mancipio donavit. Sed cū in Palæstinam navigaret, relicto in Cipro exercitu, insulam sibi vendidit, & navibus onerarijs eō missis, necessaria inde afferenda curavit. Ex Syria dilcendens, insulam pro sua Hierosolymitano Regi donavit, ut ibi amisso regno habitaret, belli molestiis liberatus, & Cipro imperaret; ut à se Dominico sepulchro attributz, & cum Palæstinæ finibus conjunctæ. *Nicet. Chon. l. II. de Andronico, c. 9. & l. II. de Isaacio Angelo, c. 8. Neubrig. l. IV. c. 19, 27.*

juraverat, d) *Gulielm. Neubrig.* hanc causam adfert, quod tyrannus, vinciri jussus, dixisset, se ferro vincum citō defecturum. *lib. IV. c. 19.*

Ipsam, e) Ex quo Cyprius ab Anglo capta; & Guidoni Lusignano pro regni Hierosolymisani titulis permisa est, regnum esse coepit. *Rein. Reinecc. Append. ad Albert. Aquens. l. I. c. 7.*

cum sorore, f) Erat illa Isabella, soror Sibyllæ. Habebat Balduinus leptosus sorores, Sibyllam & Isabellam. Sibyllam primū vocabat Guillelmo de Longalparta, egregio juveni, fratri Conradi Marchionis. *Wilhelm. Tyr. l. XXI. c. 13. Vide supra l. III. c. 23. n. 2.* Ex hoc matrimonio Balduinus, puer, natus est. Guillelmo præmaturā morte abrepto eam Guidoni Lusignano nuptum dabit, eademq; quod ipse infirma teneretur valitudine, regni administrationem cum ea concedebat, *Tyr. l. XXII. c. 1. Mar.*

Sanut.

Sanut. l. III. part. 6. c. 24. Moriebatur ipsa inter obsidionem Acconis anno 1188. adeoq; regnum morte ejus ad Ifabellam sororem perveniebat. *Jac. de Vitriac. l. I. Hist. Hieros. c. 98.*

Ifabella anno ætatis octavo, i. e. anno 1179, Henfredo de Torono desponsa est, eidemq; anno quarto post elocata, *Wilhelm. Tyr. l. XXII. c. 4. 5. & 28.* At post factum cum hoc divortio nupsit Conrado, Marchioni Montisferrat. Illo ab Assassinis cæso concessit in thalamum Henrici Comitis Campaniæ. Hic cum præcipitio periisset, tandem Americo, Guidonis fratri in matrimonium data est. *Roger. de Hoved. Annal. part. post. p. 717.*

Valtata, g) Paulo plus duobus mensibus in Cypso exactis etiam Ptolemaidem, paucis diebus ante d. festum Johannis Baptistæ pervenit, & effecit, ut intra tricesimum diem urbs dederetur. *Neub. l. IV. c. 19.*

tradiderunt, h) Hanc Ptolemaidis deditionem anno 1191. factam esse supra ad c. 35. offendimus. Exitum clarorum virorum ni merum, qui inter obsidionem Acconi perierunt, enarrat *Roger. de Hoved. part. post. p. 685.*

promiserunt. i) Conditiones deditæ urbis habet *G. Neubr. l. IV. c. 20.*

quatior, k) *Neubrig.* ponit duomilla & sexcentos.

Rex a. Franc. l) Post quindecim a deditione Ptolemaidis dies, Ut primum Anglus in castra pervenit, similitates inter illum & Gallum ortæ sunt. Nam hic quidem mediam Cypriæ prædæ partem postulabat. Ille autem istarum tantum rerum mediam partem se promississe gerebat, quas communibus armis occupassent: Cyprum verò se solum expugnassent.

sc. Gallus contra foeditragum illum & communium factorum violatorem appellabat. Accedebat & alia disensionis causa. Gallus enim in obsidenda urbe partes Conradi Marchionis præcipuè juvabat, ad easq; Anglum in Syriam appellentem pertrahere frustra conabatur, Anglus autem Guidonem, ut hominem Aquitanicum, cujusq; propinqui & consanguinei sub Anglico imperio viverent, fovebat. Cæteras causas cur Gallus maturius discesserit, vide apud *G. Neubrig. l. IV. cap. 19. 20. Polydor. Vergil. l. XIII.*

Post discessum, m) Res ab Anglo post discessum Galli, usq; ad Alcalonis occupationem, gestas, in quibus est prælium VII. Idus Sept. commissum, exponit *G. Neubrig. l. IV. c. 21.*

Post dies, n) Qui eadem hanc patrarunt, plerisq; scriptoribus *Assassini* dicuntur; unde Jurisconsultorum vox *Assassinium*. Nonnulli tamen in illo nomine scribendo variant. Nam Assassini *Johanni Bromton, p. 1243.* Assassini *Maithæo Paris, p. 927.* Assassini *Wilhelmo Tyro: Assanitz Amniano lib. XIV.* Artasida *Marino Sanuto: Harlassini Vincentiorm Speculo Histor. l. XXXII. c. 66.* οὐχ ἄδωτοι *Nicetæ Choniata: Assasi & Accini Rogero de Hoved. Annal. part. post. p. 716.* Hansesij *Gulielmo Neubrigh. l. V. c. 4.* Heissel-sim *Arnoldo nostro infra l. VII. cap. 10.* appellantur: Mira de ista natione tradunt, quæ nunc omnia huc referre, non est nostri instituti. Circa Tortosam, Phœnicia urbem, loco montibus & scopulis undiq; munito, sed & omni rerum copiâ & maxima agrorum ubertate prædito, habitarunt. Numerus eorum ad XL mil.

XL. millia (*Tyrus* habet LX. millia) excurrisse scribitur. Ducem sibi præfecerunt, quem non tam ab ætate, quam à dignitate *Senem*, & à loco, *Senem de montibus* appellavere. Hunc narrant delictis atq; incantamentis juvenes tuos facinrare, & ad cædes passim faciendas animare solitum esse; qui ab ipso dementati ita in nobiliores personas grassati sicut, ut multas regiones ad tributa tyranno istipendenda coegerint. Tanta siquidem illos Princeps sibi devincti obsequendi promptitudine, ut ad nutum ipsius de turribus & rupibus se præcipites darent, in enses irruerent, in undas desilirent, in ignem se conijcerent, & ad illos missi, quos eorum Princeps occisos volebat, ut hospites & amici adirent, & aut se habere quod eis dicant, aut legatos venire simulantes, sæpe domini sui adversarios pugionibus occiderent, nulla difficultatis & explorati supplicii ratione habitâ. Exemplum narrat *Marin. Sanut. l. III. part. 10. c. 8.* Prolivè de iisdem *Wilhelm. Tyrus l. XX. c. 51. 32. Jacobus de Vitriaco Hist. Hierosol. c. 14. & l. III. p. 142. Paulus Venetus in Itiner. l. I. cap. 28.* quibus addantur *Nicetas Choniata de Isaac. Angelo l. II. c. 1. Haythonus Armenius Histor. Orient. c. 51. Mar. Sanut. l. III. part. 6. c. 23. Gulizim. Neubrig. l. IV. c. 22. Borchard. Monach. part. II. c. 2. §. 8. Paulus Æmilius. l. V. p. 166. Franc. Duaren. Disputat. anniverf. l. II. cap. 12. Tiber. Decian. Tractat. crim. Tom. I. l. 9. c. 30.* Cædem hanc Conradus Marchionis, ab *Assassinis* profectam, describere *Nicetas loco laudato, Mar. Sanut. l. III. part. 10. c. 7. Roger de Hoved. Annal. part. post. p. 716. Johannes Bromton Chron. An-*

glia p. 1243. Raphael Volaterranus Geograph. l. XI. de sectis Syria.

Hi *Assassini* missi ad *Amalricum* Regem legato Christianæ religionis sacra suscepturos profitebantur, si duo millia aureorum, quæ militibus Templi quorandis tributi nomine perfollebant, sibi remitterentur. Sed Templarii legatum abeuntem ex insidijs adorti peremerunt, & *Assassinorum* conversionem crudeli facinore irritam reddiderunt. *Tyrus l. xx. c. 31. 32. Sanutus l. III. part. 3. c. 23.*

cultros. o) *Fredegundis* regina duos sicarios cum cultris, quos vulgo *Scramasaxos* vocabant, veneno infectis, in Regem *Sigebertum*, *Chilperico* fratri bellum moventem, mittit; qui utrumq; ei latus ferunt, ut statim mortuus concideret. *Gregor Turon. l. IV. c. 51.* Factum hoc anno 574. juxta *Hermannum Contract. edit. Canis.* Anno 579. tres filii *Chilperici* dysenteria perire: quartus ab ipso custodiam mancipatus molitionibus noceræ *Fredegundis* cultro transfixus interit. *Idem.* Eadem *Fredegundis* duos peractores cum cultis veneno imbutis in *Childebertum* Regem, *Sigeberti* filium, circa ann. 587. emittit; qui tamen deprehensi & facinus confessi penas dederunt. *Turon. l. IX. cap. 29.* Ad cultros hujus senis haut incommodè referas sicā illam *Catilinae*, de qua *Cicero Catil. 1. §. 16.* Quoties jam quoties jam tibi extorta est sicā illa de manibus? quoties verò excidit casu aliquo, & elapsa est? tamen ea carere diutius non potes: quæ quidem quibus abs te iniurata sacris ac devota sit, nescio, quod eam necesse putes consulis in corpore desigere.

Post hæc. p) Antequam Rex discederet, reliquias regni in Oriente cum communi Procerum consensu *Henrico*,
Cam.

Campaniæ in Gallia Comiti committebat. Inducias in tres annos, tres menses, tres septimanas & tres horas factas esse scribit *G. Neubrig. l. IV. c. 27.*

Igitur. g) II X. Idus Octobr. anno 1192. *Roger. de Hoved. Annali. part. poster. p. 717.*

Avernen. r) i. e. Regis Navarræ.

captivatus. l) Cùm inter Aquileiam & Venetias naufragium passus cum paucis elapsus esset, terrestri itinere se commisit, & à Duce Austriae Humboldo, pro ulcersceda injuria, qua ille in Syria se affectum prætendebat, xx. Decembris, captus & in custodiam traditus est. *G. Neubrig. l. IV. c. 29. 30. Roger de Hoved. ibid. Aventin. Ann. Boj. I. VII. p. 657. Carol. Sigon. l. XV. de regn. Ital. anno 1192.* Anno sequente Imperator Ducem Austriae terrore armorum illato ad Regem sibi dedendum adegit, Imperator

enim illum oderat, quod Regi Tancredo auxilia misisset, & Conradum Marchionem, propinquum Imperatoris, per Assassinos trucidandum curasset. Tum Richardus sub certa pecuniæ conditione dimissus in d. festo Palmarum anno 1293. ad Imperatorem pervenit. In vigilia Petri & Pauli de Iytrò convenitur, & Rex deinceps in liberiori custodia habetur, Per Angliam Regi redimendo ita omnis pecunia corraditur, ut etiam calices usibus sacris inservientes distrahantur. Tandem Anglus mense Januariò anno 1194. liber dimittitur. *Auctores ijdem.* Regem CLXX. millia marcarum solvisse narrat *Godesfrid. Monach.* At *Paulus Emilius* ipsum duodeviginti menses in custodia habitum, tandem centum millibus ac quingentis pondo argenti se redemisse scribit *l. VI.* Centum millia marcarum, habet *Felix Faber Histor. Sævor. l. I.*

ARNOLDI, ABBATIS LUBECENSIS

CHRONIC. SLAVORUM LIBER III.

CAPUT I.

1. Henricum L. ex Angliaredeuntem | gum, Flönam & Itzeboam occupat.
Hartwicus, Archiep. suscipit. 1189. | 3. Comitis Adolphi Affinis, mater &
2. Henricus L. Holsatiam, Hambur- | uxor Lubecam confugerunt.

INTEREA autem quando hæc expeditio seu peregrinatio celebrabatur, non defuerunt nova in Saxonia. Siquidem ipso anno, quo Dominus Imperator circa Majum exierat unâ cum his, qui cum eo amore Dei peregrinati sunt (inter quos erat Adolfus Comes) Dominus Hartwicus, Bremensis Archiepiscopus, Dominum Ducem (a) Henricum unâ cum filio suo æquivoco circa festum B. Michaelis de Anglia revertentem benignè suscepit. Et sperans se per eum recuperate posse pristinam statum, qui jam ab omnibus quasi despectus erat propter Thetmarchos, quos à Waldemaro (b) Slesvicensi requirere non valebat, & faciens cum eo amicitias, eum in Stadio collegit, & Comitiam in manu ejus consignavit. Quo audito meliores Holsatorum Sturmatorum Duci Henrico occurrerunt, & pacificè eum salutantes introitum ei terræ obtulerunt. Qui gavissus est, & eos exaltare spondit, si per eos introitum habere posset. Qui statim occupaverunt loca Comitis, Hammenburg, Plune, Etziho (c), & ejecerunt homines ejus de terra. Quod videntes Comes Adolfus de Dasle, qui tunc in terra erat vice nepotis, & Domina Mechtildis, mater Comitis de Schawenburg, & uxor ejus, Domina Adelheidis, filia Domini Burcardi de Querensforde, in civitatem Lubeke se receperunt.

Ducem, a) H. Leonem Richardi Regis affinis, & Daniae Regis, generi sui auctoritate atq; opibus fretum, statim rediisse narrat *Godefr. Monach. anno. 1189.*

à Wald. b) Vide *supra l. III. c. 21.*

Etziho, c) Vitiosè editum erat

& Zibo Restituimus veram Ilectionem ex *MSS. B. & R.* De antiquo hoc oppido diximus quædam ad *l. I. cap. 19. n. 5.* Illud cum pervetusto coenobio hoc anno 1657, VII. Augusti cum ab hoste op-

pugnâ

pugnaretur, totum conflagravit. Scilicet
 Τσαυδ' ὁ Τλήμων πόλεμος ἔξεργά-
 ζεται, Euripides in δικέτιδες, Cic. l. II.
 ad Q. Fratrem, ep. 14.

Adolfus de Dasle. d) Adolphi pater e-
 rat Otho Comes de Dassel, qui supra lib.
 II. c. 6. n. 6. & c. 7. n. 3. vitiosè appella-
 tur Otto de Aste. Othoni filii erant Hu-
 noldus, qui αἰωαις obiit: Reinholdus,
 primùm Præpositus Hildensheimensis, po-
 stea Archiepiscopus Colonienfis, de quo
 supra l. l. c. 86. n. 7. Bernhardus, qui fami-
 liam liberis genitis propagavit, & hic A-
 dolphus, qui propter nefandum facinus
 in concremando Northeimenfi Monaste-
 rio commissum virginem sibi desponsam
 domum ducere prohibitus, adeoq; cohi-
 bem semper vitam agere coactus est. Cum
 enim Otho pater multos annos in exteris
 regionibus, præcipuè in Syria, inter illo,
 qui expiandorum delictorum causa eò
 tunc frequentes commeabant, peregrina-
 retur, ut, viveret nec ne, ignoraretur, Sa-
 lome uxor ejus effecit, ut Adelheidis,
 Cunradi Dynastæ de Hesse filia, Adolpho
 filio suo desponderetur. Antequam au-
 tem eam domum duceret, simulas & gra-
 vis concertatio inter ipsum, & Canonicum
 Northeimenfes de Advocacia quapiam or-
 ta est. Adolphus concitati & ferocis in-
 genij juvenis Monasterium Northeimen-
 se cum XV. Canonicis eorumq; servis to-
 tum exussit. Ob crudele facinus non tan-
 tùm omnibus vicinis Principibus exosus-
 simus redditus, sed etiam majori parte
 ditionum suarum exutus est. Nam Ad-
 vocatus, seu vicarius per illas terras Hen-
 ricus Superbi, Saxonix Ducis, statim arcem
 Lavvenburgum, & omnia feuda in distri-

ctu Gorttingensi & Einbecensi, ut quæ va-
 fallus propter delicti sui atrocitatem
 amisisset, occupavit. Cum autem inter
 ipsum & adversarios, Archiepiscopo Mo-
 guntino & alijs Principibus arbitris, recõ-
 ciliatio iniretur, triplex illi multa pro
 redimenda noxa à Judicibus anno 1130.
 dictata est. Nam primùm quidem Cœno-
 bium D. Mariæ sacrum se ædificaturum,
 idemq; tantis redivibus dotaturum, qui
 XXIV. sacris Virginibus cum omni illa-
 rum famulatio alendis sufficerent, promi-
 sit, Præterea templum Monasterij Northei-
 menfis, quod exusserat, novum eondere,
 & Canonicis partem agrorum suorum
 concedere jussus est. Deniq; ut Adelheidin
 sponsam nunquam domum duceret, sed
 illam Antistitem novo à se condendo
 cœnobio præficeret, Arbitri junxerunt.
 Adolphus pro reatu peccatorum expian-
 do, & ut Papa suo assensu confirmaret,
 quæ pro reducenda pace inter ipsum &
 adversam partem acta erant, itemq; ut ab
 illo privilegia cœnobio ædificando im-
 petraret, Romam profectus est. Eò cum
 venisset, Innocentius II & Anacletus II, de
 pontificatu concertabant, Re igitur in-
 tectâ reverlus, quod domi omnibus se in-
 usum arg: exosum novisset, maluit inter
 exteros, præcipuè verò in Holfatia cum
 Adolpho, Affine suo, degere; qui etiam ip-
 si, sacrum iter cum Imperatore ingre-
 diens, Holfatiam & domum suam regen-
 dam commisit.

Victoriam, quam Adolphus, Comes Hol-
 fatix, contra Henricum Leonem obtinuit,
 de qua cap. seq. virtute hujus Adolphi
 potissimum consecutus esse videtur. Vide
 Job. Letzner. Chron. Comit. de Dassel
 l. l. c. 7, 8, 9, 10, 11.

CAPUT II.

1. Henricus L. Bardenicum expugnat, & evertit V. Kal. Nov. - 1189. 2. Lubecam deditione capit. 3. Lauenburgum occupat. 4. In Sigebergo expugnando Waltherus, Ducis militia præfectus, capitur.	5. Adolphus de Dassel Lubecensibus damna infert. - - - 1190. 6. Henricus L. Holsatus ad officium reducturus clade afficitur. - 1190. 7. Captivi lytro soluto dimittuntur.

Dux autem contracto exercitu de Stadio, & de terra Holsatorum, Sturmariorum & Polaborū, vallavit Bardewig(a), assistente sibi Bernhardo Comite de Raceburg, & Bernhardo Comite de welppe, Helmoldo Comite de Suerin, & alijs amicis suis, & expugnare eam cœpit. Rebellant autem hi, qui intus erant, nolentes tradere civitatem. Prævaluit autem Dux ad versus eam, & devastata est civitas opulenta valde, nec pepercerūt viri beliatores ecclesijs vel cœmeterijs, sed ablatis omnibus succenderunt eam igne. Captiui autem omnibus, qui intus erant, inter quos erat Hermannus de Sturtenebuchle, & alijs militibus cum ciuibus civitatis, vix mulieres & paruuli captiuitatem evaserunt. Dux ergo prosperatus in via sua, circa festum B. Martini secundam expeditionem instaurat, & ad obsidionem Lubecanam se præparat. Cumq; jam appropinquaret civitati, territi qui intus erant propter desolationem memoratę civitatis, missis nuncijs pacificę eum susceperunt, tali tamen conditione, ut Adolfus Comes de Dasse & mater Comitis de Schawenburg, qui tunc in peregrinatione erat, similiter cum conjugę ipsius & hominibus ejus, cum omnibus, quę ipsorum erant, liberę terra exirent. Cumq; Dux obtinisset civitatem & omnem terram Adolphi Comitis tunc peregrini, statim expugnabant Lauenburg, castrum Ducis Bernhardi, & post mensem traditum est in manibus ejus, hac tamen conditione, ut hi, qui in castro erant, abirent illęssi. Succedentibus igitur prosperitatibus Dux obsideri fecit castrum Sigeberg, quod solum adhuc homines Comitis tenebant, per manum Waltheri de Baldensile, quem adjuvabant Holsati Sturmarij, sed tamen in dolo. Siquidem pœnitentia ducti de facti priore, murata voluntate alienari sunt a Duce, & liberatum est castrum auxilio Eggonis de Sture & amicorum suorum. Et captivatus est Waltherus, & in vincula coniectus, castrum, quod prius expugnabat, exul inhabitabat. Sic rursus infirmata est pars Ducis in partibus illis. Siquidem Adolfus de Dasse cum matre Comitis peregrini & uxore ejus reversus est, & inquietabatur civitatem Lubecanam in multis. Põst adveniente Majo, ulcisci volens Dux de adversarijs suis, ordinavit acies in terram Holsatię per manum Bernhardi, Comitis de Raceburg, & per manum Helmoldi de Suerin & Jordanis

Dapiferi. Et exeuntes de civitate Lubeca, non longè in fugam versi sunt, & captivatus est Helmoldus & Iordanes Dapifer cum alijs multis. Sed & multi in flumine Trabene submersi sunt. Comes verò de Raceburg cum alijs fuga elapsus est. Helmoldus verò & Iordanes in castro Sigeberg manibus ferreis constrikti sunt. Postea verò à captivitate soluti sunt, Helmoldo persolvente trecentas marcas denariorum, & Iordane, quia pecuniosus erat, quingentas marcas argenti.

Bardeua) Bardeuicum antiquissimum totius Saxonie septentrionalis oppidum fuit, Conditum enim ante natum Christum anno 1333. si fidem merentur versiculi, qui etiam hodie foribus basilicæ cathedralis in ruderibus Bardeuici incisi leguntur:

Abram dum natus mox Trevisis incipit ortus: -

Hinc annis Bardeuic mille, sex X. quos; quinq;

Religionis Christianæ fundamenta per Egistum, unum ex LXXII, Christi discipulis in illa urbe jacta esse, eundemq; ibidem à barbaris occisum aliqui prodidere, ut *Herm. Kornerus Chr. MS. anno 1190. & Henricus Hervordiensis*, quem adducit *Henr. Meibomius in Bardeuico*. Oppidi eversionem hic annotat *Arnoldus*, causam & occasionem tam funesti excidij reticens. Nos eam addemus verbis *Korneri*, qui ita: Causa autem destructionis hujus civitatis fertur fuisse talis: Nam secundum *Egghardum*, Henrico jam privato Ducatibus suis, & intrare eam volenti, ut consueverat, cives introitum negaverant, portis clausis, & muros ascendentes posteriora sua nudata probrosè ei ostenderunt, Propter quod dedecus urbem jam capiens eam funditus destruxit, ecclesijs quibusdam dimissis, sed ipsis spoliatis. Eadem ita nudè & simpliciter narrat *Chronicon Saxonicum antiquum*, anno 1188. & addit, Leonem novem templa ibidem reliquisse, quæ non destruxerit.

CAPUT III.

1. *Henricus VI. ne quicquam Brunsvicum & Lunenburgum occupare studet. 1190.*
2. *Archiepiscopus Bremensem in exilium pellit.*
3. *Henrico L. in conventu Fuldensi tres conditiones proponit. - - - 1191.*
4. *Dux conditiones, quas inierat, non omnes servat.*

Rex autè juvenis audito reditu Ducis Henrici & filij ejus, indignatus est, tum quia quasi despiciens adolescentiam suam contra jusiurandum ante tempus redisset, tum quia terram Adolphi Comitissæ sibi usurpaverat, qui cum patre suo, ut dictum exulaverat. Impetia igitur quodam venit Bunschvvig, volens vallare eam. Quam eùm propter instantem hyemem obtinere non potuisset, abiit Limberg ad castrum Conradi de Rothe, volens obtinere illud. Sed eùm nec ibi profecisset, amaro animo reversus est in locum suum. Archiepiscopus tamen Bremensem Hartvicum, qui hujus perturbationis causa fuit, querimonia Bremensium de sede sua disturbat. Ille verò iram regis ferre non valens, in Angliam profectus, per annum ibidem degit. Post reversus, ad Ducem se contulit. Dux tamen mediante Conrado, Archiepiscopo Moguntino, & Philippo Colonienfi pro gratia regis laborare cepit. Qui præfigens eicuriam in Fulda, ita eum in gratia recepit, ut muros Brunschvvig in quatuor partibus deponeret, castrum Lavvenberg dirueret, Lubecam verò civitatem dono regis dimidiam haberet, dimidietatem alteram Comes Adolphus cum omni terra sua, quietè possideret. Ut autem (a) ista pacis reformatio rata permaneret, filium ejus Luggurum obsidè accepit, qui postea in civitate Augu-

sta mortuus est. Henricus verò filius ipsius senior cum eo Romam similiter
 4 & in Apuliam cum quinquaginta militibus iuit. Dux tamen nec Lawenburg
 destruxit, nec dimidietatem civitatis, sicut promiserat, Adolfo, qui adhuc pe-
 regrinabatur, restituit, nec terram ipsius infestare cessavit.

Ut autem, a) *Gerhardus, Præpositus
 Steederburgensis*, qui ipse nomine Ducis
 legatione in hanc reconciliatione functus
 toti negotio interfuit, refert ad ann. 1191.
 & scribit, Leonem ab Imperatore primum

Salveldam vocatum esse. Tandem in Dul-
 lethæ illi præfixum fuisse diem. Ducem
 ad diem & locum constitutum venisse.
 atq; in Imperatoris gratiam receptum esse.
De Henrico Leone, p. 5.

CAPUT IV.

1. *Henricus VI. cum exercitu in Itali-
 am movet. - - - - 1190.*
2. *Clemens III. moritur, VIII. Kal.
 April. - - - - 1191.*
3. *Cælestinus III. inaugurationem
 Imperatoris protrahere studet.*
4. *Romani se Imperatoris causam a-*

- Eturos pollicentur, si Tusculanum
 ipsis reddat &c.*
5. *Apud Papam intercessionis sue cau-
 sam damna ab Imperatoris exer-
 citu sibi illata prætendunt.*
6. *Henricus VI. coronatur, XVII.
 Kal. May. - - - - 1191.*

1 **I**is autem dispositis, Rex cum manu valida Italiam intravit cum Philip-
 2 **P**po Coloniensi & Othone, Duce Bojemix, & aliis multis. Cumq; appropinquaret Romæ, suscepturus Apostolicam benedictionem, Dominus Apo-
 3 stolicus Clemens mortuus est. Pro quo Dominus Cælestinus in sede est subli-
 4 matus. Qui videns (a) regem cum multa jactantia venisse, ad protelandam
 5 ejus consecrationem suam distulit. Sed Romani exeuntes ad regem, sic ei
 locuti sunt: Fac nobiscum amicitias, & honora nos & urbem jure nostro;
 quod exhibuerunt reges, qui ante te fuerunt. Insuper fac nobis justitiam de
 castellis tuis, quæ sunt in Tusculano: quia sine intermissione nos inquietare
 non cessant: & erimus pro te ad Dominum Papam, ut coronam Imperij super
 caput tuum ponat. Qui in omnibus ad voluntatem Romanorum se promptum
 7 exhibuit. Insuper castrum vel civitatem, de qua conquesti sunt, dirui præcepit.
 Romani verò accedentes ad Dominum Papam adhuc latente consilio
 dixerunt: Domine, oves tuæ sumus, tu pastor ovium & pater filiorum. Ideo
 rogamus clementiam tuam, ut parcas nobis, qui non parum afflicti sumus.
 Tu enim, ut melius nosti, cum magistro gentium teneris flere cum flentibus &
 gaudere cum gaudentibus. Rex iste cum infinita multitudine terram occupa-
 vit, & devastat segetes nostras, vinea & oliveta. Quapropter rogamus, ut

in hoc nobis subvenias, ne consecrationem ipsius ulterius differas, ut non consumatur terra inopia. Ipse etiam pacificum se venire affirmat, & in omnibus urbem nostram honorare, similiter & paternitati tuæ obœdire desiderat. His precibus ubi consensum præbuit Apostolicus, cum summo tripudio Rex 6 urbem ingreditur: sicq; Dominus Papa in die Paschæ solenniter consecratur, & proxima secunda feria cum summa pacis tranquillitate Dominus Imperator unâ cum Imperatrice benedicitur & coronatur.

Qui videns, a) Grave tunc bellum Romani cum Tusculanis gerebant, Tusculani legatis Imperatori obviam missis ei se permittunt; atq; in fide ab eo recepti Germanicum præsidium intra moenia recipiunt. Romani ea re offensi Imperatori per legatos a) iunt, se nisi Tusculum ipsis tradat, inq; Vaticanum etiam prohibi-
turos, atq; ne corona Augustali ornaretur, impedituros. Henricus, cum Tusculanos hostibus prodere suæ dignitatis esse non putaret, & armis Romanos petere

propter bellum, quod moliebatur, Siculum, haut è re sua existimaret, tandem illud consilium arripuit, ut Tusculum pontifici traderet, Tum omni sublata contentione Cœlestinus XVIII. Kalendas Maij, die Resurrectionis, consecratus, postea Henricum, recepto Tusculo, Imperatorem consecravit. Post quindecim inde dies Imperator exercitum in Ducatum Apuliæ induxit. *Carol. Sigon. de regno Ital. lib. XV.*

CAPUT V.

1. Imperator Apuliam in potestatem suam redigit. - - - 1191.
2. Tancredus Rex eam tenebat.
3. Henricus, Henrici L. filius, ab exer-

citu se subducit.

4. Imperator Neapolis obsidionem frustra tentat. - - - 1191.

Itaque Dominus Imperator percepta benedictione profectus est in Apuliam, 1 accepturus totam terram Wilhelmi (a) Siculi, quæ eum cum Imperatrice, uxore sua, contingebat. De qua tamen profectioe animum Domini Papæ 2 non parum offenderat: quia alius rex, Tancredus nomine, à sede apostolica jam ibi ordinatus fuerat. Qui quidem rebellare parabat, sed impetum Imperatoris ferre non valebat. Siquidem Imperatore adveniente, territi habitatores terræ illius, omnes civitates munitas & castra firmissima in manu eius tradiderunt. Veniens autem ad montem Cassinum, ubi B. Benedictus 3 quiescit, cum summa benevolentia ibi susceptus est. Ibi cum esset apud S. Germanum in radice montis, filius Ducis Henrici eo non salutato discedens, Romanam 4 reversus est. Ubi à quibusdam Romanis acceptis navibus, per aquas evasit. Imperator verò dissimulata injuria abiit via, qua cœperat, & ita prosperè venit

Neapolin(b), & invenit ibi manum validam, & obstinatos animos eorum, qui intus erant. Imperator verò devastans omnem terram, succidensq; vinea eorum & oliveta, obsidione maxima vallavit civitatem. Quod non mirum attendebant, qui intus erant: quia per maritima intrandi & exeundi copiam habebant. Ipse verò de Pifa & aliis civitatibus cogitabat contrahere naves plurimas, & arctare civitatem terra mariq;. Inter hæc autem appropinquabant dies caniculares, & morsus continuos in exercitu faciebant.

Wilhelmi. a) Wilhelmus, Siciliae Rex, initio mensis Julij anno 1189, in fata concesserat. Cùm malcula prole careret, regnum ad Constantiam filiam, (consobrinam ejus juxta *Gulielm. Neubrig. l. III. c. 27.*) Henrici VI. Imperatoris uxorem, hereditate devolvebatur. At Siculi ista Wilhelmi ultima voluntate neglecta Tancredum, Rogerij Ducis Calabriae filium, consensu Papæ sufficiunt. Id Hen-

ricus non ferendum ratus cum exercitu, extremo anno 1190, assumptâ Constantia in Italiam movet, ac postero 1191, incunte Cremonam advenit. In Apulia & Calabria Ducatum quidem occupat, verùm Siciliam invadere non potest, *Carol Sigon. h. anno.*

Neapolin, b) Obsidio Neapolim cœpit circa medium Majum, duravitq; tres menses, *Idem.*

CAPUT VI.

1. *Philippus, Artistes Colon. & Orho, Dux Bohemiae, naturæ debitum solvunt.*
2. *Imperator agrotare incipit: Imperatrix capitur. - - - 1191*
3. *Obsidio solvitur.*

1 **T**unc temporis mortuus est illic Philippus Episcopus Colonienfis, cujus corpus Coloniam translatum est, & ibi cum honore condigno tumulatum, & Orho, Dux Bojemiae, in quibus maximum robur consistebat, & alij
2 multi tam de nobilitate quàm de vulgaribus. Imperator etiam propter nimiam caloris intemperiem cœpit agrotare infirmitate maxima, ita ut hostes credentes eum mortuum esse, Imperatricem (a), quæ ulterius processerat, captivarent. Sicq; obsidio illa soluta est. Imperator verò necdum perfecte recepta sanitate ad sua revertitur. Postea tamen Imperatrix cum honore ad eum revertitur. Sicq; loca, quæ Imperator obtinuerat, ab hostibus recipiuntur.

Imperatricem. a) Henricus Constantiam ad res quasdam procurandas Cajetam, & Cajeta Salernum misit. Ea Cajetæ multis latronibus contumelijs one-

rata, demum à Salernitanis est comprehensa, & à Tancredo Panormi tradita ibi in regia custodia est, *Sigon. l. XV. de reg. Ital. ann. 1191.*

CAPUT VII.

1. Adolphus Tyri nuncio de occupata sua terra accepto domum properat, 1192.
2. Schawenburgum reversus aditu Holsatiæ prohibetur.
3. Bernhardus Dux Atlenburgum illum deducit.
4. Adolphus de Dassel inde ipsum in Holsatiam comitatur.
5. Bernhardus junior, Comes Raceburg, etiam illum juvat; patre Bernhar-
Ducem sequente.
6. Pater moritur.

Origo & series familiæ Comitum Raceburgensium.

7. Henricus de Badewide Holsatiam ab Alberto Urso accipit. - - 1139.
8. Inter Henricum & Adolphum, contentio oritur.
9. Adolpho Holsatia redditur: Henrico Raceburgum obtingit.
10. Henrico successit Bernhardus filius.
11. Bernhardi filij sunt: Wolradus, Henricus, Bernhardus II.
12. Wolradus in conflictu cadit.
13. Henricus moritur.
14. Bernhardus II. uxorem ducit etc.

Inter hæc autem Comes Adolphus in peregrinatione constitutus, veniens
Tyrum, cognovit terram suam à Duce Henrico occupatam. Et consilio
multorum religiosorum dimissa peregrinatione, reversus est Schawenburg.
Cum tamen in reditu esset, venit ad Imperatorem, qui tunc in Suevia erat.
Qui spem bonam de restitutione terræ suæ ei quidem in præsentem fecit, in om-
nibus præmittens adiutorium, insuper ditans omnium ope suorum munera.
Cum igitur venisset Schawenburg, vidit ex omni parte præclusum si-
bi introitum Holsatiæ: quia Dux omnia circa Albiam loca tenebat, videlicet
Stadium, Lawenburg, Boyceneburg, Suerin. Nec per Slaviam intrare poterat,
quia Boruinus, gener Ducis, ei ibi insidias tenebat. Abijt ergo ad Bern-
hardum Ducem & ad Othonem, Marchionem de Brandenburg, qui in manu
valida eum Ertheneburg deduxerunt. Ubi occursans ei Adolphus, nepos ipsi-
us de Dasse cum inultitudine Holsatorum Sturmatorum, similiter etiam cum
matre & uxore ipsius, excipit illum gaudens. Bernhardus quoque junior,
filius Comitum Bernhardi de Raceburg, quem Dux per dispensationem Do-
mini Apostolici de clericatu ad militiam transfulerat, quia patriunicus fue-
rat, timens perdere terram suam, veniens ad Ducem Bernhardum & ad Mar-
chionem sub nomine Imperatoris, ad eos se transfudit, & alienatus à Duce
Henrico, cæpit Adolfo Comiti in omnibus assistere. Pater vero ad Du-
cem Henricum divertens, apud eum mansit diebus multis. Postea tamen
infr-

infirmitate tactus, ad Raceburg claustrum non castrum reducitur. Vbi filio similiter & vxore curam ipsius agente, per aliquot dies ægrotans, exilij sui finem faciens, diem clausit extremum. Nec moueat lectorem, si quædam præmittuntur, quæ postea repetuntur: quia alius est ordo naturalis, alius artificialis. Et inde etiam Poeta scriptorem monet, vt iam nunc dicat iam nunc de-
 7 bentia dici Pleraque differat, & præsens in tempus omittat, Et ideo non obliuiscendum, imò memoriæ commendandum, quòd idem Bernhardus patrem habuit nobilem & illustrem virum, Henricum, Comitem de Badwide, qui tempore Conradi regis terram intrauit adhuc viuente Henrico, Duce Saxonix atq; Bauariæ, tunc temporis existente puero filio ipsius, Henrico Duce. Qui deficiente Henrico, patre Henrici Ducis, terram suscepit de filio
 8 ipsius Henrico adhuc tenello. Erat tamen guerra inter ipsum Comitem Henricum & Adolsum Comitem seniore de Schawenburg, qui & ipse tunc in terra erat. Contra quem Henricus Comes Wagiram obtinere volens, multum
 9 laborabat. Præualuit tamen Adolus Wagiram obtinendo. Henricus autem Raceburg cum terra Polaborum stabili beneficio à Duce tenuit. Dux autem Henricus magnificatus tunc temporis ecclesias transalbinas fundare cœpit, & Euermodum, Præpositum in Magdeburg, ad parochiam Raceburgensem, auctoritate Episcopi eiusdem loci, Wichmanni, promoveri studuit. Cui omnimodis cooperabatur Comes prædictus, & cooperante gratia Dei, ecclesia il-
 10 la tunc valde tenella & rebus & personis inualuit. Idem etiam Comes filium habuit Bernhardum nomine, qui & ipse patre defuncto strenuè se gerebat, & Slavorum imperus non sine magna difficultate sæpius sustinebat. Ipse tamen eiectis Slavis de die in diem in terra proficiebat. Qui Bernhardus uxorem nobilem duxit de Slavia, Margaretam nomine, filiam Raribur(a), principis Pomeranorum: sicq; hoc matrimonio terra considerata in pace duravit. Genuit autem ex ea filios, Volradum, Henricum, Bernhardum, qui adulti facti sunt strenui, nec à paterna felicitate degenerauerunt. Volradus autem & Henricus militari collegio applicati sunt. Bernhardus verò ad clericatum
 12 promotus, in Magdeburg stipendium obtinuit in ecclesia maiore. Igitur Volradus quodam tempore aduersus Slavos bellum suscipiens, peremptus est & ad Raceburg deductus, cum suis consanguineis sepulturam obtinens, tali epitaphio laudari meruit:

*Dum premis hostiles cuneos, fortissime miles,
 Heu, Volrade, ruis stenda ruina tuis.
 Tu de morte patris, ultor patriæ quasi matris
 Et defensor eras, premia nunc referas.*

Frater autem ejus Henricus in pace vitam finivit. Sicq; deficiente patre Bern-¹³hardo, ut dictum est, Bernhardus filius relicto clericatu, dispensatione tamen, miles factus uxorem duxit nobilem Adelheidem, filiam Comitissæ de Alremund. Ex qua filium suscepit, suum ei imponens nomen. Qui postea molestia corporis tactus, in Raceburg diem clausit extremum. Quem post aliquot annos infans securus immatura morte vitam finivit. Adelheidis verò mater & vidua Adolfo, Comiti de Dasle, nupsit. Sicq; generatio illa tradita est.

Ratibor. a) Suantiboro, qui anno 1107, obiit, filii fuere Wertislaus I, Bugislaus, Suantipolcus, & hic Ratibor, Boleslaus Poloniæ Dux ipsi filiam Pribislaviam nuptum dedit, ut ad fidem Christianam amplectendam eum pertraheret. Quam cum recepisset, extimio studio illam per Pomeraniam propagavit, duobus etiam monasterijs, Stolpa & Groba, fundatis. Emulatus Ratibor est fratris Wertislai in Christiana per Pomeraniæ provincias introducenda doctrina studium. Ad hunc enim cum idem Boleslaus anno 1124. Ottonem, Episcopum Bambergensem, misisset, ita ille religiosi viri pios labores adjuvit, ut intra paucos annos omnis Pomerania idolorum cultu, à quo ægerime di-

vellebatur, deserto ad verum Deum converteretur, uti *Anonymus de S. Ottone*, Pomeranorum Apostolo, ipsi *σύνταξι* vos, & itineris per Pomeraniam comes, prolixè l. II. & III. narrat. Vide *supra Notas ad l. I. c. 40.* Vita excessit Ratibor anno 1151. *David Chytraus Chronol. anno 1182.*

considerata. b) Pro *considerata* legendum *confæderata*, ex *MS. B. & Hermano Kornero, Chr. MS.* qui olim hunc locum ita legit, & ex nostro exscripsit: *Sicq; hoc matrimonio terra confæderata sunt in pace.*

CAPUT VIII.

1. Adolphus, Comes Holsat. & Bernhardus junior, Comes Raceb. Lubeckam obsident. - - - 1191.
2. Luchardus eam fortiter tuetur.

3. Adolphus palis in terram altè desixis alveum Trave obsruit.
4. Ad Kanutum proficiscitur.

Dux igitur Bernhardus cum restituisset Adolphum, simul cum nepote suo Marchione ad sua revertitur. Victualia tamen, quæ secum adduxerat, Adolfo Comiti & Bernhardo tribuit. Comes ergo Adolfus & Bernhardus statim circumdederunt civitatem Lubeke, vallantes eam obsidione maxima, uterq; consistens in terra sua. Quam homines Ducis Henrici constantissimè tenebant, cui etiam Dux præfecerat Luchardum quendam filium Waltheri de Berge, virum strenuum valde, qui in ipsa obsidione cum constanti ageret, ipsam moriendo usq; in hodiernum diem servat. Adolfus igitur videns civitatem non multum reputare obsidionem, quia liberam intrandi & exeundi per Trabenam facultatem habebat: multo labore sudibus sive

trabibus maximis ipsum fluvium obstrui fecit, sicq̄ arctata est civitas valde.
 4 In ipsa autem obsidione abiit ad Canutum, regem Danorum, salutans eum, similiter & gratias agens maximas, quod tempore peregrinationis terra ipsius per eum pacem firmissimam habuisset. Quod tamen absq̄ causa non fuerat: quia frater regis, Dux Waldemar, similiter cum Episcopo Waldemaro Slesvicensi post exitum Comitis in manu valida fines eius intraverant, & à nepote ipsius Adolfo de Dalle, ipso tamen renitente, nec volente, obsides acceperant, ea tamen occasione, ne Thetmarchos, qui tunc sub ipsis consistebant, impeteret, nec aliud contra regnum Canuti regis faceret. Salutato ergo rege, Comes ad sua reversus est.

CAPUT IX.

1. Ducis milites Bernhardum Comitem ab obsidione pellunt. 2. Lubecenses castra diripiunt. 3. Die seq. etiam Adolphi castra ab altem urbis parte adgressi, repelluntur. 4. Bernhardus junior denuo urbem versus meridiem obsidet.	5. Ducis milites pugnam declinaturi noctu urbem egrediuntur. 6. Bernhardus eos infecutus, & ad Boyzenburgum adortus prælio vincit. 7. Adolphus Com. operâ captorum civium Stadam se recepturum sperat.

INter hæc autem Dux Henricus compatiens civibus inclusis, contracto exercitu, direxit cum ad civitatem per manum Conradi de Rothe, qui tunc à Duce Stadium tenebat, similiter & Bernhardi, supra dicti. Cumq̄ clanculo transissent Albiam versus Lawenburg, prope Raceburg venerunt & exterruerunt homines Comitis Bernhardi, qui prope civitatem excubias servabant in loco, qui dicitur Hernenburg: qui fugientes, in Raceburg se receperunt.
 2 Sicq̄ soluta obsidione in partibus illis, cives egressi de civitate rapuerunt spolia vel victualia, quæ illic inuenta fuerant: sicq̄ ingressi sunt civitatem cum lætitia magna.
 3 Postera autem die surgente aurora, assumtis armis egressi sunt de civitate, præcedente Comite Bernhardo & Conrado de Rothen, pugnaturi cum adversarijs in medio terræ eorum. Illi autem licet impari numero occurrerunt eis non longè à civitate, & occupaverunt vadum, quod transitori erant, ad amnem qui Swartowe dicitur, ibique fortiter dimicantes,
 4 statim eos in fugam verterunt. Illi verò in civitatem se receperunt. Bernhardus autem junior reversus ad Raceburg (a) cum omnibus quæ habuerat, similiter etiam cum Holfatis, in ipsa vespera castra metatus est prope civitatem ad meridianam plagam, mane cum eis, si illic egrederentur, dimicatu-

rus. Quod præsentientes homines Ducis, qui in civitate erant, per noctem egressi ad septentrionem per alteram viam ad sua reverti cogitabant. Et erat fluvius, qui Wochnize dicitur, inter eos: sicq; ad invicem accedere non valebant. Bernhardus autem magis ac magis contracto exercitu insecutus est eos. Adolfus autem Comes in castro Sigeberg infirmitate detentus erat. Cumq; essent prope Boyce neburg, juxta litus Albix, commissum est inter eos prælium, & cæsi sunt homines Ducis, plures tamen in captivitatem tracti sunt, cæteri verò fugerunt. Adolfus (b) autem audito tam læto nuncio, quasi ex infirmitate convaluisset, & cœpit cogitare, si forte propicio Deo Stadium posset occupare. Nam plurimi ex Comitia Stadenſi captivati erant, quos in sua potestate tenebat. Nam eos, prudenti usus consilio, à militibus, qui eos ceperant, dato precio liberaverat. Hi spem bonam ei fecerant, ut si eum placatum invenissent, potius ei quàm Duci parati essent. Insuper in omnia se subservire promittebant, ut eorum consilio similiter & auxilio Stadium obtinere posset.

ad Raceburg, a) Rectius MS. R. legit de Raceburg. Sensus enim est, Bernardum juniorem Raceburgo reversum esse.

Adolfus, b) Ita Corcyraei, qui ad Epidamnum in prælijs navalibus capti fue-

rant, à Corinthijs dimissi sunt, verbo quiddam, talentis octingentis redempti, re verò ipsa gratis dimissi, quòd Corinthijs promississent, se Corcyram in ipsorum potestatem redacturos. Thucydides l. III.

CAPUT X.

1. Adolphus contractis copiis Stadenſes terret.

2. Illi de urbe tradenda deliberant.

3. Conradus de Rothen fugam sibi consilio.

4. Comes Stadam deditione capit: uxorem Conradi incolumem dimittit.

5. Luneburgenses in Comitatum Stadenſem excursiones faciunt.

Comes igitur animatus vel potius instructus eorum verbis, contracto exercitu in Hammenburg, invasit insulam vicinam, quæ Gorieswerder dicitur. Qui timentes advenit ipsius, venerunt ad ipsum, & cum eo sœdus amicitix statuerunt. Congregatis autem navibus, quæ tunc inveniri poterant, Comes cum omni multitudine navigabat Stadium, & cœpit exurere quasdam villas in ulteriore ripa fluminis. Et rumor in excelsa jam dudum perstrepsit aula, Comitem venire in manu valida, & timuerunt timore magno. Nondum enim consolationem de mortuis vel captivis, quos perdidierant, receperant. Et dixit vir proximo suo: Melius est, ut serviamus Comiti, per quem recipiamus captivos nostros, quàm Duci, per quem talia passi sumus. Conradus autem videns quod futurum erat, timens seditionem populi, qui exacerbatus

batus fuerat, stratis equis quasi pro quodam negotio se iturum simulās, & exhortari populum, & quasi regratians, quod pro Domino suo Duce bene laborassent, relicta illic uxore & omni sua supellectile, non reversurus celeriter abripitur. Tunc qui in castro erant, pacificè venerunt ad Comitem, seipso ei & castrum offerentes. Cumq̄ obtinuisset castrum & uxorem Conradi cum omnibus quæ ipsius erant, in iumentis & plaustris deduci præcepit, in tanta liberalitate, magna, ut dicunt, delusus asturia. Quia mulieres in plaustris proloricis virorum in saccis deferebant cumulos thesaurorum. Luneburgenses tamen acerrimè ei insistebant, & eruptiones sæpius facientes deprædationes & latrocinia in Comitia Stadenſi continuè faciebant.

CAPUT XI.

1. Luneburgenses etiam prædium Episcopi Lubecensis diripiunt.
2. Hartwicus, Archiep. Brem. in Theodoricum excommunicationis fert sententiam.
3. Theodoricus ab excommunicatione

- per Hyacinthum Cardinalem liber pronuntiatur.
4. Ducis filius ex Comitatu Stadenſi prædas agit.
5. Theodoricus Episc. aliquando Bremenſibus prædam eripuerat.
6. Egregiis virtutibus ornatus fuit.

1 **I**nter hæc & Dominum Episcopum Lubecensem, Theodoricum, non parum gravabant, Præposituramq̄ ejus in Keuena continuè vastabant. Siquidem Hartwicus, Bremensis Archiepiscopus, qui tunc à Bremenſibus eiectus Ducem sequebatur, Episcopo molestus erat. Quia idem Episcopus Bremenſibus propter fidem Imperij familiaritate astrictus fuerat, de Brema etiam oriundus in ipsa civitate fratres & cognatos multos habebat, ipsumq̄ Archiepiscopum ex

2 **l**inea consanguinitatis contingebat. Archiepiscopus tamen consanguinitatis immemor ei non parcebat, volens à statu suo canonica eum justitia deicere, nec poterat. In Luneburg tamen positus, frequenter eum quasi ad audientiam per epistolas citavit. Quò cum ille extra terminos episcopales inter homines adversæ partis venire non auderet, peremptoriè eum citavit, sed non judiciario ordine: quia prius citatus, cum inducias ad determinatam diem ab eo accepisset, ipsum terminum Archiepiscopi citatio prævenit, & cum non venisset, in colloquio Mindenſi, quod inter ipsum & Bremenſes celebrabatur, excommunicatum furiosè eum pronuntiavit. Quam sententiam Bremenſes aridam & exanguem clamaverunt, cum nec Episcopus excommunicationem meruerit, & ipse quasi sui impos magis judicari quàm judicare venerit.

Postea

Postea tamen per Dominū Cynchium Cardinalem, qui delegatus in Daciam, 3
 & inde reversus, Bremam venerat, ipsa sententia evacuata est. Post hæc 4
 Henricus Dux junior, Henrici Ducis F. Cometiam Stadij cum expeditione in-
 travit, in cujus comitatu Archiepiscopus erat. Qui veniens ad ipsam civita-
 tem, quadam fiducia introitum se habere arbitratus est. Sed cum eum Stra-
 denses non recepissent, primò quidem ipsam curiam Episcopi, quæ prope ci-
 vitatem erat, quæ Hurst dicitur, vastari præcepit, deinde veniens Keuenam,
 omnia ferè mobilia, sive pecora, quæ homines ejusdem loci quasi ad domum
 refugij illuc adduxerant, auctoritate Archiepiscopi auferri præcepit, ita ut
 ancillæ Christi, quæ ibidem claustræ sponso suo cœlesti die noctuq; laudum re-
 sonant vota, nimia diu laboraverint inedia. Alio etiam tempore cum adhuc 5
 Conradus de Rothe castrum teneret, eruperunt Bremenses in Cometiam,
 deprædationes facturi, & inter cæterea, quæ rapuerunt, contigit etiam ut ho-
 mines Episcopi spoliarent. Ipso autem complente Missarum solennia, venit
 qui diceret, homines suos à Bremensibus expoliatos, ipsosq; prædones cum
 præda jam longius elongatos. Quid faceret vir Dei? quo se verteret, ignora-
 bat. Nam præter illa quæ extrinsecus erant instantia, fuit illi cotidiana soli-
 citudo omnium afflictorum, meritoq; plus suorum, juxta illud: Quis infirmatur,
 & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Depositis ergo sa-
 cerdotalibus ecclesiæ egreditur, & iter arripiens, prædones insequitur, &
 ad milliare unum ferè anhelus cucurrit, illos comprehendit, prædam tenuit,
 nec prius inde recessit, quam sua suis restituit. Terrentur omnes ejus adven-
 tu, se peccasse commemorant, & inter compassionem & constantiam magna-
 nimitatem viri considerant, caniciem pulvere squalentem venerantur, & sa-
 cras manus cornua taurorum trahentes perhorrescunt: nec aliquid habe-
 bat contradictionis, quos terrebat auctoritas tanti Præfulis. O virum mi-
 sericordiæ visceribus plenum, compassionis affectibus deditum, cui pie as-
 præripuit moram, ut non eques sed pedes sequeretur raptorem. Fuit etiam 6
 ad interveniendum strenuus, ad discordantium compositionem humilissimus, ita
 ut nonnunquam cum pontificalibus ad volueretur ipsorum pedibus, quos ad
 reconciliandum acclamantium prohibebat animus: beatius credebat dare
 quam accipere. Unde in consecrationibus ecclesiarum magis omnes de pro-
 prijs sumptibus accuratè studebat procurare, quam sua jucunditate alios im-
 portunè gravare. In ordinibus verò clericorum tanto plus gaudebat, quan-
 to magis ordinatorum numerositate domum suam impletam esse videbat.
 Hostes enim domi erat largissimus, hospes foris verecundissimus, pauperum
 Procurator diligentissimus & cum ipsis in mensa propria conviviva jucundif-

simus. Nihil huic Pontifici virtutis deesse credimus, ut plenissimè de ipso dicere possimus :

*Qui (a) pius, prudens, humilis, pudicus,
Sobrius, castus fuit, & quietus,
Vita dum præsens vegetavit ejus
corporis artus.*

Adversitates enim supra dictas tanta vicit patientia, ut nunquam cum aliquis viderit irascentem, audierit clamantem, nec malum pro malo reddentem, sed cogitatum jactans in Dominum, dicebat cum Apostolo : Si Deus pro nobis, quis contra nos ? Sed hæc hæcenus.

Qui. a) Carmen hic Sapphicum est; quod corruptè editum, præterat. Nam pro *qui* erat *quando*. pro *præsens* legebatur *Spiritus*.

CAPUT XII.

1. Lubcenses deliberant, cui se & urbem dedant. - - - - 1192. 2. Adolpho se permittunt.	3. Imperator Comiti omnes civitatis redditus assignat.

Quia verò longius à civitate digressi sumus, nunc ad ipsam redeamus. Inter hæc cives nostri diutina inclusione laborantes audierunt de mutatione, quæ in Stadio facta est. Et turbati valde, cœperunt de civitatis ditione cogitare. Facta est autem dissensio inter eos. Quidam enim dixerunt: Tradamus civitatem regi Danorum, ut gratiam ipsius inveniamus, qui ab omni nos infestatione eripiet, insuper negotiari nos in terra sua permittet, & quis est, qui nos inquietare poterit, si ipsum habuerimus protectorem? Alij autem dicebant: Non sic, quia civitas nostra sub ditione Romani imperij sita est, à quo si alienata fuerit, proscriptione Domini Imperatoris multabimur, & sic odibiles omnibus erimus. Sed si placet, tradamus eam Othoni Marchioni, & ipse eam quasi sub nomine Imperatoris accipiat, sicq; liberabimur à tyrannide istius Comitis, ne regnet super nos. Adolfus autem Comes hoc cognoscens, magis arctabat civitatem. Unde territi cives, civitatem ei aperiant, conditione tamen interposita, ut homines Ducis abirent illæsi. Capta autem civitate, Adolfus ad Imperatorem profectus est: qui pro labore suo omnes redditus civitatis liberalissimè ei permisit. Bernhardum etiam Comitem suis muneribus sæpius honoravit.

CAPUT XIII.

Auctor diligenter Deo pro beneficijs gratias agit, & delicta confitetur.

Miserati-

Miserationum Domini recordaber. Cur inter hæc, quæ ad posteritatis memoriam scribo, opera misericordiæ Dei nostri, quæ diebus nostris innotuerunt, non recolo? ejus memoriam omnibus præfero? quia recordatus est mei, & factus est mihi in salutem. Quia verè pater meus & mater mea dereliquunt me, Dominus autem assumpsit me. In omnibus enim tribulationibus & angustiis meis respiciens eram ad auxilium, & non erat. Sed ipse miserator & misericors factus adjutor meus. Nemo unquam principum, nemo magnatum patrocinarus est mihi, ac si inter angustias mihi diceret: Iacta cogitarum tuum in Domino: quia sufficit tibi gratia mea: nec sperabis in principibus, neq; in filiis hominû, in quibus non est salus. Quid enim mihi cum principibus? cui magis dicere expediat: Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis. Ego autem cum hominibus positus, inter homines non nisi quæ infirmitatis meæ sunt, potero gloriari. Nihil enim quod homines mirentur, in me inveniunt: quia non est exaltatû cor meû, neq; ambulavi in magnis, &c. Illi autem quæ fortia sunt complectuntur, & quæ infirma sût & contemptibilia hujus mundi despiciunt, quæ tu Deus meus magis eligis, ut confundas fortia. Neq; enim eges fortium, cum tu Deus sis fortis, idcirco magis infirmos eligis, ut fortes facias, ut dum perfectè cognoverunt, quia sine te nihil possunt facere, nomini tuo ascribarur victoria. Qui verò absq; te se potentem gloriatur & fortem, dicam illi: Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate? De quibus ergo homines me reprobant, tu magis approbas. Illi me peccatorem despiciunt, sed quia tu pius es, ad te conversus Deus meus, dico: Deus propicius esto mihi peccatori, & tu remisisti impietatem peccati mei. Illi à me sapientiam quærunt, sed tu scis insipientiam meam. Illi me secularia negotia detestantem detestantur, sed mihi adhærere tibi Domino, Deo meo, bonum est. Illi me personam nullam habentem fugiunt, sed tu Deus meus personarum acceptor non es. Libenter ergo gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus tua. Non enim qui se ipsum commendat, probatus est, sed quem tu Deus meus commendas. Meritò ergo miserationum tuarum recordaber, ut qui tua me præventum gratia non ambigo, præveniat etiam in benedictionibus dulcedinis tuæ, in quibus epulantur iusti, Deus meus, in conspectu tuo. O pie, ô misericors, ô suavissime, ô amantiissime, quas pro tuis miserationibus gratiarum actiones tibi referam? Quid retribuam tibi pro omnibus, quæ retribuisti mihi? quæ laudes tibi sufficiant, cui cælum & terra & maria non sufficiant? Sed quia in te cantatio mea semper, imò laus mea tu es, sufficiat tibi Deus meus qualiscunq; laus mea, quæ tu es, & vota nostra, quæ tu ipse & nemo alius præveniando aspi-

ras, etiam adjuvando prosequere. Quid de mutatione dicam, quam operata est in me dextera excelsi? Vertit impium, & non erat. Ego enim aliquando sub lege præter legem vixi, adiutor legis non factor. Sub religione eram, sed totus penè irreligiosus: sub libertate ordinis liberè peccabam in ordine. Nam quod quasi de pietate mihi indultum erat, eo abutebar magis quàm utebar. Et quia nec certum tempus lectionis vel laboris aut orationis servabam, semper vagus, semper incertus nunquam in eodem statu permanebam. Nec regulariter abstinebam, nec regulariter jejunabam. Et cum ista mihi essent pro gratia, crevit exinde tamen superfluitas maxima, ita ut jam non quid liceret, sed quid liberet instanter cogitarem. Otium reputavi ordinem, intemperantiam abstinentiam, gulam sobrietatem, in visitationem taciturnitatem, à verbositate vel nocte temperare, pœnam maximam. Quid ergo damno, reprehendo, ordinem? non ordinem, sed ordinis superfluitates, quæ ex illo tempore cœperunt, ex quo facta est mutatio ordinis: Non quòd illi patres sancti & iusti non fuerint, sed ut uerbis utar Poetæ, libertas in vitium excidit, chorusq; turpiter obtruncuit sublato jure nocendi. Nam quod illis dispensatio, nobis mutationis est remissio. Ordo enim de die in diem per plurimorum mutationes, quæ non pro ordine, sed contra ordinem dispensant, vergit ad occasum, ita ut nunc in hoc tempore ferè nemo sciat, quid sit ordo, sed ordinis prævaricatio. Ego verò cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus. Cum autem tua gratia, Deus, factus sum vir, evacuavi, quæ erant parvuli. Et cum audirem regulam, quam non sequebar, errare me intelligebam. Per quem? Per spiritum timoris tui. Ille me incitavit, per suam veritatem docens me omnem veritatè. Et intellexi, quòd in his observationibus, quas prius multipliciter observabam, labor est maximus & afflictio spiritus, nec stare potest ordo in talibus. Ordo enim simplex est, à te simplicissimo Deo sanctis patribus inspiratus: à quibus cum beatissimus pater noster Benedictus accepit, & in scriptum rededit. Cujus mihi præcepta super mel & favum dulciora. Ibi enim est, quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant. Ideo Deus meus cantabiles mihi sunt justificationes tuæ, ita ut cantem in vijs Domini, quoniam magna est gloria Domini. Pro his beneficijs miserationum tuarum recordabor, ita ut te laudans omnibus te laudabilem prædicem, commemorans opera misericordiæ tuæ, quæ diebus nostris facta sunt, ut habeant præsentem & futuram, unde glorificent nomen tuum: quod est benedictum in secula, seculorum, Amen.

CAPUT XIII.

Narratur visentium, quod in pane mystico prope Erfurdiam apparuerit.

Puella

Puella quædam in partibus Turingiæ prope civitatem Erpisdordiam ægrotabat. Quam dum sacerdos ex more visiteret, dans ei viaticum, ablutio- nem digitorum fecit in bicario (a) mundo, ipsam aquam ad bibendum ei tradens, sicq; discessit. Illa verò bene suæ mentis compos dixit his, qui circa ipsam erant: Diligentissimè ipsam aquam operite: quia dedigitis sacerdotis vidi portiunculam eucharistiæ in eam decidere. Quo facto cùm ipsa aqua ei postea ad bibendum fuisset allata, & tota murata fuisset in sanguinem, ipsa quoq; portiuncula, licet minimi formam acceperat digituli, versa in cruentam carnem. His visis terrentur omnes, fit clamor muliercularum accurritium, clamantium, mirantium, stupentium, & de re tam inaudita sic & sic loquentium. Mittitur, sacerdos vocatur, qui magis stupebat, qui suam in his negligentiam metuebat. Qui etiam timens officij suspensionem, celare rem voluit, hortans tanti sacramenti exultionem. Sed celari non potuit, quod Deus miraculosè manifestari voluit. Communicatur res pluribus, fit conventus sacerdotum: qui in perturbatione non habentes consilium, adierunt archidiaconum. Qui super his timens aliquid dispensare, quæ gesta erant, per epistolam significavit Domino Moguntino. Inter ea ipsum bicarium cum vivifico corpore & sanguine opertum corporali super altari ponitur, & videntibus cunctis qui aderant, columba venit super labium bicarij, & diu sedit, non sine admiratione cunctorum, quod corporis sui pondere ipsum valculum non everterit. In partibus enim illis bicaria quasi ductilia in inferioribus sunt angusta, in superioribus verò ampliora. Unde, qui viderant, non corporalem sed spiritualem columbam arbitrati sunt. Cùm ergo hæc circa festum B. Vincentij Martyris facta fuissent, in festo annunciationis venit Dominus Archiepiscopus in partes illas. Ipsam enim diem præfixerat omnibus Prælatiis suis cum omni clero, similiter & universo populo, ut omnibus in unum positis, quid super eodè negotio ageret, omnium consilio uteretur. Omnibus igitur convenientibus ad villam, ubi ipsum sacramentum repositum erat, ordinata processione Prælatiis portantibus sanguinem Domini cum supplicatione letaniæ & populi devotissima prece, omnes discalceatis pedibus ad civitatem supra dictam veniunt, & primam in monte B. Cyriaci stationem faciunt. Quibus cum nimia humilitate occurrant sanctimoniales ejusdem loci cum genuflexione intima cantantes devotissimè: Iesu nostra redemptio, &c. Ubi cùm Missarum solennia pro instanti articulo celebrata fuissent, procedunt ad montem B. Petri, ubi magnus & religiosus ab antiquo institutus Monachorum est conventus. Ubi similiter cùm devotissimè Missarum solennia celebrata fuissent, ventum est ad ecclesiam beatæ

Dei genitricis semperq; Virginis Mariæ. Ubi Dominus Archiepiscopus pontificalibus indutus, inter divina populum ad lachrymas & orationes est adhortatus, ut divina clementia, semper humano generi amica, quæ ad evacuandum errorem infidelium, siue ad corroborandam fidem suorum fidelium, sacramentum, quod sub specie panis & vini benedicatur, sanctificatur, sumitur, verè suâ carnè & sanguinem evidentissimis indiciis demonstrasset ad laudem & gloriam nominis sui, similiter etiam ad jucunditatem & exaltationem ecclesiæ suæ sanctæ, ut confiteamur nomini suo sancto, & gloriemur in laude sua, rursus in priorem substantiam panis & vini transformare dignetur: Ut sicuti ipse verè est panis vitæ & vinum, quod spiritualiter lætificat cor hominū, ita verè sacramentum, quod ecclesiæ sub specie panis & vini usurpandum dederat, in formam notam verteretur. Cumq; diu oratum fuisset, & sanguis & caro in formam priorem non redisset, pontifex de novis lapidibus novum altare construī præcepit, ut in eo idem sanguis cum carne Dominica reverenter conderetur. Verum cum inter ipsas orationes & exhortationes sæpius misisset, & transformatio facta non fuisset, venit subito qui diceret, Dominum preces & gemitus filiorum Israel audisse, & priorem illam substantiam plenissimè redisse. His auditis, Dominus Archiepiscopus multis suffusus lachrymis, omnes ad gratiarum actiones hortari cœpit, ipse vero cum sermone exhortationis in laudes Domini nostri Iesu Christi prorumpens, sic omnibus locutus est: A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. O redemptor, quis unquam mortalium facta pietatis tuæ dignis efferat laudum præconijs? qui semper cogitas cogitationes pacis & non afflictionis. Et quia proprium est tibi, semper misereri & parcere, cujus natura bonitas, voluntas potentia, opus misericordia, tu facis quod tuum est, nos autem quod nostrum est. Tu antequam te invocemus, paratus es misereri: nos proni ad malum sumus à diebus adolescentiæ nostræ. Nos ingrati sumus tantæ pietati, munificentiæ: tu verò nec ingratas beneficia subtrahis, qui solem tuum oriri facis super bonos & malos, & plus super justos & injustos. Sed qui de terra est, de terra loquitur: tu quoq; qui de cœlis descendisti, super omnes es: quia tu solus scis, unde venias, aut quo vadas: qui ad firmendam plebis tuæ fidem, sacramentū hoc vertisti in cruentam carnem. Qui verè te panem vivum, qui de cœlo descendit, homini, ne deficiat in via hujus peregrinationis, comedendum dedisti, quem sine fastidio continuè manducat Angelus in cœlo. Quem tamen ille manducat deliciosum, iste interim manducat ad remedium. Uterq; verè, sed non uterq; plenè. Apostolus enim dicit: Probet seipsum homo, & si de pane illo edat. Aliud quippe est, sumere sacramentum, aliud rem sacramenti. Vinum

num est visibilis forma, aliud invisibilis gratia. In his duobus duo comedendi sunt modi, unus sacramentalis, alius spiritualis. Secundum unum comedunt universi, secundum alium tantum boni. Ibi multi vocati, hic pauci electi. Ideo dixi uterque verè, sed non uterque plenè: quia alius tantum sumit sacramentum, alius autem & sacramentum & rem sacramenti. Alius enim devotus & dignus cum sacramento visibili invisibilem percipit & gratiam. Alius autem indignus tumens sacramentum, reus efficitur corporis & sanguinis Domini: quòs iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Nunc igitur dilectissimi ut condignas persolvamus gratiarum actiones Domino nostro Iesu Christo, qui in hoc facto nos & terreri & consolari voluit, hoc suademus, præcipimus, statuimus omnibus sub nostra jurisdictione consistens, ut omnes à minimo usque ad maximum, à juvene usque ad senem, & pueri & puellæ, incurvati adorent, laudent, magnificent Dominum nostrum Iesum Christum, cui omne genua flectitur cœlestium, terrestrium & inferiorum, & honoramus admittit ea ejus sacramenta, ut non solum sacramentum, sed & rem sacramenti fideliter percipiamus per gratiam ipsius, qui secundum ordinem Melchisedech sacerdos est, & sacrificium, quo nos sibi faciat populum peculiarem, spectatorem bonorum operum. Cumque omnes respondissent, amen, Dominus Archiepiscopus ipsam aquam transsubstantiatam in vasculo precioso ad posteritatis memoriam in ipsa ecclesia honorificè reposuit, bicarium verò secum Moguntiam detulit, ubi usque hodie honore maximo veneratur. Omnes autem qui in omnidiecepsi sua constituti erat, ita devotè ad laudem Christi incurvati sunt, ut etiam infantuli, qui in cunabulis jacebant, incurvati gratias agerent, juxta illud: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

bicario a) Bicarium hic est vas, ex quo manus lavari possint. Βίκος apud Jul. Pol-
lucem est inter illa vasa, quibus vinum reponitur, l. VI. c. 2. & ex quibus bibitur, l. X.
c. 20. Idem scribit Βύκος l. VII. c. 33. Βίκος Suida est τὸ ἀγγεῖον. Hesychio est
σάμνος ὡτα ἔχων. Βίκος Athenæus sunt orca fictiles magnæ, in quibus salsamenta
habentur, in illo, quod ex *Archevinto* adducit l. III.

Καὶ σικελῶ θύνην τέμαχος

Τμηθέν, ὅτ' ἐν βίκοισι ταρχειέθαι ἐμελλεν.

Et Siculi Thynni frustum urnis reponunt

Excetum, multo sale asservandum salsamentum.

Eusebiius βίκος dicit esse οἰνοδόχα ἀγγεῖα, & refert inter ὀσράκινα σκεύη,
ad lucto etiam Athenæi loco scribens: Παραπηλίεον δὲ καινότητι λεπτικη,
καί τις παρὰ ξενόφωντι καὶ ἄλλοις βίκος, τὰ οἰνοδόχα ἀγγεῖα. οἱ κείναι

καὶ ἐπὶ μεζόνων ὀσρακινῶν σκευῶν, ὡς ἐμφανέταται ἐν τῷ Σικελῆ θύμβη etc.
 ὁ δὲ τοιαύτος ταρχεὺλικὸς βίκος, καὶ ἀμφορεύς ἀν λέγοιτο, Eustath. in Iliad.
 XIX. v. 563. Apud Xenophontem autem legitur l. I. de exped. Cyri: Κύρος ἐπέμ-
 πε βίκους οἶνῃ ἡμιδέεις πολὺ λάκις. LXX. Interpretes Hebræum Bakbuk jorzer
 characth Jerem. XIX. v. 1. & 19. reddiderunt per βίκον πεπλασμένον ὀσράκινον.
 Quod Hieronymus interpretatus est per lagunculam figuli testeam, & addit, LXX
 doliolum tranit. lisse. Sed Bakbuk debalch Reg. XIV. v. 3. est LXX. Interpreti-
 bus σάμνος μέλιτος. Sicut autem Græcum βίκος ex Hebræo Bakbuk, & ex Græ-
 co Latina vox Bicarium; ita hinc porro nostrum *Becher* natum videtur.

CAPUT XV.

*Judæus per ostentum in baptismo, & visionem in contumeliosa Christi cru-
 cificatione convertitur.*

Aliud etiam beneficium Salvatoris nostri narrabo, quod tempore Philip-
 pi Archiepiscopi Coloniae celebratum est. In sabbatho sancto Paschæ
 cum parvuli juxta morem ecclesie baptizarentur, quidam Judæus ejuldem
 civitatis quasi per curiositatem cum aliis spectatoribus huic se negotio inges-
 sit. Et cum infra actionem sacræ chrisma capiti cujusdam infantuli à pontifice
 imponeretur, aperti sunt oculi ejus, & vidit Spiritum sanctum in specie colum-
 bæ super ipsum infantulum descendentem. Territus ille de tanta visione, &
 mente consternatus, discessit, & illuminationem quandam mentis concipi-
 ens, divinum illud esse mysterium nec perfecte credidit, nec perfecte dubita-
 vit. Audierat sæpius magnum Christianitatis esse sacramentum, sed Judaica
 repugnante perfidia quicquid inde mente concipere poterat, dubie recipie-
 bat. Conservabat tamen omnia hæc, conferens in corde suo. Sic totus revol-
 vitur annus, cum iterum in parasceve, quod est ante sabbathum, in Synagoga
 constitutus, visitationem piiissimi sensit salvatoris. Siquidem Judæis quædam
 est detestabilis consuetudo, ut implentes mensuram patrum suorum quovis
 anno ad contumeliam salvatoris imaginem ceream crucifigant. Quam dum
 more suo contumeliis afficerent, & cætera, quæ in passione ejus leguntur, fla-
 gellando, colaphizando, conspuendo impleverunt, & clavis manus & pedes
 perforassent, tandem lancea latus ejus perfoderunt, & continuo exivit sanguis
 & aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit, & scimus, quod verum est testi-

nium ejus. Nam idem Iudæus divinitus illuminatus, hoc vidit & credidit. Relicta enim Synagoga, statim ad Archiepiscopum cucurrit, quæ gesta essent, nunciavit, & abrenuncians infidelitati Synagogæ, in sabbatho sancto lavacrum regenerationis accepit, & non solum angelis Dei, sed & hominibus de sua conversione gaudium fecit. Gaudemus & nos de benignissima gratia redemptoris nostri, ita ut malis bene urentes, ipsam nobis nequitiam Iudæorum verreamus in arma salutis, & quasi per eorum illuminati excæcationem, nostram ad Iesum exuscitemus devotionem. Videamus quid sua illis faciat malitia, & verè credamus, quod ipsum apud Iesum faciat fides nostra. Illi implentes mensuram patrum suorum, qui sibi suisque imprecantes dixerunt: Sanguis ejus super nos & super filios nostros: ipsum sub imagine sua contumeliosè affectum crucifigentes, verè crucifigunt, non verbum vitæ, sicut patres eorum manibus nefarijs contrectantes, sed odiendo, execrando malitiæ illum manibus contingentes. Christus enim resurgens à mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Ipse tamen per imaginem crucifigi potuit, qui ante passionem tempore legis per agnum immolari potuit. Sed dicis: Illud in figura factum est. Assentior. Illos tamen, qui huic sententiæ disfidunt, ad auctoritatem ipsius scripti mittimus, ubi à Iudæis in imagine Domini simile quoddam perpetratum est: Ubi invenitur, quòd de latere ejus exivit sanguis & aqua, ubi multi cæci fuerant illuminati, claudi curati, leprosi mundati, & dæmones effugati. Veraciter igitur credamus, quia quod illis ipsorum malitia, nobis faciat devotio nostra. Annon qui devota mente recollit memoriam passionis Dominicæ, ita ut ad lacrimas compungatur, verè compatitur Christo: cujus membrum est cum gloriosissima matre ejus Maria, cujus animam doloris pertransivit gladius, & cum pudicissimo filio & ministro suo Iohanne, quamvis ille mortem non viderit, donec placidam suæ carnis absoluti nem Domino se visitante percepit, calicem Dominicæ bibit passionis? an non verè cum mulieribus plorat, quæ sedentes ad monumentum lamentabantur, flentes Dominum? an non qui in commemoratione talium in omnibus se devotos & compunctuosos exhibent, verè cum Nicodemo & Ioseph aromatibus eum condiunt, & linteo mundo involuunt? Verè tales, qui flent cum flentibus, gaudebunt cum gaudentibus: quia sicut verè Christo comparimur morienti, sic verè conregnabimus resurgenti.

imaginem, a) Non imaginem tantum, sed & hostias, à Christianis acceptas, in contumeliam crucis Christi sæpe acutis stimulis pupugerunt, donec sanguis miraculosè proflueret: imò & Christianorum pueros seu furto seu pretio paratos crucifixerunt, & miserimum in modum excarnificarunt, Imaginem autem &

hostias ideo sanguinem sudasse credendum est, ut Deus doceret, quantopere Judæorum perfidiam & extremam malitiam oderit. In Syria, inter Chalcidem & Antiochiam, Judæi circa ann. CH. CCCCKV. positi insignem in ludis suis in Christum crucifixum exercitum petulantiam, etiam puerum Christianum comprehensum, *ερευρω προσδησιντες απεκρεμασαν. και πρωτων μεν καταγελωντες και χλευαζοντες διεβλεβαν. μετ' ε' πλυθε και των φρενων εκσιντες, το παιδιον ηκισαντο, ωστ' η ανουρεω.* *Socrat. Hist. Eccles. l. VII. c. 16. Niceph. Callist. l. XIV. c. 16.* Circa annum Dom. 1044. Judæus imaginem Christi telo transfixit; & sanguis profluxit, *Wernerus Rolewinck a. 16.* In Syria oppido Beryto Judæi anno CHR. 1000. imaginem Christi crucifigunt, omnibus opprobrijs eam altitantes, quibus Christum à Patribus suis affectum noverant. Cùm tandem latus ei aperirent, profuxit sanguis & aqua, *Sigebertus Gemblac. b. anno. Jacob. Gretser. de sacr. peregr. l. 1. c. 14.* Impietatis hujus exemplum Judæos anno 1017. in Gallijs, tempore Paschatis, in infante crucifigendo edidisse, narrat *Robertus de Monte, h. a.* addens, id singulis annis eos facere, si occasio detur, recenseretq; alia hujus generis à Judæis perpetrata facinora; in quibus est exemplum S. Wilhelmi, anno 1177. ab illis occisi, Philippus, Galliarum Rex, anno tertio regni sui, i. e. anno 1017. omnes Judæos regno suo expulit, quod divitias Parisiorum usuris ad se pertraxissent, & singulis annis unum Christianum in opprobrium sanctæ religionis clamin

folis subterraneis, die Dominicâ Passionis, jugulent, *Martin. Polonus l. IV. sub Eugenio Papa circa ann. 1180.* Sub annum 1192. Comitissa castri Braya muneribus Judæorum corrupta, tradidit eis Christianum, quem illi falsò furti & homicidij accusabant. Hunc Judæi manibus à tergo ligatis, spinis coronatum, & per totam villam virgis cælum, patibulo affigunt. Philippus, Galliarum Rex, eò profectus Judæorum octoginta comburi jussit, *Herm. Kornerus Chronic. MS. anno 1192. Johan. Naucler. Gener. XL. Fulda Judæi anno 1017. CCXXXVI. pueros quinq; Christianos in molendino quodam interemerunt, ut sanguine cælorum potirentur, Fmgment. Anonymi apud Urstifum part. II. pag. 91. Christoph. Brouerius Fuld. Antiq. lib. IV. in Abbate XLIV.* Iterum crudelitatis suæ exemplum statuerè in prima Vindelicia Monachij, circa annum 1017. CCLXXXV. cùm infantulum, ab antienta emtum, necant, & cruorem excipiunt, quo perlicare creduntur. In ultionem concurrentes cives centum & octoginta Judæos in fano aliquo cremarunt, *Aventin. lib. VII. p. 717.* Non multò post, videlicet anno 1017. CCLXXXIX. à Judæis hostia furto ablata, ludibrio habita, & tandem in mortario pistillo commisa est; unde cruor emanavit. Judæi tunc Würtzburgi, Bambergæ & multis alijs in locis concremati sunt, *Aventin. lib. VII. p. 735.* Etiam anno 1017. CCCIII. puerum in castro Weissenfer, Conradum nomine, occiderunt, *Histor. de Landgr. Thuring. c. 80.*

Anno item cl̄o CCCVI. Judæi hostiam à muliere Parisiensi redemptam ferventi aheni iniecit. At comburere non potuit; sed re divulgata ipse combustus est, *Magnum Chron. Belgic. p. 269.* Cum anno cl̄o cccXXXIX. lævissima pestis grassaretur, & Judæi putros veneno infectisse crederentur, atq; multos pueros interfecisse arguerentur, plurimi illorum cremati sunt, *Albert. Argentin. in Chron. h. a. Idem de reb. gest. Bertoldi Episcopi.* Ejusdem diabolicæ immanitatis specimen, anno cl̄o CCCLXXX. præbuere, cum in villa Hagenbach puerulum furati sunt, eundemq; crudeliter trucidarunt. Ad quod facinus vindicandam Hallensis civitas aliquot illorum combullit, *Martin. Crusius Annal. Suev. part. III. lib. 5. cap. 13.* Ravensburgi etiam anno cl̄o CCCCLXXXIX die Assumptionis Domini, puer in sylva Haslochia repertus est, quem Judæi necaverant; qui ideo anno sequenti pridie S. Ulrichi cremati sunt, *Idem part. III. lib. 6. cap. 15.* Superat omnem crudelitatem, quod in Simone puero, Tridenti anno cl̄o CCCCLXXXV. à Judæis raptò & occiso ex singulari scripto, quod ea de re vulgatum est, narrat idem *Crusius part. III. lib. 7. cap. 11.* Cui addatur, quod refert *lib. IX. cap. 6.* Nec minus impium, quod in hostia à sacerdote Sternebergensi, Petro Dano, emtâ, nefaria

gens anno cl̄o CCCC LXXXI patravit; quod prolixè enarrant *Nicol. Marschale. Thurius, Johannes Bocerus lib. II. de Ducib. Megapol. Petrus Lindenberg. Chron. Rosoch. lib. III. cap. 14.* Furatus hostiam Paulus From, Pomeranus, anno cl̄o cl̄o X. eam Salomoni Judæo vendidit. Hic cum eam ingenti ictu percussisset, in tres partes cruentas dissilijt. In singulas à secleratissimis Judæis pungendo lævitum est; singulæ sanguinem sudarunt. Judæi deprehensi in carceribus confessi sunt, se intra paucos annos septem Christianorum pueros similes, acubus & cultris consecisse. Joachimus, Elector Brandeb. cum Paulo sacrilegò illerum octo & triginta XIX. Julij combusit. Desertit ex Actis publicis solius *Simon Majol. Tom. III. diæ canic. Coll. I. Andreas Engel. h. anno.* Johannes L'fefferkorn, baptizatus Judæus, qui non solum ex contentione Capnionis cum Jacobo Hochstraten, sed etiam ex secleribus suis orbi notus est, in tormentis anno 1514. confessus est, se infantem furto surripuisse, eundemq; à se Judæis venditum una cum eis excarificasse, graphijsque totum confixisse, donec omnem illum roseum laticem pueri, è vulneribus profluentem, ad ulus suos exciperent. *Majolus ibid.* Flura exempla adducit *Calvisius ann. 1250. § 1288.*

CAPUT XVI.

1. Bernhardus, Dux Saxonia, Lauen- | 2. Henrici L. socij ipsum vincant, &
burgum obsidet. - - - 1192 | urbem obsidionè liberant.

Bernhar-

- B**ernhardus Dux videns quòd Adolfus Comes prosperatus in via sua Lubecam obtinuisset & Stadium, sperans per eum plurimum prævalere in terra, & nominis sui potentiam extendere, venies in manu valida cum uxore etiam & omni supellectile circa cathedram B. Petri, obsidione maxima vallat Lawenburg. Quem constanter juverunt Comes Adolfus & Bernhardus.
- C**umque diutina obsidione arctasset castrum, ita ut jam fame deficeret, qui in ipso erant, & Dux quasi securus distracto exercitu solus excubias servaret, venerunt amici Ducis Henrici, Bernhardus de Welpel, & Helmoldus de Suerin, cum his, quos contraxerant, aut victualia esurientibus laturos, si possent; aut si non possent, ipsos de obsidione liberaturi. Cùm verò transirent aquas, Dux primò quidem eos non attendebat, sed cùm multiplicati fuissent, inhibere eos volebat, nec poterat. Illi autem confortati viribus & armis cum his, qui in castro erant, dimicaturi cum hostibus campum petunt. Dux quid faceret, nesciebat, exercitus, ut dictum est, distractus erat, Adolfus aberat, & Bernhardus Comes Borsich castrum cum suis expugnabat. Ipse tamen constanter agens, arma corripuit, viriliter pugnavit, sed victoriam non obtinuit. Siquidem omnibus suis captivatis, ipse vix captivitatem evasit. Uxor verò ipsius, relicta omni supellectile, abiit Raceburg. Sicque præter spem liberata est Lawenburg, vel quia Ducem Bernhardum fortuna cæca deseruit, vel quia Duci Henrico aliquas reliquias transalbinas Deus reservare voluit. Qui tamen ultionem de inimicis experens, nunc à Slavibus, nunc à Danis auxilium quærebat, & non erat.

CAPUT XVII.

1. Kanutus Rex Holsatiam invadit. - - - - - 1192.	3. Waldemarum tunc à Rege captus fuit. - - - - - erat.
2. Quia Adolphus Waldemarum contra Kanutum juverat.	4. Adolphus à Rege pacem redimit. - - - - - 1192.

- R**ex(a) tamen Danorum Canutus, exacerbatus à Comite Adolfo, fines ipsius in manu valida intravit, terram ejus incendijs & deprædationibus vastaturus. Siquidem Waldemarum Slesvicensis Episcopus, Canuti regis filius, contra Canutum inimicitias pro regno susceperat, & auxilium regum Norvegiæ & Sueciæ sibi contraxerat, cui ex altera parte favebant amici Imperatoris, Otho Marchio, & Adolfus Comes, & Bernhardus Comes de Raceburg. Cùm igitur Waldemarum contra Canutum produceret exercitum, ipso tempore Adolfus Comes cum multitudine gravi transiens Eggoram fluvium, omnem terram Regis vastavit usque ad Slesvich, ibique accepto sinistro

stro nuncio, ■ sua cum præda multa reversus est. Waldemaro enim à quibusdam amicis insidiosè persuasum fuerat, ut memor consanguinitatis & pristinæ familiaritatis ad gratiam regis veniret, quem ille procul dubio omni amicitia dignum, honoribus & divitiis ampliaret. Talibus consilij acquiescens, volubilitatem fortunæ expertus, non solum compedibus, sed & manibus ferreis fortissimè abstrictus est. Pro tali commotione, ut dictum est, sive, ut quibusdam placuit, ad subveniendum Duci Henrico Rex fines Comitis cum armorum vasis intravit. Cui Comes licet impari numero occurrit. Adventum namque regis diu Comes præfenserat: unde non solum Othonem Marchionem, sed & militum manum validam contraxerat. Sed moram rege faciente, Marchio cum multis abierat: cum subito Rex venit, & Comes exivit obviam ei. Computans tamen, quòd ex æquo occurrere illi non posset, legatione missa, rogat ea quæ pacis sunt. Sicque mille quadringentis denariorum marcis gratiam Regis obtinuit, & ille in locum suum reversus est.

Rex. a) Ut causa belli, quod Rex hic Comiti intulit, rectius intelligatur, paulò altius, succinè tamen, historiam Dittmarforum ex antiquitate repetemus. Comitatum Stadensem cum Dittmarsia, quæ ad illum referebatur, à Carolo M. Archiepiscopo Bremensi attributum fuisse, putat *Krantzius Sax. l. VI. c. 5.* Quòd autem Antistes terras illas contra Nordmannorum excursiones tueri non posset, illas postea Saxoniarum Ducibus & vicinis Principibus ab Imperatoribus, ut feuda, concessas esse; quam *Krantzizij* sententiam nos in medio relinquimus. Illud constat, à tempore Henrici Aucupis usq; ad annum Christi clxxxiv. Dittmarsiam tenuisse, qui & Comites Stadenfes, & Marchiones Brandenburgenfes vocati sunt; quos recenset *Krantzius* & alij. Horum ultimus Rudolphus II. cum à Dittmaris suis anno 1144. cæsus esset, ejus morte Dittmarsia ad Hartvvicum, tunc Ecclesiæ Bremensis Præpositum Majorem, qui solus ex illa familia jam supererat, devoluta est. Hic (adhuc Præpositus;

nam postea Archiepiscopus factus est) Comitatum Dittmarsiarum Ecclesiæ Bremensis concessit, sive donatione, sive etiam permutatione. Nam Comitatum Stadensem ab Archiepiscopo Adalberone in feudum recepit. Sed opponebant se Henrici Leonis, adhuc adolescentis, Tutores, & causam ad Imperatorem & Imperij Principes referebant. Hartvvicus, adhuc Præpositus, videns se frustra contra Leonem niti, Dittmarsiam, avitam hæreditatem, recuperare studebat. Cùm autem nec Archiepiscopus, nec Hartvvicus Dittmarsos ad parendum cogere possent, Henricus Leo, qui jam adoleverat, illos cum utriusq; consensu, gravi expeditione circa ann. 1148. in eos suscepta, subjugat, atq; Reinholdum Comitem illis præficit, qui postea ad Deminum urbem à Slavibus cæsus est; supra *l. II. Helm. c. 4. n. 8.* Hartvvicus eodem anno Archiepiscopus factus, aliquot annos adhuc Stadam tenuit, uti apparet ex *Helm. l. I. c. 79. n. 5.* ubi ille castellum Stadam & alia munivisse narratur. Dittmarsiam autem sibi servasse

Leo videtur, nec alium Comitem illi præposuisse. Verùm nec Stadensem Comitatum Hartvvicus diu retinuit, sed illum Leoni tradere coactus est. Unde *Hel-moldus* scribit, ipsum utrumq; Comitatum, vivente adhuc Episcopo, liberè possedisse *l. II. c. 6. n. 6.* Cùm Henricus Leo anno 1182. prima vice in Angliam exulatum abiret, Sifridus Archiepiscopus Stadam cum cæteris feudis, quæ Leo ab Ecclesia Bremensi hæderat, (*Arnold. lib. II. c. 36. n. 5.*) Adolphus III. autem Ditmarsiam jussu Romani Imperatoris suæ ditio-ni adjecit. Et quanquam Archiepiscopus Ditmarsos à Comite reducere, atq; ad Bernhardum fratrem, Saxonix Ducem, transferre tentabat, tamen Adolphi virtute effectum est, ut, quamdiu Sifridus superesset, Ditmarsii Hassatis conjuncti manerent, *Arnold. l. III. c. 1. n. 10.*

Hartvvicus II. tamen, cùm anno 1184. Sifrido successisset, ab Adolpho III. Comitatum Ditmarsix certis conditionibus obtinuit, ut narrat *Arnoldus lib. III. c. 12. n. 2.* Hujc cùm post aliquot annos Ditmarsii parere amplius nollent, ille ipso Adolpho Comite inter cæteros assumpto, militari manu eos in ordinem redegit, & magnam pecuniæ summam illis solvendam imperavit. Ditmarsii, comperto exercitum dimissum esse, à conditionibus initis recedunt, & abjecto Hartvvici Imperio ad Waldemarum, Episcopum Slesvicensem, circa annum 1187. se transferunt, supra *lib. III. cap. 21.* Hac ratione Ditmarsii Daniæ regno additi sunt. Et putat *Cypræus l. I. c. 28.* illos in fide atq; officio usq; ad illum diem persistisse, quo anno 1227. prælio in campo Bornhovede commisso ad Comitem transferunt. Sed videntur altera vice operâ Adolphi, postquam ad Danos acces-

serant, ad Hartvvicum II. reducti fuisse. Id enim ipse Adolphus prædicat & Archiepiscopo objicit, supra *l. IV. c. 22. n. 7.* Sicut enim è prima sua peregrinatione revocatus, Hollatiam, Stadam & Lubecam recuperabat: sic & Ditmarsos ad officium reduxisse videri potest, supra *lib. IV. cap. 10. & 12.* Præterea ante prælium Bornhovedense, anno videlicet 1226. à Rege defecerant. Nam tunc Rex ducto in illos exercitu denuo eos subjugavit. De quo prælio *Ericus Rex in Chronico* scribit; Ann. 1226. Multi Fritones corruerunt in Tithmerskia, & tamen Tithmerskia Danis subjugata est.

Sed ut redeamus eò, unde paulùm digressi sumus, Waldemarus accessione Comitatus Ditmarsix ad Episcopatum suum insolentier factus, & quod regio sanguine natus, Regnum sibi deberi putaret, amplissima dignitate ecclesiastica non contentus nova moliebatur, non obscurè regnum affectans. Nam quod Kanuti, Regis Daniæ, filius esset, inter amicos, quorum operâ usurus erat, dictitabat, jus regni administrandi sibi competere, & quòd Kanutus, Waldemaro prægnatus, qui jam rerum potiretur, jus aliud prætereundum non posset. Etiam necessitudine cognatorum sanguinis materni, quos in Norvvegia habebat, fretus, quiq; ipsum ad defectionem sollicitabant, paternum regnum se recuperaturum sperabat. Noverat insuper, Regem Imperatori Romano, quod se jam Imperio Romano subtraxisset, & Wandaliæ insuper exercitu invalisisset, valde exosum esse, adeoq; se facile hujus sine convenientiâ, sive jussu Principes Germaniæ, jam antè Regi insensos, in societatem belli pertracturum. Ergo Othonem Marchionem, Adolphum Hollatix, & Bern-

hardum Raceburgi Comites sibi jungit, & terra mariq; Kanutum oppugnare constituit. Nam & in Norvegia classem non contemnendam instruxerat, quâ copias navales in Daniam trajeceret. Marchio autem & cæteri socii Holfatiam invadunt, ibi Regem venientem excepturi. Adolphus fidei suæ erga Valdemarum documentum editurus, suo exercitu Eidoram transit, & terras Regis diripit & vastat.

Waldemaro interim à nonnullis amicis, quorum fidem se satis cognitam & perspectam habere putabat, persuasum est, æquius & tutius esse, rem consilio, quàm armis experiri; idque propter propinquitatem sanguinis, quâ Kanuto junctus sit, honestius, & ipsius personâ, quam jam sustineat, dignius esse, Si pacis condiciones admitte-

re velit, Proceres regni de controversiis cum Rege acturos, & pacificationis negotium suscepturos. Episcopus his promissis inductus, fide publica acceptâ, se totum Regi ejusq; gratiæ perimitur. Ita delusus, vinculis constringitur, & in arce Burlund in carcerem abjicitur. Jam Rex etiam injuriam & damna ab Adolpho illata, nec non socii sui Henrici Leonis casum vindicaturus, in Nordalbingiam movet. Adolphus qui solus impetum Regis sustinere non posset, & aliorum auxilijs destitueretur, (nam Marchio Otho moræ impatiens, & quod sumtus expeditionis diutius tolerare non posset, copias suas reducerat,) ad deprecationem descendit, & pacem pecuniâ redimit.

CAPUT XVIII.

1. *Absalonis, Archiepiscopi, vita religiosa, & mors.* - - - 1201.
2. *Andreas, Cancellarius, Vir*

doctus, gravis, industrius illi succedit. - - - - - 1201

HOc dierum curriculo ex hac vita subtractus est Dominus Absolon, Lundensis Archiepiscopus, vir religiosus & magni consilij sive discretionis & præcipuè honestatis. Hujus industria omnes ecclesiæ totius Daniæ prius discordantes uniformes in officijs divinis factæ sunt. In cathedrali sede crucifixum superaffigi præcepit, ut accedentibus & recedentibus reverentia crucifixo magis quàm sibi fieri videretur. Præterea largè sua ecclesijs & monasterijs conferens, maximè cathedralem ecclesiam B. Laurentij martyris Lundis ditare & ornare studebat coronis preciosis & campanis maximis, ut nunc cernitur, & diversis ornamentis. Et quia erat, ut dictum est, vir religionis amator, monasterium Cisterciensium Monachorum in Sora ædificare & ditare satagebat, ubi etiam circa finem dierum suorum molestia corporis

tractus ægrotabat. Ordinatis autem ecclesiæ suæ rebus, in die B. Benedicti Abbatis diem clausit extremum. Cujus morte omnis Dania non parum indoluit, & quia multos discordantes ad pacem in vita sua reformaverat, ipsius exitum Iesu Christo, pacis auctori, commendabat. Cui successit Dominus Andreas, regalis aulæ Cancellarius, vir literatissimus, nec minore gratia præditus. Erat autem à primo juventurus suæ tempore studiis deditus, & morum gravitate ornatus. Et cum esset in negotijs regijs continuè occupatus, magna tamen abstinencia se constringebat. A quâ nec in Romana curia negotiis deditus temperabat, ut omni sexta feria nihil gustans crucis Dominicæ bajulus existeret. Ordinatus autem ipsam morum gravitatem non deseruit, humilis & quietus & pudicus & abstinens permanens. Unde æmulatione sua plurimos provocavit. Doctrina etiam ad eum insistebat, ut nonnullos tam clerico quam laicos divini amoris flamma succenderet, & ipse æs candens existens scintillas verbi Dei ubique spargeret. Avaritiam quoque, quæ est idolorum servitus, omnino detestans, nihil per vim rapere curabat, sed suis contentus, beatus dare quam accipere doctus.

Absolon a) Eximias virtutes Absolonis pluribus in locis narrat Saxo Sialandicus. Primum Episcopus Roschildensis, deinde Archiepiscopus Lundensis fuit. Obijt Seræ, (quod cœnobium de suo patrimonio condiderat, & largè ditaverat,) anno 1201. XII. Kal. April. Ericus Pomenus Pont. l. VI. in Kanuto h. a. Monumentum lapideum literis Runicis et positum describit Olaus Worm. Dan. monum. l. III. c. 5.

CAPUT XIX.

Conradus, Cancellarius, scribit, quæ in itinere Italico & Siculo viderit & observaverit; in quibus multa insunt fabulosa & falsa.

NEe piguit, ad ædificationem aliorum, hic ponere epistolam Conradi Cancellarij, quam scripsit nobis de statu Apuliæ & de operibus vel artibus Virgilij:

Conradus, Dei gratia Hildesemensis electus, imperialis aula & regni Sicilia legatus, dilecto suo N. Hildesemensis Præposito Ecclesiæ, salutem & dilectionem quam intimam.

Quomodo virtuosa Domini dextera serenissimi Domini nostri Henrici, gloriosissimi Romanorum Imperatoris semper Augusti, & regis Sicilia,

lia, imperium usque adeo in ore gladij dilatavit, ut ea, quæ olim apud vos in scholis positi in ænigmate quasi in speculo aure tenus percepimus, facie ad faciem oculata nunc fide cognoverimus, vobis de his scribere non duximus superfluum, ut omnem de his, quæ vobis frivola fortè vel incredibilia videntur, de corde vestro dubietatis scrupulum auferentes, ad ea videnda quæ auditis, vestrum accendamus desiderium, ut ea quæ nunc demissa tantum per aurem vobis sunt dubia, fide plena consent, & pateant occulta. Nec id vobis videatur difficile: terminos Imperii non oportet egredi, Teutonici orbem dominij non ducatis transeundum, ut ea videatis, circa quæ Poetæ multa consumserunt scribendo tempora. Inter hæc autem Alpium nivibus laborioso cursu superatis primum occurrit nobis Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ. Quas civitates celeri cursu prætereuntes, Mutinæ que labores, non sine admiratione asstrimus parvi Rubiconis ad undas. Cujus parvitatem stupido intuentes obtutu, disertissimi illius Poetæ Lucani admirati sumus facundiam, qui de re tam humili tam grandiloquo intumuit eloquio. Nec minus admirati fuissimus, quod tam minimus non fluvijs sed rivulus tanti Ducis, Julij Cæsaris scilicet, animo, nullis unquam fracto periculis, timorem incutere potuit, vel transitus præbere difficultatem, nisi indigenarum didicissimus assertionem, eundem Rubiconem instar perennis fluminis imbrum & torrentium auxilijs sapius intumescere mendicatis. Quo sine difficultate transito, quod Iulio contingere non potuit, transeuntes Pisaurum, quod à pensando aurum ab antiquis dictum est, eo quod Romanis militibus, ad debellationem exterarum nationum proficiscentibus, ibi aurum ponderaretur, & distribueretur, solidi scilicet, civitatem Fanum accessimus, ubi milites proficiscentes apud sana idolorum, quorum vestigia adhuc ibi sunt, oraverunt, & votivas pro salubri reditu Dijs fecerunt promissiones, quas à debellaris victoriosi redeuntes hostibus ibidem cum gratiarum actionibus persoluerunt. Deinde montem non sine difficultate calcantes Apenninam, Sulmonem ad illius Ovidij patriam pervenimus, magis ex tanti Poetæ natione, quàm de suæ ubertatis laude famosum, cum ipsum nullis divitijs adeò copiosum quàm gelidis invenimus undis. Unde idem Ovidius:

Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis.

Nec nos ipsum, ut verum fateamur, gelidis minus invenimus nivibus copiosum. Occurrerunt circiter eundem locum nobis arbores miraculosæ, de quibus si quis, ut ajunt, ramum decerpit, aut eodem anno in fara concedit, aut longæ & acutissimæ febris non evadit insultum. In quas asserunt (si credere est dignum) sorores Phææontis post lachrymosas fratris exequias miseratione

superum transformatas. Deinde Thetin civitatem, ubi Thetis, mater Achillis, habitabat, prætereuntes civitatem Nympham à dextris reliquimus: ubi pro fontium amœnitate nymphæ fingebantur esse, & ibidem colebantur. Cannas etiam aspeximus, ubi tot nobilium Romanorum millia ab Annibale interfecti sunt, ut anulis occisorum duo modij implerentur, cum anulis tunc temporis tantum nobiles uterentur. Præterimus deinde Iovianum civitatem, quæ quasi Iovis natio nuncupatur, eo quod ibi Iupiter natus fuerit. Sub silentio etiam transire nolimus, quod Pegaseum fontem, Musarum præterimus domicilium, de quo nunc sine difficultate potare poteris & haurire, si vobis placeret, ad cuius gustum Poetæ longis quondam studijs & laboribus pervenerunt. Nunc ergo ad illum fontem gustandum ultra Sauro-matas & ad extremos Indos non oportet peregrinari. Fons iste est in nostro Imperio. Ibidem non longè Parnassus mons occurrit, in quo Deucalion cum sua conjugè damnum humani generis jactu lapidum post diluvium reparavit. Ibidem est Olympus mons, tantæ celsitudinis, ut cæteros montes sublimes quidem sub pede longè relinquere videatur. Ibidem Cajanum, quæ casa jam fuit, & ideo Cajanum dicitur, præterivimus, & locum, qui caput Minervæ vocatur, eo quod ibi Minerva colebatur, litus maris scopulosi prætereuntes, quod Palinurus dicitur, eò quod ibidem

Nudus in externa jacuit Palinurus, arena,

Æneæ adhuc refricans infamiam, quò ibidem emeritum peregrinis demersit in fluctibus Palinurum. Vidimus etiam operosum opus Virgilij Neapolin, de qua nobis mirabiliter Parcarum pensa dispensaverunt, ut muros civitatis ejusdem, quos tantus fundavit & erexit Philosophus, imperialis jussionis mandato destruere deberemus. Non profuit civibus illis civitatis ejusdem imago, in ampulla vitrea magica arte ab eodem Virgilio inclusa, arctissimum habente orificium, in cujus integritate tantam habebant fiduciam, ut eadem ampulla integra permanente, nullum pati posset civitas detrimentum. Quam ampullam sicut & civitatem in nostra habemus potestate, & muros destruximus, ampulla integra permanente. Sed fortè quia ampulla modicum fita est, civitati nocuit. In eadem civitate est equus æreus, magicis incantationibus à Virgilio sic compositus, ut ipso integro permanente, nullus equus possit redorsari, cum tamen de vitio naturali sit illi terræ proprium, ut ante equi illius compositionem, & post ejusdem equi quantumcunque corruptionem, nullus equus sine dorfi fractura possit equitem aliquandiu vehere. Ibidem est porta firmissima, instar castelli ædificata, valvas habens æreas, quas nunc satellites tenent imperiales, in qua constituerat Virgilius muscam æream, qua integra per-

permanente, nec una musca civitatem potuit introire. Sunt ibidem in castro vicino in supercilio civitatis, undiq; mari incluso, ossa Virgilio, quæ si libertati exponuntur aeris, rotius facies aeris obscuratur, mare funditus evertitur, & tumidis æstuat procellis, insperateque confurgit strepitus tempestatis, quod nos vidimus & probavimus. Sunt in vicino loco Baje, quarum meminerunt auctores, apud quas sunt balneæ Virgilij, singulis passionibus corporis utiles. Inter quas balneas unum est principale & maximum, in quo sunt imagines hodierno tempore verustate consumtæ, singulas singularum partium corporis passiones demonstrantes. Sunt & aliæ imagines gypseæ singulæ singulas balneas demonstrantes singulis passionibus profuturas. Ibidem est palatium Sibyllæ, operosis constructum ædificijs, in quo est balneum, quod hodiernis diebus balneum Sibyllæ nuncupatur. Est ibidem palatium, de quo Helena à Paride rapta perhibetur. Præterivimus etiam Scyron insulam, in qua Thetis filium suum Achillem deposuit, dum fatorum minas & Græcorum insidias formidaret. Demum asperrima Calabriae in via cum labore transeuntes, Siciliam adituri, Scyllam & Charybdin non sine timore navigio transivimus, quem nunquam alicui contigit sani corporis homini sine formidine locum pertransire. In principio ergo Siciliae vidimus domum Dædali in vertice montis constructam, in quo Minotaurus inclusus matris infamiam vitæ tenebris redemit. Unde adhuc locus Taurominium vocatur, à Minorauro, vel quasi Tauri menia à cujus semine Pasiphae genuit Minotaurum. Ubi radices & reliquæ murorum domus illius, intricatæ vestigia reliquerunt plurima, ut vidimus, intricata. Et mare adiacens Icarium mare nuncupatur, eo quòd Icarus ibidem a larum remigio aereas contra naturam hominis carpens vias, neglecto patris mandato, vitæ suæ diem lachrymabiliter consummavit extremum. Accessimus demum Ætnam montem, in quo Iovis faber Vulcanus cum suis conservis Gigantibus Iovis fulmina fabricavit. In eodem siquidem caminus ingentissimus ignisque exhalans horrendissimus pro scintillis saxa vomunt ingentissima in modum scorïæ ferri, quæ arbusa hodierna die & totam faciem terræ ad diætæ longitudinem circumquaque regunt, ut tota illa provincia necdum cultoribus sit idonea, sed sua multitudine prædicta saxa viatoribus transitum penitus negaverunt. Talibus siquidem eguit durus ille fulminum faber carbonibus, qui immanibus non possent solium de facili flatibus exsufflari. Est in latere prædictæ Ætnæ locus munitus & amœnus, cui dea Ceres de unica prole sollicita, unicam non sine lachrymis filiam Proserpinam commendavit. Est ibidem scissura terræ non minima, quam horrendarum occupat obscuritas tenebrarum. Ubi Pluto rapturus

Pro-

Proserpinam fingitur erupisse. Prædictus autem caminus Ætnæ usque ad tempora Agathæ virginis duravit, & dum solito fortius erumperet, ut universæ terræ faciem occuparet, & multa hominum millia violentia flammaram interimerentur, Sarraceni, qui multa miracula viderant, quæ Dominus per merita B. Agathæ virginis operari dignatus est, velum ejusdem virginis prædictis flammis opposuerunt, & ipsa flamma tanquam ventorum impetum fugiens, in terræ viscera se recepit, nec ultra in Sicilia comparuit, sed ipse ignis se ad quandam scopulum in mari positum transtulit: Ubi hodiernis temporibus indefinenter glomeratus, flammaram & cineris turbo exhalat. Unde idem scopulus vulgo Vulcanus appellatur, eo quod faber Iovis, Vulcanus credatur à simplicibus se ab Ætna ad eundem scopulum contulisse. Est circiter eundem locum Syracusæ civitas, de qua dicit Virgilius:

Prima Synctisio dignata est ludere versu

Musa, &c. —————

Iuxta hanc civitatem oritur in littore maris fons Arethusa, quæ primo raptum Proserpinæ matri sollicitæ per ordinem referavit. Ad hunc fontem Arethulam vicinus præterlabitur Alpheus, surgens in Arcadia, & per medium maris usque ad Siciliam defluit, & ibidem aquis Arethusæ nititur immisceri, pristinum servans amorem: & quam vivam dilexerat, ejusdem aquis admisceri nititur post ejusdem transformationem. Vidimus ibidem turmas, quarum sæpius meminerunt auctores, vidimus Pelorum, Pachynum & Lilybæum, tria promontoria Siciliæ. Vidimus ibidem Sarracenos, qui solo sputo venenosa interficiunt animalia, quæ virtus quomodo ipsis sit insita, breviter tangemus. Paulus Apostolus naufragium passus, apud Capreas insulam applicuit, quæ in actibus Apostolorum Mitylena nuncupatur, & cum multis alijs evadens, ab indigenis terræ benigne acceptatus est. Et cum prædictis naufragis ignis de sarmentis ab indigenis strueretur, serpens, qui in sarmentis latuerat, ignis caloribus fugiens, exiit, & manum Pauli morsu vulnerans venenoso radicatis adhæsit dentibus. Quod videntes indigenæ, dicebant: Verè hic homo peccator est, & facinorosus, nec vita dignus, quem de naufragij periculo vix extractum Deus in gravioris mortis pœnam posuit. Paulus autem manum intrepidus excussit, & continuo manus sanata est. Quod admirantes Sarraceni, Paulum venerari cœperunt. Unde Pauli meritis in humanitatis suæ præmium hospiti Pauli & suis filijs & nepotibus usque tunc collatum est, ut solo sputo venenosa interficiant animalia. Et quemcunque locum solo ambitu gyra verunt, cum de cætero non introit venenosum: nec aliquis serpens eos audet tangere. Unde cum generat aliquis filium, ipsum solum

solum cum serpente ponit in navicula, & sic diu naviculam permittit fluctua-
 re. Quòd si postea puerum recipit illæsum, se patrem esse cognoscit, & pue-
 rum paternæ dilectionis visceribus amplexatur. Si autem ipsum invenerit
 vulneratum, continuo per membra frustratim discindit, & uxorem suam adul-
 terij pœna condemnat. Cæterum ad mentem reducimus, quòd apud Nea-
 polin est quædam porta, quæ ferrea nuncupatur, in qua Virgilius omnes ser-
 pentes illius regionis inclusit, qui propter ædificia subterranea & cryptas,
 quæ ibi plurimæ sunt, abundant, quam solam inter cæteras portas destruere
 timebamus, ne serpentes inclusi de carcere egredientes terram & indigenas
 molestant. Est in eadem civitate macellum, sic à Virgilio constructum, ut
 caro animalis occisi in ipso per sex hebdomadas maneat recens & incorru-
 pta, si exportetur, foetet & appareat putrida. Est ante civitatem Vesevus
 mons, ex quo ignis multos involuens cineres foetidos intra decennium semel
 solet exhalare. Cui Virgilius opposuerat hominem æreum, tenentem bali-
 stam tensam, & sagittam nervo applicatam. Quem quidam rusticus admi-
 rans, eo quòd semper balista tensa nunquam percuteret, impulit nervum.
 Sagitta proficiens percussit os montis, & continuo flamma profiliit, nec ad-
 huc certis vicibus cohibetur. Est ante eandem civitatem insula, quæ vulgo
 Ischia dicitur, in qua ignis cum fumo sulphureo evomitur continuus, ita ut
 quoddam castrum adiacens ita paulatim, etiam ipsa saxa & ipsum scopulum
 consumserit, ut ibi vestigia castrorum non appareant. Ibi firmissimè asseritur os
 esse inferni, & ibi esse loca pœnalia referuntur. Ibi etiam Æneas fingitur ad
 inferos descendisse. Videntur circa eundem locum qualibet die sabbathi cir-
 ca horam nonam volucres in quadam valle nigræ, & sulphureo fumo derur-
 patæ, quæ ibi quiescunt per totum diem dominicum, & in vespere cum ma-
 ximo dolore & planctu recedunt, nunquam nisi in sequenti sabbatho rever-
 suræ, & descendunt in lacum ferventem. Quas quidem afflictas animas ar-
 bitrantur vel dæmones. Est ibidem mons barbarus, ad quem per viam sub-
 terraneam per medium maximi montis accessimus per tenebras infernales,
 tanquam ad inferos descensuri. In quo monte in ipsius montis visceribus
 maxima sunt palatia & vici, quasi maximæ civitates, subterranei, & fluvij ser-
 ventis aquæ subterranei, quos quidam ex nostris viderunt, & sub terra quasi
 per spatium duorum milliarium processerunt. Ibidem thesauri septem re-
 gum afferuntur repositi, quos dæmones custodiunt in æreis imaginibus in-
 clusi, diversas terribiles imagines prætendentes, quidam arcu tenso, quidam
 gladijs, quidam alijs comminantes. Hæc & alia plura vidimus, quorum non
 possumus per singula meminisse.

CAPUT XX.

1. <i>Henrici L. filius frustra de terris trans Albim recuperandis cum Imperatore agit.</i> 2. <i>Idem ducta Conradi Palatini Rheni filia Imperatoris gratiam obtinet. - - - - - 1193.</i> 3. <i>Cum Imperatore in Apuliam profectus, successionem in soceri bona impetrat. - - - - - 1194.</i>	4. <i>Hinc pax per Saxoniam.</i> 5. <i>Henricus L. quieti se tradit, templis instaurandis intentus.</i> 6. <i>Imperator in Apulia gazam Wilhelmi Regis capit.</i> 7. <i>Indicio vetula thesauros Rogerij Regis invenit.</i> 8. <i>Est munificus.</i>

i **D**ux autem Henricus adhuc experens auxilium regis, filium suum æquiducum de Brunshwig ad ipsum misit, ut à suo latere non recederet, quousq; per eum omnem terram transalbinam obtinuisset. Cui bonam quidem spem Rex scelerat, non tamen eam, quæ non confundit. Nam eadem de die in diem evanescent, nihil firmitatis propter regis negotia habere visa est.

2 Unde idem filius Ducis quasi desperatus discedens, alia via usus est, qua ad gratiam Imperatoris, non tamen ad restitutionem paterni veniret honoris. Nam quia erat præclarus genere, nobilis virtute, speciosus forma, validus corpore, notus opinione, filiam (a) Palatini de Rheno sortitus est uxorem. Qui quoniam patruus Imperatoris erat, Imperator eum pro hujusmodi copula vehementer arguebat. Qui præter se (b) hæc acta affirmans, Imperatoris animum blanda calliditate lenire studebat. Sed quia legitimus contractus dissolvi non poterat, paulatim mediante socero juvenis Palatinus gratiæ Imperatoris

3 appropriabat. Tunc denique temporis Imperator secundam in Apuliam expeditionem ordinavit: & quia in ipsa profectioe idem Ducis filius in omnibus ad placitum ei deferre vivit, non tantum Imperatoris gratiam, sed & omnem

4 dignitatem soceri sui de manu Imperatoris suscepit jure beneficiario. Tunc nova lux in Saxonia orta est, pacis videlicet jucunditas; quia ex illo tempore tanta familiaritate Imperatori adhæsit, ut nihil de cætero contra ipsum moliri de-reverit. Sicque ex omni parte terra narique cessaverunt depraedationes, furta, atrocina, & ingemuerunt latrones & viri sanguinum: quia perijt maledictus fructus eorum. Benedictæ hæc nuptiæ, & eadem femina benedicta inter mulieres, & benedictus fructus veneris ejus: quia in ipsius copula terris sociata est pax & lætitia, & diu clausæ tunc paruerunt portæ civitatum & castrorum, cessaverunt excubiæ, & hæc tunc inimici ad se mutuo accedebant, nego-

negotiatōres & ruricolæ liberrimè deambulabant. Dux autem senior variis 5
negotiis deditus, his videlicet, quæ ad ornatum domus Dei pertinerent, vel
etiam aulæ propriæ in Brunchwig, residuum vitæ suæ tempus quietus exi- 6
git. Imperator autem in Apuliam profectus est in via sua: quia mortuo Tanc-
rado, adversario suo, omne regnum Wilhelmi ad voluntatem obtinuit. Cu-
jus aulam ingressus, lectos & sedilia, mensas ex auro invenit purissimo. Re- 7
perit etiam thesauros absconditos, & omnem lapidum preciosorum & gem-
marum gloriam, ita ut oneratis centum quinquaginta somarijs (c) auro & ar-
gento, lapidibus preciosis & vestibus sericis, gloriose ad terram suam redierit.
Cum autem terras Teutoniæ attingeret, insecutus est eum celeri cursu Impe- 7
ratrix nuncijs, quæ in Apulia remanserat, nuncijs, inventos esse omnes
thesauros Rogerij regis. Vetula enim quædam apud Imperatricem erat, quæ
de obsequio Rogerij fuerat. Hæc gazophylaceum regis de paucissimis no-
verat, quod in muro antiquissimo conservatum diligentissimè linito pariete
& superducta pictura omnibus indagabile videbatur. Cum igitur per ipsam
proditum Imperatori manifestatum fuisset, ille Imperatrici mandavit, dicens:
De ipsis thesauris, quod tibi videtur, facito: me autem scias hoc tempore A- 8
puliam non repetere. Ipse siquidem Imperator liberalissimus erat, quem
Deus ampliare voluit, ideoque dedit ei thesauros absconditos, quos infatiga-
biliter, non tamen prodigè, omnibus erogabat, non tantum majoribus vel no-
bilibioribus, sed militaribus seu vulgaribus. Pauperum verò non segniter pro-
vivor erat, qui se in omnibus non solum prudenter, sed & religiosè cum gravi-
tate gerebat.

filiam. a) Matrimonium hoc ante re-
conciliationem Ducis cum Henrico VI.
initum esse narrat *Gerhard. Steder-
burg. p. 14.* Reconciliatio autem ista an-
no 1191. facta est. Oportet ergo hoc ma-
trimonium eodem anno contractum esse.
Albertus Stad. tamen in annum 1194.
reiecit,

præter se. b) i. e. se infcio. Juramento
etiam Imperatori confirmabat, se igno-
rante matrimonium illud contractum es-
se. Et siquid jurare poterat. Dum e-
nim ipse Imperatori adesset, mater vir-
ginis Sponsum etiam in arcem suam advo-
cat, eiq; filiam benedictione sacerdotali

jungendam curat. Patri postero die de-
mum redeunti, quid factum sit, parentur.
Qui autem factum, quòd Imperator nu-
ptias has impedire tantopere studuerit?
Conradus, Dux Sueviz, Fridericus Barbaros-
sæ frater, & per matrimonium Comes Pa-
latinus Rheni, Fridericum & Agnesen li-
beros habuit. Friderico Richsa, H. Le-
onis filia, data: Agnese Henrico, Leonis
filio, promissa est. Fridericus non diu
post matrimonium contractum in Ita-
lia obiit, relicta Richsa vidua. Cum jam
Henricus, Leonis filius, Agnesen, sibi o-
lim promissam, ducere vellet, Henricus
Imperator, qui ad exemplum patris Leo-

nis domum oderat, matrimonium filiae Conradi Palatini cum Henrico, Leonis filio, impedire conatus est.

Somarijs, c) Somarius, scil. equus, Idem dicitur Saumarius, in *Gestis Francorum*, l. VI. c. 11. Summarius Godefrido Mon. anno 1190. *Vincentio Beluacensi Spec. Hist.* l. XXX. c. 89. Soumarius in *Constitut. Caroli Crassi* anno 890. Sumerius *Rogero de Hoved. part. post. ann. 1171.* & tandem Sagmarius, σαγμαρίος, idq; rectius, *Flav. Vegetiol.* II. c. 10. Ideo *saginarij* apud *Anonymum de S. Ottone* l. II. c. 6. corrupte legitur, & rescribendum *sagmarij*. Est autem equus elitellarius. Σάγμα, sagma, (corrupte sauma) est stratum seu genus ephippij, cui onera commodius fe-

renda imponuntur, ne dorsum jementi lædant. Sagma à stratu sagorum vocatur. Unde & caballus sagmarius, mula sagmaria, *Isidor.* l. XX. c. 16. Iter cum sagmis aggressus sumus, *Tageno*. De saumis nullum teloneum pendito, *Leg. Francor.* Imperator Abbati S. Vincentij remittit telonium de saumis, *Aimonius in Privileg. Caroli M.* Saumas, & rufias & & filtros &c. *Chartar. centuria*, LVII. apud *Goldast.* Tom. II. Hinc infra, l. VII. c. 17. n. 2. Somaria dicuntur ipsæ sarcinæ, vel cistæ, in quibus equi elitellarij pecuniam aliasve res ferunt. *Suidas* etiam ipsa jumenta ita appellat: σαγμαρία, τὰ βασάζοντα τὴν ἀποσκευὴν, καὶ τὴν μελακομηδὴν τὴν ἐπιθδείαν.

CAPUT XXI.

1. Hartwicus II. Archiep. dignitati suæ in vitis civibus restitutus est.
2. Bremenses Waldemarum, Episcopum Slesvicensem, elegerant.

3. Waldemarum eo nomine offensam Kanuti Regis incurrent.
4. Bremenses cum reverso Archiepiscopo de redivibus litigant.

1 Eodem tempore Dominus Hartwicus, Archiepiscopus Bremensis, à Brementibus ejectus, in sedem suam reversus est cum conniventia cleri, & ministerialium quorundam astipulatione. Multum enim contra ipsum in curia Romana laboratū fuerat pro causis supra (a) dictis, similiter & apud Imperatorem, ut & ab officio arceretur & beneficio. Sed eum adversarij casto labore reliquerunt: eo quòd Dominus Apostolicus Celestinus manu eum teneret, & sopita contentione ad pacem rediit ecclesiæ. In tantum siquidem contra ipsum excreverat indignatio, ut Imperatoris assensu tota ecclesia in personam Domini Slesvicensis Waldemari convenisset: cujus electioni in tantum consenserat, ut sub ipsius nomine quædam negotia Bremenses ordinarent, & in monetis ipsius imaginem & inscriptionem repræsentarent. Ipse tamen Waldemarum pro tali electione Canuto regi & amicis ejus suspectus habitus est. Nam quia Canutus ab Imperatore dissentiebat, propterea

Epi-

Episcopum Imperatoris Archipræfulatum malignandi causa arrepare cōgitabat. Et quia omne regnum divisum desolabitur, ideo Waldemari regnum stare non potuit: quia cum rege de pace non sensit. Cives tamen Dominum Hartuicum non libenter aspiciant: quia ipsum non per Imperatorem, cuius animum offēderat, reversum dicebant. Unde ei reditus civitatis, quos Imperator in manibus eorum posuerat, impedire studebant. Ille autem non propria deliberatione, sed Imperatoris voluntate se intrasse affirmabat, & plenariē gratiam ipsius invenisse. Ad argumentum hujus assertionis Dominum Coloniensem Adolsum ad medium deducebat, qui favens parti ipsius, hoc scriptis & nuncijs ita esse astruebat. Cives verò, qui mandatum Cæsaris habebant, hæc immutari non posse sine veris litteris & nuncijs ipsius evidentibus contendebant.

supra. a) *lib. IV. c. 3. n. 2.*

CAPUT XXII.

1. <i>Adolphus Comes Hartwico reditum gratulaturus, Bremam venit.</i> 2. <i>Re cognita, improbat reditum eius.</i> 3. <i>Adolphus & cives in causa illius voluntatem Imperatoris requirunt.</i> 4. <i>Præsul Comitem ecclesiasticâ censurâ notat.</i> 5. <i>Comes ad Papam provocat.</i> 6. <i>Præsul sacrorum usu per totum E-</i>	<i>piscopatum interdicat.</i> 7. <i>Comes auctoritate Imperatoris & meritis suis docet, injuste sibi anathema dictum.</i> 8. <i>Sententia de sacrorum intermissione mitigatur.</i> 9. <i>Major auctoritas ex illa sacrorum prohibitionem orta.</i> 10. <i>Reditu Imperatoris ex Apulia malis illis remedium allatum est.</i>

Adolfus ergo Comes audito ingressu Domini Hartuici, venit Bremam I congratulans de adventu ipsius, similiter & certificari volens an vel per Imperatorem vel aliunde intraverit. Ipse enim cum idem Hartuicus exularet, omnibus modis per Imperatorem & per ipsam ecclesiam Bremensem laboraverat, ut ad statum pristini honoris rediret. Ideoque nunc magis exultabat, & pro hac vicissitudine aliquid gratiæ expectabat. Veniens igitur Bremam, 2 auditis hinc inde partibus, displicuit quod non per ostium intraverit. Ideoque sic ordinatum est ab ipso & civibus & alijs amicis Domini Imperatoris, ut cum Dominus Archiepiscopus aliqua in civitate ordinare voluisset, de

- ecclesiasticis tamen causis non nisi una die vel ad majus duobus toleraretur.
- 4 De redditibus tamen, qui sub interdicto positi erant, non ureretur, donec ista Cæsari insinuassent, & ipsius voluntatem cognovissent. Hæc autem ordinatio Domino Hartuico & suis valde displicuit, qui jam liberè se reditus episcopales invadere putavit. Adolfum tamen Comitem, qui non tantum Comitiæ Stadij, sed & alias res Episcopij de mandato Imperatoris ex magna parte tenebat, graviter arguere cœpit, eumque quasi invasorem ecclesiæ denotavit. Adolfus autem videns se quasi ecclesiastica censura injustè gravari, sedem Apostolicam appellavit. Exinde Dominus Archiepiscopus collecto concilio ecclesiastico, usus est consilio, quod super his expedires, vel quid agendum ecclesia judicaret. Sicque accepto responso, excommunicatis adversarijs, non tantum in cathedrali sede, sed & in omni sua diœcesi, suspendit divina, & ita non tantum gravata est ecclesia, sed & adversariorum adversus eum gravius ira efferbuit. Nam quia filij hujus seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua, ipsum Hartuicum sua sententia gravare conati sunt.
- 7 Adolfus enim veniens Bremam, absente tamen Archiepiscopo, post appellationem legitimè interpositam, injustè se excommunicatum clamat, nec ideo se à redditibus ecclesiæ abstinere dixit, quos ipso adhuc in peregrinatione posito, Dominus Imperator sub interdicto posuisset, & post reditum ipsius in manu ejus consignasset, nisi iterum sua hoc auctoritate Dominus Imperator immutasset. Se enim gratiam potius quam iram meruisse dicebat, qui non modò Domino Archiepiscopo, sed toti ecclesiæ semper fidelis & devotus extisisset, & per ejus laborem B. Petrus non tantum Stadium, sed & Thetmarcos(a), qui ad regnum Danorù se transtulerunt, recepisset. His altercationibus non mediocriter turbata est Ecclesia propter partes adulantium, hinc inde placere volentium. Nam qui de consilio Comitum erant, dicebant excommunicationem illam nihil habere virium propter appellationis remedium, & qui de parte Episcopi erant, contradicere non poterant, pro alijs tamen causis Comitem dicebant excommunicatum. Ille autem affirmabat, pro appellatione se tantum excommunicatum. Cum igitur civitas Bremensis hac pestilentia diutius laboraret, & corruptio cadaverum, quæ inhumata in cœmeterijs iacebant, homines plurimum læderet, temperata est sententia, 9 ut in maiori ecclesia fierent divina, & civitas illuc conflueret. Sed cum Comes cum Aduocato civitatis, & quidam de fortioribus, qui reditus colligebant, in banno perseverarent, & nullus eis præsentibus divina celebraret, nec hoc sine scandalo stare potuit. Nam cum hi in sua sententia perseverantes se excommunicatos negarent, Comiti quidem sui non solum in Hammenburg,

burg, sed & in omnibus parochijs & castris communicaverunt. Alij verò in Brema in forensi ecclesia populum detinentes, quia bursa vacabat, in facie Archiepiscopi & Canonicorum divina peregerunt, & factus est novissimus error peior priore. Quid de ipsis Canonicis dixerim? qui de proprijs domibus fugati, non nisi in ecclesia & officinjs claustralibus permittentur, propter eos, qui dicebant: Vos contra Imperatorem sentitis: vos civitatem tradere vultis: ideo vos in civitate non patiemur. Hæc omnia propter absentiam Imperatoris fiebant: quia tunc in Apuliam ierat: quoad rursus Dominus Archiepiscopus D. C. marci gratiam ejus meruit, & Comes Comeriam Stadij in beneficio suscepit cum tertia parte reddituum. Et omnis excommunicatio plenariè relaxata est. 10

Thetmarcos. a) Ditmarsii enim aliquandiu ad Comitatum Stadenlem referebantur, & sub iisdem Dominis erant, qui Marchiones Brandenburgenses, seu Soltvede-

lenses, & Comites Stadæ & Ditmarsie appellabantur, *Krantz. Sax. l. VI. c. 5. et 6. Vide Notas ad Cap. XVII. n. 3.*

CAPUT XXIII.

1. Abbas Hildesheim. à Papa contentit, ut Bernwardus Episcopus inter sanctos referatur. 2. Obtinet illud, & alia, operà Hyacinthi Cardinalis. 3. Episcopus & Abbas colligunt ossa Bernwardi.	4. Monachi nonnulli dubitant, sintne ea vere ejus ossa? 5. Quidam n. religiosi jam antè particulas reliquiarum ejus abstulerant. 6. Bernwardus solenni processionis pompâ inter sanctos referatur. 1194

Hoc dierum circulo Dominus Theodoricus, Abbas B. Michaelis Archangeli in Hildensheim, abiit Romam ad limina sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, omni devotione ipsorum adorans memoriam, similiter etiam humilimis exoptans supplicationibus, ut per ipsorum vicarium, Dominum Papam Coelestinum, & per auctoritatem S. Romanæ ecclesiæ, Bernwardus (a) Hildensheimensis ecclesiæ quondam Episcopus, cœnobij verò B. Michaelis Archangeli primus fundator, nunc autem patronus apud Dominum venerandus, in catalogum transiret sanctorum: utpote cujus sanctitatem jam dudum in sepulcro jacentis testati sint dæmones effugati, cæci illuminati, claudi curati: Ut hac de causa ejus sacrum corpus tota ecclesia veneretur & adoret de pulvere translaturum. Cujus devotioni, imò iustæ petitioni S. Romana concurrens ecclesia, quæ omnibus rationabilia postulantibus pium præ-

præbet assensum, ipsum antistitem non jam propter Abbatis devotissimam supplicationem, sed etiam propter Domini Cardinalis Cincij intercessionem canonizari præcepit, ut ejus corpus de sepulcro Jevatum inter memorias veneretur sanctorum, ipsumque sacrosancta categorizet ecclesia, cujus apud Deum sibi patrocinari non ambigat merita. Idem enim Cardinalis pro quibusdam arduis negotijs delegatus in Daniam, cum peracto negotio remearet, divertit ad ipsam ecclesiam B. Michaelis. Et cum ibi à memorato Abbate & fratribus ejusdem loci humanissimè tractaretur, cognovit sæpius ipsorum devotionem de translatione corporis venerandi. Sicque ipsius consilio & auxilio diu exoratum adepti sunt desiderium. Cum igitur Cardinalis ipsum Abbatem cum sua ecclesia plurimum apud Dominum Papam commendaret, non solum de translatione Antistitis, quod voluit, obtinuit, sed etiam quadam prærogativa à Domino Papa honorari meruit. Denique mitram & anulum pontificalem, quo in solennitatibus uteretur, ab eo accepit, & privilegia liberalissima ecclesiæ suæ de omnibus, quæ desideraverat, obtinuit. Taliter honoratus à summo Pontifice, accepta epistola de translatione memorati sancti, post multas itineris difficultates ad sua tandem cum gaudio remeavit. Veniens igitur in præsentiam Domini Bernonis Episcopi & totius capituli, epistolam Domini Papæ in medium produxit. Quæ cum recitata fuisset, laudabatur ab omnibus, placuit universis non tantum pro tanti thesauri revelatione, sed & pro viri devotione & pro gloriosissimæ Dei genetricis Mariæ civitatis glorificatione. Coadunata igitur ecclesia, de translatione reliquiarum agitur, & tali negotio dies certa præfigitur. Sed omnium bonorum invidus ne præteriret innocuus ad suæ damnationis cumulum, hoc impedire conatus est negotium. Nam cum Dominus Episcopus cum senioribus hoc decrevisset, ut mane aperto sepulcro, tumultum populi præveniens, reliquias decenter colligerent, ut processions tempore sine impedimento procederent, mutato consilio ante auroram cum Abbate & admodum paucis Monachis clam ad tumbam accessit, memoriam referavit, ossa virtutis plena in linteo mundo collegit, sicque sub custodia relinquens ad sua recessit. Mane quod factum fuerat, innotuit, unde commoti fratres majoris capituli, dixerunt: Non est nobis pars in reliquijs istis, quæ nocturno tempore ossibus mortuorum corruptæ sunt. Et dixit vir amico suo: Quis me certificabit, ne pro veris reliquijs caput vel scapulas vel tibias alicujus potatoris aut cujuslibet peccatorum accipiam? nihil nobis cum solennitate ista, reverramur ad nostra. Ad Episcopum autem: Quia defuistis, ajunt, nobis in facto isto, & nos deerimus vobis hodie in sancto vestro. Hujusmodi contradictionibus pro-

protelabatur translatio, & populus, qui de longè venerat, gravabatur tædio, ita ut quidam desperantes discederent, alij verò non sine scandalo remanerent. Hæc tamen anticipatio tali, ut reor, ex causa extitit. Fuerunt aliquando in eodem monasterio quidam simplices fratres, qui virtutes beati Pontificis scientes, quas tam in vita quàm post mortem paraverat, ipsius memoriam in magna veneratione habebant, indeq; ipsum transferri dignissimè iudicabant, & ejus reliquijs ditari super aurum & topazium ardentissimè cupiebant. Unde consilio habito cum custodibus ecclesiæ clàm sepulcrum aperunt, reliquias auferunt, & eas in suis oculis condentes, psalmodijs, missis seu alijs oratiunculis venerantur, honorant, adorant. Ubi verò talis veneratio percubuit, pluribus innotuit, cognita displicuit, nec jam devotio sed gravissima iudicatur præsumptio. Terrentur reliquiarum cultores, & quod factum fuerat, non jam factum, sed omnino mutatum esse volentes, thesaurum, quem absconditum habuerant, absconditè & diligentissimè reposuerunt. Hæc scientes Monachi cum solennitate timuerunt reliquias adire, ideoq; cum solo Episcopo hæc peregerunt. Ipsum tamen cum eorum lateret intentio, simpliciter quod fecit operatus est, ut transferentium vitaretur oppressio. Tali machinatione, ut dictum est, commentor fraudum translationem sanctarum reliquiarum penè impedièrat, quod ante aliquot dies per energumenum (b) quendam se facturum jactaverat. Sed religiosi viri, quorum illic multitudo confluebat, mediantibus, concordia, mater virtutum, in suis obtinuit dominatum, Episcopo sacramentaliter confirmante, non nisi pro quiete ecclesiæ se quod factum erat, fecisse, Monachis quoq; jurantibus non nisi veras reliquias se protulisse. Prolato igitur thesauro beati corporis, commune fit tripudium, resonat concentus populorum, certatim donaferentium, & tanti patroni suffragium postulantium. Deferuntur Præfulis reliquiæ in sanctam ecclesiam B. Virginis Mariæ, in qua idem Præfulatus sui tempore ipsam reginam gloriæ divino júbilo glorificaverat creberrimè. Et quia ipsam, ut decuit, glorificavit, ipsa eum in ecclesia Dei magnificavit. Peractis igitur Dei laudibus, cum gloria caput & brachium dextrum in scrinijs ejusdem ecclesiæ est repositum, & caput quidem exquisitissimo opere gemmis preciosis & auro fulvo adornatum, corpus verò reliquum ad ecclesiam B. Michaelis Archangeli fuit relatum. Facta autem est hæc translatio non sine virtute signorum à Domino Bernone Episcopo año Præfulatus ejus septimo, año (c) verbi incarnati M. C. LXXXIV. Romæ, præsidente Dn. Papa Cælestino, Pontificatus ipsius anno quarto, regnante Henrico pio Imperatore, anno regni ejusdem à morte patris, qui in Peregrinatione Hierosolymitana gloriosè obierat, septimo, imperij verò

quarto, anno quoq; depositionis sancti memorati C. LXXXVIII. Et laudatur & glorificatur nomen Domini nostri Iesu Christi à populis omnium nationum, qui ita in suis sanctis nostris in temporibus magnificari voluit. Cujus regnum & imperium sine fine permanet in secula seculorum Amen.

Bernvvardus. a) Bernvvardus, cujus ἀποθέωσις hoc capite narratur, fuit Episcopus XIII. Hildesheimensis, Berno autem, qui ipsum in Divorum numerum retulit, ordine XXV. est. Diu cum Willigiso, Præsule Moguntino, de cœnobij Candersheimensis jurisdictione contendit. Vide supra l. I. c. 18. n. 8. Gaspar. Bruscb. Catal. Episcoporum. Hildesheim. Bern. à Mallinekrot de Archicancell. l. II. c. 1.

energum. b) i. e. à dæmone agitatum. qui supra l. I. c. 55. arreptivus dicitur. Ad sepulchrum beæ Afræ plures energumenos curatos esse, narrat Udalfricus de controvers. inter Hermannum Episc. Augustanum & Eginonem Abbatem S. Udalrici. c. 10. Quomodo cum energumenis in ecclesia agendum sit, statutum est in Concilio Eliberino, can. 29. in Carthagenensi IV. can. 92. ab Innocentio I. Epistola regulari, can. 6. in Concilio Arausicano, can. 14. 15. 16.

Canon Apostolorum LXXIX. ita de illis præcipit: Εάν τις δαίμονα ἔχη, κληρικὸς μὴ γινέσθω ἀλλὰ μὲν τοῖς πνεύμασι συνευχέσθω. καταρτάεις δὲ προσδεχέσθω, καὶ ἐάν ἡ ἀξίος, γινέσθω. Addatur de energumenis Joh. Georg. Dorfeb. in Relation. Anonymi, notat. 42. Gisbertus Voetius Disputat. select. part. I. disp. 50. & 51.

anno, c) Latet hic σφάλμα chronologicum, quod etiam in MSS. irrepsit, cum annus c. CXCIV. scribi debuisset. Nam Cœlestino III. Romanæ ecclesiæ præsidente Bernvvardus in sanctos relatus est. Præfuit a. Cœlestinus à XVIII. Kalend. Maij anni 1191. ad VI. Id. Jan. anni 1198. Berno etiam, qui hanc ἀποθέωσιν Bernvvardi impetravit, ab anno c. CXC. ad an. 1158. Episcopatum rexit. MS. R. habet annum 1157. In MS. L. margini antiqua manu adscriptus est verus annus 1194.

CAPUT XXIII.

1. Berno, Episcopus Suerin. optime de ecclesia meritis, obit. - 1195.
2. Bernhardus Decanus succedit.

3. Henricus L. Brunsvici moritur, Id. Aug. - - - - 1195.

Hoc dierum circulo mortuus est Dn. Berno, Suerinensis Episcopus, primus ejusdem rituli antistes. Qui enim nunc est Suerinensis, olim tempore Othonsim dicebatur Magnopolitanus. Unde eadem sedes propter timorem Slavorum translata est: à quibus idem antistes sæpius contumeliatus. Qui à Duce Henrico Episcopus eis præfectus, primus nostris in temporibus doctor illis

illis catholicus extitit, alapas, colaphos ab eis pertulit, ita ut frequenti ludibrio habitus ad sacrificia dæmonum arctaretur. Ille tamen per Christum confortatus, culturas dæmonum eliminavit, lucos succidit, & pro Genedracto Godehardum Episcopum venerari constituit, ideoq; bono fine cursum certaminis terminasse fidelibus placuit. Post cujus discessum Dn. Bernhardus, ejusdem ecclesiæ Decanus, pontificali honore sublimatus est. Circa (a) ipso dies mortuus est famosus ille Dux Henricus in Brunshwig, & cum Salomone de uni verso labore suo nihil consecutus est, quo laboravit sub sole, nisi memorabilem fatis sepulturam, unâ cum conjugè sua Mechthilde in ecclesia B. Blasij, Episcopi & martyris. Unus enim, ut idem Salomon testatur, interitus est omnium, & idem occasus sapientis & stulti, & moritur doctus similiter ut indoctus. In omnibus autem & super omnia benedictus Deus excelsus, quia ante solem permanet nomen ejus.

*Princeps laudande jam lætus ad æthera scande,
Cultor pacis eras, nunc divitias tibi veras
Reddat rex regum, qui solus regnat in ævum,
Enituit latè virtus tua cum pietate,
Nobilitas morum cum flore decoris eorum.
Ad cultum Christi tu Slavos perdomuisti,
Qui per Doctores, Sathana sprevere furones,
Adq; Dei cultum satagunt attollere vultum.
Structor multarum sic crederis ecclesiarum,
Non est gens, quæ te non miretur, bona de te
Dum recolit ritè. Te nouerat ultima Thyle.
Quæ sua donavit, te Græcia magnificavit,
Jerusalem tota tua conspiciens pia vota,
Te colit e contra cum rege suo Patriarcha.
Non abent tristis livor virtutibus istis:
Sed pro pressuris seclis potiere futuris.
Conjuge conjuncta maneat merces tibi multa,
Quæ Christo gratum pia depromsit famulatum.
Excelsi donis dumat benedictio prolis,
Et nutu Cbristi regnant modò quos genuisti. (b)*

Circa. a) Henricus Leo idibus Augu- | co, Comite Palatino, & VVilhelmo Du-
sti anno 1195. Brunsvvigi è vita migra- | ce Brunsvicensi, relictis, Nam filius, quem
vit, Ottonè, qui postea imperavit, Hæri- | lex priore conjugè ob propinquitatem

repudiata, susceperat, incuriâ nutriticis de mensa cadens cervicem fregerat. Prodigia, quæ mortem ejus antecessere, ut inundatio Ocræ & Visurgis, & turrium summi templi conflagratio, enarrantur à *Georg. Fabric. de Elest. Sax. in Henr. Leone*. Sepultus ibidem est in æde Blasiana, cum Mathilde Anglica, *Knutz. Wand. l. VI. c. 36. Sax. l. VII. c. 8.*

gentilli. b) Epitaphio huic ista subjungit *Herm. Kornerus*: Reliquit hæredes Henricum, Ottonem & Wilhelmum. His quidem filijs suis Henricus Leo taliter divisit hereditatem. Nam Henrico seniori dedit Brunsvic cum attinentijs suis. Wilhelmo verò contulit Luneburg & Louenburg, cum pertinentijs eorum,

Sed Ottoni dedit Haldesleve cum suis attinentijs. Wilhelmus postea genuit Ottonem, primum Ducem de Brunsvic. Ante illius enim tempora nec Brunsvic nec Luneburg Ducem proprium habuerat, sed ambo erant sub Ducatu Saxonix. Ottoni verò, frater Wilhelmi supra dicti, postea factus est Imperator. Henricus autem primogenitus Leonis prædicti obtinuit Brunsvic & Stadium; quam urbem postea idem Henricus dedit cum tota Comitatu Ecclesiæ Bremensi. Dedit etiam Ecclesiæ Magdeburgensi Somerschenburg & Auverde. Circa finem verò vitæ suæ hic Henricus Ottoni, filio fratris sui Wilhelmi resignavit Luneburg. Hæcenus *Kornerus, ad ann. 1197.*

ARNOLDI, ABBATIS LUBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORUM LIBER V.

CAPUT I.

1. <i>Auctor dolet, terram sanctam tot expeditionibus nondum recuperatam esse.</i> 2. <i>Imperator à Pontifice ad iter sacrû animatur. - - - 1195.</i> 3. <i>Commodo Cancellario mandat, ut necessaria ad illud præparet.</i>	4. <i>Multi Principes, Episcopi, & alij, signum sanctæ crucis suscipiunt.</i> 5. <i>Ex una Lubeca quadringenti signati.</i> 6. <i>Imperatoris iter motibus Italicis præpeditur.</i>

IN omnibus his non est a versus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Siquidem propter peccata nostra, quæ cotidie accrescunt super nos, nondum venit tempus miserendi. Nam Sion captivata, & adhuc à gentibus est conculcata. Sed tu exurgens Domine, misereberis Sion, & utinam co-

ram te veniat tempus miserendi ejus. Præsumendum est tamen de tua misericordia, pijsime pater, quod citò veniat tempus miserendi. Quanti enim filij tui, Domine, in peregrinatione priori pro Sion redimenda devoti fuerunt, quanti reges, principes, gloriosiq; & sublimes suos seq; dedentes exilium & mortem propter te sustinuerunt? & licet non omnes pari devotione perseveraverunt, invenisti tamen de tuis, quos elegeras, holocausta gratuita. Quid de ordine gloriosorum Pontificum dixerim? qui omni devotione in hac peregrinatione desudaverunt, & multis exemplum facti tam prædicatione quam operatione eos animaverunt. Sacerdotes quoq; suis ministerijs & exhortationibus salutes offerentes hostias cum numerositate Canonicorum populum Dei plurimum roboraverunt. Placeat tibi, Christe, devotio sponsæ tuæ, sanctæ videlicet ecclesiæ, placeant tui fideles, in quibus etiam minus perfecta sunt opera, invenisti tamen fidem in Israel. Nos autem alium Dominum non habemus præter te, Domine, in quem speramus: quia etsi justè ad tempus irasceris, propter te metipsum tamen propicius eris, nec in ira tua misericordias tuas continebis. Nunc ergo quicq; terrigenæ & filij hominum, similiter in unum dives & pauper, placate Dominum, sumite armaturam Dei, signum videlicet victoriosissimæ crucis, ad expugnandos ipsius hostes tam visibiles quam invisibiles. Audite psalmographum exhortantem hodie: Si vocem Domini audiveritis, nolite obdurare corda vestra. Hanc vocem (a), ut speramus, audivit pius Imperator Henricus. Qui licet publicè cruce signatus non fuerit, per viscera misericordiæ spiritualiter tamen fuisse signatum non ambigimus. Nam sicut pater ejus priorem, ita ipse secundam devotus ordinavit peregrinationem. Qui apud Argentinam in curiali colloquio acceptis epistolis Dn. Papæ Cœlestini à venerabili Cardinale Gregorio, omni devotione se huic peregrinationi obsecurum affirmavit. Ordinavit etiam 3 legatos honoratos in Apuliam ad Dominum Conradum Cancellarium, qui tunc ibi erat, negotijs imperialibus detentus, mandans omni studio impensas præparari peregrinationi, quæ sequenti anno futura erat, in auro, frumento, vino & navibus plurimis. Cujus zelo plurimi accensi tam magnates quam 4 milites, signum Dominicæ passionis in remissionem peccatorum suorum tunc temporis susceperunt, Henricus (b) videlicet Palatinus de Rheno, & Otho Marchio de Brandenburg, qui tamen ipsam peregrinationem non peregit, sed per Dn. Papam dispensatione eam dimisit, Henricus, Dux Brabantia, Hermannus, Landgrafius de Turingia, Walraven, Comes de Limburg, Adolfus (c) Comes de Schawenburg, Dux de Osterreich, Hartuicus quoq; Archiepisc. Bremensis & Rhudolfus Verdenfis & alij quam plures. Multi etiam

iam acceptis litteris exhortatorijs Dn. Papæ à Cardinale memorato, in civitates & parochias plurimas eas detulerunt. Quibus perspectis, nonnulli cœlitus inflammari pro defensione terræ sanctæ triumphale signum Dominicæ passionis & ipsi susceperunt. Inter quos in civitate Lubeca de valentioribus circa quadringentos viros signati sunt. Fervente itaque zelo Christianæ devotionis, omnes in unum, dives & pauper, ad peregrinationem futuræ ætatis se præparabant. Ipse quoq; Imperator in propria persona eandem peregrinationem ordinaturus in Apuliam properavit, tanto devotior, quanto adventantibus peregrinis esset paratior. Sed perplexitate testiculorum Leviathane hoc impedire conante, intolerabilis guerra ibidem exorta est. Nam uxore Imperatoris ab ipso dissidente, grandis conspiratio à primoribus terræ, à consanguineis etiam ipsius Imperatricis, contra eum exorta est. Quam ex ordine prosequi non possumus: quia ad alia tendimus, id historiographis censentes relinquendum.

Hanc vocem, a) Imperator anno 1195, circa d. festum Andree apud VVormattiam celebratis Comitijs omnes ad subveniendum terræ sanctæ excitavit, & ipse crucis caractere insignitus est, *Albert. Stadenf. Guilielm. Neubrig.* Eodem anno Gregorius Cardinalis à Cœlestino in Germaniam ad Imperatorem pro supplicijs Orienti ferendis missus, *Baronius n. XXI.* Eodem item anno Cœlestinus Anglicanos Episcopos ad iter sacrum exhortatus est literis, quas recitat *Matthæus Paris h. anno.*

Henricus, b) à *Kornero* his adduntur: Henricus Palatinus de Rheno, Otto Marchio de Brandenburg. Ducem Austriæ autem VVilhelmum appellat.

Adolphus, c) Fuit hæc altera Adolphi III, in Palaestinam sacra profectio. A prima enim, cum Tyrum usq; processisset, ad recuperandas terras suas revocatus est. *supra l. IV. c. 7. n. 1.* Ab iterata hac peregrinatione Hierosolymitanus dictus, Tunc & Eques auratus ibidem à primoribus Ecclesiasticis creatus, eorundem hortatu avita

insignia aliqua accessione auxit, & urticæ folio (de quo *supra ad l. I. c. 36.* egimus) tres clavos adiecit, quos in passione Christi adhibitos pia credidit antiquitas, & galæ coronam è spinis e contextam impoluit. *Cypræus libro. I. capite. 28.* An tamen tribus, an verò quatuor clavis manus & pedes Servatoris transfixi sint, & olim, & nostro seculo disputatum est. Tres fuisse pleriq; veterum statuerunt. Tres numerat etiam *B. Anselmus de Passione Domini p. m. 202.* Quatuor adhibitos esse asserit *Gregorius Turonensis de gloria Martyrum l. I. c. 6.* Postquam enim narrasset, clavos Dominicæ crucis ab Helena receptos esse, subiicit: Clavorum ergo Dominicorum gratia, quod quatuor fuerit, hæc est ratio: duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis. Quatuor etiam exprimit *S. Brigitta Revelat. l. IV. c. 70.* his verbis: Pervento igitur ad locum crucifixionis, & ecce malleus & quatuor clavi acuti in promptu fuere. *Et post pauca:* Et manum postulatam primo dexteram extendit Et inde alia manus, ad reliquam

coram non attingens distenditur. Et pedes similiter ad foramina sua distenduntur, cancellatim; & quasi infra à tibijs distincti, duobus clavis ad crucis stipitem per solidum os, sicut & manus erant, configuatur. Ex recentioribus idem sentiunt *Joseph. Scaliger Animadvers. in Chronolog. Euseb.* scribens: In crucis arrectario fuit suppedaneum. *ὑψηλόν*, in quo pedes binis clavis affigebantur. Item: Ita funibus constructi ad stipitem binis clavis, pedes in suppedaneo, totidem ambæ manus in transversario ligno transfigebantur. *I. Lipsius de Cruce l. II. c. 9. & Notis in illud Caput. Idem Elest. l. I. c. 18. Antonius Gallonius de Martyrum cru-*

*ciatibus c. I. Cornelius Curtius libro de clavis Dominicis, Joh. Mich. Dilber. de Crucifixione I. C. Pro utroque numero rationes & conjecturas colligunt Alphonsus Paleotus de Christi Stigmatibus c. XIX. & Daniel Mallonius in illud caput. Conjecturas Mallonij pro ternario numero refutat Curtius c. III. Contrà Franciscus Collinus l. III. de sanguine Christi c. 3. probabiliorem illorum opinionem iudicat, qui tribus, quam qui quatuor clavis Christum cruci affixum volunt. Addatur *Georg Cassander Epist. XX. & Georg. Calixtus Append. ad Lipsium.**

CAPUT II.

1. Religiosi crucigeri in Italiam progressi subsannantur. - - - 1196.	5. Exercitus Casarianus ad LX. mill. militum excurrit.
2. Imperator in Apulia novi Regis Iordani Siculi capiti coronam ferream clavis affigit. - - - 1197.	6. Conradi Cancellarij apparatus.
3. In conventu Panormitano reliqua multitudini ignoscit.	7. Progressi Acconem veniunt, 22. d. Sept. - - - - - 1197.
4. Terrestres & navales copiae in Italia & Sicilia conveniunt.	8. Conradus Regem Cypri nomine Imperatoris Romani coronat.
	9. Henricus, Rex Hierosolymitanus, ex casu perit.

Igitur(a) adveniente tempore, quo solent reges ad bella procedere, gens Iancta, videlicet Christianorum, genus regium, regale sacerdotium contra legionem Sathanæ expeditionem seu peregrinationem devotè suscepit, alij quidem navali alij terrestri pergentes itinere. Navales quidem divina favente clementia secundo ventos fruebantur: terrestres autem regia via prosperè ferebantur. Venientes igitur in Italiam & ad regionem Beneventanam, nonnullam gratiam apud habitatores illius regionis invenerunt: quia forum venalium & cætera commoda largè quidem eis præstabant, clanculo eis tamen derogare non cessabant. Quidam etiam eis in faciem exprobrabant, dicentes: Superfluitosa & Deo odibilis est via, quam pergitis, qui facie quidem pere-

regrinos & religionis cultores vos ostenditis, re autem vera intus lupi rapaces estis. Non enim pro Imperatore cœlesti sed terreno militatis, & unâ cum ipso omnem Apuliam (b) & Siciliam spoliare venitis. Quid facerent Christi milites, an recederent seu redirent, dubitabant. Talibus enim verbis dissoluebatur cor multorum, ut cera, quæ fluit à facie ignis. Timebant sanè traditiones, ne si procederent, vita simul & rebus spoliarentur. Ars tentatoris minime tamen absuit illis. Nam pius Dominus suis non defuit, sed in suo proposito constantiam ipsorum roboravit. Eodem, ut dictum est, tempore in Apulia erat Imperator, varijs adversitatibus & prælijs detentus. Nam de traditione Imperatricis & aliorum nobilium illius terræ ei constabat. Quapropter infinitum in stipem militiæ erogans aurum, omnem virum fortem & validum sibi sociavijs. Contigit tamen ut ipsos adversarios suos comprehenderet, & dignam de eis ultionem caperet. Et illi quidem, quem contra se regem (c) creaverant, diademate imposito clavis acutissimis cum ipso diademate caput transfixit, alios (d) autem aut suspensio aut incendio aut alijs damnavit supplicijs. Post hæc generalem curiam in Palerma civitate regia edixit, & procedens in concionem omnibus locutus est: Scimus quidem omnibus vobis constare de nostra impia traditione: sed quia annuente Deo ipsos erroris capitaneos, qui nostram circumvenerant clementiam, comprehendimus, convicimus, convictos ut majestatis reos damnavimus, suggerit animo imperialis serenitas hoc nobis sufficere, nec ullam ulterius ultionem super hoc capere. Remittimus ergo ex animo in commune toti regno consensum prævæ conspirationis, quam in nos feceratis, regem contra nos suscitando & animæ nostræ insidiando. Tantùm de cætero filij pacis sitis, & vobiscum sit Deus pacis. Talibus alloquijs multam gratiam illius regni invenit, & de cætero terra quievit. Infirmiorem tamen nimis gravem tolerabat, quæ eum usq; ad mortem vexabat. Inter hæc exercitus Christianorum appropriabat, & Comes Adolfus cum melioribus eum salutare veniebat. De quorum adventu nimis lætatus, iucundissimè eos suscepit, & humanissimè tractavit. In ipso temporis articulo classis peregrinorum, quam Dominus per tædiofissimam viam, & longissimos tractus maris, illa sam conservaverat, prosperis ventis & velis plenis cum quadraginta quatuor navibus ad Meslanam civitatem Siciliae cum gaudio applicuit. Quorum adventus tam Imperatori quam omnibus Teutonicis, qui illic pro instanti guerra confluerant, abundantiore fecit lætitiâ. Imperator sanè ad ultionem inimicorum suorum infinitum contraxerat exercitum de Suevia, Bavaria, Franconia & alijs nationibus usq; ad sexaginta millia. E quibus omnes meliores, & ipsa

Im-

Imperatoris familia tota cum Dn. Cancellario Conrado(e) devotissimum illud peregrinationis iter unanimes susceperunt. Qui quoniam in Apulia diutius erat, ad ipsum iter summo apparatu se præparaverat. Nam præter aliam suam supellectilem & thesauros amplissimos, quos largè postea erogavit, in mensa cotidiana vasa aurea & argentea, quibus cibi & pocula inferebantur, ad mille marcas sunt apreciata. Ipse verò Cancellarius in eadem profectioe ordinatus sacerdos & Episcopus, alacri animo profectus est, multas gazas portans secum tironibus ab Imperatore deputatas, qui prælia Domini viriliter exercerent. Circa festum igitur B. Ægidij de Messana civitate profecti, ad portam Accon in festo B. Mauricij cum summa tranquillitate & salute, integroq; navium numero, applicuerunt. Cancellarius tamen cum Comite Adolfo, alijsq; amicis apud Cyprum adlittavit, regem (f) ejuldem insula coronaturus diademate, à Dn. Imperatore transmissio. Sanè idem Rex sub ditione Constantinopolitani Imperatoris prius subsistens, ad majorem gloriæ suæ dignitatem à gloriosissimo Romanorum Augusto coronari desiderantissimè expetiit. Illuc itaq; gloriôsè veniens, gloriôsus suscipitur, lautissimè decinetur, expletisq; instantis negotij rebus, exquisitissimis ditatus muneribus, omnibusq; suis, pro ut cujusq; exigebat magnificentia, repeditis navibus, Accon prosperè velificabat. Ibi tamen adhuc consistens, tristis percussus est nuncio de morte Henrici, Comitis Campaniæ, regis (g) verò Hierosolymæ, qui paucis antè diebus subita & inopinata morte excessit. Si quidem Sarraceni eruptione facta civitatem Ioppen vallaverant. Quo audito prædictus Rex subito arma corripuit, ut præsidio fieret civitati. Christiani autem qui intus erant, plus in sua animositate quàm in Domino confidentes, apertis portis hostes cadere cœperunt. Quibus illi acrius insistentes, ad fugam eos compulerunt. Cumq; in civitatem se recipere voluissent, qui intus erant hostium timentes impetum, valvas concluserunt, & innumeram fratrum suorum jacturam pertulerunt. Illis cadentibus, Sarraceni civitati insistentes ipsam cœperunt, & omnes qui intus erant Teutonicos tantum trucidaverunt. Sicq; factum est, ut & intus & foris Teutonici tantum caderent. Quod traditione, ut ajunt, factum illorum qui ibi erant de Italia vel Anglia, Deo dignam eis ultionem reddente: quia etsi peccatores ad vitam servati sunt, possessionibus tamen & rebus sunt privati, illi autem in sua morte victores sunt reputati. Videns autem Rex tantorum neglectam salutem, Accon revertitur, domum propriam iugreditur, & dum solus cum solo super exedras (h), pro caprando aere staret, subito cecidit, & fracta cervice expiravit. Dicunt tamen quidam, eum à Deo plagatum, eo quòd de adventu Teutonicorum

eorum doluerit, & eis liberationem terræ sanctæ, si sic Domino complacuisse, inviderit. Sub eodem igitur tempore peregrini applicantes Acon, audita perditione fratrum, arma corripunt, si forte Christo mediante hostes fundere vel prædam excurrere possent. Illi autem destructa civitate cum captivis & præda multa ad sua rededarunt, nec minus isti Acon sunt reversi.

Igitur a) Quinta hæc est Occidentali um Christianorum ad recuperandam terram sanctam instituta expeditio.

Apuliam c) Credebant enim, Imperatorem sub specie sacrae expeditionis venire, ut Apuliam & Siciliam sibi subigat, & vindictam in illos exerceat, qui alium regem creaverant.

In quo ipsos non prorsus falsos fuisse, non diffitetur ipse

Auctor *hoc capite, n. 5.* Duæ enim plerumq; causæ bellorum sunt, vel etiam plures, quarum quæ favorabiliores, divulgantur, secretioribus, quæ plerumq; solæ caussarum nomen merentur, suppressis. Prolixè ea de re disputat prudentissimus *Polybius*, cum in veras causas belli Punici II. inquit, docens multum interesse discriminis inter ἀρχὴν αἰτίαν καὶ πρόφασιν, principium, causam & prætextum belli.

Ita prætextus belli Punici erat prior quidem, quod Saguntum Carthaginenses obsiderent, alter autem, quod contra leges annem Iberam ijdem transissent? Causæ erant prima indignatio Carthaginensium, ob pactiōnes, quas Romani iniquis temporibus, potissimum in mercenariorum dissensione, ipsis expresserant, altera aucti Carthaginensium animi ex felici rerum in Hispania successu, *Polyb. lib. III.* Regi Philippo in bello adversus Perlas parando, ejusq; filio in illo gerendo veræ causæ fuerunt ignavia & socorida Persarum, quando nec Xenophonti nec A-

gesilao quisquam illorum se opponere ausus esset: item cupido ploriz, imperij & divitiarum.

Prætextu verò hoc usi suat, quasi Græcorum injurias à Persis acceptas ultum venirent. *Polyb. ibid.*

Belli Syriaci contra Antiochum causæ erat Ætolorum indignatio, inhonoratam apud Romanos querentium adversus Macedones militiæ suæ societatem:

prætextus erat, liberatio Græcorum. *Polybius ibidem. Flor. lib. II. cap. 8.*

Eidem *Polybio* in bello contra Dalmatas gesto aliud est ἡ ἀληθὴς αἰτία, aliud ἡ πρὸς τὸς ἐκθὸς πρόφασις,

Excerpt. Legat. CXXV. Etiam

Thucydides, cum belli Peloponnesiaci causas & initium explicat, ita distinguit, sed αἰτίας & προφάσεως vocabula commutat, cum scribit: Verissimam causam, (ἀληθεστάτην πρόφασιν)

sed sermone minime celebratam fuisse pato Athenienses, qui quod in dies crescerent, & terrorem Lacedæmonijs incuterent, belli movendi necessitatem ipsis imposuerint.

Sed causæ, quæ palam utriq; ferebantur, (αἰεὶς τὸ φανερὸν λεγόμεναι αἰτίαι)

propter quas ruptis fœderibus bellum susceperunt, istæ fuerunt, &c. *Thucyd. II.*

Ita permiscet has voces descripturus bellum Argivorum contra Epidaurios, Quæ

causæ, quæ palam utriq; ferebantur, (αἰεὶς τὸ φανερὸν λεγόμεναι αἰτίαι)

propter quas ruptis fœderibus bellum susceperunt, istæ fuerunt, &c. *Thucyd. II.*

Ita permiscet has voces descripturus bellum Argivorum contra Epidaurios, Quæ

causæ, quæ palam utriq; ferebantur, (αἰεὶς τὸ φανερὸν λεγόμεναι αἰτίαι)

enim prius appellaverat *πρόφασιν*, videlicet, quod Epidaurij victimam non misissent, eam statim etiam *αἴλιαν* vocat, *lib. V.* Anno quinto belli Peloponneliaci Corecyraei leditiosi eos interficiunt, quos inimicos esse ducebant, τὴν μὲν αἴλιαν ἐπιφέρουσι τοῖς τὸν δῆμον καταλύουσιν ἀπεθανον δέ τινες καὶ ἰδίας ἐχθρας ἕνεκα, καὶ ἄλλοι χρημάσιαν σφισιν ὀφειλομένων, ὑπὸ τῶν λαβούσιων. *Idem lib. III.* Eodem anno, ubiq; factionibus exortis, populus in civitatibus Athenienses: Optimates Lacedaemonios accersebant, sociorum auxilijs indigere se simulantes, cum tamen hoc agerent, ut simili & adversam factionem opprimerent, & potentiam sibi ipsis adjungerent, *Ibidem.* Eodem tempore singularum civitatum principes honeste utriq; nominis praescriptione, alteri civilem juris aequabilitatem, vel statum popularem: alteri moderatam optimatum dominationem anteponentes, Rempublicam verbo (λόγῳ) quidem curabant, sed reipta (πᾶσι τῶ πρόπῳ) tanquam suorum certaminum praemium eam sibi proponebant, seu quaestui habebant, *Idem ibid.* Ita Athenienses naves Leontinis contra Syracusanos mittunt, per speciem quidem necessitudinis, sed re ipsa, ut neq; frumentum illinc in Peloponnesum exportaretur, utq; tentarent, an res Siculas in suam potestatem redigere possent, *Ibidem.* Siciliam invadendam putaverunt, ἐφιέμενοι μὲν τῇ ἀληθεστάτῃ προεφασίης πάσης ἀρχῆν, cupiditate totius insulae potiunda, sed voluntate quoq; honeste ferendi auxilij Chalcidensisibus suis

cognatis ac pristinis socijs, praecipueq; Egestanis, quorum legati aderant, *Idem lib. VI.* Apud eundem Hermocrates in Oratione ad Syracusios distinguit inter *πρόφασιν* & τὸ ἀληθές, cum inquit: Athenienses in nos ingenti cum exercitu veniunt *πρόφασιν* μὲν ἐγγεγαίων ἔμφραχία, καὶ λεοντίνων κατοικίαι, τὸ δὲ ἀληθές σικελίας ἐπιθυμία, μάλιστα δὲ τῆς ἡμετέρας πόλεως, *Idem lib. VI.* Iisdem vocabulis & Dion de Julij Caesaris in Italiam itinere distinguit, cum scribit *libro XL.* αὐτὸς τε εἰς τὴν Ἰταλίαν, *πρόφασιν* μὲν, τῆς ἐκ γαλατίας ἕνεκα, τὸ δὲ ἀληθές, ὅπως ἐγγυθεν τοῖς ἐν τῇ πόλει δορωμένοις ἐφεδρεῖσι, ἀπῆλθεν. *Πρόφασιν* *Suetonius* Latine *praetextum* vocat, ita scribens: Et praetextum quidem illi civilium armorum hoc fuit: causas autem alias fuisse opinantur, in *Julio Caesare cap. XXX.* Campanorum ad Romanos legati dicunt: Pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagrasset Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse, *Livius Dec. I. lib. 7.* Boeotia se Antiocho contra Romanos jungebat, causas in speciem irae adversus Romanos habens Barcillae necem & bellum a Quintio Corneliae illatum: re vera per multa jam secula publice privatumq; labente egregia quondam disciplina gentis, & multorum eo statu, qui diuturnus esse sine mutatione rerum non posset, *Liv. Dec. VI. lib. 6.*

Nonnunquam eodem αἰτίας nomine appellatur causæ, quæ celantur, & quæ præferuntur. Ita *Arrianius* de *Octavij* *Cæsaris* & *S. Pompeij* turbatis fœderibus: *Καίσαρι δὲ καὶ Πομπηίῳ διελύθησαν αἰγερόμενοι ἀποδοῖαι, κατὰ μὲν αἰτίας ὡς ὑπινούτο ἕτερας, ὡς δὲ ἐς τὸ Φανερόν ὑπὸ τῆς Καίσαρος ἐκφερόμενοι, αἰδεῖσθαι, l. V. bell. Civil.* Apud eundem *Lucius*, *Antonij* frater, cum in *Cæsaris* potestatem venisset, veras causas belli, inter ipsos orti, commemorat, alias autem *Cæsarem* commentum esse, illisq; veteranorum animos sibi conciliasse, ipsi obiicit, *l. V. bell. Civ.* Scripsit *Cicero Philippica II. §. 55.* Ut *Helena* *Trojanis*, sic *Antonius* belli civilis causam esse. Huic respondet *Plutarchus in Antonio*, *Cæsarem* jam pridem secum deliberatum habuisse hoc bellum suscipere. Verùm hæc jam dudum occasionem querenti, colorem & prætextum præbuisse bellum faciendi speciosum. Verba illius sunt: Ταῦτα πάλαι δεομένην προφάσεως, χημα καὶ λογον εὐπρεπή τῆς πολέμου παρέχεν. Apud *Dionem* πρὸς Φασίς, ἔργον, & σκῆψις opponuntur. *Cæsar* altera vice in *Britanniam* movet, προφασιν μὲν, ὅτι μὴ πάντως τῆς ὀμῆρας, ἐς ὑπέροχον, ἐπεπεμφεῖσαν ποιητάμενος, ἔργω δὲ δεινῶς τῆς νήσῃ ἐφιέμενος. ὡς εἰ μὴ καὶ τῆτο ἦν, πάντως καὶ ἀλλήν τινα σκῆψιν εὐρεῖν, *Dion. l. XL. Προφάσεων* vocem etiam *Plutarchus in Galba* usurpat, cum inquit: *Galbam* Imperatorem omnes in universum milites oderant, quod

non representasset ipsis donatum. (Atque hæc ipsi εὐστία) *Peculiares* verò milites *Germanici* colores sumebant, ἰδίαις δὲ ἐκένει προφάσεις ἐπιέντο. sic *Agathias l. V.* in historia *Zamergeni*, *Hunnorum Ducis*, obtentum σκῆψιν & προκάλυμμα vocat, cui *αἰτίαν* opponit, his verbis: Αἰτία δὲ ἢν τῆς ἐφ' ἧς τῶ μὲν ἀληθεσάτω λόγῳ ἀδικία βαρβαρική καὶ πλεονεξίας ἐπιθυμία σκῆψιν δὲ ὁμῶς τινα καὶ προκάλυμμα ἐπέσειτο τὴν πρὸς τῆς ἐτιγέρες ἀσμεύειαν. *Bonavent. Vulcanius* ita reddidit; Causa hujus expeditionis atq; insulius potissima verissimaq; erat barbarica violentia & plus habendi cupiditas, cui tamen prætextum hostilitatis adversus *Utiguros* obtendebat. *Eburones* seditionem excitantes, causam motus prætextum dicent: te vera autem contentum eos habebant, *Dion. l. XL. Nec flog* hujusmodi exempli tacuit, *Idco lib. I. cap. 11. de bello Latino* scribit; *Latini* quoq; *Tarquinius* afferebant, emulatione & invidia. Igitur omne *Latium*, quasi in *Regis* ultionem, tollit animos. Cum autem agit *de bello Punico I.* inquit: Igitur specie quidem socios juvandi, re autem sollicitante præda &c. *lib. II. c. 2.* In multis bellis movendis aliud simulatum, aliud re vera spectatum fuisse, etiam *Justinus* varijs exemplis confirmat. *Athenienses* *Lamponium* Ducem cum classe in *Siciliam* misere, ut sub specie ferendi *Catinensibus* auxilii, tentarent *Siciliæ* imperium, *Justin. l. IV. c. 3.* *Ptolemæus*, *Ægypti* Rex, sub specie foro-

ria ultionis, Aſia inhabitat, *Idem l. XXVII. c. 3.* Romani titulo ferendi ſocijs auxiliij, bellum ad verſus Philippum decernunt, *Idem l. XXX. c. 3.* Mithridates per ſimulationem pietatis auxilia ſorori ad expellendum Cappadocia Nicomedem mittit, *Idem l. XXXIIX. c. 1.* Rectè huc referas illud Pontij, Romanis, bellum contra Samnites, non habita ratione ſactæ pacis, inſtaurantis, & centis: Semper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis, *Lex. Dec. l. l. 8.* Si de illis fermo ſit, qui ſub ſpecioſo prætextu impia bella moluntur, convenit illud Philoſophi: *Προφάσεις δέεται μόνον ἡ πόνησια, Aristo. Rhet. l. I. c. 12.* Diſſerit de eodem argumento *Famianus Strada de bell. Belg. Dec. l. l. 2.*

regem. e) Quis ille fuerit, dubitat *Baronius ad ann. 1197. n. 1.* cum Tancredus Rex jam antè vita exceſſerit. Verùm *Alberti, Stadenſ.* ita de illo, anno 1196. Diſt. m. eſt Imperatori, quòd Imperatrix miſiſſet clenodia curdam Jordano de Sicilia, & receperit clariora. Hic gloriabatur, ſe futurum Regem, & ducturum Conſtantiam. Quæ Imperator captum in ſedem ferream contentem poſuit, & coronam ignitam clavis ferreis capiti ejus inculſit.

alios. d) Inter hos conſpirationis auctores fuit & Richardus quidam, quem per plateas ſumma cum ignominia tractam tandem ſuſpendendum curavit, quòd is conſilio Conſtantix Imperatricis ipſum Imperatorem potione venenata tollere ſtatuiſſet. *Alberti. ibid.* Sunt autem hæc geſta in Sicilia anno 1197. Iſto enim anno ad XVII. Kal. Februariæ Imperator ex Campania in Siciliam appulit.

Conrado. e) De Conrado Cancellario diximus *ſupra ad l. III. c. 6.* Hic ſaltem ex *Otonis de S. Blaſio Appendice c. 42.* ubi de hac ipſa expeditione agit, hæc addimus: Sed ſtatim eodem Conrado cancellario repatriante, emenſo mari ad Wirzburgum ſedem ſuam redijt: ibiq; poſtmodum contra regnum conſpirans, & montem ſanctæ Mariæ in ipſa urbe pro caſtello muniens, publicè rebellavit, rebus eccleſiæ multifarè dilapidatis, à quibusdam iſtius eccleſiæ mineralibus, quos in guerra cum ipſis habita admodum injuriaverat, in ipſa civitate occidit. Dicitur tamen de eo, quòd in corpore ipſius quædam calligationis indicia inventa ſint, quibus diſtictæ conſervationis ipſi pœnitentia ſit oſtendi. Ex qua *Otonis* narratione apparet, Conradum etiam ante iter ſacrum ad Episcopatum Würzburgenſem electum fuiſſe. Vide de eodem Conrado *Bernhardum à Mallinckrot de Canc. Nar. in Henrico VI.*

regem. f) Is fuit Almaricus, Guidonis frater, cui is ſucceſſerat, *Marin. Sanut. l. III. part. 10. c. 8.*

regis. g) Henricus Comes contracto cum Iſabella matrimonio Ptolemaidis & Tyri dominium aſſecutus fuerat, coronari tamen & Rex ungi nunquam voluit, quòd in patriam olim redire deſideraret, *Sanut. ibid.*

exedr. h) Exedræ in ædificijs ſunt ædicolæ porticibus additæ. *ἔξεδρα, ἰνα συγκαθνηλατ, Jul. Pollux l. I. c. 8.* *Idem* ait, quæ Xenophonti dictæ ſunt *πασάδες*, porticus, ſua ætare vocari *ἔξεδρας*, l. VII. c. 27. *Gloſſar. Græcolat. ἔξεδρα*, triclinus.

CAPUT III.

1. Christiani in Oriente adventu sa- crorum militum lantantur. - 1197 2. Urbes ab hostibus relictas Christiani occupant. 3. Ad Berytum ambiguo primu Marce cum hostibus configunt. 4. Adolphus Comes Præfectum castel- li occidit. 5. Hinc victoria. 6. Ung de captis Christianis adveniendi classi dat signum invadendi castellū. 7. Navales copie Berytum occu- pant. - - - - - 1197.	8. Berytus habet portum commodissi- mum. 6. Nuncius de morte Imperatoris ve- hementer turbat exercitum sa- crum. - - - - - 1197 10. Principes jurant in verba Fride- rici, filij Imperatoris. 11. Rex novus Hierosolymitanus des- gnatur. 12. Princeps Antiochiæ columbā nun- cia res Sidone & Beryti gestas suis significat. 13. Antiocheni Lystm & Gebalem urbes occupant.

Congregatis itaque navibus, & convenientibus Dei filijs in unum, factum est gaudium non modicum de coadunatione & devotione tantæ eccle-
siæ ibidem in Christo congregatæ. Audivit enim Sion & lætata est, & exulta-
verunt filiæ Iudæ. Non tamen Sion terrena, quam adhuc captivabat misera
Babylonis filia, sed Acconitæ & Tyrij, non quondam Dei populus, nunc au-
tem Christi cohæredes, & Dei filij. In hymnis & confessionibus benedicebant,
Dominum orantes & deprecantes, ut accepta ipsorum devotio, & de inimi-
cis crucis digna fieret ultio. Econtra hostes turbabantur, timore non modico
timentes, ne ipsorum dejectio & terræ sanctæ fieret liberatio. Unde etiam
multa loca munita, quæ fiducialiter inhabitabant, audito ipsorum introitu, de-
serta relinquentes ad tutiora commigrabant. Coadunato igitur exercitu, ut
dictum est, omnes pariter adierunt Tyrum. Ibi contemplatis viribus suis &
armis, ordinaverunt acies adversus Sidonem. Equestres quidem terrestri
via usi sunt, cæteri verò navali itinere perrexerunt. Venientes itaque ad Si-
donem, sine habitatore & rebus eam invenerunt. Videres illic domos lapi-
deas & cedrinas, diversis ornatibus cultas, quas inhabitare gloria, destruere
verò erat miseria. Quanti illic erant, qui de lignis cedrinis aut equos stabu-
labant, aut ex eis cibaria decoquebant? Destructa itaque Sidone, ad Sare-
ptam Sidoniorum iter convertunt. Ubi similibus perpetratis, ad fontem hor-
torum perveniunt, inde ad Baruth facies convertunt. Cujus habitatores ci-
vritatem quidem neglectam reliquerunt, castrum verò nobilissimum, civitati
contiguum, viris fortissimis munerunt, repositis illic cibarijs & armorum va-
sis piis

fis plurimis. Videntes igitur castellani terrestrem contra se venire exerci- 3
 tum, navali adhuc latente, apertis portis omnes eis obviam procedunt. Hoc vi-
 so, nostrates auxilium de cœlo invocantes, contra illos se animaverunt. Fa-
 ctis igitur discursibus, modò hac modò illac volubilis se fortuna trahebat.
 Comes autem Adolfus cum quodam nobili Bernhardo de Horstemer laten- 4
 ter insidias tetenderat, donec exitum rei animadverteret. Vidit igitur prin-
 cipem ipsius castri in fervido equo, quem dextralium (a) dicunt, eminus veni-
 entem, & gloriosum gloriosè multorum interitum minitantem. Explorata
 igitur opportunitate, cominus venientem, de latebris confurgens, impetu
 valido in transversum facto, tam equum quam sessorem ad terram dejecit.
 Ille subitò cadente, subitò extra se rapitur, & mentis impos circumspexit,
 & non fuit auxiliator. Tandem ad se reversus, vires resumere conatur, & nihil-
 ominus impetu valido equinis pedibus ad terram conculcatur. Quod cum
 tertio fieret, resumtis animis & viribus, ipsum equum brachijs & viribus de-
 tinere conatur. Ille autem tertio casu supinatus, circa umbilicum lorica nuda-
 tur, nec mora imminens hostis vibrata hasta valide illù transadigit, nec secu-
 dum vulnus apposuit. Inter hæc fit tumultus hostium, auxilium ferre cer- 5
 tantium. Quibus cum Comes cum suis viriliter resisteret, captivati sunt de
 ipsis adversarijs duo insignes, & cessaverunt ab eis. Magnificatus est autem
 Comes Adolfus, Domino auxilium ferente, ipsoque se periculo submittente.
 Cum hæc agerentur, navalis exercitus prosperè velificando urbi desolatæ 6
 appropriabat, in qua tantum captivi Christiani remanserant. Qui videntes
 vela quadrangula, Christiana intellexerunt agmina. Unus autem ex eis ac-
 cedens ad turrim, quæ cæteris excelsior erat & fortior, instrumento quo-
 dam ostium clanculo reserabat, & suspensis vestigijs, repressoque haliru (b)
 ascendens, custodes carceris pausantes invenit, irruensq; super quietos,
 repentinò interitu soporem illorum morte sociat. Arreptoque signo nu-
 tu, quo poterat, navales ad subversionem urbis invitabat. Quod videntes
 Dei miraculum intelligebant, & celerius applicantes, certatim litus ap-
 prehendunt. Cancellarius verò, quia cum ipsis erat, quantocyus ipsum
 castrum apprehendebat. Hostes ergo territi sinistro omine, quòd maxima 7
 spes illorum perisset in manu principis, & in perditione turris, fortitudinis
 omni fiducia perdita, per loca deserta & invia fugere cœperunt, nullum
 vitæ præsidium nisi montes & scopulos & petratum fissuras opinantes. Ser-
 vi autem Christi civitatem & castrum gaudentes intraverunt. Et castrum
 quidem omnibus divitijs repletum invenerunt. Vinum autem & trici-
 cum & cætera, quæ ad victum pertinent, abundantissimè illic repererunt

runt, quæ ad tres annos habitatoribus illis sufficere potuissent. Telorum autem, balistarum & arcuum tanta illic fuit superabundantia, ut duæ naves magnæ ex his onerari potuissent. Est enim Baruth nobilissima civitatum & fortissimum præsidium illius regionis. Quæ quia in optimo portu est maris sita, omnibus præbet introitum & exitum, nec ulla ibi potest navis aut galea prælerlabi, quin sponte aut invita ipsa portui addatur. Unde factum est, ut ab ipso Syriæ excidio usque tunc decem & novem millia captivorum Christianorum de eodem castro Saladini curiæ sint præsentata. Habet etiam talem prærogativam eadem civitas, ut omnes reges illius terræ ibi coronentur. Unde Saladinus cum eam cepisset, ibi coronatus & rex Hierosolymæ sive Babylonæ salutus est. Moram autem ibi exercitu faciente, & muros civitatis destructæ fuscitante, sinistra fama de morte (c) Imperatoris illuc pervenit. Quæ non parvam populo Dei fecit tristitiam. Dissolvebantur enim manus virorum fortium: quia sicut in tali mutatione fieri solet, alius cogitabat perdere dignitatem suam, alius beneficium, alter patrimonium, sicque fluctuabant cogitationes ferè omnium. Alteri fortè sua dictabat conscientia, si domi esset, sibi provenire Imperium. Alius timebat principatum sibi contrarium, & quò major erat destructio, plus dissensionem sperabat quàm pacis unionem, ut factis partibus suis quoquo modo prospiceret eventibus. Inter has fluctuationes non defuit suis spiritus consilij, qui colligationes impietatis in eis dissolveret, & in suo proposito constantes faceret. Nam principes celebrato colloquio, hoc statuerunt, ut omnes regni primores ibi præsentés sacramentaliter fidem facerent Imperatoris filio. Et sic conquievit commotio. Aliud quoque ibi habuere consilium, quis regno Hierosolymitano dignè prospiceret: quia, ut dictum est, rex vita discesserat. Visum est igitur omnibus regem Tyri (d) ad talem sufficere principatum. Qui vocatus, ad eos honorificè venit, ibique sociata sibi regina vidua, rex Hierosolymorum est ab omnibus declaratus. His omnibus devotè cooperabatur princeps Antiochiæ, qui cum multis copijs de finibus suis eò venerat, & bene prosperatus, jamjam Genuam reditum maturabat. Volens autem suos præscire quod factum esset, dimisit columbam (e). Hic quiddam dicturus sum non ridiculum, sed ridiculè à gentibus tractum, qui quoniam sapientiores filijs lucis in generatione sua sunt, multa excogitant, quæ nostrates non noverunt, nisi fortè ab eis didicerint. Solent enim exeuntes ad quælibet negotia secum asportare columbas, quæ domi aut ova aut pullos noviter habent creatos; & si in via fortè accelerare volunt nuncium, scriptas litteras sub umbilico columbæ subtiliter ponunt, & eam avolare permittunt. Quæ cum ad suos foetus pro-

perat,

perat, celeriter amicis desideratum nuncium apportat. Hac arte usus princeps memoratus, quod factum erat, per columbam celerrimè suis nunciavit. Qui cognoscentes Sidonem destructam, & Beryth (f) caprâ, eruptione facta attentare volebant, si & ipsi hostibus dominari possent. Cum igitur principibus salutatis ad sua Princeps Antiochiæ remearet, & expansis velis Lystris propiaret, cœlitus exterriti habitatores civitatis, arrepta fuga montes camposq; perierunt. Princeps verò eam intravit, collocatisq; ibi militibus, Christianorum præsidium fecit. Habitatores autem Gebal cognito adventu Antiochenorum, similitudinis genere confusi, relictis suis sedibus, fuga elapsi sunt. Princeps verò superveniens ipsam civitatem terminis addidit Christianorum.

dextrarium. a) *H. Korner, Chr. MS.* hic legit dextrarium; quæ lectio occurrit *infra l. VII. c. 17. n. 2.* Dextrarius est equus strenuus & bello idoneus, *Vocabular. antiquum* dicit esse equum, quod extra ducatur. Dextrarii capti sunt ducenti, *Radulfus de Diceto, p. 704.* Pomeranum fertur Bela de suo dextrario destruxisse, *Joh. de Thwroc Chr. Hung. part. II. c. 38.*

halitu. b) *halitu*, non *habitu* legendum. Eam vocem sensus loci & *MS. R.* suppeditant,

de morte. c) Imperator anno 1197. in vigilia Michaelis, in Sicilia apud Melitanam obiit. *Chronica MSS. Lubec. Baronius h. a.* At *Albertus Stad.* & qui ipsum sequitur, *Georg. Fabric.* & alij mortem ejus in ann. 1198. ponunt.

regem Tyri. d) Henrico Regi ex casu mortuo successit Almaricus, Guidonis, Regis quondam Hierosolymitani & Cyprij, frater. Is Guidoni in Cyprio regno successerat, & Rex Cypri à Cancellario Imperatoris coronatus fuerat, *supra cap. II. n. 8.* Non ergo Tyri, sed Cypri Rex erat. Ptolemaidis enim &

Tyri dominium hæctenus Henricus Rex propter nuptias cum Isabella tenuerat: quas urbes jam eadem Isabella pro dote ad Almaricum transfert, *Mar. Sannit. l. III. part. 10. c. 8.*

columbam. c) Non hoc Turcarum primum commentum est, sed jam olim ante illos crebrò usurpatum. In obsidione Mutruenti Antonio nihil vallum, nihil obsidio, nihil deniq; rena amæ prætentata profuere. Nam Decimus Brutus obsessus in Consulium, Hirtij & Pansæ, castra epistolas columbarum pedibus annexas milit. *Plin. lib. X. c. 37. Jul.*

Frontinus Strateg. lib. III. cap. 13. Hirtius Consul eadem obsidione columbis, (quas inclusas antè tenebris & fame affecerat) epistolas ad collum secta religabat, easq; à propinquo in quantum poterat moentibus loco emittebat. Illæ lucis cibiq; avidæ, altissima ædificiorum petentes excipiebantur à Bruto, qui eo modo de omnibus rebus certior fiebat.

Frontin. ibid. Taurosthenis victoria ex Olympia Æginam uno eodemq; die columbæ purpurâ alligata nunciata est. *Ælian. var. hist. lib. IX. cap. 2.* Romani in theatrum aut circum euntes, unde non pro arbitrio redijt, colum-

bas, quas in eum sinem secum tulerant, è sinu emittebant, *Varro de re rust. l. III. c. 7.* Etiam hirundinibus internuncijs Cæcinam Volaterranum, & Fabium Pictorem usos esse, narrat *Plinius l. X. c. 24.* Marrhes Ægypti rex cornicem valde cicurem habebat, quæ literas, quo Rex iussisset, celerrimè perferèbat, *Ælian. l. VI. de animal. c. 7.* Rogerius Comes cum Saracenos anno 1053, in Sicilia prælio sudisset, inter spolia columbas reperit, quas illi in spottulis secum in prælium tulerant, ut per eas suis domi significare rerum suarum successum possent, Rogerius alis illarum chartas sanguine illitas alligat, & ita Panormum, quâ urbem Saraceni adhuc tenebant, dimittit, ut hostibus, qui prælio non interfuerant, eò majorem terrorem incuteret, *Gaufred. Malaterra l. I. c. 41. & 42.* Oratores Præfecti Hafartenfis fœdus cum Godefrido Bulioneo in expeditione sacra factum, & promissa ab eodem auxilia contra Alapix Præfectum (uterq; autem Turca erat) celeriter domino suo, columbis literas ferentibus, nunciant, *Albert. Aquens. l. V. c. 9.* Rex urbis Accaron à Duce Cæsareæ literis, quas columba ferebat, petit, ut Christiano exercitui, quantum possit, incommodet, Columba autem à milvio vulnerata in Christianorum castra decidit, *Raymondus de Agiles Histor. Jherus.* Obsidione tenebant Tyrum Galii & Veneti. Dachin Damasci Rex, tabellariam columbam obsessis mittit. Illa propter validum clamorem militum subito in castra decidit. Qui obsidebant urbem, subdititias literas, pro Damascenis, ejus alitis pedibus alligant, quibus Tyrios edocent, non esse cur à Dachine auxilia expectent. Ita Tyrus dedita est, *Anton. Sabellicus Ennead. IX. l. 8.* qui ibidem in causam inquirat, cur, sublato tanto clamore, aves ad terram defluant. In Ægypto columbas esse, quæ tabelliariorum fungentes officio, literas dominorum sub alis deportent, tempore brevi multa terrarum spatia emetientes, auctor est *Jacobus de Vitriaco l. I. c. 88.* Adde *Alexandrum ab Alexandro Gen. dier. l. I. c. 27.* Id quod suo adhuc tempore, i. e. anno 1507, in usu fuisse observavit *Martinus à Baumgarten*, cum scribit, Alexandrinos columbas alere ad id edoctas, ut, si necesse sit, Alexandria Cayrum literas deferant, *In Peregrinatione sua l. I. c. 14.* Cùm Harlemenses archiepiscopi ab Hispanis obsiderentur, inter ipsos & Principem Auriacum atq; Status Hollandiæ columbis internuncijs consilia perterebantur, *Emmanuel à Meteren anno 1573. Famian. Strada l. VII.* Etiam in Lugduni obsidione reperitum ex antiquitate ministerium columbarum literas perferentium, *Emmanuel à Meter. anno 1574. Strada l. II. c. 6.* Literas, quæ penus eolumbarum inclusæ ad lanum Doufam missæ fuerint, apud eum se vidisse scribit *Heinsius in Auriaco.* Doufa confirmat apud *Lipsum* his verbis: Vitam & hunc spiritum debemus illis ex nobis obsessis arcanorum apud socios interpretes; hæc literarum fidæ administræ; hæc rebus jam deploratis, & tantum non funere nostro clamato, solæ indices auxilij salutaris, *Satur. Serm. l. II. c. 6.* Columbarum ministeria, quæquam longè alia in re usa etiam Otha, quæ post Igorem maritum Ruthenis præfuit, cum alligatis sub alas eolumbarum igneis quibusdam instrumentis eas in Drevvitanorum, hostium suorum, castrum dimisit; uti ex Moscovitarum Annalibus narrat *Sigismund. Baro.*

Berythus, f) De Beryto supra quædam diximus ad *l. III. c. 26.* Præclarum urbi tribuit eloquium *Anonymus*, cujus extat *Ἐξηγησις ὀλίγη τῆς πόλεως*, scripta tempore Constantij & Constantis Imperatorum, & nostro demum seculo edita, Ita autem ille in *Syria*, §. 3.

Βηρυθος πόλις λίαν τρυφερά, καὶ τὰ πᾶσαν οἰκωμένην, παρακαθίζουσι τοῖς ἀκροατήερα τῶν νόμων ἔχουσα, δι' ἣν κριταῖς, καὶ εἰδώτες τῶν νόμων διαφυπάντα δικαστήερα τῶν Ῥωμαίων. ἐν λάτρισσι τῆς ἐπαρχίας, αἰς σέλλων-τῶ θεν γὰρ αἰδρες πεπαιδευμένοι εἰς ται αἰ νομαθεσῖαι.

CAPUT III.

1. Christianis in Syria omnia primum feliciter cedunt. 2. Choruticastelli muros cuniculis suffodiunt. 3. Obsessi de deditioe consultant. 4. Per Henricum, Palatinum Rhcni, colloquium cum ceteris Principibus expetunt.	5. De deditioe agunt, & ut liberi dimittantur, obtinent. 6. Id nonnulli improbant. 7. Adolphus Comes obsessos monstrat fossis terret. 8. Utringq; iterū ad arma convolatur. 9. Pax tandem certis conditionibus firmatur.

Igitur Domino populum suum confortante, & sermonem confirmante, quē suis per Prophetam dixerat: Sicut mater consolatur filios suos, ita consolabor vos: servi Dei in magna fuerunt exultatione & spirituali congratulatione. Siquidem illud propheticum verē in illis fuit completum: quia omnia illis in bonum cooperabantur, ideoq; tota terra liberē stuebantur. Nam quia omnia tenebant maritima, non fuit locus, quo non discurreret exercitus in tota Syria, maximaq; fuit spes omnibus, in proximo se habituros civitatem sanctam. Sed longē: eus venit, & hoc peccatis nostris præpedientibus. Quod quidem meminisse piget. Sed ad executionem ordinis ipsa ratio perurget. Instaurata igitur civitate Beryth, vel, ut alijs placet, Baruth, ordinatisque ejus habitatoribus, Domini exercitus via, qua venerat, reversus est Tyrum. Ubi transactō aliquo tempore, consilio sive præcepto Principum conversa est tota expeditio ad castrum nomine Chorutum, quod quidem non longē erat, sed quasi itinere unius diei à Tyro distabat. Illuc itaq; venientes, maxima obsidione vallaverunt ipsum castrum. Et quia locus ille præruptus erat nimis, & quasi inaccessibleis, novum genus expugnandi, hostibus vero omnino incognitum, sunt aggressi. Fuerunt sanē ibi nonnulli de Saxoniam, quibus erat notum, qua arte excavatur mons (a) argentarius, qui apud Goslariā multis est cognitus. Multo igitur labore expensaq; plurima opus illud aggressum est, præfectis quidem operis vigilantius insistentibus, cooperatores vero castrorum ingyrum reciproca vice sese alternantibus. Cumq; tali arte montē cavarent, appositoq; igne, pro ut libuit, muros cadere facerent, hostes exterriti, nesciebant, quid agerent, dum castrum subruī quasi sine tormento murorum viderent. Ipsi tamen simili arte fodere cœperunt, sed laborantes nihil profecerunt.

runt. Cumq; per mensem opus instanter urgeretur, hostibus verò nulla ars evadendi inveniretur, consternari mutuo dicebant: Viri fratres, quid faciemus? hoc genus mortis qualiter effugiemus? Taliter fratres & consanguinei nostri in Aceon perierunt, quando sub oculis nostris una die quatuor millia sententiam decollationis acceperunt. Provideamus igitur nobis & parvulis nostris. Nam genus est hominum hoc nimis pertinax & iracundum & nostri sanguinis avidissimum. Consultum igitur nobis videtur, ut dextras petamus, si aliqua conditione vitæ nostræ prospicere valeamus. Cumq; turbati in consilijs suis sæpius ista revoluerent, uno dierum stantes in muro loquebantur his, qui excubias servabant: Rogamus, ut sub pacis conditione copiam nobis detis loquendi vobiscum. Quod cum factum fuisset, dixerunt: Obsecramus, ut nobis dicatis, quæ sine simulatione quærimus. Quisnam est Dominus vester aut cujus sunt castra, quæ opposita habemus. Qui responderunt: Castra, quæ videtis, sunt Henrici Palatini de Rheno, filij Henrici Ducis, nominatissimi principis, & nos servi illius. Ad hæc illi: Vellemus, ajunt, si fieri posset, loqui Domino vestro. Quid, inquiunt, cum Domino nostro loqui velletis, cum pacis disturbatores sitis, & circumventores veritatis. At illi: De veritate quidem loqui volumus, & de pacis unione. Quid plura? ad petitionem illorum Palatinus venit, dextras dedit & accepit. Ad quem illi: Coarctamur nimis in hac obsidione, ideoq; rogamus te, princeps gloriose, ut tuo conductu in cœtum Principum veniamus, ut de castri deditioe & de nostra salute cum eis disponamus. Illis responsum paucis ita reddidit heros: Prafumimus quidem de gratia Principum, quod sine livore ductu nostro ad præsentiam ipsorum venire possitis: sed quia sapientis est, omnia consultè facere, communicato eis hoc verbo, quantocyus ad vos revertar. His dictis abir, & æquivoco suo, Duci videlicet Brabantia, qui ab omnibus princeps super exercitum ordinatus fuerat, voluntatem illorum aperuit. Cum ergo cognovissent illorum propositum, & eis constaret, quòd de castri deditioe agere vellent, data fide, principes ipsius castri septem secum in castra deduxerunt, convocatisq; Principibus, hi ut pro se loquerentur, copiam eis fecerunt. Rogamus, ajunt, clementiam vestram, ut patientiam in nos habeatis, & Christiana religionis memores, quæ, ut dicitis, omnem exercet pietatem, ipsam, ut decet religiosos, in nobis quoq; manifestetis. Nos enim, licet Christiani non simus, non tamen sine religione vivimus: nam ut speramus, Abraheci sumus, ideoq; à Sara uxore ipsius Sarraceni dicimur. Si verò credendum est, quòd Christus vester verus Deus & homo in cruce vos liberaverit, ideoq; formam crucis vos habere glorie mini, ipsam quoq; in nobis advertere potestis. Unde con-

de constat, etsi dispar sit religio, unum nos habere factorem, unum patrem, ideoq; constat nos fratres esse, non professione, sed humanitare. Qua propter patrem attendere, fratribus parcite: omnia nostra sunt vestra, dummodo vendi vobiscum sit copia nobis. Iam nihil est, quod nobis arrogare possimus: de statu tamen nostro, qualis huc usq; fuerit, vobis hoc aperimus: In castro, quod videtis, principatum habemus: quia inter nostros de meliore profapia sumus. Unde placeat vobis, ut captivi vestri simus: quia pro nostra liberatione non jam thesauros plurimos, sed & Christianos infinitos recipere potestis captivos. De his autem qui in castro sunt, si placet, talis fiat conditio, ut relictis omnibus suis egrediantur, nihil præter simplicem vestitum, & ipsum tenuissimum, secum portantes. Quòd si inventus fuerit quisquam aurum vel gemmas aut vestem preciosam vel aliud quid ferens, præter id quod determinatum est, sine omni mora capite plectatur. Hæc vobis grater offerimus: quia nihil nisi vivere quærimus. Istius castri vestra sit possessio, dummodo nobis sola contingat evasio. Placuit Principibus talis oblatio, hoc apud se tractantes, quòd in unius castri deditioe duo quoq; collateralia facilius obrinere possent, quorum unum Baufort Gallicè, Latine bella fortitudo, aliud verò (c). Firmataq; est pax inter ipsos & castrum, ut res cœpta meliorem haberet processum. Missum tamen fuit ad Dn. Cancellarium, ut suo complacito firmaretur hæc ordinatio. Ille tamen propter corporis debilitatem excusatum se haberi petijt. Et nec minus pacis indictio rata permansit. Fuerunt tamè qui huic dispensationi contradicerent, & hostes vi obrinere proponerent, Si istos, inquietes, violentè expugnauerimus, nullos de cætero adversarios habebimus: quia firmissimi castri dejectio, maximi timoris erit incussio, ita ut tinniant aures omnium nobis resistere volentium. Sic quidam dicebant, Plures tamen de bono pacis exultabant. Laborabat tamen pacis unitas, quia in omnibus non regnabat caritas. Inter hæc autem Comes Adol-
 7
 8
 9
 6
 7
 8
 9

mons. a) dictus Rammesberg, *H. Korner. Chr. MS.*

Henrici, b) Erat hic Henricus II. Henrici Leonis filius, quem Henricus VI. Imperator, exoratus à Conrado, Palatino Rheni, cujus filiam Agnesen duxerat, primò con-

eri Ducem fecerat; deinde Conrado defuncto Electorem, & Palatinum Rheni constituit. *Georg. Fabr. ad ann. 1193. supra l. IV. c. 20. n. 2.*

aliud verò. c) deest hic aliquid in contextu; quod nec in *MSS.* reperitur.

CAPUT V.

1. Obsessi à conditionibus, quas iniungunt, recedunt, & castellum tutantur.
2. Christiani dissidijs, & alijs vitijs hostium ferociam & potentiam augent.
3. Emittunt, qui Tyro commatum advehant.

4. Panico terrore correpti, soluta obsidione, Tyrum redeunt.
5. Pars exercitus domum navigat. 1198
6. Archiep. Moguntinus Regem Armenia nomine Romani Imperatoris coronat.
7. Regem Armenia & Principem Antiochia inter se conciliat.

Ita ita dispositis, cum illi suis hanc seriem exponerent, displicuit talis conditio. Et gravis facta est inter eos altercatio. Alij dicebant, ista se persolvere non posse, alij verò alios animabant, dicentes: Nonne castrum firmissimum tenemus, munitum viris fortibus & armis? Itemus simul ut vim vi repellere possimus. Scientes etiam discordiam, quæ versabatur inter Principes, non parum sunt roborati, ut promissa immutarent, nec promissæ pactioni starent. Evacuata igitur pace, arma corripiunt, nec ad persolvendum sed ad dimicandum se erigunt. Econtra nostrates ad resistendum se præparant, ad machinas cæteraque bellica instrumenta convolantes. Castellani verò neglectis obsidibus ex illo die, omni se virtute defendere nitentur. Nostrates verò minus prospere agebant, hostes verò magis ac magis contra eos invalescebant. Nimia enim pollentes astutia, ipsum fossatum, de quo plurimum confidebant, destruxerunt, & plures in eo aut succenderunt, aut gladio necaverunt. Quosdam etiam vivos extrahentes, ablatiis capitibus, de muro præcipitaverunt. En quo discordia cives perduxit miseros? Illi enim unanimes perseverabant, isti autem dissidentes partim pugnabant, partim diversis negotijs vacabant. Et quia caritate refrigescere, mente reversi sunt in Ægyptum, ideo Ægyptios, id est, tenebrarum filios, contra se sentiebant erectos. Nam propositum, secundum quod vocati sunt sancti, plures reliquerant, ideoque vitijs insidiantibus enerviter jacebant. Quanti enim fuerunt, qui pro Christo legitimas suas reliquerant, qui ibi meretriculis adhærebant? Has enim ad sua ministeria sub specie religionis quasi ex necessitate admit-

admit-

admittebant. Postea Moabitas sentiebant, quæ olim peccare fecerunt Israel, quando irato Domino coram hostibus cadebant. Quanti illic specie recti decipiebantur, qui navium suarum precio ditari, plus avaritiæ quàm Christi militiæ studebant? Quid de talibus dixerim? qui arrogantiam dediti, suis consimilibus in vana gloria se præferebant, & quos domi consortes habuerant, eis pacificari in peregrinatione nolebant. Et cum Dominus dicat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, quomodo per tales vincere posset, qui spiritum timoris non habentes, spiritu superbiæ pleni, plus se hostibus Christi quàm suo condiscipularui conformarent? Sed veniam peto: non enim, ut quenquam confundam, hæc scribo, sed dilectos in Christo moneo. Nunc ordinem persequamur. Deficiebant inter ista populo Dei cibaria, & necesse habebant Tyrum mittere pro victualibus comparandis. Propter timorem tamen hostium, non paucorum fuit ista legatio, sed plurimum. Dimidiabant ergo exercitum, cum alij irent, qui caruani dicebantur, alij verò in excubijs remanerent. Tunc itaque temporis exierant, nec erat parva expectatio de illorum reditu: quia alii cibis indigebant, alij verò de periculo eorum metuebant. Auditum sanè fuerat in castris, Saphatinum eis imminere cum infinita multitudine de Persia & Media & Damasco, ut ipsos destrueret, & castrum liberaret. Inter has autem fluctuationes personuerunt buccinæ in castris Cancellarij, nunciantes venisse caruanos. Tum verò gaudebant omnes, excipientes suos cum gaudio. Scientes ergo Principes imminere sibi hostes, consilio habito in vigilia purificationis B. Virginis, enunciari fecerunt in castris, ut omnes mane parati essent configere cum hostibus. Fit igitur omnibus commune gaudium, commune tripudium, mutuis sermonibus se exhorantium, pro Christo aut vinci aut vincere volentium. Cumque omnes crastinam salutem sperarent, & ad cerrandum se devote præpararent, subito sermo exivit inter fratres, quòd tota familia Cancellarij & aliorum Principum, omnibus rebus suis jumentis impositis, versus Tyrum iter arriperet. Qua novitate omnes exterriti, cœperunt & ipsi properanter sua colligere, jumentis imponere, certatim post ipsos equitando vel peditando properare. Fiunt igitur tumultuationes fugientium, de tali mutatione incoerentium, & rerum suarum distractione dolentium. Quanti illic relictis sunt ægroti? quanti vulnerati? qui hostibus ludibrio facti cœlestibus sunt adunati. Nec minus tamen istorum fuga exterriti, fugiebant & ipsi. Utrobique timor & pusillanimitas: hi spiritum fortitudinis perdiderant, illi verò sua cæcitate per devia trahebantur. Istitis fugientibus Dominus parcere volebat, illos verò ipsius indignatio exagitabat. Nec inter ista desuit spiri-

5 tus procellæ, tonitruis & coruscationibus & pluviarum inundationibus &
 grandine de cœlo fugientes infestando. Cum ergo soluta obsidione apud
 Tyrum & Accon se recepissent, propter tumores, qui eos de morte Impera-
 toris terruerant, cœperunt de reditu disponere, & de statu eorum, qui rema-
 nere disponebant, ordinare, & victualia vel arma, quæ sibi superabundabant,
 indigentibus erogare. Igitur adveniente Martio, ascensis navibus, favente
 Zephyro, omnes ferè principes cum melioribus populi ad sua redierunt. Re-
 manfit tamen Dominus Moguntinus(a) & Dominus Verdensis & quidam de
 6 nobilioribus cum populo Dei, misericordiam ipsius & consolationem expe-
 ctantes. Moguntius tamen tunc aberat, in Armenia constitutus pro coro-
 nando rege ejusdem terræ, ad quod tamen negotium Cancellarius deputatus
 fuerat, qui ut dictum est, in Cypro similia perpetraverat. Sed cum esset apud
 Baruth, visum est principibus, ut remanente Cancellario, Moguntinus vicem
 ejus suppleret, & ipsum regem diademate imposito ad titulum Romani im-
 perij coronaret. Ipse enim Rex omnimodis hoc affectans, audita fama virtutis
 populi Dei, & quia Dominus ad ipsorum introitum omnes inimicos eorum
 terruisset, & quia gloriose multa loca munita obtinuissent, missis nuncijs ho-
 noratis cum muneribus non paucis, ipsos Principes devotè salutavit, & quan-
 to desiderio ipsorum adventum expectaverit, per scripta simul & verba am-
 plissima intimavit: paratissimum se dicens Romano subdi imperio, si coro-
 nam diu desideratam ab ipsius(b) mereretur suicipere nuncio. Glorietur ec-
 clesia Romana, quæ non solum in spiritualibus, sed etiam favente Christo dilata-
 tur in temporalibus, ut etiam reges transmarini hoc titulo affectent in si-
 gnificari. Viderint tamen illi, qui hac dignitate neglecta, plus diminutionem
 7 quàm Romani orbis attendunt dilatationem. Moguntinus igitur, ut diximus,
 gloriose expleto hoc negotio, ipsum regem Armeniæ & Principem Antio-
 chiæ ad pacis concordiam reformavit, quorum dissensione non modicum ec-
 clesia Dei in partibus illis diu turbata fuerat.

Moguntinus, a) Hic fuit Conradus,
 Comes de Wittelsbach, Palatinus Rheni, fra-
 ter illius Ottonis Palatini, qui Philippum
 Imperatorem Bambergæ interimiebat.
 Rex ab illo coronatus, Leo fuit, *Bruschi-
 us Episcop. Mogunt. XLVIII. Mers-
 seus, XXXII.*

ab ipsius, b) Contextum hic ab aliquo
 Novatore corruptum esse suspicatur *Baro-
 nius, ad ann. 1197. n. XI.* cum procul
 dubio *Arnoldus* scripserit: *ipsum Ro-*

mani Pontificis. Et paulò post pro *Roma-
 na ecclesiæ* recriptum esse *Romani
 orbis.* Verùm in antiquis MSS. codici-
 bus, ex quibus jam Auctorem recensui-
 mus, quique multò antè exarati sunt, quàm
 ullus Lutheranus Romano Pontifici po-
 testatem in conferendis vel eripiendis re-
 gnis dubiam reddidit, eadem ipsdem pro-
 fus verbis leguntur, quæ antea edita fu-
 erunt.

ARNOLDI, ABBATIS LUBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORUM

LIBER VI.

CAPUT I.

1. Otto, Henrici L. filius, Colonia a quibusdam Principibus Rex Romanus eligitur. - - - - 1198. 2. Aquisgranum, ubi cives Philippi partes sequebantur, capit. 1198.	3. Ab Adolpho, Archiep. Coloniensi, inauguratur. 4. Innocentius III. electionem approbat & confirmat.

IN omnibus his non est averfus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Denique Principibus de peregrinatione reversis, Sion quidem, peccatis nostris præpedientibus, captiva remanebat, nec minus ecclesia in occiduis partibus bellis intestinis laborabat. Deficiente (a) sanè Imperatore glorioso Henrico, per quem Deus terminos Imperij, ut dictum est, multum dilataverat, neglecta fide, sive electione in filium ipsius facta, duo soles, id est, reges exorti sunt, qui radijs invicem discordantibus Romani Imperij fines non modicè perturbabant, Siquidem Colonia Agrippinæ in regnis inclyta, colloquio celebrato cum regni primatibus, de electione novi registra tractare cœpit. Huic colloquio intererat Adolfus (b), Coloniensis Archiepiscopus, Conradus Moguntinus, qui tamen præsentialiter aberat, transmarinis negotijs, ut prædictum est, occupatus, ejus vicem in omnibus negotijs ordinandis ipse Coloniensis tenebat, nec minus Dominus Trevirensis talibus se negotijs non absentabat. Intererat quoq; Palatinus de Rheno, Henricus (c), cum multis nobilibus, qui omnes unanimi consensu Othonem (d), Henrici, nobiliss. Principis & Ducis, filium, in Pictavio adhuc constitutum, in regem & Romani Imperij principem elegerunt, missisq; legatis, eum cum summo honore Coloniâ usque perduxerunt. Nec defuit inter ista benevolentia avunculi sui Richardi, regis Angliæ, cum maximis copijs thesaurorum ad tantam vocationem eum amplissimè promovendo. Confirmataq; electione regis Othonis, 2 ipse collecto robore militum, aspirantibus suis electoribus, obsidione maxi-

ma Aquisgranum vallavit, quæ contra eum, fidem adhuc servans Imperatori sportuo, sive ipsius fratri Philippo, nimis obstinata erat. Quam tamen non sine difficultate & expensis plurimis, septuaginta (e) videlicet marcarum milibus, violenter obtinuit, unctusq; (f) in Regem ab Adolpho memorato Archiepiscopo, in sedem Imperij est sublimatus, & Romanorum Augustus salutat. 3
 4 Talis igitur electio, sive regis ordinatio, per legatos honoratos a Dn. Colonienfi, sive ab alijs Archiepiscopis & Principibus primoribus, Dn. Innocentio, Romanæ sedis summo Pontifici, insinuata est, omnibus obnixè postulanti- bus, ut electionem sive ordinationem regis Othonis approbaret, ipsamq; sua auctoritate confirmaret. Qui nimis gavisus est, & non solum ipsius electionem approbavit, sed ipsum Othonem imperio dignissimum judicavit, eumq; filium suum dilectum declaravit, missisq; epistolis, omnibus Prælatiis, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, regalia tenentibus, obtentu obedienciæ, ut regi electo servirent, mandavit.

Deficiente. a) III. Kal. Octob. anno 1197. *Supra l. V. c. 3. n. 9.*

Adolphus. b) Vide *Petrum Merffæum in Archiep. Colon. XLVII.*

Henricus. c) Hic Henricus, & Otho sunt filij Leonis. Vide *supra Not. ad l. IV. c. 24.*

Othoæm. d) Electionem Othonis anno 1198. factam esse ex *Alberto Stad.* constat. Adolphus, Antistes Colonienf. qui electionem ejus præcæteris adjuvabat, Argentinenfis & cæteri nonnulli, ex instinctu Papæ Othonem coronabant. Nitebantur præterea Othonis fautores auctoritate & consilio Richardi, Regis An-

gliæ, qui Othonis avunculus erat.

septuaginta. e) Si marca argenti pro ratione istius ævi ællimetur octo nummis uncialibus, ista summa efficit nostræ monetæ Joachimicorû quingenta & sexaginta millia: marcarum autem hodierno valore 168000.

unctusq;. f) Innocentius Papa Otho- nem in regem Romanorûm Aquisgranî coronari præcepit, per Adolphum Archiepiscopum Colonienfem. *H. Kornerus Cbr. MR. anno 1200.* Romanos Imperatores Aquisgranî coronatos recenset *Johannes Noppius Chron. Aquisgran. l. I. c. 10.*

CAPUT II.

1. Philippus, Henrici VI. frater, Moguntia à majori parte Imperij Rex Romanus renunciatur, & ab Archiep. Tarentino consecratur. 1198.
2. Premislauum, Ducem Bohemiæ, Re-

- gem, & Ensisferum Imperij facit. - - - - - 1199.
3. Ex Ottonis & Philippi dissidio magna in regno & ecclesia turba nata.
4. Ad Mosellam configunt, utrinq; clade acceptâ. - - - - - 1199

Inter

Inter hæc Philippus, qui imperialia tenebat, fratri succedere aspirabat, quæ multorum copia juvabat Saxonum, Francorum, Suevorum, Bavarorum, utpote qui omnia loca munita, civitates, castra, tenebat: & cum sola Colonia & pars quædam Westfalæ Othoni faveret, totum robur Imperij Philippo ad hærebat. Coadunata igitur multitudo Prælatorum & Principum de Francia, Saxonia, Suevia, Bavaria, Turingia apud Moguntiam, consensu & favore omnium in regem est electus, & à Dn. Tarentino Archiepisc. consensu cleri & conniventia Capituli majoris sine præjudicio Dn. Moguntini Conradi, qui, ut sæpe dictum est, tunc aberat, cum magna solennitate Rex consecratur, & Romanorum Augustus salutatur. Ibi quoque Regina regio diademate non tamen coronata, sed circulata (a) processit, quæ de Græcia oriunda Philippo nupserat, & ejus dignitatem non modicè in suis partibus auxerat. Bojemo (b) etiam major dignitas accessit, ut cum antea Ducatum teneret, titulo regio à Philippo sublimatus, ibi & ipse procederet coronatus, & gladij regij bajulus. His regibus non conregnantibus, sed discordantibus, turbatur Ecclesia, oriuntur schismata, dissensiones, partes adulantium, hinc inde placentium. Apostolicus (c) Othonem constantè firmabat, Prælatos auctoritate sua ei subdebat, Archiepiscoporum nullum pallio pontificali induebat, nisi Othonem omni fidelitate devotionis honoraret. Sicque fit, ut clerus ex magna parte pastoris timens sententiam, Othoni faveret, Philippus autem fastu seculari sublimatus, in temporalibus magis prævalebat: Quamvis nonnulli Pontificum, neglecto mandato Apostolici, quibusdam tergiversationibus servire Othoni distimularent: quidam verò palàm ei contradicentes, usque in finem vitæ inobedientes perseverare non timerent. Philippus igitur accepta benedictione, cum iisdem copijs, Bojemo comitante, per dexera Rheni & Mosellæ partibus Coloniae appropiare cœpit. Cui Otho cum suis animosus obvius erat. Qui quoniam potens erat viribus, audax animo, rugiens, ut catulus leonis, suscitatus ad prædam, ad bella paratus, aut vincere aut vinci affectabat. Philippus verò, cui plus roboris erat, astutia magis quam congressionibus vincere studebat. Cum ergo exercitus Philippi regis Mosellam transire pararet, qui de parte Othonis erant, ei violenter resistebant, & facta strage, ex utraq; parte non pauci ceciderunt. Sicque Philippo redeunte, Bojemus ad sua reversus est.

circulata, a) Regina circinata Auctori quo radiata incedit. Henricus IV. cum est, quæ loco coronæ circulum, ab una anno 1085, Uratislaum Bohemæ Regem aure ad alteram circumductum, gestat, designaret, in Comitijs Wormatiensibus sua

ſua manu capiti illius regalem circulum imponebat: Engilbertus autem, Archiepiſcopus Treuitenſis Pragæ illum ungebat, & diademate regio ornabat. *Cosmas Pragenſ.* anno 1086. Ita *Matthæus Paris* Henricum III. Angliæ Regem, per circulum aureum coronatum eſſe ſcribit, *ad ann. 1216. Krantzius*, quid ſit Regina circulata, dubitat, *Sax. l. VII. c. 15.*

Bojemo, b) Is erat Premislaus, Ula-diſlai filius, qui à Philippo incitatus prædandum militem in Saxoniam miſerat, & Othonis terras igni & ferro fœdaverat. Hanc Philippus de omnium, qui aderant, ſententia Regem Bojemix creat, impoſita ei ſua manu corona regia. Exiſt tandem interregnum in Bojemia ſinitum, regibus ſibi deinceps continua ſerie ſuccedentibus. *Joann. Dubravius l. XV.*

Apoſtolicus, c) Ita Germania civilibus armis, Pont. Max. clauſicam canente, attrita eſt, *Avent. Ann. Boj. l. VII. p. 658.*

Is enim extrema omnia tentanda ſibi poſtius putabat, quàm concederet, ut ex Suevis deſtauffen aliquis ad imperij deus perveniret, ut etiam dixerit, aut ſeſiſiippo diadema regium, aut ipſum ſibi inſulam Pontificiam ablaturum; uti referunt *Conradus à Lichtenaw in Philippo, & Felix Faber Hiſtor. Suev. l. I.* Quo ſenſu ſurpat Czef. Caligula apud *Serenam l. I. de Ira c. 16.* illud Homericum:

Ἡ μ' ἀνείρο, ἠεγώ σος.

Quoniam alia paulò ſententiâ illud pronunciat Ajax ad Ulyſſem apud *Homerum Iliad. Ψ. v. 724.* Innocentius Frederici execrati olim principis oderat ſtirpem, inquit *Dionys. Petavius part. I. l. 9.* Extat hac de re illa decretalis *C. Venerabilem. 34. Extr. de Electione;* in qua Innocentius III. ſtudium ſuum erga Othonem, & animum à Philippo averſum prolixè teſtatur.

CAPUT III.

1. *Conradus, Archiep. Moguntinus moritur. - - - - - 1200*

1. *Eccleſia Moguntina propter artie-*

πνοκός dos electos ſchiſmate laborat.

I Circa dies illos Moguntinus Conradus vita exceſſit (a), & ſtatim in tam nobili ſede ſchiſma non deſuit. Fautores (b) ſiquidem Lippoldum eccleſiæ Moguntinæ præficiunt, eccleſiaſtici verò viri ſententiam Apoſtolicam timentes ad tantam dignitatem ſiſidum elegerunt. Ille imperialia à Philippo tenens, civitatibus & caſtris militari manu longè lateq; prævalabat. iſte ſpiritualibus confirmatus, ſibi ſubditos quiete regebat.

exceſſit, a) Conradus ex ſacra expeditione reverſus, (de qua *l. V. c. 5 n. 5. 6.*) eum ex longi itineris moleſtijs morbum contraxiſſet, ad ſepulchrum S. Erminoldi profectus, oravit, ut aut repente à diutino morbo curaretur, aut cita morte dolori-

bus liberaretur. Ergo in itinere, antequam Moguntiam rediret, mortuus eſt ut ſcribit *Monach. Pruſemingenſ. de S. Erminoldo part. II. c. 3.* Paulò aliter *Erſchius;* qui narrat, ipſum ab Impe-

rator

fatore in Hungariam, ad conciliandos atq; in gratiam reducendos reges Hungariae, fratres, missum, in reditu Patavij in Bavaria obiit. Decessit autem anno 1200, secundum *Joann. Tritheimium Chron. Hirsaug.* Non autem anno 1205, uti putat *Bruschius.*

Fautores, b) Sigefridus II. Baro ab Epipenslein electus est ab una parte Capituli. Contra hunc ab Imper. Philippo & altera Senatus Canonicorum parte Lupoldus, Episcopus Wormaticus, Archiepiscopus designatus est. *Brusch. Episcop. Mogunt. L. Merffaus XXXIV.*

CAPUT IV.

1. <i>Ludolphus, Archiep. Magdeb. moritur: succedit Albertus.</i> 2. <i>Philippus Brunsvicum obsidione cingit. - - - - 1199.</i> 3. <i>Henricus, Ottonis frater, hostem repellit.</i> 4. <i>Hostes canobium Aegidianum,</i>	<i>quod tunc extra muros civitatis situm erat, diripiunt. - - 1199.</i> 5. <i>B. Aegidius miraculis claret.</i> 6. <i>Desperata expugnatione obsidio solvitur.</i> 7. <i>S. Auctor Brunsvico urbi praesidio esse creditur.</i>

Tunc temporis Ludolphus, Magdeburgensis Archiepiscopus, vita excessit, & Dn. Albertus, ejusdem ecclesiae major praepositus, in sedem sublimatus est. Qui quoniam in electione sua quosdam aemulos habuit, per semet ipsum ad Dn. Apostolicum excedens, sicut in Praepositura ita & in Episcopatu ab ipso confirmatus cum honore ad sua reversus est, ita ut Othoni regi faueret, & ejus principarui non contradiceret. Exinde Philippus de multis copijs praesumens, Othonem iterato impetijt, & contracto exercitu veniens Brunschwig, civitatem arctare coepit. Tunc temporis Otho rex defuit: sed frater ejus Henricus Palatinus civitatem constanter tenuit. Adversarii tamen ipsam civitatem circa monasterium B. Aegidij intrantes, & pontem occupantes, ipsam ferè civitatem irruperant. Quod cognoscentes, qui intus erant in alio latere civitatis occupati, ubi cum majore robore Philippus rex esse videbatur, subito ad resistendum conversi, hostes in fugam convertunt, ipsosq; balistarum jaculis repellunt. Interea quidam latrunculi domum B. Aegidij, quae contigua erat, irrumpunt, & quadam barbarica ferocitate Monachos invadunt, vestibus exiunt, officinas claustrales, dormitorium, culinam utensilibus suis privaverunt, ita ut ipsi oratorio non parcentes, securibusq; ostia succidentes, ornamenta ecclesiae diripere conarentur. Quae tamen tutante Deo quorundam Monachorum industria conservata sunt, qui ostium sacrarii quibusdam instrumentis astute celaverunt, ita ut paries solidus vide-

retur. Et sic, ut in diebus Rachelis, sollicitudo quærentis delusa est. Cancellarius tamen Conradus audita direptione ecclesiæ cum multitudine supervenit, & seditione sedata, raptores injustos proci abegit. Nec defuit vindicta Dei. Nam sequenti die unus illorum, qui præ cæteris violentior fuerat, in amentiam raptus, coram omnibus miserè vitam snivit. Nec mirum. Quantæ enim virtutes ab antiquis diebus in eadem domo per misericordiam Dei orationibus B. Ægidij celebratæ sunt? quædam dæmones ab obsessis corporibus fugati, cæci illuminati, claudi, paralytici curati, & de diversis laqueis & compedibus sive carceribus diversis in locis afflicti, liberati? qui ad ipsam domum B. Ægidij cum hymnis & laudibus Dei confluentes, liberationis suæ memorias, ut nunc videri potest, cum gaudio ibi reliquerunt. Non tamen aliquibus in scandalum veniat, si forte peccatis latentibus, ipsa domus tantarum virtutum à filijs Belial, Deo permittente, ad tempus afflicta est: cum ipse Dominus virtutum & rex gloriæ in nostra redemptione positus à manibus impiorum se teneri & crucifigi passus sit. Crevit tamen civitatis obsidio per aliquot dies, sed qui intus erant, confortabantur, exteriores verò affligebantur. Interiores, ciborum affluentijs fruebantur, exteriores verò fame & inedia torquebantur. Othonis sanè homines, qui exteriores excubias servabant, in rupibus & vallibus & sylvis latitantes plaustra cum victualibus, de diversis locis & civitatibus venientia, impetu valido præpedientes, hominibus occisis, quibusdam verò captivatis, rebus & equis ablati, ipsa victualia in dispersionem dederunt. Videres illic fluctuantes rivus cerevisiæ seu vini, qui destructis vasibus cum inundatione vehèmenti terram irrigabant. Taliter hostes afflicti, magis abesse quam adesse volebant. Conditione tamen quadam pacis interposita, obsidio soluta est, & illi sine honore discesserunt, nec ultra civitatem impetere adjecerunt. Est enim non parva spes civitati illi de suffragijs B. Auctoris (a), Archiepisc. Trevirensis, cujus corpus ibi requiescit, quod Gertrudis Marchionissa, Ecberti Marchionis conjux (b), cum tempore viduitatis suæ ipsum monasterium fundasset, à Trevirensibus multis supplicationibus obtinuit, & in eodem monasterio cum alijs corporibus Thebeorum martyrum, ut nunc cernitur, in sarcophago honorificè collocavit. Et quia idem Pontifex, cum terra sua ab Hunnis vastaretur, qui sanctas virgines Coloniae trucidaverunt, civitatem Trevirorum, quam tunc regebat, orationibus suis illam protegebat, ipsam adhuc virtutem apud Dominum habere creditur, ut civitatem, in qua nunc requiescit, suis orationibus ab hostium incursum protegat & defendat. Unde mos inolevit Brunsvicensibus, ut cum timore obsidionis arctantur, reliquias memoratas circa ambitum suæ civitatis cum litanijs & Dei

& Dei laudibus & elemosynarum largitionibus devotè circumferant, & infra ipsum ambitum nullos hostium incurfus perferant. Res est probata, & in liberatione eorum sæpius experta.

Auctoris, 2) S. Auctor H. ex Episcopo Metensi, Archiepiscopus Trevirensis constitutus, ibi in templo D. Maximiani tumulatus est, inde translatus post aliquot annos in Thabenam supra Sarram repositus est. Reliquiæ ejus per Gertrudim, foecum Lotharj, Saxoniz Ducis, Treviri translatæ sunt Brunsvicum, & monasterio

D. Ægidij, quod ipsa condidit, illata. Petr. Merffans in Archiep. Trevir. XXXV. qui addit, in hac urbis oppugnatione exento gladio in muris ad tutandum cives suos visum esse.

conjug, b) Marchionis fororem fuisse scribit Krantzius Sax. l. VII. c. 16.

CAPUT V.

1. Philippus Bohemia Regi, propter divorcium cum uxore factum regnum adimit, Theobaldo substituto. - - - - - 1200.	directa est.
2. Bobemus cum Ottone, & Hermanno Landgravio contra Philippum exercitum educit. - - - 1201.	5. In primis sacris virginibus vis illata.
3. Philippus contra Thuringiam invadit.	6. Bobemus Misniam vastat.
4. Thuringia ab utroq; exercitu sedè	7. Otto castrum Herlingsbergam adificat. - - - - - 1201.
	8. Goslarienses ex Herlingsberga & Lichtenberga affliguntur.
	9. Lichtenbergam capit Comes de Hartsburg.

SEquenti anno Odackerus Bojemus legitimam suam repudians (a), aliam 1
 de Ungaria duxit uxorem. Unde commotus frater repudiata, Theodoricus, Marchio Mylnensis, una cum Duce Bernhardo, qui Philippi regis familiares fuerunt, hoc apud ipsum obtinuerunt, ut regnum sive Ducatum Bojemie Odackero adultero auferret, & ad Theobaldum puerum, qui tunc Magdeburgi studebat, Theobaldi filium, transferret. Quod & factum est. Unde 2
 cominoratus Bojemus, à Philippo alienatus, Langrafio Thuringie Hermanno confederatus est, qui contra Philippum sentientes, multa contra eum machinari cœperunt. Hermannus (b) ergo, qui filius sororis Friderici Imperatoris fuerat, inimemor consanguinitatis & jurisiurandi, ad Othonem regem se transtulit, ita ut Northen & Mulenhausen ab ipso in beneficio susciperet, & cum eo, adjuncto Bojemo, exercitum contra Philippum produceret, & propriam

3 am terram hac occasione irreuerenter vastaret. Philippus enim cum manu gravi, Lippoldo Moguntino auxilium ferente, & alijs multis copijs Thuringiam intravit, & Erpisdorfia consistens, totam terram in circuitu vastabat. Nec minus, qui de foris erant, provinciam vastabant. Sunt enim Boemi natura pravi, actu scelerati, & nunquam expeditionem suscipere volunt, nisi liberam habeant potestatem vastandi sancta cum non sanctis. Nec defuit ibi illud perditissimum hominum genus, qui Value(c) dicuntur, crudelitates suas: nequitas exercentes, de quibus loqui non est ædificatio, sed miseria. Cùm igitur adversarij cum Philippo congregari timerent, ut dictum est, omnia pervagantes, rebus multis Thuringiam spoliaverunt. Sedecim sanè ecclesiæ conventuales religiosorum tam virorum quàm mulierum, cum parochijs CCCL. à Bojemis destructæ sunt, & cum cæteris mobilibus ipsa ornamenta ecclesiarum à sceleratis inquinata sunt. Videres illic pessimum quenq, quod dictu nefas est, pro camisia (d) indutum alba, accinctum stola, alium pro tunica uti Dalmatica, tertium pro chlamyde amictum casula. Alterius cuiuslibet scelerati equus palla altaris discurrebat opertus. Et quod sine lachrymis & gemitu dici vix potest, religiosas & nobiles Deo dicatas fœminas, ad strepas equorum ligatas, quasi captivas trahebant, templa Dei non manu facta libidinose polluebant. Inter quas nonnullæ hoc genere tormenti ad mortem usq, vexatæ sunt. Quid istas nisi inter martyres deputare possumus? Absit enim à Christi fidelibus, ut eas sponte à tam turpibus, ut ita dicam, canibus credant voluisse inquinari. Cùm igitur caro vim sit passa, hoc volumus & procul dubio speramus, quòd spiritu reluctante anima Deo dicata permanferit inviolata. Nonne in primitiva ecclesia, quando persecutio instabat martyrum, hoc genus mortis sanctis & nominatis virginibus, ut in passionibus earum legimus, ab impijs iudicibus sive tortoribus sæpius intentatum est? Sed si à pio sponso earum, Iesu Christo, qui idololatrias illos in his prævalere volebat, ab omnibus misericorditer & miraculose sunt liberatæ, non minus istas in consortio illarum sperandas credimus, quæ tempore ecclesiæ à fidei professoribus non cultoribus talia sustinuerunt, in castitatis professione perseverantes. Nonne huic simile invenitur de sancta virgine & matre Irene? quæ pessimo iudici scortum sibi minantibus respondit: Non reputo quàm crudeli quàm turpi mortis genere corpus deficiat, dum spiritus tormentis non cedens, nec carnis illecebris consentiens, intactus & illibatus Deo permaneat. Nunquid polluti sunt martyres de sacrificiis idolorum, quibus tu sanguinem dæmonibus immolatum vislenter ore aperto iufundi iussisti? Non sunt polluti, imo pro his & alijs irrogatis sibi pœnis & iniurijs æternaliter sunt coronati.

nati. His & alijs exemplis instructi, credimus & has coronatas, quæ castitatem veraciter professæ, nolentes non consentientes hoc genere mortis defecerunt. Boiemus autem vsq; Halam procedens, enormia perpetrans, per terram 6 Marchionis, vt de eo vindictam expeteret, ad sua reversus est non sine graui iactura suorum, qui stragem non paruam diuersis in locis perpessi sunt, Deo eis reddente secundum nequirias operum suorum. Rex autem Otho re- 7 uersus ad sua, nondum dimisso exercitu, ædificauit castrum firmissimum Harlungenberg (e). Vnde Goslarienses nimis afflicti sunt, ita vt multis de ciui- 8 tate exeuntibus, ipsa ciuitas ex magna parte desolata vidretur. Siquidem ipsa ciuitas inedia & fame laborabat, in oriente quidem oppositum habens castrum nouum, in occidente verò castrum Lichtenberg. Nec permittebantur intrare ciuitatem plaustra seu vehicula, quæ ciuibus inclusis necessaria afferrent. Medio tamen tempore Lichtenberg ab Hermannno, Comite de 9 Hartesburg, insidiosè capta est, & ciuitas de tanta obsidione partim soluta est. Postea tamen occasione eiusdem castri Goslaria desolata est.

repudians. a) Intellexerat Otho, Premislauum iam animo abalienatum à Philippo, idq; factum operâ Arnolphi eiusdem Episcopi. Ideo Hermannum Thuringiæ Principem ad illum mittit, cumq; muneribus & ingentibus promissis totum ad suas partes trahit. Rex cum Theodorico, Misniæ Marchione, qui Philippi adharebat factioni, affinitatem diremit, facto cum sorore illius diuortio sub sterilitatis prætextu, eaq; in Misniam remissa, ut novis nuptijs domum vacuam faceret, quas paulò post cum Constantia, Belæ Regis Pannoniæ filia, contraxit, idq; Romani Pontificis assensu, quem per Othonem obtinuit, & tantopere studuit Othonis parte iuvare, ut cum Saxones Premislauum laudantes identidem sua voce repe- 10 terent, Othifchgar, i. e. Othoni totus deditus, Bojemi illum non intelligentes, putarent novum Premislao à Germanis indivocabulum, vocariq; Othocarum, nec aliter deinde quam Othocarum vel Othogarium cognominarent. Tunc Othocarus

igne, eade, vastitate imperio Philippi subiectos oppressit. Verfabatur per id tempus Magdeburgi studiorum gratia Theobaldus, stirpis Bojemix principum juvenis. Hunc Philippus, à Theodorico Marchione adductum, Principem Bojemix declarat, armis & viris instruit. Joann. Dubrav. l. XV. Ab hoc Othocaro plures deinceps Bojemix Reges Othocari appellati sunt.

Hermannus. b) Hermannus erat Palatinus Saxoniæ, & Ludovici V. Landgravius frater. Ludovicus cum ex filia Lupoldi VII. Austrix Ducis, nullam masculinam prolem suscepisset, Hermannus Hassiæ & Thuringiæ Landgravius factus est. Qui ex duabus conjugibus, Sophia Palatina Rheni, & altera Sophia, Saxoniæ Principe, Ludovicum VI. Thuringiæ, & Hermannum Hassiæ, Landgravium genuit. Atq; ex hoc tempore Hassiæ provincia à Thuringia separata est, & distinctus Landgravius esse cepit. Anonym. de Landgr.

Thuring. c. 29. Wolffg. Lazius de gent. migrat. l. III. Vide supra l. II. Arnoldi c. 30. n. 1.

Valuc. c) *Codex MS. R.* vocat eos *Wasluyven. Krantzius Sax. l. VII. c. 16.* Valuos. *Walones intelligere videtur.*

Camisia, d) τὰ καμισία, linea tunica. οἱ ἀναγνώσαι καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέως φορέσεις καὶ καμισία ἐπ' ἀνωτῶν ἱμασίων, *Curiales de offe. Constitant.* Hinc ejusdem vox ἡνωκαμισία, *p. 141.* In camisia in foveam descendit, *Raimond. de Agiles Histor Hierosol.* Camisias, caligas & calceos mihi suggerit, *Ekkehard. de Casib. monast. c. 10.* In camisia distinctu *Legg. Salic. Tit. LXI.* Camisiam ciliciā inter vestes Caroli M. recenset *Chronicon Sang allensel. l. c. 36.* Lincis canilijs usos seniores Monachos sui co-

nobis scribit *Arnolfus de S. Emmerano, l. II.* Matrona camisias aurifrigio ornati fecit, *Anonym. de S. Ottone l. II. c. 17.*

Harlungenberg, c) Herlingsberg, castrum in edito monte contra arces *Widelagam & Finēburgum,* situm fuit. Id anno 1201. ab Ottone ad affligendos *Goslaricenses,* qui Philippum seq̄uebantur, conditum fuit, ut narrant *H. Körnerus Chr. MS. h. a. & Fridericus Langius.* in Poemate de Saxonia, his versibus :

De Brunsvico natus fuerat Rex Otto vocatus,
Servivit Christo mundo dum vixit in isto,
Ille coronatus in Brunsvico est tumulatus,
Castrum fundabat Herlingsberg quod nominabat.

Vide de Herlingsberga *Henrici Roslæ Poemation,* & *Notas* in illud *J. H. Meibomy,* viri in re literaria magni, & amici mei, dum vivebat, integerrimi.

CAPUT VI.

1. Philippus iterum contra Ottonem movet. - - - - - 1202.	Palatarum ablaturum, nisi a fratre recedat.
2. Otto cum suis Brunsvicensibus, & Henrico fratre, illi occurrit.	4. Hic ergo, relicto fratre, ad Philippum transit. - - - - - 1202
3. Philippus Henrico minatur, se ipsi	5. Brunsvicenses Goslariensibus damna inferunt.

1
2
3
Aliquantulum temporis fluxerat, & rursus Philippus cum militum manu a partibus Othonis appropriabat. Qui cum *Brunschwig* confisteret, collecta militum multitudine vel etiam civium, qui propter continuas bellorum exercitationes g'adijs & sagittis & lanceis non parum prævalent, obviam ei processit prope *Goslariam* castra metanti. In comitatu ejus erat frater ejus *Palatinus* cum copiis non parvis, quas de *Aldenburg* & de *Stadio* & ministerialium suorum numero contraxerat. Cumq; fratres vallati tantis exercitijs prope villam, quæ *Brechtorp* dicitur, confisterent, repente quædam inopinata discordia emerfit, quæ semper suos cives miseros facit juxta illud *Poetæ* : En quò discordia cives perduxit miseros, &c. Et illa congregatio in stuporem &

merorem versa, in seculo negotio soluta est. Palatinus sanè, qui partes fratris instantè iuvabat, continuas minas à Philippo audiebat, quòd dignitatem Palatij, quam circa Rhenum habebat, perderet, nisi à fratre recederet. Dicebat enim se nolle tolerare, quòd rebus Palatii gravaretur (a), quas ipse & non alius dispensare videretur. Durum igitur visum est Palatino, utrobique dispendium pati, in fratris servitio sua expendere, & neglecto Philippo, Palatij dignitatem perdere. In ipso igitur congressionis articulo, frater regis ita locutus est claudè: Frater, ego quidem tibi servire dupliciter teneor, & jure consanguinitatis & fide regie majestatis. Ut igitur plenariè tibi possim assistere, æquum est, ut aliquid emolumenti debeam à te accipere. Dimittas ergo mihi civitatem Brunshwig & castrum Lichtenberg (b), ut his munitionibus reboratus, omnibus adversarijs tuis circumquaque resistere sim paratus. His auditis frater Rex non sine indignatione respondit: Non sic, frater mihi magis expedit, me primum regni gubernacula potenter possidere, & sic omnia quæ volumus una mecum æqualiter tenere. Nolo, ut quidam formidine territus, aliqua modò facere videar, quæ fortè in posterum quasi pœnitens mutare compellar. Quid 4 plura? sive deliberatione, sive necessitate, Palatinus, relicto fratre, multis mirantibus, vel etiam lachrymantibus, ad Philippum transijt, & Otho in Brunshwig redijt. Inter hæc tamen Goslaricenses à Brunsvicensibus continuas 5 oppressiones seu dilapidationes tolerabant: quia eos frequenter foris negotiantes vel captivabant, vel casulis argentarijs destructis supra modum damnificabant.

gravaretur. a) scil. ipse Philippus. *Knn-*
szius hoc ita effert: non diutius passurū,
 ut suis ab illo viribus oppugnetur, *Sax.*
 l. VII. c. 17.

Lichtenberg. b) Expugnanda etiam ante
 Ottoni Lichtenberga erat, quam fratri
 tradere illam posset. Ista enim adhuc ab
 hostibus Ottonis tenebatur, ut statim
cap. seq. n. 1. narratur.

CAPUT VII.

1. *Guncelinus Lichtenbergam frustra* | 2. *Goslaria exercitum admovet; quæ*
obsidet. - - - - - 1202. | *captam diripit.*
3. *Edificijs & templis parvum est.*

Post hæc Guncelinus, dapifer regis Othonis, ipso rege in Colonia morante, 1
 cum castrum Lichtenberg requirere vellet, quia Brunsvicensis de eodem
 castro multas infestationes patiebantur, convocatis amicis, castrum obsedit.
 Sed quia nimis erat munitum, castro labore in obsidione defecerunt. Consilio 2
 ergo habito, Goslariam se converterunt, & impetu valido ipsam impugnare
 cœperunt.

cœperunt. Et quia ut dictum est, ex magna parte desolata erat, ne militum manu munira, subito ab hostibus capitur, & direptionem maximam patitur. Præsidio tamen erat Hermannus cum paucis de Hartesburg: qui quoniam resistere non valebat, irruentibus hostibus, fugiens cum suis evasit. Depopulata est igitur civitas opulenta valde, ita ut captivatis civibus, & plaustris innumeris de diversis locis ad ductis, per octo dies spolia deferrentur civitatis. Inter quæ erat tanta copia piperis & aromatum, ut modijs ea & acervis maximis dividerent. Et quia ipsa civitas diu contra Othonem steterat, alij ipsam igne suppedito succendere volebant, alij ecclesias destruere parabant. Quidam etiam ecclesiam B. Marthiæ armati intrantes, coronas aureas & cætera ornamenta innumera, a regibus largè collata, deferre parabant. Sed divinitus hac voluntate murata, obsides civium accipiunt, & civitatem usq; ad adventum regis relinquunt. Placuit hoc regi, & cum eam securius possedisset, quædam ablata civibus reddidit, & ipsam de cætero subjectam tenuit.

CAPUT VIII.

1. Philippus nova expeditione in Thuringiam suscepta obsidet Weiffensee. - - - - - 1204. 2. Bohemus Hermanno Landgraviio auxilio venit. 3. Metuens Philippi arma, per Conra-	dum, March. reconciliari illi cupit. 4. Fugâ se subducit. 5. Landgravius à Philippo in gratiam recipitur. - - - - - 1204 6. Bohemius dividia parte regni multatur.

I Post hæc (a) Philippus rex expeditionem secundam in Turingiam ordinavit, & obsidione maxima civitatem Weiffensee, quæ in medio terræ Landgraffii sita erat, vallavit. Cumq; per aliquod tempus crevisset obsidio, Hermannus Landgraffius nimis afflictus erat, qui regi resistere non valebat. Venit tamen confederatus suus Bojemus, auxilium amico laturus. Qui cum esset circa Orlemunde, intelligens virtutem Philippi expavit, & qualiter evaderet, animo tractare cœpit. Contulit tamen dolose cum Conrado, Marchione Landespurgensi, qualiter ad gratiam regis, ipso mediante, venire posset. Cumq; Marchio id se agere fideliter spondidisset, dicebat Bojemus, quia tunc tempus instabat prandij: Vos ad castra revertamini: sciatis tamen me finaliter ad gratiam Philippi regis velle venire, & nullo modo hinc recedam (b), nisi per vos faciem ejus videam. Cum igitur Marggraffius ad castra remeas-

ser,

set, ilico Bojemus, relictis omnibus suis cum castris, excepta ferula, qua Bojemi uti solent, ascensis caballis fugam inijt. Quem cum quadringentis viris Ortho, Palatinus de Wirtelsbach, persecutus est usq; ad sylvam, quæ Behemerwald dicitur. Quod videns Landgrafus magis timuit, & nullum videns subterfugium, nulla prorsus conditione interposita, ad pedes Philippi supplex venit. Qui cum diutius in terra jaceret, & eum Rex de perfidia & stultitia nimis argueret, tandem circumstantium alloquiis admonitus, eum a terra levavit, & in osculo recepit. Oda. kerus autem a Philippo in tantum est humiliatus, ut dimidietatem Ducatus vix obrineret, reliquam partem Theobaldus supra dictus possideret. Nunc his omissis ad nostra revertamur.

Post hæc, a) Factum anno 1204. mense Julio, Godefrid. Monachus, Siffrid. Presbyter.

recedam, b) Rectè & prudenter Dux consilium iugæ milites suos celat, uti docet Flav. Vegetius l. III. c. 22. modò tamen non solus fugiat, militibus discretis

ni expositis, (quod hîc Bojemus facit) sed etiam ipsorum militum saluti consulat, exemplo Adolphi Comitis, retrocedentis anno 1148. supra l. I. c. 67. n. 9. Alia, quæ in fuga observanda, exemplis monstrat Jul. Frontinus Strateg. l. II. c. 13

CAPUT IX.

1. Otto Marchio Kanutum bello la- 4. In pralio utrinq; multi cadunt. cessit. - - - - - 1195. 5. Petrus Cancellarius, Episcopus Roschildensis, copiis Dux, capitur.
2. Kanutus navali exercitu per Oderam contra eum ascendit.
3. Rugiani, Polabi & Obotriti Regis partes juvant.
6. Morbo simulato indiligentiùs assertus elabitur.

Interea (a) non defuerunt nova in Dania & Nordalbingia. Siquidem Ortho, Marggrafius de Brandeburg, infestabat Canutum regem, subjiciens sibi quosdam Slavos, quos Rex suæ ditionis esse dicebat. Unde commotus Rex expeditionem contra eum ordinavit, & classe terram suam intravit per aquam, quæ Odera dicitur, quæ in mari descensum habet. Cui occurrerunt Rugiani, seu Rani, cum Polabis & Obotritis. Rex tamen in insula Mone consistebat, Petro (b) Cancellario exercitum ducente. Cumq; eis Marchio occurrisset in multitudine militum & Slavorum, ex utraq; parte vulnerati ceciderunt. Inter alii frater Episcopi Durbernus cecidit, & Cancellarius vulneratus in captivitatem ivit. Sicq; expeditio illa soluta est. Episcopus autem in

gravi custodia ab Othone tenebatur, sperante se per eum multos captivos recipere, vel multam partem Slavię possidere. Aliquantulum temporis fluxerat, & episcopus in custodia tenebatur. Cumq; de vulnere accepto ægrotaret, ipse callidus & astutus majorem infirmitatem de se simulabat, ut quasi seipsum desperaret. Marchio igitur quadam humanitate ductus, tunc etiam infamiam, ne Episcopus in custodia nimis dura deficeret, eum indulgentius habere cœpit, deputato sibi custode quodam Ludolfo nomine. Episcopus igitur nactus opportunitatem, cum suo custode de sua liberatione tractare cœpit. Et quid plura: Custode consiente & cooperante Episcopus de custodia eripitur, & ad sua revertitur, & Ludolfus non parva mercede remuneratur.

Interea. a) Ad annum 1195. bellum hoc referunt *Krantzius Wand. l. VI. c. 37.* & *Engelius de reb. Marchic.* Ad annū 1198. *Pontanus l. VI. in Canuto.* In fluvio, per quem clallis regia, trajecto mari, subiecta sit, libri etiā non conveniunt. *MSS. L. & B. Oderū* habentisquara & *Reineccius* expressit. At *Codex MS. R. Krantzius, Pontanus & Joann. Meursius* Regis co-

pias per *Wernoviam*, seu *Varnum*, adscensisse ajunt.

Petro. b) Quod *Abfalonjam* ætate gravis, etiam morbo impeditus, Ducis munere, uti solebat, fungi non posset, illud *Petro, Roschildensi Episcopo & Regis Cancellario*, ac *Torberno Kaarderupio*, fratri ejus demandatum fuit. *Joann. Meursius Continuat. Histor. Dan. l. I.*

CAPUT X.

1. *Otho, Adolpho Comite assumpto, de-
nuo Slaviam vastat. - - 1195.* | 2. *Adolphus gravem Kanuti iram
in se provocat.*

Proxima verò hyeme, quæ fluvios & paludes durius constrinxerat, Otho Marchio coadunato exercitu, Adolfo Comite auxilium ferente, totam Slaviam vastavit, nec terræ *Ieromari*, quæ *Tribuses* dicitur, pepercit, ita ut ipsam **R**ugiam vastasset, si glacies stagni, quod terras dividit, soluta non fuisset. Unde Adolphus gravem Regis indignationem pertulit, & de cætero gratiæ illius alienus extitit. Sæpius enim regem offenderat, tum quia Slavos sæpius impetebat, tum quia cum *Waldemaro Episcopo* contra eum quandoq; senserat,

CAPUT XI.

1. *Kanutus Holsatiam invadens Res-
noldesburgum usq; pervenit. 1196* | 2. *Adolphus ipsi cum socijs, quos con-
duxerat, occurrit.*
3. *Re infecta discessum est.*

Instante igitur æstate, *Canutus Rex* contra *Adolphum* exercitum perduxit ad **E**gdoram in loco qui *Reinoldesburg* dicitur. Cui Comes occurrit cum innumera

saera militum multitudine, auxilium ferente Othone Marchione cum armatorum multitudine. Aderat ibi Simon, Comes de Teckenburg, Bernhardus de Wilipia (a), Mauricius de Aldenburg, & alij multi. Dominus quoq; Hartuicus, Bremensis Archiepiscopus, huic collegio non defuit. Hos omnes Comes de suis sumptibus copiose procuravit diebus non paucis, non sine admiratione multorum, quod tantis expensis Comes sufficere potuisset. Cum igitur aqua 3 eos ab invicem divideret, & Rex ad istos transire dissimularet, nec isti eum imperete audebant: Rex eadem castra movens, ad sua reversus est. Et ita expeditio illa sine pacis conditione soluta est.

de Wilipia, a) Fuit Bernhardus, de Velpe, *Krantz. Sax. l. VII. c. 18.*

CAPUT XII.

1. Comes Reinoldesburgum munit. 1196	} <i>denda occultè agunt.</i>
2. Kanuto redeunti castellum illud tradere coactus est. - - - 1197	
3. Comes Lauenburgum obsidet.	
4. Obsessum Canuto de arce illi tradenda occultè agunt.	
	5. Adolpho se dedere coguntur.
	6. Adolphus Henrico Palatino reconciliatur.

TRansacta hyeme, statim Adolphus Comes castrum Reinoldesburg anti- 1
quum reaedificare coepit, sperans se hac munitione imperum Regis eva-
dere. Sed rex non immemor suarum injuriarum, adveniente Majo, coaduna- 2
to exercitu cum multitudine gravi ad Egdoram venit: nec minus Comes cum
suis affuit. Qui cum imperum Regis ferre non valeret, conditione pacis inter-
posita, sic ad regis gratiam venit, ut ipsum castrum regi cederet, & Comes sua
quietius possideret. Rex autem ipsum castrum ampliando firmiter aedificavit,
 collocatis illic viris & armis plurimis pontemq; latissimum super Egdoram
 sterni fecit, & exinde liberum exitum & introitum in terram Comitum habuit,
 sicq; paulatim simulatae & occasiones contra Comitum exorta sunt. Comes 3
 tamen una cum æquivoquo suo Adolfo, Comite de Dasle, Lauenburg obsidere
 coepit, aedificato castro Hardenburg, per quod ipsum castrum nimis arctabar,
 ita ut castellani nec introitum, nec exitum habere possent. Crevit igitur obsidi-
 o: quia Comes copiam navium de Hammenburg adduxerat, quas viris & armis
 & machinis optime muniterat. Cumq; castrum & per aquas & per terras arcta-
 retur, & Dux Henricus, qui & Palatinus, illud liberare non posset, deficienti-
 bus jam victualibus, viri castellani de deditioe castri agere coeperunt. Missis 4
 igitur clanculo legatis ad Canutum regem, ei castrum offerunt resignandum.
 Qui

Qui gaviſus eſt, & gratias agens caſtellanis, miſit ad eos Rudolſum quendam virum illuſtrem de Hoſſatia, ut ipſi caſtrum loco ſuo reſignarent, & vexillo regio ſibi illud intitularent, promittens ſe brevi venturum, & caſtrum de hoſtibus redempturum. Quod intelligentes nepotes, ipſum caſtrum arctius impugnare cœperunt. Et quia victualia deſecerant, ipſum ſibi citius potenter ſubjugaverunt. Hoc audiens Rex, & callide diſſimulans, ipſos Comites amplius exoſos habere cœpit. Poſtea tamen mediantibus amicis, Comes Adolſus ad gratiam Palatini venit, & facti ſunt amiciffimi, ita ut Dux patrimonio ſuo, quod circa fluvium, qui Gamme dicitur, habebat, eum in beneficiaret, & Comes ſeptingentas marcas ei perſolueret.

CAPUT XIII.

1. Kanutus Rex Boruinum & Niclotum contra Comitem de Daſſel emittit.	tiam invadit. - - - 1201.
2. Niclotus in prælio cadit.	9. Prælio Adolphum ſuperat.
3. Slavi irritati magnam ſtragem in exercitu Comitis edunt.	10. Itzeboam capit: Sigebergum & Travemundam obſidet: Plõna petitur.
4. Comes inde ſuorum odium incurrit.	11. Secunda expeditione circa finem Octobris Hamburgum cum copijs venit. - - - - - 1201
5. Adolphus, Hoſſ. Comes non minus propter injurias ſuis illatas inſidijs petitur.	12. Raceburgum deditioe capit.
6. A Comite ejecti ad Kanutum, & Waldemarum Ducem confugerant.	13. Lauenburgum expugnare non poteſt.
7. Cives Lubecenſes in Sconia à Rege detinentur.	14. Etiam Witteburgum & Gadebuſchum ei deduntur.
8. Waldemarus valida manu circa medium ſere Septembrem Hoſſa-	15. Lubecenſes neceſſitate compulſi ſe illi permittunt.
	16. Loca occupata, & adhuc occupanda Præſeſtis assignat.

1 **I**Nter hæc Henricus, qui & Boruinus, & Nicolaus, nepos ipſius, qui & Niclotus, de voluntate regis Canuti expeditionem in terram Comitis Adolſi de Daſle ordinaverunt, quibus idem Comes cum ſuis occurrit ad locum, qui Warſkowe dicitur. Cumq; acies ordinaffent, Nicolaus prior inſultum in hoſtes faciens, interfectus eſt, vir bonus & prudens, cujus ruina tota Slavia in

mccro-

mcerorem est versa, ita ut in ultionem ipsius multi perirent. Nam cognito 3
 casu tanti viri, hostes armis insistant, & innumera strage Teutonicos proster-
 nunt, ut vix Comite cum quibusdam militibus evadente, exceptis captivis se-
 ptingenti viri gladio interirent. Heu heu quot viduæ gemitus lachrymalq;
 dedere. Deficientibus sanè viris spatiosa quasi inculca manebat, & Spi- 4
 nas & tribulos germinans, nec aratra nec iuga boum sentiebat. Exinde au-
 tem Comes prædictus minus gratus terræ suæ fuit, utpote qui tantæ ruinæ au-
 ctor exiit. Ipse enim cum nepote suo Adolfo Thetmarciam, quæ regi sub-
 dita videbatur, intraverat, quam spoliatam non parva cæde affecerat. Non 5
 minus autem Comes Adolfus insidias suorum tolerabat, propter quosdam,
 quos pecunia multaverat, videlicet Henricum cognomine Busche, quem et-
 iam captivatum in vincula conjecerat, Eggonem quoque de Sturgia, Bruno-
 hem de Tralovve. His congaudentes illi erant, quos Comes de terra ejece-
 rat, & apud Ducem Waldemarum in luria exulabant, videlicet Scacco & fra- 6
 tres ejus, Widdagus & Radulfus, Ubbo, Timo cum fratre Marquardo, omnes
 consanguinei Marcradi præfecti, qui à Comite præfato de terra ejectus, ibi-
 dem exilio cum uxore, Ida nomine, defecerat. Hi cotidie per se ipsos & per
 internuncios continuè zizania discordiæ in terra Comitis præfati seminare
 non cessabant, ita ut jam instante guerra, quosdam in suam partem allicere
 tenerent, videlicet Emmeconem de Viscow & Vergotum de Sibrandeisdorp.
 Qui ad æmulos Comitis transeuntes, manifestas inimicitias adversus Comi-
 tem Adolfum jam tunc exercere nisi sunt. Quidam etiam promissionibus be-
 neficiorum in partem Regis & fratris sui Waldemari sunt inclinati, quidam
 etiam pecuniarum muneribus sunt invitati. Cum igitur omnes meliores in 7
 partem Regis & fratris Ducis inclinati fuissent, circa tempus piscationis, quæ
 in Scania fieri solet, quas cives nostri frequentant, ubi etiam ipso tempore
 cum navibus suis & rebus sunt detenti, ita etiam ut quidam eorum in captivi-
 tatem irent circa exaltationem S. Crucis, Waldemarus Dux cum expeditione 8
 gravi terram Comitis intravit. Cui Comes cum suis occurrit ad locum, 9
 qui Stilnowe dicitur. Congressionem autem facta, pars Comitis infirmata est, ita
 ut multi gladijs perirent, alij verò captivitatem subirent. Comes autem fuga
 elapsus in Hammenburg se recepit. Ipso tempore Dux Etzeho obtinuit, 10
 Sigeberg & Travenemunde obsideri fecit, Plune quoq; quod magnum præ-
 sidium videbatur, à suis hominibus capta est. Videns autem Dux, quòd for- 11
 tuna favente introitus sibi terræ pateret, circa festum Simonis & Iudæ rursum
 instaurato exercitu, unà cum Petro, Roschildensi Episcopo, prudente & ma-
 gni consilij viro, terram intravit. Et quia prædictus Comes jam terram exi-
 erat,

erat, venit Hammenburg. Ubi occurrentibus provincialibus, honorifice susceptus est à clero & ab omni populo. Sequenti verò die castra movens, venit Bergerstorp, & altera die processit Lauenburg. Comes autem de Dasle cognita virtute Ducis, timens iraditionem, propter causas supra dictas, nec minus & ipse terram exierat. Qui autem remanserant, timentes imperum Ducis, 12 accepto consilio, Duci apud Lauenburg obviam venerunt, & ei castrum R 13 aceburg & introitum terræ obtrulerunt. Dux autem videns, quòd Lauenburg capere non posset, reaedificato Haddenburg(a), relictis ibi militibus & armis 14 cum victualibus plurimis, processit R aceburg. Sicq;posito hoc castro de Wit- 15 tenburg & Godebusch(b) & ipsi dextras dederunt. Dux igitur prosperè agens, applicuit ad civitatem Lubeke famolam, sciens nomen suum dilatarì, si ranta civitati dominaretur. Cives autem propter captivos suos supra dictos, & propter naves in Scania detentas, animadvertentes quoq; quòd ex omni parte rota terra in conspectu Ducis parata esset, ita ut nullum introitum vel exitum nec per terram nec per mare habere possent, necessitate compulsì, consilio habito, nominatione s Duci, cum apud Bredenvelde esset, occurrerunt, & civitatem ei dederunt, sicq; suos captivos cum navibus & omnibus ablatiis receperunt. Dux igitur acceptis obsidibus tam de hac civitate quàm de alijs civitatibus & castris, ad sua cum gaudio reversus est, præficiens castro Sigeburgensi Advocatum Timonem, quod tamen per ipsum adhuc in obsidione laborabat. Fratrem quoq; ejus deputavit Travenemunde, quod adhuc homines Comitìs tenebant. Scaconem etiam Comitem Thetmarciæ declaravit, & fratrem ejus Widdagum Plune præfecit. Radulsum quoq; in Hammenburg locavit: ut qui propter ipsum exulaverant, per eum majora reciperent.

Haddenburg. a) Capite superiori, n. 4. vocatur *Hardenburg*. Et iterum *Haddenburg*, infra c. 15. n. 4.

Codebusch, b) Witteburgum & Godebuschum occupavit, quia Comes Suerinensis arma cum Adolpho conjunxerat.

CAPUT XIII.

1. Adolphus Com. Hamburgum circa exitum Novembr. occupat. 1221. 2. Quòd Lauenburgum &c. adhuc teneret, cætera loca amissu se recuperaturum sperat. 3. Waldemarus tertia expeditione in Holsatiam Adolphum Hamburgi obsidione cingit.	4. Adolphus in deditiõnem Lauenburgi consentit. 5. Ditmarsii Adolphum obtruncare volunt. 6. Cùm præsidarij Lauenburgum tradere nollent, Comes captus in Daniam abductus est. 7. Illi ex arce excursiones faciunt.

Post

Post hæc Comes Adolfus de Schawenburg dolens de perditione terræ suæ,
 circa festum B. Andree contractis navibus & copijs de Stadio, quod adhuc
 tenebat, occupavit Hammenburg. Unde territi homines Regis sive Ducis cum
 Radulfo Advocato fugam inierunt. Comes verò sperans se prospere agere
 propter castra, Lauenburg videlicet, & Sigberg & Travemunde, quæ adhuc
 cum ipso sentiebant, & propter quosdam provinciales, qui spem bonam, in do-
 lo tamen, ei facebant, in ipsa civitate usq; ad nativitatem Domini, sinistro ta-
 men omine, perduravit. Siquidem Waldemar Dux, audito introitu Adolphi
 Comitis, impiger ad expeditionem se præparans, evocatis omnibus amicis
 de Nordalbingia, Slavica, Thetmarcia, ad obsidionem ejusdem civitatis prope-
 ravit. Nec detuit Comes Guncelinus cum Henrico Boruino, auxilium de vo-
 ferentes. Comes autem seductus à referentibus, qui cum fraudulenter certum
 fecerunt, nullatenus Duce[m] venturum propter festum Nativitatis, quod Dani
 festivis potationibus honorare solent, hac inquam fiducia seductus, repen-
 tē circa virgiliam Nativitatis Duce[m] cum infinitis sensu adesse. Sed tunc effu-
 gium non parebat: quia horrore hyemis tota Albia & Halstera constricta erat.
 Comes igitur in arcto positus, quid faceret, quo se vesteret, ignorabat: quia
 ex omni parte inimicorum rabies eum urgebat. Tractabat cum suis, si forte
 nocturno tempore, alijs quietiscentibus, ad arma convolans, vi leniter exire
 posset. Sed nec hæc stare poterant, propter maximas copias, quæ undiq; per
 circuitum ordinatæ erant. Cumq; dies B. Stephani advenisset, sic ordinatum
 erat, ut Comes Lauenburg Duci redderet, & ipse cum suis liberè abiret. Ad
 hoc negotium depuratus est Guncelinus, Comes de Suerin, qui Comitem sub
 pacis conditione Lauenburg conduceret, ut promissum Comes fideliter persol-
 veret. Cum autem cognovissent Thetmarci, Comitem de civitate egressum
 in castris Guncelini consistere, sive ex deliberatione propria, sive instin-
 ctu aliorum in unum conglobati, rupto pacis fœdere, Comitem occidere co-
 nari sunt. Facto igitur tumultu, Guncelinus cum suis fortiter resistebat. Sicq; 6
 supervenientes principes Ducis, Adolphi Comitem de occisione libera ve-
 runt, qui tamen arctius custodiebatur. Dux igitur castra movens, cum Adol-
 fo venit Lauenburg, ut promissum persolveret. Qui cum castellanis supplici-
 ter satis loqueretur, ut sui miserentes, castrum pro sua liberatione redderent,
 illi nulla ratione acquieverunt. Et exinde Comes compedibus & vinculis con-
 strictus est. Sicq; non sine contumelia per omnia loca, quibus antea domina-
 batur, deductus, Daniam captivus intravit. Dani autem cognita captivitate
 sui inimici, in omnibus civitatibus & vicis, ut tempore Saul Philistæi fece-
 runt, omnibus ad plausum & exultationem hoc nuncia verunt. Inter hæc La-
 uenburgenses sæpius erumpentes, terram satis inquietabant,

CAPUT XV.

1. <i>Kanutus sororem Wilhelmo, Leonis filio, nuptum dat.</i>	3. <i>Travamunda & Molna ipsi deduntur.</i>
2. <i>Lubecam magno apparatu ingreditur. - - - - - 1202.</i>	4. <i>Dux Lauenburgum frustra oppugnat.</i>

1 **N**ON autem obliviscendum, quòd Dn. Canutus Rex, in beneplacito fratris Waldemari, sororem suam Helenam cum magna solennitate Dn. Wilhelmo, filio Ducis Henrici, sociavit. Unde lætati sunt omnes amici Ducis, & omni terra Holsatorum Sturmariorum, sperantes eum cum sorore Dn. Regis totam terram habiturum. Sed sefellit opinio. Ipse tamen gener Regis sæpius à rege & fratre Duce in multis honoratus, dignitatem sui nominis multis præferebat. Proxima ætate Dn. Canutus Rex venit Lubeke, & gloriosè susceptus est à clero & ab omni populo. Ad cujus introitum deditum est castrum Travemunde, quod Regi non parvam fecit lætitiã. Provinciales quoq; accurrentes, omni alacritate obsequio regis se exhibuerunt. Rex igitur procedens Mulne, & acceptis obsidibus prius neglectis, ad sua revertitur, 4 fratre Duce procedente Lawenburg. Quod cum capere non posset, reædificato castro Haddenburg, quod Lawenburgenfes destruxerant, firmatisq; præfidijs, ad propria revertitur.

CAPUT XVI.

1. <i>Dux ipse ad obsidionem Segebergi accedit. - - - - - 1202.</i>	3. <i>Dux nuncio de Kanuti morte accepto domum properat, & regno potitur. - - - - - 1202.</i>
2. <i>Obsessi aquis conditionibus dimissi.</i>	

1 **I**tsita gestis, Dux videns, quòd sui in obsidione Sigeburger, si deficerent, 1 Leo quòd castellani propter munitionem loci sæpius villanis porcos vel boves vel quælibet alia, quæ ad victû pertinent, violenter auferrent, nonnullos etiam resistentes graviter sæpius vulnerarent, ipse per semet ipsum impatiens otij castrum vallavit, & omni eruptione ablata, graviter inarctavit. Cumq; pro diutina obsidione victualia castellanis deessent, nimis arctati, sperant: s liberationem, longa famis inedia castrum viriliter tenebant. Et cum (a) nihil esurientibus superesset, ipsi tamen non minus instrumentis ferreis molares cædebant, ut crederent adversarij, farina & panibus eos abundare. Tamen pertæsi tanti laboris & obsidentes & esurientes, castrum deditum est ea con-

conditione, ut castellani patrimonium suum, seu beneficia, ut ante, possiderent, & cum omni pace omnem suppellectilem, vel quicquid in castro possiderent, liberè deferrent. Cumq; Dux castrum suis locasset, & ad sua cum gaudio remearet, repente sinistrum accepit nuncium, videlicet fratrem regem mortuum (b). Unde exterritus, velocius accelerat reditum, utpote fratris accipiturus regnum. Cumq; multa concordia regnum adeptus fuisset, in civitate Domini percepta benedictione regali à venerabili Lundensi Archiepiscopo Andrea in ipsa civitate in regni sedem gloriosè sublimatus est.

Et cum, a) Hujusmodi consilio haud raro obsidentes elisi. Romani, cum à Gallis Capitolium obsideretur, in extrema jam fame ad speciem fiducia, panes ab arce jaculati sunt, consecutiq; ut abundare commicatu viderentur, obliuionem, donec Camillus subveniret, toleraverunt. *Florus. l. c. 13.* Hinc apud *Ovid. Fessor. l. VI.*

- - - - - jacent Cerealia dona

Jacta super galeas sentaq; longa sonant.

Possè fama vinci spes excidit: hoste repulso,

Candida pistori ponitur arca Jovi.

Argumentum hoc, *quomodo efficiatur, ut quae deerunt, abundare videantur*, tractat *Jul. Frontinus Strateg. l. III. c. 15. totò.* Narrat simile exemplum *Polyæni Strategem. l. VII. in Mygdonio.*

mortuum. b) Anno 1202. III. Id. Decembris, vel II. Id. Nov. ut habet *Erici Regis Chronicon.* Adde *Pontanum l. VI. b. anno.*

CAPUT XVII.

1. <i>Waldemarus Lubeca Rex Slavorum, & Nordalbingia Dominus proclamatur. - 1 - - 1203</i> 2. <i>Lauenburgum magnavi, sed iterum frustra tentat.</i> 3. <i>Obsessi in eam conditionem arcem</i>	<i>dedant, ut Adolphus Com. liberetur. - - - - - 1203.</i> 4. <i>Adolphus datus obsidibus dimittitur.</i> 5. <i>Scharvenburgum commigrat.</i>

His ordinatis, circa Augustum rex *Waldemarus* cum magna gloria & infinita multitudine venit *Lubecam*, ibiq; cum multa iucunditate Rex *Danorum & Slavorum, & Nordalbingia Dominus* salutatur. Sicq; prosequente *Archiepisc. Lundensi, & fratre ipsius Petro Roschildensi, cum cæteris Episcopis, Præpositis, primoribus Nordalbingis, Thermanis, Slavus, Rugianis, maxima virtute vallat castrum Lauenburg.* Cumq; castra meturus fuisset, crexit machinas multas siue castrorum tormenta. Viri quoq; balistarum continuè castellanos inquietabant, & vicissim vulnera dabant &

- 3 accipiebant: nec deerant inter has alternationes funera morientium. Cumq; diutius hæc fierent, & Rex castro dominari non p̄sset, eò quòd castellani viri bellatores essent, & castrum nimis munitum fuisset, tandem conditione pacis interposita, colloquium regis castellani exposcebant, in quo de liberatione Comitis tractatum est. Et sic mediante Archiepiscopo, & fratre ejus Cancellario cæterisq; Episcopis & primoribus, definitum est, ut castellani castrum
- 4 dederent, & Comes datis obsidibus à captivitate solveretur. Dedit igitur Comes duos filios suos, & filium cognati sui, Ludolfi(a) de Dasle, & filium Comitis Henrici de Dannenberg, præterea octo pueros ministerialium suorum. Et jurejurando firmatum est, ut obsides post decem annos liberi essent. Si verò Rex intra hos annos vita excederet, obsides redderentur: si autem Comes deficeret, non minus hoc fieret. Sic castrum redditur, & Comes gaudens Schawenburg revertitur.

Ludolphi, a) *Adolphi* rescribendum j̄it; & retinet illud *Krantzius Sax. l. VII* est. Id enim nom̄ca Comiti de Dassel fu- } c. 21.

CAPUT XVIII.

1. *Waldemarus, Episcopus, etiam liber dimittitur, ea lege, ut apud Papam degat.* - - - - - 1206.
2. *Postea ad Philippum, Regem Rom. se contulit.*
- 1 **I**nterea(a) tamen concaptivus ejus Waldemarus Episcopus in vinculis perdurabat. Sed pietate Dn. Andreae Archiepiscopi & aliorum, qui pro ipso movebantur, à captivitate tandem hoc modo liberatus est. Quia enim idem Waldemarus vir nobilis erat, regis Canuti filius, magni patrimonij hæres, & contra Canutum regem & fratrem Waldemarum tunc Ducem, nunc autem Regem, miserat, suspecta multis ejus videbatur liberatio. Unde consilio habito, ipsum negotium communicatum est Dn. Apostolico. Ipso ergo per suos nuncios mediante, Dn. Waldemarus tali modo liberatus est, ut nunquam in tali vicinia esset, ubi regi Waldemaro cognato & æquivoco, importunus existeret. Et hoc ab ipso Waldemaro Episcopo sacramentaliter firmatum est. Rex igitur datis expensis, ad Dn. Papam eum misit, ut apud ipsum confisteret, quousque eum episcopio excellenti sublimaret. Waldemarus tamen hoc ex parte non persolvit, & medio tempore Philippo regi se conjunxit, & injuriatum se à Waldemaro rege conquestus est. Unde quidam eum pejerasse contendunt.

Interea, a)

Interca) Captus fuerat Waldemarus anno 1192. *supm lib. IV. cap. 17. n. 3.* Primum in arce Burlund, non longè a pago Heidevvad, in carcerem coniectus est, ut in *Notis* ibidem ex *Cypræo lib. I. c. 28.* narravimus. Juxta *Joh. Meursium* *Contin. Histor. Dan. l. I. ann. 1192.* primum Norburgum, Allix arcem, abductus est. Ubi postquam annos quinq; exegisset, in Selandiam traductus, arci Saburgensi inclusus, annos novem in ea detentus est. Nunc anno 1205. liberatur, *Erii Chronicon & Meursius.* Interfunt anni quatuordecim, quos in custodia fuit. Non rectè ergo annos captivitatis supputat *Cypræus. l. II. c. 2.* cum septem annos illum in custodia habuisse scribit. Intercedebant pro ipso Regina, Episcopi Danicæ, & imprimis Andreas, Archiepiscopus Lundensis, alijq; è Proceribus; quin Romanus etiam Pontifex per Fidentium Cardinalem, literasq; scriptas regem sollicitabat. In has ergo conditiones dimittitur: ut regno statim excederet: nec in id rediret unquam, aut perniciosum quicquam moliretur, ageretve ijs locis, ubi meritiò Rex suspectum habere posset. In quæ verba jurejurando obstrictus, Romam abiit, tantisper ibi commoraturus, dem de alio Episcopatu à Pontifice ipsi prospectum esset.

Dum VValdemarus Bononiæ degebat, moritur Hartvvicus II. Archiepiscopus, Bremensis. Canonici pleriq; VValdemarum eligebant, quòd sperarent se hac ratione jus Episcopæ in Regna Septentrionalia, quod amisserant, recuperaturos. Opponebat se Burchardus Præpositus, qui ipse Episcopatum affectabat, VVal-

demarus cum decreto Electionis Romanam profectus, ab Innocentio III. confirmationem petebat. Eam antequam impetraret, advenerunt Hamburgenses, & cum his Regis Orator Petrus Præpositus Roschildensis, confirmationem illius impedituri. Illi quidem electioni intercedebant in gratiam VValdemari Regis, sub cujus imperio tunc erant: causam tamen hanc afferbant, quòd contra antientium jus ecclesiæ suæ in eligendo Episcopo essent præteriti, cum ecclesia Hamburgensis mater ecclesiæ Bremensis sit, & antiqua consuetudine receptum, ut antistitem sibi utraq; æquo jure ac consensu constituat. Petrus autem VValdemarum graviter accusabat, quòd juratam pridem fidem non servasset. Nullum enim locum Bremæ majori jure suspectum esse, Cimbriæve infestandæ magis opportunum. Pontifex his auditis VValdemarum abstinere Episcopatu Bremensi iussit. Ille Pontifice in salutato se ex Italia proripiens alia via rem aggrediendam ratus, ad Philippum Imperatorem accessit, quòd sciret, hunc non tantum Pontifici Romano, à quo sacris ei interdictum erat, insensum, sed etiam in Regem Danicæ infesto esse animo, ob contractam cum Orhone, videm nunc Imperatore & hoste suo, affinitatem, nec non ob submissa eidem quadringentorum equitum auxilia. Philippus VValdemarum comiter excepit, statim addita armata manu Bremam ad occupandum Archiepiscopatum misit. Bremenses, qui elegerant, ultro illum receperunt. Pontifex Romæ graviter hac re offensus VValdemarum anathematis sententia damnavit. Vide infra *l. VII. c. 12.*

CAPUT XIX.

1. *Auctor pollicetur, se res à Christianis in Syria gestas enarraturum.*
Epistola I. Balduini, Comitis Flandriæ.
2. *Balduinus fœdere factò cum Alexio Angelo juniore, exule, exercitum Constantinopoli 6. Julij admovet.* - - - - - 1203.
3. *Cives tuentur Alexium Comnenum.*
4. *Balduinus urbem expugnat, octavo obsidionis die.* - - - - - 1203.
5. *Alexius Comnenus fugit.*
6. *Alexius junior imperium recipit.*
7. *Isaacius, pater ejus, è carcere extrahitur.*
8. *Alexius Balduino & Venetis promissa partim solvit, partim se soluturum pollicetur.*
9. *Balduinus & Veneti Constantinopoli hybernant.*
10. *Balduinus Soldano Babylonis bellum denunciat.*

Nunc(a) his omnibus omissis ad Græciã transire cogimur, ut nova & mirabilia, quæ illic Domino operante, sive permittente, facta sunt, & presentibus & posteris, pro ut nobis de veritate constat, insinuemus. Magna quidem & præclara & relatu digna ibi à Latinis gesta sunt. Sed utrum Dei facta sint an hominum, necdum dignus finis declarat. Ideoq; Deo permittente præmissum est: quia sæpe videntur aliqua fieri in ecclesia magis ex Dei permissione quàm operatione, licet ipsa Dei permissio rectè ipsius intelligi possit operatio. Ipse enim Sathana experente Iob affligi permisit, licet ipsius afflictio Sathanæ fuerit dejectio, & viri sancti glorificatio. Operante enim Deo, quasi ipsius permissione tentatus est Iob, ut virtus patientiæ Deo soli cognita electis proficeret in morum doctrina. Quod bene intelligens vit sanctus, post damna rerum, post occisionem pignorum, sic ait: Dominus dedit, Dominus abstulit, &c. Diabolus enim ex quo veritatem deseruit, & à Deo & angelorum consortio, quibus prælatus erat, se elongavit, sicut nihil habet proprietatis præter malitiam propriam, ita per se nihil habet potestatis. Cum igitur aliqua permissus facit, ipse quidem agit quasi vastator, Deus autem quasi miserator, cujus voluntati dum quasi ex malitia subditur, ipso nolente quod Deus vult, perpetratur. Nos tamen hac serie postposita, veniamus ad promissa. Circa tempora dierum illorum talis epistola de partibus Græciæ Dn. Othoni Regi fuit directa.

Excellentissimo Dn. Othoni, Dei gratia Romanorum Regi & semper Augusto, Balduinus (b), Flandrensis & Henneq. Ludovicus, Elezensis & Clar. & Henricus S. Pauli Comites, ceteriq; Barones & milites exercitus signatorum in Stolio Venetorum cum amoris plenitudine & honoris, panatum semper obsequium.

Quanta (c) fecerit nobis Dominus, imò non nobis sed nomini suo quantā 2
gloriam dederit his diebus, quanta possumus brevitate perstringamus, ipso prænortantes initio, quòd ex quo urbem transgressionis exivimus (sic enim Iaderam nominamus, cujus excidium vidimus, dolentes quidem & necessitate compulsi) nihil inter nos ordinatum esse meminimus, quod communiter ad utilitatem pertineret exercitus, quin illud in melius providentia divina mutaverit: sibiq; torum vendicans, stultam fecerit sapientiam nostram. Hinc est, quòd eorum, quæ facta sunt apud nos gloriosè, omnem à nobis gloriam jure repellimus: quippe qui operis adhibuimus parum, consilij nihil. Unde necesse est, ut, si quis ex nobis voluerit gloriari, in domino gloriatur, non in se vel in altero. Fœdere igitur Iaderæ confirmato cum illustri Constantinopolitano quondam Imp. Isaaci filio, Alexio, cum victualibus (d) omnibus & rebus egentes, terræ sanctæ videremur gravamen potius allaturi, sicut alij ex nobis, qui nos præcesserant, quam levamen aliquod allaturi, nec terræ Sarracenorum in tanta egestate nos crederemus applicare posse, verisimilibus quidem omnino rumoribus & argumentis inducti, quòd dicti Alexij suspiraret adventum regię civitatis pars potior & pondus Imperij, quem electione concordium cum solennitate debita imperiali diademate sublimasset contra consuetum ordinem temporis, aura favente, obcedentibus Domino ventis & mari, ad urbem regiam præter omnem spem prosperè applicuimus, & in brevi. Sed nec adventavimus improvisi, qui usq; ad sexaginta millia equitum, præter pedites in urbe reperimus. Et transilientes loca tutissima, pontes, turres & flumina sine damno nostrorum, terra mariq; obsedimus civitatem, & Tyrannum pariter, qui commisso in fratrem parricidio, fasces imperij diutina incubatione polluerat. Contra omnium ergo opinionem, univerforum civium mentes 3
contra nos invenimus obfirmatas, nec aliter contra Dominum suum civitatem muris & machinis obseratam, quam si adventasset populus infidelis, qui loca sancta polluere, & religionem Christianam inexorabiliter evellere proponeret. Imperij si quidem crudelissimus incubator, Domini & fratris sui proditor & orbator, quiq; eundem carcere perpetuo sine crimine condemnasset,

idem filio ejus illustri Alexio facturus, si non eundem à manibus ejus felix eripuisse exilium, præhabita in populo detestabili concione, potentes simul & plebem sermonibus ad eò infecerat venenatis, ut ad subversionem libertatis antiquæ Latinos affereret adventare, qui Romano Pontifici locum & gentem restituere, & Latinoꝝ legibus Imperium subjugare properarent. Hæc profectò res sic omnes contra nos animavit pariter & armavit, ut contra nos & exulem nostrum viderentur omnes pariter conjurasse. Sæpius ergo per nuncios, imò per ipsum exulem nostrum & Barones nostros, seu etiam nosmet ipsos, à civibus postulantes audiri, nec adventus nostri causam nec petitionis modum explicare potuimus, sed quoties terra vel mari stantibus in muro sermones obtulimus, toties retulimus tela pro verbis. Considerantes igitur, quòd præter spem nostram cuncta contingerent, in eum statum necessitatis impacti, ut statim necesse haberemus aut perire aut vincere, cum obsidionem ipsa nulla ratione in quindecim dies protelare possemus, quos victualium omnium incredibilis urgeret angustia, non ex desperatione quidem, sed inspirata quadam securitate divinitus suspirare cœpimus ad bella promptissimi, periculis nos audacter opponere, & incredibiliter in omnibus obtinere. Ad conflictum etiam campestre sæpius ordinati, inæstimabilem multitudinem fuga ignominiosa in urbem conclusimus. Apratis igitur inserim terra mariq; bellicis instrumentis, die obsidionis (e) octava violenter civitas introitur, grassatur incendium, disponit in campo contra nos aciem Imperator, & paratis nobis excipere venientes, constantiam nostram cum paucitate miratus, ignominiosè frena reflectit, & in urbem retrogressus ardentem, ipsa nocte fugam cum paucis aggreditur, suamq; in urbe reliquit uxorem & parvulam prolem. Ea re comperta, Græcorum proceres in palatio congregantur, & exulis nostri solennis celebratur electio, seu potius restitutio declaratur, insperatamq; lætiti-
4 am copiosa in palatio luminaria protestantur. Mane factò, procedit in castra inermis Græcorum procerum multitudo, suamq; cum gaudio quærit electum, restitutam civitati asserit libertatem, & regredienti filio ad fasces Imperij cum gaudio inæstimabili sublevatum de carcere caput patris Isaaci, quondam Imperatoris, ostendunt. Præordinatis itaq; quæ necessaria videbantur, ad ecclesiam S. Sophiæ (f) novus Imperator cum solenni processione deducitur, & exuli nostro sine contradictione imperiale restituitur diadema cum
5
6
7
8 pleni tudine potestatis. His peractis (g) ad solutionem promissorum profilit Imperator, & promissa rebus accumulata, victualia servitio Domini profutura nobis omnibus præbet in annum, ducenta marcarum millia nobis solvere pergit, & Venetis, suisq; sumptibus stolium (h) nobis in annum: seq; juramento obstringit,

stringit, quòd exire nobiscum debeat regale vexillum, & in passagio (i) Martij nobiscum ad servitium Domini proficisci cum quantis potuerit millibus armorum: & sub eadem promissione concludit, quòd eam reverentiam præstare debeat Romano Pontifici, quam antecessores sui Imperatores catholici prædecessoribus suis Pontificibus quidem impendisse noscuntur, & ecclesiam orientalem ad hoc idem pro viribus inclinare. Tantis igitur utilitatibus, provocati, ne salutem, quam dederat Dominus in manibus nostris, spernere videremur, & vertere in opprobrium sempiternum, quod ad honorem nobis incomparabilem cessisse videbatur, prompta devotione consensimus, & ibidem hyemem, Deo dante, facturi, ad partes Ægypti proximo passagio transmeare tam certo proposito quàm irrevocabili, quantum in nobis est, prompta voluntate sumus astricti. Et nunc si quid ex his, quæ acta sunt vel agenda, meriti vel gratiæ vel etiam gloriæ prætolamur, serenitatem vestram in Domino desideramus esse participem, imò principem. Nos interim Soldano Babylonix, terræ sanctæ impio detentori, præmissimus nuncios nostros, qui ex parte regis summi Iesu Christi Nazareni, & servorum ejus, dicti videlicet Imperatoris, & nostra regaliter debeant intimare, quod devotionem populi Christiani, incredulæ genti suæ, Deo donante, in proximo proponamus ostendere, & ad contritionem infidelitatis de cælo nos expectare virtutem. Hæc autem fecimus de vestra potius sub Domino, & aliorum Christiani nominis zelatorum, quàm de nostra virtute confisi, qui conser vos nostros eo devotius ac vehementius nobis desideramus adjungi, quo meliores & plures regis nostri ministros nobiscum viderimus decertare; ne Iudæis pridem traditus, sed jam assumtus in gloria, illudendus de cætero gentibus relinquatur.

Nunc. a) Cùm Gallix & Angliæ Reges relicta Syria domum rediissent, Fulco sacerdos in Gallia denuo crucem suscipiendam multis ad Præcipes & populum orationibus habitis suavit. Multi cruce signati. Novæ hujus expeditionis Hierosolymitanæ præcipuè auctores & duces fuere Bonifacius Monferratensis, Balduinus Flandriæ, Henricusq; Pauli Comes. Hi diversis itineribus anno 1202. viam ingressi, Venetijs in insula S. Nicolai conveniunt. Ibi comætu destituti, à Venetis pecunias multas sumpserunt, & ob eam rem illis obnoxij, operam suam illis in castiganda Istriâ, & Jadera,

quæ Venetum imperium adspersa, ad Belam, Ungarorum Regem, defecerat, pollicentur. Ergo Veneti Henrico Dandolo Duce cum his suis socijs, ducentarum & quadraginta navium classe instructi, Istriam & Dalmatiam adoriuntur. Istriâ ad officium redactâ, repente Jaderæ classis admota. Eam Emericus, Ungariæ Rex, Belæ filius, ex paterno instituto, fortissimo præsidio instruxerat. Urbs gravi obsidione pressa, & urring; atrociter pugnatum est. Donec obsessi, & præcipuè defectionis auctores, desperatis rebus ac venia dilapsi hosti occupandæ urbis potestatem fecere, ita

Ita Veneti Jadera potiti, sæviente hyeme, captæ urbis amore, cum socijs apud Jaderam hybernant. Dum in Dalmatia tot populorum hæret exercitus, ecce puer Alexius, Isaci filius, cujus soror Philippo Germaniæ Regi nupserat, quiq; patri sceleras manus effugerat, cum Philippo, Affinis sui literis commendatitijs ad Gallos Duces & Veneto venit, supplicq; illorum opem implorat, contendens, ut Constantinopolin expugnent, & Alexio, qui regnum per summam injuriam atq; tyrannidem invaserat, ejecto, se in paternum regnum reducant. Quod ut facilius impetraret, stoli, i. e. expeditionis istius impensas & ampla præmia promittebat. De toto hoc bello disertè & fusillimè *Nicet. Choniata à lib. III. de Alexio Comnen. c. 9.* usq; ad finem historiarum suarum. *Georg. Phranza l. I. c. 37. Mar. Sanut. l. III. part. II. c. 1. Anton. Sabellic. Dec. I. lib. 8. Petrus Bizarus Histor. Genuens. l. II. anno 1203. Idem l. I. de bello Veneto. Anton. Bonfin. rer. Ungaric. Dec. II. lib. 7. Petrus Marcellus de Ducib. Venetis in Henr. Dandolo.*

Baldwinus, b) Baldwinus & Henricus fratres, Flandriæ & Hannoniæ Comites fuerunt. Kanurus S. Rex Daniæ, ducta in matrimonium Adala, Roberti Flandriæ Comitis filia, genuit Carolum. Qui patre à Danis interfecto, cum matre in Flandriam se contulit, eamq; regendam anno 1118. suscepit. Hoc etiam sine liberis à suis interfecto, Comitatus Guillelmo Normanno anno 1127. datus est. Postquam & hio in prælio cecidisset, Comitatus ad Theodoricum Alfatium pervenit, qui Suanildem, Caroli Dani viduam, duxerat. Ex hoc conjugio nati Philippus, qui in Syria ad Ptolemaidem peste inte-

riit, & Margareta. Hæc cum Balduino, Haunoniæ Comiti, nupsisset, filios Baldunum & Henricum, Flandriæ & Hannoniæ Comites, reliquit, qui postea Imperatores Constantinopolitani facti sunt. *Anonymus scriptor Regum aliquot Daniæ, c. 8. Jacob. Marchantius de Principib. Flandriæ, Elias Reusnerus Operis genealog. Auctario.*

Quanta, c) Dux hic Balduino sequuntur epistolæ. Prior ad Othonem Imperatorem scripta est, quæ Balduinum priorem urbis Constantinopolis expugnationem exponit: Posterior est ejusdem Balduini, jam Imperatoris Constantinopolitani, ad universos in Occidente sacri & politici ordinis viros, quæ quid anno sequenti inter Constantinopolitanos & Latinos gestum, & quomodo altera vice Constantinopolis expugnata sit, enarrat. In utraq; epistola, imprimis tamen in posteriori, mendæ insunt. Sed est, unde utriq; mederi queamus. Insertæ sunt à *Godefrido Monacho* duxæ epistolæ Annalibus, ad ann. 1203. quarum prior est Henrici Comitis de S. Paulo, in qua ille argumentum prioris epistolæ Balduini totum etiam ad Ducem Brabantix perscribit. Posterior est ipsius Balduini ad Adolphum, Antistitem Coloniensem, quæ penè eadem est cum illa, quam idem ad universos scripserat. Hæc cum correctior apud Godefridum exstet, multum ad supplendos defectus & tollendas mendas epistolæ nostræ, quæ *cap. XX.* sequitur, juvabit.

victualibus d) ægrè admodum militibus sacre expeditionis à Ducibus persuasum est, ut declinatè itinere Constantinopolin progredierentur, nec ullo argumento Duces movere illos potuere, quam quòd inopiam commearus ipsis objicerent, *Henricus Comes in lit. p. 269.*

die oblid, e)

die obsid. e) Fuit dies Jovis. Et tunc fuerunt octo dies completi à civitatis obfidione, inquit *Idem* p. 271.

Sophiæ. f) Imperator enim ἀγεται εἰς τὸν τῆς ἀγίας σοφίας ναόν, ὅπερ δεῖ αὐτὸν σεφθῆσθαι, I. *Curopolates de coronat. Imperatoris*, p. 181. Sic apud Arnoldum *Cap. seq. n. 7.* populus Constantinopolitanus Nicolaum quendam apud S. Sophiæ Imperatorem proclamat. Est hoc templū primū à Constantino M. inchoatū, & à Constantio, filio ipsius, absolutum, atq; S. Sophiæ, i. e. æterno Dei filio dedicatum, *Nicephorus Callist. l. VII. c. 49. l. IX. c. 9. l. XVII. c. 10.* Conflagravit hoc templum anno quinto Iustiniani Imperatoris, qui est annus CH. 15XXI. in gravissima populi seditione. Annum hujus incendij perspicue *Georgius Cedrenus de Imp. Justin. p. 303.* exprimit, cum ait: Τῷ ἐπιγεγονεν ἡ ἀνταρσία τῆ λεγομένης, Νίκα. καὶ ἐσεΐσαν οἱ τῶν δῆμων βασιλεῖα, ὑπάλιον τὸν συγγενῆ Ανασκιοῖς τῆ βασιλείας. ἐκάυθη δὲ πικρὸν μέρει τῆς πόλεως, ἥτε μεγάλη ἐκκλησία. Eodem notat *Joh. Zonaras Annal. Tom. III. p. 50.* ubi de incendio ita: κατὰ δὲ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτῆς, ἀσέρος ὡφθη φαῦσις κερμῆς. & post pauca: οἱ δὲ μανία ληφθέντες, πῦρ ἐνίασι τοῖς οἰκοῖς. πνεύματος δὲ σφοδρῆ πνεύστος τηνικαῦτα, ἡ φλόξ ἤρση λαχέως ἀέριος, καὶ πολλὰς μεγάλας τε καὶ καλλιὰς οἰκοδομὰς κατηδάλωσε δεσ. καὶ αὐτὸ τὸ

θεῖον ἱεμενος τῆ μεγάλη ναὸς, ὃν ὁ βασιλεὺς, κωνσάντιος ἐδομήσατο. Adde *Procopium. l. I. de bell. Pers.* Anno autem secundo post incendium (is fuit Imperatoris septimus, CH. 15XXIII.) fundamenta templi dentio jacta sunt. *Cedrenus* ita: Γετῆ β ἔτει, ἀνεκαίνισεν ἐκ θεμελιῶν Ἰεσνιανὸς τὴν τῆ θεῶν μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς κάλλος καὶ μεγέθος ὑπὲρ τὸ πρότερον. Item *Zonaras*: ἐν δὲ τῇ εἰσσει τῆ αὐτῆ ὡς εἰρήσας, τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσάντιος, ἡς δομήτωρ ἦν ὁ αὐτοκράτωρ κωνσάντιος, ἕτερον πολλῶ μείζων καὶ περιφανέστερον ὁ βασιλεὺς Ἰεσνιανὸς ἐπαρξάτο κωνεργεῖν, τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς ἀρχαίως κατὰ τὸ ἔξακισχιλίων ἰεσσαρακοσὸν ἔτος. Egregia & proluxa totius ædificij exat descriptio apud *Procopium* in περι τῶν τῆ Ἰεσνιανῆ κτισμῶν, *Omt. I.* qui quum conderetur, adfuit, ita autem ille: ἄνδρες ἀγγελαῖοι ποῖε καὶ ὁ συρφετός οχλος ἐμπερῆσαι τὴν τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίαν ἐτόλμησε. σοφίαν καλῶσιν οἱ βυζαντιοὶ τὸν νεῶν, ἐπὶ τακαριώτατα τῶ θεῶ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπειργασάμενοι. ἐπεχώρει αὐτοῖς ὁ θεὸς διαπαράξασθαι τὸ ἀσεβημα, περσιδῶς εἰς ὅσον κάλλος τε τοιοῦτο ἱερὸν μελίσθησθαι ἐμελλεν. ἡ μὲν ἐκκλησία ἐξηνδρακαμένη, τότε ξύμπασα ἐκείῳ. Ἰεσνιανὸς δὲ τῆ αὐτῆ ἀποβέβουρεται πολλῶ ὑστερῶ, ὡς εἰ πρῶ-

τερόν τις ἐπίθετο δείξας τίτων νυν
 φαινόμενων ἐκλύπωμα. εὐξαδαὶ ἀν
 διολωλῆναι ταύτην, ὡπας ἐς τὸ πα
 ρὸν μεταβεβλημένην χημα θεάσι
 το. τῆς τε γὰρ τεχνίτας ὁ βασιλεὺς
 ἐκ πάσης γῆς ἤγαγον ἀπαντας, ἀνθε
 ρμιον τραλλεῖαν ἐπὶ σοφίᾳ τῆ καλα
 μένῃ μηχανικῇ μηχανάστων ἐλῶν
 καθ' ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν
 αὐτῶ παρογενημένων παρὰ τοῖς
 πικτανομένοις τὰ ἔργα ρυθμίζειν,
 τῶν τε γενησομένων προδιασκευάζειν
 ἰνδαλματα, ἰσίδωρόν τε τὸν μιλήσιον
 μηχανοποιόν. Θεῖμα τοῖνυ ἡ εκ
 κλησία κεκαλλιστευμένοι γεννηται,
 τοῖς μὲν ὀρῶσιν ὑπερφύες, τοῖς δὲ α
 κῆσοι παντελῶς ἀσιζον. ἐτήρηται
 μέν γὰρ εἰς ὑψος ἑβραῖον ὄσον. Et paulō
 post: Εὐρος δὲ αὐτῇ καὶ μήκος ἕτως ἐν
 ἐπιτηδίῳ ἀπὸ τῆς οὐραίας, ὡς κπερμη

κης, καὶ ὁ λωσ εὐρεία ἐκ ἀπὸ τῶν εἰ
 ρήσεται. κάλλει δὲ ἀμυδῆτῳ ἀπο
 σεμνύεται, τῶ τε γὰρ οὐκω κεκομψευ
 ται, καὶ τῆ ἀρμονία τῶ μετρῶ, ἕτε π ὑ
 περάγει, ἕτε τι ἐνδεῶς εἰχῆσα. ἐπὶ
 καὶ τῶ ξυνειδισμῶ κομψωδες ἔρα,
 καὶ τῶ ἀμέτρῳ κοσμιώερα ἐταίει
 κῶς ἐσί. Φωτὶ δὲ καὶ ἡλίῳ μαρ
 μαρυγαῖς ὑπερφύως πληθεῖ. Φαί
 ης ἐκ ἀν ἐκ ἐξώθεν καπελάμπε
 διαηλίωτον χωρον, ἀλλὰ τὴν αἰ
 γλην ἐν αὐτῷ φέρεται. Ἐσαυτῆ τῆς
 Φαίης περιεσία ἐς τὸ δεῖο ἱερόν δι
 ἀπέχεται, καὶ τὸ μὲν τῶ νεώτῳ σωπῶν.
 Elegantiſſima partium hujus templi ſtru
 ctura eadem diligentia deſcripta legatur
 apud ipſum Auſtorem. Reperiit eam &
 totam operi ſuo hiſtorico inferuit Nice
 phorus Calliſtus lib. XVII. cap. 20.
 Ejuſdem templi elegantiam Conſtan
 tinus Maniſſes verſibus ſuis politiciſ de
 ſcribit:

Οὐθὺς ναὸν ἐδείμαθ' τὸν Φεραυγῆ τῆ μέγαν,
 τὸ τῶ θεῶ μετ' ἕμενος, τὸν ἑβραῖον ἰσὶ ἀλῶ,
 ὃν οἶμα καὶ πᾶ Σεραφίμ αἰ δέμενα θαυμάζει.
 Ἄν ὁ θεὸς καταξιοὶ μένειν ἐν χειροκμητίς,
 ἐν τῆ βῶ πάντως κατῆκει, καὶ πῶ γὰρ ἀλλαχόθι

Et post pauca:

ὑπερεκλάμπει γὰρ Φαιδρῶς, ὡς ἐν μικροῖς ἀστέροις,
 τοῖς ἱεροῖς τεμένεσιν ἄλλος ἡλῖος γίγας,
 ὁ θεοδόμητος ναὸς, τὸ κάλλος γῆς ἀπάσης.

Magnifica templi apud alios veteres &
 novitios occurrunt encomia. Socrates
 κατ' ἐξοχὴν vocat ἐκκλησίαν Hiſtor.

eccles. l. VII. c. 37. Eulagrius postquam
 templū hoc appellasset μέγα τι καὶ πα

ἔαβληεν χρῆμα ἄχισορῆθεν πῶω-
 ἴστον μέγιστον τῆς ἐκκλησίας ναόν, εὐ-
 πεσπῆ τε καὶ ἔκκιν καὶ λόγος δύνα-
 μιν ἐκβαίνουσα, diligenter longitudi-
 nem & ceteras eius dimensiones describit
l. IV. Hist. eccl. c. 30. Hoc templum
 cognitionem mentis excellens & im-
 mensum corpus, incredibilis forma, sem-
 piternæ aulæ imago, commune homi-
 num, diuina etiam angelorum delecta-
 mentum & spectaculum, τὸ τῆς ἴδ. Θεῶς
 σοφίας εἶεν ὄντως ἀνάκτορον, inquit
 Niciphorus Gall. dedicatione operis
 sui historici. Addatur Agathias de
 bell. Goth. lib. V. & Michael Glycas
Annal. part. IV. Μέγα τῆς θεη-
 σκείας ἵερον, τὸ ὑπὸ Γεωργιανῶν ὠ-
 κοδομημένον τῶ ἀνδραγαθῶν, ἐς
 πρῶτον ἡμετέραν δὲ τῆς ἴδ. Θεῶς σοφίας
 τὸ ἱερὸν ἀνατέθειται, Theophylactus
Sitocatta lib. V. cap. 16. Idem vocat
 τὸ τῆς Θεῶς μέγιστον ἀνάκτορον πῶω-
 ἴστον, *lib. VI. cap. 8.* Item τὸ μέγα
 τῆς πόλεως ἱερὸν, τὸ ὑπὸ Γεωργιανῶν
 τῶ ἀνδραγαθῶν λιαν φιλοσίμως
 καὶ πολυδωρῶς ἰδρύμενον τρεῖς καλῶ-
 σιν ἐκκλησιῶν μεγάλην οἱ βυζάντιοι
lib. IIX. cap. 8. Vide etiam *lib. IIX,*
cap. 10. In *Novellis* Græcorum Impe-
 ratorum frequentissimè appellatur ἡ με-
 γάλῃ ἐκκλησίᾳ, ut in *Aurea Bulla*
Justiniani, lib. II. Juris Græco-Roma-
ni & passim in istis *Novellis*, Nonnun-
 quam ἀγιάζῃ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ,

ut *Novella II. & III. Nicetæ, In* *re-*
ditur. Balsam. lib. VII. & Novella II.
& VI Manuclis Comneni. Idem vocat
 μήτερα πῶωτων τῶν ἐκκλησιῶν, νεαν
 Σιών, τὸ τῆς τῆς Θεῶς σοφίας ἐνδιαίτη-
 μα, *Novella I.* Idem Imperator Aure-
 am Bullam huic ecclesiæ dedidit, in qua ma-
 gnificè de illa loquitur, eidemq; immuni-
 tatem ab omnibus exactionibus dono-
 rum ejus immobilium concedit, Dici-
 tur eidem ἰσοὸν καὶ παμμέγιστον τέμε-
 νος, τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἴδ. Θεῶς σοφίας
 φιλοσίμως ὄντως ἐπιστρυμένον, καὶ
 τῶ ὀνόματι βασιλικῶς νεαν Σιών, ἢ τῶ ἀ-
 γιάσματις κισσῶδος, ἢ τῶ σωτήρος ἡ-
 μῶν ἐκκλησίᾳ, *Novella II.* Constanti-
 ninus Porphyrogenitus vocat πῶωταν θαν-
 μασον τῆς μεγάλῃς ἐκκλησίᾳς ναόν,
Novella II. Edidit & Justinianus Au-
 ream Bullam, in qua de illis sanxit, qui
 in eam confugissent, *lib. II. Juris Græ-*
co-Romani. Hujus Bullæ interpre-
 tationem & limitationem postea publi-
 cavit Constantinus Porphyrogenitus, *No-*
vella II. Heraclius numerum certum
 clericorum hujus ecclesiæ, & illius, quæ
 in Blachernis, constituit, *Novella II.* In
 Epitome S. Canonum adducitur etiam
 Canon XII. Synodi ad Sanctam Sophi-
 am habitæ *Tit. IV. libro I. Juris Græ-*
co-Rom. ὅς (νεαῖς) ἀπὸ τῆς θείας
 καὶ ἀρρήτης σοφίας ὠνομασται, Ni-
 cet. *Chon. libro VI. de Manuele*
Comn. cap. I. Idem vocat ναὸν κάλ-
 λιστον καὶ θεῖον, ὄνπερ ἀτεχνῶς

νῶς Θεῶν χεῖρες ἠρχήσθησαν, καὶ ἕδασον καὶ πεῶτον ἐκαλλιτέχνησαν ἔργον ἀμιμητὸν, καὶ ἀντικυρὸς ἐπὶ γῆς ἑράνιον σφαιρωμα, *l. de Alexioc. 8.* Alibi in hunc modum templum illud alloquitur: *ωαμμέγισε ναὶ καὶ θεοῦ ἰα-
τε, ἕρανε ἐπίγει. Ἐρόνε δόξης Θεῶν, χέ-
ρβικὸν ὄχημα, σπέρωμα δεῦξρον ἀγ-
γέλλον τήν ἰων χειρῶν Θεῶν ποίησω, δέ-
αμα καὶ ἔργον ἐναδικὸν καὶ εὐειζὸν
πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα, lib. de
reb. post expugnat. urbem, c. 4. Eidem
sere κατ' ἔροχην dicitur μέγας νεῶς
ut lib. II. de Andron. c. 10. Item τὸ ἴδ-
θῆν λόγος μέγιστον ἱεμενος cap. II. Ma-
gnificentiam templi describit etiam *Co-
rippus lib. IV. c. 4.* De eodem *Paulus
Warnefridus* ita: Cujus opus adeo cun-
cta ædificia excellit, ut in totis terrarum
spatijs huic simile non possit inveniri,
*l. I. c. 25.**

Agmen claudant alij hujus templi
αὐτόπῃαι, aliquanto recentiores; in qui-
bus *Georg. Phmzza* ita scribit: Longè
amplissimum illud ac divinissimum Dei
sapientix templum, cælum terreste, thro-
nus gloriæ Dei, Cherubicum vehiculum,
& alterum firmamentum, factura ma-
notum Dei, spectat lnm & opus eximium,
totius mundi exultatio, illud elegans tem-
plum, & elegantibus elegantius, *l. III. c. 17.*
A *Theodosio Zygomal.* appellatur
ὁ ἐπίγειος ἕρανος, ἡ νεασιῶν, τὸ καύ-
χημα πάσης τῆς οἰκουμένης, τὸ ἀγαλ-
μα τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ὑπερέχουσα
πάντων τῶν τῆς γῆς κτισμάτων, Tur-

*cograc. l. I. p. 12. Adde Mart. Crus. l. II.
p. 210. Ἔ l. VII. p. 493.* Admirandum
templum fuisse, quodq; Salomonis tem-
plum preciositate sua superaverit, scribit
Godefridus Langus de capta Constanti-
nopoli anno 1453. Putatur, quod à con-
ditione mundi non sit tale opus ita com-
pletè factum, ait *Wernerus Rolewinck
etat. 6.* Portas habuit centum ex æ-
re Corinthio fufas, Ambitus ejus, si con-
nexas sacerdotum ædes complectaris,
mille passus confecit, ut scribit αὐτό-
πῃς *Nicolaus Nicolai Itinerar. Turci-
co lib. II. c. 20. Stephanus Gerlachius*
in literis anno 1575. è Constantinopoli
ad *Crusium* scriptus hæc narrat: Tem-
plum S. Sophiæ septo Regio vicinissimum
est, via duntaxat intermedia, altissimum
& amplissimum, columnis de omni gene-
re marmoris & incredibilis magnitudi-
nis magnificentissimum, portæ æreæ al-
tissimæ & plurimæ, elegantissimi operis,
parietes omnes anteriores, porticus tem-
pli aularum superiorum, infinita varietate
præstantissimi marmoris vestiti: om-
nes cameræ, calculis & tessellis vitreis
inauratis tectæ, imagines Sanctorum re-
præsentantibus, sed singulariter facies à
Turcis crasæ. Opus planè & ædificium
incomparabile. Summum hodie tem-
plum Turcarum est, in quo quotidie u-
nus ex Doctoribus Turcicis in magna fre-
quentia auditorum docet. Cujus audi-
endi gratia, cum XIV. Maij præsentis
anni, cum alijs non nullis ingressus essem,
tanquam profanatores templi à Sarrace-
no quodam, & duobus Papanis (nomen
Græcorum & Turcicorum sacerdotum)
expulsi sumus. Addatur *Salom Schweig-
ger. Itinerario Turcico lib. II. c. 29. &
Sebast. Schroterus Cap. IX. de Græcia.*

His peractis, g) Alexius ista promissa fecit apud intulam Corfaut, i.e. Corcyra. Promisit autem p imò toti exercitui comitatum in annum, deinde copias auxiliares X. millium militum in annum ad S. terram recuperandam, item quoad viveret, quingentos milites, suis stipendijs alendos ad Palæstinam contra Saracenos tutandam: præterea Ducis Veneto C. milia marc. argenti soluenda, & tandem totidem cæteris Ducibus *Henr. Comes in lit.* Alij narrant, in eam conditionem illum consensisse, ut pro damnis, quæ Manuel olim Imperator Gallis & Venetis intulerat, quindecies mille auri pondo exsolueret, & Venetis pro nauulo satisfaceret, ut *Antonius Bonfinius rer. Ungar. Dec. II. l. 7.*

Stolium, h) stulus & stolium sunt à σόλος, quod Græcis expeditionem militarem significat, frequentius navalem. Ut in isto *Thucydidis l. VI. ἔξως δὲ ὁ σόλος ὡς χρόνιος τε ἐσόμενος.* Et paulò post in Herimocratis oratione: ὀλίγοι γὰρ δὴ σόλοι μεγάλοι, ἢ ἐλλήνων ἢ βαρβάρων. Ita *Eutropius: Στόλον ἐγκατέστησε κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, l. VIII. Ὁ δὲ σόλος καλεῖται καὶ*

ἀπόσολος, *Jul. Pollux l. I. c. 9. ὁ ἀμικράλιος ἡγέται τῆς σόλης παντός, Joann. Curosal. p. 75. ὁ μέγας ἀμικράλιος τῆς σόλης, Idem p. 15. Nonnunquam etiam de pedestri expeditione sumitur, ut docet *Suidas in σόλος.* Adde *Guilielm. Budaum comm. de ling. Græca, Henr. Stephan. in Lex. & Lazarum Baysum de re navali. p. 152.* Cum magno stolo terram Ægypti invadere, *Mar. Sanut. l. III. p. XI. c. 1.* Victoriosum stolium galearum, *Chron. August. p. 370.**

passagio, i) Passagium significat primum iter seu transitum: deinde tributum quod à viatoribus exigitur, præterea vernum tempus navigationi idoneum, deniq; κατ' ἐξοχήν, expeditionem facram in Syriam, *Haythono in Histor. Orient. cap. 57. Vincentio Beluacensi Spec. Hist. lib. XXXI. c. 79. Jacobo de Vitr. l. III. anno 1217. Marino Sanuto lib. III. part. XI. cap. 7. Henrico de Knyghton, p. 2464.* Sed scripsit ante decennium de Passagijs doctissimè *Jo. Henr. Baclerus*; ad quem lectorem remitto.

CAPUT XX.

Epistola II. Baldnini.

1. *Balduinus priorem epistolam se continuaturum spondet.*
2. *Castra sua extra urbem locavit.*
3. *Alexius reductus ex amico fit hostis Latinorum.*
4. *Græci alium Regem eligunt.*
5. *Alexius Ducas ab Alexio Imperatore ad Baldwinum missus, est proditor Domini sui.*
6. *Imperator proclamatur, XXV. Januar. - - - - - 1204.*
7. *Alexium & Nicolaum in carcerem compingit.*

8. Byzantium contra Latinos munit.
9. Terni maris eos incurſat.
10. Pabulatores aggreſſus vincitur.
11. Navibus incendiarijs fruſtra claſſem hoſilem exurere conatur.
12. Latini acie inſtructa ne quicquam illum ad prælium evocant.
13. Admiſſus in colloquium Ducis Veneti, contumaciter reſpondet.
14. Alexium junioreſ laqueo ſuffocat.
15. Latini urbem fruſtra oppugnant, IX. April. - - - - - 1204.
16. Altera vice expugnant, XII. April.
17. Ducas Alexius fugit.
18. Græcos ad alium Regem eligendum congreſſos Latini turbans, & urbem diripiunt.
19. Latini Balduinum Imperatorem Conſtantinopolitanum designant.
20. Conſtantinopolitani antea a extreme Romanam eccleſiam oderant.
21. Byzantinum ſolum omnium rerum copiâ abundat.
22. Balduinus Chriſtianos ex Occidente ad incolendum agrum Byzantinum invitât.

HÆc de primo introitu Latinorum in Græciam cognovimus per epistolâ, quam audivitis regi directam. Nunc de acquisitione terræ & principatu Balduini, Imperatoris Conſtantinopolitani, quâ potenter ſibi terram ſubjecerit, & theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, quæ Deus illi oſtenderat, quanta largitate diſtribuerit, per ſubjectam epistolam cognoſcere poteſtis.

Balduinus, Dei gratia fideliffimus Imperator Conſtantinopolitanus, à Deo coronatus, Romanus moderator (a) & ſemper Auguſtus, Flandrenſis & Henneſgovienſis Cômes: Univerſis Chriſti fidelibus, Archiepiſcopis, Epicoſis & Abbatibus, Prioribus, Præpoſitis, Decanis, cæteriſq; eccleſiarum Prælatiſ, eccleſiaſticisq; perſoniſ: Baronibus, militibus, Sarziantiſ, omniſq; populo Chriſtiano, ad quos præſens pagina pervenerit, in vero ſalutari gratiam & ſalutem.

Audite, qui longè eſtis, & qui propè admiramini, & laudate Dominû, quoniam magnificè feciſ, qui antiqua miracula noſtris dignatus eſt renovare temporibus, & non nobiſ quidem, ſed nomini ſuo dedit gloriam, omnibus ſæculiſ à ſimrandam. Nam mirabilibus ejus circa noſ ſemper mirabiliora ſucce-

succedunt, ut etiam infidelibus dubium esse non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia, cum nihil à nobis speratum aut provisum ante contigerit, sed tunc demum nova nobis dominus procuravit auxilia, cum nihil humani videretur superesse consilij. Et quidem, si bene meminimus, per litteras, universitati vestræ transmissas, nostri progressus & status narrationem eo usq; deduximus, ut urbe populosa capta violenter à paucis, Tyranno fugato, & Alexio coronato, mora nostra promissa fuerit, & ordinata per hyemem, ut potenter obtinerentur, si qui resistere valerent Alexio. Sed nos, ne discordiæ inter nos & Græcos fomitem ministraret moribus nostris adversa barbaries, de civitate exeuntes, ex adverso civitatis, interiacente Ponto, ad preces Imperatoris castra posuimus. Verùm sicut non hominum opera fuerunt, sed Dei, quæ Græcis intulimus, ita non hominum, sed demonum, quæ cum Imperatore novo Græcia nobis ex perfidia consueta retribuit. Imperator siquidem ex insperato Græcorum seductus perfidia, à nobis recessit animo, cui tanta beneficia contuleramus, & in omnibus cum patre Patriarcha & mole nobilium nobis promissis perjurus & mendax tot incurrit periuria, quot nobis præstitit sacramenta. Unde nostro tandem destitutus auxilio, prælia contra nos meditatur in cassum, & navigij, quod ipsum adduxerat & sublimaverat ad coronam, procurat incendia. Sed voto tam crudeli fraudatur, Domino nos protegente. Fit pars sua per cuncta deterior, & hominum suorum cædes, incendia & rapinæ. Imminente foris pugna, intus timoribus coarctatur. Æmulum (b) ei elevant Græci Imperatorem, ea occasione captata, quia ad auxilium nostrum tunc nullum sanguine sibi propinquum possit haberere refugium. Cumq; evadendi spes unica restaret in nobis, juratum sibi quendam Murzulum nomine, de quo super alios omnes pro imperis ei beneficijs confidebat, mittit ad exercitum nostrum: imperiale palatium, Blachernæ (c) dictum, nobis sub Imperatoris & suo juramento promittit in obsidium, donec cuncta nobis promissa reddantur. Accedit ad accipiendum palatium nobis Marchio Montisferrati cum militibus nostris. Sed Græci nostris illudunt, & quos super hoc promisso jam nobis dederant, summis obsidibus, consueta periuria non verentur. Nocte infecuta Murzulus, Domino suo & nobis periurus, reddendi nobis palatij revelat arcana, & ex hoc perpetuam ipsi eripi libertatem, & contra hoc (d) veniendum modis omnibus esse, declarat, si deiciatur Alexius. Hujus itaque prodicionis merito Imperator à Græcis attollitur (e). In Dominum (f) ergo suum dormientem, & rei nescium, sacrilegas mittit manus, & in carcerem unâ cum Nicolao quodâ, quem inscium, apud sanctam Sophiam populus in Imperatorem erexerat, prodicione traditum simul dejecit, sibiq; coronam Imperialem

- usurpavit. Modicumq; post hæc Dn. Isaacius, pater Alexij, diem claudit extremum, qui animum filij sui à nobis præ omnibus, ut dicebatur, averterat.
- 8 Græcis autem sanguinem nostrum tantum sitientibus, acclamante præcipuè clero & populo universo, ut de terra in brevi tolleremur, prælia contra nos proditor jam dictus instaurat, urbem machinis in propugnaculis munit, quorum similia nemo vidit unquam. Cumq; murus miræ latitudinis in altum valde confurgens turres haberet amplissimas, pedibus circiter quinquagenis paulo plus minúsve (g) distantes, inter quaslibet duas ex parte maris, qua noster timebatur assultus, turris lignea (h) erigitur, super murum stationibus tribus aut quatuor, multitudinem continens armatorum Nihilo minus (i) inter duas turres quaslibet seu petraria seu magnellus (k) erigitur. Turribus autem supereriguntur lignæ turres altissimæ stationum sex, superq; supremam stationem adversum nos porriguntur scalæ, appositiones ex utraq; parte & propugnacula continentes, paulo minus excelsis scalarum capitibus, quantum jacere possit in altum arcus à terra. Murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexq; (l) fossatum (m), ne muris ulla applicare possent ingenia (n), sub quibus possint latitare fossores. Interim terra mariq; nos tentat perfidus Imperator, semper nos Domino protegente, suosq; frustrante
- 9 conatus. Nam præter ordinationem nostram ad prædam victualium procul exeuntibus nostris usq; ad mille animas pugnatorum, Imperator occurrit in multitudine gravi. Sed primo congressu dissipatur omnino, cæsis captisq; non paucis sine damno nostrorum: & fuga ignominiosa consulens sibi, clypeum abijcit, arma deponit, & vexillum imperiale dimittit, simulq; nobilem, quam sibi præferri faciebat, iconem, quam Cisterciensium ordini dedicavere
- 10 victores. Post hæc naves nostras flammis aggreditur, intempestaq; noctis silentio quindecim naves suas incensis velis suis in altum colligatis, & inferius ad proram, flante fortiter austru nostras mittit in naves. Sed Domino faciente, cum multo labore nostrorum custodimur indemnes, & ardentibus navibus clavis infixis, catenas habentibus, nostrorum remigio trahuntur in pelagus, & sic ab imminentis mortis periculo à Domino liberamur. Nos quoq; terrestrem eum provocamus ad pugnam, & ponte atq; amne transmissio, qui exercitum nostrum separabat à Græcis, cuneis ordinatis ante portam diu stetitimus regiar civitatis, præcedente cruce vivifica, in nomine Domini agminum Israel parati ad prælium Græcos excipere, si eis placuisset exire. Sed unus (o) tantum nobilis quispiam pro militiæ exercitio egressus est, quem nostri pedites membratim dilaniaverunt, sicq; in castra reversi sunt. Terra mariq; sæpius provocamur: sed dante Domino semper triumphaliter obtine-
- mus.

mus. Mittit ergo ad nos pacis fidei legatos perfidus occupator (p) Imperij, 13
 postulat & obtinet cum Duce Venetorum colloquium. Cumq; eidem Dux
 objecisset, quod nulla cum eo possit esse pacis securitas (q), qui Dominum su-
 um carcere conclusisset, postposita iuramentum religionem & fidei ac fœderis,
 inter quemlibet & inter fideles firmiter obtinentis, & ipsi præripuisset Impe-
 rium: & bona fide consuleret, ut Dominum suum restitueret, & humiliter ve-
 niam postularer, nostras etiam pro se mittens preces, & quod cum eodem
 Domino suo misericordiam agere, si veller, deberemus, & quicquid egerat
 contra nos venenosè, si rediret ad animum, imputare vellemus a tanti lapsive
 consilij: Ille vana verba subintulit: quia quæ responderet rationabiliter, non
 habuit. Obœdientiam Romani Pontificis & subventionem terræ sanctæ,
 quam iuramento & scripto confirmarat Alexius imperiali, adeo refutat, ut vi-
 tam amittere præligeret, Græciamq; subverti, quàm quod Latinis Pontifici-
 bus orientalis ecclesia subderetur. Nocte igitur insequenti Dominum su- 14
 um latenter suffocat in carcere, cum quo ipsa die prandium sumserat. Inde &
 clava ferrea, quam tenebat in manu, latera morientis & costas inaudita crude-
 litate confringit, casuq; vitæ, quam laqueo extorserat, confringit exemptam, ac
 imperiali sepultura concessa (r), propalatū omnibus scelus funeris honore dif-
 simulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec manibus nostris scalis apra- 15
 tis, & instrumentis bellicis præparatis, nos & nostra recipientes in navibus,
 V. Idus April. hoc est, sexta feria ante passionem Domini, unanimiter pro ho-
 nore S. Romanæ ecclesiæ, & sub veneratione (t) terræ sanctæ, navali prælio
 invadimus civitatem. Et eo die, sine multo tamen nostrorum sanguine, su-
 mus tanta perpeffi, ut inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum eo
 die pars fuit per cuncta deterior (u), adeo ut tracta in terram bellica nostra
 machinamenta Græcis compelleremur relinquere, & infecto negotio ad ri-
 pam cogere murredite adversam, ea die, ut videbatur, inutiliter fatigati.
 Conturbati ergo plurimum & contriti, & demum in Domino corroborati, de- 16
 finito consilio rursum instauramur ad pugnam, & quarto die, prid. Id. April.
 (x) hoc est, secunda feria post passionem Domini, flante Borea, rursum appli-
 camur ad muros, scalis navium scalis turrium applicatis, cum multo labore
 nostrorum, & permultum resistentibus Græcis. Sed ex quo cominus gladi-
 os sensere nostrorum, belli Jurat aeternus eventus. Duæ siquidem naves col-
 ligatæ, quæ pariter nostros Episcopus, Sueffionensem ac Trecentem defere-
 bant, quarum erant insignia paradisi & peregrina, primæ scalis scalas turri-
 um attigerunt, & felici auspicio peregrinos pro paradiso certantes hostibus
 admoverunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, ministrisq; secreto-

- rum cœlestium prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur nostris, Domino jubente, cedit multitudo infinita perpauca, & roropugnacula
- 17 relinquentibus Græcis, nostri audacter militibus portas aperiunt. Quorum cum Imperator, qui non procul à muris in tentorijs stabat armatus, conspiceretur ingressum, statim tentoria dereliquit & fugit. Nostri cœdibus occupantur, capitur (y) civitas populosa, recipiuntur in palatijs imperialib9, qui nostrorum enses effugerunt, multa q̄ cæde facta Græcorum, nostri sese recolligunt, advesperalcente jam die, arma fessi deponunt. De affultu crastino tractaturus suos recolligit Imperator, & crastinam hortatur ad pugnam, afferens, quòd nostros in potestate nunchabeat, intra murorum septa conclusos. Sed noctu
- 18 latenter dat terga devictus. Quo comperto, Græcorum plebs attonita de substituendo Imperatore pertractat. Et dum mane factò, ad denominationem cujusdam Constantini procedunt, pedites nostri non expectata deliberatione majorum, ad arma prosiliunt, & terga dantibus Græcis, fortissima & munitissima relinquuntur palatia, totaq̄ in momento civitas obtinetur, diripitur equorum innumera multitudo, auri, argenti, sericarum preciosarumq̄ vestium atq̄ gemmarum, & omnium eorum quæ ab hominibus inter divitias computantur, tam inæstimabilis abundantia reperitur, ut tantum tota Latinitas (z) non videretur possidere. Et qui pauca antè negaverant, cuncta nobis divino judicio reliquerunt: Ut securè dicamus, quòd majora his mirabilia circa bellorum casus nulla unquam narret historia: ut impleta prophetia manifestè videatur in nobis, quæ dicit: Persequetur unus ex vobis centum alienos. Quia si inter singulos victoriam partiamur, quilibet ex nostris non pauciores quàm centum obsedit & vicit. Nunc autem non nobis victoriam usurpamus: quia super omnia mirabilia salvati sumus dextera Domini, & brachium virtutis ejus revelatum est in nobis. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.
- 19 Ordinatis igitur diligenter, quæ disponendarum rerum poscebat eventus, ad electionem Imperatoris unanimiter & devorè procedimus, & omni ambitione seclusa, cum sex Baronibus Venetorum venerabiles (e) viros, Episcopos nostros, Sueffionensem, Halberstadensem, Dominum quoq̄ Bethlemitanum, qui à partibus transmarinis auctoritate Apostolica nobis fuerat delegatus, Aconensem electum, Abbatemq̄ Lucedij, Imperatoris nostri sub Domino (c) constituimus Electores. Qui oratione præmissa, ut decuit, Dominica misericordias Domini personam nostram, quod à nostris meritis erat procul, unanimiter ac solenniter elegerunt, divinis laudibus clero ac populo acclamâte. Sequentiq̄ Dominica (y), quâ Iubilate cantatur, præcipiente Petro Apostolo regem honorificari, eiq̄ obedire, & Evangelio nunciante,
- quod

gaudium vestrum nemo tollet à vobis, cum ingenti honore atq; tripudio, morte etiam suo applaudentibus Græcis ad honorem Dei sanctæq; Romanæ ecclesiæ, gloriosè (d) ad Imperij fastigia & coronâ, Deo & hominibus amabiles Patres, memorati pontifices, cum univerforū applausu & pijs lachrymis, sublimarunt (e). Aderant incolæ terræ sanctæ, ecclesiasticæ militaresq; personæ, quorum præ omnibus inestimabilis erat & gratulabunda læticia. Exhiberuntq; Deo gratius officium asserebant, quàm si civitas sancta Christianis cultibus esset restituta: cum ad confusionem perpetuam inimicorum crucis, S. Romanæ ecclesiæ, terræq; sanctæ, Hierosolymitanæ (f) sese regia civitas devoveret, quæ tam diu, tam potenter, adversaria stetit, & contradixit utriq;. Hæc est quæ spurcissima gentiliū pro fraternâ societate alternis exhibitis, cum infidelibus est ausa sæpius amicitias firmare ferales, & eandem manâ diu lætavit uberrima, & extulit in superbiam seculorum, arma, naves & victualia ministrando: quæ e contrario fecerunt peregrinis, magis edocere sufficiunt in omni Latino-rum gente exempla quàm verba. Hæc est enim quæ in odium summi Pontificis Apostolorum principis nomen audire vix poterat, nec unam eidem inter tot Græcas ecclesiam concedebar, qui omnium ecclesiarum accepit ab ipso Domino principatum: & sicut eorum memoria recens recolit qui viderunt, legatum Apostolicum morte tam turpissima condemnavit, ut nec inter martyres legatur ulla consimilis, licet pœnas eorū incredibiles invenerit ingeniosa crudelitas. Hæc est, quæ Christum didicerat solis honorare picturis, & inter ritus nefandos quos sibi, spreta scripturarum auctoritate, confinxerat, etiam lavacri salutaris plerunq; facere præsumebat iterando jacturam. Hæc est, quæ Latinos omnes non hominum nomine dignabatur sed canum, quorum sanguinem effundere penè inter merita reputabatur: nec ulla pœnitentiæ satisfactione satisfaciebant laici Monachi, penes quos, sacerdotibus summotis, totaligandi atq; solvendi consistebat auctoritas. Hæc & hujuscemodi deliramenta, quæ epistolæ non valet explicare angustia, impletis iniquitatibus eorum, qui Christum Dominum ad nauseam provecabant, divina justitia nostro ministerio digna ultione percussit, & expulsis hominibus Deum odientibus, nobis sese amantibus terram dedit omnium bonorum copijs affluentem, frumento, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, ad manendum speciosam, & cui similem non continet orbis, aere temperatam Sed nec in his desideria nostra subsistunt, nec ab humeris sustinebinus vexillum regale deponi, donec terra incolatu stabilita nostrorum, partes inviserimus transmarinas, & Deo donante propositum peregrinationis expleamus. Speramus enim in Domino Iesu, qui quod cœpit in nobis opus bonum,

ad lau-

20

21

2 2 ad laudem & gloriam nominis sui, inimicorum videlicet crucis depreffionem perpetuam, perficiet, confirmabit solidabitq̃. Univerſitatem igitur veſtram propenſius oramus in Domino, ut gloriæ hujus atq; victoriæ & ſpei præoptatæ (η), cujus oſtium nobis magnum apertum eſt, dignemini eſſe participes: quia abiq; ulla dubitatione vobis contingeret, ſi nobiles & ignobiles cujuſlibet conditionis aut ſexus eiſdem deſiderijs accenſi, ad veras immenſasq; divitijs capeſſendas, temporales pariter & æternas unanimiter acquiratis. Univerſis enim, Deo donante, ſufficimus, quos nobis Chriſtianiæ religionis zelus adduxerit: uni verſos volumus ſimul & poſſumus, ſecundum ſtatus ſuos, varietatemq; natalium, & augere divitijs, & honoribus ampliare. Spiritualiter autem Deo amabiles eccleſiaſticos viros, cujuſq; religionis aut ritus, in Domino poſtulamus, ut ad idem populum ſuum potentibus verbis accendant, & exemplis edoceant, cater vatimq; & ipſi venire feſtinent, in locis amœniſſimis & uberrimis non jam in ſanguine, ſed cum multa libertate & pace, omniumq; bonorum affluentia, eccleſiam plantaturi, ſalva ſemper, ut de cet, obœdientia Prælatorum.

Romanus, a) Romaniz moderator. *Literæ Balduini ad Adolphum Archiepiſcop.*

Æmulum. b) Is eſt Nicolaus; de quo paulò poſt n. 7.

Blachernæ. c) Blachernæ erant ſuburbana regio ad Conſtantinopolin, in angulo ſinus Ceratini, *Niceph. Call. l. XIV. c. 24.* In ea magnificentum templum, & regium palatium ſuere, quorum utrumq; etiam Blachernæ dictum. Utriuſq; ſæpe meminit *Curopolates. p. 81. 166. 218.* Conditoreſ templi *Theophylaetus Simocatta lib. IX. c. 8.* Cypriſum nominat: ὁ ἱερὸν τέμενος τῆς Θεομήτρος κῦρον, ἵεν ἐπὶ Θεοδοσίου τῆ ἀντοκράτορος γενότα δειμασθαι λόγος κατέſηκεν ἀψευδῆς. Ad Pulcheriam Auguſtam refert *Nicephorus l. XIV. c. 2.* cum ſcri-

bit: Opus eſt ejus ſacrum Dei genitricis templum, quod Blachernæ dicitur, dignum illa ipſa Verbi matre, quod inhabitaret, judicatum domicilium: ſicuti filio ejus, quod Sapientiæ vocatur. Idem magna religione illud templum Byzantios colere teſtatur *l. XIX. c. 38.* Alio etiam nomine appellatum *Simocatta. l. V. c. 16.* his verbis prodidit: ὁ νεὼς παρὰ τῆ πηγῆ καταλέγεται, ἅδες ad Pegem, i. e. ad fontem vocatur. De veneratione templi idem *l. IX. c. 5.* ὁ ἴης Θεομήτρος νεὼς, ὃν βλακέρνας ἀπκαλῶσι τιμῶντες βυζάντιοι. τὸ δὲ τέμενος τῶν τοτῶν ſεβαſμένων λίαν κατέſηκε, Θεοκρούεται πὺπὸ τῆ ἀστος ἐς τὰ μάλιαν. Heraclius Imperator *Novella. II.* vocat templum *σεπτόν ναὸν τῆς*

αγίας ενδόξας δεσποίνης ημών Θεοτόκου και άειπαρθένου Μαρίας εν βλα-
 χερναις. In eadem *Novella* Imperator certum numerum Clericorum, sacris in illo
 templo operantium, definit. *Nadabus Agmonius in Notis ad Cyropal.* putat,
 Βλαχερνά παλλάτια esse, quæ in plagis exteris, & non in urbe sint, cum βλαχερ-
 νος ex lingua Orientali compositum sit. Pelac charan enim esse plagam exteram,
Nicetas hoc palatium vocat τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀνάκτορα. l. de *Murzuslo cap. 2.*
 & paulò post τὰ ἐν Βλαχέρναις ἀρχαία. c. 2. Idem τὸ ἐν Βλαχέρναις βασιλείον,
 in *Alexio, c. 18.* Inde apud eundem est ὁ ἐν Βλαχέρναις ἡϊών. l. II. de *Andron. c. 2.*
 & ὁ τῶν Βλαχερνῶν Ἐκκλῆσις, in *Alexio Comm. l. III. c. 10.* Adde *Martin, Crus. Tur-*
cograc. l. II. p. 190.

& contra hoc. d) & ad hoc modis omnibus veniendum esse declarat, nisi deij-
 ciatur *Alexius, Lit. ad Adolph.*

attollitur. e) Sic in *MSS. L. B. & R.* & in *lit. ad Adolph.* Editum erat,
acclamatur.

In Dominum. f) Locus mendosus erat, fatente ipso editore *Reineccio.* Ita e-
 nim in *MS. L.* & in ipsius editione legebatur: In Dominum ergo suum dormien-
 tem. & rei nescium, sacrilegas mittit manus, & in carcerem ur̄a cum Nicolao quo-
 dam, quem inscium, proditioe Imperatorem traditum, vi populus apud S. Sophi-
 am, simul dejecit, sibiq; &c. In *MS. R.* legitur, uti jam edimus. Huic lectioni non
 parum lucis accedit ex *lit. ad Adolphum*, in quibus locus iste his verbis exprimitur:
 In Dominum dormientem & rei nescium sacrilegas mittit manus, cum carcere tetro
 includens, tertium, Nicolaum quendam, qui apud S. Sophiam imperiales infulas no-
 viter usurparat, traditum sibi à Græcis, qui eum creaverant, proditioe rursus incar-
 ceravit. Diserte rem exponit *Nicetas* in hunc modum: Μόλις δὲ καὶ τρίτης
 ἡμέρας περιπευσάσης, νεανίσκον ἰνὰ λαβόντες (Βυζάντιοι) Νικόλαον
 τὴν κλῆσιν, Καναβὸν τὴν ἐπίκλησιν, εἰς βασιλεῖα χρεῖσιν ἄκουτα. Murzu-
 sius, qui regnum affectabat, in tempesta nocte illum adit, & per speciem amicitiae mo-
 net, adesse præ foribus, qui eum ob initam cum Latinis amicitiam discerpant. Ter-
 ritum quasi liberaturus primum in tentorium, quod in palatio habebat, perducit. Ex
 illo postea Nicolaus in templum concessit. Murzusius statim insignia sumit: Ni-
 colaum custodiæ tradit: Alexio bis venenum propinat; quod cum adolescens tum
 ætatis robore, tum antidotis, quibus clam utebatur, victisset, laqueo illum suffecavit,
L. de Isacio Angelo & Alex. F. cap. 5.

plus minu. ve g) ita *MSS. L. B. R. & lit. ad Adolph.*

turris lignea. h) Turris lignæ frequens & magnus apud veteres usus fuit.

Occurrit & supra exemplum l. III. c. 36. n. 9. Machina erat ad ædificij speciem
 extrahibus & tabulis, pluribus tabulatis seu contignationibus extructa. A ma-
 teria turris lignea dicta. Duorum generum fuit, alia fixa, mobilis altera. Fixa ag-
 geri

geri imponebatur, ut ex alto pugnaretur. Altera illa, quæ *Livio & Curtio* turris mobilis, *Hirtio, Vitruvio & Vegetio* ambulatoria, Græcis ὑπότροχος dicitur, rotis subjectis agi, atq; ad thuros propius adduci solita est, ut cominus ex eâ pugnaretur. Nam intus suspensus hærebat aries, quem milites in locum, qui oppugnabatur, impellebant. E sanna turri contra murorum propugnatores dimicabatur. Ex eadem pons in murum hostilem demittebatur, quo in propugnacula procurrebant. Etiam scalis inde in muros irrumpebant. Antiquum sane inventum. Nam ad Dionysij senioris tempora refertur. *Athenæus* enim, & ex illo *Vitruvius*, postquam narrassent, à Carthaginensibus in Gaditanorum muro deiciendo testudinem arietariam inventam, deinde turres à Dionysio, & postea à Philippo Regibus aditus esse scribant. *Athenæus* ita: ἐπίδοσαν δὲ εἰλαβὴν ἡ βία αὐτῆ μηχανοποιία ἅπαντα κατὰ τὴν διονυσίαν τῶν Σικελιωτῶν τυραννίδα, κατὰ τὴν Φίλιππον τῶν Ἀμύντων βασιλείαν, ὅτε ἐπολιόρκει Βυζαντίους Φίλιππος. εὐημέρει δὲ τῆ βία αὐτῆ τέχνη Πολυίδος ὁ Θεσσαλός· ἔοι μαθηταὶ συνεστρατεύοντο Ἀλεξάνδρῳ, Διάδῳ καὶ Χαίρειας. Διάδῳ μὲν ἐν αὐτῷ φησὶν ἐν τῷ μηχανικῷ αὐτῶν συγγράμματι, εὐρηκέναι τῶν Φορητῶν πύργους, καὶ τὸ λεγόμενον τρυπανῶν, καὶ τὸν κόρακα, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ ὑπὸ τρυχω κελῷ, apud *Adrian. Turnebum Adversar. lib. XXIII. cap. 31.* Hæc *Vitruvius lib. X. cap. 19.* hunc in modum περιφράζει: His tunc primis gradibus positis ad id genus machinationis, postea cum Philippus Amyntæ filius Byzantium oppugnaret, Polydus (Polyidus) Thesalus pluribus generibus & facillioribus explicavit, à quo receperunt doctrinam Diades & Chereas, qui cum Alexandro militaverunt. Itaq; Diades scriptis suis ostendit se invenisse turres ambulatorias, quas etiam dissolutas in exercitu circumferre solebat: præterea terebram, & ascendentem machinam, qua ad murum plano pede transitus esse posset, & etiam corvum demolitorem, quem nonnulli gruem appellant. Non minus utebatur arietæ subrotato.

De Dionysij turribus, quas ille in Motyæ oppugnatione adhibuit, *Diodorus Sic. lib. XIV.* Προσῆγαγε δὲ καὶ τῶν ὑπὸ τῶν τρυχωῶν πύργους τοῖς τέχνησι, ἐξαφόρητος οὖν, ἕως ἀλεσεκέυασε πρὸς τὸ τῶν οἰκιῶν ὕψος. Captis autem istius urbis mœnibus ad primas domos, ex quibus obselli pugnabant, ligneis turribus admotis, scalis ad transcensum illico paratas habebant. Et quia tecta domorum fabricæ turrium exæquabant, cominus deinceps pugnabatur, *Ibid.*

Eadem, aut non multum dissimili machina, Helepoli dicta, in urbibus expugnandi utebatur Demetrius, Antigonis filius, qui cum in comminiscendo supra modum ingeniosus esset, & præter architectorum industriam & artem, multa inveniret, Poliorcetæ cognomen inde reportavit. Is ad Salaminem

in Cypro expugnandam συνέπηξε μηχανήν τὴν ὀνομαζομένην ἑλέπολιν, in IX. contignationes distinctam, quæ IV. rotis ageretur. In tabulata illius inferiora varias intulit petrarias &c. *Diodor. lib. XX.* Omnium a. instructissima & maxima erat Helepolis, (ὕπερβαρτα πολὺ τῶ μεγέθει τῶν παρ' αὐτῆς γενομένων) quæ ille ad Rhodum oppugnandam usus est; quæ prolixè à *Diodoro l. XX.* descripta. Nam tanta ea erat, ut IX. grandibus rotis suffulgam, ter mille quadringenti excellentes robore viri promoverent. De artifice hujus machinæ *Vitruvius lib. X. cap. 21.* Demetrius, inquit, contra Rhodum bellum comparando, Epimachum Atheniensem, nobilem Architectum, secum adduxit. Is autem comparavit Helepolim kimeibus immanibus, industria laboreq; summo. Eandem machinam *Plutarchus in Demetrio* adducit: Προσηγε (in expugnandis Thebis) τὴν λεγομένην ἑλέπολιν, πολυπένης καὶ κατὰ μικρὸν ὑποβελίθης καὶ μεγέθους μοχλευομένην, ὡς μόλις ἐν δυοὶ μῆσι δύο σκεδιστὲς παρεστῆεν. Inter cæteras Veterum machinas bellicas, etiam Helepolin Demetrii diligenter describit *Ammianus Marcell. lib. XXII.* Post Demetrium etiam Mithridatem Helepoli usum legimus. Nam ad oppugnandum Cyzicum χῶματά τε πολλὰ ἤγειρε, καὶ μηχανὰς ἐπήγνυτο, πύργους καὶ χελῶνας κερκοφόρους. ἑλέπολιν ἑκατὸν πῆχων &c. *Appianus de bell. Mithrid.* Eandem machinam *Plutarchus in Lucullo* ξυλινὸν πύργον, ἑκατὸν πηχῶν ὑψος ὄντα appellat.

In urbibus oppugnandis præcipuum machinæ usum fuisse, ex his, quæ dicta sunt, liquet. Vehemens ex ea & periculosa obsessis erat urbium oppugnatio, vel, ut *Flavius Vegetius* loquitur, præsens periculum civitatis erat, si ad murum fuisset turris admota. Quare plerumq; , quando cætera oppugnationis instrumenta frustra consumta erant, aut alijs armis expugnari urbs propter locorum difficultatem non posset, ad hanc ultimo confugerunt. Postquam Annibal octo menses Saguntum obsidisset, tandem beneficio turris motus, quæ omnia munimenta urbis superabat altitudine, quæq; admota catapultis balistisq; per omnia tabulata dispositis, muros defensoribus nudabat, agmina armatorum in urbem vadebant, *Livius Dec. III. l. 7.* Bello Punico II, cum Marcellus Syracusas, inexpugnabilem terrestri ac maritimo situ urbem (uti in obsidionis difficultate describenda vocat *Livius Dec. III. l. 5.*) obsideret, tali turri usum scribit *Silius Italicus l. XIV.* illis versibus;

Turris multiplici surgens ad sidera cælo
Exibat, tabulata decem cui crescere Grajus
Fecerat, & multas nemorum consumserat umbras,
At matam hinc igni molem, & devolvere faxa
Certabant, calidæq; picis diffundere pestem.

Uxellodunum, in monte situm & præruptum undiq; oppidum præcipuè ad deditionem Cæsar cogit per turtim, ex qua tela tormentis jaciebantur in eos,

qui aquatum venissent, *Hirtius bello Gall. lib. IIX.* Jugurtha, cum propter naturam loci Cirtham urbem armis expugnare non posset, turres exstruit, easq; præsidij firmat, *Sallust. bell. Jugurt. cap. 23.* Metellus Thalam, operibus & locorum asperitate munitam videns, vallo, fossaq; mœnia circumvenit, vineas egit, aggerem jecit, & huic turres imposuit, *Idem cap. 76.* Jotapatænos Vespasianus tribus turribus quinquagenum pedum gravissimè affligit, *Joseph. bell. Jud. l. III. cap. 20.* Judæos à Tito obsessos *προς τὰ λοιπὰ καρτερῶς ἀντέχοντες, ἐκάνωσον οἱ ἄρχοι.* Inprimis ariete magno, quem Judæi Niconæ vocabant, (ita Judæi appellabant maximam Romanorum Helepolin) primùm extimurum murum perripuit, *Joseph. bell. Jud. lib. VI. cap. 8.* Septem menses Fredericus I. anno 1160, Cremam obsederat, cum tandem omnibus frustra tentatis, turribus oppugnationem urbis aggreditur, & ad deditionem cogit, *Radevicus l. II. cap. 58. & 59. Guntherus in Ligurino, l. X.* Magnus hinc terror hac machina hostibus sæpe injectus, non illis tantum, qui eam antè non viderant, sed etiam, quibus nota fatis erat. Indos, Mazagarum urbis incolas, præcipuè rudes talium operum terrebant mobiles turres Alexandri M. tantasq; moles nulla ope, quæ crederetur, adductas, deorum numine agi credebant, *Curtius l. IIX. c. 10.* Aduaticii Galli, ut in castris Cæsaris turrim constitui procul viderunt, primum irridere ex muro, atq; increpitare vocibus, quod tanta machinatio ab tanto spatio instrueretur. Ubi verò moveri, & appropinquare moenibus viderunt, nova atq; inusitata specie commoti, legatos ad Cæsarem de pace miserunt, *Cæsar bell. Gall. lib. II.* Sueffones Galli, celeriter vineis ad oppidum Noviodunum à Cæsare actis, aggere jacto, turribusq; constitutis, magnitudine operum quæ neq; viderant antè Galli, neq; audierant, legatos ad Cæsarem de deditione mittunt, *Cæs. bell. Gall. lib. II.* Ita incolæ urbis Pyrifaboræ (Berfaboræ *Zosimo*) in Perside, conspecta Helepoli, quam Julianus jubebat fabricari, subito vertuntur ad preces, *Ammian. l. XXIV.*

Sæpe tamen his turribus parum effectum est, cum aut spatium, per quod admovenda machina erat, minus aptum esset, aut locus oppugnandus editior, quam ut turres ei æquari, vel superare illum possent, aut etiam oblecti alia arte vim machinæ eluderent. Alexander M. in obsidione Gazæ turres ad moveri jubebat, Sed humus admovendis inutilis turribus, deficiente sabulo agilitatem rotarum, morabatur, & tabulata turrium perfringebat, *Curt. l. IV. cap. 6.* Idem accidit Romanis in bello Macedonico I. COS. Flaminius in urbe Rhage oppugnanda turrim ingentis altitudinis, magnam vim armatorum in multiplici tabulato portantem, promovit. Et paulò post; Cum turris per aggerem parum densati soli ageretur, rotæ una in altiore orbitam depressa ita turrim inclinavit, ut spectem ruentis hostibus, & repidationemq; insanam superstantibus armatis præbuerit, *Livius Dec. IV. lib. 2.* Helepolin Demetrii artifex Diognetus in urbem Rhodiorum pertraxit, *Vitruv. lib. X. cap. 22.* C. Trebonius, Cæsaris Legatus, duabus quidem ex partibus aggerem,

tem, vineas, turresq; ad Massiliam agebat; sed magnitudo operum, altitudo muri atq; turrium, multitudo tormentorum omnem administrationem tardabat, *Cæsar bell. civ. l. II.*

Eas ipsas turres ita describit *Lucanus l. III.*

Dux tamen impatiens hæsurus ad mœnia Martis
Versus ad Hispanas acies, extremaq; mundi,
Jussit bella geri, stellatis axibus agger
Erigitur, geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa replere latenti,

Cum T. Vespasianus tres turres quinquagenarum cubitorum ad urbem Hierosolymam construxisset, una eorum nocte vitio aggeris sponte sua collapsa est, *Joseph. bell. Jud. lib. VI. cap. 8.*

Quamquam Persæ nullo tormentorum genere vehementius Romanos in Amida urbe obsessos anno CCCLIX, affligerent, quam balistis, quæ ferreis turribus impositæ erant: tamen Romani invenerent tandem, quid atrocissimi exitio objectarent. Nam per scorpionum ferreas fundas lapides acti, dissolutis turrium coagmentis, balistas eorumq; tortores federe præcipites, *Ammianus Marcellinus l. XIX. & XXVI.* Vitiges, Gothorum Rex, Romam anno lo XXXVII, obsidens, inter ceteras machinas etiam turres ligneas ad invadenda mœnia præparabat. Ex quibus una, eaq; maxima, cum bobus traheretur, illi consilio Behsarij à militibus jaculis confecti sunt, *Procopius bell. Gothic. l. I.* Cum tamen idem Vitiges anno sequenti in Arimini obsidione ligneam turrim excitaret, mœnia altitudine superantem, eam, ne iterum risum pararet hostibus, non boves, sed homines intra vineas conditi traherent, *Idem bell. Goth. l. II.*

Sed & ad defendendas urbes nonnunquam usurpabant, Alexandrini turres ambulatorias denorum tabulatorum confixerant, subjectiq; eis rotis in quamcumq; erat visum, partem movebant, *Hirtius de bell. Alexandr.* Ita hic apud Auctorem nostrum Constantinopolitani urbem turribus ligneis, quæ partim trium & quatuor, partim sex stationum, i. e. tabulatorum fuere, muniunt.

Etiam ad castra oppugnanda turres interdum erectæ. Nervi Gallia castra Romanorum turribus ad vallum actis oppugnant, *Cæsar bell. Gall. l. V.*

In castris etiam defendendis adlubitas, legimus. Cæsar enim in muniendis castris suis contra Gallorum impetum turres crebras excitari imperat, *Hirt. bell. Gall. l. IIX.*

Cum castra hiberna Ciceronis à Gallis oppugnarentur, Romani vallum castrorum turribus CXX. (nisi mendum in numero latet) muniunt, *Cæsar bell. Gall. l. V.* Tandem etiam navibus imponebant turres, quibus milites in oppida maritima inferrent, aut quas ita prope ad urbem admoverent, ut jaculis & sæpe cominus cum obsessis dimicare, aut etiam in prælio navali pugnare cum hostili classe ex illis possent. Confirmat *Plinius l. XXXII. c. 1.* cum inquit: Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoq; pugnetur velut è muris, Pomepeij filius navem, quæ erat ad custodiam ab Acilio posita, pluribus aggressus navibus, in quibus ad libram fecerat turres &c. *Cæsar. bell. civ. l. III.* Hæ navis inde turritate *Virgilio dictæ, de prælio Ætiaco Æneid. IIX. v. 691.*

pela-

pelago credas innare revulsas
 Cycladas, aut montes concurrere montibus altos,
 Tanta mole viri turritis puppibus instant,

Turres autem in pugna ad Aëlium habuisse Antonium, exsertè testantur *Dionysius Florus*. Ille quidem *lib. L.* in isto; Antonius κατέσκευάσε πολύ τῶν ἐναντίων ὑπέρχοντα, καὶ ἐπ' αὐτῆ ὠρύγες τε ὑψηλὰς ἐποικαποικεύασε. Et deinde: Antoniani fugam spectantes, οἱ μὲν τὰ ἰσθία ἤγειρον, οἱ δὲ τὰς τε πύργους καὶ τὰ ἐπιπλάεες τὴν θάλασσαν ἐριπύθον, ὅπως κεφίσαντες διαφύγῃσι, eorum partim vela pandere, partim turres ipsas cum armamentis in mare proijcere coeperunt, quò levatis navibus facile effugere liceret. Hic autem *lib. IV. cap. 1.* cùm inquit: Hostium naves à senis in novenos remorum ordinibus, ad hoc turribus, atq; tabulatis allevatæ, castellorum & urbium speciem ferebantur, Idem Antonius Mureum oppugnabat navibus longis, ἀπεμάχετο δὲ καὶ ὠρύγες, ἃς ἐπέθηκεν ἐπὶ χερσίων, i. e. atq; etiam turribus in ratis impositis &c. *Appianus l. III. bell. civ.* Hæ turres non solum ad proram, sed etiam ad puppim locatæ. De prælio navali Cæsaris & Pompeij *Appianus l. V. bell. civ.* ἐσκευάστο δ' ἀμφοτέρους πᾶσι λαμπρῶς, καὶ ὠρύγες ἐπὶ τῶν νεῶν εἶχον κατὰ τε πῶρον καὶ κατὰ πρῦμναν. Erat autem utriusq; apparatus magnificus, impositis à prora puppique; turribus. Ad Rhodum oppugnandam Cassius à mari classem admover, non imparatam in festandis motibus. Præcogitans enim tale aliquid, ἐπέφερε τὸ πύργους ἐπισηγμένους, οἱ τότε ἀνίσταντο, *Idem lib. IV. bell. civ.* In oppugnanda Aquileia constructas ligneas turres, propugnaculis hostium celsiores, impotere trigeminis navibus, valide sibi connexis, quibus insistentes armati, prohibitores dispellere collatis ex propinquo viribus nitentur, subterq; velites è turrium cavernis aggressi, injectis ponticulis transgredi festinarunt, *Ammian. l. XXI.* Veneti & Galli in expugnanda Jadera (de quo paulò supra in Notis) castella navibus impotuer, *Ant. Bonfin. rer. Ungar. Dec. II. l. 7.* Adde *Lazar. Baysum de re navali.*

Nihilo minus. i)ta in *MSSL. B. & R.* legitur. In *lit. ad Adolphum* sic: Nihilominus etiam inter quaslibet duas turres seu petraria seu magnellus erigitur. Vitiosè editum erat: Nec minus inter duas turres qualibet seu *paterca* seu magnellus erigitur. In *MS. l.* etiam corruptè legitur *peterca*. Petraria instrumentum bellicum erat, quo petras, seu lapides in loca obsessà jaculabantur. Petrariæ πέτροβόλοι dicuntur *Diodoro Siculo l. XX.* Petrarius pro curru usurpatur, quo petrariæ vehantur, apud *Godefrid. Monachum* anno 1203.

Magnellus. k) Machinas bellicas Græci etiam Μάγγωνα, Latini Mangana & Mangonica dixerunt. Sed subsequentiibus sæculis vox corrupta est, & variè flexa. Nam etiam Mangones, monangones; mangæ, mangenæ; mangonella, magnellus, mangotella; mogonellus dixerunt. Mangenæ & Mangenellæ, numero multitudinis, dicuntur

Alberto Aquensi Chron. Hieros. Tormenta, quæ vulgo mangas vocant, inquit *Radevicus de reb. gest. Frider. l. II. c. 47.* Alios in manganis ferreis occiderunt, *Jo. ann. Thwrocz part. II. c. 36.* Fuerunt autem machinæ, urbium & castellorum expugnationi præcipuè infervientes, quibus saxa, & alias res, ut ollas Hammivomas longè projicere, & in urbes atq; arces oblesas conijcere poterant, uti constat ex *Alberto Aquens. lib. III. cap. 41. & 46. lib. VI. cap. 15. 16. 17. 19. lib. VII. cap. 2. lib. X. cap. 45.* Videatur *Lipsius Poliorcet. lib. III. dial. 3.* Plures machinæ Germanis nostris, quibus saxa in oblesorum loca projicerent, in utu fvere. Quæ cum ab alijs & descriptæ sollicitè, & artificiosè depictæ sint, hæc referre, nellida post Homerum, non est animus. De blida tantum, quæ ex petrariarum genere, cum parum de illa tradiderint, pauca annotare operæ pretium putamus. Ea machina ita capax erat, ut non saxa modò, sed integra etiam mortuorum pecorum cadavera illa per aërem in oblesas arces aut urbes immittere possent. Sed juvat audire ipsum *Olaum Magnum lib. XI. cap. 34.* ita structuram & usum ejus enarrantem: Est & aliud tormenti genus bellitum, longè vetustius, inter duas sublimes & elevatas trabes per modum libræ in medio suspensum: cujus altera pars humi, vel deorsum ligata, bursam habet duabus, vel tribus bovinis cutibus, & chordis, instar projectilis fundæ coriariæ adaptatam: quam putridis cadaveribus, equorum scilicet, vel canum aut lapidibus, vel ferreis globis repletam, solutis tenaculis altera pars immensi ponderis alligati, vehementissimo impetu ad destinatum arcis, vel urbis locum in obsidione per aera fundit. Hocq; instrumentum vulgari Gothico Blida dicitur, quasi alacritatis nomen per contrarium, omnibus incutiens terrorem & ruinam. Blid jucundus dicitur, sed minimè in hoc casu. Vetus relatio est, ante urbem Calmarnensem meridionalis Gothiæ anum quandam paulandi gratia sese in hujusmodi bursam immisisse, atq; incautè baculo tenaculum resoluisset, etiam ob id per aëra injectam fuisse &c. Hastenus [*Olaus.* Henricum Leonem anno 1189, in oppugnando Bardeuico blidas in mœnia evibrasse, scribit *Henricus Meibomius in Bardeuico.* Cum Lubecenses anno 1290. contra Hermannum Ribe, Principum Saxonie, qui tunc nondum adoleverant, Tutorem, bellum gererent, in obsidenda arce Raceburgensi hæc usi machina sunt. *De van Lub. se makeden oc vele Pramen to wol bewiget. Dar mede senden se vele Volkes vor dat Hus to Raceborgh. Dar worpen se up myt eren Bliden. Duo Chronica Lub. MSS.* Per idem tempus, anno videlicet 1291. Duces Mechlenburgenses societatem inveniunt cum Lubecensibus de arcibus nonnullis prædonum in vicinia evertendi, promittuntq; Lubecenses, se ad rem perficiendam blida suppeditaturos, Verba Tabulæ, quæ in ista societatem continent, cum alibi obvia non sint, ex veteri membrana adscribemus: *Vnde hyr to schal uns de Stad Lubcke denen myt enen Bliden unde eren to behöetnighen myt wyntig gewapenen unde söuen Edruten/ unde de wylle wy vor middelst unsen Mannen to den Steden unde Veste voren/ unde wanne wy unse Dinghe dar mede ghedano hebben / danne wille wy de ungesesighet wedder to Lubcke bringhen laten.* Blidis etiam usi sunt Lubecenses

anno 1307. in bello contra Gerhardum Holfatiæ Comitem. Tunc enim in turrim, quam ille Thraemundæ ædificarat, & superiori anno munitam admodum fecerat, blidâ saxa iniiciunt, *Job. Ruff. Chron. Lub. MS.* Idem Gerhardus Comes arcem Linovvâ prædonibus infessam blidis oppugnat anno 1312. *Idem.* Aut ipsa blida, aut prorsus similis illi fuit ista machina, qua Carolus de Durantio in arce Neapolitana anno 1381. expugnanda usus est. Eam *Gobelinus atat. 6. cap. 76.* ita depingit: Ut igitur citius Karoli consilium sui laboris finalem conlequeretur effectum, quoddam torpis machinationis genus huic excogitavit in modum: Capiebantur quædam barilia, quæ stercore humano mixto cum manibus, pedibus, vel caputibus, aut alijs membris à captivorum corporibus nimia crudelitate præcisissis, impleta, machinis ad æris alta projecta, dehinc cadentia deorsum, super ipsius castri planiciem, vel ædificiorum structuras, impetuosè magno eum fragore collisa, tantum fudere factorem, ut intra claustrum exilientes, in æris insecti attractione continua vomere compulsi, ilicò se suffocari timerint. Aliam hujus generis machinam habet *Nicolaus Bellermontanus Dissert. Politic. XXIX.*

duplexq; l) ita restitutum ex *MS. L. B. & R.* item ex *lit. ad Adolph.* in quibus hæc ita leguntur; duplexq; fossatum, ne muris ulla applicare valerent ingenia, Editum erat: *Duxitq; fossatum &c.*

fossatum. m) De fossis ante urbem faciendi *Flav. Veget. l. IV. c. 5.*

ingenia, n) Ingenia hæc sunt machinæ bellicæ, curribus & urbibus expugnandis aptæ. Cùm enim machinæ istæ imprimis ingenij beneficio & artificiosa inventionione fiant, posterioribus seculis istæ ingenia diè ceperunt: & architecti earum Ingeniarij & Ingeniatores. *Astonius* de illa: Machina est, ubi non tam materiæ, quam ratio artis atq; ingenij ducitur, apud *Lipsium Poliorcet. lib. I. dial. 3.* Sic hujusmodi machinas bellicas sæpe vocat ingenia *Henricus Comes in lit. ad Ducem Brabant. apud Godofridum.* Turris lignea, affabrè atq; ingeniosè facta, in expugnanda urbe Marra adhibita castrum ingeniatum appellatur in *Gestis Francor. lib. IV. cap. 33.* Christianos Principes, eùm in occupanda urbe Hierosolymitana cum multis conflictarentur difficultatibus, animo constituisse, ingeniare civitatem, narratur *ibid. cap. 38.*

De Nicea urbe: reddiderunt urbem, eùm jam ipsa vi & ingenijs coercita esset, *Fulcher. Carnotensis cap. 4.* Turci ingenia, quibus Sardonas capi posset, præparant, *Gauter. Cancell. de bell. Antioch.* Magister artis ingenia sua aptat, *Alb. Aquens. lib. II. cap. 35.* Turci faciunt ingenia ingenijs Christianorum opposita: item, ad fabricanda ingenia &c. *Mar. Sanut. lib. II. part. 5. c. 8.* Peregrini (Christiani milites) in oppugnanda Nicæa, varijs ingenijs turrim unam obruunt, *Idem, l. III. part. 4. c. 13.* Artusa multa ingenia, machinas videlicet præparare fecit, *Joann. de Thwroc. part. I. c. 13.* Hinc bo- ut ingeniatores dicuntur *Sanuto. l. II. part. 4. c. 22.*

Sed unus, o) Et quidem pro militiæ exercitio exeuntem nobilem quendam nostri pedites trucidarunt. *lit. ad Adolph.*

occupator. p) incubator. *ibid.*

pacis securitas, q) *pacis* additum ex *MSS. L. B. & lit. ad Adolph.*

ac imperiali. r) ac imperiali sepultura concessa, additum ex *MS. R.* Hoc imperiali sepultura concessa pro palatum omnibus scelus funeris honore dissimulat, *liter.*

scalis aptatis. s) ita ex *MSS. L. B. R. & lit. ad Adolph.* restitutum.

sub veneratione. t) subventionone *MS. R. & lit. ad Adolph.*

deterior. u) superior. *ibid.*

pridie, x) Idem dies expugnationis exprimitur in *Novella Imperat.* his verbis :
 γέγονεν ἡ ἀλώσις τῆς Κωνσταντινῆς πόλεως ὑπὸ τῶν λατίνων, κατὰ τὴν 13,
 τῆς Ἀπριλλίως μηνός, *Juris Græco-Romani l. II.*

capitur. y) Ab hoc tempore, quo expugnata Constantinopolis est, nostri eam tenuerunt annos novem & quinquaginta, menses tres & dies quatuor, *Georgius Phranza lib. I. cap. 4.* Secundum calculum *Oruphrij Panvinij l. II. Roman. Princ.* sunt anni LVII. Græci Imperatores interea in Nicea & Trapezunte urbibus commorabantur, *Marq. Freherus Epist. dicat. in Jus Græco-Romanum.*

Latinitas. z) ita rectè *MS. R. & lit.* Corruptè editum erat: *Tutò latitans.*

venerabiles. a) In his erat Thomas Maurocenus, qui statim Patriarcha Constantinopolitanus designatus est. *Nicet. de Balduino Flandro, c. 6.* Ita enim inter Proceres convenerat, ut, si Veneti nominis Imperator declaratus non esset, quem ipsi vellent, suæ gentis antistitem urbis crearent, idem Romam ad Innocentium Pontificem profectus est, ut adeptæ dignitatis eum faceret auctorem. *Anton. Sabell. Decad. I. l. VIII. Petrus Bizarus de bello Veneto l. I.* Ad eundem extat Decretalis *Extrav. c. 8. de Major. & Obedient.* in qua agitur de ecclesijs, quæ Constantinopolitano Episcopo subjectæ esse debeant. De hac Maurocenorum apud Venetos familia *Prosper Alpinus Præfatione sui libri ad Antonium Maurocenum*, supremum Reip. Venetæ Consiliarium, inter cætera ita: Quis verò hic, aut alibi nunc est, qui istius familiæ claritatem, antiquitatem atq; auctoritatē ignoret? Quam tot Serenissimi Duces, classisq; maritimæ præfecti excellentissimi, quam Cardinales amplissimi, & Patriarchæ ex ea orti (qui plurimum olim Christianam Rem publ. illustrarunt) quam senatores alij fere innumeri maximis honoribus, ac dignitatibus varijs temporibus in hac Civitate decorati, adeo nobilem, amplam, & Illustrem esse deciarant, ut hoc ad ejus landes maximè sufficere possit.

sub Domino. β) sub dominio nostro. *lit. ad Adolph.*

Dominica. γ) XVII. Kal. Jun. anno 1204. decem virorum suffragijs creatus, à Thoma Mauroceno, jam Patriarcha Venetæ, coronatus est, *Onuph. Panvin. l. II. Roman. Princip. Petr. Bizar. ibid.*

gloriolè δ) gloriolè coronatum, lit.

lachrymi, sublimarunt, ε) ita ex MSS. L. B. & lit. restitimus. Editum erat: *Nos sublimarunt.*

Hierosolymitanæ, ζ) Vox additur in MSS. L. B. R. & literis ad Adolph. præoptatæ, η) Et hæc vox in MSS. L. B. R. & lit. ad Adolph. adijcitur.

Ad unversum Caput XX.

Quæ duobus his capitibus obscurius ab Auctore exposita sunt, clariora evadent, si conferantur cum luculenta illa narratione *Nicetæ Choniatae*, qui urbis expugnationi atq; direptioni interfuit, quiq; ipse miserrima vidit, atq; eorum pars magna fuit. Ex hoc ergo optimæ fidei scriptore in gratiam lectoris ordinem rerum geitarum breviter excerpemus.

Isaacius Angelus, sive Comnenus, fit Imperator Constantinopolitanus anno 1185. Alexius Angelus, frater ipsius, anno 1195. illum imperio dejecit, & oculis privat.

Isaacius literis ad Irenen filiam, Philippi Romani Imperatoris conjugem, missis ad opem sibi ferendam eam instigat. Filium quoq; Alexium juniorem ad Philippum eodem consilio mittit. *Lib. III. de Alexio Comnenoc. 8.*

Parabat eodem tempore bellum contra Alexium Ericus Dandulus, Venetorum Dux, idq; propter injurias quasdam Venetis à Byzantinis illatas. Cumq; per idem tempus Bonifacius, Marchio Montisferrati, Baldwinus, Comes Flandriæ, Ericus (Henricus) Comes S. Pauli & alij heroes in Palæstinam tenderent, cum his Venetorum Dux societatem & foedus contra Byzantinos iniret. Alexius junior literis commendatitijs Papæ & Philippi Imperatoris instructus ad Venetorum & Argonautarum Christianorum classem accedit, & ut se in patrium imperium restituant, magnifica pollicetur. Tum classis, magno apparatu instructa, Jaderâ prius ad deditionem compulsâ, Epidamnium appellit; Alexius ab Epidamnijs Imperator salutatur. Inde ad Corcyram procecti, Constantinopolin vela convertunt. Eò VI. Julij anno salutis 1203. perveniunt, c. 9. Urbs terra mariq; obsidetur: sunt confictus, in quibus Byzantini sepe semper vincuntur. Die XVII. Jul. acerrimè pugnatur, Latini igni in tecta urbis coniecto, magnam ejus partem incendio consumunt. Imperator homo ignavissimus, non expectata urbis occupatione, noctu elapsus fugit, c. 10.

Altero die Byzantini exœcatum Isaacium Imperatorem iterum salutant: statim Alexio filio & Latinis Imperatoris fugam nunciant. Filius patri collega in imperio adjungitur, Latinorum Duces in urbem ingressi, multa insolenter agunt. *Libro de Isaacio Angelo & Alex. F. c. 1.* Non multò post pater agrè fert, filium sibi æquari, vel potius anteponi; Unde inter eos animorum disjunctio & dissidium. Atq; uti filius ob crapulam & aleam atq; alia flagitra: ita pater ob superstitionem, uterq; ob effusas in Venetos & Latinos donationes exosissimi, cap. 3.

Cum Latini rapinis, incendijs, ferro grassarentur, & neuter Imperatorum, nec pater nec filius, illorum petulantia obliisteret, solus autem Alexius Ducas Murzufus sese eis oppoueret, multitudo plebeia ad rebellionem spectabat, & huic

Murzuslo hanc obscure votis suis imperium destinabat. XXV. Jan. 1204. *capite 4.*

Conveniunt post triduum Byzantini in magno templo, & adolescentem quendam Nicolaum Canabum Imperatorem inaugurant. Ad hunc submovendum Alexius (Isaacius jam animam agebat) Marchionis consilium & operam requirit. Murzullus, cum regnum affectaret, & videret, si Alexius restitueretur, se frustra niti, Nicolaum primum sub amicitiae specie ad vitandum, uti agebat, ab Alexio imminens periculum, e palatio in templum ducit; deinde captum carceri includit: Alexio vero guttur laqueo claudit, *cap. 5.*

Murzullus in imperio confirmatus Latinis se opponit, urbem contra eos munit, & qui frumentatum exierant, persequitur, Comq; Balduinus aliquando Philex loca finitima popularetur, & tributa exigeret, Murzullus ei occurrit. At conspectu into fugit, & genetricis Dei imaginem hostibus praedam relinquit, *Libro de Murzullo, c. 1.* Conveniunt deinde Murzullus & Venetorum Dux, ut de pace in eunda agant, Dux suo & reliquorum Principum nomine graves condiciones proponit, Quas cum inire nolle, Latini denuo scalis ad malos navium aptatis urbis oppugnationem IX. Aprilis fortiter adgrediuntur, sed virtute defendentium repelluntur.

Postridie & sequenti die Dominico quiescunt, inde XII. Aprilis animosius etiam urbem oppugnant, usq; ad meridiem Byzantini superiores in dimicando existunt & pugna atrocior, quam nudius tertius committitur, Dum ita acriter utrinq; pugnatur, duo viri ex scalis in turrin urbis desiliunt, & populares suos dato signo confirmant. Hi porta effracta in vadunt urbem, & passim magnam stragem hominum edunt. Ducas nocte sequenti Euphrosynâ Imperatoris Alexij conjuge, & Eudocia filia ejus, quam deperibet, assuntis, fugit, cum menses duos & dies XVI. imperasset. *c. 2. & 3.*

Post fugam Imperatoris duo juvenes bellicosissimi Ducas & Lascaris, uterq; gener Alexij Imperatoris, de imperio contendunt. Nonnulli quidem, & in primis Patriarcha cum caeteris sacri ordinis viris, Lascarim ad regiam dignitatem evehere studebant; sed illi suo conventu Latinis ansam praebant, urbem & templa scdè diripiendi. *c. 3. 4.* Tandem Latini in aede S. Apostolorum de creando Imperatore acturi conveniunt. Quatuor erant candidati, qui imperium affectabant. Eligitur Balduinus, vir pius & justus, qui tum nondum secundum & trigessimum aetatis annum exceleserat, *Lib. de reb. post expugnatam urbem gestis, c. 6.* Quomodo Latini imperium, & terras adhuc occupandas inter se diviserint, scribit *Nicetas ibidem & Nicephorus Gregoras l. I. §. 4.*

Anno statim sequenti, 1205. à Scythis tumultuario praelio captus, & annum atq; menses quatuor in vinculis habitus, tandem manibus & pedibus truncatis, in valem abjectus est; ubi tertio die miserabiliter expiravit, *Nicet. de Bald. Flandro cap. 4. & 10. Auger.*

Busbeq. Epist. I.

ARNOLDI, ABBATIS LUBECENSIS,

CHRONIC. SLAVORUM

LIBER VII.

CAPUT I.

1. *Wilhelmus, Comes Juliaccensis. Phi-* 3. *Colonienses Archiepiscopum à Phi-*
lippo se adjungit, - - - 1204 | *lippo retrahere student.*
 2. *Suasus Wilhelmus Adolphus Archiep.* 4. *Innocentius III. illum Roman*
Coloniensis, Philippum Aquisgranum | *vocat.*
coronat, - - - - - 1205

HÆc de statu Latinorum, & de subactione Græciæ, nobis comperta studiis legentium communicamus. Sed quia de sine hujus historiæ certificare eos nondum possumus, nunc ad persequendam Regum narrationem convertamur. Cùm igitur Otho rex Coloniae, ut dictum est, potenter obtinisset, & amplior ei prosperitas arridere videretur, repenti inopinata adversitas contra eum exorta est. Siquidem Comes de Gulike contra eum insidias moliri coepit, ita ut Philippo regi litteras & nuncios occultè dirigeret, hoc demandans, si ipsum divitijs & honoribus ampliari vellet, quòd non solum omnes Principes, fautores Othonis regis, sed & ipsum Archiepisc. Coloniensem in suam partem adducere vellet. Qui gavisus est, hoc remandans, ut super hoc negotio ad locum determinatum sibi occurrere vellet. Quod & factum est. Philippus igitur eum sibi sub juramento arctius astringens, curiam quandam DC. marcas persolventem ei in beneficio concessit, & ditatum auro & argento, vestibus preciosis & equis, ad sua remisit, omnesq; ei obsequentes bene induit. Wilhelmus (a) igitur Comes ipsum Archiepiscopum & omnes nobiliores ita præstigijs suis circumvenit, ut omnes Othoni renunciarent, & in partem Philippise inclinarent. Quid plura? prævalente conspiratione. Philippus Aquisgranum potenter adducitur, ab Adolfo Archiepisc. Rex consecratur (b), & in sedem imperialem collocatur. Displicuit tamen verbum illud Coloniensibus, qui fidem Othoni servabant, arguentes super hoc Archiepiscopum, quòd eis inconsultis tantam novitatem præsumisset. Multisq; supplicationibus ei insistebant, ut factum suum retractare vellet, revocantes

cantes ei ad memoriam factum Domini Papæ, qui ad ipsius petitionem regem Othonem confirmasset, & nulli nisi ipsi manum imponere decreuisset. Cumq; Archiepiscopus nec animum nec factum mutare voluisset, directæ sunt literæ ad Dn. Papam tam Regis quàm Capituli majoris & civium civitatis, quod factum fuerat ei flebiliter insinuantes. Unde commotus per Apostolica scripta Archiepiscopo mandavit, ut infra sex septimanas Apostolicæ sedi se exhiberet, & de obiectis se expurgaret.

Wilhelmus. a) Quorundam opinione Adolphum quinq; millibus marcarum corruptum Ottone deserto Philippi partes secutum narrat *Levoldus à Northof Chron. Comitum de Marka*. Adolphus Archiepiscopus, Brunonis, antecessoris sui non frater, (uti vult *Petrus Merffaus in Brunone II.*) sed ex fratre Eberhardo nepo. juxta eundem *Levoldum* fuit. Genealogiam ex illo atq; ex *Herm. Kerner's Chron. MS. ad ann. 1128.* concinnatam subijcimus:

Adolphus, Comes de Monte & Altena

Adolphus.

Bruno,

Archiep. Colon. tempore Lotharij.

1. Fridericus, Archiepisc. Colon. tempore Barbarossæ	2. Bruno, primum Propos. Bonnfensis, deinde Archiep. Colonienfis, sed abdicat se anno 1193.	3. Eberhardus, Comes de Altena, succedit Brunoni in Archiepiscopatu anno 1193.	4. Engelbertus, Comes de Monte,
--	--	--	------------------------------------

Consecratur, b) Juxta *Godefridi Monachi* narrationem initio anni 1203. consecrationem hanc factam esse oportet. Scribit enim anno 1204. post d. festum S. Martini Præfulem Coloniensem & Ducem Brabantia Philippo Confluentia juramentum fidelitatis præstitisse. Deinde Philippum in Epiphania Domini, videlicet anno seq. 1205. Aquisgrani Principibus, ipsi adhærentibus, conventum indixisse, atq; in hoc ipso conventu illum unctum esse addit, *Georg. Fabric.* ann. 1204. contigisse scribit.

CAPUT II.

1. Henricus, Decanus Magdeb. à Ger- bardo in itinere excacatur.	2. Auctores sceleris præter alias mul- tas etiam canem ferunt.	3. Conradus, factus Episcopus Wurtz- burgensis, occiditur.

Interim non obliuiscendum, quòd bonæ memoriæ Henricus, Decanus Magdeburgensis major, cum pro negotijs suis Philippum regem adire volu-
isset,

iffer, frater Burggrafij, Gerardus, suspectum eum habens, quòd contra Cancellarium Conradum, fratrem suum, aliqua moliri voluisset, insecutus est eum cum suis, & præsumtuosè manus in eum mittens, in terra supinatum exoculavit, virum bonum & pium, & ad decus suæ ecclesiæ vale nominatum. Quæ præsumtio hoc modo multata est, ut mille marcas argenti injuriato, persolveret, & de feudo suo ad centum marcas argenti ecclesiæ majori resignaret, & cum multis nobilibus hominum ei faceret, & cum quingentis militibus militarem ei poenam persolveret, id est, ut singuli milites de loco perpetrati sceleris, usq; ad fores majoris ecclesiæ, caniculum (a) deferrent. Hoc quoq; addendum, quòd idem Cancellarius Conradus, resignato Episcopatu Hildensheimensi, cum ad Episcopatum Herbipolensem sublimatus fuisset, quia erat vir zelator justitiæ, cum pro ecclesia sua conflictum cum ministerialibus suis haberet, qui quadam præsumptione res ecclesiæ invaserant, conditione pacis interposita, ut ipsum negotium, mediante justitia, terminaretur, ab ipsis contradictoribus suis in ipsa civitate Herbipolensi dolosè occisus est. Unde à fidelibus in ipso loco occisionis suæ crux operosa erecta est, & in ea tale epitaphium exaratum:

*Hic proccumbo solo, scelere dum parcere nolo,
Vulnem facta dolo dent habitare polo.*

Hæc est vox occisi, cum sanguine Abel justii ad Dominum clamantis. Dicunt quidam, etiam eum occisum in cilicio inventum, & eum viventem curam pauperum habuisse, & in eorum elemosyna tertionem (b) auri omni septimana expendisse. Novit Dominus qui sint ejus. Quis virum tam delicatum, sericis ornatum, cilicio crederet indutum? Sed nonnunquam sub forma seculari latet animus spiritualis, & e converso sub forma spirituali occultatur, heu, animus carnalis.

caniculum. a) Occurrit hic exemplum *zuvoropiss*, poenæ militaris antiquis temporibus usurpata. Primum ejus exemplum *Witichindus Corbeiensis* ad posteritatem literis transmisit, Everhardus, Rheni Palatinus, Bruniugo potenti in Thuringia viro bellum inferebat, Ellerum (Elneri, *Witich.*) oppidum ejus incendebat, incolis omnibus promissuè trucidatis. Otto I. Imperator atroci factò gravissimè commotus, Everhardo ipsi multam centum talentorum dicit, omnesq; principes & duces militum, quos Everhardus socios adjuutoresq; ad eam rem habuerat, hæc ignominia notat, ut canem ad urbem regiam Magdeburgum portarent, *Annal. lib. II. Repetit Georgius Fabric. orig. Saxon. anno 937. & rer. memomb. Sax. lib. I. anno eodem.* Et *Albertus Krantzzius Sax. lib. III. c. 15.* Quod autem *Christophorus Lehmannæ Chron. Spir. l. V. c. 4.* scribit, Everhardum ob antiqui generis splendorem, & auctoritatem in Imperio, ignominia ferendæ caniculæ liberatum, multam multorum equorum dedisse, inde est, quod ipso Witichindo auctore Imperator Everhardum conde-

condemnaverit centum talentis æstimatione equorum. Videlicet non ipsam pecuniam dare iussus est, sed tot equos, quorum precium ad istam summam pecuniæ excurreret. Idem inuit *Georgius Fabricius*, scribens, ipsum aliquot equos dare de more coactum fuisse. Boruinus, Wratislæ, Bohemæ Ducis, filius, ad hæreditatem paternam, quæ per Wladislaum pulsus erat, recuperandam, Pragæ anno clæ CX, capit. Wladislaus Henrici V. opem implorat. Is misso illic exercitu Boruinum & socios capit, quibusdam oculos eruit, quosdam in vincula conijcit. Prætozem urbis insigni ignominia notavit, quippe in equum strigosum impositum, & post tergum illius vetulum canem alligatum, per circum iussit circumduci, lixtore barbæ ejus manu retinente, quam deinde cum mandibula abscidit, & columnæ in medio circi positæ affixit, extra mœnia Prætoze extruso in exilium, *Joann. Dubrav. lib. X.* Ejusdem consuetudinis exemplum notavit, moremq; ipsum descripsit *Otto Frisingensis.* Cùm Imperator Fridericus I. anno clæ CLV. in Italiam ad augustalem coronam capiendam movisset, bello inter Arnoldum Archiepiscopum Moguntinum, & Hermannum, Comitem Palatinum, orto, pax publica turbata est. Hermannus aliquot Imperij Principibus in suas partes adductis in Antistibus terras exercitum duxerat. Imperator reversus causam in Comitibus Wormatiensibus anno 1156. cognoscit, & Hermannum, cum decem Comitibus, quos facti socios habuerat, per milliære Germanicum, canes ferre coegit. Consuetudinem & exemplum his verbis enarrat: Deniq; vetus consuetudo pro lege apud Francos & Suevos inolevit, ut si quis nobilis, ministerialis, vel colonus coram suo iudice pro hujusmodi excessibus reus inventus fuerit, antequam mortis sententia puniatur, ad confusio- nis suæ ignominiam, nobilis canem, ministerialis sellam, rusticus aratri rotam, de Comitatu in proximum Comitatum gestare cogatur. Hunc morem Imperator servans Palatinum Comitem Hermannum, pacis publicæ turbatorem, quamvis magnum Imperij Principem, cum decem Comitibus complicibus suis, canes per Teu- tonicum milliære portare coëgit. Hoc tam districto iudicio per totam Transalpi- ni Imperij latitudinem promulgato, omnes terror invasit, ut universi magis quiescere, quàm bellorum turbini inseri vire vellent, *libro. II. de reb. gest. Friderici cap. 28.* Frisingensis narrationem *Guntherus*, qui ut Otto, ita & ipse Imperatori *αὐτοκράτορος* fuit, metris reddidit. Et primùm quidem *in Argumento libri V.*

- - - - - merita consumit clade nocentes,

Cumq; Palatino, Comites bis quinq; potentes,

Ferre canes scapulis scdullima pondera cogit.

Deinde disertius in ipso libro:

- - - - - ac ni gravis atas, & sacer ordo

Pontificem tuata forent, aut sanguine poenas

Solveret, aut summi pateretur probra pudoris.

Quippe vetus mos est, tibi si quis rege remoto,

Sanguine, vel flamma, vel seditionis apertæ

Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis

Audeat; antè gravem quam fuso sanguine poenam

Excipiat, si liber erit, de more veterislo
 Impositum scapulis ad contigui Comitatus
 Cogatur per rura canem confinia ferre,
 Sin alius, sellam. Cujus dispendia poenæ
 Ille Palatini custos celeberrimus at læ
 Non potuit vitare Comes cunctisq; videndus
 Portavit scapulis passus plus mille latrantem.
 Hanc quoq; tunc alij simili pro crimine poenam
 Sustinere decem Comites, totidemq; coacti
 Foeda tulere canes generoso pondera collo.
 Cujus inauditæ poenæ timor altus in omnes
 Irruit, ut nullus procerum præsumeret ultra
 Armata certare manu, sed pæce sequestra
 Judicis arbitrio sua quisq; reposeret æqui.

Rem gestam ita describit *Dodechinus Append. ad Mar. Scotum* anno 1155. ut etiam nomina quorundam Comitum exprimat, his verbis: Rex Nativitatem Domini Wormaciæ celebravit, ubi Hermannus Palarinus Comes, & Emicho Comes de Linnengen (Lyningen, *Triibem.*) & Gotfridus de Spanheim, & Henricus de Katzenelenboge, & Conradus Comes de Kirberg (Kirchberg), Henricus Comes de Didsissen (Didesheim), & alij ex parte prædicti Hermanni canes portaverunt. Et sic dominus Arnoldus Episcopus ab excommunicatione eos absolvit. Ex parte verò Episcopi canes portare q; videm coeperunt, Ludovicus Comes de Lohim, & Gulielmus Comes de Glisberg, & alij: Sed ob reverentiam archiepiscopi cessare ab Imperatore iussi sunt. Eandem historiam iisdem pene verbis ex Dodechino repetit *Joann. Triibemius in Chronico Hirsfaugiensi* ad ann. 1155. Meminit & *Georgius Sabinus l. I. de Casaribus Germ. in Barbarossa:*

Mos antiquus erat, qui commoda publica pacis
 Cæsare turbasset bella gerente foris,
 Totius imperij reus inspectante senatu,
 Ut canis impositum corpore ferret onus.
 Ergo quod Italicis dum concita gessit in oris
 Bella, Palatinus moverat arma domi:
 Hunc, licet in vitum detrectantemq; , coëgit
 Indita per Nemetum cœntia ferre canem,

Ex his, & ijs, quæ *Auctor* noster de Gerardo commemorat, consequitur, *xvvs* *Phi-giæ* apud Francos, Suevos, & Saxones fuisse poenæ genus antiquum. Nec verò quenam movebit, in tot legibus Francorum, Saxonum, & aliorum populorum, quarum integri codices jam extant, nullam mentionem ejus poenæ fieri. Putandum enim est, legem scriptam de illa nullam quidem extitisse, sed more tamen & consuetudine introductam fuisse, quæ vim legis obtinere haut raro solet. Atq; inde *Otto Frisingensis* scribit, veterem consuetudinem pro lege apud gentes eas inolevisse. *Guntherus* addit, veterem seu vetustum morem fuisse, ut qui jam prioribus seculis

seculis ante Ottonis I. ætatem in usu fuerit, quemq; postea neglectum Barbarossa in usum reduxerit. Sa ne ipse Henricus Auceps, Ottonis M. pater, Hungaris tributum ab Imperio Romano exigentibus scabiosum & tonsum canem mittebat, quod partim ex hoc contumeliæ genere, de quo agimus, profluxisse judicandum est. *Calvis. anno 932.* Catulam auribus ac cauda populatam misisse scribit *Marescalcus Thurius Desforat. lib. V.* Imò multò antiquius est hoc ignominia genus, si *Plautus Casin. act. 2. sc. 6.* huc respexit, eum inquit: Deps quæso, tu ut quidem hodie canem & furcam feras; quod probabiliter asserit *Jacob. Cujacius Observat. l. XI. c. 22.* Deinde canes illos in scapulis aut collo gestatos, fuisse, idè Auctores commemorant, eosdèq; , ut ignominia major esset, scabiosos, aut aliqua parte corporis mutilatos: & quidem per satis longum spacium, ut per mille passus, aut ex uno Comitatu in alium, aut de loco perpetrati sceleris, usq; ad fores Ecclesiæ, ut noster Auctor habet; aut ad urbem regiam, in qua Imperator aula habebat, ut est apud Witichindum. Videlicet, ut olim, qui ferrum ignitum nudâ manu gestabant, illud pro voluntate iudicis à loco iudicij, usq; ad eum locum ferre cogebantur, quem iudicis sententia ipsis designasset: sic ijs, qui canem portabant, certum spacium in hoc curriculo à iudice determinatum est. Sicut etiam hæc pœna plerumq; in Comitij ab Imperatore & Statibus Imperij decernebatur: ita etiam a signominiam augendam in illis ipsis publicis conventibus eos plerumq; illam subire coactos fuisse apparet. Quod exprimit *Guntherus*, eum iuxta ipsum Hermannus Palatinus eunctis videndus canem scapulis passus plus mille tulserit. Fuisse itidem hoc pœnæ genus ignominiosum admodum, ex verbis horum Auctorum satis iquet. Vocant enim dedecus, ignominiam, summi probrum pudoris. Etiam illud ex dictis clarum, ab ipsis Imperatoribus potissimum hoc pœnæ genus impostum fuisse, idq; in primis publicæ pacis turbatoribus, aut etiam istis, qui alius inignis sceleris rei essent: & ita quidem, ut nec ordinis ecclesiastici viri ab illo immunes fuerint.

Quam verò causam aut rationem fuisse *κυνόφορίας* putabimus? Geminam affert scriptor Gallicus *Andreas Fauyn* apud *Johannem Limneum de Jure publ. l. VI. c. 6. §. 91. & Additionib. §. 90.* priorem quidem, quod illa *κυνόφασαξία* significatum fuerit, reum ex nobili familia ortum esse, cui ob generis claritatem venandi jura concessa fuerint; alteram autem, quòd eum canis sit symbolum fidelitatis erga dominum, Nobilis felonix convictus, palam ostentaretur populo tanquam nequam, & perjurus in dominum atq; Principem suum, quiq; ideo non minus puniendus sit, quam canis, cujus ea erga dominum fides est, ut ad mortem usq; pro illo pugnare paratus sit. Atq; hanc posteriorem sibi valde probabilem videri etiã *C. Rittershusius in Notis ad Guntheri l. V. v. 194. & Phil. Camerarius Hor. subcis. Cent. II. cap. XCV.* testatur.

fertonem by Ferton, vel Verton, *Verdtug/etn Vlerthell* est vetus Germanorum vocabulum. Ita legitur in vetustis libris Germanica lingua scriptis *ein Verton oder Verting Wach*; inquit *Johannes Oldendorp in Lex. Juridico.* Singulis annis tenentur dare unum fertonem ceræ, *Anniversarij Alemann. eccles. apud Golt.*

dast. Tom. II. part. 2. Cùm de re nummaria usurpatur, est quadrans marcæ. Nam marcæ dividebantur in dimidias marcas & in Vertones, i. e. in quartam parte m marcæ, *Tilemannus Fricse, Speculo monetæ l. IV. c. 13.* Si igitur marca puri auri conficit ex vulgata computatione LXXII. Rhenanos, seu LXXXVI. Joachimicos, Verto continebit XXIV. Joachimicos. Et quando marca puri argenti octo truncijs æstimata est, Verto confecit duas unctas, seu duos nummos unciales, qui hodie duo Joachimici, Fredericus mille factorum annuam pensionē prætermisit, *Cap. II. de sentent. & re judicata in 6.* Quatuor in partes res ecclesiasticæ dividendæ erant, fertones dictas, secundum *Constitut. Caroli M. c. 32. In Decret. pontific. cap. Mos est. & cap. Sancimus, quæst. 2. c. 12.* Hanc hodieq; sacrificuli redimunt aliquot nummis, vocantq; vertonem. Cuius locata pro tribus fertonibus argenti annuatim, *Ephemerides S. Galli, apud Goldast. Tom. I. In Aurea bulla c. XXXIX.* jubet Imperator, ut Principes imperij, quando feudum ab Imperatore accipiunt, Officialibus Imperatoris dent LX marcas argenti cum uno fertone.

CAPUT III.

1. Innocentius III. Archiepiscopum ad dicendam causam non comparentem, sede pellit, - - - 1205.	3. Innocentij saper ea re episcopala.
2. Bruno, Præpositus Bonnenfis, illi succedit.	4. Bruno Ottoni adheret.

1. **A**rchiepiscopus tamen, neglecto mandato Apostolici, ejus præsentia non exhibuit. Unde dati sunt iudices, Henricus, Canonicus ad S. Gereonem, Anselmus & Christianus, parochiani. Qui eum legitime citatum monerent, ut errori suo renunciaret; quod si nollet, eum excommunicatum deijcerent, & alium idoneum ecclesiæ suæ præficerent. Quod & factum est.
2. Cùm enim acquiescere nollet salutaribus monitis, sub interdicto positus est, & Bruno (a), Bonnenfis Præpositus, ei est substitutus. Ad quod tamen negotium solennius exequendum à Domino Papa majores personæ sunt delegatæ, ut subjecta declarat epistola.

3. *Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, Archiepisc. Moguntino & Episcopo Cameracensi, & dilecto filio Scholastico S. Gereonis, Sal. & Apostolicam benedictionem.*

UT Adolphus, Coloniensis Archiepisc. incidat in foveam, quam paravit, & intret impius gladius in cor ejus, pertinax ipsius inobædientia, perjurium iteratum, & proditio vulgata deposcunt, Ipse enim nec Deum timens, nec

nec reveritus hominem, nec Colonienſis eccleſiæ dignitatem attendens in offenſam Dei, eccleſiæ Romanæ contemptum, & ſuæ ſedis diſpendium, a te jugum obœdientiæ excuſſit, juramentum ſemel atque iterum præſtitum violavit, & eum prodidit, quem crearat. Sanè cùm olim cariſſimum in Chriſto filium noſtrum, illuſtre Othonem, in Romanorum Imperatorem electum, coronaveſſet in regem, & fidelitatis ei præſtitiveſſet juramentum, apud nos multipliciter inſtituit, ut eidem regi favorem Apoſtolicum impendentes, ratum, quod ipſe facerat, haberemus. Cùmque multiplicatis interceſſionibus obtinuiſſet à nobis, ut in ſœnore ipſius Regis deferremus honori eccleſiæ Colonienſis, cœpit in ejuldem devotione tepeſcere, ac manum ſuam ab aratro retrahens, occaſiones frivolæ invenire, ne quod plantaverat, irrigaret, quatenus citò areſceret planta ejus, cùm ſolitudinem ſuam manus ſubtraheret plantatoris. Eſſi neque qui plantat neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat, Deus. Invaluit nihilominus per gratiam Dei novus palmes, & cùm extenderet jam ramos ſuos, & pullularet, vidit plantator invidus & invidit, & non potuit diutius occultare virus ſuum: quia nequam mentem iniqua operatio revelavit, & arbor agnita eſt in fruſtu. Commonitus igitur & conventus, iterum præſtitit juramentum, quòd eundem Regem nunquam deſereret, nec in partem alteram declinaret. Sed juramentum ſtabilire non potuit mentem illam, quæ innatæ levitatis vitio fluctuabat. Nos autem licet non de ſacili crederemus, quòd vir tanta præditus dignitate, ſic eſſet adverſarius ſuperiori, & quod fecerat, intenderet annullare, ne quid tamen ſollicitudini noſtræ deeſſet, ad conſtantiam eum excitare volentes, & monitis & minis inſtitimus apud eum, & ſub quanta potuimus ei diſtinctione præcepimus, ut eidem Regi aſſiſteret, & ad promotionem ejus efficaciter aſpiraret, cavens ſolicitè, ne maledictionem pro benedictione reciperet, ſi illuſiſſe nobis tam turpiter probaretur. Ipſe verò non attendens, quòd ſicut obœdientia victimis antefertur, ſic inobœdientia idololatria comprobabatur, dirumpens in vitium inobœdientiæ incidit, & contra præceptum noſtrum & proprium juramentum, corruptus pecunia, ſicut fertur, dominum ſuum temerarius prodidit, & converſus in arcum perverſum, nobili viro Philippo, Duci Sueviæ, contra eum impudenter adhæſit. Et ne quid præſumptioni ejus deeſſet, ne culpa ejus aliquo velamine poſſet palliari, nuper Aquisgrani, ubi præſatum Regem ſolemniter coronaverat, memoratum Ducem publicè coronavit. Quare excommunicationis ſententiam incurrit, quam in eccleſia B. Petri Coloniae coram multitudine copioſa, ipſo præſente ac gerente ſtolam ſacerdotalem in collo, & candelam accenſam in manu tenente,

te, frater noster, G. Remensis Archiepiscopus, tunc Episcopus Prænestinus, Apostolicæ sedis legatus, promulgavit in eos, qui à præfato Rege recederent, & parti alteri adhererent. Ut igitur Colonienses, qui noluerunt in malo caput languidum imitari, sed in eiusdem Regis fidelitate perstiterunt firmius, & persistunt, expurgato fermento veteri, quod voluit totam massam corrumpere, sint nova conspersio, sicut sunt azymi, nihil corruptionis habentes, cum iuxta canonicas sanctiones accusatione non egeat manifesta, unde nos ejus exemplo, qui absens corpore, præsens autem spiritu Corinthium damnarat absentem, potuissimus in eum sententiam promulgare, ad majorem tamen cautelam, consilio fratrum nostrorum, & tam Episcoporum quàm Prælatorum aliorum plurimorum, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, districtè præcipientes, quatenus cum apud vos sint ita luce clarius manifesta, dictum Archiepiscopum pulsatis campanis, & accensis candelis, singulis Dominicis diebus & festivis excommunicatum publicè nunciatis, & faciatis per omnes ecclesias Colonienses & vicinas dioceses sub solennitate simili nunciari, suffraganeos & omnes vasallos Coloniensis ecclesiæ tam clericos quàm laicos absolutos ab ejus obœdientia nunciantes. Quia verò si tantum scelus remaneret inultum, qui vis de cætero posset impune inobœdientiæ vitium, periurij crimen & proditiõnis facinus perpetrare, sub eadem vobis districtione præcipimus, quatenus cum hæc in illo possint apud nos tergiversatione celari, vos eum, auctoritate vestra suffulti, à pontificali officio sublato cujuslibet contraditiõnis & appellatiõnis obstaculo deponatis: Nisi forsitan intra mensem post factam denuncia-tionem à vobis ad sedem Apostolicam accesserit judicandus: his, ad quos jus electionis novistis pertinere, Apostolica auctoritate injungentes, ut personam idoneam, quæ tanto congruat honorì, sibi eligant in pastorem. Quòd si electionem contigerit aliqua fortè, quod absit, occasione differri, ne bona ecclesiæ Coloniensis possint interim deperire, alicui personæ honestæ & providæ ac potenti committatis administrationem ipsius. Quia verò ejusdem ecclesiæ tanto amplius zelamus honorem, quanto clerum & populum ejus devotiores & firmiores sumus experti, ne unitatem ejus aliqua scissura corrumpat, si forsitan hi, ad quos spectat electio, non potuerint convenire, præcipiatis eisdem, ut in aliquos viros idoneos conferant vota sua, ad sedem Apostolicam accedentes cum consilio nostro, qui ad eorum concordiam, faciente Domino, dabimus operam efficacem, ut personam idoneam sibi eligant in Prælatum.

Taliter, ut meruit, Adolfus de dignitate sua est dejectus, & Bruno memoratus in locum ipsius est sublimatus. Qui à Domino Apostolico insignia Archiepiscopatus suscipiens, & cum Othone, quæ pacis sunt, sentiens, in civitate quidem subditis suis præerat, Adolfus verò, utpote vir parentatus (b), quæ foris erant, violenter infestare non cessabat.

Brüno, a) Fuit Comes de Seyna, & Bruno IV. dictus, *Merffæus n. XLIX.* parentatus. b) Vir parentatus hæc, & infra *c. 9. n. 7.* est, multis majoribus clarus.

CAPUT IV.

1. Pontificis in Ottone juvando constantia.
2. Ejusdem epistola.

IN omnibus his Apostolicus, ut columna immobilis, à suo proposito non cessabat & hunc inobædientem ecclesiastica censura infirmare, & Othonis partes constantiter confirmare. Nec desuerunt, qui suggestionibus sive muneribus seu promissionibus tentaverunt animum ipsius immutare. Ille verò nec prece, nec precio, nec etiã minis aliquo modo, quæ fecerat, volebat retractare, sed suum electum semper in omnibus studebat & confortare & confirmare. Hæc luce clarius nobis comperta præsentis scripti testimonio possumus comprobare.

Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, illustri regi Othoni, in Romanorum Imperatorem electo, Sal. & Apostolicam benedictionem.

SYncerae intentionis affectum, quem circa promotionem regiam habuimus hætenus, & habemus, explicare nos litteris non oportet, cum plenius hunc exponat effectus, & fidelius interpretentur mentem nostram opera quàm scripturæ. Sanè præter opinionem plurium & multorum consilia suscepimus ab initio causam tuam, de cuius promotione omnes penè penitus desperabant, & studuimus efficaciter promovere. Nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum inclytæ recordationis Richardi, regis Anglorum, avunculi tui, videbaris ab omnibus derelictus. Licet enim non desuerint, qui multipliciter nos tentarent, & muneribus & promissis nos vel-

lent à favoris tui proposito revocare, nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec monitis potuerunt aliquatenus flectere mentem nostram, quin de die in diem amplius in tua dilectione serveret, & ad exaltationem tuam propensius aspiraret. Quamvis autem neque qui plantat, neque qui rigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, gaudemus tamen in eo, qui dat omnibus affluenter: quia ei, quod plantravimus & rigavimus, incrementum benignus indulgit, ita ut sicut granum sinapis, quod mulier in horto suo legitur seminasse, planta nostra in arborem magnam jam crevit, & in cujus ramis volucres cœli, Deo dante, in brevi sedebunt: & sub cujus umbra bestiarum terrarum requiescent. Cum igitur Dominus dirigat gressus tuos, & firmet de die in diem amplius regnum tuum, moneamus serenitatem regiam, & exhortamur in Domino: quaremus cum tempus acceperis jam opportunum, opportunè & importunè, vigilanter & incessanter insistas, ut bonum principium finis optimus subsequatur, & optatum commune desiderium nostrum sortiatur effectum, siveas in dilectione ac devotione Principes, qui te sœvent, ut alios melius ad tuarum serenitatis favorem inducas, & dum tibi Principum favor arri-det, ad tuarum promotionis profectum intendas, nec negligas in aliquo factum tuum, sed omni diligentia studeas promovere. Sanè speramus in eo, qui est in se sperantium fortitudo. Quòd si denuò profeceris, sicut hoc anno diceris profecisse, non erit, qui tuo profectui se opponat, vel divinæ dispositioni resistat. Datæ Anagninæ XVII. Cal. Ianuarij, Pontificatus nostri anno sexto.

Hæc de constantia Dn. Apostolici circa regem Othonem dicta sufficiant.

CAPUT V.

1. Philippus Ducem Limburgensem ad suas partes traducit.	3. Otho Rex cum filio Ducis elabatur.
2. Limburgensis per fraudem cives Colonienfes in hostem educit: cadunt CCCC. - - - - 1206.	4. Bruno Episcopus capitur & Wurtzburgum abducitur,

Philippus autem Coloniam infestare non cessabat, qui etiam muneribus datis, ita omnes sibi, ut dictum, astrinxerat, ut ipsum Ducem de Limburg in suam quoque partem inclinaret. Ipse enim post defectum Adolphi Archiepiscopi curam civitatis acceperat, ita ut omnes & omnia ad ipsius nutum regerentur. Quodam(a)igitur tempore Philippo Coloniam impetente, iste cives insidiosè eduxerat, & eos ab hostium impetu securos fecerat: cum repen-

repente irruentibus hostibus super quietos, ad quadringentos viros strage facta, cæteri omnes, vix paucis evadentibus, in captivitatem ducti sunt. Rex tamen evadens, cum Episcopo Brunone, & filio Ducis, cui nomen Walrauen, venit ad castrum Wassenburg, sperans seilicet refugium habiturum. Timens tamen traditionem, per occultum quendam adhibitum, cum eodem Walrauen per noctem evasit. Hostes verò subsecuti, sperantes se Regem conclusisse, cum ipsum frustrati non invenissent, Episcopum latitantem comprehendunt, ac Philippo regi tradunt. Qui sperans se multum hac captivitate profecisse, eum in vincula conjecit, & aliquandiu in captivitate tenuit. Cumque ignominiosè satis ad multa loca deduceretur, Herbipolin tandem deductus est, ibique diutinam, remissius tamen, sustinuit captivitatem:

Quodam. a) Contigit hæc civium Colonienſium clades anno 1205, ut habet *Godefridus Monachus*. Wassenburg, *Godefrido Wallenberg* appellatur.

CAPUT VI.

1. <i>Papa Legatos ad concordiam faciendam mittit. - - - 1206.</i>	3. <i>Otho illos id contramentem Pontificis fecisse ostendit.</i>
2. <i>Philippus ab his excommunicatione solvitur.</i>	4. <i>Bruno Antistes liber demittitur.</i>

Post hæc (a) ad bonum compositionis Dominus Apostolicus duos Cardinales delegavit (nomen unius Hugo, Episcopus, & alterius Leo) ut Philippum ab excommunicatione soluerent, si forte per dispensationem bonorum & religiosorum Patrum, sive consilio principum, unitas pacis inter eos reformari posset, ea tamen conditione, ut Bruno captivus liberrimus ab omni captivitate laxaretur. Venientes igitur legati Domini Apostolici ad Philippum, ipsi legationis ordinem, qua fungebantur, exposuerunt. Cui in his, quæ audierat, bene placuit, sed Archiepiscopum absolvendum omnino negavit. Dicebat enim in absolute Archiepiscopi nimiam se incursum offensam, Adolphi videlicet, & omnium illorum, quorum gratia ad fastigium Imperij per secundam consecrationem erat sublimatus. Cardinales igitur cæcitate percussi, immemores mandatorum Domini Papæ, propter munera Philippi, qui eos argento & auro ditabat, & bene indutos lautissimè procurabat, Philippum quidem absoluerunt, sed Archiepiscopum victum reliquerunt. Dixerunt ergo Othoni regi: Nos æmulum tuum absolvimus, ut cum eo, sicut mandavit Apostolicus, si fieri potest, ad pacis concordiam tendas. Quibus Rex: Si fecistis, inquit, mandatum Domini Papæ, istas perspiciatis litteras. Miserat enim Apostolicus Othoni regi litteras clanculo

culo de absolutione Philippi & liberatione Brunonis Archiepiscopi, eundem tenorem continentes. Cumque solutis litteris tenorem earum perspexissent, exterriti sunt valde. Quibus Otho minas terribiles intulit, a quibus
 4 tamen pro reverentia summi pastoris abstinuit. Illi autem ad Philippum reversi, se errasse confessi sunt, dicentes sine liberatione Brunonis Archiepiscopi ejus absolutionem stare non posse. Qui necessitate compulsus, Brunonem bene tractatum à captivitate soluit, ipse verò ad colloquium regis
 5 Othonis se præparavit. Cumq; (b) Philippus consisteret Quedelingenburg, & Otho in Harlingenburg, ad colloquium Reges cum Cardinalibus & admodum paucis convenerunt. Sed in nulla forma pacis ab invicem discesserunt.

Post. a) Cardinales hos in Germaniam missos esse anno 1206. asserunt *duo Chr. MSS. Lub. & Georg. Fabr.* Alij in leg. ann. rejciunt.

Cumq; b) *Godefridus Monachus*, ad ann. 1206. ita de hoc colloquio: Post hæc ambo Reges, mediante Henrico de Kalinthin, familiare colloquium juxta Coloniam habuerunt, sed quid simul contulerint vel consiliati fuerint, non omni-

bus illo in tempore innotuit. Addit *Marquardus Freherus*: forte de filia Philippi jngenda Ottoni, ut postea factū. *Albertus Stad.* collocat colloquium in ann. 1207. & Quedelburgi habitum esse scribit. Idem Henricus de Kalinthin Ottonem Wittelsbachium patricidam iterum interfecit, *Chronicon Elwangense,* anno 1205. & alijs.

CAPUT VII.

1. *Philippus denuo Brunonem capit; sed ad Papæ minas iterum dimittit.*
2. *Transigitur inter Brunonem & Adolphum.*

Philippus tamen placere volens Adolfo Archiepiscopo & cæteris amicis, necdum se à captivitate Brunonis abstinuit, sed eum comprehensum misit ad castrum firmissimum Rodenburg, ibique eum in captivitate tenuit. Quod cum significatum fuisset Domino Papæ, denuò ei litteras misit, districtè præcipiens, ut Archiepiscopum Brunonem de captivitate solutum cum honore ipsum ad eum transmitteret: quod si non faceret, sciret se excommunicationi velut transgressorem subjacere. Philippus igitur Rex timens sententiam excommunicationis, Archiepiscopum cum honore ad Dominum Papam transmisit: Qui tam diu ibi stetit, quousque omnem dignitatem suam, Adolfo humiliato, cum plenitudine potestatis perciperet. Denique de Adolfo dispensatum fuerat, ut CC. marcas de telonio Ducensi perciperet, & totidem de Coloniensi, & Otho stipendia in ipsa civitate, & his contentus, Brunonem Archiepiscopum non inquietaret.

CAPUT VIII.

1. *Livoni ad Christi fidem per Meinardum convertuntur.* 2. *Meinardus ab Hartwico, Archiepiscopo Bremensi, dignitate Episcopi ornatur. - - - - 1170.*

Opportunū (a) arbitror, memorię fidelium commendare, nec silentio præterire, devotionem & laborem multorum religiosorum, quo apud gentiles, qui Livones dicuntur, defudatum est, qui verbi Domini semina spargentes, ipsum populum ab idolatria cessare laboraverunt. Vidimus sanè propter eorum instantiam multos cooperatores existere, alios peregrinando, alios sua conferendo, ut seges Christi fructuosa confurgeret, & multa messe Diaboli zizania suffocarentur. Fuit autem primus hujus institutionis auctor Dominus Meinardus, Sigebergenſis Canonicus, quem eloquium Domini inflammavit, ut eidem populo infideli pacem Domini nunciaret, & ipsum paulatim calore fidei scintillarēt. Cumque vir bonus per aliquot annos cum negotiatoribus illuc iret, & suis negotijs devotus insisteret, sensit manum Domini non invalidam, & auditorum suorum devotionem plurimam. Accedens igitur ad Bremensem ecclesiam. quam tunc Dominus Hartwicus Archiepiscopus regebat, suam intentionem, suorumque auditorum devotionem, ipsi Archiepiscopo similiter & capitulo majori exposuit, ut non sine auctoritate vel consilio cœpto labori insisteret. Qui sperantes ipsum plantando & rigando incrementum Domini percipere, ipsum ad prædicandum gentibus miserunt, simul etiam Pontificali honore sublimantes majore auctoritate roboraverunt. Ipse ergo humilis & devotus suis auditoribus verbi spargens semina, arguendo, obsecrando, magis tamen obsecrando duritiam gentilium frangens, ipsorum corda non minus muneribus quàm exhortationibus paulatim ad quod volebat, Deo annuente, perducebat.

Opport. a) Res hoc ordine gesta est: Mercatores Lubecenses seu tempestate maris, ut quidam narrant, seu studio mercaturæ faciendæ ad litus Livonicum anno 1173. imperante Friderico I. acti, à Livonis primùm licentiam merces suas ibi exponendi obtinuerunt. Hi postea *Meinardum*, Canonicum Segebergenſem, secum illò perduxerunt, virum pietate insignem, atq; ad capiendos barbarorum animos aptissimum. Ad Bremenses hoc nonnulli, idq; per errorem, ex loco-

rum fortassis ignoratione ortum, referunt, quòd Episcopus Lubecensis sub Archiepiscopo Bremensi esset, à quò Meinardus Episcopus consecratus est. Nec verisimile est, Bremenses illa tempestate Balticum mare commerciorum gratia navigasse. Postquam Meinardus felices progressus aliquot annis in animi gentilium vera religione imbuendis fecisset, ab Archiepiscopo Bremensi, ut diximus, anno 1170. consensu Alexandri III. Episcopi dignitate auctus est. Ubi novæ ecclesiæ annos

tres & viginti præfuisse, *Bertoldum*, Cisterciensis Ordinis Abbatem, ab Hartvico Archiepiscopo Bremensi consecratum anno 1196. habuit successorem. Bertoldus postquam Episcopatum rexisset annos undecim, in prælio, quod peregrini milites gerebant, qui pietate adducti ad militiam pro Christiana religione in illis locis introducenda confluerant, fortiter occubuit. Tunc anno 1204. *Albertus* ab Innocentio III. eod. missus est. Crescente multorum pietate plurimæ sacræ militiæ adversus infideles se devovebant, & societate instituta Ensisferi (*Schwärtbrüder*) appellabantur. Hic cum hostium barbarorum impetum diutius soli susti-

nere non possent, *ordini Teutonicorum*, in Borussia se jungebant. Nam *Volquinnus*, Præpositus illorum, à Conrado, quinto Borussia Magistro anno 1234. in ordinem Teutonicum susceptus est. Ex quo tempore Magistri Livoniæ ordini huic in Borussia Teutonico tributarij fuerunt, usq; ad Albertum, Marchionem Brandenburgensem, à quo Livoni anno 1513. pecunia se redemerunt. *Albert. Stadenf. ann. 1195. & 1197. Balthaf. Müllow / Chronic. Livon. Krantz. Wandal. l. VI, c. 9. 10. Alexand. Guagnin. rer. Polon. Tom II.*

CAPUT IX.

1. *Riga Episcopatus à Meinardo fundatur. - - - - - 1186.*
2. *Livonia fertilitate agrorum dives.*
3. *Meinardo succedit Bertoldus. 1193.*
4. *Bertoldus Christianos ad expeditionem sacram contra infideles istorum locorum hortatur.*
5. *Magna manus militum sacrorum ex Germania eod. confluit.*
6. *Bertoldus per insidias à barbaris captus obtruncatur, - - 1204.*
7. *Albertus expeditionibus bellicis*

8. *Livonos & vicinas gentes ad fidem adducit.*
9. *Equites Ensisferi in Livonia orti.*
10. *Livoni nec blandimentis nec tormentis ad fidem Christi abnegandam adduci possunt.*
11. *Russie Princeps tributis exigendis Episcopo molestias creat.*
12. *Episcopus & Ensisferi de terris occupatis inter se contendunt.*

1 **A** Nno igitur verbi incarnati M. C. LXXXVI. fundata est sedes episcopalis in Livonia à venerabili viro Meinardo, in titulum patrociniæ beatae Dei genitricis Mariæ, in loco qui Riga dicitur. Et quia idem locus beneficio terræ multis bonis exuberat, nunquam ibi defuerunt Christi cultores, & novellæ ecclesiæ plantatores. Est enim eadē terra fertilis agris, abundans pascuis, irrigua fluvij, satis etiam piscosa & arboribus nemorosa. Dominus quoque Bertoldus Abbas in Lucca, relicta prælatione & ipse verbi semina gentilibus spargere studens huic labori non impiger se ingerebat. Unde gratia Dei cooperante, non parum gentilibus quibusdam acceptus erat. Considerabant sanè

in viro gratiam conversationis, temperantiam sobrietatis, modestiam patientiamque abstinentiæ, instantiam prædicationis, iucunditatem affabilitatis. Unde post decessum Domini Meinardi, qui, ut præmissum est, bonum certamen certavit, cursumque felicem consummavit, quia omnibus tam clero quam populo conversatio Domini Bertoldi innotuerat, ipsum unanimi consensu locum defuncti fortiri exoptabant. Qui veniens Bremam, Episcopus consecratur, cui etiam ad supplementum laboris reditus annuales in eadem ecclesia ad viginti marcas deputantur. Cujus prædicationis instantia nonnulli sublimes & nobiles signaculo sanctæ crucis insigniti, ad deprimentas gentilium vires, vel potius ad cultum Christi perdomandas, iter peregrinationis arripiunt. Nec desierunt sacerdotes & litterati, suis exhortationibus eos confortantes, & ad terram promissionis felici perseverantia eos pertinere promittentes. Et quia profectio sive peregrinatio Hierosolymitana tunc vacare videbatur, ad supplementum hujus laboris Dominus Cœlestinus Papa indulserat; ut quicumque peregrinationi memoratæ se vovissent, huic itineri, si tamen ipsis complacuisse, se sociarent, nec minorem à Deo peccatorum remissionem perciperent. Fit igitur de tota Saxonia, Westfalia vel Frisia, Prælatorum, Clericorum, militum, negotiatorum, pauperum & divitum conventus plurimus, qui in Lubeca comparatis navibus, armis & victualibus, Livoniam usque pervenerunt. Cumque Præsul beatus exercitum produceret contra infideles, Christi cultoribus insidiantes, in manus impiorum cum duobus tantum devolvitur, occiditur, & ut speramus, gloria & honore coronatur: Erat enim flagrans mortis desiderio.

*Qui sicut prima lucratur brevitate artis,
Sic ipsi prima fuerat data copia mortis.*

Denique die secunda cum requirerentur corpora occisorum, inventum est corpus Episcopi intactum & incorruptum, cæteris corporibus, quia æstus erat, muscis & vermibus repletis. Quod cum planctu nimio & exequiis solennibus in civitate Riga tumularum est. Post hæc Dominus Alberus, Bremensis Canonicus, in sedem defuncti sublimatus est. Qui cum adhuc juvenili floreret ætate, magna morum pollebat maturitate. Et quia vir patientibus erat, ornatus fratribus & amicis, in vinea Domini cooperatores habebat plurimos. Nec facile exprimere potero, quantum invenerit gratiam apud Reges & magnates, qui ei cooperabantur pecuniis, armis, navibus, victualibus, inter quos Dominus Andreas, Archiepiscopus Lundensis, Bernhardus Pachelburgensis, Iso quoque Verdensis manus suas Domi-

no consecraverunt. Obrinuerat etiam a sede Apostolica, ut si quos invenisset viros religiosos, & verbi Dei erogatores, sive de ordine Monachorum, sive regularium Canonicorum vel aliorum religiosorum, ipsos suo labori cooperatores efficeret. Unde ipsum sequebatur multitudo maxima, & militum manus copiosa. Cumque frequenter æstivo tempore exercitum duceret contra crucis Christi inimicos, non solum Livones, verum etiam alias barbaras nationes ita sibi subjecerat, ut ab eis obsides acciperet, & pacis conditiones cum eo facerent. Crevit igitur ecclesia Dei per venerabilem virum Albertum, bene disposita Præpositis, parochijs, cœnobijs. Multi etiam continentias voventes, & soli Deo militare cupientes, forma quadam Templariorum omnibus renunciantes, Christi militiæ se dederunt, & professionis suæ signum in forma gladij, quo pro Deo certabant, in suis vestibus præferabant. Qui confortati & animo & numero, inimicis Dei terrore non parvo formidabiles effecti sunt. Nec defuit divina miseratio fidem suorum inconcussam roborando, & hoc indicijs veritatis demonstrando. Nam cum quidam neophytorum ab inimicis suæ gentis comprehensi fuissent, muneribus & blandimentis ad pristinum errorem eos immutare satagebant. Quibus cum nulla ratione contentirent, sed susceptæ fidei sacramenta inviolabiliter constantissimè observare decrevissent, incredibili tormentorum genere eos trucidabant, qui sua confessione multos confortabant: quia per eos plurimi Deum glorificabant. Verùm inter hæc prospera non defuerunt adversa. Siquidem Rex Russiæ de Plosceke de ipsis Livonibus quandoque tributum colligere consueverat: quod ei Episcopus negabat. Unde sæpius graves insultus ipsi terræ & civitati sæpe dictæ faciebat. Sed Deus adjutor in opportunitatibus suis semper protegabat. Orta tamen fuit inter Dominum Episcopum & fratres supra dictos, qui Dei milites dicuntur, quædam intestina simultas & mirabilis quædam altercatio. Dicebant sanè fratres, ipsorum juris esse tertiam partem totius gentilitatis, quam Dominus Episcopus vel verbo prædicationis vel violentia expeditionis obtinere potuisset. Quod cum Episcopus omnino eis negaret, facta est inter eos gravis discordia, ita ut multum contra ipsum in curia Romana laborarent, nec minus Dominus Episcopus suam sententiam confirmaret.

CAPUT X.

Gerhardi, Friderici I. in Ægyptum & Syriam ad Saladinum legati, itinerrarium.

Quia (a) aut prodesse volunt, aut delectare, Poetæ, nos paululum dimissa Quistoria Regum, ad alia nobis comperta, & utilitati legentium profutura,

ra, videlicet ad Ægyptum & partes Libyæ tranſeamus. Anno Dominicæ incarnationis M. C. LXXV. Dominus Fridericus, Imperator Romanorum & Augustus, miſit Dominum Gerardum, Argentinensem Vicedominum, in Ægyptum ad ſalutandum regem Babylonæ. Nunc igitur ipſius perſona loqueretur attendatis. Quæcunque in commiſſa legatione vidi, vel veraciter percepi, quæ habitabili orbi noſtro rara vel extranea videbantur, per mare & per terram, ſcripro cominendavi. Apud Genuam mare aſcendi VIII. Idus Septembris. Inde verò navigans, inter duas inſulas, ſcilicet Corſicam & Sardiniam, tranſij. Harum inſularum una diſtat ab altera per quatuor milliaria, utraque verò ſatis pulcra per planum & montana diſpoſita, ſuperabundans (b) omni bono terræ. In Corſica verò ſunt homines utriusque ſexus compoſiti, curiales, habiles, hospitales, viri militares & bellicoſi. In Sardinia autem e contrario ſunt homines incompoſiti, ruſtici, ſylvani, tenaces, viri effœtinati & deformes. In Sardinia lupi non habitant. Mare Sardinie inter cætera maria ferociſſimum eſt, & magis periculofum. Tenet etiam Sardinia in longum & in latum ex omni latere ſex diætas, & eſt terra infirmiſſima. Corſica tenet in longum & in latum tres diætas, & terra ſatis ſana, niſi quòd per eam deſluit annis infirmiſſimus, quem ſi anima viva guſta verit, morietur, & aves, ſi propè tranſeolant eam, morientur. Per has duas inſulas tranſiens, in Siciliam veni. Hæc inſula eſt terra ſuaviſſima, omni terrena fecunditate opulenta, plana, montanis vinis, pratis, paſcuis, fontibus, rivis, fluminibus jucundiſſimis, diverſis generibus fructuum & herbarum perornata, excipiens tranſitum maris in modum crucis, mercatoribus aptiſſima, ſed paucis inhabitatur hominibus. Tenet enim in longitudine & latitudine ex omni latere ſex diætas, & plures continet civitates. Iuxta verò hanc inſulam ex uno latere in oppoſito eſt quædam inſula, nomine Malra, diſtans à Sicilia per viginti milliaria, & Sarracenis inhabitata, & eſt ſub Domino Sicilia. Veruntamen non longè a Malra eſt alia inſula Panteleon, quam Sarraceni inhabitant, nec ulli Domino ſubijciuntur. Sunt enim homines inculti & ſylvani, habitantes in cavernis terræ: quos ſi fortè magnus exercitus ſupervenerit, cum omni ſupellectile ſua terræ cavernas intrant: ut, qui pugnando defendere ſe non valent, ſaltem fugiendo evadant. Hoc genus hominum magis vivit de pecuaria, quàm de fructibus terræ, quia granum non colit, niſi paucum. Inde procedens per ſeptem dies, veni ad terram barbaricam, ab Arabibus inhabitatam, quod genus hominum ſine domibus degit ſub dio, ubicunque terrarum habitet. Dicunt enim quòd pro tam brevi ſpatio vitæ ſuæ domos edificare, vel in eis habitare, intuitu divinæ remunerationis, omittant,

terram parum colunt, sed de sola pecuaria vivunt. Viri & mulieres ferè nudi incedunt, nisi quòd vili panno sola pudibunda coöperiunt. Gens ea miserima est, & omni bono privata, inermis & nuda, nigra, deformis & indebilis. In mari quoque quadraginta septem diebus navigando, diversa genera piscium vidi. Vidi enim genere piscem magnum, ut conijcere potui, habentem in longitudine CCCXL. ulnas. Vidi & pisces super mare volare ad jactum unius arcus vel balistæ. Tandem portum Alexandriae intravi, in quo portu turris altissima de lapidibus erecta est, ut navigantibus portum indicet. Quia Ægyptus terra plana est, & tota nocte ignis in ea ardet, ut appropinquantibus, ne pereant, portum significet. Alexandria est civitas egregia, ædificijs, pomærijs & immensa multitudine perornata, & Sarracenis, Judæis & Christianis inhabitata, sub dominio regis Babylonie constituta. Hujus civitatis prima constitutio, sicut in ejus apparere vestigijs, maxima fuit. Extendebatur enim in longum quatuor miliaria, in latum verò per unum milliare. Hanc brachium, ex Euphrate deductum, in uno tangebatur latere, & mare magnum firmabat in alio latere. Nunc eadem civitas ad mare contracta extat per magnum campum à prædicto brachio Nilii. Sciendum est autem, quòd Euphrates & Nilus una & eadem aqua sit.

In Alexandria omne genus hominum legem suam liberè colit. Hæc civitas valde sana est, plurimos etiam centenarios senes in ea reperi. Civitas hæc vili muro abtque fossatis munitur. Sciendum est, quòd prædictus portus soluit annuatim de pedagio quinquaginta millia aureorum, qui faciunt plus quam octo millia marcarum puri argenti. Hanc civitatem diversum genus hominum frequentat cum suis mercationibus. Aquam dulcem hæc civitas non habet, nisi quam per aquæductum supra dicti Nilii uno tempore anni in cisternis(c) suis colligit. In eadem urbe sunt plures ecclesiæ Christianorum. Inter quas est ecclesia B. Marci(d) Evangelistæ, extra muros novæ urbis supra mare sita. In qua vidi septendecim monumenta, ossibus & sanguine martyrum plena: sed nomina eorum sunt ignota. Vidi etiam capellam, in qua idem Evangelista evangelium conscripsit, & ubi martyrium accepit & locum sepulturæ suæ: unde à Veneris furatus fuit. In illa ecclesia Patriarcha eligitur, consecratur, & mortuus sepelitur. Habet enim illa Christianitas Patriarcham, obcedentem Græcorum ecclesiæ. Erat in eadem civitate aliquando palatiû Pharaonis maximum, imensis columnis marmoreis elevatum, cujus nunc vestigia apparent. Vidi juxta Alexandriam, quòd Nilus per parvum spatium terræ à proprio alveo educebatur in campum, & tibi sine omni labore vel ingenio humano stans per aliquod tempus in sal purissimum & optimum convertebatur. Solet etiam Nilus(e) annuatim exerescere, & totam Ægyptum irrigare &

fecundare: quia rara est ibi pluvia. Incipit autem excrescere in medio Iunio usque ad festum sanctæ crucis, & exinde decrescere usque ad Epiphaniam Domini. Nota, quàm citò aqua in decrescendo transit, ubicunque terra apparet, ibi statim rusticus aratrum figit & semen mittit. In Martio frumentum metunt. Terra illa non parit aliud frumentum nisi triticum & hordeum pulcherrimum. Omne genus leguminis à festo S. Martini usque ad Martium recens colligitur, similiter & fructus hortorum & herbarum. Oves & capræ terræ illius bis pariunt in anno, & ad minimum geminum scærum proferunt. Audivi etiam, quòd asinæ ibi ab equis conciperent. Per totam Ægyptum Christiani habitant in civitatibus & in villis, regi Babylonæ soluentes certum tributum. Et ferè qua libet villa habet ecclesiam Christianorum. Ipsum autem genus hominum miserimum est, & miserè vivit. Nota, ab Alexandria usque ad novam Babyloniam tres esse diartas (f) per terram, per aquam septem diartas in ascendendo. Sciendum est etiam, tres esse Babylonias, unam scilicet super fluvium Thobar (g), ubi regnabat Nabuchodonosor, in qua fuit turris Babel. Et hæc deserta dicitur & antiqua, distans à nova Babylonia ultra triginta diartas. Fuit & alia Babylonia in Ægypto supra Nilum sita in pede montis iuxta desertum, in qua regnabat Pharaon, distans à nova Babylonia ista per sex millaria. Et hæc quoque destructa est. Nova verò Babylonia supra Nilum sita est in plano, & fuit aliquando maxima civitas, & adhuc satis egregia ac populosa, omni bono terræ fecunda, à foetis mercatoribus inhabitata, ad quam naves oneratae speciebus de India spissimè veniunt per Nilum, & inde in Alexandriam ducuntur. Granum & legumen per vicos & plateas ubique servatur. A nova Babylonia usque ad milliare unum in deserto sunt duo montes (h) lapidibus marmoreis maximis & alijs quadratis artificio erecti, opus admirabile, distantes ab invicem per tractum unius arcus quadrati, ejusdem quantitatatis, scilicet latitudinis & altitudinis. Extenditur enim uterque in latitudinem ad tractum fortissimi arcus, in altum ad duos tractus. Item juxta novam Babyloniam ad septimam partem milliaria est alia civitas egregia, Chayr (i) nuncupata, in qua nunc est sedes regalis, palatia regis & principum, & militum cohabitatio. Hæc civitas militaris est prope Nilum sita, cujus ædificia non minus admiranda quàm sumtuosa, muro clausa, pulcherrimis pomærijs circumsepta. In qua habitant Sarraceni, Judæi, & Christiani. Quælibet natio suam legem colit. In ea sunt plures ecclesiæ Christianorum. Ab hac civitate (k) ad milliare (l) unum est hortus balsami, habens in quantitate ferè dimidium mansum (m), & est lignum balsami ut lignum vitis triennis (n), folium (o) vero tanquam trifolium parvum. Tempore autem maturitatis circa finem Maij (p), finditur (q) cortex ligni, secundum quod notum est operarijs. Vineæ illius guttatim (r) gummi destillant, quod in vasis (s) vitreis colligitur, & per sex menses in stercore columbæ reconditur, & decoquitur & detecatur, postea

postea liquor à fece separatur. Hic horrus habet fontem unde irrigatur: quia ab alia aqua non potest irrigari. Nota, quòd nusquam (r) terrarum nisi in hoc loco balsamum crescit. Ad hunc (u) fontem B. Virgo cum salvatore nostro Herodis persecutionem effugerat, & ibi per aliquot tempora latitabat, lavans ad fontem illum pannos pueri, ut natura hominis requirebat. Quapropter usque in hodiernum diem fons ille (x) à Sarracenis in veneratione habetur, deferentibus illuc cereos & incensum, quando se ibi lavant. In Epiphania verò maxima multitudo illuc confugit de omni confinio, & lavat se cum aqua prædicta. Credunt enim Sarraceni, beatam virginem per angelum concepisse Iesum Christum, peperisse, & post partum virginem permanisse. Et hunc filium virginis sanctum prophetam fuisse dicunt, & à Deo mirabiliter cum anima & corpore in cœlum assumptum, celebrantes & ejus nativitatem. Sed negant eum esse Filium Dei, & baptizatum, crucifixum, mortuum & sepultum. Certant etiam se habere legem Christi & Apostolorum, quia circumcisi sunt, nos verò minime. Credunt etiam Apostolos & Prophetas fuisse, & plures martyres & confessores in veneratione habent. Item apud Cayr est arbor (y) palma antiquissima & altissima, quæ se B. Virgini inclinavit, quando cum salvatore nostro transivit illò, & ab ea dactylos collegit, & iterum erigebatur. Hoc tunc temporis Sarraceni videntes, B. Virgini invidabant, & arborem in duobus locis membratim succidebant. Nocte verò proxima arbor solidata fuit & erecta, & usque in hodiernum diem vulnera succisionis apparent. Hanc quoque arborem Sarraceni in veneratione habent, & candelis omni nocte illuminant. Sunt alia loca diversa, ubi B. Virgo habitabat, in Ægypto à Christianis & Sarracenis venerata. Nilus vel Euphrates est aqua major Rheno, de paradiso exiens, cujus ortus ab omnibus ignoratur, nisi quantum scriptis didicimus, planum habens decursum aqua turbulenta, piscibus superabundans, sed non multum valent. Nutrit equos indomitos sub aqua latentes, & sæpe foras egredientes. Nutrit etiam crocodilos infinitos, quod genus animalis ad modum lacertæ formatum est, quatuor habens pedes, curta crura & grossa. Caput ejus quasi caput scrofæ. Et animal illud crescit in longum & in latum, maximos habens dentes. Ad solem egreditur, & animalia vel pueros, si invenerit, occidit (z). Item in Ægypto est quædam ecclesia Christianorum, juxta quam est pureus per totum annum siccus, nisi in anniversari festo illius ecclesiæ. Tunc tribus diebus crescit aqua ad summum, ita ut omnes Christiani ad festum venientes aquam sufficienter inveniant. Finito verò festo, aqua ut antea evanescit. Item à Babylonia nova ad sex diætas in deserto alumen tinctura fullonum, de quibusdam montanis exciditur, & in usum

usum Regis colligitur. Item color Indicus in Ægypto conficitur. Item plurimum genus avium in Ægypto superabundat. Item per totam Ægyptum neq; aurum neq; argentum nec aliquod genus metalli colligitur, & tamen auro terra superabundat. Item Ægyptus satis bonos nutrit equos, Item in Ægypto psittaci abundant, qui veniunt de Nubia. Distat autem Nubia à Babylonia per viginti diætas, & est terra Christiana, habens Regem, sed populus ejus incultus est, & terra sylvestris. Item in Ægypto nutriuntur (aa) puli (bb) mille vel duo millia simul in furno per ignem absq; gallina, & usus iste Regis est. Ægyptus (cc) est terra calidissima, raram habens pluviam. Item mons Sinai distat à Babylonia per septem diætas in deserto. Item credunt Sarraceni, se habere paradifum in terra, in quem post hanc vitam sint transfuri, in quo credunt esse quatuor flumina, unum scilicet de vino, secundum de lacte, tertium de melle, & quartum de aqua, & omne genus fructuum ibidem dicunt nasci, quodque ibi pro velle comedent & bibent, & quod unusquisque eorum omni die pro voluptatis expletione novæ virgini commiscetur, & si quis prælio à Christiano moritur, cotidie in paradiso decem virginibus abutitur. Cumque requirerem, quid de mulieribus istis contingat, quæ nunc sunt, vel quod deveniant virgines, quæ cotidie secundum eos corrumpentur, mihi respondere ignorabant. Item Ægyptus diverso genere avium abundat & diversis fructibus terræ. Parum vini habet propter legis suæ religionem: sed natura terræ multum vini produceret, si coleretur. De Babylonia transivi in Damascum per desertum, & feci in deserto viginti diætas: quia non inveni terram cultam. Est autem desertum terra sabulosa, per planum & montana disposita, nil prorsus germinans nisi humilia arbusta, in paucis tamen locis. Et terra ista est plurimum distemperata, in hyeme nimis frigida, & in æstate nimis calida. Transitus terræ ejus difficilimus & incognitus est: quia flantibus ventis strata (dd) sabulosa infunditur, ut vix à quoquam sciatur, nisi ab Odewinis (ee), qui sæpius illuc transeunt, & alios transeuntes ducunt, sicut nuclearij navigantes in mari. Nota, quod desertum nutrit leones, struthiones, porcos, boves sylvestres, onagros sylvestres, asinos sylvestres & lepores. Aqua rarissima invenitur, nisi de quarto die in quartum vel in quintum diem. Item mare Indicum ex uno latere tangit desertum. Item mare rubrum ex uno latere tangit desertum, juxta quod duabus noctibus fui. Item vidi septuaginta (ff) palmas, ubi Moyses percusso silice aquas eduxit. Item à monte Sinai per duas diætas transivi. Nota, amplitudinem & terminos deserti nemo unquam hominum cognovit: quia ad modum maris impervium est. Item postquam exivi desertum, inveni terram planam, aliquando à Christianis

inhabitaram, sed modò vastaram, & rarò cultam: quia in marchia Christianorum & Sarracenorum sita est. In qua terra inveni antiquam civitatem, nomine Bussarentinum, aliquando à Christianis inhabitatam, maximam, marmore excisam & decoratam, & ut in ejus vestigijs apparet, aliquando pulcherrimam & plurimum deliciosam. Sed nunc à Sarracenis inhabitatur, in angustum redacta, ita quòd quasi castrum solum remanserit in ea, quod valde munitum est. Inde tribus diebus usque Damascum perveni per terram cultam ex magna parte à Christianis, Domino Damasci tributum persolventibus. Damascus est civitas nobilissima, duplici muro & turribus pulcherrimis optimè munita, aquis decurrentibus; fontibus & aquæductibus extra & interius per varia loca per domos decorata, & elegantissimis ædificijs constructa, populosa, viridarijs & pomærijs ex omni latere longè lateque circumsepta, & deliciosissimè perornata. Habet enim irriguum intra & extra pro voluntate hominum quasi ad modum paradisi terreni, & sunt in ea plures ecclesiæ Christianorum, & Christiani, & multi Iudæi. Et in confinio Damasci optimum crescit vinum. Et nota, quòd Damascus sanissima est civitas, multos senes nutrit homines. Damascus distat à Ierusalem per quinque diætas parvas, & ab Accaron per quatuor diætas. Item à Damasco ad tria (gg) milliaria est locus quidam in montibus situs, quæ Saydaneida vocatur, & à Christianis inhabitatur, & est ibi ecclesia, in ruri (hh) sita, & in honore gloriosæ virginis dedicata, in qua moniales virgines duodecim & Monachi octo assidue Deo serviunt & B. Virgini, in qua ecclesia vidi tabulam (ii) ligneam, ad mensuram unius ulnæ longam, & latam ad modum dimidiæ ulnæ, retro altare in muro sanctuarij in fenestra positam, & ferro laqueariter cancellatim firmatam, in qua tabula effigies B. Virginis aliquando depicta fuit, sed nunc, quòd dictu mirabile est, pictura super lignum est incarnata, & oleum odoriferum super odorem balsami (kk) incessanter ex ea manat. De quo oleo multi Christiani, Sarraceni & Iudæi de diversis languoribus sæpe liberantur. Et nota, quòd oleum illud nunquam imminuitur, quantumcunque inde accipitur. Nec prædicta tabula à quoquam tangi auderetur, videri autem omnibus hominibus conceditur. Oleum verò illud à Christiano religiose conservatur, augmentatur, & pro quacunque re cum devotione & fide sincera sumtum fuerit, pro honore sanctæ virginis commissisque (ll) solennitatibus indubitanter impetrabitur. Ad locum in Assumptione (mm) gloriosæ nativitatæ suæ omnes Sarraceni illius provinciæ una cum Christianis causa orandi confluunt, & Sarraceni cæremonialia (nn) illic sua offerunt cum maxima devotione. Nota, hæc tabula primo Constantinopoli facta & depicta

picta fuit in honorem B. Virginis, & inde à quodam patriarcha Ierofolyman
 perducta fuit(oo). Tunc temporis quædam Abbatiffa supra dicti loci causa
 orationis Ierusalem descenderat, & impetrata tabula à Patriarcha Ierofoly-
 mitano, eam secum ad ecclesiam sibi commissam transportavit. Fuit autem
 hoc incarnationis anno DCCC. LXX. Sed postea per multa tempora cœ-
 pit oleum sacrum ex ea manare. Nora, in terminis Damasci, Antiochiæ &
 Alapiæ est quoddam genus Sarracenorum in montanis, quod eorum lingua
 vulgari Heiffesim(pp) vocatur(qq). Hoc genus hominum sine lege vivit,
 carne quoque porcina vescitur contra legem Sarracenorum, & omni mulie-
 re abuitur indifferenter, scilicet matre & sorore. In montibus habitant, &
 sunt quasi inexpugnabiles: quia in munitissimis castris recipiuntur, & terra
 eorum non multum est fertilis, nisi quòd(rr) de peculio vivit. Habent etiam
 inter se Dominum, qui omnibus Sarracenis Principibus propè & longe positus,
 nec non Christianis vicinis & magnatibus timorem maximum inferit: quoni-
 am eos miro modo(ss) occidere solet. Qua verò arte hoc fiat, sic accipe. Prin-
 ceptus ille plura & pulcherrima in montanis habet palatia, altissimis muris in-
 clusa, ita ut non nisi per ostium parvum, & diligentissimè servatum, pateat in-
 troitus. In quibus palatijs filios rusticorum suorum plurimos à cunabulis enu-
 triri facit, & diversis linguis imbui, scilicet Latina, Græca, Romana, Sarrace-
 nica, & alijs quàm plurimis: quibus à magistris suis à primæva ætate usque ad
 perfectionem viri hoc prædicatur, ut Domino terræ illius obœdiant in omni-
 bus verbis & præceptis suis, quod si fecerint, gaudia paradisi eis dabit tanquàm
 potestatem habens super Deos vivos. Instruuntur itaque, quòd non possint
 salvari, si in aliquo voluntati Principis terræ resistant. Et nota, quòd ex quo
 à cunabulis palatijs includuntur, præter doctores & magistros suos neminem
 hominum unquam videbunt, nec aliam disciplinam capiunt, quousque ad
 præsentiam Principis evocantur ad interficiendum aliquem. Tunc in præ-
 sentia Principis constituti, quærit ab eis, an præceptis suis velint obœdire,
 ut eis conferat paradysum. Qui ut instructi sunt, omni contradictione &
 ambiguitate remota, pedibus suis provoluti ferventi animo respondent,
 se fore obœdientes in omnibus, quæ præceperit eis. Tunc princeps dat uni-
 cuique cultellum aureum(tt), & quòd voluerit ad quemcunque Principem in-
 terficiendum transmittit(uu). Item à Damasco per Tiberiam usque Accaron
 quatuor, & inde usque Hierosolyma, ab Hierosolyms verò usque Alcalo-
 nem. Hæc civitas supra mare sita est parva, muris & fossis valde munita & sa-
 tis sana. Inde verò per desertum octo dierum in Babyloniam reversus fuit. In

qua viam stratum per milliare magnum sale gemma coopertam inveni, & plurimos vidi onagros & boves sylvestres. Nota, apud Ahir publicum prostibulum Sodomitarum est. Mulieres Sarracenorum linteaminibus velatæ & coopertæ incedunt, nunquam templa eorum ingrediuntur. In maxima custodia Eunuchorum mulieres habent, ita ut majores Dominæ nunquam domicilia sua egrediantur, nisi per præceptum maritorum suorum. Nota, quòd non frater, non alius quantumcunque propinquus viri vel mulieris, sine consensu viri ad mulierem audet ingredi. Viri quoque quinque vicibus intra diem & noctem ad templum vadunt orare, & loco campanarum præcone utuntur, ad cujus vocationem solenniter venire solent. Et nota, quòd religiosi Sarraceni ad quamlibet horam se solent lavare cum aqua, incipientes à capite & à facie, lavantes manus, brachia, crura, pedes, pudenda & anum, & postea vadunt orare, & nunquam orant sine venia. Credunt enim Dominum creatorem omnium, Maumeth prophetam esse dicunt sanctissimum, & eorum legis auctorem, quem etiam frequentare solent propè & longe positi Sarraceni cum maxima veneratione in peregrinationibus suis. Habent & alios quosdam suæ legis auctores in veneratione. Unicuique Sarraceno licet ducere septem uxores legitimè simul, & unicuique illarum expensas conditas & promissas contractu nuptiarum providet. Insuper quotquæ habuerit Slavos, vel servos vel servas, cum illis licenter peccat, quasi non inde habeat peccatum. Quarum ancillarum si aliqua conceperit, statim à dominio Domini libera erit. Et quemcunque filiorum suorum, sive de libera sive de ancilla, Sarracenus hæredem suum constituere poterit secundum velle suum. Multi tamen sunt Sarraceni adedè religiosi, ut non nisi unam habeant uxorem. Infra septem uxores licet habere, sed non ultra ascendere licet, nisi in concubinis, ut dictum est. Nota, quòd inter ista consideranda venit immensa clementia redemptoris, quæ nec justum, nec impium dono suæ pietatis patitur esse expertem. Iustum quidem, humilem & quietum, & trementem sermones meos, præmium vitæ æternæ concedens, summi bono, quod ipse est, & aspectu suæ claritatis beatificat. Impium autem, aternaliter damnandum, in hac mortali vita temporalibus bonis exuberare permittit. Inde est, quòd ipsi reprobi optimas regiones tenentes, frumento, vino & oleo abundant, auro & argento, gemmis vestibusque sericis exultent, aromatibusque pigmentis & balsamis luxuriens, & nihil, quod oculus concupiscat, intentatum relinquunt. Impletur enim in illis prophetia Isaac, qui cum Jacob spiritali dono benedixisset, dixit Esau: In pinguedine terræ & rore cœli desuper erit benedictio tua. Hæc de verbis Domini probare possumus, dicentis: Diligite inimicos vestros, benefaci-

facite his, qui oderunt vos, ut frater filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solum suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Et Davit: Ecce, inquit, ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt divitias. Cum tamen hoc loco per terram & rorem terrenas divitias accipiamus, sed alibi per rorem gratia Spiritus sancti intelligitur, ut idem Davit dicit: Descendet sicut pluvia in vellus, factum planè Gedeonis exprimens, ubi per rorem gratia Spiritus sancti, & per vellus intemerata virgo Maria accipitur, quæ concipiendo seu gignendo Dei filium, mater & virgo permanfit. Terra etiam dedit fructum suum, quando eadem virgo benedictum fructum ventris sui, Christum, mundi salvatorem, benedicta generavit. Hæc de statu gentilium sive ecclesiæ, quam inter ipsos mirabiliter Deus conservare dignatur, dicta sufficiant. Nunc ad ordinem historiæ persequendum revertamur.

Quia, a) Multa, quæ in hac Gerardi epistola commemorantur, etiam à *Jacobo de Vitriaco*, Episcopo Acconensi in Syria, diligenter *libro III. Orient. Historia* describuntur, & quidem ita ejusdem pene verbis, ut accuratius utrumq; Scriptorem inter se conferenti dubium esse non possit, aut Jacobum ex Gerardo hæc mutuatum esse: est n. illo aliquot annos posterior, cum Gerardi epistola anno 1175, scripta sit, Jacobus autem anno 1218, scripserit; aut utrumq; ex alio quodam descripsisse. Ostedat autem imprimis in hoc capite occurrunt loca, quæ ab utroq; Scriptore tractata sunt, ut de Ægypto, de Alexandria, de S. Marci capella, de Nilo, & leguminibus Ægypti, de tribus Babylombus, de urbe Cayro, de horto balsami, de Christo, & palma, quæ se inclinavit, de animalibus Nili, de deserto Arabiæ, de LXXII. palmis in deserto, de Damasco urbe, & tabula, in qua Virgo deipara depicta, de Assassinis, Mahometo & uxoribus Saracenorum.

Opera pretium autem fuerit, nonnulla istorum locorum ex utroq; Auctore vel eam ob causam inter se conferre, quod quædam in nostro Scriptore antea mutila ex *Jacobo* non infeliciter suppleri, vitiosa corrigi, dubia illustrari possint; præsertim, ubi *codicum MSS.* Arnoldi consensus accesserit.

superabundans, b) Ita *Valerius Max. l. VII. cap. 6.* Siciliam & Sardiniam benignissimas urbis Romæ nutrices appellat. Et de Sardinia *Aur. Prudentius l. II. in Symmachum*:

Nec det vela fretis, Romana nec horrea rompat
Sardorum congesta vehens granaria classis?

De eadem Auctor Exegetis ὁλίσθη κόσμος: αὐτὴν ἀλλοσιωτᾶτη καρπῶν καὶ ζευγαρίων καὶ ἐσιλίαν ἐπιφανέσθη. Adde *Symmachum libro IX. ep. 39.* & Notas in illum locum *Francisci Jureti*. Sardinia primum à Græcis Jehnussa dicta. Cum postea Libyes duce Sarde, Herculis filio, in eam transmigrassent, de Sardinia nomine appellata est. Deinde sæpe mutavit colonos, de quibus *Pausanias in Phocis*

cuis. Corsica Cyrnos vocata fuit. *Pausanias ib.* Ex quo Sardinia & Corsica à populo Rom. in provincias redactæ sunt, primum utraq; ab uno Prætorè regebatur : sub posterioribus verò Augustis divisæ sunt, & singulæ singulis Præsidibus commissæ. Erantq; illi Præsides sub dispositione Vicarij urbis Romæ; ut constat è *Notitia Imperij.* Unde *Sextus Ruffus* : Junctæ administratio harum insularum fuerat : post qualibet suos Prætores habuit, nunc singulæ à præsidibus gubernantur. De præsidibus illis agit *Guido Pancirollus Comment. in Notitiam Imperij Occident. c. LVI.*

cisternis, c) De his cisternis ita *Joann. Leo Afric. lib. IIX.* Cuiq; tere civitatis domui ingens cisterna concamerata, crassissq; innitens columnis & fornicibus substructa est : in quas exundans Nilus per aquæductum in planitie magno artificio extra Alexandriam constructum deductus, sub ejus mœnibus demittitur. Cisternæ porro successu temporis turbidæ acœnolæ redditæ, plurimis æstivo tempore languoribus occasionem præbent.

Marci, d) Habet eadem *Vincent. Belluac. Spec. Hist. lib. XXXII. cap. 58.* De eadem æde sacra *Leo ib.* scribit : Sunt & hodie inter antiquos Alexandriæ habitatores, plurimi Christiani, quos Jacobitas vocant, mechanici omnes, & mercatores : qui propriam habet ecclesiam, in qua D. Marci Evangelistæ corpus olim requievit, à Venetis etiam sublatum, & Venetias importatum.

Nilus, e) Tria potissimum de Nilo commemorat Auctor noster. Primum illum annis singulis exerefcere : alterum, omnem AEGYPTUM fecundare : & paulo infra tertium, ortum illius ab omnibus ignorari. Cùm igitur *Strob. lib. I.* scribat : τῶν κατ' Αἴγυπτον τὸ γνωστώτατον, καὶ παραδοξότατον, καὶ μάλιστα πάντων μνήμης ἀξίον καὶ ἰσορίας ὁ ποταμὸς καὶ ἦν καὶ ἐστίν, ὡς δ' αὐτῶς αἱ ἀναβάσεις αὐτοῦ. Euterum *lib. eodem* : Qui ad AEGYPTUM appellant, nihil prius in regione ea considerant, quàm Nili naturam, quòd AEGYPTIJ neq; quicquam magis inauditum peregrinis, neq; illustrius aliquid suarum rerum habent : (nam qui Nili naturam vestigarit, ei totius regionis qualitas fit manifesta) ita & qui procul inde remoti audiunt de AEGYPTO, primò omnium de Nilo inaudiunt. Ideo de tribus illis capitibus, ut inùm de Nili originae : postea de causis incrementi : & deniq; de fecunditate pauca dicemus.

De fontibus Nili pleriq; veterum statuunt esse incognitos. Antiquissimam historiarum conditor *Herodotus in Euterpe c. XXVII.* ita de illis : Τῶν δὲ Νείλου τὰς πηγὰς οὐκ Αἰγυπτίων, οὐκ Ἑλλήνων τῶν ἐμῶν ἀπικουμένων ἐς λόγους, ἔδειξεν ὑπερχετο εἶδέναι. Adde *eiusd. libri cap. XXXII.* Et *cap. XXXIV.* περὶ δὲ τῶν τῆς Νείλου πηγῶν ἔδειξεν ἔχει λέγειν. Quæ verba explicans *Eustathius Comment. in Dionysij Afric. versum 221.* inquit : Ἰστέον δὲ, ὅτι Ἡρόδοτος μὲν λέγει τὰς Νείλου τὰς πηγὰς μὴ γνώσκειν. Διὸ καὶ αὐτὸς ἔχει Φρασεῖν τὰς πηγὰς. δεκῶν δὲ, φησὶν, ὅτι ἔδειξεν τῶν Ἑλλήνων. *Idea*

in versum 678. addit, ἀδῆλος τὰς Ἰθ Νεῖλος πηγὰς εἶναι. De fontibus Nili eum differere incipit *Diodorus Siculus, lib. I.* scribit, illum ἐκ τόπων ἀοράσιων decurrere. οἱ κένται, inquit, ἐπὶ τῆς ἐσχάτης αἰθιοπίας κατὰ τὴν ἐρημον ἀπεσσίτη τῆς χώρας ἕως διὰ τὴν τῆ καύματς υπερβελὴν. & postea: πῆς δὲ πηγὰς Ἰθ Νεῖλος καὶ τὸν τόπον, ἐξ ἧ λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆ ρεύματς, εἰρακέναι μὲν μεχερ τῶνδε ἰσοροζοράφων ἕδεις ἀρηκεν, ἐδ' ἀκοὴν ἀπηφῆναθ παρὰ τῶν ἑωρακέναι διαβεβαιμένων. Similia habet *Procopius de bell. Goth. l. I.* De iisdem *Plinius l. V. c. 9.* Nilus incertis ortus fontibus. Ipsi Æthiopes negant, se Nili fontes indicare posse, apud *Aristidem ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ*, Origines fontium Nili, sicut adhuc factum est, posteræ quoq; ignorant atates, inquit *Ammissus lib. XXII.*

Ortum Nili ignorari tradiderunt etiam Poetæ, *Claudianus Epigrammate X. de Nilo, Horatius l. IV. Od. 14. Tibullus l. I. Eleg. 7. Lucanus l. X. Ovidius l. II. Metamorph. Ausonius Epigrammate IX.*

Etiam Neronem Cæsarem per duos centuriones ortum fluminis frustra quæsisville, narrat *Seneca nat. quæst. l. VI. c. 8.* Hinc etiam *Theophyl. Simocatta l. VII. c. 17.* Ὁ Νεῖλος ἀπὸ τῶν ἐφ' ὀφθαλμῶν ἰῶν ἀνθρώπων τὰς ἀηγὰς ἀπακρύπτει. Et adhuc suo ævo *Marin. Sanut. l. III. part. 14. c. 12.* Ortus Nili sciri non potest. Immo verò adhuc superioris seculo *I. Leo Afric. l. IX. & Petr. Martyr. Legat. Babylon. lib. III.* prorsus incertos Nili fontes reliquerunt. Nam Leo Nilum ἐ Lunæ montibus, aut ad radices illorum scaturire omnino negat, idq; testimonio mercatorum Æthiopum, qui in Dancala oppido negotiantur, confirmare studet. Martyr autem ait, se diversarum regionum Æthiopes ea de re percontatum fuisse; sed nihil certi retulisse, quibus consentit *Michael Maierus symb. aureæ mense l. XII.*

Nonnulli, quos inter & *Gerhardus* in hac epistola, ex terrestri paradiso oriri scripserunt ut *Jacob. de Vitriaco l. III.* Quæ sententia per seipsam concidit.

Sunt qui fontes ejus ad Atlantem, Mauritaniam montem, ponunt. Hinc *Plinius l. V. c. 9.* Originem, ut Juba Rex potuit exquirere, in monte inferioris Mauritaniam, non procul Oceano, habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nilidem. Ibi pisces reperiuntur alabeta, coracini, siluri, crocodilus quoq; Inde ob argumentum hoc Nili ortus creditus. Eadem fere *C. Jul. Solinus, cap. XXXV. Anemianus l. XXII. & Vitruvius l. IIX. c. 2. Dion. Epitome:* Ὁ Νεῖλος ἐκ τῆ Ἄτλ. αἰῶς τῆ ὄρης σαφῶς ἀποδίδεται: τῆτο δὲ ἐσιν ἐν τῇ Μακεννίτιδι περὶ αἰῶ τῷ Δικεανῶ πρὸς ἑσπεραν. Non tamen subsistere hæc sententia potest, Nam Atlas major, qua ad Oceanum occiden talem procurrit, est sub octavo gradu longitudinis: altitudinis vero ab æquinoctiali gradu 26, secundum *Ptolemaem l. IV. c. 1.* cum fontes Nili longe altius repetendi sint,

Nar-

Narrat etiam *Herodotus in Euterpe cap. XXVII.* scribam sacrarum Minervæ pecuniarum apud Ægyptum in urbe Sai, fensisse, Nilum provenire inter Sienem & Elephantinam urbem. Sed & hic erravit, ut patet ex *Strabonis l. XVII. Aristidis Oratione Ægyptiaca, & Senec. nat. quæst. l. VI. c. 8.* Nec subsistere potest sententia *Pauli Orosij l. I.* scribentis, Nilum de littore incipientis maris rubri emergere, in loco qui dicatur Mossylon emporium. Nam etiam hunc errasse experientia docuit,

In extrema Æthiopia nasci non ignoravere Veteres. Clarum id ex testimonio *Diodori Siculi*, paulò antè adducti. Inde *Dionysius Afer, v. 217.*

- - - - - ἐν δὲ μυχοῖσι
 Βόσκοντ' ἠπείροιο πανύδασι Αἰθιοπῆες,
 Αἰθῶ ἐπ' Ὠκεανῶ, πύμαθς παρὰ τέμπεα Κέρνης.
 Ἐνθεν πιοπάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλου.

Ita *Basilius M.* Nilum è superiore p'aga Æthiopiæ originem ducere scribit *Comment. in Esaiæ c. VII.* Et *Heliodorus Æthiop. l. II.* ὡς πὰς μὲν ἀρχὰς ἐκ τῶν ἀκρῶν τῆς Αἰθιοπίας, ἐρχομένων δὲ τῆς λιβύης λαμβανεῖ. Nilus, qui & Geon appellatur, de secretioribus promit: sed in exordio in Æthiopia videtur, inquit *Æthicus in Cosmographia.*

Sacerdotes Ægyptij ex Oceano terram circumfluente nasci affirmabant apud *Diodorum Sic. lib. I.* Quam opinionem ut ineptam merito ibidem Diodorus rejicit,

Apud eundem Philosophi Ægyptij, terram tripartitam facientes, Nilum ex tertia ordis parte, nobis opposita, videlicet ultra Tropicum Capricorni, ex tempestatibus hyemalibus oriri, undarumq; illic redundantiam ad orbem nostrum deferri, statuant, *Diodorus ibid.* Non tamen inde fontes Nili petendi, cum postea comperitum sit, illos intra Tropicum Capricorni contineri, & amnes, qui trans illum, imò etiam, qui ultra montes Lunæ ortum habent, aut versus orientem, aut meridiem defluere.

Tropius illi ad veritatem accesserunt, qui ex Lunæ, aut argenti montibus in Æthiopia scaturire scripserunt. Ex his *Aristoteles libro I. Meteorol. cap. 13.* τὸ Νεῖλον τὸ ρεῦμα τὸ πρῶτον, ἐκ τῆς ἀργυρῆς καλεχμὲνς ὄρες. Et *Eustathius in Dionysij versum 221.* Ἐβροὶ δὲ Φασιν τὸν Νεῖλον ἐκ τῶν τῆς Σελευκίης, ἢ ἐκ τῶν Σελευκίαν ὄρεων ἀρχεσθαι, καὶ ἀπὸ τῆς κινναμωμοφόρης γῆς ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν περμόνων. Ita *Ptolemaus l. IV. c. 8. & 9.* à Lunæ montibus Nili paludes nivæ excipere tradit; quarum duas ponit, unam versus Occidentem, gradus sex ad austrum; alteram, versus Orientem, gradus septem.

Hæ Veterum de fontibus Nili opiniones. Quarum diversitas inde nata, quòd ratio locorum istorum illis non æquè cognita & perspecta fuerit, ac nostris Europæis superiori seculo & hoc nostro per legationes & navigationes illa innotuit.

Ut igitur his oculis ad veram sententiam de origine Nili accedamus, illa hæc est, scaturire Nilum in Æthiopia è lacu quodam, & quidem in regno Goyame, sex aut septem gradibus ultra æquinoctialem versus austrum. Lacus hic asperrimis & inæstimabilis altitudinis montibus circumdatus esse scribitur, quorum, qui Orientem spectant, majores sint, qui versus Occidentem, non ad eandem altitudinem adscedant. Montes illi hodie Caffates, Theophrasto, Ptolemæo & Eustathio montes Lunæ, quod altitudine sua Lunam attingere videantur, Aristoteli montes argenti appellantur.

Sententiam hanc confirmat primùm *Franciscus Alvarez Peregrin. Æthiop. cap. 147.* cum scribit, duos Portugallios è suo comitatu ad caput Nili in regno Goyame penetrasse, ubi è duobus lacubus profuatur, qui amplitudine sua maria repræsentent.

Testis autem omnium dignissimus est ipse *David, Æthiopia Rex*, in literis anno 1521. ad Emanuelelem Lusitanæ Regem, & alijs anno 1524. ad Clementem, Pontificem Romanum, scriptis, in quibus ait, se in Æthiopia multis imperare regnis, & inter illa etiam regno Goyame, ubi Nilus oritur; quas literas *Damianus à Goes libro de relig. & morib. Æthiop.* inferuit. Demonstravit hos fontes & *Anionius Fernandus*, qui diu in Æthiopia vixit, & in epistola inde scripta inter cætera ait: Magna hujus piscis (scilicet Torpedinis) copia in Nilo reperitur ad extremos provincie Goyamæ fines, ubi palus est, fundo carens, perennes aquas habens atq; mirabiles ebullientium aquarum scaturiginem. Hic Nilo principium est. Etiam *Paulus Jovius historiar. suis temporis l. XIIIX.* originem Nili accuratè describit, idq; è relatu Petri Abyssini, præclaro constantiq; ingenio viri, diu in Pretejanis aula versati.

De ortu Nili, inquit, longa percunctatione reperiebamus, in regno Gogiano esse immensam altissimorum montium congeriem &c. Ab his asperrimis immensisq; rupibus, quæ à chorographis Lunæ montes vocantur, frequenti & copiosa scaturigine, Nili fontes erumpunt in loco vehementer abstruso, qui Beth (hoc est desertum) Abyssina lingua dicitur. Ex his fontibus innumerabiles amniculi, per Gogiani regni spatia modò dissipati, modò coeuntes, in longè maximam toto orbe aquæ dulcis paludem effunduntur. Ibi Nilum nasci scribunt etiam *Hier. Cardanus de Subtil. l. XXI. Prosper Alpinus de med. Egypt. l. I. c. 8. Hieronymus Osorius de Emmanuele Rege l. IX.*

In lacubus, è quibus Nilus oriatur, non conveniunt Geographi. *Ptolemæus* duos, alterum versus ortum, ad occasum alterum ponit, ut supra vidimus. Ita recentiores pleriq; duos ingentes lacus intra Tropicum Capricorni & Æquatorem describunt, eodem fere situ cum Ptolemæo; quorum qui ortum spectat, & minor est, Zafian; qui occidentem, & major est, Zembre appellatur. Ab horum narratione diversum sentiunt *Augustinus Cassiodorus* ex relatu *Eduardi Lopez de regno Congo l. II. c. 10. Johann. Boterus Relat. Univers. part. I. l. 3.* & alij, qui scribunt, Nilum non oriri è duobus lacubus, quorum unus versus Orientem, versus Occidentem alter positus sit, quod Ptolemæus & alij volunt. Nam in ea altitudine poli, in qua illi hos duos lacus ponunt, unum tantum lacum esse, & quidem inter regnum Angola et Monomotapa, idq; constanti omnium incolarum sermone confirmari. Esse autem loco illorum lacum, quos Ptolemæus & cæteri habent,

alios duos lacus, quorum alter meridiem, alter septentrionem respiciat. E primo lacu, qui duodecim gradus ultra æquinoctialem situs sit, Nilum nasci, atq; hunc ipsum esse, quem supra asperitimus montium jugis cinctum dicebamus. Alterum lacum esse sub ipso æquinoctiali positum, etiam magnum admodum. Aspera loca, vastas & invias valles, per quas Nilus è primo lacu sine certo alveo decurrit, donec se in alterum illum sub æquatore exoneret, occasionem præbuisse nonnullis, in quibus *Plinius l. V. c. 9.* scribendi, Nilum se sub terra condere, & deinde post emensa aliquot spacia prodire iterum.

Ut autem de fontibus Nili non convenitur: ita de incremento illius varij vatia prodidere, atq; ita inter se decertare, ut quisq; illorum facilius, qui suam sententiam refelleret, quam qui sectaretur, repererit. Cùm enim fluvij admirabilis atq; inenarrabilis natura sit, certisq; diebus auctu magno per totam spatiosam Ægyptum, focundq; innatet terræ, docti viri tam insolitæ rei causam magna solertia quaerere. *Herodotus*, qui cognoscendæ Nili naturæ ad Elaphantinam usq; urbem profectus est, Solem, hyberno tempore Africæ superiora permeantem, illa efficere auctumat. Ita enim ille in *Euterpe c. 24.* *Φράσα δίοτι μοι δοκείει πληθύνεσθαι ὁ Νεῖλος τῷ ἔρεος. τὴν χειμερινὴν ὥρην ἀπελαυνόμενος ὁ ἥλιος ἐκ τῆς ἀρχαίης διεξόδου ὑπὸ τῶν χειμῶνων, ἐρχεται τῆς Λιβύης ἐς τὰ ἀνα.* Et paulò post *c. 25.* ὁ δὲ Νεῖλος, ἕων ἀνομβρος, ἐλκόμενος δὲ ὑπὸ τῆς ἡλίου, μῆνος ποταμῶν τῶν τὸν χρόνον ἐκότως αἰῖος ἐαυτῆς ῥέει πολλὸν ὑποδέεσθρος ἢ τῷ ἔρεος. τότε μὲν γὰρ μετὰ πάντων τῶν ὑδάτων ἴσον ἐλκείαι, τὸν δὲ χειμῶνα, μῆνος πιέζεται. ἔτω τὸν ἥλιον νεόμικα τῆς αἰπῆς εἶναι. Statuit videlicet, Nilum tantum esse naturâ, quantum per implementum ex crescat. Per hyemem verò à sole, qui supra Africæ verticem tum circumfertur, multum humoris è Nilo attrahi, qui, ob id contra naturam imminuatur. *Herodotus ὁμόψηφον* habet *Theodoretum, Cyræ Episcopum, Oratione IV.* τῆς Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικῆς, has afferentem rationes, quòd Sol æstivaria paludesq; exsiccat, aquarum collectiones, & stagna consumat, corpora quoq; hominum sicciora efficiat. Diligens inspectus est in vera germanaq; incrementi hujus causa inquirenda *Diodorus Siculus l. I.* qui etiam rejecta sententia Thaletis, de Etesijs, cursum amnis remorantibus; *Anaxagoræ*, de liquecente Æthiopiæ nive; *Herodoti*, de Sole aquas fluminis attrahente; *Democriti*, de nubibus ex septentrione per Etesias advectis, & in imbres in Æthiopiæ montibus resolutis; *Ephori*, de aquis, quæ hyemali tempore in spongiosa Ægypti terra constringantur, ætate autem tanquam luciores emittantur; *Philosophorum Ægyptiacorum*, de tempestatibus hyemalibus, quæ ex opposita orbis regione, seu ex zona frigida, orientur; *Oenopidæ*, de calore, qui brumali tempore in terræ visceribus conclusus plurimam humidæ substantiæ absumat, ipse tandem amplectitur sententiam, cujus auctor *Agatarchides Cnidius*, incrementum illud à pluvijs in Æthiopiæ montibus certo tempore, videlicet quotannis à retrogressionem solis æstivæ, usq; ad diei & noctis exæquationem autumnalem, ibi cadentibus. His Veterum de incremento fluminis sententijs accedit illa *Aristidis* Philosophi, & nonnullorum recentioris ævi scriptorum, qui omni causâ naturali exclusa rem omnem ad unam solius Dei sapientiam & providentiam referendam putant, Nos

Nos cæteris sententijs jam dimissis, de duabus illis, quarum una est Agatarchidæ, altera Aristidis, quæq; probabiliores videntur, pauca dicemus, æquo lectori in re obscura liberum relinquentes, quamnam vel ex his duabus, vel reliquis amplecti velit.

Prior Agatarchidæ de imbribus Æthiopicis experientiâ & gravissimorum Auctororum testimonijs munita est. Post Diodorum illam tuetur *Strabo lib. II.* ubi eandem Posidonio tribuit, asserenti: τῆς πληθυντῶν τὸν Νεῖλον ὀμβρῶν, ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν ὀρῶν συμβαίνειν. Clarius verò sententiam suam exprimit *l. XVII.* scribens: Οἱ μὲν ἐν ἀρχαίοις ποχασμῶ τὸ πλεόν, οἱ δ' ὕστερον αὐτῶν πᾶσι γεννηθέντες, ἢ ὅσῳ ὑπὸ ὀμβρῶν θερμῶν τὸν Νεῖλον, τῆς Αἰθιοπίας τῆς ἀνω κλυζομένης, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄρεσι παυσαμένων δι' τῶν ὀμβρῶν παυομένην κατ' ὀλίγον τὴν πλημμυρίδα. Eiusdem sententiæ plures gravissimos testes ibidem laudat *Strabo*, quorum posterior semper à priori acceptis ut *Posidonium*, & ab illo adductos, ut *Callisthenem*, *Aristotelem*, *Thrsyalceum*, *Homerum*; qui inde Nilum δι' ἰπέρα vocaverit. Quo epitheto significari, Nilum à love, i. e. ex aëre delabi, eiq; κατ' ἔξοχην tribui pluribus disputat *Strabo lib. II.*

Idem hanc sententiam etiam ad *Nearchum* refert *l. XV.* his verbis: Νεάρχος τὸ ζητῆμενον πρῶτον ἐπὶ τῆς Νεῖλας, πόθεν ἢ πῶς ἔρωσις αὐτῆς, διδάσκων ἔφη τῆς Ἰνδικῆς ποταμῶν, ὅτι ἐκ τῶν θερμῶν ὀμβρῶν συμβαίνει. Incrementum fluvij ab imbribus esse asserit etiam *Plutarchus de Iside & Osiride*, cum scribit: Σὶ flatus austrini κωλύσωσι τῆς τὸν Νεῖλον αὐξαντῶν ὀμβρῶν, prohibeant imbres decidere, quibus Nilus angetur. Apud eundem *Eudoxus*, Ægyptiorum sacerdos, idem statuit. Postquam enim *Plutarchus Thaletis* & cæterorum, qui antè nominati sunt, opinioniones retulisset, subjungit: Ἐὐδοξὸς τῆς ἰερείου Φησι λέγειν τὰ ὀμβρῶν τῶν ὑδάτων, καὶ τὴν ἀντιπερὶ ἰερωσιν τῶν ὀρῶν, ὅταν παρ' ἡμῖν εἴη θέρους τοῖς ὑπὸ τὸν θερμῶν τρωπικῶν οἰκίσιν, τότε τοῖς ὑπὸ τὸν χειμερινῶν τρωπικῶν χειμῶν εἶναι, ἐξ ὧν τὸ πλημμυρῶν ὕδωρ κατηρρήγνυται, *de plac. Philosophor. l. IV. c. 1.*

Cum hac sententia illa fere convenit, qua *Callisthenes* & *Democritus* apud *Diodorum*, *Plutarchum* & *Anonymum*, cujus extant: περὶ τῆς τῆς Νεῖλας ἀναπληρωσῆς διάφοροι δόξα, statuunt, nubibus in Æthiopia ad montes impulsis maximam aquarum vim effundi, unde Nilum pleno intumescere alueo contingat. Nilum crescere dicit *Pomp. Mel. l. c. 9.* sive quòd solutæ magnis æstibus nives ex immanibus Æthiopiæ jugis, largius quàm ripis accipi queant, destitunt; sive quòd per ea tempora flantes Etesiae ætas à septentrione in meridiem nubes super principia ejus imbre præcipitant. Nilum in inferiore Mauritania habere originem, inde conjectari *Plinius l. V. c. 9.* & *Solinus c. 35.* scribunt, quod observatum sit, prout in Mauritania nives imbreve satiaverint, ita Nilum incrementum. Ibidem *Plinius* inquit: Causas hujus incrementi varias prodidere, sed maximè probabiles. Etesiarum eo

tempore ex adverso flantium repercussum, uastro in ora acto mari; aut imbres Æthiopiae ætivos, iisdem Etefsijs nubila illò ferentibus è reliquo orbe. Ad pluvias Æthiopicas refert etiam *Arrianus*, cum rerum Indicarum libro ait: ὡςτε ἀπὸ τῶνδε ἕξεισι πικμελεῦσθαι καὶ τῆ Νείλῳ τὸ πάθημα τῆ β, ὅλῃ εἰσικός ἐναίῃ ὑεταί τα Αἰθιοπίων ορεα τῆ θέρους, καὶ ἀπὸ ἐκείνων ἐμπιπλάμενον τὸν νεῖλον ὑπερβάλλειν ὑπὲρ τὰς ἕχθρας ἐς τὴν γῆν τὴν Αἰγυπτίην, i. e. Ex quibus licet similem Nilii naturam colligere, quod verisimile est, Æthiopum montes æstate complui, atq; ijs pluvijs auctum Nilum, limosumq; factum, superatis ripis, Ægyptum inundare. Inter alias exundationis causas & hanc, quæ ab imbribus, expellerunt Veteres Ægyptij sacerdotēs isto hieroglyphico, quo, Nili adscendum significatur, modò tres magnas hydrias, modò cœlum & terram aquæ copiam scaturientem pingebant. Cum enim incrementum illud tribus præcipuè de causis fieri putarent, reliquis aliorum opinionibus abjectis, quæ propemodum essent innumerabiles, quò sententiam ipsi suam perpetuis testarentur monumentis, tres urnas Nilo attribuerunt. Unam quidem Ægyptiæ terræ adscribebant, quæ ex sese aquam progigneret, sui ipsa humoris atrix; unde *Timæus Mathematicus* apud *Plinium*, l. V. c. 9. & *Solinum*, c. 35. Nilii fontem phialam appellavit, quasi ipse intra se contineret eam aquæ vim, neq; aliunde mutuaretur: Alteram Oceano, ex quo inundationis tempore aqua in Ægyptum exastuet. Tertiam imbribus, qui per id tempus, quo intumescit Nilus, κατὰ τὰ νότια τῆς Αἰθιοπίας μέγῃ, ad austrinas Æthiopiæ partes contingant. *Horus Apollò Hieroglyph.* l. I. c. 21. *Pierius Valerian.* Hieroglyph. lib. XLVI. Diserte eandem sententiam de imbribus adstruit *Eustathius in Odys.* l. IV, v. 477. auctoritate Homeri, Aristotelis, & Endoxi, idem confirmantium, cum scribit: ὁ νεῖλος ἐξ ὀμβρῶν δοκῶν θερινῶν πληρῆσθαι, ὡς πνεῖς ἐδοξάζεν. Et post pauca! πικρὰ δὲ τοῖς παλαιοῖς φέρεται καὶ ὅλῃ πλῶν εἰπόντων περὶ τῆς νεῖλῳ ἀναβάσεως, ὁμηρος πρῶτος τὸ ἀληθὲς εἶπε, διηπετὴ πρῶτα γερύσους αὐτὸν, ὃ ἐσιν υἱῶν πληρῆσθαι. ἔκ γὰρ τῶν ἐν Αἰθιοπία γινομένων θέρους σφοδρῶν υἱῶν, πληρῆσθαι, ὡς καὶ ἀριστέλης καὶ εὐδοξὸς φασί, λέγοντες περὶ ὧσθαι τῆ β ἀπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων. *Diodori Siculi* sententiam etiam sequitur, & ferme illum totum in hoc argumento exscribit *Theophylactus Simocatta* l. VII. cap. 17. Ex imbribus esse, quod Nilus effluvio fusus evagetur, etiam *Heliodorus Æthiop. lib. II.* docet, asierens ventos à septentrionalibus partibus versus meridiem, nubes omnes pellere ac trudere, donec in Zona, quæ torretur ardore solis, colligantur; in qua illarum motus propter incredibilem circumstantis æstus vehementiam retundatur, toto, qui antea fuerat paulatim congregatus & condensatus, humore liquecente, & inde copiosis imbribus cadentibus.

Auctus Niliaeos ab imbribus esse, recentiores quoq; pleriq; ἀπόπτωι, confirmant. Ex his *J. Leo Afric.* l. IX. scribit: Quadraginta diebus crescit, hoc est, ad XVII, men-

XVII, mensis Junij: ac totidem decreleat. Nam in superiori Æthiopia cum in Maij initio densissimè pluat, aqua per integrum Majum & Junij partem, priusquam Ægyptum perveniat, retardatur. Testatur etiam *Franc. Alvarez Peregrin. Æthiop. c. 9. & 147.* se maximos imbres in Æthiopia expectum, & incolas asseruisse, illos quotannis fieri, durare autem à medio Junio, usq; ad medium Septembrem. Eosdem imbres largissimos, & crassissimis guttis decedentes, in regno Congo & vicinis Æthiopicis regionibus, observavit etiam anno 1578. & seqq. Eduardus Lopez, apud *August. Cassiodorum in Descript. Congo l. I. c. 2. & l. II. c. 10.* His ἀποπτύς accedit *Hieronymus Fracasorius lib. II. Joseph.* cum Josephum ita loquentem facit:

- - - - - nunc porrige mentem
Optime Rex, nam septem annos, qui deinde sequentur,
Infelix, steriles duosq; Ægyptus habebit,
Ipse intra ripas demisso flumine Nilus
Currat iners, supraq; caput limumq; feracem
Non tollet: sicca arebunt arva omnia, sicca
Solstitia, & nulli descendent montibus amnes,
Consueti pluviarum amnes sub sidere Cancri,
Æthiopum populis nec hyems æstiva redibit.

Non minus *Hierop. Cardanus Subtil. l. II.* imbres in causa esse dicit, sed nives adjungit. Imò sunt, qui ad solas nives Æthiopicas referant, ut *Anaxagoras & Euripides* apud *Diodorum Sic. l. I.* *Aeschylus* apud *Anonymum*, cujus extant *Variæ de incremento sententiæ, P. Martyr Legat. Babil. l. III. Joann. Brodæus Miscell. l. II. c. 4. Phil. Honorius Thes. politic. part. II. c. de Nilo.* Verùm jam olim rejectū illud à *Diodoro* est, isto argumento, *Φανερόν πάντων ὄντων, ὅτι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν καυμάτων ἀδύνατον χιόνα πίπτειν περὶ αἰθιοπίας*, cum manifestum sit, per nimies calores fieri non posse, ut tunc nix in Æthiopia cadat. Nives hujus rei causam esse negat etiam *Jul. C. Scaliger Exercit. XLVII.* in examine hujus sententiæ, quòd in Æthiopia nullæ sint nives. Non minus *Eduardus Lopez l. adducto* testatur, in Æthiopiæ montibus, & regno Congo atq; vicinis regionibus nullas cadere nives, ne in altissimis quidem montium jugis. Quas autem circa Tropicum Capricorni, versus Caput bonæ spei cadere idem concedit, eas si vijs exceptas in mare versus meridiem deferri putandum est. Multis quoq; augmentum hoc ab imbribus Æthiopicis esse, asserit *Prosper Alpinus l. I. de medicin. Ægypt. cap. 8.* cum multi ab Æthiopiæ varijs locis Cayrum profecti narrent, diebus quadraginta singulis annis perpetuoq; tempore ibi largissimos imbres atq; continuos decidere: cum Cayri toto fere augmenti tempore Etefix perflantes singulis fere diebus ab orto Sole, usq; ad meridiem multas nigras, crassas & pluviosas nubes in altissimos usq; *Libyæ*, Æthiopiæq; montes propellant, in quibus hæ in pluvias vertantur, &c. Tandem horum sententiam *Johann. Baptista Scortia lib. II. de Nat. & Increm. Nili c. 17. & 18.*

rationibus & auctoritate testium oculatorum adstruit, qui apud ipsum videantur. Cui addatur *Nicolaus Cassinus ad Horii Apollinis lib. I. cap. 21.*

De tempore verò, quo imbres incrementum facientes cadant, non omnium una sententia est. *Leo Afric.* cum Maio incipere supra dixit, & in descensu, donec in Ægyptum veniant, propter longissimos tractus, usq; ad XVII. Junij retardari, *Alvarez* à medio Junio, usq; ad medium Septembrem durare scribit. Sic *Alpinus* sole Caneri signum ingrediente largissimas & copiosissimas pluvias cadere asseverat. Et *Fracastorius* sub sidere Caneri has pluvias descendere cecinit, In Aprili illas incipere, & in Augusto desinere, adeoq; fere quinq; menses durare ait Lopez apud *Cassiodorum l. I. c. 2. & l. II. c. 10.* Pro hac sententiarum varietate concilianda cum *Scorria* dicendum est, sicut incrementi non status definitusq; dies sit; ita imbribus his certum & definitum diem assignari non posse. Possunt enim sæpe in ultimis gradibus Geminorum fieri pluvix, cum & hyems sub finem Mæij incipiat, ad initium Septembris recedat. Si enim pluvia circa finem Maij incipit, Nilus inde sensim modiceq; crescere potest, cum Sol per Cancrum vehi coeperit; cum autem per Leonem, abundantissimè. Imò testatur Lopez, imbres illos dies quatuordecim nunc citius, nunc serius cadere, *Cassiod. lib. II. cap. 10.* Sed fac non pluere, nisi cum Sol Cancrum ingressus fuerit, causa erit, quia necessariò antè reliquæ præteriti vehementioris caloribus consumi debent, intendiq; frigus, ut illius vi densatis vaporibus pluvix generari possint. Atq; hinc etiam factum, ut ab Ægyptiis incrementi Nilotici Hieroglyphicum Leo sculperetur, & canales, tubi atq; siphones, qui aquam per terebrata foramina eructant, in Leonina capita ad id locis opportunis adsculpi solita, aquam admitterent, quæ inde ex leonis rictibus evomi videbatur, *Horus Apollo l. I. Hieroglyph. c. 21. Pierius Hieroglyph. l. I. Nic. Cassinus Polybist. Symbol. l. XII. 55.*

Hanc de imbribus sententiam *Ammianus* quidem *l. XXII.* à vero dissonare ait, quod apud Æthiopes aut nulli imbres, aut per longa temporum intervalla cadant. Quam opinionem ab Herodoto traxisse videtur, qui in Euterpe scribit, *ὅτι ἀνομβροσῆ χώρη, καὶ ἀκρύσαλλος διατελεῖ εἴσα,* & suffragatur *Ammiano Joann. Brodeus Miscell. l. IIX. c. 4.* Sed resutantur experientia, uti jam monstratum est.

Sed & *J. Casaubonus in Not. ad Strabonis lib. XVII.* sententiam de imbribus non concedendam putat, cum ita idem incrementum pluribus fluminibus commune esset. Sanè constat, inquit, sub æquinoctiali, & ubicunq; etiam intra tropicos Sol sit perpendicularis, tantos imbres folitos eorū iungere, ut hoc sit illis loco hyemis, & molestissimæ quidem: cum omnia veluti diluvio quodam natent, hanc tamen esse causam, cur Nilus intumescat, nescio an concedere debeamus. Cur enim Nilo proprium esset hoc πᾶθος? Itaq; doctis nostræ ætatis viris placet, à subterraneis potius causis Nilum intumescere. Verùm faciliè difficultatem ab illo

illo objectam effugimus, si consideremus, non esse hoc Nilo proprium *πρότος*. Nam & Niger, Africae fluvius amplissimus, & fere iisdem cum Nilo locis ortus, Nilo *ὁμοιοπαθεῖ*, ut veteres & recentiores pariter affirmant. Ita enim *Plinius libro V. cap. 8.* Nigri fluvio eadem natura, quæ Nilo, eandem gignit animantes, iisdemq; temporibus augetur. Idem *Solinus cap. 33.* Et *I. Leo Africa lib. I.* Quod Nilus Ægypto, id Niger est Nigritarum solo: crescit enim ad Nilum instar à decimo quinto Junij die per totos quadraginta dies, ac per totidem decrevit. Idem de Nigro scribunt *Jul. C. Scaliger Exerc. XLVII. Prosper. Alpinus de medic. Ægypt. l. I. c. 7. Luc. Joann. Scoppa lib. I. collectan. cap. 4. & Augustin. Cassiodorus de regno Congo lib. I. cap. 2. & lib. II. cap. 10.* Nec omitendum, alios fluvios idem facere. Indus, qui est omnium fluminum maximus, non aqua solum agros lactificat, & mitigat, sed eos etiam conserit, *Cic. de Nat. Deorum lib. II. §. 130.* Fluvius Paraguay, aliàs argenteus dictus, in America, tres menses subiectos agros inundat, stagni instar, post intra alueum se recipit, *Job. Lud. Godfrid. part. I. Novi Orbis.* Etiam fluvius Zaire in Africa ita exundat, *Cassiodorus ibid. & fluvius Spiritus S. & Zuama in Africa: Pegu & Mena in Asia, Job. Boterus Relat. Universal. part. I. lib. 3.* Scilicet, habet Nilus plurimum cum alijs fluminibus communia, quæ tamen hæcenus multis visa sunt singularia, ex locorum aliorum ignorantia, inquit *Marc. Frid. Wendelinus de Admirandis Nili c. 8.*

Quoniam verò & *Alpinus* supra pro imbris dixit, tamen deinde rationibus quibusdam motus, deleuit fere priorem sententiam. Duo enim sibi circa Nilum observata dicit, quibus se ancipitem non immeritò fieri fatetur. Primum summa constantiâ, quam Nilus in initio augmenti faciendò, XVII. die Junij, fervet, se moveri ait. Cùm nullibi pluvix semper eadem tum die, tum hora fieri incipiant, ut possint eadem die semper flumen aliquod augete. De altera ratione ita disserit *Alpinus*: Mense Junio ante Solis ad tropicum accessum, multis diebus Ægyptij terram illiusce fluminis, toto anno adlevatam, & siccitam, arefactamq; accipiunt, quam lance expendunt, faciuntq; ut ponderum numerus drachinis sedulo respondeat, quam in loco undiq; concluso reponunt, quotidieq; libantes, ipsam observant nihil auctam, nihilq; imminutam pondere esse, usq; ad diem XVII. mensis Junij, in qua die auctam ipso pondere inveniunt, ex cujus pondere multum vel parum aucto, multum vel parum flumen illud auctum in prænotant, à diligentiq; aucti illiusce ponderis notitia, quoties etiam cubitibus ipsam sit augendum, certò præsciunt, *de medicin. Ægypt. l. I. c. 8.* Ad primum, quod de summa initij constantia assert, dicendum, plerumq; isto die augmentum illud incipere, definitum autem diem ac horam ab alijs nec statui, nec statui posse. Ad præsagium ex arena captum responderi potest, arenam illam siccam humore quodam ingravescere, a deoq; non ab interna quadam causa, sed ab aere humidis jam vaporibus repleto pondus majus accipere.

Alter sententia, quam multis probari diximus, est *Aristidis* qui & illam de imbris & cæteras veterum opiniones omnes prolixè refellit, & eandem sapientiæ & providentiæ

divina rem omnem attribuit. Hic ita: ὅπως δ' εἰς τὸ ἦκει καὶ ὁ θεὸς ἤρασε τῆς ἀναβάσεως, ὥστε φευγετὴν ἰσορίαν. τὸ δὲ δὴ καὶ μνηκὴν ταύτην ἀπασῶν χωρῶν ὡσπερ πὶ ζῶον καθέσθαι πρὸς ἀμφοτέρωθεν τῆς ποταμῆς, τότε μὲν χερσαίαν εἶναι καὶ ἐφ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, αὐδὴς δ' ἐν τῷ ὕδατι διαίτα δαμῆ, τῷ χερῇ ταῦτα περὶ εἶναι, πλὴν εἰ τῆ μεγάλης σοφίας καὶ προνοίας τῆ θεῆς ὅστις εἰ μὴ ἤκιστα ἠμελλεν εἶναι, τὸν Νεῖλον ἐπήγαγε μιμητὴν πῶς ἑαυτῆς, καὶ ἀντὶ ὀμβρῶν εἶναι τοῖς ταύτης τῆς δωρεᾶς αὐτῆς κινεῖται ἐπήγαγεν, ἡνίκα τοῖς πᾶσι δρώπῃσι ἐμελλε μάλιστα ἐν καιρῷ εἶσεσθαι, καὶ τῆ χώρα φορὰν εἰς μόνον ἐκ ἐλάττω τῆς ἰκανῆς, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴν πλήθει παρέξεδωκε. ταύτην ἐγὼ μόνην αἰτίαν ἐπίνοω, δι' ἣν Νεῖλος δι' Αἰγύπτου καὶ τῶν ὀκείνην ῥεῖ καὶ μέγιστος ὅη τῆ θεῆς, id est: Unde autem tantum sumat incrementum, id extra nostram cognitionem est positum, Jam quod sola hæc regio, velut animal quoddam, utramq; naturam per fluxum participat, & nunc terrestris est & sicca, nunc in aqua legit: id cui tribuamus causæ, nisi magnæ Dei sapientie ac providentiæ, qui quem in locum nullam erat pluviam demissurus, in eam Nilum, quasi vicarium suum, induxerit, qui pluvie vicem hujus regionis incolis præstaret: atq; eo tempore donum hoc in homines conferat, quo tum ipsis opportunum sit maxime, tunc regioni non minore, quam pro necessitate, verum insigniter copiosum proventum conciliet. Hanc ego unicam video causam, cur Nilus per Ægyptum fluat, atq; æstate sit maximus. Hæc *Aristides in Omi. Ægyptiaca*. Hæc respexisse Ægyptij videntur, quando Serapim adgere Nilum dicebant, ut testatur *Ruffinus l. II. append. ad Euseb. c. 23.* & alij Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, de quibus infra dicemus; aut cum lūm Nilum attollere putabant, ut est apud *Lucianum Dialog. Jovis & Mercurij*. Unde *Servius in Virg. Æneid. VIII. v. 696.* scribit; Ius est genius Ægypti, qui per sinistri motum, quod gerit in dextra, Nili accessus recessusq; significat. Per sinistram, quam sinistra manu retinet, ostendit affluentiam omnium lacunarum, Ius autem lingua Ægyptiorum est terra. Per lūm terram illos intellexisse, testatur etiam *Plutarchus de Iside & Osir.* istis verbis: Dicunt παρ' Αἰγυπτίους Νεῖλον εἶναι τὸν Ὅσιριν, Ἴσιδι συνόντα τῇ γῆ. Ὁ *Heliodorus Æth. l. IX.* πρὸς δὲ τὰς μύσας, Ἴσιν τὴν Γῆν, καὶ Ὅσιριν τὸν Νεῖλον καταγγελλοσι. Aristi li etiam calculum adijcit *Lucianus l. X.* cum statui, inundationis hujus non posse aliam reddi rationem, nisi quod Deus Ægypto, quæ pluvijs caret, consulere hac ratione voluerit. Is enim examinatis cæteris causis, ijsq; rejectis, ait;

- - - quis causas reddere possit?

Sic jussit natura parens discurrere Nilum:

Sic opus est mundo. Idem statuit, & cum sacris literis convenire docet

Salomon Schweiggerusl. III. c. 12.

Quamquam autem Aristides multis contra sententiam de imbris disputat, (ad quæ respondet *Marc. Frid. Wendelinus de admirandis Nil. c. 8.*) non diffi-

culter tamen sententia illius cum Agatarchidæ conciliari posse videtur, si, cum scire sit rem per causam proximam cognoscere, *Arist. Metaphys. l. I. c. 3.* ab universalis illa causa prima & remota ad particularem & proximam esse descendendum, nec in sola divina providentia acquiescendum dicamus. Videlicet in incremento Nilotico producendo Deus, Sol & pluvia concurrunt. Deus dirigendo & gubernando: Sol movendo & materiam attachendo: pluviae effectum determinando.

Quanta porrò commoda ex inundatione Nili in Ægyptum redundent, (nam id erat tertium, de quo agere constituit) pluribus commemorant Scriptores. Nilo Ægyptij omnia accepta referebant, quòd terræ motum non sentirent unquam, quòd à peste essent liberi, quod eorum terram nullis diluvijs cælestibus misceri contingeret, vel ingenti imbre obrui. Inde illorum serix solennes, atq; sacrificia pleraq; Nilo dicata atq; consecrata sunt. Hinc Nilus illis ἀγαθὸς δαίμων, bonus genius, dictus apud *Proteum l. IV. c. 5.* Et per Nilotica incrementa, tanquam rem sacram, jurabant, orabant & vota nuncupabant, ut ille apud *Apulejum l. II. de asino aureo.* Tanti Nili aquam faciebant, ut quum hydria ad templum humeris ferebatur, omnes procumberent, & sublatis manibus dijs gratias agerent, *Alex. ab Alexandro gen. dier. l. IV. c. 17.* Imò Θεοπλαῶσι τῷ λόγῳ τὸν Νεῖλον αἰγύπτιοι, ὡς ἀνίμιμον ἔραν γεγενότα, ipsam Nilum commentitium Deum ratione quadam indigitabant, ut imitatore cæli, *Philo l. III. de vita Mosis.* Iisdem pene verbis *Heliodorus Æthiop. lib. IX.* Θεοπλαῶσι τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι, καὶ κρείττων τὸν μέγιστον ἄγχιον, ἀντίμιμον ἔραν τὸν ποταμὸν σημνηροῦντες. Quid? quod ipsam terram fluvij donum esse prodiderunt. Unde *Herodotus in Euterpe cap. 5.* ἰνquit: Αἰγυπτὸς ἐστὶ δῶρον τῆς ποταμῆς. Quam illius sententiam repetit & laudat *Strabo l. I.* scribens, non injuriâ Herodotum totam Ægyptum fluvij donum dixisse; si non totam, eam saltem, quæ infra Delta sita sit, & interior Ægyptus appelletur. Herodoti dictum etiam *Aristoteles l. I. Meteorol. c. 14.* exprimit, inquit: πᾶσα ἡ χώρα τῆς ποταμῆς προχρῶσις ἔσα τῆς Νεῖλος. Tota regio fluminis tantum in vectu nata est. Et paulò post: ἡ χώρα πᾶσα γεγενηὰ φαίνεται καὶ ἔσα τῆς ποταμῆς ἔργον. Hoc *Seneca nat. quest. l. IV. c. 2.* ita reddit: Debet illi Ægyptus non tantum fertilitatem terrarum, sed ipsas. Et latius *l. VI. c. 26.* Idem docet *Plurarchus de Iside & Osiride.* Addatur *Hieronym. Magius Miscellan. l. I. c. 10. & Johann. Roterus Relation. Universal. Part. I. l. 3.* Uti enim Nilus verè rex totius orbis fluviorum est, & qui dixit, eum atari, coli, navigari, verissimè dixit: sic illius in Ægyptios beneficia longè maxima sunt. Inde *Heliodorus lib. IX. Æthiop.* Nilum σωτήρα τῆς Αἰγύπτου appellat. Idem *l. II.* Superbit Nilus, nec se flumen esse patitur, sed effunditur extra ripas, & eluvione tanquam mari quodam Ægyptum operiens, adventu suo fecundat agros. ὁ Νεῖλος τῆς Αἰγυπτίας ἡγεμῶν κατέστηκε, *Horus Apollo Hieroglyph. lib. I. XXI.* ὅς ἐστὶ ποταμοῖς τῆς

Φύσιν εοικε, ὅταν ἰσα θαλάσσης πελαγίῳ τὴν Αἴγυπτον, *Basil. Magn. Homil. III. in Hexaem.* Καθ' ὅλην δὲ ταῖς εἰς ἀνθράκας εὐεργεσίαις, ὑπερβάλλει πάντας τὰς κατὰ τὴν οἰκημένην ποταμὸς, *Diodor. Sic. lib. I.* Commendat *A. vium & Anonymus in Ἐξηγήσει* ὅλα τὰ κόσμος, scribens: *ῥῶσαν Αἴγυπτινὴν χώραν ἐπέφανωμένην ποταμῷ ὃς καλεῖται Νεῖλος.* Et paulò post: *Ἀλεξάνδρεια Νεῖλος ἀγαθότητι ὑπὲρ πάντων ἐπιρρίχθαι κεκλημένη.* ὃς Νεῖλος ποταμὸς θερεῖ ὡρα ἀποβαίνων ἀρθεύει πᾶσαν γῆν, καὶ πρὸς τὸν ἄστρον παρασκευάζει, ὃν ἀποραθεντες περισεύοντες μεγάλην εὐλογίαν πληρῆναι: πρὸς αὐτὸς γὰρ ἐν μέτρον, εκατὸν, καὶ ἑκατὸν εἰκοσιμέτρα ποιεῖ. *Huc referendum & illud Simacattæ l. V. c. 17.* πολυγνώστον αὐτὸ ὑπὲρ ἅπαι τὰς ἄλλας κατὰ τὴν οἰκημένην ποταμὸς πεφυκέαι φασίν. *Bonitatem eius prædicat etiam Achmetus in Oneirocriticis c. 176.* εἰ ἰδῆ τις οἴεται ἡμίμυρον ὁ ποταμὸς, εὐρήσει ὁ κατὰ τὸν χάραν καὶ εὐφορίαν, καὶ φασὶν εὐφρανθήσεται μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτῶ. Et expressiùs *Seneca nat. quæst. l. IV. c. 2.* Unam Ægyptus in hoc spem suam habet. Proinde aut sterilis annus, aut fertilis est, prout ille magnus influxit, aut parcior. Et postea: Quantum crevit Nilus, tantum spei in annum est. Nec computatio fallit agricolam: adeo ad *mensuram* fluminis respondet, quam fertilem facit Nilus,

Non temere autem mensuræ Seneca meminit. De hac ut pauca colophonis loco addamus, sciendum, illâ auctus fluminis Ægyptios cognovisse. Id *Plinius l. V. c. 9.* disertè, cum inquit: Auctus ejus per puteos mensuræ novis deprehenduntur. Justum incrementum est cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo. In duodecim cubitis famem sentit provincia: in tredecim' etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem asserunt: quindecim securitatem: sexdecim delicias. Et *libro XIII. capite 18.* Si duodecim cubita non excessit, fames certa est. Nec minus, si XVI. exsuperaverit. Locus, ubi *Strabonis* ætate Nili incrementum metiebantur, *Νειλομέτρειον* dictus. Is erat in insula Elephantine; de quo ille *l. XVII.* Nilometrium est puteus quidam in Nili ripa ex integro lapide constructus, in quo & maxima & mediocria Nili incrementa zduorantur. Nam putei aqua cum Nilo pariter crescit & decrescit. Sunq; in putei pariete notæ quædam insculptæ incrementorum, & perfectiorum & cæterorum. Hæc itaq; observantes alij etiam significant, ut incrementa cognoscant. Nam ex signis, certis diebus multo antè futura Nili incrementa cognoscunt, idq; omnibus prædicunt. Quæ res agricolis ad aquarum dispensationem, & aggerum ac fossarum curationem conducit, præfectis verò ad redituum rationes. Majora enim incrementa majores proventus denunciant. Quæ res in Nili statua antiquitate visenda, quæ Romæ in Vaticano conspiciuntur, puerulis sexdecim eam quasi scandentibus, significata est. De qua ita *Plinius lib. XXXVI. cap. 7.* Nunquam hic major reper-

tus est, quam in templo Pacis ab Imp. Vespasiano dicatus, argumento Nili XVI. libris circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augmentis se amaris intelliguntur. Addatur *Pierius Valerian. l. XLVI. Cap. Barthius Adversar. l. XXXV. c. 6.* Soliti etiam sunt mensuram Nili in templum Serapidis, quod Alexandriae erat, deferre. Hanc Constantinus Imp. in ecclesiam vero Deo sacram transferri iussit. Testatur *Socrates Hist. l. I. c. 17.* cum scribit: *Λεγόντων δὲ τῶν ἑλλήνων ὡς ἄρα ὁ σάραπις εἰς ὅσον νεῖλον ἀνάγων ἐπὶ ἀρδείᾳ τῆς αἰγύπτου, τῷ τὸν πῆχυν εἰς τὸν ναὸν τῆ σαράπιδος ὀνομάζεσθαι, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν πῆχυν ἀλεξανδρέων μετατιθέναι ἐκέλευσε. τῶν δὲ Φημιζόντων ὡς ἐκ ἀναβήσεταί οὐ νεῖλος ὄργη τῆ σαράπιδος, ἢ τε αἰνός τῆ ποταμοῦ, τῶν τε ἐξῆς ἔτει, καὶ εἰς τὸ μεταταῦτα ἐγένεσθε καὶ γίνεται. ἐργασι δεικνύσαι, ὡς ἔδιδάξθησαν.* ἀλλὰ διὰ τῆς ὄργης τῆς προνοίας, ἢ τε νεῖλος ἀνάβασις γίνεσθαι.

E Socrate idem refert *Cassiodorus l. II. Tripartita c. 18.* illis verbis: Imperator Cribitum, quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesias portari fancivit. Jam Tertulliani ætate sicut aliarum calamitatum, sic & Nili non exundantis causam in Christianos referebant gentiles. Inde *Tertullianus ad Nationes lib. I. c. 9.* Omnis cladis publicæ vel injuriæ nos causas esse vultis: si Tiberis redundaverit, si Nilus non redundavit, si cælum stetit, si terra movit: In quem locum videatur *Jacob. Gorkhofredus.*

Cum Theodosius M. templa gentilium, & in his etiam Serapidis, everteret, Nilo amplius eos sacrificare prohiberet, mensuramque fluminis in Christianorum templa deferri juberet, renovabant gentiles veterem querelam, jam Nilum non largè satis exundare, sed solito tardius ad primum exundationis gradum consistere. Docet id *Ruffinus l. II. Append. ad Euseb. c. 30.* Sane, inquit, quoniam moris erat in Ægypto, ut mensura adscendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis auctorem, subverso ejus simulachro, ignique consumpto, omnes simul negabant, Serapin injuriæ memorem, aquas ultra ac affluentia solita largiturum. Sed ut ostenderet Deus, non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis juberet excrecere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantum fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo ulna ipsa, id est, aquæ mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum dominum in ecclesiam ecepta deferri. Ægyptij etiam seditionem propter interdicta Nilo sacrificia moliebantur, ut narrat *Sozomenus l. VII. c. 20.* & addit, cum Imperator nihilo minus in pio proposito perseveraret, Nilom haut multo post largiter effusum, etiam sublimioribus undas immississe, adeoque πρὸς τὸ τελεσιγάζον καὶ σπανίως πληθύνον μετρον, ad perfectissimam ac raro completam mensuram accessisse, atque ex eo plurimos Ægyptios patria superstiti one damnata, ad Christianismum transisse. Addatur *Jac. Durantius Casellius variar. l. II. c. 18.* Eodem tempore *Libanius Antiochenus Orationem pro templis,* proque Nili sacrificijs tuendis ad Imperatorem Theodosium scribebat, in qua inter cetera inquit: Οὐ εἶναι τῇ ρώμῃ μόνον ἐφυλάχθη τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆ σαράπιδος, ἢ πολλῆ τε καὶ μεγάλης, καὶ πληθύνοντος κελημένη νεῶν, δι' ὠνκοῦν ἀπάντων ἀνθρώπων ποιεῖ, τὴν τῆς αἰγύπτου φρεῖν, αὐτῆ δὲ

ἔργον τῆς νεύλης, τὸν νεύλον δὲ ἐστὶν, ἀναβαίνειν ἐπὶ τοὺς ἀγρούς περὶ θένται.

Certa etiam fluminis mensura expectanda erat, cum aquas ex illo in agros & fossas deducere vellent. De eo extat lex *Cod. Theodos. lib. IX. Tit. 32. De Nilij aggeribus non corrup.* Siquis post hac per Aegyptum intra duodecim cubitum fluminis Nili ulla fluenta de proprijs ac vetustis usibus præter fas, præterq; morem antiquitatis usurpaverit, flammis eo loco consumatur, in quo vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius imperij adpetierit securitatem, X. Kal. Octob. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONS. i. c. anno 409. Unde transtulit Imperator in *Cod. l. unic. C. de Nili aggerib. non rump.* Rationem addit *Anton. Perezius ad b. t.* quod ea res tendat in grave detrimentum provinciae, & totius imperij, ex eo quod cum Nilus ad altitudinem duodecim cubitorum non adscenderit, certissimum sit signum famis in Aegypto, & consequenter in imperio, quod quatuor fere anni menses totum sustentabatur Aegyptiorum frumento. Ad datur in hanc legem *Hieronym. Magius Miscellan. l. I. c. 10.* Mensuram Nili circa ann. 1320. *Mar. Sanutus lib. III. part. 14. cap. 12.* ita describit: Posita est columna marmorea in insula quadam parva, in medio fluminis, quæ est ante antiquam civitatem Meser, quæ est prope Cayrum, & in illa columna posuerunt signa, secundum quæ cognoscunt sequentis mensis copiam vel defectum.

De mensura Nili, quæ hodie utuntur Aegyptij, ita *Petrus Martyr Legat. Babyl. lib. III.* Intra Nilum urbi insula adjacet. In cujus acuta projectura turris extat lapidea, in qua per alnas eorum, quas piccos appellant, & quartas ac digitos, signa sunt circumscisa. Est eorum alna, vestra Hispana, quam varam vester populus vocat, spithama grandi minor. Columnæ huic, æstate jam adventante, mulzi assident; ut qui primus Nilum crescere denuncaverit, pinguem strenam assequatur. Iidemq; sit quotidie, donec tumescere desinat. Alti fluvio ad altitudinem quatuordecim piecorum, i. e. alnarum, surgente, superate ripas Nilus, & per campos ac fossas inano factas sese protendere, provinciamq; inundans irrigare incipit. Ad eos, qui inundationem fluvij observant, illud *Lucani l. IIX.*

Hunc genuit cultos Nili crescentis in arua.

Memphis una lacris,

referri potest, uti cenet *Joann. Baptista Pius Annotat. prior. c. 9.*

Fusus autem & distinctius eandem mensuram *Jobann. Leo Afric. l. IIX.* descripsit, cujus narrationem huc referre operæ putamus. Ita autem ille: E regione civitatis veteris in medio Nili Michtas, hoc est, in mensuræ videatur insula, ex qua pro ratione inundationis Nili, ejus anni proventum per totam Aegyptum certissima ratione à piscis Aegyptijs adinventæ colligunt. Alteram insulæ partem domus ab alijs sejuncta occupat, in cujus medio fossa quadrangularis decem & octo cubitus profunda per aquæ ductum subterraneum aquam ex Nilo porrigit. In fossæ medullio columna totidem cubitis signata & divisa spectatur: cumq; Nilus ad XVII. Junij exuadare incipit, subito per aquæ ductum aqua in fossam effunditur, plerumq; uno die duobus digitis, plerumq; tribus, aut dimedio cubito excrefcens. Huc singulis diebus concedunt certi homines Nili incrementis à Senatu constituti, & flumi-

his accretionem obseruantes nonnullis pueris indicant, qui capite luteis mantilibus obvoluto, vicatim idipsum tam in Alcairo, quam ejus universis suburbijis promulgant, ac donaria à mechanicis hominibus, mercatoribus & sceminis tantisper dum Nilus crescit, singulis diebus referunt. Nili porro experimentum ita habet: Ad quintum decimum columnæ cubitum ubi pervenerit, annum colligunt fertilissimum; si inter duodecimum & decimum quintum confliterit, medioerem indicant ejus anni proventum; si inter decimum ac duodecimum, frumentum portendit aureis decem dividendum iri in singula modia. Verum si flumen in decimum octavum evadere contingat, cladem ex inundatione denunciat: si superare, periculum est, ne tota absorbeat *Ægyptus*. Hac ratione Nilus diebus quadraginta crescit, totidemq; decrescit, quo temporis intervallo ob aquarum coptam nonnulla senitur annonæ caritas, quod inter fluminis augmentationem & diminutionem eam pro cujusq; arbitrio vendere liceat. Verum octuagesimo die transacto cibariorum præfectus annonæ pretium in dicit, præcipue frumento, quod varios regionis tractus juxta fluminis incrementum, pro diversitate altioris humiliorisq; soli parce, mediocriter & nimium irrigatos apprimè dinoscant: quibus ritè peractis, maxima per totam Alcairam tanto tympanorum ac tubarum clangore celebritas initur, ut civitatem inverfam dixeris. Scripsit de eadem columna *Salomon Schweigger l. III. c. 12.*

De etymo & varijs Nili nominibus agunt *Euseb. in Dionysij versum 221. David Hoefchelius in Horapoll. Pierius Hieroglyph. l. XIX. Guilielm Philander ad Vitruvij. l. IIX. c. 2. Matthias Martinus, & Christianus Beckmann, in voce Nilus.*

Tres esse diastas. f) Ita *MS. L. B. R. & Jac. de Virriaco. nec non Vincent. Specul. Hist. lib. XXXII. cap. 57.* Vitiolè editum erat *trecentas*. Est autem *η διαστα* primò victus & vitæ ratio, ut apud *Dionem in Othone, οτε βιος αυτη η η διαστα*. deinde, ut hic, est iter unius diei.

Thobar. g) Cobar, *Jacob de Vitruv. Vincent. l. XXXII. c. 58.* Redius omnino. Est enim fluvius ille Chaldææ Chobar, ad quem Propheta Ezechiel suas visiones vidit, *Ezech. l. v. 1. 3. c. III. v. 15. 23. c. X. v. 15. 20. 21. c. XLIII. v. 3.* Hebraicè Chebar, & *LXX. Interpretibus χοβάρ* dictus, Hunc Rabbini eundem esse cum Euphrate volunt; quos sequitur ex parte *Hieronymus in Ezech. l. c.* nem scribit: Chobar aut nomen est fluminis, aut certè juxta interpretationem suam, quæ in grave vertitur, tygrum significat & eufratem, & omnia magna & gravissima flumina, quæ in terra Chaldæorum esse perhibentur. At juxta veteres Geographos Chobar est certus amnis Mesopotamiæ, qui se tandem in Euphratem exonerat. Hic *Ptolemæo l. V. Geograph. c. 18. χασβωγας* appellatur, atq; ex Masio monte oriri dicitur Ab eodem civitas ejusdem nominis *χασβωγα* ad Euphratem ponitur; ad quam fluvius hic in Euphratem infunditur. *Ibid.* Nec dubitandum, amnem *Αβόρρα*, quem *Strabo l. XVI.* ad Anthemusiam, quæ Mesopotamiæ pars, & Armeniæ vicina, ponit, eundem esse cum illo, qui *Ptolemæo χασβωγας*. Idem *Ammiano lib. XIII.* Aboras, &

Theoph. Simocatta l. I. c. 13. Ἀβόραγος appellatur. Dicitur est Chobar vel ab aquarum multitudine, Chebir enim copiosum & multum significat, *Cornel. à Lapide in b. locum:* aut à Cobare præfecto, juxta *Plinium l. VI. c. 26.*

montes, h) Pyramides intelligit. Nota satis sunt, quæ *Herodotus in Euterpe, Diodorus Siculus l. I. & Plinius l. XXXVI. c. 12.* de Pyramidibus Ægyptiacis prodidere, Duas has pyramides, de quibus hinc Auctor, *P. Martyr Leg. Babyl. III.* anno, 1502, probè instravit & dimensus est, multaq; de illis retulit, De circumferentia ille ita: Ego ipse grandioris pyramidis circumferentiam dimensus, de quatuor lateribus unum reperi quidecim supra ter centum meis passibus constare. Addatur *Joann. Servilius de mirand. antiquor. operibus, & Michael Maierus Hieroplyph. l. I.*

Chay, i) Alcarum frequentius appellant; quæ vox Arabica vulgari Europæorum idioma corrupta, pro el Chahira, quod coactricem, vel victricem significat. Eadem autem civitas & Babylon olim appellata. Hæc orbis terrarum maxima esse scribitur. Eques expeditus quatuor horis eam transiret: decem non facile circumequiraret. Habet sex suburbia amplissima. Sunt in eadem Græcorum, Armenorum & Christianorum templa. Præ cæteris diligenter descripsit *Leo Africanus αὐτοπῆς l. IX.* Cui addantur *Petr. Martyr Legat. Babyl. l. III. Mart. à Baumgart. l. I. c. 18. Paul. Emil. l. V. Martin. Crus. Turcogr. l. II. Paul. Jovius hist. sui temp. l. XIII.*

Ab hac civitate, k) Locus hic corruptus & prorsus mutilus ex *MS. L.* editus erat. Nam ita legebatur: Ab hac civitate ad milliare unum est hortus ballami, ut lignum teremms, Edimus nunc integrum ex *MS. R. & Jacobi de Vitriaco*, qui examullim conveniunt, nisi quod Jacobus pro lignum vitis triennis, habet, lignum vitis triennium. Vide etiam *Vincent. Specul. Histor. l. XXXII. c. 58.*

milliare, l) Eadem fere *Petr. Martyr Leg. Babyl. l. III. Borchard. Monach. Descrip. terræ sanctæ part. II. c. 4.*

mansum, m) Addantur *idem, & Mar. Sanut. l. III. part. 1. 4. c. 12.*

vitis triennis, n) Viti similior est, quàm myrto, *Plin. l. XII. c. 25.* Similes vitibus stirpes habent, *Solinus c. 48.* Cum malo Punica comparat *Theophrastus l. IX. c. 6.* inquiens, τὸ δὲ δένδρον μέγιστον μὲν, ἡλικον ῥοὰ μεγάλη, πολὺκλαδον δὲ σφόδρα. Cum caryto & terrebintho *Strabo lib. XVI.* ἐστὶ δὲ τὸ φύλλον θάμνωδες, κνήσω εοικὸς καὶ περμύθω, ἀρωμαλίζον. Cum myrto *Pausanias in Boeticis:* μέγιστον μὲν κατὰ μυσούνης θάμνον τὰ πάλσαμα ἐστὶ. Cum siccis arboribus *Justinus l. XXXVI. c. 3.* Arbuscula illa est sicut vitis trium annorum; folium verò quasi parvi trifolij, vel sicut rutæ, albiora tamen, *Sanut. ibid.*

folium, o) Φύλλον δὲ ἔχει (Φασι) ὅμοιον πηγάνω, πλὴν ἐκλευκόν, αἰεὶ φύλλον δὲ εἶναι, *Theophrast. ibid.* Φύλλα ἔχον ὅμοια πηγάνω, λευκότερα δὲ πλὴν καὶ αἰεὶ θαλάσσερα, *Dioscorides l. I. c. 18.* Φύλλα δὲ αὐτοῖς καί, εἰ ἦν πόαν τὸ σάμψυχον, *Pausanias ib.* Folium proximum rutæ, perpetua coma, *Plin. ib.* Tenacibus folijs sempiternæ inumbrantur, *Solin. ibid.* Ballamum est arbor, cujus folia & odor rutæ simulantur, sed ipsa tamen declinant ad albedinem, *Avinenna l. II. Canonis, c. 84.* Diversas has Aucte-

sum sententias conciliat *Prosp. Alpinus Dial. de balsamo c. 3.* Justinum autem, arbores opobalsami formam similem piccis arboribus habere affirmantem, deceptum esse ait. De folijs verò balsami scribit: Folia paucissima gerens rufa proxima, non tamen ijs candidiora, ut Dioscorides docuerat, sed potius colore viridi subalbido, perpetuoq; virentia, *Ibidem, & Lib. de Plant. Ægypt. c. 14.* Plinius in balsami historia Theophrastum per omnia secutus est, quemadmodum etiam Dioscorides, e- jusq; vestigijs insistentes, balsami folia ruta folijs comparant: quod veritati con- sonum esse deprehendimus inquit *Petr. Bellonius lib. II. itinerar. observat. c. 39.*

circa finem Maij. p) ὑπὸ τὸ ἀσρον, ὅταν μάλιζα πνίγη ὥσι, *Theophrast. ib.*

Τὸ δὲ ὀπβάλαμον λεγόμενον ὀπιζεται ἐν τοῖς ὑπὸ κίνα καύμασιν, *Dioscor. ib.* Cortex inciditur in fine Maij, *Vincent. Spec. Histor. l. XXXII. c. 58.* Opobalsamum mensibus Junio, Julio, Augusto, partim sponte, partim stipite ferro scarificato, distillat, in vitreaq; vasa excipitur, *Alpin. Dial. de Balsamo c. 3. & Lib. de plant. Ægypt. c. 14.*

funditur. q) Τὸ δὲ δάκρυον ἀπὸ ἐντομῆς (Φασι) συλλέγειν· εἰσημνευ δὲ ὄνουξι σιδηροῖς, *Theophr. ib.* ἑπιμεμῆνε σιδηροῖς ὄνουξι τὰ δένδρα, *Dioscor. ib.* ἔ τὸν Φλοῖον ἐπιχρῖσαντες, ὑπολαμβάνουσιν ἀγγεῖαις τὸν ὀπὸν, *Strabo ibid.* ἐπὶ ἱερὸν γέντα τὸν Φόινικα τρεῖς φεδογ συμβέβηκε, καὶ τὸ ὀπὸβάλαμον, μύ- ρον ἀπρότατον, ὃ τῶν δάμνωι πμνομένων ὄξει λίθῳ ἀναπιδύει ὡσπερ ὀπὸς *Josepb. Antiq. Jud. l. XIV. c. 7.* Et: τῆτο (βάλαμον) λίθοις ὄξει ἐπι- ἱεμονῆς τὰ πρέμνα συλλέγασι κατὰ τὰς τομάς ἐκ δάκρυων, *l. I. de bello Jud.*

c. 7. Balsamum virgultis nascitur, quæ acutis lapidibus incidunt pueri agricola- rum, perq; eas incisiones distillat humor lachrymis pulchrè torantibus, *Hegesippus excid. Hieros. l. I. c. 15.* Idem repetit *l. IV. c. 17.* Ut quisq; ramus intumuit, si vim ferri adhrbeas, pavenit venæ; fragmine lapidis, aut testa aperiuntur, *Tacitus Hist. l. V. c. 6.* Inciditur vitro, lapide, ossiseve culteillis. Ferro lædi vitalia odit. Emoritur protinus, eadem amputari si supervacua patiens. Incidentis mang liberatur artificii temperamen- to, ne quid ultra corticem violet, *Plinius ib.* Lignum eaudicis atrectatum ferro, sine mora moritur. eapropter aut vitro aut cultellulis ossis, sed in ipso cortice artificii pla- ga vulneratur; ex qua eximix suavitatis gutta manat, *Solinus;* In quem locum legat- ur *Job. Camers,* & imprimis *Cl. Salmasius.* Unguib; ferreis corticem arboris incidi solitum etiam *Claudianus in Epithal. Pallady.* docet:

Gemmat; alij per totum balsama tectum

Effudere cadis, duro quæ saucius ungue

Niliacus pingui defudat vulnere cortex,

Quod autem Tacitus, Linus & So'inus asserunt, plantam balsamiferam expavesce- re; in eo abeunt à Theophrasto & Dioscoride, qui ferreis unguibus aperiiri scribunt. Conciliat illos cum his *Johannes Veslingius ad Cap. XIV. Alpini de Plantis Ægypti,* his verbis; Sed hæc de tenella planta, atq; in alieno so- lo lan-

lo languidius adulta, habenda sunt, non item de indigena illa, quæq; valida jam stirpe terram patriam complexa est. Hanc enim ferrum non reformidare, nec durius in compescendis ramis fluentibus imperium, abunde mihi confirmarunt Arabes, qui horum falces integros Cayrum deferunt.

guttatim. τ) Τὴν δὲ συλλογὴν ὅλον τὸ φέρος ποιῆσαι. ἔκ εἶναι δὲ πολὺ τὸ ῥέον, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ τὸν ἄνδρα συλλέγειν ὅσον κόγχη. *Theophrast.* ρεῖ δὲ ὀλίγον. ὡς καὶ ἑκάστον ἔτος μὴ πλείον ἢ ἕξ ἢ ἑπτὰ χόας συναθροῖσθαι. *Dioscor.* Succus ē plaga manat, quem opobalsamum vocant, *Plin.* Sudare ē cortice lalo dixit *Virgilius Georg. lib. II.*

Quid tibi odorato referam iudantia ligno
Balsama?

Non tamen omne opobalsamum guttatim ē vulnere sudat. Nam aut per incisionem balsamiferae arboris, aut per decoctionem ligni frondiumq; ejusdem plantæ liquor elicitur. *Joann. Vesling. in Cap. XIV. Alpini.*

in valis. η) Eadem habent *Mar. Sanut. lib. III. part. 14. c. 12. & Vincent. Spec. Histor. l. XXXII. c. 58.*

nusquam. τ) Fallō scribit Auctor, balsamum nusquam terrarum, nisi in hoc loco crescere. Balsamum nativum solum in Arabia semper habuit: inde etiam in Syriam, atq; in Ægyptum invecum est. In Arabia apud Sabæos nasci tradit *Scambo l. 16.* cū scribit: Συνάψει δ' ἡ τῶν Σαβαίων εὐδαιμονεσάτη μεγίστη ἔθνης, παρ' ὅ ἰς καὶ σμύρνα, καὶ λίβανος, καὶ κιννάμωμον. ἐν δὲ τῇ παραλία, καὶ βάλαμον. Apud hos, inquit, thus & myrrha & cinnamomum nascitur: in paritibus autem balsamum. In eadem regione balsamum etiam *Pausanias* collocat istis verbis: Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀράβων ὅσοι τῶν ἐχέων περὶ τὰ πάλασμα εἰκασί, τοῖα δὲ ἄλλα ἐς αὐτὴς συμβαίνουσι οἶδα. *Pausania* subscribit *Calius Rhodiginus l. XIII. c. 35.* Ibidem collocat & *Diodorus Sic. Biblioth. lib. II.* cū de Arabibus Nabataeis agit, inquit: γίνεται δὲ περὶ τὰς Ἰόπης τοιαύτας ἐν αὐλῶνι τινὶ τὸ καλέμενον βάλαμον. ἐξ ἧς πρὸς ὁδοὺ λαμπρὰν λαμβάνουσιν. ἔδαμα δὲ μὲν τῆς ἀλλῆς οἰκημένης εὐλοκομένης τῆς φησὶ τῆς, ibi in convalle quadam Balsamum, quod vocant, gignitur: unde luculentum ipsis vestigial accedit, propterea quod nusquam alibi in orbe terrarum hæc stirps inventiatur.

Arabiam foelicem Balsami locum patrium semper fuisse, atq; adhuc esse, tam evidenter *Petrus Bellonius, Prosper Alpinus & Joannes Veslingius*, Medici, αὐτόπτοι, demonstrarunt, ut post illos de eo nemini dubitare amplius liceat. *Bellonius* quidem *l. II. Itinerar. observat. c. 39.* inter cætera scribit: Quia ipsum fruticem vidimus, diligenterq; observavimus, tanquam de re, quæ diligenti observatione digna, disserere libuit. Experientia autem didicimus, lignum illud vulgo Xylobalsamum nuncupatum, quod ex foelici Arabia delatum à mercatoribus venditur eum Ægyptio, quod in Matarea colitur, convenire: Et deinde: Licet *Theophrastus*

tius in ea opinione sit, id sylvestre & sponte nasci non inveniri, allerere tamen aude-
 mus, ab omni ævo in felici Arabia, atq; etiam nunc nasci. Postea addit, mercatores
 Cayri affirmasse, quicquid Xylobalsami, vel Carpobalsami unquam vendidissent, id
 omne ex Mecha cum aliis aromatibus accepisse; atq; meminisse, suo tempore Balsami
 frutices, qui tunc in Matarca colebantur, ex Arabia felici magnis sumptibus Sultani
 esse delatos. Post hunc quadraginta annis eandem balsami patriam asseruit mul-
 tis oculatis testibus & rationibus *Alpinus*, primùm quidem *Dialogo de balsamo*
cap. 2. ubi inter cœtera inquit: Quamplures Balsami arbores in multis Arabiæ lo-
 cis nunc vivere, quarum succus, fructus ac virgæ huc ad nos (in Ægyptum) à multis
 asportantur, certissimum est. Neq; id Ægyptios, Syros, Turcas, & aliorum natio-
 num homines multos, Arabiæ loca peragrantes, latet, quinimo omnes annis singu-
 lis Mecham & Medinam primarias Arabiæ felicis urbes, peregrinationis gratiã ad-
 euntes, quancus in illis locis sit ex arbore balsami proventus, planè fateri possunt.
 Et deinde: In Arabiæ multis locis innumeræ propemodum plantæ magno cum
 illiusce gentis lucro aluntur, Cujus succi lucro ab ijs cognito omnes certatim mul-
 tos balsami frutices ex arenosis, montuosisq; locis in viridaria transferre conantur.
 Quamobrem ibi innumera pulcherrima balsamifera cernuntur. Postquam deinde rem
 ita se habere oculatis testibus, qui in Arabia fuerant, asseruisset, subjungit, Omnes præ-
 dicti nobiles Turcæ uno ore affirmant, prope Mecham & Medinam, in montibus, pla-
 nis, cultis atq; incultis locis innumeras Balsami plantas sponte natas spectari, pluri-
 masq; etiam in arenosis sterilibusq; locis. Imò apud omnes Arabes veterum memo-
 rijs constare, passim in pluribus felicis Arabiæ locis innumeras sponte nascentes, bal-
 sami plantas perpetuo visisse, nunquamq; illa loca ijs caruisse. Eandem sententiam
 repetit, & ijsdem fere rationibus atq; testibus probat *Lib. de Plantis Ægypt. c. 14.* Et
 denuo *l. IV. de medicina Ægypt. c. 10.* ubi inter cœtera scribit, se Venetijs arbuscu-
 lam veri balsami habuisse, ex cuius stipite naturale opobalsamum stillaverit. Tandem
 & *Veslingius in cap. XII. Alpini de Plant. Ægypti* scribit: Cœterum plantæ Bal-
 sami natale solum rectè *Alpinus* Arabiam asserit, vel hoc nomine cœteris provincijs
 celebriorem, ex qua ramorum, fructuum, & odorati illius succi copia factis empla in
 Ægyptum defertur. Revera in Arabiæ collibus quamvis alia cura nulla accedat,
 felicibus sylvis progeniem submittit. *Idem in literis ad Baldum Baldum*, Medi-
 cum Romanum, 28. Oct. cis loc XXXIX, scriptus ait: Mihi ultra quinquennium
 Memphis Ægyptiorum olim degenti singulis annis id (balsamum) conspectum fuit, re-
 deuntibus è Mecca & Medina indigenis, constanti omnium sermone non alibi,
 sed dictis in locis paratum esse atq; emptum, quod secum attulerunt. Quibus vel
 eo libentius fidem adhibui, quum & frondes secum & fructus balsami deferrent, non
 externo minus habitu, quam viribus descriptioni clarissimorum veterum convenien-
 tia. His addantur alij testes, quos adducit *Balthasar Bonannus*, Medicus Roma-
 nus in literis *Exam. Opobalsami Orientalis*. Adstruit idem *Joannes Bodæus in*
Theophrasti l. IX. c. 6.

Ex Arabia acciperunt Judæi. Ut enim in Arabia hæ plantæ patriæ sunt: ita
 in Judæa & Ægypto advenæ. Testatur *Josephus Antiq. Jud. l. IIX. c. 6.* cum fa-
 tetur, balsami plantam Judæos munificentia Ægypti & Aethipiæ regiæ nactus esse,

quæ ad Salomonem detulerit: λέγεται δ' ὅτι καὶ τὴν τῆ ὀπιβαλσάμου ρίζαν, ἣν νῦν ἡμῶν ἢ χῶρα Φέρει, δόσης ταύτης τῆς γυναϊκὸς ἔχομεν. Balsamum autem in Syriam, atq; in Judæam translatum, ibidem (sicut & in Ægypto) in hortis tantum cultum fuit. Ita enim *Theophrastus*: Τὸ βάλαμον γίνεται μὲν ἐν τῷ αὐλῶνι τῷ περὶ Συρίαν. παραδείσους δ' εἶναι φασὶ δύο μόνους. τὸν μὲν, ὅσον εἴκοσι πλεῖστον, τὸν δ' ἔπειρον πλεῖστον ἔλαττενα. Pari fere sensu & *Dioscorides*: Βάλσαμον ἐν μόνῃ Ἰουδαίᾳ, κατὰ τινὰ αὐλῶνα, καὶ ἐν αἰγύπτῳ. Adstipulator *Strabo* l. XVI. scribens: Est ibi (apud Hierichuntem) καὶ ὁ τῆ βάλαμου παράδεισος, balsami hortus. Et post pauca: ἐν ταῦτα μόνον γεννᾶται. Quamquam idem *Strabo* superius etiam in Arabia collocarit. Duobus autem potissimum in locis Iudææ balsamum cultum fuit: in planicie circa Hierichuntem, & in monte Engaddi, de quo *Cantic. I. v. 14.* In Hierichuntis campis balsami hortum ponit etiam *Hegesippus l. l. exid. Hierosolym. c. 15. & l. IV. c. 17.* Romani Scriptores iidem in solâ Iudæa nasci affirmant. Exuberant fruges nostrum ad morem, præterq; eas balsamum & palmæ, inquit *Tacitus Histor. l. V. c. 6.* Sic *Plinius l. XII. c. 25.* Omnibus odoribus præferretur balsamum, uni terrarum Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis, utroq; regio, altero jugerum XX, non amplius, altero pauciorum. *Idem l. XVI. c. 32.* Fastidit balsamum alibi nasci. *Plinio* similia tradit *Solinus c. 48.* inquit: In hac terra balsamum nascitur, quæ Iylva infra terminos XX, jugerum usq; ad nostram memoriam fuit. At cum Iudæa potius sumus, ita loci illi propagati sunt, ut jam nobis latissimi colles sudent balsama. Etiam *Justinus l. XXXVI. c. 3.* soli Iudææ tribuit, scribens: Opes genti ex vestigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namq; vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam cinctâ, adinstar hortorum clauditur. Spatium loci ducenta jugera, nomine Hierico dicitur. *Galenus* se in Iudæam profectum scribit, ut quomodo opobalsamum destillaret, præsens cognosceret, atq; ne ex eo particulam, tanquam regulam cæteris agnoscendis apud se semper haberet, *l. II. de Antidot. c. 2. & 3.* *Idem* opobalsamum, quod in Engaddi hostis provenit, præcipue commendat, eum *cap. 4.* scribit: Opobalsamum Syriacum, quod a loco, in quo plurimum & optimum provenit, alterum quoq; nomen accepit, Sagadinumq; dicitur, cunctis alijs melius, quæ in Palæstinæ prædijs colliguntur. Quantum verò Falernum vinum eo, quod cuppones vendunt, præstantius est, tantum Ægyptio opobalsamo Sagadinum vocatum ansillat. A Judæis succum Persas accepisse inde verisimile, quod Persarum Legati Carolo M. inter cæteras Orientis opes etiam opobalsamum attulerint, *Chronicon Sangallense l. II. c. 12.* Etiam *Seldanus* *Friderico I.* vas smaragdinum, plenum balsamo, misit, *Compilat. Chronol. anno 1162.*

Nec enim, quod quidam volunt, plantæ illæ balsami post excidium Hierosolymitanum profus in Iudæa perierunt. Nam Scriptores illi, quos jam adduximus, pleriq; post illud excidium floruerunt, & tamen non modo asserunt, balsami hortos adhuc in Iudæa suo tempore cultos, sed etiam ita dilatatos fuisse, ut tunc latissimi colles Romanis

nis balsama tulerint. Imò qui superiori adhuc & nostro seculo per Judæam peregrinati sunt, plantas balsami, quanquam rariores in planicie Hierichuntica observarunt. Quod autem Auctores jam laudari eas partim soli Judææ, partim Judææ & Ægypto adscribunt, nulla Arabiae mentione facta, inde fieri censendum est, quod tunc temporis Arabicum opobalsamum nondum ita innotuerit, nec in alias terras eâ copiâ importatum inde fuit. Incertum enim, an illi scriptores anquam viventem balsami plantam viderint, cum ex aliorum relatione magis, quam ex vera sententia hæc scripsisse videantur, ut censet *Alpinus Dialog. de balsamo c. 3. §. l. de plant. Ægyptic. 14.* Proinde, ejusdem Alpini sententiâ, non tantum errarunt, cum balsamum in sola Judæa, aut Ægypto nasci scripserunt, sed etiam de frutice, succo, fructibus & virgis ejus sæpe kassa tradiderunt.

Tertia regio, quæ balsamum, sed tantum cultum, alit, Ægyptus est. Id ex ijs, quæ dicta sunt, satis liquet. *Avicenna l. III. Canonis c. 84.* in sola Ægypto ponit, inquit: Balsamum est arbor Ægypti nascens in horto, qui dicitur oculus solis, tantum. Sed unde balsamum in Ægyptum pervenit? Ex eadem Arabia. Id omnes illi confirmant, qui non tantum cum Auctoribus, supra adductis, scribunt, Arabiam balsami solum natale esse, sed etiam adduot, suo tempore, quo in Ægypto commorati sunt, plantas & succum balsami inde in Ægyptum invecia fuisse. Non tamen diffitemur, Ægyptios olim aliquas etiâ plantas hujus arboris ex Judæa accepisse. Scribunt enim, Cleopatram, Ægypti reginam, potentissimæ favore Antonij fretam, in contemptum Herodis, totum palmetum balsami ex monte Engaddi in Ægyptum transfuisse, relictis tantum ibi furculis quibusdam. Olim in universo mundi vinea balsami non nisi in Terra sancta, in loco qui dicitur Hierico, inveniebatur: procedente autem tempore ab Ægyptijs translata est in campum civitatis Ægyptiæ, quæ Babylonia nuncupatur, inquit *Jacob. de Vit. Histor. Hieros. c. 85.* Eadem repetunt *Borchardus Monachus Part. I. c. 7. §. 39. Bartholom. de Saligniaco Itin. Hieros. Tom. X. c. 6. & Martinus à Baumgart. l. II, c. 11.*

Ex quo Ægyptij plantam balsami acceperunt, diligenter eandem diu coluerunt, & si quando successu temporum aut bellorum temporibus, aut colonorum incuriâ perijisset, novis furculis ex Arabia allatis horum balsami instauratum. Illum in Ægypto adhuc anno CH. 1237, egregie cultum, atque ex parvo, sed ubere fonte irrigatum se vidisse testatur *Burchardus Monachus part. II. c. 4.* Vidit adhuc circa annum 1320, *Mar. Sanut. l. III. part. 14. c. 12.* Nec enim temere assentendum illis est, qui hoc tempore balsami arbores, atque ipsarum succum, fructus & virgas reperiri negant, cum Syriacum & Ægyptiacum balsamum prorsus perierit, ut *Hieronymus Card. de Subtil. l. IIX.* ubi addit, verum balsamum interijisse, suppositam verò ejus loco plantam aliam, incolarum ambitione vel avaritiâ. Et *Guido Pancirollus Part. I. Tit. 12.* Idem sentiunt *Amatj Lusitanj Medicus & Nic. Monard.* Hispanus, apud *Alpinum, Dial. de bals. c. 2.* His accedunt illi Aromatarij Romani qui anno 1639 verum balsamum orientale dari negabant, quibus *Baldus Baldus*, Medicus Romanus, quintuplicem Opobalsami Orientalis Propugnationem opposuit. Errori occasionem præbuerunt, qui scripserunt, se vidisse arbusta balsami in Ægypto prorsus interijisse. Ita *Martyr lib. III.* commemorat, se anno 1502, 14, Febr., locum omnem, Matanzam ab incolis appellatum perlustrasse, & deprehendisse, omnia arbusta preciosi istius liquoris radicibus interijisse, nec ullum ex eis extare vestigium. Nec dubitat *Cardanus l. dicto* ad hoc ipsum Martyris provocare testimonium, Ita *Mart. à Baumgart. l. I. c. 20.* affirmat

affirmat, locum, ubi olim hortu balsami fuerit, sua ætate, i. e. anno 1507 ita vastatum fuisse, ut ne reliquæ quidem ejus superfuerint. Nec verò falso hæc illi prodiderunt. Per Ægyptiorum incuriam exaruisse virgulta balsami & alij viderunt. Sed isdem damnatum illud ex Arabia foelici refecturi solere nos docuerunt. Quo tempore *Petrus Belonius* Cæcyriæ, novem aut decem duntaxat frutices balsami in Materea se vidisse ait; sed addit, ex Arabia alios frutices eò deferri solitos, *lib. II. observat. cap. 39.* Etiam *Alpini* ætate plantæ illæ exaruerant, ut scribit *Dial. de balsamo c. 1. & 2.* Sed subjungit, innumeras diversis temporibus ex Arabia advectas, ibiq; insitas fuisse. Cumq; anno 1575. omnes perissent, quadraginta alios frutices è Mecha advectos, ibidemq; plantatos esse; quibus post annum iterum custodiam negligentia corruptis, jacturam facile ex Arabia denuo restitui potuisse. Idem repetit *lib. de plant. Ægypt. c. 14.* Afferit idem *Christoph. Fürerus ab Haimendorff in Itinerario, anno 1621. edito*, his verbis: Verum hortu, quem dixi, Balsamorum exigui admodum splendoris est, raræq; in eo arbores, ut pote cui colendo parum curæ imponunt. Atferebantur tunc temporis Balsama aliquot ex urbe Mecha, quæ inferebant. Inde & *Auger. Busbequius Epist. IV.* scribit, se anno CH. 1562. vasculum vitreum plenum balsami, quod in hortis Matærensibus Cæyræ propinquis natum sit, Constantinopoli ab Hally Bassa dono accepisse. Et, dari adhuc purissimum balsamum, experientia clarissimè probat contra Cardanum *Jul. C. Scaliger, Exerc. CLVII.* Evinçit idem auctoritate clarissimorum Medicorum, qui illud possederunt, *Baldus Baldus Propugnatio II. in Examine Opobalsami Orientalis.*

De balsamo Indico, seu Peruviano, quod sitper decoctionem stordium & ramorum, quodq; virtute sua prope accedere ad Orientale scribitur, agunt, *Jul. C. Scaliger ibid. Andreas Mattbiolus in l. I. Dioscoridis c. XIII. & l. V. Epist. 5. Prosp. Alpinus Dial. de balsamo, c. 4. Job. Ludov. Gotsfrid. Part. I. novi Orbis.* De balsamo Americano, quod in Brasilia ex laeso cortice arbori Cabureiba, pendulis vasculis excipiunt, deq; ejus virtute *Gutlielmus Piso de Medicin. Brasil. lib. IV. c. 5.* De illo, quod in Niocaragua provincia reperitur, *Hier. Benzo novi orbis lib. II. c. 16.* ubi plura in *Notis Urbanus Calveto.* De fonte balsami in insula Samatra *J. Hugo Lindseboott de Indiæ Orientali c. 19.*

Ad hunc. u) Usq; ad hunc fontem Beata Virgo Maria cum Servatore nostro, Herode persequente fugit, *Jac. de Vitruv.*

fons ille. x) Hic est fons, ex quo balsami hortus irrigatus est, & ad quem Mater Dei cum puero Iesu furorem Herodis fugiens, delituisse dicitur. Inde apud Sarcenos semper in magna veneratione fuit, ut scribunt *Vincent. Belluacens. Spec. Hist. l. XXXII. c. 52. & Mar. Sanutus l. III. part. 14. c. 12.* Durat adhuc superstitio Ægyptiorum circa hunc fontem, ut refert *Petr. Martyr Legat. Babyl. l. III.* Ea de causa Præfectus Ægypti singulis diebus Veneris locum ei Mattharia nuncupatum devotionis gratia invisit, *Alpin. Dial. de balsamo c. 2. & lib. de plant. Ægypt. c. 14.*

arbor. y) Eandem fabulam de arbore hac isdem pene verbis narrat *Vincent.*

& Sanctus ibid. De eadem *Martyr lib. III. anno 1502*, ita: Tenent ibi & aliam ardentem perpetuo lampidem, funiculo trajecto illi arbori, quam sese aperuisse, transeuntiq; Jesu celsissimè, populus credit, appensam; arboremq; ipsam reverenter observant, siculneam: ipsi Pharaonis arborem appellant. Ea verò est, quæ à nostris lycomorus appellatur.

occidit, 2) Notissima sunt, quæ de Crocodili natura, imprimis de insidijs ejus, quas hominibus & animantibus struit, Veteres tradidere, ut *Herodotus in Euterpe, c. LXIX. & seqq. Aristoteles de hist. animal. l. II. c. 10. Diodorus Sic. l. I. Plinius l. IX. c. 25. Solinus c. XXXV.* in quem addantur *Joannes Camers & Cl. Salmasius, Plutarch de Iside & Osfride, Elianus de animalibus locis multis, imprimis l. V. c. 23. & l. XII. c. 15. Ammianus l. XXII.* Canelem, equum, juvencam, & quodcumq; genus quadrupedis ei occurrit, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudæ adeo acriter ferit, ut illud, crumibus fractis, prosternat ac interimat, Tanta est enim illius caudæ vis, ut fregisse quatuor uno ictu grandioris animalis crura repertus sit aliquando, inquit *P. Martyr l. III.* Etiam catenas rumpere posse scribit *Joann. Boterus Relat. Univers. part. l. 1. 3.* De Crocodilo, qui in Nilo, Nigro & Africa desertis, *J. Leo Afric. l. IX. & P. Martyr loco jam laudato.* De illo, qui in Florida, America regione, *Hieron. Benzo de exped. in Florid. sm c. 3. J. Lud. Godfr. in Descript. Novi orbis.* De illo, qui in Brasilia *Joann. Lerijs Histor. Navig. in Brasiliam, c. 10. Guilielmus Piso de medicin. Brasil. l. III. Georgius Marcgravius Hist. Brasil. l. VI. c. 15. & Joannes de Laet l. V. Descript. Ind. Occident. c. 4.* De illo, qui in Gange & alijs Indiae fluminibus *Elian. de animal. l. XII. c. 41. Job. Albrecht Mandelsloë in. Ind. l. I. c. 8 & ibi Olearius in Notis.* De illo, qui in regno China *Martiny Martinus in Novo Atlante China, provinc. XIII. Quangsi.* Insidias, quas Crocodilus ab Ichneumone patitur, describunt *Oppianus Κυνηγετικῶν l. III. v. 407. & seqq. Plinius, Solinus & Elianus, ib.* De Crocodili natura Hieroglyphicis expressa *Artemidorus in Oneirocrit. l. III. c. II.* cui *Κροκόδειλος περιεγ- τήν ἢ Φονέα σημαίνει.* & *Pier Valerianus Hieroglyph. l. XXIX.*

nutriuntur. aa) i. e. excluduntur, vel procreantur, ut hæc de re loquitur *Jacobus de Vitr. l. I. Histor. Orient. c. 88.*

pulli, bb) ita est, Ad sunt tot oculati testes. Explurimis *J. Leo Afric. l. IX.* de Alcauri civium ritibus ac moribus ita scribit: Alij pullos gallinaceos venales certis mensuris vicatim emetiuntur, quos admirando enasci procurant in hunc modum artificio, Ingentem ovorum numerum certis imponunt furnis per diversa solaria constructis, quibus modico igne calefactis, post diem septimum magna copia pulli enascuntur. Mensuræ porro fundis carent, quas in emptoris sporta ponitas, pullisq; gallinaceis refertas, sublevant, pullis intra sportam remanentibus. Narrat idem *Mart. à Baumgart. l. II. c. 1. & Jul. C. Scaliger Exerc. XXIII. Addatur Paul. Jovius hist. sui temporis l. XIX. Michael Maierus Hieroglyph. l. I.* Testantur idem ex nostris hominibus, qui à Turcis capti, in istis locis diu multumq; versati, eadem.

d in oculis usurparant. Ova in Ægypto citra incubitum, fimo obruta, excludi docent *Aristoteles l. VI. de hist. animal. c. 2.* & *Plinius l. X. c. 54.* Modum fovendi ova fimo, sine gallina, tradit *Hier. Cardanus l. XII.*

Ægyptus, cc) Ægyptum enim veteres hieroglyphicè descripturi, flagrantem pingebant acerram, & superne cor: *δηλῆντες, ὅτι ὡς ἡ ἴα (ηλοτύπη καρδία διαπύρος πυρῶται, ἔλας ἡ αἴγυπτος), ἐκ τῆς θερμότητος, διαπύρος ζωογονεῖ πᾶν ἐν αὐτῇ ἴα παρ' αὐτῇ ὑπάρχοντα.* *Horus Apollo l. I. Hierogl. c. 22. Plerius Valer. l. XXXI* Strata, dd) Strata pro via, passim apud istius ætatis scriptores. Strata publica, *Ailredus Abbas, p. 397.* Ipsa Padi stratam tenet &c. *Domnizo l. II. c. 3.*

Odevvinis, cc) Idumæis, *Jacob. de Vitriac.* Hi alijs Scriptoribus Beduini & Biduini appellantur, estq; eorum frequens apud illos, qui de rebus Syriacis aliquid memoriarum prodidere, mentio. Arabes esse, Soidano stipendij militare, & vix per illos defecta atq; arenosa loca duces esse commemorantur. Illorum ex Arabibus ortum, superstitionem, rationem pugnandi in hostes, morum levitatem, vestitum, rugaria, vitæ & pastum descripsit *Jacob. de Vitr. Hist. Hieros. c. 12.* Auctori *Histor. Hieros.* qui incipit ab anno 1177, dicuntur Bedevvini. Apud quem Saladinus multum gloriatur Bedevvinis suis, quos exercitui Friderici Imperatoris oppositurus sit. Meminit eorum & *Haythonus*, & egregiam Soldano operam in obsidendis urbibus præstare ait *c. 51.* Vide de iisdem *Marinum Sanutū, Borchard. Mon. part. II. c. 2. §. 8. Bartholom. de Salignaco, Fom. II. c. 2. Raphael. Volaterr. Geograph. l. XI. de seætis Syria. Rein. Reincc. in Haythonom.*

(septuaginta, ff) *Jacob.* habet septuaginta duas, *LXX. palmæ numerantur Exod. XV, 27. Num. XXXIII. 9.* De palmis *Theophrast. l. II. c. 8. & l. III. c. 5.* & ibi commmentatores *Scaliger, Rob. Constantinus Bodeus* & alij, *Tacitus Histor. l. V. c. 6. n. 3.*

tria milliaria, gg) *Jacobus* habet quatuor milliaria,

in rupe, hh) in rupe, *Jacob.*

tabulum ligneam i) tabulam lapideam. *Jacob.* De eadem tabula & *Vincent. specul. Hist. l. XXXII. c. 66.*

ba sami, kk) Libani. *Jacob.*

commisitq; solennitatibus, ll) Missarum solennitatibus, *Jacob.*

in assumptione, mm) in Assumptione & Nativitate, *Jacob. de Vitr. & Vinc. lib. cætera non alia. nn) ceteroniam & oblationes, Jacob.*

in honorem Virginis, & inde à quodam patriarcha Hierosolymā perducta fuit. oo)

Hæc ex *MS. R.* addidimus, Vide varias Lectiones nostras, in fine libri, *Jacob. de Vitr.* ita; & à quodam Patriarcha Hierosolymitano in Hierusalē translata. *Vincent. a. ita;* Quam patriarcha tulit Hierusalē, & cuidam abbatiæ dedit. Locum hunc d-Dei genericis tabula miraculosa, Damascum translata, ex At flore nostro transcribit *Baron. ad ann. 870. n. 63.* eumq; non parum commendat. Non tamen Arnoldus ipse, in Palæstina peregrinans, suis hæc omnia usurpavit oculis, ut *Baronius* addit, sed *Cerhardus*, Friderici Legatus se hæc vidisse scribit, cujus epistolam Arnoldus recitat.

Heiffessim, pp) Assatini sunt; de quibus ad *l. III. c. 37. n. 11.* diximus, Hic pauca de origine, & excidio eorundem addemus. In primis belli sacri temporibus innotuerunt, istius

etiam scriptores eos in Thœnicia tunc sedisse, & munitissima ibi loca tenuisse scribunt. Qui altius originem eorum repetunt, milites religiosos illos fuisse produnt, quorum ordo ab A rabe quodam, qui se Algajdinum, hoc est, Stimulum aut legis excitatorem nominavit, primum institutus sit, eundemq; doctrinam suam primum in extremis Persiæ partibus sparsisse, eaq; populos, qui Assasceni dicuntur, quosq; *Arriani de reb. gest. Alexandri M.* inter Indum & Cophen fluvios collocat, seduxisse. Post Algajdini, sectæ fundatoris, mortem discipulos jam magno numero auctos, principem sibi elegisse, atq; illum Arabum more Xequen, h. e. Seniore vocasse: deinde paulatim finibus suis egressos, tandem in Syria & quidem in Tyri provincia, seu Phœnicia consedisse, ibidemq; in altissimo atque inexpugnabili monte arcem suo Principi, Tigadam dictam, collocasse. *Philipp. Honorius Thes. Polit. part. II. ex Ludovico Marmoreo.* Duravit ea gentis potentia usq; ad annum CH. clo CCLIX. quo Haolonus, Tartarus, Mangonis Magni Tartarorum Chami frater, cum multis copijs ad Ottomanicum regnum evertendum missus, devicta tota Persiâ, Tigadam Assasinorum domicilium & monitionem, inexpugnabilem hæctenus æstimatam, post tricunij obsidionem vi cepit. Locus expugnatus solo æquatus est, & sceleratum hominum genus ita deletum, ut præter infame nomen de illo nihil super sit, *Haythonus Armenius. 24.* qui Tartaros XXVII. annos arcem obsedisse ait. *Paul. Venetus l. I. c. 28. § 29. Mar. Sannit l. III. part. 12. c. 6. Antonius Geuffraeus in descript. Aula Turc. l. III. Philipp. Honorius ibid.*

vocatur. qq) Post hanc vocem *MS. R.* addit: & in Romano degens demontanum *MS. L.* ita: & in Romano -- De montana. Neuter sensum loco convenientem exhibet. *Jacob. de Vieriaco* ita: & alio nomine Veteres montani vocantur *Rectè.*

nisi quòd de peculio vivit tt) *Jacobus* ita: Tetra ipsius non est multum fertilis; De peculio non habet.

miro modo. (s) Ita *MSS. L. B. R. & Jac. de Vier.* Editum erat, uno momento, coltellum aureum. tt) coltellum acutum, *Jacob.*

transmittit uu) locus mutilus est, annotante etiam *R. Reineccio.* Sed quæ desunt, nec in *MSS.* legantur.

CAPUT XI.

1. <i>Isfridus, Episcopus Raceburg. vitâ</i>	3. <i>Adelbertus Comes Philippum Episcopum designat.</i>
2. <i>Canonicorum nonnulli Henricum</i>	4. <i>Ab Hartuico consecratur.</i>
<i>Præpositum, ceteri Philippum eligunt.</i>	

IN tempore illo mortuus est beatæ memoriæ Isfridus, Racesburgensis Episcopus, vir magnæ patientiæ, summæ abstinentiæ & totus religionis cultibus deditus. Facta est autem dissensio inter Canonicos de electione, Episcopo nondum funerato. Pars enim convenerat in personam Domini Henrici ejusdem

eiusdem loci Præpositi, viri discreti, & omni honore dignissimi. Ipse sanè præposituram suam multum ampliaverat rebus, personis & ædificijs, & quod plus est, religionis honestate. Pars autem altera personam Domini Philippi, Capellani Episcopi defuncti, sibi in Prælatum expetebat. Facta itaque controversia, tandem ipsa hoc ordine quievit commotio, ut partes tam electorum quàm eligentium arbitrio Comitis Adelberti se committerent. Et ille accepta deliberatione, Philippum censuit ecclesiæ præponendum. Hæc autem ideo factæ sunt, quia Dominus Waldemar Rex in Suecia bellis occupatus erat, Quid plura? Philippus investitus Bremam se transtulit, & à Domino Hartuico Archiepiscopo benedictionem pontificalem accepit. Sicque consecratis ecclesijs, & ordinatis quibusdam causis in sua diocesi, ad Episcopum Traiectensem se contulit, ibique per annum consistens, Domino regi Waldemaro se non exhibuit. Unde suspectus factus est regi, & tandem Comite mediante vix gratiam inuenit.

CAPUT XII.

1. Hartuicus II, Archiep. Brem. rebus humanis excedit. - - 1207.

2. Bremenses Waldemarum, Slesuicensem quondam Episcopum, eligunt.

3. Burchardus, Præpositus, & Ham-burgenses contradicunt.

4. Waldemarum à Papa confirmationem petit.

5. Ham-burgensium & Regis legatæ causam ejus apud Papam impediunt.

6. Waldemarum ope Philippi Imperatoris Bremam mittitur.

7. Papa Waldemaro sacris interdic-t.

8. In conferta turba sacra munera offerentium, interdictionem scriptam aliquis in altari ponit.

1 Post aliquot annos Dominus Hartuicus, supra memoratus Bremensis Ar-
 2 chiepiscopus, vita excessit. Et cum eo adhuc vivente ecclesia illa satis
 concussa fuerit, nunc majores & graviores commotiones exortæ sunt. Si-
 quidem eadem Ecclesia, colloquio celebrato, Dominum Waldemarum,
 Slesuicensem Episcopum, qui tunc à captivitate supra dicta solutus erat, & in
 Bononia consitebat, unanimi consensu, & conuenientia cleri & populi, ho-
 3 nore episcopali sibi decrevit præferendum. Fuerunt tamen, qui huic electio-
 ni non libenter intererant, ideoque non reclamando sed elongando se absen-
 taverunt, Burchardus videlicet Præpositus cum quibusdam suis fautoribus.
 Hammenburgenses autem candnici propter regem Waldemarum, qui ipsam
 civitatem tenebat, suspecti in hac electione fuerant, ideoque præter eos cele-
 brata est. Qui videntes se suspectos, graviter huic electioni contradicebant,
 dicen-

dicentes, suam ecclesiam matrem ecclesiarum quandoque fuisse, & ideo potissimum primam vocem in electione se habituros. Bremenses tamen, missis legatis honoratis tam de clero quam de ministerialibus, Domino Waldemaro Bononiæ constituto ipsam electionem canonicè factam insinuaverunt. Qui acceptis locijs, cum iisdem suis electoribus & testimonio Bremensis ecclesie Domino Apostolico se exhibuit. Qui gavisus est, & electum Bremensem cum gaudio suscepit, simul etiam congratulans, quod post multas importunitates ad hunc apicem eum Dominus promovere sit dignatus. Nec tamen ad præfens ejus promotionem executus est, donec verius ipsius cognosceret electionem. Ipso igitur in curia morante, venerunt legati Hammenburgensium, electioni Waldemari reclamantes, & ipsam minus canonicam probantes. Venit etiam legatus Waldemari Regis, Petrus videlicet, Roschildensis Præpositus, sine instrumentis tamen, quia sibi in via violenter ablata affirmabat, electionem prædictam omnino evacuans, commonere faciens Dominum Apostolicum jurifurandi à Waldemaro præstiti, quod nunquam in tali loco obligaretur, ubi Waldemaro regi gravis esse putaretur. His ergo auditis, Dominus Apostolicus Waldemarum per aliquot dies detinuit, quousque deliberarer, quid de ipso Cardinalium consilio ordinaret. Waldemarus autem videns se in arcto positum, non licentiatus abscedens, ad Philippum regem se transtulit, quem ille cum honore Bremam misit, qui exultantes & tripudiantes, eum honestissimè susceperunt. Apostolicus autem missis epistolis ad omnes ecclesias Germaniæ & Galliæ, Waldemarum inobedientem districtè excommunicavit. Bremenses tamen hoc ad tempus ignorabant: quia litteras Apostolici nemo eis porrigere præsumebat, donec in quadam missa publica à quodam, quasi cum cæteris offerente, in altari positæ sunt.

CAPUT XIII.

1. Rex exercitum in agrum Bremensem immittit. - - - 1207.	4. Idem Hamburgum & Stadam occupat.
2. Comitum Suerinensium terras etiam per Albertum Orlamundinum vastat.	5. Waldemarus Episcopus Stadam iterum expugnat.
3. Burchardus à Rege ἀντιπρίσιονος creatur.	5. Burchardus denuo illam capit.
	7. Waldemarus Rex Hornburgum pro Burchardo Episcopo munit.

Rex autem Waldemarus audito introitu cognati Waldemari Episcopi, cum multitudine gravi terram intravit, exercitu videlicet equestri & navali, impedire eum volens, vel, si posset, alium ei substituere. Guerram quo-

que habens contra Guncelinum, Comitem de Suerin, & fratrem ejus Henricum, qui eum offenderant, ejecto de terra Ioanne, qui cognominatur Gans, cujus castrum Grabbow violenter abstulerant, misso exercitu per manus Alberti, Comitis Nordalbingiæ, quem terræ præfecerat, primò Boyceneburg, castrum ipsorum, dirui fecit, deinde omnem terram Suerinensem irrecuperabiliter vastavit. Waldemarum verò Episcopus impetere terminos Regis disposuit. Cùmque bellum inter eos parturiret, ipsius propositum occasione
 3 bus variis impeditum est. Burcardus sanè major Præpositus ad Archiepiscopatum aspirans, quosdam habens electores de Hammenburg vel etiam de
 4 Brema ad regem venit, & ab eo investituram Pontificalem accepit. Cum que positus fuisset Hamburg, per quosdam amicos Regis Stadium occupavit. Ad quod veniens Waldemarum Bremensis, adhuc latentibus insidijs, illud intrare volebat; sed pars adversa firmatis portis eum non recipiebat. Quod intel-
 5 ligens, convocatis amicis de Episcopatu Bremensi, civitatem obedit, & ipsam violenter obtinens, omnia quæ intus erant, suis exercitibus consignavit:
 6 qui præda maxima omnia vastantes, ipsam quasi vacuum reliquerunt. Rursum tamen pars Burcardi electi invaluit, & capto Stadio illic liberius habitare
 7 cœpit. Porro rex Waldemarum pontem ultra Albiam sterni fecit, ita ut plaustra & equites liberè transirent. Et infusus partibus Bremensium per suos, ad supplementum sui electi castrum Horneburg si missimè ædificavit.

CAPUT XIV.

1. Philippus exercitum contrahit. 1208. 2. Otho & Waldemarum se ex adversa parte parant. 3. Philippus filiam Ottoni, Palatino Rheni de Wittelsbach, denegat, quam autè ei desponderat. 4. Otho Palatinus à Philippo petit, ut literis commendatitijs ad Ducem Poloniæ subscribat. 5. Philippus argumentum literarum mutat.	6. Otho eo cognito Regis cadem meditatur. 7. Philippum in lecto decumbentem occidit. - - - - - 1208. 8. Philippus propter crudele Othonis ingenium sensum literarum immutaverat. 9. Verè regis virtutibus ornatus fuit. 10. Philippi conjunx tristi cedis nuncio accepto partui vicina moritur.

INterea Philippus rex contra Othonem regem vel etiam Waldemarum regem venire disposuit. Et contracto innumero exercitu de omni Imperio, ubi aderant innumeri de Ungarorum finibus, contrahens secum auxilia pessimorum, qui dicuntur Value, cum innumera virtute balistarum, & omni genere

genere armorum, consistebat in Bauenberg, coadunationes exercituum ex-
 pectans. Hoc intelligens Rex Otho, quem tantæ machinationes non late-
 bant, cœpit innumeris victualibus & armis communire civitates & castra, &
 contra tantos insultus verè imperterritus se præparare. Nec defuit rex Wal-
 demarus, in manu militari, vel etiam impensis thesaurorum ei subveniendo,
 sciens si contritum fuisset cornu dextrum, ipsum procul dubio expectare sini-
 strum. Sed Deus miserator & misericors ille motus de diutina concussione
 ecclesiæ, quam peccatis exigentibus exceperat, vel etiam tactus suspirijs &
 precibus suorum fidelium, tandem his cladibus finem facere dignatus est
 hoc modo. Cum Philippus, ut præmissum est, quietus consisteret in Bauen-
 berg, expectans coadunationem expeditorum, repente miserabilis & ino-
 pinata coramotio inter ipsum & Palatinum Othonem de Widelingsbach
 exorta est. Quam minimè silentio prætereundam putamus. Sanè Philip-
 pus rex filiam (a) suam Othoni, utpote nobili viro, desponsate decreverat.
 Sed quia idem Otho nimis erat crudelis & inhumanus, mutata voluntate pro-
 positum desponsationis mutaverat. Quod intelligens Otho Palatinus, pro fi-
 lia Henrici, Ducis Poloniae, laborabat, dixitq; Philippo Regi: Domine, memi-
 nisse volumus clementiam vestram, quàm devotus vobis semper fuerim, &
 quanta in servitio vestro in præsentis guerra expenderim, & quanto apparatu
 nunc contra adversarios vestros vobiscum procedere decreverim. Ideo pe-
 ro, ut nunc in modico pro me sitis, & litteras commendaticias Domino Duci
 Poloniae dirigatis, ut ceptum bene inchoatum, pactum vide licet desponsati-
 onis, vestra mediante maiestate melius consummetur. Cui Rex: Id quàm de-
 vorus faciam. Et ille gavissus, obtulit litteras de instanti negotio ordinatas. Et
 Rex: Vade, ait, & post modicum revertere, & inuenies litteras bullatas. Illo
 abeunte, mutatae sunt litterae in contrarium, & signatae bulla regia. Cumque
 Palatinus litteras accepisset, perspexit in scheda maculam quandam exte-
 riorem, sicque concepit suspicionem, veniensque ad suum quendam familiare:
 Aperi, inquit, mihi litteras, ut earum sciam tenorem. Qui perspectis litteris
 expavit, dicens: Rogo, ut Dei intuitu litteras me vobis exponere non arde-
 tis: quia nihil aliud nisi mortem mihi imminere video, si eas exposuero. Sic-
 que acceptis litteris Palatinus alteri nimis importunè insistebat, & ita teno-
 rem ipsarum cognoscebat. Unde graviter efferatus, nihil nisi mortem Regis
 animo versabat. Dissimulata tamen ira, ad Philippum quasi jucundans & con-
 gratulans intrabat. Una (b) igitur dierum Philippo secretius in cubiculo con-
 sistente, quia medianam in utroque brachio inciderat, Palatinus nudo gladio in
 atrio regali quasi ludens incedebat. Sicque accedens ad cubiculum Regis
 ostium

ostium clanculò pulsabat, & ingressus simili modo coram Rege se gerebat. Cui Rex: Depone, ait, gladium: quia non est hic locus modò. Et ille: Imò est locus, ut tu perfidiam tuam luas. Et statim uno ictu cervicem ejus tetigit, nec secundum vulnus apposuit. Cumq; qui aderant, eum impetere vellent. **8** ille aperto ostio violenter exiliens, fugam dedit. Philippus tamen non sine ratione litteras mutaverat: quia puella, quam Orho desponsare cupiebat, consanguinitate Philippum ex matre contingebat. Ideoque Regi displicebat, ut vir tam crudelis & impius & imprudens tam nobili virgini jungeretur. Idem quoque Palatinus crudelitate nimia quendam de melioribus terræ, Wolff nomine, occiderat: unde graviter Philippum offenderat. Ipsi tamen regnum cessavitali facta consummatione, quam consummationem cuidam spiritali viro in Razesburg per visionem manifestare Deus dignatus fuit his verbis: Anno M. C. C. VIII. erit consummatio. Quæ quidem consummatio ignota fuit, sed circa festum B. Joannis Baptistæ ipso anno tali modo impleta est. Fuere tamen quidam viri nominati, qui de tali facto nimis suspecti sunt habiti, Episcopus videlicet ipsius civitatis, cum aliis multis, quibus **9** traditio Regis imposta est. Ceciditque vir nobilis & potens, multis adornatus virtutibus. Erat enim vir mansuetus & humilis & admodum affabilis. Et quia litteratus erat, divina devotus valde frequentabat. Et cum in ecclesia inter alios lectiones vel responsoria recitaret, clericos sive scholares pauperes à se non removebat, sed quasi conscholasticos eos habebat. De cujus tamen morte turbata est terra: fit mœror omnium, una voce plangentium, heu, heu cecidit princeps noster, cessavit gloria nostra, versus est in luctum chorus noster, imperium à nobis translatum est, & regnum alterius gentis factum est. Coadunatis tamen Principibus sive nobilibus funus regium solennibus exequiis & fastu nimio in civitate Bavenberg tumultatum est. Regina autem **10** audito tam tristi nuncio, contabuit, & quia prægnans erat, gemino dolore ad mortem usq; afflicta est:

*Morte viri pressa, nimidq; gravamine torta
Prolis, sicq; duo vita privantur in uno.*

Sed dum his intendo, repentè de incertitudine hujus vitæ ad memoriam venit illud Poetæ:

*Omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
Et subito casu, quæ valere, ruunt.*

*Nam qui dispensat labentia secula, pensat
Virtutum mores, qui prævi, qui meliores:*

Exaltans humiles, ponit de sede potentes,
 Vsu ne vili folio dominantur herili.
 An non audisti? quod ait sapientia Christi:
 Tu qui terrarum regis orbem, dilige rectum.
 En vir tantarum possessor divitiarum,
 Est subito ruptus, tenui vix vulnere tactus,
 Et mox majestas cessat, genus atq; potestas,
 Et manus horrenda, virtus etiam metuenda.
 Quam bene psalmista sensit, qui precinit ista:
 Vana salus hominis: non ergo sit tibi finis
 Spes thesaurorum, quia nullus fructus eorum.
 Pervigili cura cælestia premia cum,
 Quæ Christus gratis tribuet dono pietatis.

filiam. a) Aliam parricidij causam alia
 Chronica inculcant. Nam *Augustense*,
 quod *Marq. Freherus* edidit, hanc ad
 ann. 1197. adfert; Hic (Philippus) cum ad-
 huc in regio sublimatus non fuisset, pro-
 miserat ducere matrimonialiter filiam
 Ottonis Palatini Comitis de Witeleins-
 pach, quam postmodum repudiavit. Unde
 idem Comes commotus, accessit in Bam-
 bereh ad cameram ipsius Regis, tanquam
 ei solus pacifice locuturus, & gladio, quem
 occultè gestabat, ipsum Regem subito in-
 terfecit. Eadem causa in *Annalibus Hen-
 rici Steironis* anno 1197. adducitur.

Filiam Philippi *Conradus de Fabaria*
cap. 7. vocat Beatricem, eamq; Regi
 Hispaniæ datam ait, Sed fallitur. Res ita se
 habet: Kunigundis, filiola Philippi, pri-
 mum Ottoni Wittelsbachio pacta erat.
 Quem cum ob eadem in Bavaria patratâ
 infamem audivisset, indignum judicans
 homicidam filix nuptijs, eam Wenceslao,
 Premislai, Boemiæ Regis, filiolo despondit,

*Joann. Dubrav. l. XV, Thomas Jor-
 dan. in Notis.*

Otto parricida eodem anno ab Henri-
 co de Kalenthin, Marese, alco Imperij, pro-
 pe Danubium in villa monachorum de E-
 vera occisus, & captus in Danubium abje-
 ctum est, *Godofrid. Monach. h. a. Chroni-
 con Augustense* anno 1209 Scilicet,
 per quæ quis peccat, per eadem punitur;
 Quod exemplis confirmat *Mich. Piccar-
 tus Decad. IX. c. 4.*

Una, b) Cædes anno 1208. X. Kal. Jul.
 patrata. Otto socios in Philippum conspi-
 rationis, & adjuutores cædis habebat Egber-
 tum Episcopum Bambergensem, & hujus
 fratrem Henricum Marchionem de Ander-
 seche; quorum milites sub tempus homi-
 cidij circa fore-regij cubiculi collocabat,
Johann. Naclerus gener. XLI. anno
1208. Addatur Connd. de Fabaria,
*Chronicon Elyngense, & Abbas Ur-
 berg. de bellis Philippi.*

CAPUT XV.

1. Casu Philippi cadit & anteoritas Waldemari Episcopi.

AAAA 3

2. Otto

2. *Otho adversarios quosdam bello petiturus monitu quorundam Principum revocatur à proposito.*
3. *Halberstady ab Imperij Principibus eligitur. - - - 1208.*
4. *Otho, Episcopus Würtzburgensis, de damnis, ecclesia sua à Philippo illatis, conqueritur.*

1 **I**gitur mortuo rege Philippo, omnes qui per eum stare videbantur, infirmati ceciderunt. Unde contigit Waldemarum Brenientem electum minus à suis acceptum. Timebant sanè offensam futuri Principis, vel excommunicationem Apostolici, quæ eis tunc innotuerat. Rex autem Otho videns datam opportunitatem, quosdam de suis æmulis bello impetere cogitabat. Ad quem accedens Archiepiscopus Magdeburgensis unà cum Duce Bernhardo sic ei locuti sunt: Non suademus, ut aliquem impetum præsumtuosè faciatis, ne aliqua (a) commotio contra vos fiat, sed magis ex dispersione Principum curiale colloquium statuatis, ut ibi de electione Regis unanimiter tractetur. Si complacuerit Domino in nostra persona, gratum habebimus; sin aliud, &

3 hoc audiemus. Quod cum complacuisse, indicta est curia satis famosa in Halberstad, ubi convenerat maxima pars Prælatorum & Principum Saxonix & Turingix, nec defuit Herbipolensis electus Otho. Omnes igitur Principes qui convenerant, ac si divinitus inspirati, pari voto & unanimi consensu Othonem in Romanum Principem & semper Augustum elegerunt, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Archiepiscopo, qui primam vocem habere videbatur, inchoante, prosequente verò Bernhardo Duce cum Marchione Mysnensi & Landgrafio Turingix cum alijs, ad quos electio Regis pertinere videbatur.

4 Cum autem per ventum fuisset ad electum memoratum, conqueri cœpit in conspectu principum, ecclesiam suam damnificatam à Philippo rege, & ejus prædecessore Henrico Imperatore, quovis anno ad mille marcas, pro qua etiam injuria Conradus, ipsius prædecessor, dolosè occisus est, & nisi eadem injuria mutaretur, ut ecclesia indemnitas maneret, ipse huic electioni se consensum non præbere affirmabat. Cumque hinc inde multa allegarentur, ipse de collegio exiens, discessit. Altero tamen die revocatus electioni principum acquievit, quorum unà cum Rege ordinatione ecclesiam suam recepit.

ne aliqua, a) Scilicet in omni re non modò quid agendum, sed etiam quod agitur, an præsentibus congruat temporibus respiciendum est, *Scipio Amiratius lib. XVI. discurs. 2. Ludovic. Septimus de rat. Stat. lib. II. cap. 19. & c. 21.* In primis Principi circa regni primordia dissimulandæ injuriæ, exemplo Saulis, I. SAM.

I. Sam. X. v. 27. & Ludovici XII. (a) al-
 liarum Regis, qui cum ab aulicis lulis
 incitaretur ad vindictam in Ludovicum
 Trimovillium, quem devicerat, & in pu-
 gna ad sanum sancti Albini ceperat, illos
 præclaro hoc dicto à se rejiciebat: Pa-
 som decorum esse Regi Gallico, injurias
 Auctororum Duci illatas ulcisci, *Arnol-
 dus Ferronus l. III. in Ludovico XII.
 Johannes Serranus in historia Fran-
 ciae de Ludovico XII.*

CAPUT XVI.

1. <i>In conventu Francofurtensi Philippi interempti filia ultionem paterna cadis peti.</i> - - - 1208.	3. <i>Otho homicida ab Henrico Caeterino obruncatur.</i> - - - 1208.
2. <i>Otho Imperator Othonem homicidam Principum consensu proscrisit.</i> - - - - - 1208.	4. <i>Otho Imperator filia Philippi patrociniū suscipit.</i>

EXinde alia curia magis famosa indicta est in Franckenvorde in festo B. Martini. Ubi cum magna solennitate & ingenti numerositate occurrerunt Domino Regi Principes Franconiae, Bavariae, Sueviae. Aderat ibi Beatrix, filia Philippi regis, cum suis submittens se gratiae Domini Regis, quam produxit Dominus Spirensis. Quae elevata voce, cum gemitu & suspirijs & lachrymis multis conquesta est Domino Regi & Principibus praesentibus, & in cominone toti orbi Romano de impia morte patris sui, & de impia conspiratione Othonis Palatini, qui eum insidiosè, nihil tale suspicantem, in propria domo occidit. Cum hæc dicerentur, facta est pressura magna coram Rege condolentium querimoniis reginae, qui omnes obortis lachrymis tantam miseriam dessebant, & justitiam reginae fieri postulabant. Clamabant sane, si scelus perpetratum inultum maneret, quod neque Rex neque quilibet Principum securè vivere posset. Ad voluntatem igitur omnium Dominus Rex proscrisptione (a) publica damnavit homicidam illum, quem tamen postea Henricus Caeterinus cum filio Wolff, supra memorati, quem idem occiderat, occidit, caputque resectum in Danubium projecit. Rex igitur reginam adolescentulam in tua procuratione suscepit, quam etiam ad petitionem Principum pro bono pacis, si tamen id pro linea consanguinitatis fieri posset, uxorem ducere spondidit. Suscepit igitur eam cum patrimonijs & divitijs multis & trecentis quinquaginta castris. Ibi etiam representata sunt Domino Regi omnia Imperialia cum plenitudine potestatis & honoris & benevolentia favoris.

proscriptione, a) Ita quoniam tam Vitellius, delictis Princeps illi n, in cujus locum, succedat, memeriani, si non propter ipsius ob aliquam notabilem illa die operam, pro merita, at saltem propter scriptum, honore se habent, conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito principibus more, prosequi, ne quisquam ejus ex. implo principem contemnere discat. Videatur *Scipio Amiranus l. XVII. discurs. 7.*

tionem, *Tacit. Histor. l. l. c. 44.* Debet vi-

CAPUT XVII.

1. *Conquiescunt jam Ottonis subsannatores, & inter hos Rex Gallia.* 2. *Rex Gallie Othoni dixerat, nunquam futurum esse, ut ipse imperet.*

1. **O**Rta est autem nova lux (a) in orbe Romano, jucunditas pacis & securitas quietis, & cessavit subsannatio (b) & insultatio multorum, qui Othonem affirmabant nunquam regnaturum. Quid dixerim de nobili rege Franciæ? qui nec cum alijs à subsannatione temperavit. Cùm enim Otho à Principibus de Pictavio ad regalem electionem vocaretur, & conductu regis memorati Franciam transfiret, ipse eum transeuntem vidit & salutavit, & inter collationes, quibus se mutuo salutabant, Rex Franciæ in hæc verba prorupit: Inrelleximus, ait, quòd ad Imperium Romanum vocemini. Ad hæc illè: Verum est, ait, quòd audistis: sed in Deo sit iter meum. Cui Rex: Non credaris, quòd tanta vobis proveniat dignitas. Quòd si velle Saxonia in personam vestram consenserit, detis mihi nunc dextrarium, quem peto, & cùm creatus fueritis, dabo vobis tres civitates meliores regni mei, Parisium, Stampes, Aurelianum. Habebat sanè Rex Otho munera multa regis Angliæ, aunculi sui, Richardi, & centum quinquaginta millia marcarum, quæ in somarijs ferebant quinquaginta dextrarij. Inter quos erat unus nominatior, quem Rex petebat. Dominus ergo Otho, dato dextrario, ibat via, qua cœperat. Nunc ergo non sit iniuria, Dominum Imperatorem repetere sua.

lux, a) Ita & *Auctor Fragmenti Histor. l. VII. c. 29.* Vapulat tamen optimus Imperator à *Conrado, Abbate Urspergenfi*, atque ab illo superbus & stultus appellatur, qui simulaverit zelum justitiæ, ita ut omnes mirarentur, quòd etiam incum potius ageret superbe, & tandem reabsentia ejus, dum esset in Sicilia, tanta pax igno propter superbiam pulsus sit, Ab esse potuit in terra. Adde *Krantz. Sax. Urspergenfi* decepti sunt alij, qui ex ipso

cum

idem exseripere, ut *Joannes Cuspinianus*, qui multa in clementer in illum dicit. *Sebastianus Münsterus Cosmograph. lib. III. c. 19. & Horatius Turfellinus l. IIX. epitom. Histor.* Sed opposuit his criminationibus solidam *Apologiam CL. Henricus Meibomius*; quæ cum extet, ad eam lectorem remittimus.

Subfannatio. b) Non licere Principes maledictis insectari, sicut tractat *Petrus Andreas Canonherius Dissert. Polit. in Tacit. l. I.* Si tamen Principes vulgi obtreactionibus petantur, generoso animo illas eis negligendas esse, docet *Scipio Aemilianus l. III. disc. 7.*

rege. c) Inter causas, quæ Philippo, Galliarum Regi, Guelphicam domum perquam invisam reddebant, & illa erat, quod ipsi unicam *Conradi Comitis Palatini* filiam, paternarum ditionum hæredem, expetenti, *Henricus, Leonis primogenitus*, eam præripuisset; de quibus nuptijs *supra l. IV. c. 20.* Inprimis verò Gallus odium suum adversus *Othonem* declaravit, cum cognito, Imperatorem à Romano Pontifice diris innodatum, atq; à socijs,

Rege *Bohemiæ, Langravio Thuringiæ & cæteris* desertum esse, suscit, ut *Electores Fridericum II, Siciliæ Regem, Romanum Regem* declararent. *Philippus enim Franciæ Rex Othonem, Johannis Regis Angliæ ex sorore nepotem, debilitari, ac potentatu deijci exoptabat, inquit Blondus Flavii hist. ab inclinat. Rom. Imper. Dec. II. l. 6.*

Non. d) Satis mordax quidem hæc Regis ad *Othonem*, jam à Principibus electum atq; à Gallia in Germaniam properantem, oratio est, ut etiam *Monachus S. Justine Paduana* ab *Ursusio Tom. I. editus*, putet, illam in causa esse, quod postea *Otho* se bello illi, quod *Johannes Angliæ Rex* contra Gallum gerebat, se immiscuerit, eum inquit; Causa verò hujus prælii dicitur fuisse, quod Imperator dicebat, Regem *Franciæ liberaliter* promississe civitatem sibi *Parisios* daturum, si *Otto* unquam *Romanum Imperium* obtineret. Sed longè graviore indignationis adversus *Philippum* causas referunt, qui bellum illud descripserunt, *Rogerus ab Hoveden, Matthæus Paris, & alij*, quæ apud illos legantur.

CAPUT XVIII.

1. *Otho Imp. Aldenburgi in Misnia Comitibus agit.* - - - 1209.
2. *Brunsvici d. festum Pentecostes celebrat; cui Episcopi & Principes adfuerunt.*

3. *Marchio Misnensis sacris interesse prohibetur.*
4. *Bernhardi Ducis ad Leonem suscipi festum dictum.*

Sequenti anno indicta est curia in *Aldenburg*, quæ alio nomine *Plisne* nuncupatur, ubi etiam ingens patrimonium Imperator possedit *Comitis Rabodonis* cum castro *Leisnick & Colditz*, quod *Fridericus Imperator* quinti generis *marcisa Comite* memorato comparavit. Illuc convenerunt *Mysnenses & Cifnenses, Poloni quoq; Bojemi & Ungari*, ibiq; multis negocijs determinatis & pace jurata, quæ in omnibus curijs præcedentibus firmata est, do-

minus Rex faciem suam convertit Brunswich, ubi festum Pentecosten solenniter celebravit. Ad quod rex amicos tantū familiares adesse voluit, Archiepiscopum videlicet Magdeburgensem, Halverstadensem electum, Hildensem Episcopum, Merseburgensem Episcopum, Havelbergensem Episcopum, Corbeiensem Abbatem, Wertinensem Abbatem. Aderat quoque torus festinus Dux Bernhardus, Landgravius, Palatinus Comes Rheni, Misnensis Marchio, Conradus Marchio, Wilhelmus Dux Luncburgensis, qui erat frater Regis Ottonis, Marchio de Brandenborch. Comitum verò non erat numerus, militum plurima multitudo, quibus omnibus honestissime & abundantissime de impenia regia administratum est. In sancta verò die missa inchoata dominus archiepiscopus Magdeburgensis Meisnensem Marchionem pro nota excommunicationis divinis interesse noluit. Quem cum Dominus Rex à suo proposito nullo modo revocare potuisset, Marchionis consulens verecundiæ, cum ipso ecclesiam exiit. Sequenti verò die consilio Principum satisfactione à Marchione promissa controversia illa sopita est. unde versus:

Nec peccasse puto, dum misceo seria ludo,

quia

Non satis est pulcra esse poemata, dulcia sunto.

Cum igitur omnium læticia abundaret, Bernhardus Dux intuitus Leonem filium, qui à Duce Henrico ibi sublimatus est, ait: Quousque hiatum vertis ad Orientem? Desine, jam habes quod voluisti, convertere nunc ad Aquilonem. His verbis omnes in risum convertit, non tamen sine admiratione multorum, qui hoc dictum altius intelligebant.

CAPUT XIX.

1. Otho Würtzburgum procedit, 1209.	interesse non vult.
2. Hic in frequenti conventu res Imperij ordinat.	5. Episcopi &c. respondent, licitum esse matrimonium.
3. Episcopis, Principibus & Jureconsultis causam de ducenda Philippi filia deliberandam proponit.	6. Duo cænobia illum adificare jubent.
4. Fratrem collegio consultantium	7. Ipse Philippi filiam dato annulo sibi respondet.

Fixta autem festivitate Rex abiit Goslariam, & ordinatis ibi quibusdam negocijs processit Walkenrede, ubi invenit Abbatem de Morimunde, cum alijs quinquaginta duobus abbatibus sui ordinis, qui eum omnes suæ fraternitatis socium & orationis fecerunt, & sic Regem secuti sunt, ab ipso largiter procurati, usque Herbipolin, ubi cum maxima solennitate susceptus est Dominicâ, Domine in tua misericordia, cum hymnis & laudibus Dei. Cantus autem hic erat: Adveniisti desiderabilis. Aderant ibi legati Domini Apostolici, Hugo Hostiensis

stienſis Cardinalis & Episcopus, Leo Sabienſis Cardinalis & Episcopus cum ma-
 xima copia Prælatorum & Principum, sacerdotum & clericorum. Inter quos
 (a) erat Archiepiscopus Moguntinus (b) Sigfridus, Colonienſis Thidericus,
 Treverenſis Iohannes, Salceburgenſis Eberhardus, Argentinus Henricus, Au-
 guſtienſis Sigfridus, Conſtantiēſis Wernerus, de Friſinge Episcopus Otto, Pa-
 taviēſis Managoldus, Ratiſbonenſis Henricus, Baſilienſis Ludolphus, Hilden-
 ſemenſis Hartbertus, Verdenſis Iſo, Halberſtadenſis Fridericus, Havelbergenſis
 Sibotho, Abbas Cono Elewangenſis, Abbas Vuldenſis, Herſeveldenſis, Corbe-
 ienſis, Prumiēſis, Wirzenburgenſis. Hos ſequuntur nomina regū ſive princi-
 pum: Odackerus (c) rex Bœmiæ, Marchio de Mereren, Luppoldus Dux Aultrię,
 Bernhardus Dux Saxonię, Lodewicus Dux Baviarię, Dux Bertoldus de Zeringe,
 Dux de Lutringe, Dux Brabantię, Marchio Miſnenſis, Conradus Marchio de
 Landesberge, Marchio Adelbertus de Brandenburg & alij quamplures. Ordini-
 natis igitur ibi multis negocijs & firmata pace, ſicut in omnibus curijs ſupradi-
 ctis, Dominus Rex pro ſpeciali negotio aſſumptis tantum Cardinalibus, Præ-
 latis & Principibus ſacerdotibus cum literatis & legis peritis de legitima ei
 ſilia Philippi Regis ſic omnibus generaliter exorſus eſt: Rogamus omnes vos
 in Domino, primo Cardinales, qui de auctoritate ſive conſilio Domini Apoſtoli-
 ci a deſtis, ſumos etiã Archiepiscopos, Episcopos, Abbates & alios quos eccleſi-
 aſticus ordo diverſis gradibus diſtinguit: excellentiam quoque Regum, Ducum
 Principum, ut verba noſtra attendatis: Deo cœli poſt multas adverſitates cum
 beneplacito omnium regnum nobis donavit, ita ut non immerito cum gratia-
 rum actione ei dicere poſſimus, Lapidem quem reproba verunt ædificantes,
 hic factus eſt nobis in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile
 in oculis noſtris. Quod cum luce clarius conſtet omnibus, & optio nobis non
 deſit de illuſtriſſimis ſœminis, quas habet orbis Romanus, è quibus ſponſam
 ſive conjugem eligere poſſimus, tamen quia tam celebris conventus pendet
 de articulo ſilię Philippi Ducis Suevię, quam noſtram conſanguineam nemo
 dubitat, veſtro nos ſubmittimus arbitrio, ſive conſilio, ut juxta ſalutem anima-
 rum veſtrarum ſincerè deliberetis, omni ſcrupulo poſtpoſito favoris ſive ti-
 moris, quid nobis ſuper hoc ſit faciendū. Si enim ſex millibus annorum victuri
 eſſemus, magis omni tempore cœlibem eligeremus ducere vitam, quàm cum
 animę periculo fortiri uxorem. Nemo gloriam, generoſitatem, divitias, ca-
 ſtra hujus virginis attendat: quę omnia ſaluti animę æquiparati non poſſunt.
 Hęc enim omnia nobiſcum ſunt. Si verò ipſa caſtra CCCL. diſtribuantur ſoro-
 ribus, quas hęc contingit hereditas, parū eſt quod reſtat. Nunc igitur, ut dictū
 eſt, ſuper hoc deliberetis, ut cõgruū nobis reſponſum reddatis. Omnibus igitur

ad colloquium locum dantibus, Rex ait fratri Henrico Palatino, qui à dextris
 ejus erat. Volumus ut cedas, ne quem tua præsentia de ulla suspicione terre-
 5 at. Facta igitur longa deliberatione tandem ad Dominum Regem reversi
 sunt. Posuerant autem verba in ore Luppoldi, Ducis Austriae, viri facundissi-
 mi & literati, qui sic coram Rege locutus est: Domine Rex, placet ut audiat
 responsum Cardinalium, Prælatorum & Principum? Ad hæc Rex: Audio. Et
 ille: Noverit sublimitas vestra, quod iste tam celebris conventus Cardinali-
 um, auctoritate Domini Papæ præferentium, summorum Prælatorum &
 Principum & omnium literatorum omnino vobis decrevit expedire, pro bo-
 no pacis & statu Romani orbis, ut virginem, de qua mentio habetur, uxorem
 6 ducatis: hoc addentes, ut omnis auferatur trepidatio, duas congregationes
 monachorum præclaras liberrimè contruatis. Nos quoque vobis non deerim
 inculcates & elemosinas largè erogando: sacerdotes etiam, sive alii in-
 7 ferioris ordinis in missis & orationibus subveniendo. - Ad hæc Rex: Nos consi-
 lium sanum & bonum tantæ auctoritatis non refragantes vestris acquiesci-
 mus dictis. Igitur vocetur puella. Quæcumque Pontificibus, sive Principibus
 gloriose adducta fuisset, Rex confurgens de throno suo eam cum inclinatio-
 ne recepit. Quia reinclinante proferens annulum eam coram omnibus sub-
 arrhavit & in osculo recepit, & ipsam inter Cardinales, quorum cathedra è
 regione coram facie Regis erat, residere præcipiens sic omnibus ait: Ecce re-
 gina hæbetis; ipsam, ut decet, honorate. Ordinatis etiam legatis honoratis hon-
 estissimè eam unà cum sorore usque Brunswich deduci præcepit. Ipse verò in
 terra permansit, & peragratis illis partibus de consecratione Imperiali tra-
 ctare cœpit.

Inter quos a) Malè hos distinguit *Lindembrogius* hoc ordine: Sigfridus Co-
 lonienfis, Theodoricus Trevirensis &c. Rectius *Meibomius* ita: Moguntinus Sigfri-
 dus, Colonienfis Thidericus, Trevirensis Johannes &c.

Archiepiscopi

Moguntinus. b) Sigfridus II, Baro ab Eppenstein, *Gasp. Bruschi* n. L.
 Colonienfis) Theodoricus, Comes de Monte *Petr. Merffaus*, n. XLIX.
 Trevirensis) Johannes, Imperatoris Cancellarius, *Merffaus*, n. LXXXVII.

Episcopi

Salceburg) Salisburgenfis, Eberhardus II, de Truchsen, *Brusch*, n. XXXIII.
 Argentinus) Henricus II, Comes à Veringen; qui quòd Philippi partes se-
 cutus esset, Pontificem Romanum tantopere offendit, ut, quanquam anno 1202, ele-
 ctus esset, tamè anno quarto post vix ab Innocentio obtinuerit, ut à Senonensi Archi-
 episcopo consecrationem acciperet, *Joann. Trithem. Chr. Hirsaug*, anno 1202.

Non:

Non enim à Moguntino Antistite consecrari potuit, durante adhuc inter Sigfridum II. Archiepiscopum, & Leopoldum, Episcopum Wormatiensem, longo & infesto dissidio, quod anno 1200, cœpit; de quo supra *Arnoldus l. VI. c. 3. & Franciscus Guillimannus de Episcopis Argentin. in Henrico II.*

Augustiensis) Sigfridos, Nobilis à Rechberg, *Brusch. n. XXXIIX.*

Constantiensis) Wernerus, Baro à Stauffen, *Brusch. n. LI.*

Frisingensis,) Otto II, Comes de Berg, *Brusch. n. XXII.*

Pataviens.) Passaviensis, Manegoldus, Comes de Berg, *Christian. Wurstisius Chron. Basil. l. II. c. 16.*

Basilienf.) Lutholdus, Dominus à Rötelen, aliis dictus. Hic anno 1191, Episcopus factus, usq; ad ann. 1213, præfuit; quo anno adhuc Fridericum II. Imperatorem cum aliis Basilicâ Moguntiam comitatus est; *Wurstisius ibid.* Expeditionem sacram anno 1200. ingressus est, *Tribem. Chron. Sponheim.*

Hildensem.) Harbordus, sive Heribertus, *Brusch. n. XXVII.*

Verdenfis) Ifo, Comes de Welpa, *Brusch. n. XXXI.*

Halberstad.) Fridericus, Burggravius Kirchbergensis ex Thuringis, *Brusch. n. XXII.*

Abbates.

Elevvang,) Chuno, Abbas XXXII, *Bucelinus, n. XXXII.*

Vuldensis) Henricus III. de Cronberg, *Brusch. n. XLI. Christoph. Broue-
rus-Fuld. Antiquit. l. IV. n. 41.*

Corbeiens.) Hugoldus, Abbas XXXII: *Johann. Letzner. Chron. Corbeiens.
cap. 24.*

Odackerus, c) De hoc supra ad *l. VI. c. 2 b. & c. 5. a.*

CAPUT XX.

1. In conventu Augustano iter Ottho-2. Cum multis copijs in Italiam, Ro-
nis in Italiam decernitur, 1209. mam usq; progreditur.

Igitur post festum beati Iohannis Baptistæ curiam indixit celebrem in civi-
tate Augusta, ubi convenerunt omnes illius terræ principes, cum quibus ha-
buit mysterium consilij sui, ut ipsis cooperantibus honorificè cum gloria &
honore Teutonicorum Imperialem perciperet benedictionem. Ad quod ne-
gocium deputati sunt plurimi tam Prælati, quàm Principes, seu omnes, qui
regalia tenebant, Archiepiscopus Trevirensis (a), Magdeburgensis, Herbipo-
lensis, Argentinus, Spirensis, qui & Cancellarius, Wormatiensis, Basilienfis,
Constantiensis, Pataviensis, Episcopus de Chuore, de Augusta, de Eisteth, de
Praga, de Olmoth: Abbates de Augia, de Sancto Gallo, de Kempfe, de Wur-
zeburg, .

zeburg, de Selse, de Prume, de Ebsterna. Quibus adjuncti sunt Principes, Dux Bavarix, Dux de Lutringe, Dux de Ceringe, Dux de Carinthia, Dux de Mereren: Marchiones & Comites plurimi. Ceteri qui remanserunt, thesauris innumeris in ipsa profectioe Regi sublervierunt. Sicq; circa assumptionem beatæ Virginis Alpium juga scandere cœpit, relictaq; civitate, quæ ex aquæ nomine naturaliter Insbrugge dicitur, prospere tenuit Brixiam, ubi Athasis fluvius occurrit, per cujus devexum descendens venit Tarentum(b). Quo relicto venit ad transitum arctum montibus præclusum, qui Veronensium Clusa dicitur; ubi castrum est firmissimum, quod ex longa antiquitate urbs Hildebrandi dicitur. Illuc robur erat fortium propter amplitudinem ipsius castri, qui contra Veronenses Werram diutinan habebant, & non parum infestabant eos. Adveniente igitur Rege ipsum castrum ei offerunt, per quod plurimum toti terræ fuerat dominatus. Veronenses tamen adhuc ipsos castellanos infestare non timebant, sicq; offensam Regis incurrerunt. Postea tamen datis multis millibus marcatum in gratiam Regis recepti sunt. Dominus igitur Rex procedens magnificè receptus est à Mantuanis & Cremonensibus, unde Poeta: *Mantua pe misere nimium vicina Cremona.* Verum post transitum Padi Parmonenses & Pontremulenses Regem cum gaudio susceperunt. Nec defuerunt Mediolanenses, Genuenses, Lucenses, cum alijs civitatibus, civitates suas tripudiando offerentes, & gazis innumeris & muneribus eum honorantes. Ubi cum per tempus sterisset, & in civitatibus illis multa ordinasset, transita civitate magna, quæ lingua eorum Senis vocatur, ubi per dies aliquot steterat, venit ad civitatem, ubi passa est beata Christina, quæ de nomine ejus Stagnum sanctæ Christianæ vocatur. Unde procedens cum omni comitatu suo venit Byternis, ubi cum magea solennitate & multo comitatu tam cleri, quam populi occurrit ei Dominus Apostolicus Innocentius. Quanto autem gaudio & cordis exultatione se mutuo receperint, ex multis complexibus & osculis vel etiam profusis eorum lachrymis, quas abundantia lætitiæ produxerat, præsentis scripti depromere nequit inopia.

Trevirensis, a) Johannes, *suprà cap. 19.*

Magdeburg,) Albertus, Comes de Kirberge, *Brusch. n. XIX.*

Herbipolent.) Otho, Baro de Lodenburg, *Brusch. n. XXXIIX.*

Argentinus) Henricus, *suprà c. 19.*

Spirensis) Conradus III. Baro à Scharpfeneck, *Brusch. n. LXVI.*

- Wormatiens.) Leopoldus, *Brusch. n. XXXIX.*
 Basiliensis) Leutoldus, *suprà c. 19.*
 Constantiensis) Wernerus, *suprà.*
 Pataviens.) Manegoldus, *suprà.*
 Chuore) Reinherius, sive Reinliarius, *Brusch. n. XLV.*
 August.) Sigfridus, *suprà.*
 Eisteth) Herdovicus, Comes à Sultzbach, *Brusch. n. XXVII.*
 Olmoth) Robertus, *Brusch. n. XV.*

Tarentum, b) Tridentum intelligit. Iter hoc Imperatoris describunt etiam
Otto de Blasio, Godefridus Monachus, H. Mutius lib. IX. Carol. Sigon.
lib. XVI.

CAPUT XXI.

1. Otho à Bonifacio Romæ consecra- } 3. Waldemarus, Archiep. Brem. ve-
 tur XI. Kal. Octob. 1209. } conciliari Papæ cupit.
 2. Bonifacium convivio excipit.

¶ Gitur in feria sexta, quæ fuit post festum beati Michaelis, quod tunc feria
 tertia celebratum est, venit Dominus Rex ad limina beati Petri cum ma-
 gna devotione adorare sanctos Dei apostolos, simul etiam urbem regiam om-
 nibus modis honorare. Habuit enim in comitatu suo sex millia loricarum,
 exceptis balistariis & innumera militia Prælatorum & Principum. Domini-
 ca igitur die, ut dictum est, post festum Michaelis cum processio fieret ad atrium
 beati Petri, facta est pressura nimia advenientium, & occurrentium ad
 gradus Monasterij beati Petri, & omnis via negabatur processioni, sed larga
 manus Regis cum maxima copia spargebat argenteos, & tandem vix ob-
 neretur ascensus. Nec desuerunt ministri cum lanceis & fustibus reprimere
 tumultus. Sicq; in Dominica Da pacem Domine, Dominus Imperator cum
 magna pace & tranquillitate & jucunditate consecratur & coronatur, om-
 nibus magnificè latantibus & cantantibus, Fiat pax in virtute tua. Et
 quia ipse summo studio semper paci studebat, speramus ipsum officium pacis
 & unitatis Ecclesiæ Dei, quæ diu concussa fuit, à Deo obtinere solatium. Finito
 officio Dominus Papa Imperatorem novum de votè vocat ad convivium: quem
 Dominus Imperator precibus instantissimis obtinet venire secum. Cum igitur
 ventum fuisset ad equos, Imperator non immemor Apostolicæ reverentiæ,
 quæ exhibenda est ipsorum vicario fideli & reverendo Papæ Innocentio, stre-
 pam ipsius devotè apprehendit. Sicq; ad locum convivij venit, ubi de Im-
 peratoris

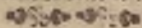
peratoris magnificentia simul in unum dives & pauper largè procuratur. Nec prætereundum, quod Waldemarus, Bremensis electus, pauper & exsul per intercessores, quos obtinere potuit, vel per se ipsum limina Apostolicæ pietatis, quæ claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit, & septuagies septies errata dimittere consuevit, omni sollicitudine & devotione pullare non cessavit, omnem reatum inobedientiæ penitens cum omni satisfactione emendare promittens. Verum quia idem casus multipliciter erat perplexus, nihil super his fuit determinatum, nisi ut in Pontificalibus celebraret, non tamen in Bremensi ecclesia.

CAPUT XXII.

Auctor rationem sui in conscribendo hoc libro consilij exponit.

Satisfactio Scriptoris.

VENIAM legentium peto, ne quis præsumptionis vel temeritatis arguere me velit, quia ista dictaverim, sciens quod multi gesta Regum, vel Pontificum scripserunt; sed, sicut ab initio dictum est, non temeritate, sed caritate ista prosequutus sum, volens continuare hoc dictamen operi Helmoldi sacerdotis, qui de statu terræ nostræ, & de regibus sive Principibus multa præmiserat: præcipuè verò de vocatione & subactione Slavorum, quæ per nobilem Ducem Henricum facta est, memoriæ fidelium intendo perennare. Neque enim ista oblivioni tradenda puto, cum omnes oculata fide perspiciant gloriam ecclesiarum, devotionem fidelium, & fidei & religionis incrementum in his borealibus regionibus, ubi sedes erat sathanæ, nunc verò flatus austri, videlicet Spiritus sancti gratia, quæ fugato Aquilone perflaris hortis fidelium, innumera virtutum fluere facit aromata. Nec offendant quenquam, si secundum ordinem historiæ modò laeta sive prospera vel etiam potam adversa: quia ista oportuit in notitiam venire, & illa non omittere. Deus enim quando ad salutem suorum fidelium, quibus omnia cooperantur in bonum, nunc promittit prospera, nunc flagella. Si verò aliquid occurrerit, non ex toto suo ordine præsequutum, ipsum deputet assertori, non dictatori. Hoc ipsum dictamen emendationi fidelium devotus relinquo, multum gaudens, quod de bono principio latum finem teneo, pro quo sit laus & gloria Christo. Amen.

VARIÆLECTIONES,

- in quibus L. Codicem MS. Lubecensem; B. Bœkelianum; S. Stetinensem; R. Ranzovianum: Edd. Editiones Schorckelij ei Reineccij. Ed. Editionem folius Reineccij denotat, Numerus autem primus paginam: secundus caput: tertius lineam significat.
1. 1. *introitu*, restitutum ex MS. Lubecensi Bœkeliano et Stetinensi, initio Edd.
 7. 10. *quod*, rest. ex L. B. & S. quod, Edd.
 11. *obtinent*, continent, L. & B. continentes, S.
 17. *nationes*, rest. ex L. B. & S. regiones, Edd.
 20. *primo*, additum ex L. B. & S.
 24. *Rucenum*, rest. ex L. & S. *Rutenum*, Ed.
 2. 1. 20. *bellicâ manû*, add. ex L. B. & S.
 21. *sive Suevia*, restit. ex L. B. & S. & Sue-
 1. 2. 12. *Vinneta*, *Niniveta*, L. (via, Edd.
 6. 2. 10. *ejus*, addit. ex L. B. & S.
 17. *eorum*, ex L. & B. illorum, Edd.
 27. *in insulas*, additum, ex L. B. & S.
 27. *enim*, add. ex L.
 14. 3. 4. *Deo*, ex L. & S. *Domino*, Edd.
 6. *in Thuringi*, L. vel *Thuringi*, Edd. & B.
 15. 3. 4. *subjugales*, *sublegales*, L. B. & S.
 6. *decimas*, abest à L. & S.
 6. *adunati*, rest. ex L. B. & S. *adjurati*, Edd.
 13. *Et tunc*, ex L. & S. *Ex tunc*, Edd. & B.
 13. *Dei*, additum ex L.
 24. *ceteri*, add. ex L. B. & S.
 19. 5. 22. *verò*, add. ex L. B. & S.
 20. 5. 3. *stabilitate*, rest. ex L. B. & S. *stabili-*
 21. 6. 5. *prater*, propter, S. (mento, Edd.
 8. *Thetmarfos*, *Thetmarcos*, L. & B.
 16. *incredibilis*, *invincibilis*, B.
 22. *provincijs*, *populis*, S.
 22. 7. 2. *impedimentum*, *irritamentum*, B.
 7. *profectò*, rest. ex L. B. & S. *Sanè*, Edd.
 23. 7. 2. *exhaustum etc.* *exhausta*, *divisa*, L. B.
 30. *est*, additum ex L. B. & S. (& S.
 24. 8. 12. *Rex*, additum, ex L.
 12. *successor*, *filius*, L. B. & S.
 13. *quidem*, additum ex L. B. & S.
 25. 8. 4. *tunc*, *nunc*, L. B. & S. & Ed.
 8. *pertinaciam*, *Provinciam*, S.
 30. *feritatem*, *ferociam*, S.
 27. 9. 2. *ingredienti*, *regredienti*, L.
 10. *beatissimus*, *sanctissimus*, S.
 28. 10. 26. *Proxim*, *proinde*, S.
 27. *Augustus*, & *Augustus*, L. B. & S.
 30. 11. 10. *condita*, additum ex L. B. & S.
 33. 12. 14. *opinatissimam*, rest. ex L. B. & S. *opi-*
matissimam, Ed.
 23. *Lucilinburg*, *Lutilinburg*, B. & S.
 34. 22. 10. *erga etc.* *erga Slavorum populos &*
vocationem eorum, S.
 40. 13. 8. *sceptrum*, *regnum*, S.
 9. *anno*, ex L. tempore, Edd. & B.
 42. 14. 2. *postulati*, *expostulati*, L. B. & S.
 23. *Nezenna*, *Nezctina*, L.
 25. *Edberg*, *Eilberg*, L. B. & S.
 32. *enim*, add. ex L. B. & S. (Edd.
 43. 14. 31. *ordinè*, rest. ex L. & S. *ordinationem*,
 37. *sermone*, rest. ex L. B. & S. *styto*, Edd.
 44. 14. 1. *duo de viginti*, *duodecim*, S.
 47. 15. 13. *abdicant*, *abdicarunt*, L. & S.
 32. *improvidos*, *impavidos*, B. & S.
 35. *Comites*, ex L. *Comes*, Edd.
 48. 15. 10. *Lestimonam*, *Lescinovam*, L.
 50. 16. 8. *defensor*, rest. ex L. & S. *defensator*,
 Edd. & B.
 52. 16. 1. *Slaviam*, rest. ex L. & S. *Slavianam*,
 33. *et*, additum ex L. (Edd. & B.
 54. 18. 1. *Benno*, *Hic sanè*, L.
 9. *legitimam*, *debitam*, S.
 55. 18. 37. *in qua*, quòd, L.
 56. 18. 6. *Reinherus*, rest. ex L. *Meinherus*, Edd.
 57. 19. 15. *Ezebo*, rest. ex L. et S. *Etheho*, Ed. et B.
 29. *Dem*, rest. ex L. B. et S. *Domnus*, Edd.
 58. 19. 4. *conditione*, *conventionem*, L. et B.
 60. 20. 15. *Panim*, *Penim*, B.

27. *peganismum*, baptismum, L. & B.
 27. *urbes*, rest. ex L. B. & S. civitates, Edd.
 61. 21. 3. *circa*, rest. ex L. circa, Edd.
 65. 24. 12. *Deus*, rest. ex L. B. & S. Domine, Edd.
 13. *templum*, rest. ex L. & S. tabernaculum,
 B. & Edd.
 66. 25. 3. *paterna*, rest. ex L. B. & S. patriæ, Edd.
 5. *Cruco*, Cruto, L. B. & S. (Edd.)
 6. *attentasse*, rest. ex L. B. & S. acceptasse,
 10. *nomine*, additum ex L. B. & S.
 24. *quin*, rest. ex L. B. & S. quando, Edd.
 30. *sint*, ex B. sunt, Edd.
 34. *Cruconem*, Crittonem, L. & S.
 67. 25. 30. *ecce*, additum ex L. B. & S.
 32. *illa*, additum ex L. B. & S.
 36. *Suale*, rest. ex L. B. & S. Strale, Edd.
 36. *disterminas*, rest. ex L. B. & S. determi-
 68. 25. 7. *Cruco*, Critto, L. & S. (nat, Edd.)
 17. *& tuorum*, & virorum, B.
 69. 26. 7. *violentiæ*, molestias, L.
 8. *nostrum*, additum ex L. B. & S.
 70. 27. 5. *periculum*, periculi, B. & S.
 72. 28. 25. *hoc versu* & hæc verba, & versus seq.
 absunt à L. Reperiuntur autè in B. S. & Edd.
 76. 29. 13. *universi*, omnes, L.
 78. 31. 4. *regno*, mundo, L.
 9. *egressi*, aggressi sunt iter, L.
 14. *Deus*, rest. ex L. B. & S. Dominus, Edd.
 81. 32. 5. *cultoribus*, custodibus, L.
 9. *Hingellusheim*, Hingelsheim, L.
 12. *quo*, rest. ex L. eius, Edd. B. & S.
 29. *si*, ex L. & S. felicet, Edd.
 82. 32. 5. *& d. centibus*, additum ex L. B. S.
 12. *concesserit*, concessit, L. B. S.
 25. *per gratiam*, ad gratiam, L. B. S.
 27. *fidissimis*, fidelissimis, L. & S.
 83. 32. 5. *Deus*, rest. ex L. B. & S. Dominus, Edd.
 11. *peccato*, rest. ex L. B. & S. peccatis, Edd.
 85. 33. 10. *Episcopium*, ex L. Episcopum, Edd.
 18. *Cæsar*, adjectum ex lib. L. B. S.
 87. 34. 6. *invisis*, invisæ, L. B. & S.
22. *& terram*, in terra, L. (Edd.)
 88. 34. 7. *Smilowe*, rest. ex L. B. S. Smilove
 17. *adferret*, rest. ex L. B. & S. adfuit, Edd.
 27. *inclusi*, conclusi, L. B. & S.
 89. 35. 2. *filium*, filios, L. & S.
 3. *de Ballensiede*, additum ex L.
 20. *autem*, additum ex L. B. & S.
 90. 36. 6. *Runi*, rest. ex L. Rimi, E. d.
 13. *ostenderit*, rest. ex L. & S. ostendit, Edd.
 33. *Trabena*, Travene, L.
 91. 36. 2. *iter*, viam, L.
 92. 37. 14. *improvidos*, impavidos, B.
 93. 38. 16. *gratia*, gratulatio, L. B. & S.
 19. *ostensionem*, ostentationem, L.
 94. 38. 16. *rigorem*, fervorem, L. B. & S.
 95. 38. 23. *pecunia*, additum ex L.
 23. *puta*, ex L. puto, E. d. & S.
 96. 39. 6. *perrexit*, rest. ex L. & S. perrexit unt,
 18. *sanctis*, sacris L. & S.
 25. *morticinis*, morticiinis, S. (E. S.)
 97. 39. 12. *iracundia*, ex L. in iracundia, Edd. B.
 98. 40. 5. *quas*, rest. ex L. B. & S. quos, Edd.
 11. *accusantium*, inculantium L. B. & S.
 19. *defectionem*, defensionem, S.
 99. 40. 24. *Eggahardi*, Eggelhardi, S.
 27. *Bavenbergenfer*, Bamburgensis, L.
 108. 42. 2. *Wifera*, Welere, S.
 3. *ornatis*, adornatis, L. B. & S.
 18. *castello*, castro, L. B. & S.
 109. 42. 4. *Harthmanno*, Herimanno, L.
 10. *adolescens*, rest. ex L. adolentis, B. & S.
 13. *multum*, satis, L. B. & S. (L. B. & S.)
 17. *Magistro adjutor*, Magistri coadjutor,
 21. *Brigitta*, Brigide, L. B. & S.
 21. *conserverit*, concitaverit, L.
 109. 43. 2. *ancrementum*, incitamentum, L.
 3. *Fenle*, Feule, B.
 110. 44. 5. *ingenuis*, ingenuos, B. & S.
 111. 45. 11. *potestatem*, licentiam L. B. & S.
 113. 46. 3. *ad Bremam*, apud Brema, L. B. & S.
 4. *latificatus*, lætatus, L.

13. *ordinari*, *ordinari*, ex L. & S. *ordinantes*, Edd.
 13. *paratur*, L. & S. *parantes*, Edd.
 114. 47. 9. *Episcopo*, *Episcopo*, L. B. & S.
 115. 47. 1. *Slaviam*, additum ex L. & S.
 12. *auxilio*, *praesidio*, L. B. & S.
 117. 48. 4. *Plunsi*, rest. ex L. & B. *Plunensi*, Edd.
 13. *obsequentiam*, *obsequentium*, L. & S.
 118. 48. 6. *Volwardum*, ex L. B. & S. *Volwardum*, Edd.
 16. & *filiorum filijs*, add. ex L. B. & S.
 119. 49. 14. *Dacia*, *Dacia*, L. & S.
 26. *hominum*, *hominem*, B. & S.
 121. 50. 13. *regni*, *regium*, B. & S.
 122. 50. 13. *commorandum*, *commemorandum*, L. B. & S. (Edd.
 18. *Dinewerck*, rest. ex B. & S. *Dineverth*,
 123. 51. 10. *descenderet*, *descenderent*, L. B. & S.
 15. *abstineret*, *abstinerent*, L. et B.
 21. *Theivela*, *Theivela*, S.
 124. 51. 12. *Emun*, rest. ex L. B. & S. *Enum*, Edd.
 125. 52. 7. *Prove*, *Prone*, S.
 8. *Siva*, *Synna*, S.
 10. *sacerdos*, rest. ex L. B. et S. *fortium*, Ed.
 33. *offigendos*, *subfigendos*, L. B. & S.
 128. 53. 1. *reverendissima*, *reverentissima*, L. B. & S.
 2. *devotionis*, additum ex L. B. & S.
 130. 54. 7. *Factum*, *factum*, B.
 131. 54. 8. *principatum*, *Ducatum*, L. & S.
 15. *Bardwide*, *Bardwich*, L.
 132. 55. 9. *utiq;*, *ubiq;*, L.
 23. *sanate*, *curate*, L. & S.
 133. 55. 17. *horam Prima*, *horam Primam*, L.
 134. 56. 21. *incursum*, *incursum*, L.
 135. 56. 3. *Principi*, additum ex L. B. & S.
 136. 57. 28. *terram*, rest. ex L. & B. *terre*, Edd.
 140. 58. 3. *Hagerstorp*, *Hagerstorp*, S.
 141. 58. 3. *radicem*, *radices*, L. B. & S.
 8. *benignitatis*, *bonitatis*, L.
 59. 8. *Ecclesia*, *Ecclesia*, L. B. & S.
 143. 60. 1. *Alemanno*, *Alemannia*, L. B. & S.
 5. *ejus*, *suam*, L. B. & S.
 6. *pacifici*, *pacifice*, L. (B. & S.
 44. 60. 6. *Appropinquante*, *Appropiante*, L.
 16. *referrent*, *perferrent*, L. & S. *proferrent*,
 148. 62. 7. *tuura*, add. ex L. B. & S. (S.
 19. *conclusisse*, *exclusisse*, L.
 63. 11. & *ignorantibus* *quid* *per*, add. ex L. B. & S.
 149. 63. 1. *admoventi*, *amoveri*, L. (S.
 26. *Uinenfis*, *Eutinensis*, L.
 150. 64. 15. *objectuq;*, *objectisq;*, L. & S.
 151. 65. 6. *Adalberti*, additum ex L. B. & S.
 18. *coaluerunt*, *convaluerunt*, L. & S.
 155. 67. 5. *venissent*, *redissent*, B. & S.
 157. 68. 6. *incursationes*, *incurfiones*, L.
 158. 69. 29. *gladio*, *gladio suo*, L. B. & S.
 160. 69. 7. *ostendit*, *respondit*, L. & B.
 8. *illi debitus*, *sibi debitus*, L. & B.
 163. 70. 1. *requireret*, *acquireret*, L.
 164. 70. 5. *terra nostra*, *terra vestra*, L. & S.
 8. *Dominus meus*, additum ex L. B. & S.
 9. *occurrere*, *concurrere*, L. B. & S.
 166. 72. 14. *fidelissimis*, *fidelissimis*, L.
 16. *affecti*, *confecti*, L. & S.
 23. *per singulos*, *in singulos*, L. B. & S.
 167. 73. 28. *a Francia*, additum ex L.
 168. 74. 4. *desiderio*, *ab desiderio*, B. L. & S.
 5. *suapresentia*, *suapraesentia*, L. B. & S.
 170. 74. 2. *Ecclesia nostra*, *Ecclesia vestra*, S.
 75. 12. *Buzo*, *Buzovam*, L. & S.
 12. *ubi*, *quod*, L. B. & S. (si afflictione, L. B. & S.
 171. 75. 8. *irremedicabili dolore*, *irremediabili*,
 173. 78. 21. *adimpleat*, *suppleat*, L. B. & S.
 174. 78. 12. *praeterea*, *postea*, L. & S.
 14. *nostris*, add. ex L. B. & S.
 14. *memoria*, *notitia*, L. B. & S.
 26. *dextra*, add. ex L. & B. *dextram*, B.
 175. 79. 11. *Radeyeshusen*, *Ridegeshufe*, L. & S.
 176. 79. 5. *Episcopum*, *electum*, L. & S. (B.
 7. *Staden*, *Vorden*, rest. ex L. B. & S.
Stadhattorden, Edd.
 179. 80. 5. *providentia*, *prudencia*, B. (Edd.
 37. *ex quo*, rest. ex L. & S. *Diu est quo*,

37. *Et desunt nobis stipendia*, add. ex L. B. S.
180. 80. 31. *publicam solenn.* publicam promissionum solennitatem, L.
181. 81. 9. *inter arctum*, in arctum, B.
182. 82. 10. *Bozoe*, ex L. B. & S. Buzoe, Ed.
23. *propulit*, propulit ire, S.
183. 83. 13. *Episcopum*, Archiepiscopum, L. & B.
15. *præfectionem*, expeditionem, L. B. & S.
27. *nisi &c.* vel habitatorem, nisi lanctuarium parvulum, L. B. & S.
25. *in cumulo*, inter cumulos, L. B. & S.
27. *in loco*, in opido, L. B. & S.
184. 82. 5. *partem*, panem, L. B. & S.
185. 83. 2. *hospitaturi*, rest. ex L. B. & S. hospitati, Edd.
10. *Illic enim*, Illic omni, L. B. & S.
15. *admittuntur*, admittunt, L. B. & S.
16. *in vicem*, vindicem, B.
20. *nulla*, mille, L. B. & S.
33. *magno*, grandi, L. B. & S.
187. 83. 2. *Dux noster*, additum, ex L. & S.
4. *Episcopus*, additum, ex L. B. S.
188. 83. 9. *obvenit*, evenit, L. B. S.
13. *illic*, additum, ex L. B. S.
16. *ordinata*, adornata, L. B. & S.
23. *in atrium*, in atrio, L. B. & S.
189. 84. 1. *Dani semper*, Dani enim semper, L. B. S.
7. *sorore*, sorore sua, L. B. S.
11. *sua*, additum, ex L.
196. 84. 2. *eventum*, additum, ex L. B. S.
16. *fuerat*, additum, ex L. B. S.
19. *Feoniam*, Sconiam, L. & S.
197. 84. 10. *confodiunt*, perfodiunt, L. B. S.
11. *levavit*, libravit, L. B. S.
198. 85. 10. *Et tunc*, Statim, L. & S.
14. *Ruziam*, rest. ex L. B. S. Rngiam, Ed.
199. 86. 8. *ijs qua*, cæteris quæ, L. B. & S.
15. *Crumne*, ex L. B. & S. Crumna, Ed.
201. 87. 4. *Wurle*, Wrlc, S.
202. 87. 12. *Cufcin*, Cuffin, L.
13. *Melicou*, ex L. B. S. Melicon, Ed.
203. 88. 2. *fortunatus*, prosperatus, L. B. & S.
8. *magnum*, multum, L. B. S.
204. 89. 1. *id temporis*, id tempus, L.
5. *designavit*, resignavit, L. & S.
205. 90. 21. *Ecclesias*, excelsas, B. & S.
21. *solitudine*, solitudinem, L. B. S.
206. 90. 8. *Divionem*, Divionam, L. & B.
10. *se fidem*, se & fidem, L.
207. 91. 14. *permissum*, de promissu, L.
17. *terre Wagirensi proxima*, restitutum ex L. B. & S. terræ Wagrensis provincia, Edd.
208. 91. 5. *negocij*, officij, B. & S.
209. 92. 2. *acquirenda*, requirendam, L. & B.
210. 92. 1. *nobilium*, nobiles, L.
9. *unde non possit jaculari sagittis hostium*, additum ex L. B. S.
212. 93. 1. *Lub. Episcopus*, Lubicensis ecclesiæ Episcopus, L. et S.
9. *confirmationem*, consummationem, L. & S.
213. 94. 2. *perens*, quærens, L. & S.
31. *sed tamen*, sed tantum, L. B. & S.
35. *boneste*, additum ex L. & B.
215. 2. *disparilia*, disparia, L.
20. *diligentius*, intentius, L. & B.
216. 1. 8. *denique*, præterea, L. & B.
217. 2. 2. *magna*, maxima, L. & S.
18. *terram nobis debitam*, rest. ex L, B. & S. terram debitam, Ed.
218. 2. 18. *cum mulieribus*, cum uxoribus, L.
219. 2. 2. *militum*, Slavorum, L. B. & S.
3. 10. *articulo*, periculo, S.
220. 4. 17. *præcedent te*, præcedent tecum cum, L. & S.
221. 4. 4. *urbe Dimin*, urbe, quæ dicitur Dimin, L. (laf, L.
5. *Kazemarus*, & C. Kazemar & Buggez-

28. *accurrerant, occurrerant, L.*
 223. 5. 4. *expeditus, vox abest à L.*
 4. *propter Com. &c. propter recentem victoriam, & impetum faventis fortunæ, omne &c. L. & S.*
 6. *& fecisset terra Pomeranorum, sicut fecit terra Obotritorum, rest. ex L. & S. fecisset terram Pomeranorum, locios Obotritorum, Edd.*
 225. 6. 11. *Jam dudum, iam pridem, L. & S.*
 12. *contriti &c. percussi sumus attritione maxima, L. & S.*
 226. 7. 10. *Magd. Episcopus, Magdeburg. Archiepiscopus, L. & S.*
 228. 8. 4. *depradationibus, rapinis, S.*
 11. *indempti, indepti, R.*
 17. *per literas, per scripta, L.*
 230. 10. 2. *à formidine, à fortitudine, L.*
 231. 10. 1. *& abusus est Longobardia supra Reges, qui fuerunt ante eum diebus multis, add. ex L. B. S.*
 7. *Tusculum. Tusculanum, L. B. S.*
 233. 11. 7. *providentia, prudentia, L. & S.*
 15. *obstinatione, abstinentia, L. obstinacia, B.*
 18. *humilitati, humanitati, L. & B.*
 22. *Dasenburg, Dasenberg, L. B. & S.*
 26. *dederat, rest. ex L. B. & S. dedit, Edd.*
 235. 12. 6. *Erat autem &c. Torus hic locus, usq; ad §. De omni &c. deest in L.*
 7. *vera Dei, veri Dei, B. & S.*
 21. *confignata, insignita, L.*
 237. 13. 9. *exitium, excidium, B. & S.*
 238. 13. 3. *insidijs, incurisibus, L. B. & S.*
 14. 12. *Radenburg, Rodenburg, L.*
 240. 6. *& universis ibidem fratribus, add. ex R.*
 240. 1. 16. *precipiente, principante, L. & S.*
 241. 2. 16. *Blanckenburg, Brandenborch, S.*
 17. *quisquam, majorum, quisquam major, L.*
 22. *effectibus, affectibus, B. affectionibus, S.*
 242. 2. 9. *cesserunt, cesserunt de, L. B. & R.*
 3. 15. *Manuelem, Manoe, L. B. & S.*
 243. 3. 14. *facerent, agerent, L. B. S.*
 244. 4. 16. *in profunditate palustris, & destrueti sunt equicorum plurimum, additum, ex R.*
 20. *confisterent, subsisterent, L. R. & S.*
 24. *carnium, piscium multitudinem ibi neglectam, add. ex R.*
 245. 4. 7. *deservirent, subservirent L. & S.*
 12. *proficissent, proficisset, L.*
 36. *clibanus, rogos, R.*
 247. 5. 20. *nostris, illis, L.*
 22. *à patre, mittitur, add. ex R.*
 26. *Nunc erratis, Non erretis, R.*
 249. 6. 9. *Confide, Confide, Confide, L.*
 15. *marinum, maximum, L.*
 7. 1. *Accaron vel Accon, ex L. Accaron, Edd.*
 2. *Accaronitis, Accaronitis vel Acconitis, (L.*
 250. 7. 2. *argento, auro, S. (L.*
 3. *sanctum sepulcrum, sepulcrum Domini, L. et S.*
 252. 9. 8. *voluisset, vellet, L.*
 16. *hominem primum, rest. ex L. et R. homines primum, Ed.*
 18. *primi hominis legerat, rest. ex L. et R. primorum hominum legitur, Ed.*
 19. *Pentateuchum Moysi, restit. ex L. et R. Moysen, Ed.*
 254. 10. 1. *Insciam, Nisdam, B. Niselan, R.*
 7. *noluit, noluerit, L. et B.*
 255. 10. 4. *videlicet, vel, B. et R.*
 9. *regum, regis, L. et B. (B.*
 256. 11. 19. *quia jam gravis, quasi gravis, L. et 30. eum, eos, L. et B.*
 258. 12. 20. *Dalmaticas, Dalmaticas, subtilia, L. B. R.*
 23. *ad libitum, add. ex L. B. et R.*
 259. 13. 2. *erisisti, rest. ex L. B. et R. tertio, Ed.*

15. *Novit, Noverit, L. & B.*
 23. *nobiliscum, additum ex L. & B.*
 24. *ministerij, rest. ex L. ex B. monasterii, Ed.*
 260. 13. 2. à Dn. *Evermodo, rest. ex L. et B.*
 29. *omni populo, rest. ex L. B. & R. cum populo, Ed.*
 20. *caritati vestre, rest. ex L. B. & R. can.*
 25. *Ida, rest. ex R. ita, B. & Ed. (atricem, Ed.*
 36. *Ipse, rest. ex L. B. & R. Opere, Ed.*
 37. *quod viderat, rest. ex L. B. & R. quod videatur, Ed. (Ed.*
 262. 14. 8. *Apostolicus, rest. ex L. B. & R. amplius*
 263. 14. 11. *mibi, additum ex L. B. & R.*
 14. *animam, animas, L. & B.*
 265. 15. 5. *ascendentes ecclesiam errore schismatico vexaverunt, additum ex L. B. et R. ascenderunt Ed.*
 6. *fortunato, bellorum, fortunatis bellorum, B.*
 267. 16. 28. *tunc, add. ex L. B. & R.*
 268. 17. 6. *pastores, veri pastores, L. & B.*
 7. *Udalricus, Oiricus, B.*
 18. 10. *insurgant, confurgant, L. & B.*
 12. *offerant, ex L. & R. offerantur, Ed.*
 13. *acceptis obsequiis, add. ex L. B. & R.*
 269. 19. 3. *Ægidij, auctoris Ægidij, L. & B.*
 8. *Tangenelch, Ranzivelt, R.*
 8. *Cleve, rest. ex L. Clene, Ed.*
 9. *Gladeburg, Gladebrugge, R.*
 271. 21. 11. *alapâ, additum ex L. B. & R.*
 11. *Beatus etiam Benedictus, rest. ex L. B. & R. beatus etiam Benedictus, E. J. (Ed.*
 20. *debet, decet, L. et B. (Ed.*
 24. *ad omnes, rest. ex L. B. et R. ante omnes,*
 37. *nolebat, rest. ex R. volebat, L. B. et Ed.*
 272. 21. 11. *sua, additum ex B. et R.*
 273. 22. 4. *Zelotes, Zelator, L. et B.*
 273. 23. 4. *misericordiam, rest. ex L. B. et R. mitras, Ed.*
 274. 23. 7. *ordinatus, consecratus, L. et S.*
 21. *curia, rest. ex L. B. et R. Ecclesiâ, Ed.*
 31. *Hanchalt, Anhalt, B.*
176. 24. 9. *Haldisleben, Haldesleff, L. et B.*
 30. *non convictum, nisi convictum, L. B. et R.*
 283. 25. 1. *ab hyemis mollisse, ob hyemis molliciam, B. [Ed.*
 26. 3. *tantum, rest. ex L. B. et R. et tamen.*
 284. 27. 10. *fusores, additum ex L. B. et R.*
 10. *oculus eorum, rest. ex L. B. et R. nulli eorum, Ed.*
 11. *habebant, rest. ex L. et B. habebat, E. J.*
 24. *pullulat, pullulavit, L. et B.*
 285. 28. 3. *geminanda, gemenda, B. et R.*
 17. *conflagravit, conflagrata est, L. et B.*
 286. 28. 7. *impunitate sibi promittunt, add. ex R. & B. impunita sibi esse promittunt, L.*
 10. *levius poenituit, levius non poenituit, L. B. et R. (Ed.*
 20. *sedulinam, rest. ex L. B. et R. Si modo,*
 287. 19. 9. *suam, additum, ex L. B. et R.*
 13. *sacerdotibus, sacerdotali, B. et R.*
 13. *Et ita in omnibus necessariis devotissime ministrabat, add. ex L. B. et R.*
 23. *Husenburg, Hugesburg, R.*
 288. 30. 4. 1. *Ludovicus, Ludovicus provincialis, L. et B.*
 9. *Comes, additum ex L. B. R.*
 289. 30. 9. *Quare Adolphus, Cui Adolphus, L. et B.*
 11. *runcinosq, rest. ex L. B. et R. rivinos, Ed.*
 290. 31. 3. *sive ex necessitate, sive ex voluntate, rest. ex L. B. et R. sine necessitate, sed ex voluntate, Ed.*
 9. *Blanckenburg, Blanckenburg, Heimbürg, Regenstein, B.*
 10. *ad expugnandam, rest. ex L. B. et R. ad expugnationem, Ed.*
 290. 32. 5. *Welfesholtz, Welpesholtz, L. et B.*
 9. *Et ibi, rest. ex B. R. Et in, Ed.*
 291. 32. 11. *desernerent, rest. ex L. B. R. destruerent, Ed.*
 19. *sibi, additum ex L. B. R.*
 291. 32. 3. *meruit, ex B. meruit, Ed.*
 5. *Waldenburg, Waldenberg, B.*
 293. 34. 6. *deposuit, deputavit, B.*

- 294.35.1. *occurrit ei*, rest. ex L. B. R. accessit, E. I.
23. *percontatum*, percontaturi, R. percontari B.
- 295.35.8. *nec alium*, rest. ex L. B. R. nec alii, Ed.
12. *quis*, rest. ex L. B. R. quis, Ed.
17. *in redeundo*, rest. ex L. B. R. in reddendo, Ed.
19. *mitra*, rest. ex L. B. R. nimia, Ed.
21. *circa se*, rest. ex L. B. R. contra se, Ed.
27. *in finem*, in finem vitæ, B.
33. *titulos*, terminos, B. & R.
- 297.36.7. *quia nimis contiguae videbanturmunitioni*, rest. ex L. B. R. quia minus contiguae videbantur, nimis tum. E. I.
- 298.36.20. *circa ipsum*, rest. ex L. B. & R. contra ipsum, Ed.
- 299.1.9. *positus*, rest. ex L. B. & R. penitus, Ed.
12. *distinctus*, disinctus, B.
- 300.1.18. *transirent*, nave transirent, R.
- 302.3.10. *adhuc novellam*, add. ex L. B. & R.
- 303.3.29. *Keuena*, rest. ex L.
- 304.3.3. *angelos*, angelus, B.
- 4.5. *Ratekove*, ex L. et B. Racecove, Ed.
- 305.4.21. *que Tribus contigua erat*, additum ex L. B. & R.
- 306.5.12. *simul*, rest. ex L. B. et R. sibi, Ed.
15. *simul*, additum ex L. B. & R.
- 207.5.1. *ubi*, ubi etiam, L. & B.
- 307.5.22. *calumniam in se queruntur*, calumniari se queruntur, L. B. & R.
23. *proferunt*, proferuntur, L. B. & R.
30. *ludis in spectaculis*, ludis aut spectaculis, L. & B.
- 309.6.3. *vestitura*, investitura, L. & B.
12. *paratum*, paratum esse, L. B. & R.
22. *ferre*, additum ex R.
- 312.7.26. *captivitate*, captivitatem, L. & B.
32. *expecta*, Expecta, expecta, L. B. et R.
- 313.8.1. *nobilissimus*, nobilis, L. & B.
14. *adversarios*, adversari, L. et B.
- 314.8.5. *de matre*, de matris absentia, B. & R.
9. *suavitatem*, simulcum matre, L. et B.
15. *Num bene sunt omnia?* rest. ex L. B. & R. Nunc bene sunt omnia, Ed.
18. *sacerdotis*, add. ex L. B. R.
- 315.8.11. *videog; aut ego tuam auferam*, aut tuameam, add. ex L. B. R.
12. *meatum*, transitum, L. & B.
18. *in manu valida*. Porro cum auditum fuisset quod rex fugeret in secutus est eum, ad. ex L. & R.
- 318.95. *potentissimum*, fortissimum, L. & R.
10. *similiter*, sive, B.
11. *sine mensura*, rest. ex L. B. & R. cuius mensura, E. I.
13. *de minimis*, rest. ex L. B. & R. de nuntis, E. I.
- 319.9.13. *diu est*, diu est, ait, L. & B.
27. *Coloniensis*, Domini Colonienfis, L. & B.
- 320.9.2. *quietem nostram in*, add. ex L. B. R.
8. *felicitem*, fidelitatem, B. & R.
13. *solito*, more solito, R.
27. *tibi*, rest. ex L. B. & R. terra, Ed.
- 321.9.10. *servientes*, ferventes, B.
17. *sacro*, seculo, B. & R.
22. *per speciem*, per spiritum, L. B. & R.
27. *viri*, mihi, B. & R.
37. *Chorus*, add. ex L. B. & R.
- 322.9.25. *ei dicenti*, eum dicentem, L. & B.
- 325.10.16. *turbas*, turbatio, L. B. & R.
20. *Imperio*, Imperium, L.
27. *infirmiori*, rest. ex L. & R. inferiore, Ed. & B.
- 326.10.3. *ex utraque parte plurimum fuisset*, add. ex L. B. R.
- 327.11.8. *perfect*, profecit, L. B. & R.
8. *precipiens*, add. ex L. B. & R.
- 329.12.9. *Canonicatum*, Canonicam, L. & B.
- 330.13.4. *Keuena*, rest. ex L. Keuva. Ed.

14. *Gaudete in Domino, Memento nostri* 346.24.2. *et beneficia regalia de manibus ipsius susceperent*, add. ex L. B. et R.
21. *Episcopali, Pontificali, L. & B.*
- 333.16.13. *articulum, capitulum, L. & B.*
31. *Cui rex rursus: Dixit aut, a quo investituram pontificalem suscepisti? Et ille: a Domino Papa, add. ex L. B. & R.*
- 335.17.28. *investituram pontificalem, Investituras & c. L. & B.*
- 336.18.1. *Imperator, add. ex L. & B.*
6. *diminuerim, demuerim, L. & B.*
- 337.18.11. *sua, add. ex L. B. & R.*
14. *ecclesiastica, ecclesiarum, L. & B.*
32. *assequendas, exsequendas, L. B. R.*
34. *scribatur, scribantur, L. & B. scribantur literæ, R.*
35. *commoneatur, rest. ex L. & R. commoveatur, Ed.*
- 338.18.8. *in presenti, additum ex L. B. & R.*
- 339.19.7. *illicò, illi ei, B.*
20. *marcas, marcas argenti, R.*
20. *persolverent, & sic à mari, rest. ex L. B. & R. profoluerunt, ut à mari, Ed.*
22. *Duce, rest. ex B. Duci, Ed.*
- 340.20.9. *omnem terram, rest. ex L. B. & R. omnes in terra, Ed.*
- 340.21.1. *sive, rest. ex L. B. & R. suo, Ed.*
- 341.22.10. *Numquid, Numquid non, R.*
11. *tepuerunt, tremuerunt, L. B. & R.*
- 342.22.2. *scilicet, sed, I. & B.*
28. *Quàm rectè, rest. ex L. B. & R. Quoniam, Ed.*
35. *sermone, restitutum ex L. B. & R. servos, Ed.*
- 343.22.2. *Et illud, additum ex L. & R.*
10. *moribus, rest. ex L. B. & R. manibus, Ed.*
18. *et nos, add. ex L. et B.*
- 344.23.25. *veritatem, rest. ex L. B. et R. virtutem, Ed.*
34. *in æternum, add. ex L. B. et R.*
11. *pueri Balduini, add. ex L. B. et R.*
- 347.24.2. *dicerent, dicerent fratribus, R.*
35. *sic, add. ex L. B. et R.*
38. *confurgentes et circund. confurgerent et circundarent L. B. (Ed.)*
- 349.25.19. *cum suis rest. ex L. B. et R. ad suum, Ed.*
- 250.25.24. *coram cruce, rest. ex L. B. et R. in cruce, Ed.*
- 351.25.3. *promptissimè, add. ex L. B. et R.*
- 352.26.2. *loca, additum, ex L. B. et R.*
6. *Quam cum capere non poruisset, abiit Sidon, et cepit eam, add. ex L. B. et R.*
33. *mille Byzancios, rest. ex L. et B. mille Byzantinos, R. his mille aureorum, Ed.*
- 353.26.13. *apparitoribus, rest. ex L. et B. apparatoribus, Ed. cultoribus, R.*
- 356.28.12. *quia sicut, rest. ex L. B. et R. qui sicut, Ed.*
- 358.29.20. *Imperatorem, Dominum Imperatoribus, Ed. Eiza, Erza, B. (L. et B.)*
- 359.29.6. *toxicatu, add. ex L. B. et R.*
- 360.30.5. *ac si paradysum, rest. ex L. B. & R. ac si per parad. Ed. (Ed.)*
12. *præcurrit, rest. ex L. B. et R. percurrit, Ed.*
14. *alicui civitati, rest. ex L. B. et R. aliter civitati, Ed.*
15. *sed subijciunt, rest. ex B. et R. nisi subijciani, Ed. (L. B. et R.)*
- 362.31.10. *omnes etc. omnem circa regionem, Ed.*
- 365.33.12. *et magis bello nos inquietare voluerit, add. ex L. B. R.*
17. *saniori, rest. ex L. B. et R. saniolem, Ed.*
18. *inveniretur, rest. ex L. B. et R. inventret, Ed.*
19. *Bene, rest. ex L. B. et R. Bona, Ed.*
21. *vivere, rest. ex L. B. et R. vincere, Ed.*
- 366.33.4. *quod testabatur maxima congeries cadaverum. Deniq; ipsum introitum civitatis præcludebat multitudo interfectorum, add. ex R.*

6. occidebant, rest. ex L. B. & R. occidebant, 399. 13. n. cui, rest. ex L. B. R. cum, Ed.

tur, Ed.

15. in lecto, rest. ex L. B. R. in loco, Ed.

369. 34. 21. divitiis, delictis, B.

370. 34. 3. Dux vero locatis ibidem trecentis

militibus ipse cum reliquis pervenit

Accon, & invenit ibi manum validam

Christianorum, quae eandem civitatem

obsederant, additum ex L. B. & R.

n. luce, lumen, L. B. & R.

371. 35. 4. ducentis militibus, ducentis militibus

6. faciendo, faciente, B.

374. 36. 11. religiosissim. tædiofissimas, B & R.

17. irruere, rest. ex L. B. & R. venire, Ed.

34. novus, rest. ex L. B. & R. nonus, Ed.

378. 37. 12. qui jam, rest. ex L. B. & R. quia jam,

397. 37. 28. via, additum ex L. B. R.

384. 1. 14. Eszibo, rest. ex B. & R. et Ziho, Ed.

387. 3. 15. ejus, additum ex L. & B.

388. 4. 4. in sede, in sedem, L. & B.

9. castella, castellanis, B. & R.

389. 4. 4. Hu & c. His precibus consensum

præbuit Apostolicus, & cum, L. B. & R.

390. 6. 1. Philippus, additum ex L. B. R.

4. de nobilitate, de nobilibus, L. & B.

8. Postea tamē Imperatrix cum honore ad

eum revertitur, add. ex L. B. & R. (Ed.

391. 7. 9. Boyceneburg, rest. ex B. Boyceneberg

392. 7. 16. cum terra, rest. ex L. B. & R. in terra

17. Henricus, Henricus adulus, R. (Ed.

Dux autem adulus, B.

19. Episcopi, Archiepiscopi, L. B. & R.

26. considerata, confederata, B.

393. 7. 7. tradita est, terminata est, B. & R.

394. 8. 7. volente, valente, B.

9. 15. ad Raceburg, de Raceburg, R.

396. 11. 1. et, additum ex L. & B.

15. furiose, rest. ex L. B. & R. sinere se, Ed.

397. 11. 7. Kevenam, B. Kenevam, Ed.

33. accuratè, rest. ex L. B. & R. ac curatione,

Ed.

(B. & R.

398. 11. 3. Quipius & c. Carmen hoc rest. ex L.

400. 13. 23. incitavit, inicitavit, B.

401. 14. 7. et tota mutata fuisset, tota mutata

fuit, B. & R.

8. acceperat, rest. ex L. B. & R. accipiat, Ed.

402. 14. 7. exaltationē, exukationē, L. B. & R.

26. te, additum ex L. B. & R.

403. 14. 9. dilectissimi, additum ex L. B. & R.

404. 15. 1. beneficium, miraculum sive benefi-

cium, B.

405. 15. 1. hoc vidit & credidit, rest. ex L. B. & R.

quæ vidit etiam credidit, Ed.

5. Gaudemus, Gaudeamus & nos Krmī, B.

27. calicem Dominica, rest. ex L. B. & R. ca-

licem annon Dominica, Ed.

408. 16. 15. Borsich, Barfich, B. et Herm. Korner.

409. 17. 10. et, additum ex L.

411. 18. 1. curriculo, circulo, B.

412. 18. 1. tactus, tactus, B.

13. es candens, rest. ex L. B. & R. eis cande-

19. 5. suo, additum ex L. & B. (la, Ed.

414. 19. 2. civitatem, additum ex L. & B.

4. interfecti, interfecta, L. & B.

24. tantus Philosophus, rest. ex L. & R.

cantus Philosphorum, Ed.

415. 19. 19. in quo, in qua, L.

29. quæ erbuſta & c. a: buſtaq; hodierna di-

em totam, L. & R. catu, Ed.

416. 19. 29. radicatis, rest. ex L. B. & R. radi-

36. eum de cætero, animal de cætero, B.

37. generat aliquis suum, rest. ex L. B. & R.

generatur aliquis, filium, Ed.

417. 18. 3. paterna, rest. ex L. B. & R. prava, Ed.

12. feteat & appareat, rest. ex L. B. & R. fce-

ter & apparet, Ed.

19. Ischy, Isla, L. & B. (Ed.

31. ferventis, rest. ex L. B. & R. fluentis,

418. 20. 1. præter, rest. ex L. B. & R. propter,

Ed. (sperato est in via sua, B.

419. 20. 4. pfeſtus e. in Apuliam profectus, pro-

10. Imperatricis nuncius, quæ, rest. ex L. B.

Dddd

et R. Im-

- & R. Imperatoris nuncius, qui, Ed.
 420.21.7. *contentione*, commotione, L. & B.
 421.22.3. *intraverit*, ex L. & B. intravisset, Ed.
 421.22.29. *Ille autem affirmabat, pro appellatione se tantum excommunicatum, additum ex L. B. & R.*
 36. *stare*, rest. ex L. B. & K. fieri, Ed.
 423.22.5. *officiis*, rest. ex L. B. & R. officiis, E. I.
 8. *in Apuliam ierat*, rest. ex L. B. R. in Apulia erat, Ed.
 8. *quo ad rursus*, quo reverso B.
 23.7. *venerandus*, additum ex L. & R.
 9. *sint*, rest. ex L. & R. sunt, Ed.
 424.23.25. *senioribus*, sanioribus. L. & B.
 425.23.11. *pluribus innotuit*, add. ex L. & B.
 21. *obtinuit dominatum, Episcopo & c.* rest. ex L. B. & R. obtinuit, Domino tamen Episcopo, Ed.
 22. *factū erat*, rest. ex L. B. & R. faceret, Ed.
 35. *regnante*, additum ex L. B. & R.
 36. *Henricopio*, ex L. & B. Henrico verò, Ed.
 427.24.3. *Genedrasto*, Gudracco. B.
 18. *decoris*, rest. ex L. & B. decorus, Ed.
 429.1.36. *Osterrich*, Oiterrike. L. & B.
 430.1.12. *Imperatricis*, rest. ex L. B. & R. Imperatoris, E. I.
 432.2.6. *Ars tentatoris minime tamē absuit illis*, ex L. B. R. Non tantatoris numer
 7. *sub*, rest. ex L. B. R. servis, Ed. (& c. Ed.)
 10. *Imperatricis*, ex L. B. R. Imperatoris, Ed.
 15. *alios*, rest. ex L. B. & R. filios, Ed.
 20. *ut majestatis*, rest. ex L. B. R. et majestatis, Ed.
 21. *nobis sufficere*, ex L. B. R. vobis suff. Ed.
 433.2.29. *tantum*, additum ex L. B. & R.
 438.3.15. *illuc*, rest. ex L. & B. illuc, B.
 439.3.7. *dextralium*, dextrarium, B.
 22. *tantum*, rest. ex L. B. & R. tamen, Ed.
 25. *habitu*, rest. ex R. habitu, L. & Ed.
 440.3.1. *quæ ad tres*, rest. ex L. B. & R. ut ad tres, Ed.

1. *Tolorum autem & c.* Totus locus additus ex L. B. R. & Korneri MS.
 17. *provenire*, ex L. B. & R. pervenire, Ed.
 18. *quò major erat destructio*, rest. ex L. B. & R. qui major erat destructo, Ed.
 23. *sic*, additum ex L. & B.
 30. *jam jem*, additum ex L. & R.
 32. *quoniam*, rest. ex L. B. & R. quò, Ed.
 441.3.8. *Gebal*, Gybel, B.
 443.4.2. *mater*, rest. ex L. B. & R. vir, Ed.
 3. & *spirituali*, rest. ex L. B. & R. de spiritali, E. I. [gyruu, L. & B.
 20. *castrorum in gyrum*, per castrorum
 444.4.5. *parvulis nostris*, rest. ex L. & B. parvulis nostrorum, Ed.
 445.4.3. *patrem attendite, fratribus partite*, rest. ex L. B. & R. patres, attendite fratribus, Ed.
 7. *pro*, additum ex L. B. & R.
 21. *Et nec minus*, rest. ex L. B. & R. Nec unius, Ed.
 22. *tamen*, rest. ex L. B. & R. enim, Ed.
 446.5.12. *pollentes*, callentes, L. & B.
 17. *caritate*, rest. ex L. B. R. cæcitate, Ed.
 447.5.26. *salutem*, rest. ex L. B. R. & Chr. MS. Korneri, lucem, Ed.
 448.5.8. *tamen*, add. ex L. B. & R.
 28. *diu*, additum ex L. B.
 452.3.2. *Fautores siquidem*, Fautores siquidem Philippi, B. & R.
 453.4.1. *Ludolphus*, rest. ex L. B. & R. Ludovt-
 4. *excedens*, accedens, B. & R. (cus, Ed.)
 16. *culinam*, coquinam, L. & B.
 454.4.11. *ibi*, additum ex L. B. & R.
 455.5.11. *Northen*, Northem, B.
 456.5.12. *mobilibus*, monialibus, B.
 22. *hoc volumus et*, additum ex L. B. & R.
 458.6.8. *Borchtorp*, Bruchtorph, L. & B.
 459.6.14. & *sic*, rest. ex L. B. & R. et te, Ed.
 17. *sive deliberatione, sive necessitate*, rest. ex L. B. R. sine delib. sine necess. Ed.

461. 8. 7. *nimis*, rest. ex L. B. & R. *mentis*, Ed.
 9 5. *Odem*, Wernovve, R.
 462. 9 9. *consciente*, consentiente, B.
 464. 12. 9. *Gamme*, ex L. B. & R. *Camine*, Ed.
 13. 3. *cum suis*, add. ex L. B. & R.
 465. 13 2. *armis insistant*, acrius insistant, B.
 3. *exceptis captivis*, additum ex L. B. & R.
 9. *spoliatam*, additum ex L. B. & R.
 466. 13. 21. *Fratrem*, ex L. B. & R. *fratres*, Ed.
 467. 14. 12. *certum fecerunt*, rest. ex L. & B. *certum reddiderunt*, R. *circumven-*
runt, Ed.
 468. 15. 2. *Helenam*, *Alheidam*, R.
 16. 3. *alia*, animalia, R.
 470. 17. 11. *vita excederet*, *obsides readeren-*
tur: si autem Comes, add. ex L. B. & R.
 473. 19. 7. *fecerit*, rest. ex L. & B. *fecit*, Ed.
 16. *quidem*, additum ex L. & B.
 20. *et in brevi*, additum ex L. & B.
 25. *Contra*, *Præter*, L. & B.
 29. *incubator*, ex L. B. & R. *maculator*, Ed.
 474. 19. 8. *ipsum*, additum ex L. & B.
 24. *Græc. proceres*, nescientes *Græcorum*
proceres, L. nescientibus nobis, *Græco-*
rum proceres, B. & R. (num, R.
 37. *nobis in annum*, n. *obis prolongat in an-*
 482. 20. 10. *Prioribus*, rest. ex L. B. & R. *Pri-*
moribus, Ed.
 15. *quoniam*, rest. ex L. B. & R. *qui*, Ed.
 483. 20. 5. *vestra*, rest. ex L. B. & R. *nostræ*, Ed.
 24. *Murzulum*, *Murzulum*, L. & B.
 29. *nobis*, *nobilitis*, B.
 35. *attollitur*, ex L. & B. *acclamatur*, Ed.
 37. *quem inscium apud sanctam Sophiam*
populus in Imperatorem erexerat,
proditione traditum simul dejecit,
 rest. ex L. B. & R. *quem inscium, pro-*
ditione Imperatorem traditum, vi po-
pulus apud S. Sophiam, simul dejecit
 Ed.
 484. 20. 8. *plus*, additum, ex L. B. & R.
10. *Nibilo minus inter duas turres quaslibet*
 rest. ex L. B. R. *Nec minus inter duas*
turres qualibet, Ed.
 11. *petraria*, rest. ex B. & R. *peterca*, L. & Ed.
 16. *duplexq; fossatum*, rest. ex B. & R. *Du-*
xitq; fossatum, Ed.
 485. 20. 3. *pacis*, additum ex L. B. & R.
 5. *inter quemlibet et inter fideles firmiter*
obtinens, add. ex L. B. & R.
 17. *sanxigit exemt*, rest. ex L. & R. *confrin-*
git, B. & Ed. (R.
 17. *ac imperiali sepultura concessa*, add. ex
 19. *scalis aptatis*, rest. ex L. B. & R. *stabili-*
ter aptatis, Ed.
 31. *scalis turriū*, rest. ex L. B. & R. *trium*, Ed.
 486. 20. 18. *tota Latinitas*, rest. ex L. B. & R.
turò latitans, Ed.
 487. 20. 4. *lachrymis*, *sublimarunt*, rest. ex L.
 B. et R. *lachrymis, nios sublimarunt*, Ed.
 9. *Hierosolymitana*, add. ex L. et B.
 25. *reputabatur*, *reputabant*, L. et B.
 26. *summotis*, *superatis*, L.
 488. 20. 3. *præoptata*, add. ex L. B. et R.
 12. *suis*, additum ex L. et B.
 15. *dolosè*, additum ex L. B. et R.
 506. 3. 3. *monerent*, ex L. et B. *monuerunt*, Ed.
 507. 3. 1. *attendens in offensam Dei, ecclesia,*
additum ex B. et R.
 9. *deserremus*, rest. ex L. B. & R. *deservi-*
remus, Ed.
 16. *iniqua*, additum ex L. B. & R.
 21. *adversarius*, rest. ex L. *adversativus*, Ed.
 22. *superiori*, *sibi ipsi*, B. et R.
 28. *idololatria comprobatur, dirumpens*
in etc. idololatriæ comparatur, lora
dirumpens, R. & B.
 508. 3. 1. *G. Remensis*, rest. ex L. & R. *Brundusi-*
nus, Ed. *Brenensis*, B.
 10. *et*, additum ex L. B. & R.
 11. *discretionis vestrae per Apostolica scripta*
mandamundistrictè præcipientes, qua-
cipien

- tenuis cum apud vos sint ista luce clari-
us manifesta, additum & restitutum ex
L. B. R.
21. apud nos, ex L. B. & R. apud vos, Ed.
21. vestra, nostra, B. & R.
31. devotiores & firmitores sumus experi-
ti, ne unitatem ejus, additum ex R.
509. 4. 15. hunc, rest. ex L. B. & R. hoc Ed.
510. 4. 17. factum tuum, rest. ex L. B. & R. san-
ctum tuum, Ed.
511. 5. 4. Timēs, rest. ex L. B. & R. Sentiens, Ed.
5. adhibitum, aditum, B. & R.
6. 3. solverent, rest. ex L. B. & R. solveret, Ed.
512. 6. 2. earum, rest. ex L. B. & R. eorum, Ed.
3. 4. quibus, rest. ex L. B. R. æquius, Ed.
7. 7. velut, rest. ex L. B. R. vere, Ed.
513. 8. 3. verbi, rest. ex L. B. & R. ibi, Ed.
515. 9. 18. pauperum & divitum, add. ex R.
36. Pachelburgensis, Pachelburnensis, B.
516. 9. 2. viros, additum ex L. B. & R.
15. et hoc indicis veritatis, rest. ex L. B. &
R. & his indicis veritatem, Ed.
26. intestina similtas et mirabilis que-
dam, additum ex R. (R.)
517. 10. 4. ad salutandum, ad Sa'a inum, B. &
R.
20. suavissima, sanissima, B. & R.
27. sub Domino Sicilia, sub dominio regis
Siciliæ, B. & R.
31. sua, additum ex L. & B.
33. terra, quia granum non colit, nisi pau-
cum, additum ex L. B. & R.
518. 10. 3. indibilis, & inde debilis, B.
25. quam, rest. ex L. & R. quod, Ed.
28. septendecim, rest. ex L. B. & R. quatu-
ordecim, Ed.
519. 10. 12. tres, rest. ex L. B. & R. trecentas, Ed.
14. Thobar, Chobar, R.
21. spissum, passim, R.
31. et, additum ex L. & B.
33. habens in quantitate fere dimidium
mansum, et est lignum balsami, ut li-
- gnum vitis triennis, add. & rest. ex R.
520. 10. 4. effugerat, confugerat, L. & B. fugi-
ens, confugerat, R.
8. confugit, confluit, B. & R.
29. animalis, additum ex L. B. & R.
30. animal, additum ex L. B. & R.
37. tinctura fallonum, de quibusdam, rest.
ex L. B. & R. tinctatur, fallonum, de q. Ed.
21. 10. 27. infunditur, rest. ex L. B. & R. infun-
dit, Ed.
27. Odewinis, B. dewinis, L. (dit, Ed.)
33. septuaginta, sepruaginta duas, R.
522. 10. 34. Ad locum, Ad hunc locum, R.
523. 10. 1. in honorem B. Virginis, et inde a
quodam patriarcha Jerosolymam
perducta fuit, additum ex R.
15. miro modo, rest. ex L. B. & R. uno momen-
to, Ed.
31. præceperit, rest. ex L. & B. præcepit, Ed.
34. quatuor, quatuorivi, R.
524. 10. 5. habent, habentur, L. & B.
28. meos, suos, R. (Ed.)
551. 11. 2. religionis, rest. ex L. B. & R. religiosus,
552. 11. 1. 4. gratiam, gratiam ipsius, L.
12. 9. Præpositus, major Præpositus, L. B. & R.
12. suspectos, despectos, L. & B.
553. 12. 13. in via, rest. ex L. B. & R. omnia, Ed.
556. 14. 8. imprudens, impudens, B.
558. 15. 11. satis famosa, additum ex L. B. et R.
13. electus, additum ex L. B. et R.
559. 16. 15. tamen, add. ex L. et B. (B. et R.)
562. 18. 7. qui erat frater Regis Ottonis, add.
563. 19. 35. castra CCCL. R. castra quatuor,
Erpold. Lind. enb. og.
564. 19. 2. ut cecidas, R. ut sededas, Lind.
9. vobis, R. nobis, B. et Lind. (B. & R.)
565. 20. 9. de Wurzeburg, Lind. Wissenburg,
566. 20. 1. Ebsterna, Lind. Espterna, R.
6. Insbrugge, Cynsbrugge, Lind.
10. urbs, B. et R. urbis, Lind.
13. Senis, R. Synis, Lind.
568. 22. 2. gesta Regum, R. facta etc. Lind.

spv
1 table

4738 (118) K (642)

1 Titelkupper und 1 Kupper

Komi Fkkhg

Ant 2, 689 x W. —

